

รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน
เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้

วิทยานิพนธ์
ของ
พระทองค์ศักดิ์ ดীনขุนทด

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
มีนาคม 2560
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน
เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสาน

วิทยานิพนธ์
ของ
พระทองคัมภ์ศักดิ์ ดื่นขุนทด

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
มีนาคม 2560
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

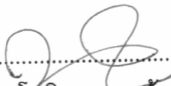

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของพระทองค์ศักดิ์ ดื่นขุนทด แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(อาจารย์ ดร.มนตรี ศรีprasat)

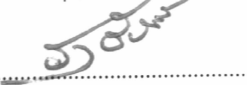
ประธานกรรมการ
(อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

.....
(ผศ.ดร.โฆสิต แพงสร้อย)

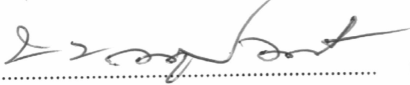
กรรมการ
(อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก)

.....
(อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมาลี)

กรรมการ
(อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม)

.....
(ผศ.ดร.ราชันย์ นิลวรรณภา)

กรรมการ
(อาจารย์บัณฑิตศึกษาภายนอกคณะ)

.....
(พระครูปริยัติสารการ,ดร.)

กรรมการ
(ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยขอนแก่นให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ.ดร.ชิสิกา วรรณจันทร)
คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์

.....
(ศ.ดร.ประดิษฐ์ เทอดทูล)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 27 เดือน 3 พ.ศ. 2560

ประกาศศุภกฤต

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จสมบูรณ์ด้วยความอนุเคราะห์ในการให้คำปรึกษาแนะนำ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องจาก พระครูปริยัติสารการ, ดร. กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.มนตรี ศรีราชเลา ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ราชันย์ นิลวรรณภา กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โฆสิต แพงสร้อย อาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์หลัก อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมาลี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ขอขอบคุณ ที่ให้คำแนะนำในการจัดทำวิทยานิพนธ์ ตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณพระครูสุนทรคุณวัตร พระครูโสภาสกิจจานุกูล พระอธิการสมบุญ วิสุทโธ พระมหาเลื่อน ยโสธโร พระครูพินิจสมณวัตร และพระมหาสมเกียรติ มหาวิโร ที่ให้ความอนุเคราะห์ ทำการเก็บข้อมูล

ขอขอบพระคุณพระครูถาวรกิจจารักษ์ เจ้าคณะอำเภอสูงเนิน พระครูอุดมชัยสิริ รองเจ้าคณะอำเภอสีคิ้ว พระครูปริยัติชโยดม เจ้าคณะตำบลหัวทะเล พระครูโฆทานธรรมคุณ เจ้าคณะตำบลในเมืองเขต 5 พระครูเกษมศีลาภรณ์ รองเจ้าคณะอำเภอจักราช พระครูสุภาภรณ์นิฐ รองเจ้าคณะอำเภอจักราช พระอาจารย์นันทพัฒน์ ฐิตธมโม พระมหาสุพจน์ ฐานธมโมวัดถ้ำสันติ ธรรม พระครูพิริยชัยกิจ วัดบุญนิมิตอุดรธานี พระดี สจจปาลีโต วัดใหม่โนนเมือง พระปลัดบรรจง มหاناโค พระเริ่ม ธีรปญโญ พระวินัยธรเกรียงศักดิ์ ฐิตสมปญโญ พระอธิการสุทธิกานต์ สทฐาธิโก พระอธิการบุญธรรม เขมรโต วัดหนองประดู่ พระสุวิจักขณ์ โชติวิโร หลวงพ่อสมัย วัดป่าประคำดง พระปลัดอนันต์ สนพะเนาวิ พระครูสุทธิปัญญารังษี พระชัชชนพงษ์ สุรปญโญ รวมทั้งเพื่อนนิสิต คณะวัฒนธรรมศาสตร์รุ่น 13 ที่ให้การช่วยเหลือสถานที่พักพิกจนสามารถทำงานวิจัยได้เสร็จสมบูรณ์ เจริญพรขอบคุณโยมลุงเฉลียว โยมป้าช้อย สีมารักษ์ โยมลุงโล่ ชัยชนะ นารถสูงเนิน โยมแม่หนูทอง กายสูงเนิน โยมแม่เอกณี ที่เชียงใหม่ โยมแม่เอกไก่อ ที่ปักธงชัย โยมแม่ตุ้ม โยมแม่นอม โยมแม่แตง โยมแม่เต็ม โยมแม่เล็ก โยมพี่สมบัติ บ้านหนองกระเทียมใต้ โยมป้าละเอียด เหลืองกระโทก โยมศิวพร เฉลิมสุขชัย โยมสมพร โยมเกตุ โยมหนู โยมต้อย โยมบุญธรรม โยมบัวหลั่น โยมเพลิน บลสันเทียะ โยมลุงคนสัวส์ดี ชาติเมธิ โยมแม่จ่น โยมแม่จิว คนบ้านชาด โยมเจริญญา หงจันทร์ คุณธารารัตน์ แสงกุล โยมอังคณา ศรีมูลตรี เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย และที่ขาดไม่ได้คือ โยมพ่อสมโชค โยมแม่บุญแต่ง ดินขุนทด โยมพ่อประทีป โยมแม่กนกรัตน์ ศิลปสูงเนิน ญาติธรรมทุกคนที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ และกำลังใจสนับสนุนการศึกษา ของผู้วิจัยตลอดมา

คุณค่าและประโยชน์ของงานวิจัยฉบับนี้ขอน้อมบูชาพระคุณบิดามารดา อุปัชฌาย์ บุรพาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน และขอเป็นอานิสงส์ลดบันดาลให้ผู้มีพระคุณทุกท่านมีความสุข ความเจริญตลอดไป

พระทองคำศักดิ์ ดินขุนทด

ชื่อเรื่อง	รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้
ผู้วิจัย	พระทองคำศักดิ์ ดื่นขุนทด
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โฆสิต แพงสร้อย และอาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมาลี
ปริญญา	ปร.ด. สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2560

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ และ 3) ศึกษารูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม จากกลุ่มผู้รู้ 18 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 60 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 20 คน รวม 98 คน ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2557 ถึง เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2559 ในเขตพื้นที่ 3 จังหวัด ดังนี้ วัดศิริบ้านไร่ วัดประมวลาษฎร์ จังหวัดนครราชสีมา วัดศิริพวงขาวาส วัดบุรณ จังหวัดชัยภูมิ วัดป่าไผ่บูลย์ และวัดป่าสุขสมบุรณ์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยนำข้อมูลที่ได้นำมาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

ประวัติความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ ทั้ง 6 แห่ง พบว่า เริ่มต้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา ประเทศไทยเข้าสู่ภาวะทางเศรษฐกิจตกต่ำ เงินบาทลอยตัว ข้าวยากมากแพง สภาพสังคมอ่อนแอและยาเสพติดกำลังแพร่ระบาดเยาวชนติดยาเสพติด กันมาก พระอาจารย์วีระพันธ์ รกขิตสีโล เป็นหัวหน้าพระวิทยากรอบรม ในนาม “กองทัพอธรรม กองทัพไทย ด้านภัยยาเสพติด” จัดอบรมถวายความรู้ให้แก่พระวิทยากรทั่วประเทศหลายรุ่นด้วยกัน นี่คือการเริ่มต้นที่โครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนที่เกิดขึ้น ซึ่งสำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 6 แห่ง ได้ส่งพระวิทยากรไปอบรมดังกล่าว แล้วนำรูปแบบมาประยุกต์ใช้ที่ค่ายคุณธรรมของตนเองจนถึงปัจจุบัน

สภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ ทั้ง 6 แห่ง พบว่า 1) ด้านการวางแผน ขาดการวางแผนบุคลากรที่มาช่วยงานทั้งพระสงฆ์และฆราวาส การวางแผนงบประมาณยังไม่ดีพอเพื่อหาแหล่งทุนสนับสนุน วัสดุอุปกรณ์ไม่มีการวางแผนให้บุคลากรดูแล และการจัดการ ขาดการประเมินผลของหลักสูตร กิจกรรม เพราะยังไม่เหมาะสมกับวัยเพศ และวุฒิภาวะของผู้เข้าอบรม 2) ด้านการปฏิบัติ วิทยากรมีน้อยไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานที่มาก ขาดแคลนงบประมาณสนับสนุน วัสดุอุปกรณ์บางอย่างไม่พร้อมและไม่เพียงพอการใช้งาน

การจัดการเรื่องหลักสูตรและกิจกรรม ยังไม่เหมาะสมกับเพศ วัย และวุฒิภาวะทางอารมณ์ของผู้เข้าอบรม 3) ด้านการประเมินผล ขาดการประเมินผลที่หลากหลาย ควรมีการประเมินวิทยากรเยาวชน ก่อนและหลังการอบรม ขาดการติดตามประเมินผลหลังการอบรม ขาดการประเมินผลวัสดุอุปกรณ์ ที่พร้อมต่อการใช้งาน ขาดการประเมินผลกิจกรรมบางอย่างที่ยังไม่เหมาะสม

รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ในอีสานใต้ พบว่า 1) ด้านการวางแผน มีการวางแผนและมอบหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน ควรวางแผนเรื่องงบประมาณโปร่งใส ตรวจสอบได้และหาแหล่งทุนสนับสนุน การวางแผนวัสดุอุปกรณ์ ต้องพร้อมการใช้งานตลอดเวลา และการจัดการ ควรวิเคราะห์แยกแยะกิจกรรมที่เหมาะสมแก่ผู้เข้าอบรม 2) ด้านการปฏิบัติ บุคลากรควรฝึกฝนเรียนรู้การเป็นวิทยากรมืออาชีพอยู่เสมอ งบประมาณ ให้หาแหล่งทุนสนับสนุน และประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง วัสดุอุปกรณ์ ให้มีความพร้อมที่สุดในการใช้งาน และการจัดการ เรื่องหลักสูตร กิจกรรมที่หลากหลาย เยาวชนมีส่วนร่วมและมีความเหมาะสม 3) ด้านการประเมินผล ให้มีการประเมินผลวิทยากรทุกคนและผู้เข้าอบรม อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน และควรมีการประเมินผลด้านเอกสารหลักสูตรการอบรม

โดยสรุป รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ เป็นระบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมทั้ง 3 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผล โดยแต่ละด้านต้องอาศัยปัจจัยในการจัดการ 4 ด้าน ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ เป็นตัวขับเคลื่อนเพื่อให้โครงการปฏิบัติธรรมประสบความสำเร็จ ที่สำคัญต้องอาศัย (บวร ช) วัด บ้าน โรงเรียน และชุมชน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันตัดสินใจ เป็นภาคีเครือข่ายพัฒนาแบบบูรณาการร่วมกัน ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งต่อไป

TITLE A Model for Dhamma Practice Project for Youth's Strengths in the South of Northeastern Region
AUTHOR PhraThanongsak Duenkhunthod
ADVISORS Asst. Prof. Dr. Khosit Phaengsoi and Dr. Boonsom Yodmalee
DEGREE Ph.D. **MAJOR** Cultural Science
UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2017

ABSTRACT

A research on a model for dhamma practice project for youth's strengths in the south of northeastern region was conducted by a qualitative method. The objectives include 1) to study the history and background of dhamma practice projects for youth in the south of northeastern region, 2) to study current situations and problems in executing dhamma practice projects for youth, and 3) to study a model for dhamma practice project for youth's strengths in the south of northeastern region. The research tools consisted of questionnaires, observations, interviews, and group discussions of 60 experts, 60 practitioners, and 98 general informants; a total number of participants in group discussions were 98. The data collection started from November, 2014 to July, 2016; it was conducted in 3 provinces; namely, Siribanrai Temple and Pramualraj Temple in Nakhonnaratchasima province; Siripongsaward Temple and Boon Temple in Chaiyapoom province; and Paiboon Temple and Saksomboon Temple in Buriram province. The data was treated by Triangulation method and presented by Descriptive Analysis method.

It was found that the six dhamma practice projects for youth in the south of northeastern region have begun since 1998. The Thai economy was in recession; Thai Baht was vastly depreciated. In addition, product prices were much increased. Consequently, the society was weakened by all the mentioned factors. Furthermore, many teenagers had turned to drug abuse. Monk WeeraphanRakakitsiso, who was the chairman of trainers representing 'Dhamma Army, Thai Army to Prevent from Drugs', has conducted several training sessions for all monk trainers across the country for many batches. This was an origin for dhamma practice projects for youth. The six dhamma practice centers had sent their trainers to be trained at the training sessions and then they have applied the model at their own centers until recently.

For the current situations and problems in executing dhamma practice projects for youth in the south of northeastern region, the findings from the

six dhamma practice centers revealed that 1) Planning; there was a lack in human resource planning both monks and normal people. The budget planning was also weak that there created a shortage on financial support. Equipment and materials were not well taken care of due to a lack in human resource. Moreover, the projects' programs and activities haven't been evaluated due to inappropriateness in the age, gender, and qualifications of the participations. 2) Practice; the number of trainers was not enough for heavy burden. The financial support was not sufficient. Some materials were not in proper conditions. Plus, the projects' programs and activities were not appropriate for the age, gender, and qualifications of the participations. 3) Evaluation; there was a lack in a variety of evaluation methods. The youth participation should be evaluated both before and after the trainings. In addition, there were no follow-up surveys. The equipment and material used in the training were also not evaluated. Some activities were not appropriately assessed.

A model for dhamma practice project for youth's strengths in the south of northeastern region suggests that 1) Planning; There should be a precise planning and task assignment. The budget planning should also be clear and transparent for examination. It is also recommended that there shall be fund raising for the projects. All equipment and material shall be well planned so that they could be in decent conditions at all times. Moreover, the administration should appropriately categorize the activities to best facilitate the participations. 2) Practice; all personnel shall always be trained to be professional trainers. Fund raisings and public relations are strongly recommended. All equipment and material shall be in their perfect functionality. Training activities should be varied and appropriate. Additionally, youth shall also be invited to take part in design programs and activities. 3) Evaluation; there shall be a concrete performance evaluation for all trainers and participations. Finally, the programs' documents should be assessed.

In conclusion, a model for dhamma practice project for youth's strengths in the south of northeastern region is a three-step process including Planning, Practice, and Evaluation. All three steps require four driving factors which are human resource; budget; equipment and materials; and management for projects' success. More importantly, there is also a need for strong support and cooperation from temples, families, schools, and communities. The collaboration will eventually lead to an integrated development for strong communities.

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการวิจัย	10
	คำถามในการวิจัย	10
	ความสำคัญของการวิจัย	10
	นิยามศัพท์เฉพาะ	11
	กรอบแนวคิดในการวิจัย	11
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	13
	องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องวิจัย	13
	ความเข้มแข็งของชุมชน	13
	การปฏิบัติธรรมของเยาวชน	18
	การดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน	21
	ค่ายคุณธรรมจริยธรรม	44
	กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง	73
	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559)	73
	กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม	77
	พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550	78
	แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	84
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	109
	งานวิจัยในประเทศ	109
	งานวิจัยต่างประเทศ	119
3	วิธีดำเนินการวิจัย	125
	ขอบเขตของการวิจัย	125
	ขอบเขตเนื้อหา	125
	ระยะเวลาการวิจัย	125
	วิธีการวิจัย	125
	ด้านพื้นที่ในการวิจัย	126
	ประชากรกลุ่มตัวอย่าง	127

บทที่	หน้า
วิธีดำเนินการวิจัย	129
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	129
การเก็บรวบรวมข้อมูล	130
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล	131
การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	132
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	133
ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมในอีสานใต้	123
ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรม ในอีสานใต้	147
ตอนที่ 3 รูปแบบของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมเพื่อความเข้มแข็ง ของชุมชนในอีสานใต้	225
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	236
สรุปผล	236
อภิปรายผล	245
ข้อเสนอแนะ	265
บรรณานุกรม	266
ภาคผนวก	276
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	277
ภาคผนวก ข รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	292
ภาคผนวก ค ภาพประกอบ	301
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์	311
ประวัติย่อของผู้วิจัย	325

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แผนการดำเนินการวิจัยเรื่อง รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้	126
2 การจำแนกพื้นที่ในการวิจัย	128
3 การจำแนกกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล	128
4 สรุปสภาพปัจจุบันของการดำเนินกิจกรรมโครงการปฏิบัติธรรม สำหรับเยาวชนในอีสานใต้ ทั้ง 6 วัด	202
5 สรุปสภาพปัญหาการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ ทั้ง 6 วัด	222

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	12
2 ขั้นตอนการทำงานโครงการ	39
3 แผนผังภายในวัดศิริบ้านไร่ อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา	135
4 เครือข่ายเฟสบุ๊คสำนักปฏิบัติธรรมวัดศิริบ้านไร่ อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา	136
5 แผนผังภายในวัดประมวลาธาร อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา	137
6 เครือข่ายเฟสบุ๊คสำนักปฏิบัติธรรมวัดประมวลาธาร	137
7 อธิบายอาคารสถานที่ภายในวัดศิริพงษาวาส อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ	139
8 เครือข่ายสังคมออนไลน์วัดศิริพงษาวาส จังหวัดบุรีรัมย์	139
9 อธิบายแผนผังภายในวัดบูรณ อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ	141
10 เฟสบุ๊คสื่อสังคมออนไลน์ของวัดบูรณ จังหวัดชัยภูมิ	141
11 แผนผังภายในวัดป่าไผ่บุลย์ จังหวัดบุรีรัมย์	143
12 เครือข่ายเว็บไซต์วัดป่าไผ่บุลย์	144
13 แผนผังภายในวัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์	146
14 เครือข่ายสังคมออนไลน์ของวัดป่าสุขสมบูรณ์ จังหวัดบุรีรัมย์	146
15 ประธานในพิธีฝ่ายฆราวาสจุติเทียนรูปบูชาพระรัตนตรัย	148
16 ตัวแทนผู้เข้าอบรม ถวายพานรูปเทียนแพ แต่ประธานพระวิทยากร	149
17 กิจกรรมการเดินจงกรมภายในบริเวณวัด	154
18 พิธีเปิดโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม	162
19 ผู้เข้าอบรมตั้งแถวรอรับอาหาร	163
20 กิจกรรมธรรมะนันทนาการ	164
21 กิจกรรมขอขมาบูชาครู	169
22 พิธีเปิดโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน	170
23 กิจกรรมการแนะนำพระวิทยากร	172
24 กิจกรรมบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์	174
25 การบรรยายธรรมะประกอบสื่อ	175
26 กิจกรรมทำวัตรสวดมนต์เช้า/นั่งสมาธิ	182
27 กิจกรรมธรรมะนันทนาการ	185
28 กิจกรรมจุดเทียนปัญญา หรือจุดเทียนอุดมการณ์	186
29 กิจกรรมมอบตัวเป็นศิษย์ “พุทธบุตร”	188
30 กิจกรรมการรับประทานอาหาร	189
31 กิจกรรมเข้าสู่ฐานธรรมวิชาการ	193
32 กิจกรรมเดินจงกรม	194

ภาพประกอบ

หน้า

33	กิจกรรมพิธีเปิดโครงการปฏิบัติธรรม	195
34	กิจกรรมละลายพฤติกรรม	197
35	การบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์	199
36	การสำรวจพื้นที่ทำการวิจัยจังหวัดนครราชสีมา	302
37	การสังเกตพื้นที่ทำการวิจัยจังหวัดนครราชสีมา	302
38	การสังเกตพื้นที่ทำการวิจัยจังหวัดนครราชสีมา	303
39	การสังเกตพื้นที่ทำการวิจัยจังหวัดนครราชสีมา	303
40	การสังเกตพื้นที่ทำการวิจัยจังหวัดนครราชสีมา	304
41	การสังเกตพื้นที่ทำการวิจัยจังหวัดนครราชสีมา	304
42	การสำรวจพื้นที่ทำการวิจัยจังหวัดบุรีรัมย์	305
43	สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จังหวัดบุรีรัมย์	305
44	สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จังหวัดบุรีรัมย์	306
45	สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จังหวัดบุรีรัมย์	306
46	สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จังหวัดบุรีรัมย์	307
47	สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จังหวัดบุรีรัมย์	307
48	สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จังหวัดบุรีรัมย์	308
49	สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จังหวัดบุรีรัมย์	308
50	สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จังหวัดชัยภูมิ	309
51	สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จังหวัดชัยภูมิ	309
52	การสำรวจพื้นที่ทำการวิจัย จังหวัดชัยภูมิ	310
53	สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จังหวัดชัยภูมิ	310

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

สถาบันทางพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่อยู่กับสังคมไทยมายาวนาน และให้การช่วยเหลือต่อสังคมไทยตลอดมา โดยมีส่วนช่วยในการกลมเกลียวจิตใจ และลักษณะนิสัยของคนไทย ตลอดจนการให้บริการตามความจำเป็นตามความต้องการของประชาชน อีกทั้งมีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาทางสังคมให้แก่เรามาแล้วเป็นอย่างมาก แม้กระทั่งในปัจจุบัน (ทินพันธุ์ นาคะตะ. 2543 : 1) วิถีชีวิตของชาวไทยส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ชาวไทยร้อยละ 95 นับถือศาสนาพุทธและได้นำหลักการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตจนกลายเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม เอกลักษณ์และมรดกของชาติไทย ในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทย เกือบทั้งหมด มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมและพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย

พระพุทธศาสนากับความเป็นเอกลักษณ์และมรดกของชาติ ประเทศไทยได้รับเอาวัฒนธรรมมาจากพระพุทธศาสนามาประพฤติปฏิบัติเป็นวิถีชีวิต จนกลายมาเป็นรูปแบบเอกลักษณ์เฉพาะของคนไทย พระพุทธศาสนาจึงถือว่าเป็นเอกลักษณ์และมรดกของชนชาติไทย ซึ่งจะเห็นได้จากการที่มีวัดกระจายอยู่ทั่วไปในทุกหมู่บ้านทุกชุมชนของสังคมไทย วัดจัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทย ซึ่งมีบทบาทต่อสังคมในฐานะเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทำบุญตามประเพณี จัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เป็นที่พบปะสร้างสรรค์เนื่องในโอกาสต่าง ๆ ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). 2538 : 50)

การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายที่จะนำหลักธรรมของศาสนา มาปรับใช้ในวิถีชีวิตด้วยการเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของประชาชนในประเทศให้มีสำนึกในคุณธรรมที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และมีความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมรับกับความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว อีกทั้งสามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างพอประมาณและมีเหตุผล จากเหตุการณ์ปัญหาต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทำให้คนในสังคมต้องการได้รับการพัฒนาทางด้านจิตใจ เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมอย่างสงบสุข ทำให้ประชาชนต้องการเข้าอบรมการปฏิบัติธรรมมากขึ้น ซึ่งได้พิจารณาเห็นว่ากิจกรรมที่มีวิธีการและขั้นตอนที่จะให้พุทธศาสนิกชนได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้คือ การปฏิบัติธรรมในวิถีชีวิตเพื่อน้อมนำหลักธรรมคำสอนสู่การปฏิบัติของประชาชน เพื่อให้เกิดความสงบร่มเย็นทางจิตใจและนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติได้ในวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). 2538 : 45)

พัฒนาการสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย สมัยสุโขทัย วัดได้ถูกจัดแบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ วัดป่า (อรัญญวาสี) และวัดบ้าน (คามวาสี) โดยมีหน้าที่ต่างกันออกไป คือ พระวัดบ้าน ทำหน้าที่สั่งสอนอบรมเผยแผ่ธรรมะ ให้ความรู้ด้านปริยัติธรรม ส่วนพระวัดป่า ทำหน้าที่เผยแผ่อบรมในแนวปฏิบัติกัมมัฏฐาน แต่ปัจจุบันสถานที่ปฏิบัติธรรมไม่เพียงพอต่อจำนวนประชากรมากขึ้น

และหลักสูตรการสอนในการปฏิบัติธรรมก็ไม่ตรงกันจากหลายๆ สำนัก ทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และมหาเถรสมาคม ได้เล็งเห็นปัญหาดังกล่าว จึงออกระเบียบในการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้น เพื่อให้พระวัดบ้านหรือพระวัดป่าสามารถสอนได้ทั้งภาคปริยัติ และภาคปฏิบัติ นำพาปฏิบัติธรรมและมีหลักสูตรการสอนไปทิศทางเดียวกันได้

ส่วนในคณะสงฆ์มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ได้มีกฎหมายมหาชนฉบับที่ 15 ข้อที่ 5 มีเนื้อหาสาระในการกำหนดหน้าที่ของคณะพระสังฆาธิการไว้ 6 ด้าน ที่จะเป็แนวทางของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งถือปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันนี้ ได้แก่การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 ส่วนที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กล่าวไว้ว่า “การศึกษาพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต”

ยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ (พ.ศ. 2555-2559) ได้แก่ ยุทธศาสตร์การวิจัยที่ 1 การสร้างศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาทางสังคม โดยมีเป้าประสงค์การวิจัยคือ สร้างเสริมองค์ความรู้ให้เป็นพื้นฐานเพื่อความมั่นคงของประเทศโดยการสร้างความเข้มแข็งของสังคม การพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิต และความผาสุกของประชาชน มุ่งเน้นการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง วัฒนธรรม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต สวัสดิการเพื่อความมั่นคงของชีวิต ตลอดจนการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี การสร้างความเข้มแข็งและการสร้างภูมิคุ้มกันของท้องถิ่นและสังคม รวมทั้งการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ความยากจน นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพเยาวชน ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ และผู้สูงอายุ และการเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (2555-2559) ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การแพร่ระบาดของยาเสพติด และการเพิ่มขึ้นของการพนันเป็นปัญหาสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน การก่ออาชญากรรมที่มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงปี 2548-2552 สะท้อนได้จากภาพรวมคดีอาญาที่สำคัญทั้งการก่อคดีต่อชีวิต ร่างกายและเพศ คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ และคดียาเสพติด โดยในปี 2548 มีจำนวน 355.9 คดีต่อประชากรแสนคน และเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนถึงปี 2552 เป็น 516.7 คดีต่อประชากรแสนคน จำนวนคดีอาญาดังกล่าวเป็นคดียาเสพติดมากที่สุด โดยปี 2548 มีจำนวน 160.4 คดีต่อประชากรแสนคน และได้เพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่องถึงกว่าเท่าตัวในปี 2552 เป็นจำนวน 371.6 คดีต่อประชากรแสนคน ปัจจุบันปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดเป็นภัยร้ายแรงที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มเด็กและเยาวชนอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ จากการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนพบว่าปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในสถานศึกษาเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 19.2 ในปี 2552 เป็นร้อยละ 51.3 ในปี 2553 นอกจากนี้ ผลกระทบจากปัญหาทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้คนไทยเข้าสู่วงจรการเสี่ยงโชคมากขึ้น เช่น เล่นพนันบอล หวยใต้ดิน หวยหุ้น เป็นต้น ทั้งนี้ จากสถิติการจับกุมคดีตามพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 พบว่าในปี 2553 มีการจับกุมผู้เล่นการพนันจำนวน 163,553 คน ขณะเดียวกันกลุ่มเด็กและเยาวชนมีแนวโน้มเล่นการพนันมากขึ้น เป้าหมายการพัฒนา สถาบันทางสังคม โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และสถาบันชุมชน มีบทบาทในการบ่มเพาะและหล่อหลอมเด็ก เยาวชนและคนไทยให้เป็นคน

ดีมีคุณธรรมและจริยธรรมอย่างเข้มแข็งมากขึ้น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคม ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนนำค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดีงามของไทยเป็นฐานในการพัฒนาคนและสังคม เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวในการบ่มเพาะให้คนมีศีลธรรมคุณธรรม จริยธรรมในวิถีชีวิต 1) พัฒนาศักยภาพครอบครัว โดยส่งเสริมการมีอาชีพและรายได้ที่แน่นอน สามารถดำรงชีวิต อย่างพอเพียง สนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับศักยภาพของครอบครัว มีการ ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกใน ครอบครัวและเชื่อมโยงกับเครือข่ายครอบครัว ให้สิ่งจูงใจแก่ครอบครัวที่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดี รวมทั้งพัฒนา ความรู้ทางเทคโนโลยีสารสนเทศให้กับพ่อแม่และผู้ปกครอง โดยสร้างโอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยี สารสนเทศและรู้จักใช้ประโยชน์อย่างมีคุณค่าเพื่อลดช่องว่างระหว่างครอบครัว 2) พัฒนาวัฒนธรรมที่ดี และนำคุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทย อาทิ ความเอื้ออาทรและการเป็นเครือญาติมาใช้ในวิถีชีวิต ควบคู่กับการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวรู้จักใช้ปัญญาในทางที่ ถูกต้อง และมีจิตสำนึกในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมที่จะมีผลกระทบต่อการเบี่ยงเบนทางวัฒนธรรม 3) ผลักดันให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนการเปิดพื้นที่สาธารณะในการจัดกิจกรรม สร้างสัมพันธ์อันดีต่อครอบครัวและชุมชน และภาคธุรกิจจัดกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกองค์กรเพื่อ ส่งเสริมให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

กระทรวงวัฒนธรรมจึงมีนโยบายในการดำเนินงาน ด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ทั้งหมด 6 ข้อ และกำหนดยุทธศาสตร์ทั้งหมด 4 ข้อ นโยบายข้อที่ 4 คือการรวบรวมองค์ความรู้ ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์ข้อที่ 3 คือการนำทุนวัฒนธรรมของประเทศมาสร้างคุณค่า ทางสังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ตามนโยบาย และยุทธศาสตร์ ดังกล่าว เป็นการส่งเสริม สนับสนุนให้รวบรวมองค์ ความรู้ ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่ นำมาทำให้เกิดคุณค่า และเป็นหน้าที่หลักที่สำคัญของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดซึ่งปฏิบัติงาน วัฒนธรรมในภูมิภาค จะต้องเก็บรวบรวม องค์ความรู้ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นข้อมูล ในการส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ตามหลักเศรษฐกิจเพียงพอ เน้นให้ประชาชนพึ่งพาภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน นำมาเพิ่มรายได้ให้ ครอบครัว มุ่งใช้มิติทางวัฒนธรรมเป็นกลไกสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชนซึ่งนำไปสู่ การแก้ไขปัญหา ของรัฐ ในการบริหารประเทศ รัฐก็ให้ความสำคัญในเรื่อง ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างมาก จะเห็นได้จากการมีกรตรากฎหมาย และกำหนดแผนพัฒนาเกี่ยวกับการ ส่งเสริมศาสนาศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้

พระพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ได้ก็ด้วยสัทธรรมคำสอนได้รับการอบรม ศึกษา ปฏิบัติและ ถ่ายทอดกันมาตามลำดับโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานพุทธศาสนาอยู่กับชาติไทย มาตั้งแต่โบราณกาล พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยด้านต่าง ๆ วิถีชีวิตของคนไทย เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนตาย เนื่องจากหลักคำสอนทางพุทธศาสนามีความสอดคล้อง กับลักษณะอุปนิสัยคนไทย เช่น ชอบความสงบ ความมีเมตตาอารีย์ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชอบความ อิสระเสรี (เสถียร โพธิ์นันทะ. 2535 : 9-15) พระสงฆ์และวัดเป็นองค์กรสำคัญ ที่จะมีส่วน เกี่ยวข้อง เหมาะสมสอดคล้องต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพราะพระเป็นผู้อบรมให้ธรรมะ ซึ่งสามารถ ให้ผลได้ทั้งโลกียะและโลกุตระ จัดการศึกษาทั้งด้านปริยัติ และด้านปฏิบัติแก่ประชาชนทุกคน มีส่วน ใกล้ชิดกับสังคม เอื้อประโยชน์ทางธรรมอันเป็นสาธารณสมบัติสงเคราะห์ชุมชน และสังคม ส่งเสริม

และพัฒนาสาธารณูปการ โดยมีการร่วมมือประสานงานเผยแพร่ธรรมะผูกสัมพันธ์ ระหว่างชุมชนและสังคมซึ่งเกี่ยวเนื่องกันในพระพุทธศาสนาตลอดทั้งชีวิตตั้งแต่เกิดจนดับไป นอกจากนี้ ยังมีบทบาทสำคัญในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมในการกำหนดแนวทาง ความสัมพันธ์ และการปฏิบัติต่อกันระหว่างสมาชิกในสังคม ทั้งทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมอีกด้วย (สมบุรณ์ สุขสำราญ. 2527 : 1-9)

จากคำสอนทางพระพุทธศาสนาด้านพัฒนาคุณธรรม จึงเป็นเรื่องของความดีที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคล ส่วนการกระทำ ดี หรือพฤติกรรมดี ที่บุคคลได้กระทำนั้นเป็นเรื่องของจริยธรรมด้วยเหตุนี้ คุณธรรมและจริยธรรมจึงเป็นของคู่กันกล่าวคือ เมื่อบุคคลมีจิตวิญญาณที่เปี่ยมไปด้วยคุณความดี ย่อมจะกระทำแต่สิ่งที่ดีที่มีประโยชน์ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม หากบุคคลใดมีแต่ความคิดดี ๆ แต่ไร้การกระทำดี ย่อมไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นแต่ประการใด แต่ก็ยังมีประโยชน์อยู่บ้างเพราะมิได้สร้างความสับสนวุ่นวายหรือความเดือดร้อนหรือเป็นอันตรายต่อผู้ใด บุคคลจะมีความสุขความเจริญทั้งในชีวิตส่วนตัวและชีวิตการทำงาน การงานใด ๆ นั้นจะต้องประกอบด้วย “การคิดดี การพูดดี และการกระทำดี” การคิดดี หมายถึง คิดแต่สิ่งที่เป็นคุณเป็นประโยชน์ ไม่คิดในเรื่องที่ทำให้จิตใจต้องเศร้าหมองเสื่อมโทรมตกต่ำ พูดอย่างรวม ๆ ก็คือต้องไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่พูดคำหยาบ พูดด้วยความเมตตา พูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ พูดให้ กำลังใจ ใช้ถ้อยคำ อ่อนหวาน จับใจ เป็นต้น สำหรับการกระทำดีนั้น ให้นับไปที่พฤติกรรมทางกายในทางที่ดีเป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น หลีกเลี่ยงการเบียดเบียนผู้อื่นทางกาย ไม่ยึดถือเอาสิ่งของที่มีผู้อื่นไม่อนุญาตมาเป็นของตน และไม่ประพฤติดิตทางประเวณี เป็นต้น การทำความดีทั้งสามด้านดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ต้องเกี่ยวเนื่องกับคุณธรรมทั้งสิ้นคุณธรรม มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของบุคคลและสังคมไทยอย่างยิ่งดังที่พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) เมื่อครั้งยังดำรงสมณศักดิ์เป็นพระเทพเวที (2535 : 3-4) ได้กล่าวไว้ว่า “น้ำ และอากาศเป็นสิ่งที่มิอยู่ทั่ว ๆ ไป เป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิต เพราะว่าถ้าขาดน้ำเพียงวันเดียวก็ตาย ยิ่งขาดอากาศช่วงเวลาสั้น ๆ ก็อาจจะตายหรือไม่ก็เป็นอัมพาตไป จริยธรรมหล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์และสังคมของเราอยู่โดยไม่รู้ตัว แต่ก็มีแตกต่างกันอยู่อย่างหนึ่งระหว่างน้ำและอากาศ กับศาสนาและจริยธรรม คือน้ำ และอากาศนั้น คนขาดไปแล้วก็รู้ตัวเองว่าตัวเองขาดอะไร และต้องการอะไร แต่ศาสนาและจริยธรรมนั้นมีลักษณะประณีตและเป็นนามธรรมมาก จนกระทั่งแม้ว่าคนจะขาดสิ่งเหล่านี้จนถึงขั้นมีปัญหาเกิดขึ้นแล้วก็ยังไม่รู้ว่าขาดอะไร ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องสร้างความเข้าใจ ชี้แจงอย่างต่อเนื่องให้ตระหนักเห็นคุณค่าและความสำคัญ” (ยนต์ ชุ่มจิต. 2546 : 264-265)

จากคำกล่าวข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า คุณธรรม มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลและสังคมทุกหมู่เหล่า สังคมใดหรือชาติใดที่เต็มไปด้วยประชาชนซึ่งเป็นผู้ขาดคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมแล้ว สังคมนั้นจะมีความยุ่งเหยิง ไร้สาระ ไร้สาระ ความเดือดร้อนจะเกิดขึ้นทุกหนทุกแห่ง ทำให้เกิดการลักขโมย แย่งชิง ปล้นฆ่า ช่มชู้ และสิ่งเลวร้ายต่าง ๆ จะบังเกิดขึ้นไม่เว้นแต่ละวัน ถ้าหากสังคมใดมีสภาพดังกล่าวนี้ ชีวิตของคนในสังคมนั้นจะต้องปราศจากความสุขอย่างแน่แท้ ตรงกันข้าม สังคมใดสมาชิกของสังคมนั้นเปี่ยมไปด้วยคุณธรรมจริยธรรม และศีลธรรม สังคมนั้น ๆ ก็จะพบแต่ความสงบสุข ความร่มเย็น สังคมได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องชีวิตของทุกคนก็จะมีแต่ความสงบสุขความสบาย เป็นชีวิตที่มีค่ามีประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). 2538 : 55)

คุณธรรมก่อให้เกิดประโยชน์หรือมีความสำคัญทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ดังต่อไปนี้

1. ประโยชน์ตนเอง ทำให้ตนเองมีชีวิตที่สงบเย็น ไม่ต้องเดือดเนื้อร้อนใจ ไม่ต้องอยู่อย่างหวาดระแวง เพราะตนเองไม่ได้เบียดเบียนผู้อื่น มีแต่จะสร้างประโยชน์สุขให้แก่สังคมและผู้อื่น ทำให้ตนเองมีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตส่วนตัวและการทำงานอาชีพ มีความมั่นคงและก้าวหน้า ได้รับการยกย่องสรรเสริญเทิดทูนบูชาจากบุคคลทั่วไป และครอบครัวอบอุ่น มีความสุข มีฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคง
2. ประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ ประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น สถาบันครอบครัวของตนได้รับการยกย่องสรรเสริญ จากบุคคลทั่วไป สถาบันการศึกษาหรือสถาบันที่ประกอบอาชีพธุรกิจมีชื่อเสียง ทำให้บุคคลอื่นศรัทธาเลื่อมใส และสถาบันหรือหน่วยงานที่ตนเองสังกัด มีความเจริญก้าวหน้า ได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะสมาชิกทุกคนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมอันดีงาม ประโยชน์ต่อชุมชน เช่น สังคมได้รับความสงบสุข เพราะทุกคนเป็นคนดีมีคุณธรรม และสังคมได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องรวดเร็ว เพราะสมาชิกทุกคนต่างกระทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มความสามารถ
3. ประโยชน์ต่อชาติบ้านเมือง เช่น สถาบันชาติ ศาสน์ กษัตริย์ มีความมั่นคง เพราะประชาชนมีความจงรักภักดีและเห็นความสำคัญของสถาบันดังกล่าวอย่างแท้จริง และขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติมีความมั่นคงถาวร เพราะทุกคนมีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ และเต็มใจยึดถือปฏิบัติตาม (ยนต์ ชุ่มจิต. 2546 : 264-265)

ปัจจุบันปัญหาของวัยรุ่นในสังคมไทยรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมประกอบกับวัยรุ่นเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเจริญเติบโต มีความเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายจิตใจ และอารมณ์ ทำให้วัยรุ่นประสบปัญหามากมาย เช่น ปัญหาเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ปัญหาการตั้งครรภ์ ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาความรุนแรง ปัญหาท้องทะเลาะวิวาท เป็นต้น ทั้งนี้ปัญหาสำคัญของวัยรุ่นในปัจจุบัน ได้แก่ ปัญหายาเสพติด ปัญหาที่เกิดจากการขาดความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพร่างกาย และปัญหาความรุนแรง มีสาเหตุสำคัญจากปัญหาครอบครัว สภาพแวดล้อมใกล้ตัวที่ชักจูงไปในทางไม่ดี และการใช้ความรุนแรงในสังคม อีกทั้งสังคมไทยถูกรอบงัดด้วยวัฒนธรรมต่างชาติซึ่งไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทย ทำให้ผู้คนในสังคมอ่อนแอ ไร้ศีลธรรม ไม่มีคุณธรรมยึดเหนี่ยวจิตใจดังจะเห็นได้ว่าการติดยาเสพติด การก่ออาชญากรรมที่สูงขึ้นเรื่อยๆ ทำให้รัฐบาลต้องกำหนดยุทธศาสตร์ป้องกันปราบปรามอย่างหนัก ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของมหาเถรสมาคมที่ประกาศให้วัดทั่วประเทศ เป็นผู้นำให้ดำเนินโครงการกิจกรรมหมู่บ้านรักษาศีลห้า การจัดกิจกรรมโครงการปฏิบัติธรรมจึงเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่จะทำให้มีความมั่นคงทางสังคมได้ เพื่อลดปัญหาทางสังคมด้าน ยาเสพติด ปัญหาท้องทะเลาะวิวาท ในสถาบันการศึกษา เป็นต้น

สภาพปัญหาเด็กและเยาวชนดังกล่าว พบว่า สามารถจำแนกประเด็นสภาพปัญหาในเด็กและเยาวชนต่าง ๆ ออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้ 1. ปัญหาการใช้สื่อในทางไม่เหมาะสม 2. ปัญหาด้านยาเสพติด 3. ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร 4. ปัญหาบริโภคนิยม 5. ปัญหาความรุนแรงในกลุ่มเด็กและเยาวชน

ปัญหาแรก การใช้สื่อในทางไม่เหมาะสม สื่อเป็นปัจจัยสภาพแวดล้อมที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเพาะบ่มพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน การถ่ายทอดของสื่อส่งผลต่อการเรียนรู้ของเด็กในการเลียนแบบ โดยเฉพาะสิ่งที่เห็นบ่อย ๆ เด็กจะซึมซับและเลียนแบบพฤติกรรมจากสื่อ หากสื่อถ่ายทอด

พฤติกรรมรุนแรงให้แก่เด็กบ่อย ๆ เด็กมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมรุนแรงได้เช่นกัน เช่น เกมคอมพิวเตอร์ประเภทสงคราม ถ่ายทอดเรื่องสงคราม ภาพโหดร้าย ทำร้ายผู้อื่น ใช้อาวุธปืนในการทำลายล้าง เด็กที่เล่นเกมคอมพิวเตอร์ประเภทนี้ จะซึมซับความรุนแรงจากเกมคอมพิวเตอร์ การเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้อาวุธปืนทำลายเด็กมีแนวโน้มก่อเหตุการณ์ด้วยอาวุธปืนตามแบบได้เช่นกัน ปัจจุบันเกมคอมพิวเตอร์มีการพัฒนาให้มีลูกเล่นที่มากขึ้น สร้างแรงจูงใจใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นทำให้เกมยุคใหม่มีแรงดึงดูดที่น่าสนใจสำหรับเด็กและเยาวชน เนื่องจากบางเกมมีการพัฒนาจากให้เด็กได้ค้นหาเอง ทำภารกิจที่ได้รับเพื่อให้ได้รางวัล หรือบรรลุและได้เป็นที่ยอมรับในกลุ่มคนเล่นเกมด้วยกัน ดังนั้น เกมคอมพิวเตอร์จึงมีอยู่หลายประเภทให้เลือกตามความพึงพอใจของแต่ละคน และจากการศึกษาความสัมพันธ์ของเยาวชนที่มีต่อเกมคอมพิวเตอร์ที่ได้จากการวิจัยของสถาบันต่าง ๆ มีดังนี้

สำนักงานสถิติแห่งชาติ นำเสนอผลสำรวจความคิดเห็นของผู้ปกครองอายุ 20 ปีขึ้นไปเกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ตหรือคอมพิวเตอร์ ของบุตรหลาน/สมาชิกในครัวเรือน ในเขตกรุงเทพฯ จำนวน 1,560 คน ระหว่าง 28 กุมภาพันธ์-2 มีนาคม 2556 ปรากฏว่ามีการใช้งานเพื่อศึกษา/ค้นหาข้อมูลร้อยละ 70.5 เล่นเกมคอมพิวเตอร์ร้อยละ 69.1 ติดตามข่าวสารร้อยละ 24.7 อีเมลและเล่นเกมออนไลน์ร้อยละ 21 เท่ากัน โดยสถานที่ใช้งานจะเป็นที่บ้านร้อยละ 44 ร้านค้าให้บริการอินเทอร์เน็ต ร้อยละ 33.9 สถานศึกษาร้อยละ 16.5 บ้านเพื่อน/คนรู้จัก/ญาติร้อยละ 4.4 อื่น ๆ 0.4 ศูนย์วิจัยกรุงเทพโพลล์ สถาบันวิจัยมหาวิทยาลัยกรุงเทพ สำรวจความคิดเห็นของเยาวชนอายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป จำนวน 899 คน ในเขตกรุงเทพมหานคร เรื่อง “เยาวชนกับเกมออนไลน์ในยุคปัจจุบัน” โดยเก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 1-10 มีนาคม 2548 ปรากฏว่าร้อยละ 37.4 ตอบว่าเล่นเกมออนไลน์จากร้านใกล้สถานศึกษา ร้อยละ 32.6 เล่นที่ร้านใกล้บ้าน ร้อยละ 18.4 จากการวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการเล่นเกมคอมพิวเตอร์และปัญหาการติดเกมในวัยรุ่น” ของนายแพทย์ศิริชัย หงส์สงวนศรี ในการวิจัยตัวอย่างนักเรียนโรงเรียนมัธยมในกรุงเทพฯ 2 โรงเรียนและต่างจังหวัด 1 โรงเรียน โดยการตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว พฤติกรรมการเล่นวิดีโอเกมหรือเกมคอมพิวเตอร์ และผลกระทบจากการเล่นเกม จำนวน 5,567 คน เป็นเพศชาย 2,507 คน เพศหญิง 3,060 คน (เดลินิวส์ 23 กันยายน พ.ศ. 2548) ระบุว่า ร้อยละ 84.6 เคยเล่นเกม ร้อยละ 23.9 เล่นเกมมากกว่า 4 ครั้งต่อสัปดาห์ โดยมีร้อยละ 11 ที่เล่นเกมทุกวัน เฉลี่ยจะใช้เวลาอยู่กับการเล่นครั้งละ 3 ชั่วโมง และในปีเดียวกัน กรุงเทพโพลล์สำรวจพฤติกรรมของการเล่นเกมออนไลน์ของเด็กที่มีอายุ 10 ขวบขึ้นไป ก็พบว่าร้อยละ 37.7 เล่นเกมติดต่อกัน 3-4 วันต่อสัปดาห์ ร้อยละ 5.8 เล่นเกม 5-6 วันต่อสัปดาห์ และร้อยละ 18.5 เล่นเกมทุกวัน โดยพบว่าร้อยละ 54.1 มีการเล่นเกมติดต่อกัน 1-3 ชั่วโมงต่อครั้ง ร้อยละ 31.4 เล่นติดต่อกัน 4-6 ชั่วโมงต่อครั้งร้อยละ 6.5 เล่น 7-10 ชั่วโมง และร้อยละ 3.3 ที่เล่นติดต่อกันนานที่สุด 10 ชั่วโมงต่อครั้ง (นภาพร พานิชชาติ. 2549 : 129)

กล่าวโดยสรุป พฤติกรรมการเล่นเกมคอมพิวเตอร์ ทำให้เห็นถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในเรื่องของพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กและเยาวชน การแสดงออกทางอารมณ์ที่ฉุนเฉียว หรือการขาดความรับผิดชอบ พฤติกรรมดังกล่าวเห็นได้ชัดว่าเด็กเริ่มมีพฤติกรรมการเล่นเกมที่ ไม่เหมาะสมเนื่องจากหลบลหนีพ่อแม่ มาเล่นเกม เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกว่ากล่าวตักเตือน หรือการถูกบังคับให้หยุดเล่นเกม การนำเงินค่าใช้จ่ายไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสม คือการนำเงินไปจ่ายค่าชั่วโมงเกมอันเป็นหนทางนำไปสู่การขโมยได้ เนื่องจากปัญหาการขาดเงินที่จะไปใช้ในการเล่นเกมที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตามเวลา

ของการเล่นเกมที่เพิ่มขึ้นและการเกิดค่าใช้จ่ายด้วยเงินจริงเพื่อการเล่นเกมนั้น ๆ สุดท้ายการปิดบังการโกหกของเวลาที่แท้จริงในการเล่นเกมนั้น ซึ่งความต้องการเวลาที่เพิ่มขึ้นอาจทำให้เด็กและเยาวชนหนีเรียนไปเล่นเกมตามสถานที่ต่าง ๆ ได้ เช่น บ้านเพื่อน ห้างสรรพสินค้าและร้านเกม ดังนั้น การที่เด็กติดเกมนั้นจะส่งผลเสียตามมามากมายไม่ว่าจะเป็นการไม่รู้จักแบ่งเวลาการไม่สนใจการเรียน ส่งผลให้การเรียนตกลง ไม่เข้าสังคม เก็บตัว ไม่ทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นใช้เงินเปลืองจากการนำเงินไปเล่นเกมหรือซื้อเกม และเด็กบางคนอาจมีพฤติกรรมก้าวร้าวหากถูกห้ามเล่นเกม

ปัญหาที่สอง เรื่องยาเสพติด นับเป็นปัญหาหนึ่งที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยมาเป็นเวลานาน และมีแนวโน้มขยายขอบเขตของปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และความมั่นคงของประเทศมากยิ่งขึ้น ปัจจุบันสิ่งเสพติดนับว่าเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ เพราะสิ่งเสพติดเป็นบ่อเกิดของปัญหาอื่น ๆ หลายด้านนับตั้งแต่ตัวผู้เสพเองซึ่งจะเกิดความทุกข์ลำบากทั้งกายและใจและเมื่อหาเงินซื้อยาไม่ได้ก็อาจจะก่อให้เกิดอาชญากรรมต่าง ๆ สร้างความเดือดร้อนให้พ่อแม่พี่น้องและสังคม ต้องสูญเสียเงินทอง เสียเวลาทำมาหากิน ประเทศชาติต้องสูญเสียแรงงานและสูญเสียเงินงบประมาณใน การปราบปรามและรักษาผู้ติดสิ่งเสพติด และเหตุผลที่ทำให้สิ่งเสพติดเป็นปัญหาสำคัญของประเทศอีกข้อหนึ่งคือ ปัจจุบันมีผู้ติดสิ่งเสพติดเพิ่มมากขึ้นทั้งนี้ยังไม่รวมถึงจำนวนผู้ติดบุหรี่ สุรายากระตุ้น หรือกระดะบบประสาทที่ผสมอยู่ในเครื่องดื่มต่าง ๆ ยาเสพติดสามารถแบ่งตามประเภทของการออกฤทธิ์ต่อระบบประสาท ออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) ประเภทกดประสาท ได้แก่ ผีนมร้อน เฮโรอีน ยานอนหลับ 2) ประเภทกระตุ้นประสาท ได้แก่ ยาบ้า ยาอี กระต้อม โคเคน มักพบว่าผู้เสพติดจะมีอาการหงุดหงิด กระวนกระวาย 3) ประเภทหลอนประสาท ได้แก่ แอลเอสดี ผู้เสพติดจะมีอาการประสาทหลอน ผันเพื่อง หูแว่ว และ 4) ประเภทออกฤทธิ์ผสมผสาน คือทั้งกระตุ้นกดและหลอนประสาทร่วมกัน ผู้เสพติดมักมีอาการหวาดระแวง ความคิดสับสน เห็นภาพลวงตา หูแว่ว ควบคุมตนเองไม่ได้และป่วยเป็นโรคจิตได้

นอกจากนี้จากการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของบุคคลต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องของการใช้สิ่งเสพติด มีดังนี้ นิรนาท แสนสา (2543 : 231) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเข้าสู่การเข้ายาบ้าของนักเรียนวัยรุ่นพบว่ามีการบวนการเข้าสู่ยาบ้าของนักเรียนวัยรุ่นจำแนกออกเป็นขั้นตอนต่อเนื่องได้ 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การเข้ายาบ้าครั้งแรกของนักเรียนวัยรุ่น ขั้นที่ 2 การเข้ายาบ้าแบบเป็นบางครั้งและ ขั้นที่ 3 การเข้ายาบ้าแบบเป็นประจำ ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีเงื่อนไขการเข้าสู่การเข้ายาบ้าโดยเฉพาะอย่างยิ่งความบกพร่องของเงื่อนไขทางสังคมใกล้ตัวนักเรียนวัยรุ่นที่เป็นเงื่อนไขเอื้อต่อการเข้าไปใช้ครั้งแรก ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน ชุมชนละแวกบ้าน กิตติ แสงศิริวุฒิ (2546 : 51-54) ศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหายาบ้าของผู้นำชุมชนในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า การมีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหายาบ้าของผู้นำชุมชนอยู่ในระดับสูง ภูมิหลังผู้นำชุมชน พบว่า เพศ อายุ ประเภทของผู้นำชุมชนระยะเวลาดำรงตำแหน่ง อาชีพ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ใน การป้องกันปัญหายาบ้า มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหายาบ้าของผู้นำชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนรายได้ ครอบครัวและความรู้เกี่ยวกับการป้องกันปัญหายาบ้า ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหายาบ้าของผู้นำชุมชน

จากปัญหาดังกล่าว พบว่าครอบครัวและชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในสังคม ซึ่งครอบครัวเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่มีลักษณะถ่ายทอดวัฒนธรรมมีกระบวนการและวิธีการต่าง ๆ มากมายในการอบรมสั่งสอนโดยตรง ซึ่งสาเหตุหนึ่งที่ทำให้จำนวนผู้ติด ยาเสพติดเพิ่มมากขึ้นนั้นคือ กระแสวัตถุนิยม บริโภคนิยมที่ครอบงำและมอมเมาเยาวชน ฉะนั้น ครอบครัวและชุมชนจึงมีความสำคัญยิ่งที่จะต้องสร้างความร่วมมือให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เพื่อลดปัญหา ยาเสพติดในสังคมไทยให้ลดน้อยลงจนหมดสิ้นไปในที่สุด

ปัญหาที่สาม การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร นับว่าปัญหาเหล่านี้ยิ่งก่อให้เกิดความรุนแรงในสังคมมากขึ้น จากผลสำรวจหัวข้อเรื่อง “เปิดใจเยาวชนชายในสถานพินิจและเยาวชนที่ถูกจับกุมที่สถานีตำรวจว่าอะไรเป็นต้นเหตุให้ผมทำผิด” โดยสำรวจจากเยาวชนชายที่ถูกจับในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล จำนวน 609 ราย อายุระหว่าง 7-14 ปี ที่นับถือศาสนาพุทธและอิสลามในระดับการศึกษา ม.3 – ปวช. พบว่า เด็กที่โดนจับส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับพ่อแม่ ร้อยละ 28.6 พักอยู่กับญาติร้อยละ 19.7 อยู่กับแม่ร้อยละ 18.8 อยู่กับพ่อร้อยละ 12.9 และอาศัยอยู่กับเพื่อนร้อยละ 7.1 นอกจากนี้พบว่าผลการเรียนของเยาวชนดังกล่าวส่วนใหญ่ ร้อยละ 26.7 เกรดเฉลี่ยไม่เกิน 2.00 ร้อยละ 25.1 เกรดเฉลี่ย 2.01 – 2.99 และมีเพียงร้อยละ 7.8 เท่านั้น ที่มีผลการเรียน 3.00 ขึ้นไป และยังพบว่าปัญหาของเรื่องการมีคูรักหรือแฟนมีถึงร้อยละ 29 และจากข้อมูลหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจฉบับวันที่ 19 มิถุนายน 2549 ได้กล่าวถึงเด็กและเยาวชนรู้จักการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัย ซึ่งมีคู่ชามากกว่า 1 คน และขายบริการทางเพศเสรีไซด์ไลน์อีก 472,575 คนประกอบกับผลสำรวจของสำนักเอบีเคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ เรื่องการทำกิจกรรมเชิงไม่สร้างสรรค์ในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา ซึ่งดำเนินโครงการสำรวจในวันที่ 20 เมษายน – 9 พฤษภาคม 2549 กับเด็กและเยาวชนที่มีอายุ 12-24 ปี ที่พักอาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และจังหวัดสมุทรปราการ จำนวนทั้งสิ้น 4,078 คน พบว่า การมีเพศสัมพันธ์ซึ่งกระทำเป็นประจำอย่างน้อย 1 วัน / สัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 13.5

ปัญหาที่สี่ บริโภคนิยม กระแสโลกาภิวัตน์และการดำรงอยู่ในยุคข้อมูลข่าวสารตลอดจนความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่แทรกซึมวิถีชีวิตของสังคมไทยทุกรูปแบบ ทำให้สังคมไทยเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและมีการขับเคลื่อนอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้การไหลบ่าของวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้ามาสู่สังคมไทยด้วยกระบวนการทางทุนนิยมและบริโภคนิยม ยังมีผลทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกบดบังไป อย่างไรก็ตามสังคมทุกสังคมต้องดำรงอยู่และขับเคลื่อนต่อไป โดยต้องตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งให้กับสังคม โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนซึ่งอ่อนแอด้วยความรู้และประสบการณ์จึงเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการรับผลกระทบทางลบจากสภาพสังคมในยุคปัจจุบัน อันจะส่งผลให้เยาวชนไทยบางส่วนมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมอันดีงาม ปัญหาที่ห้า ความรุนแรงในกลุ่มเด็กและเยาวชน ปัญหาความรุนแรงในกลุ่มเด็กและเยาวชนเป็นปัญหาที่ทุกฝ่ายจะต้องเร่งแก้ไขร่วมกัน และจากสื่อต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ ทีวี วิทยุได้มี การถ่ายทอดความรุนแรงของเด็กและเยาวชนในทางลบ ซึ่งปัญหาดังกล่าวสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) แผนงานสุขภาพเด็กและเยาวชนร่วมกับสถาบันรามจิตติจัดเสวนาปัญหาความรุนแรงในเด็กและเยาวชน โดย ดร.อมรวิชช์ นาครทรรพ หัวหน้าโครงการเฝ้าระวังเด็ก กล่าวว่า สถานการณ์เด็กเกินรับได้ไปแล้ว มีตัวบ่งชี้หลายเรื่อง โดยเฉพาะเด็กต้องเข้าคุกหรือสถานพินิจเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 10 % ต่อปี ซึ่งเร็วกว่าอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศโดยปัจจุบันเด็กก่อคดี

อาชญากรรมปีละ 40,000 คดี หรือวันละกว่า 100 คดี โดยคดีทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกายมีจำนวนสูงเป็นอันดับ 2 และจากการสำรวจทั่วประเทศร่วมกับสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) เมื่อต้นปีที่ผ่านมา พบว่ามีเด็กอยู่ในวังวนการตกติด ติดต่อย 700,000– 800,000 คน (หนังสือพิมพ์บ้านเมือง 3 ตุลาคม 2557)

วัลลภ ตังคณานูรักษ์ (2540 : 8-10) ได้กล่าวไว้จากเหตุการณ์การใช้ความรุนแรงกับเด็กในสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันพบว่า สังคมไม่ได้ลงทุน หรือเตรียมการสร้างสรรค์เด็กดังที่มุ่งหวังไว้อย่างเพียงพอ นอกจากจะลงทุนและพัฒนาเด็กไม่เพียงพอแล้ว สังคมได้ทำลาย ทำร้ายเด็กอย่างรุนแรง ซึ่งสิ่งเหล่านี้พิจารณาจาก 1) การเปิดโอกาสให้อบายมุขกระจายอยู่ทั่วไป ตั้งแต่ บุหรี่ สุรา และยาเสพติดและในปัจจุบันมีรูปแบบความบันเทิง เช่น อินเทอร์เน็ต เกมตู้ ที่นำเสนอเฉพาะแต่เรื่องชกจู่ทางเพศ ความรุนแรง การฆ่าการทำลายล้างคู่ต่อสู้ 2) การผ่อนคลายและส่งเสริมการท่องเที่ยวการมีสถานเริงรมย์รูปแบบต่าง ๆ เกิดขึ้นทั่วไป 3) การมอมเมาครอบครัวและเด็กด้วยการส่งเสริมสลาภกินแบ่งลักษณะต่าง ๆ ลักษณะดังกล่าวทำให้ครอบครัวอยู่ในภาวะเสียเงินและยังส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของครอบครัว

จากปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมโดยรวมส่งผลต่อความสงบสุขของบุคคลในสังคมแจ้งความรุนแรงในเด็กและเยาวชนจึงกลายเป็นวาทกรรมหลักของการศึกษาเรื่องความรุนแรงในสังคมไทย ความรุนแรงที่ถูกกล่าวถึง เป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นทางด้านร่างกาย การใช้อำนาจในทางลบของบุคคลที่มี อำนาจเหนือกว่าทำให้การใช้อำนาจปกครองต้องเผชิญกับปัญหาการถูกต่อต้านขัดขืนจากสังคมได้ง่ายกว่าปัญหายาเสพติดที่ความรุนแรงถึงขั้นวิกฤต และมีการบำบัดรักษาฟื้นฟูแบบดั้งเดิม มีผู้ผ่านกระบวนการบำบัดมาแล้วยิ่งกลับไปเสพซ้ำอีกเป็นจำนวนมาก โดยมีสัดส่วนถึงประมาณร้อยละ 80 ของผู้ผ่านการบำบัด สิ่งสำคัญที่สุดของผู้เข้ารับการบำบัดคือ จิตใจของผู้ป่วยที่ต้องฟื้นฟูและมีพลังพอที่จะนำตนเองหลุดพ้นจากวงจรเดิม และด้วยพลังใจของผู้คนในสังคมที่ต้องเอื้ออาทรให้โอกาสผู้เข้าบำบัดให้เขามีที่ยืนในสังคม ร่วมสร้างแรงจูงใจให้กลับตัว กลับใจ ฟื้นฟูชีวิตใหม่ คืนคนดีกลับสู่สังคมอย่างสันติสุข การพัฒนากระบวนการบำบัดจึงมุ่งใช้กระบวนการบำบัดโดยทุนทางสังคม การปรับสภาพแวดล้อมชุมชนด้วยความรัก ความเอื้ออาทร ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอันเป็นคุณค่าเดิมของสังคมไทย รวมทั้งทุนทางสังคมที่สำคัญคือ ชุมชนเข้มแข็ง เป็นต้นแบบให้กับชุมชนที่อ่อนกว่า หนุนเสริม และสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน (อรุณรัตน์ แสงกล้า. 2553 : 341)

อย่างไรก็ตาม การดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนของแต่ละวัดในอีสานใต้ บางวัดขาดบุคลากรที่จะมาช่วยเหลือในโครงการนั้นๆ หรือได้จัดโครงการปฏิบัติธรรมแต่ขาดแรงสนับสนุน ขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดบุคลากร ปัญหาทางด้านสถานที่ การปฏิคม การประเมินโครงการ (พระครูศรีสุตากร (อภิชาติ อภิญาโณ). 2554 : 107) จึงทำให้การจัดการโครงการปฏิบัติธรรมไม่ประสบผลสำเร็จ หรือถึงกับยกเลิกการจัดโครงการปฏิบัติธรรมไป อีกปัญหาหนึ่งของวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อความเข้มแข็งของสังคมนี้ บางวัดได้มีการจัดการโครงการโดยการรวมองค์ความรู้ที่ได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการบำบัดยาเสพติดให้กับประชาชนทั่วไป ในลักษณะเป็นแรงบันดาลใจให้กำลังใจในการลด ละ เลิกยาเสพติด แต่ขาดการรวบรวมองค์ความรู้เหล่านั้นไว้ หากสรุปรวมปัญหาต่างๆ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นปัญหาด้านการดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการจัดการความรู้ เนื่องจากสำนักปฏิบัติธรรมยังเป็นความรู้เฉพาะบุคคล

ด้วยเหตุที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงได้มีความสนใจในการศึกษาเรื่อง รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ เพื่อจะได้ช่วยแก้ปัญหาของสังคมได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้ลด ละ เลิกอบายมุข โดยเฉพาะสิ่งเสพติดให้โทษ อาชญากรรม โดย การให้ศึกษาภาคปฏิบัติธรรม และเป็นการแสดงถึงความมีส่วนร่วมของชุมชน ให้ชุมชนนั้นได้มีความพร้อม จะทำให้สร้างภูมิคุ้มกันของสังคมได้ เพราะผลที่เกิดจากการปฏิบัติธรรมที่ได้กล่าวไว้แล้วในข้างต้นนั้น สามารถทำให้ผู้ที่ผ่านการปฏิบัติมีความเข้าใจในหลักธรรมความมีระเบียบวินัย กตัญญูกตเวทีและความสามัคคี ชุมชนมีความเข้มแข็ง เกิดความสงบสุข และรักษาคุณค่าทางสังคม ความสงบร่มเย็นตามแบบวัฒนธรรมชาวพุทธให้สืบต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้
3. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้

คำถามในการวิจัย

1. ความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้เป็นอย่างไร
2. สภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้เป็นอย่างไร
3. รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ควรเป็นอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

1. ผลการวิจัยคาดว่าจะทำให้ทราบถึงความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้
2. ผลการวิจัยคาดว่าจะทำให้เข้าใจสภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้
3. ผลการวิจัยคาดว่าจะทำให้ได้รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. โครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน หมายถึง การจัดกิจกรรม การรักษาศีล เจริญภาวนาตามหลักพระพุทธศาสนา สำหรับเยาวชนในอีสานใต้ ที่มีอายุ 15 - 18 ปีบริบูรณ์ เพื่อให้เป็นผู้มีความกตัญญูกตเวที, ระเบียบวินัย, ความสามัคคี และเป็นผู้มีศีล สมาธิ ปัญญา
2. เยาวชน หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุตั้งแต่สิบแปดปีบริบูรณ์ถึงยี่สิบห้าปีบริบูรณ์
3. การดำเนินโครงการปฏิบัติธรรม หมายถึง การจัดอบรมค่ายปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน ในอีสานใต้ใช้ระยะเวลา 3 วัน 2 คืน มีขั้นตอนในการทำงานประกอบด้วย การวางแผน การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผล ให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ประกอบทรัพยากร 4 ด้าน ได้แก่
 - 3.1 คน คือ บุคลากรวิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม
 - 3.2 เงิน คือ งบประมาณในการดำเนินโครงการ
 - 3.3 วัสดุหรือเครื่องมือ คือ สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ
 - 3.4 วิธีการ คือ การประชาสัมพันธ์, ด้านเนื้อหาและกิจกรรม, และการประเมิน

โครงการ

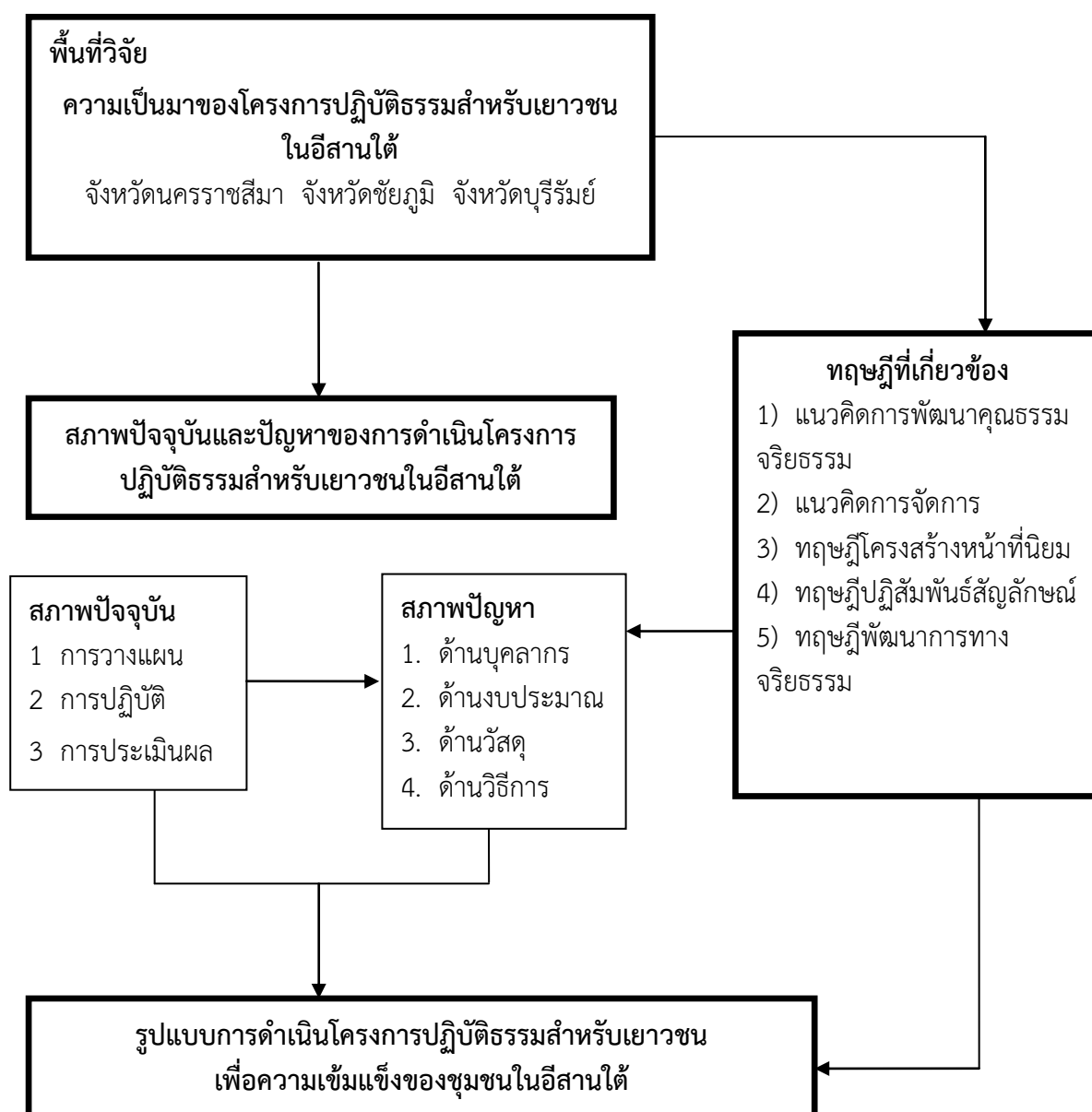
4. รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรม หมายถึง แนวทางปฏิบัติที่การดำเนินโครงการ ปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ และมีประสิทธิภาพต่อไป
5. ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง ศักยภาพของชุมชนใน ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการเรียนรู้ในกิจกรรม โครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เป็นชุมชนที่มีการจัดการ ทรัพยากรอย่างคุ้มค่ามีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมของชุมชน (ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ) มีการประสานงานเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน และมีการสร้างผู้นำกลุ่มองค์กรในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องรูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยศึกษาวิจัยในบริบทพื้นที่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดบุรีรัมย์ จะทำการศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ เมื่อได้ข้อมูลจากเอกสารและภาคสนามแล้วจะนำมาสังเคราะห์เพื่อให้ได้รูปแบบการดำเนินโครงการ ปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนต่อไป ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ แนวคิดพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ และทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์มาร่วม ในการวิเคราะห์ ซึ่งการดำเนินการวิจัยเรื่องรูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ สามารถเขียนเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Formwork) ได้ดังนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ ผู้วิจัยได้ศึกษาองค์ความรู้ นโยบายกฎหมาย แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แยกประเด็นการศึกษาออกเป็น 4 กลุ่ม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องวิจัย
 - 1.1 ความเข้มแข็งของชุมชน
 - 1.2 การปฏิบัติธรรมของเยาวชน
 - 1.3 รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน
 - 1.4 ค่ายคุณธรรมจริยธรรม
2. กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง
3. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องวิจัย

1. ความเข้มแข็งของชุมชน

ความเข้มแข็งของชุมชนด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การกินดีอยู่ดี การมีอำนาจต่อรองกับนายทุน มีอิสรภาพในการจัดการทรัพยากรของชุมชน การไม่เป็นหนี้ การมีทุนสำรองสำหรับกิจการสาธารณะและสวัสดิการของชุมชน การที่ชุมชนมีทรัพยากรเพียงพอต่อการบริโภค การมีโอกาสเข้าถึงและใช้ทรัพยากรในชุมชนเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน ความสามารถในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสิ่งที่มีค่าน้อยหรือไม่มีค่าของชุมชน การปลอดจากการพึ่งพิงตลาดทุน และปัจจัยในการผลิตจากภายนอกเพื่อลดการพึ่งพิงให้เหลือน้อยที่สุด ขายผลผลิตได้ในราคาที่เป็นธรรม มีความสามารถในการจัดระบบธุรกิจของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปลอดจากความเสี่ยงในการผลิตหรือมีความเสี่ยงน้อย

ความเข้มแข็งของชุมชนด้านการเมือง ได้แก่ การมีอำนาจในการผลักดันรัฐ หรือกลุ่มผลประโยชน์ให้ดำเนินการเพื่อประโยชน์ของชุมชนได้ สามารถร่วมมือร่วมใจกันแก้ปัญหาของชุมชน มีจิตสำนึกสาธารณะ มีศีลธรรม มีความมั่นใจในศักยภาพของชุมชนในการแก้ปัญหาของชุมชน รู้จักช่วยเหลือแบ่งปันกัน เสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้ในยามจำเป็น มีวิถีคิดที่จะพึ่งตนเอง มีกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน มีสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี มีความสามารถปรับใช้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชน มีความปลอดภัยในชีวิต สุขภาพ และทรัพย์สิน

ความเข้มแข็งของชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ดี มีการจัดระบบการรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน มีวิถีชีวิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

ความเข้มแข็งของชุมชนที่จำแนกออกมาเป็นด้านๆ เรื่องๆ นี้ ก็เพื่อให้เห็นภาพชัดเจน และสามารถนำไปเปรียบเทียบกับสภาพที่มักผู้กล่าวถึงกันว่า เป็นศักยภาพ หรือวัฒนธรรมของชุมชนเท่านั้น เพราะจริงๆ แล้วสิ่งที่เรียกกันว่า “ความเข้มแข็งของชุมชน” นั้น ก็เกิดขึ้นภายในกระบวนการปรับตัว และแก้ปัญหาของชุมชนนั่นเอง

สภาพชุมชนต่างๆ ที่ได้ยกตัวอย่างมาแต่ต้น และสังเคราะห์ให้เห็นภาพรวมนั้น ได้ทำหน้าที่เสนอสถานะของการศึกษาเรื่อง “ความเข้มแข็งของชุมชน” และในประเด็นที่ใกล้เคียงว่า ได้อยู่ใน ความสนใจและการรับรู้แวดวงวิชาการไทยอย่างกว้างขวางพอสมควร หากแต่ว่าแนวโน้มของความสนใจ และการมองภาพของชุมชนชนบทไทย ในสายตาของนักวิชาการและนักพัฒนา จากองค์กรเอกชนต่างๆ นั้น ดูออกจะเป็นภาพชนิดเดียวกัน และซ้ำๆ กันอยู่ไม่น้อย

ภาพของชุมชนที่สะท้อนออกมาจากงานเขียนที่พบ ได้ทำให้เห็นว่าชุมชนแม้จะต้องเผชิญกับปัญหาและมีกระบวนการในการปรับตัวที่เหมือนกันบ้าง แตกต่างกันไปบ้างนั้น แต่ก็ยังมีลักษณะร่วมกันที่สำคัญอยู่ประการหนึ่ง กล่าวคือ กระบวนการปรับตัวของชุมชนเหล่านี้ จะมีชุมชนเป็นผู้แสดงหลัก คือ เป็นการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชน สมาชิกของชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา ตัดสินใจ แสวงหากิจกรรม ดำเนินกิจกรรม และเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเองของชาวบ้านเอง ทั้งนี้ มองผลประโยชน์ของชาวบ้านและชุมชนเป็นหลัก หากผลประโยชน์ของชุมชนขัดแย้งกับผลประโยชน์ของรัฐและนายทุน ผลประโยชน์ของชุมชนย่อมถูกต้องและสำคัญกว่า ในกระบวนการปรับตัวของชุมชนนี้ ชุมชนย่อมมีศักยภาพและภูมิปัญญาที่จะสามารถแก้ไขปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยตัวเอง ดังนั้น หากจะมีความช่วยเหลือใดๆ จากภายนอกชุมชนไม่ว่าจะเป็นความช่วยเหลือจากนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน หรือจากราชการ ก็จะเป็นความช่วยเหลือในรูปแบบของการสนับสนุน ส่งเสริม เท่านั้น บทบาทหลักในการแก้ปัญหายังคงเป็นของชาวบ้านและชุมชนอยู่นั่นเอง

ผลของการปรับตัวที่สามารถสังเคราะห์ได้จากตัวอย่าง ก็ได้แสดงให้เห็นภาพของสิ่งที่อุบัติขึ้นในชุมชนหลายๆ ประการ เช่น การใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้าน (ซึ่งอาจไม่มีความเป็นวิทยาศาสตร์ หรือเหตุผลใดๆ) ในการแก้ปัญหาของชุมชน การกลับไปมีวิถีการผลิตเพื่อการบริโภค การมีเศรษฐกิจแบบพอเพียง การปลูกพืชเลียนแบบธรรมชาติและอาศัยธรรมชาติ การรวมกลุ่มเพื่อต่อต้านการปฏิเสहांอำนาจรัฐและนายทุน การอ้างสิทธิชุมชนเหนือผืนป่า ฯลฯ ซึ่งครั้งหนึ่งเคยถูกประทับตราว่า ล้าหลัง ป่าเถื่อน อ่อนแอ และเป็นปัญหาก็กลับพลิกผันขึ้นมาเป็น “ความเข้มแข็งของชุมชน” ได้เช่นกัน *สภาพที่กล่าวมานี้ รวมถึงการที่มีหนังสือในแนววัฒนธรรมชุมชน และในแนวใกล้เคียงจำนวนมาก ในลักษณะที่แสดงถึง “ศักยภาพของชุมชน” “การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน” “บทเรียนภาคปฏิบัติชุมชนเข้มแข็ง” “ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท” “สิทธิชุมชน” ฯลฯ ได้รับการตีพิมพ์ออกมาในช่วงปี 2530 เป็นต้นมานั้น ได้ทำให้เกิดข้อสงสัยขึ้นอยู่ 2 ประการด้วยกัน ประการแรกที่เรียกกันว่า “ความเข้มแข็งของชุมชน” นั้นจริงๆ แล้วคืออะไรกันแน่ ชุมชนเองรับรู้ และให้ความหมายกับ “ความเข้มแข็ง” อย่างไร เหมือนหรือต่างจากงานศึกษานี้ได้สังเคราะห์มาหรือไม่ อย่างไร “ความเข้มแข็งของชุมชน” เป็นสิ่งที่อุบัติขึ้นมาจริงๆ ในชุมชน หรือเป็นเพียงอุดมคติ หรือทฤษฎีที่ติดตัวนักวิชาการ นักพัฒนา เมื่อลงไปศึกษาชุมชนจึงทำให้เห็นภาพของชุมชน

ที่เข้มแข็ง เป็นไปตามทฤษฎีหรืออุดมคติของตนมากกว่าที่จะสะท้อนวิถีคิดของชาวบ้านอย่างแท้จริง ใช่ว่าหรือไม่ ประการที่สอง การพลิกผันของสิ่งที่เคยเรียกกันว่า ความล้าหลัง อ่อนแอ และเป็นปัญหา ขึ้นมาสู่ “ความเข้มแข็ง” นั้น ทำให้เกิดข้อสงสัยว่าที่เรียกว่า “ความอ่อนแอ” หรือ “ความเข้มแข็ง” นั้น แท้จริงแล้ว คือการช่วงชิงการนำในการกำหนดความหมายให้กับสิ่งเหล่านี้ ระหว่างรัฐกับกลุ่มผู้สนับสนุน “ความเป็นชุมชน” หรือไม่ และในกระบวนการนี้ กลุ่มผู้สนับสนุน “ความเป็นชุมชน” ก็กำลังกระทำเช่นที่รัฐไทยได้เคยกระทำมาแล้ว คือ ประทับตราบาปให้กับชุมชนที่ถูกเรียกว่า “อ่อนแอ” และยกย่องชุมชนที่ได้รับการขนานนามว่าเป็น “ชุมชนที่เข้มแข็ง” หรือไม่ข้อสงสัยทั้งสองประการข้างต้น แม้จะยังไม่สามารถตอบได้ในงานศึกษาฉบับนี้ เนื่องจากอยู่นอกขอบข่ายที่จะทำการศึกษาในครั้งนี้ แต่อย่างน้อยก็ได้สร้างการตระหนักรู้ขึ้นมาว่า ในกระบวนการแสวงหาองค์ความรู้เกี่ยวกับ “ความเข้มแข็งของชุมชน” ที่กำลังอยู่ในความสนใจของแวดวงวิชาการปัจจุบันนั้น การระมัดระวังมิให้ภาพของ “ชุมชนที่เข้มแข็ง” ชนิดที่ได้นำเสนอมาจากการสังเคราะห์กรณีศึกษาทั้งหมดนั้น กลายเป็นภาพที่ “แข็งตัว” “หยุดนิ่ง” และ “จำเป็นต้องเป็นเช่นนั้น” จะเป็นสิ่งสำคัญในอันดับต้นของความพยายามที่จะสะท้อนวิถีคิดของชาวบ้านอย่างแท้จริง และจะทำได้เพียงใด ด้วยวิธีการอย่างไรรั้น จะเป็นประเด็นที่ท้าทายเป็นอย่างยิ่ง

1.1 ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกัน และมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกัน อย่างเป็นปกติต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกันหรือมีอาชีพร่วมกันหรือการประกอบกิจการซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกันหรือการมีวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือความสนใจร่วมกัน (ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. 2550 : 24) โดยความเป็นชุมชนอาจหมายถึงการที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการกระทำ มีการจัดการ เกี่ยวกับปัญหา หรือระบบความเชื่อของบุคคล นับเป็นเรื่องยากแต่การชี้วัดว่าชุมชนนั้นๆ มีภูมิปัญญาหรือไม่ อาจดูได้จากการสืบทอดองค์ความรู้ การพัฒนาองค์ความรู้ให้เหมาะกับยุคสมัย ซึ่งตัวชี้วัดในเรื่องเหล่านี้สามารถสังเกตได้จากมีผู้นำที่หลากหลายทั้งในด้านความรู้ทักษะและจำนวนผู้นำในชุมชนนั้น ๆ อีกทั้งยังสังเกตได้จากทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมของสมาชิกที่เกี่ยวกับความเชื่อในพิธีกรรมต่าง ๆ

1.2 การจัดการกลุ่ม/องค์กรชุมชน การชี้วัดความเข้มแข็งของกลุ่มอาจพิจารณาได้จาก

(1) วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม สามารถบ่งชี้ถึงพฤติกรรมและกิจกรรมที่มีความหมายในเชิงสืบทอดภูมิปัญญาและระบบความเชื่อ (2) กฎ กติกา ซึ่งถึงความสามารถในการกำหนด และควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน (3) จำนวนและคุณภาพของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ สะท้อนความเอาใจใส่ในการร่วมกิจกรรม ความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิก (4) คุณภาพของกรรมการกลุ่ม ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากความสามารถในการจัดการการสนองตอบต่อปัญหาการจัดสรรและการกระจายทรัพยากรของชุมชน (5) กิจกรรมกลุ่มซึ่งถึงความสามารถในการตอบสนองต่อมิติต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรมด้านการจัดการทรัพยากรของชุมชน (6) กองทุนของกลุ่ม บ่งชี้ถึงความสามารถในการระดมทุนของกลุ่ม นับเป็นเครื่องสะท้อนศักยภาพและความเข้มแข็งของกลุ่มได้ดี

1.3 กระบวนการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ วัดได้จากการศึกษาดูงาน เวทีแลกเปลี่ยนความรู้และการขยายเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งจะสะท้อนภาพการยกระดับภูมิปัญญาและการเรียนรู้ของชุมชน การเชื่อมโยงภูมิปัญญาระหว่างชุมชน

1.4 ลักษณะของชุมชนเข้มแข็งชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้ คือ

1.4.1 สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

1.4.2 สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน

1.4.3 มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง จนเป็นวิถีของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ

1.4.4 สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน

1.4.5 สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน

1.4.6 มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คนและมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

1.4.7 การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป

1.4.8 มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาอาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่น ๆ ท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่น ๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

1.5 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้าน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงต้องผนึกกำลังดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้มีกิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้แก่

1.5.1 การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต โดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการปรับวิถีคิดและวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐจากการเป็นผู้สั่งการเป็นผู้สนับสนุนในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง

1.5.2 การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” เพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย กระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพ และเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคมและสวัสดิภาพของชุมชนการฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายของชุมชน

จากแนวความคิดของนักวิชาการหลายท่านเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนและองค์กร ดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ชุมชนและองค์กรที่เข้มแข็งประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้

1. การบริหารจัดการทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ ในด้านการปฏิบัติงานของบุคลากร งบประมาณ และการประสานงานกับกลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่น
2. การมีส่วนร่วมของสมาชิกของชุมชนหรือองค์กร ในลักษณะของการร่วมคิดร่วมทำร่วมตัดสินใจในการแก้ไขและปรับปรุงพัฒนาองค์กรให้สามารถดำเนินการบรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กร
3. ความสามารถในการแก้ปัญหาของชุมชนหรือองค์กร เพื่อพัฒนาให้ชุมชนหรือองค์กรดำเนินงานได้สำเร็จตามเป้าหมาย และตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง
4. การประสานงานภายในและภายนอกของชุมชน หรือองค์กรในลักษณะเป็นเครือข่าย
5. การสร้างผู้นำในชุมชนหรือองค์กร
6. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนและองค์กรที่มีเอกภาพ และมีความสมานฉันท์
7. สมาชิกของชุมชนและองค์กรได้ผลประโยชน์อย่างยุติธรรม
8. การนำมติเชิงวัฒนธรรมมาผสมผสานในการทำกิจกรรมของชุมชนหรือองค์กร การได้รับการยอมรับจากองค์กรภายนอก
9. การใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

นักวิชาการหลายท่าน ได้กล่าวถึง เงื่อนไขในการพัฒนาองค์กรให้มีความเข้มแข็งไว้ ดังนี้

- Mcbreber (สุนันทา เลาหนันท์. 2540 : 123-124 ; อ้างอิงมาจาก Mcbreber. n.d.) กล่าวถึง ทีมงานเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพ โดยทีมงานที่มีประสิทธิภาพมีคุณลักษณะ ดังนี้ 1) บรรยากาศของการทำงานไม่เป็นทางการ 2) มีการอภิปรายถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง 3) สมาชิกทีมงานเข้าใจวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน 4) สมาชิกทีมงานรับฟังเหตุผลซึ่งกันและกัน 5) แม้มีความคิดเห็นที่ไม่สอดคล้องกันอยู่เสมอ แต่ทีมงานคุ้นเคยและสบายใจกับสภาพเหล่านี้ 6) การตัดสินใจส่วนใหญ่เป็นการตัดสินใจโดยใช้หลักความเห็นพ้องต้องกัน 7) การวิพากษ์วิจารณ์การกระทำเกิดขึ้นบ่อยและกระทำอย่างเปิดเผย 8) สมาชิกมีอิสระที่จะแสดงความคิดเห็น 9) เมื่อมีการปฏิบัติงานจะมอบหมายงานอย่างชัดเจน 10) หัวหน้าทีมจะไม่ใช้อำนาจครอบงำกลุ่ม 11) ทีมงานจะตระหนักเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน

เสรี พงศ์พิศ (2542 : 5) กล่าวว่า เงื่อนไขที่ทำให้องค์กรเข้มแข็งได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับสังคมภายนอก การมีผู้นำที่มีความซื่อสัตย์และเข้าใจวิธีการทำงานบริหารทรัพยากรที่เหมาะสมและตั้งอยู่บนรากเหง้าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้านและ

กระบวนการนำไปสู่ ความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ ระบบการศึกษา การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน และวัฒนธรรม และระบบเครือข่ายชุมชน

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542 : 2) กล่าวว่า องค์กรจะเข้มแข็งได้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ด้าน ความเป็นผู้นำ (Leadership) ความสมัคสมานสามัคคี การมีส่วนร่วม รวมไปถึงองค์ความรู้ ที่เป็นภูมิปัญญา

อเนก นาคะบุตร (2536 : 4) กล่าวว่า ความเข้มแข็งขององค์กร ขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ คือ 1) ความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน 2) ความหวัง คือ การอยู่ร่วมกันด้วยความหวัง 3) Vision คือ การขับเคลื่อนด้วยใจเพื่อให้เกิดกิจกรรมร่วมกัน

2. การปฏิบัติธรรมของเยาวชน

2.1 บทบาทของเยาวชน

ปภาณี ฐิติวัฒนา (2535 : 57) ได้กล่าวว่าเยาวชนเป็นพลังสำคัญที่จะเติบโตขึ้น เป็นผู้ใหญ่ในอนาคต หากได้รับการชี้แนะและปลูกฝังอุดมการณ์ต่างๆ ก็จะมีบทบาทตามความคาดหวัง ที่พึงปฏิบัติต่อบทบาทของเยาวชน แบ่งได้ 7 ประการ ดังนี้

1. เยาวชนไทยมีบทบาทเป็นสมาชิกของครอบครัวซึ่งต้องมีการปลูกฝังให้รู้จัก บทบาทของตนในครอบครัว และการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น ทั้งในยามสงบและยามสงคราม
 2. เยาวชนไทยเป็นกำลังการปกป้องรักษาบ้านเมืองโดยต้องฝึกอบรมให้มีวินัย และความรู้สึกในเรื่องชาตินิยม
 3. เยาวชนไทยเป็นพลังในทางเศรษฐกิจต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นกำลังผลิต ที่พอเพียงกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยใช้การศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นเครื่องมือที่สำคัญ
 4. เยาวชนไทยเป็นพลังในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมต้องพัฒนาให้เหมาะสม ทั้งในคุณภาพและปริมาณ โดยใช้การศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน
 5. เยาวชนไทยเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรมทั้งด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัย ของประเทศไทยและการถ่ายทอดวัฒนธรรม เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของสังคมในอนาคต
 6. เยาวชนไทยเป็นผู้รับและเป็นผู้ดำเนินการการพัฒนาด้วยหากได้รับการศึกษา และพัฒนาตนเองให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า
 7. เยาวชนต้องมีความรู้มีสติปัญญา มีเหตุผล มีคุณธรรมและวัฒนธรรม มีพละทานมีที่สมบูรณ์ มีทักษะในการประกอบอาชีพ พึ่งตนเองได้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมมีความรู้ ความสามารถในการเทคโนโลยีที่เหมาะสม เป็นกำลังในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ
- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์ (2536 : 63) ได้กล่าวถึงบทบาทของเยาวชนในการพัฒนา สังคมไทยไว้ว่าเยาวชนคนหนุ่มสาวมีบทบาทต่อการพัฒนาสังคมเป็นอย่างมากโดยสามารถเข้ามามี ส่วนร่วมดังนี้

1. ศึกษาหลักการสำคัญๆ ของการบริหารบ้านเมือง องค์กรต่างๆ ที่ปฏิบัติงาน ตามความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ ความรับผิดชอบของบุคลากรในองค์กรต่างๆ ในการศึกษาจำเป็นต้อง ศึกษาจากตำราจากครู อาจารย์ แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์ให้ถูกต้อง รวมทั้งคิดหาแนวทาง ในการที่จะวางแผนเพื่อพัฒนาบทบาทของคนที่ทำได้
2. เคารพกฎหมาย ระเบียบแบบแผนที่ถูกต้องของสังคมและปฏิบัติตัวเป็น ตัวอย่างที่ดีสำหรับบุคคลอื่นๆ ในสังคม

3. ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ได้มีความรู้ความสามารถที่แท้จริง เพื่อจะได้ช่วยกันรับใช้สังคมประเทศชาติบ้านเมือง

4. ควรต้องศึกษาพิจารณาปัญหาต่างๆ ในสังคมตามแนวทางที่ถูกต้องไม่ว่าจะเป็นปัญหาเฉพาะหน้า หรือปัญหาที่ติดตามมาในอนาคตเมื่อศึกษาได้ข้อมูลที่ถูกต้องแล้วก็ประมวลเป็นเรื่องราวเสนอต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบในการแก้ปัญหาเหล่านั้นๆ เพื่อการวางแผนปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาสังคมต่อไป

5. ความร่วมมือประกอบกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมเพื่อพัฒนาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามว่างจากการศึกษาเล่าเรียน เช่น อาจจัดตั้งชมรม กิจกรรมต่างๆ ในสถาบันการศึกษาเพื่อฝึกฝนให้รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบช่วยกันแก้ปัญหาสังคมในวิถีทางที่ถูกต้อง

6. ต้องช่วยกันแก้ไขค่านิยมในสังคมไทยเสียใหม่คือ ต้องนิยมคนดี นิยมคนที่ตั้งใจพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ไม่นิยมยกย่องคนเด่น คนร่ำรวยและคนได้ลาภยศมาในทางมิชอบ สมพร เทพสิทธิ (2540 : 81) ได้กล่าวถึงบทบาทของเยาวชนควรมีดังต่อไปนี้

1. บทบาทต่อตนเอง คือเป็นผู้ใฝ่พัฒนาอยู่เสมอเพื่อพัฒนาตนเองไปสู่ความสุขความสำเร็จการมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่า

2. บทบาทต่อผู้อื่น เยาวชนควรมีความเคารพเชื่อฟังและมีความกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อพ่อแม่ครูอาจารย์ ผู้มีพระคุณ คบเพื่อนที่ดี ทำตนเป็นมิตรที่ดีของเพื่อน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

3. บทบาทต่อสังคม เยาวชนควรมีส่วนช่วยในการส่งเสริมให้ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ผู้ด้อยโอกาสช่วยในการแก้ไขปัญหาสังคม เช่น ช่วยในการแก้ไขปัญหายาเสพติด ปัญหาสิ่งแวดล้อม ช่วยในการพัฒนาสังคม เช่น พัฒนาชุมชนเมือง ชุมชนชนบท

4. บทบาทต่อสถาบันชาติ เยาวชนควรร่วมกันในการรักษาและส่งเสริมสถาบันชาติให้มีความมั่นคง เข้มแข็ง ส่งเสริมและรักษาศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ

5. บทบาทต่อสถาบันศาสนา เยาวชนควรช่วยกันในการรักษาและส่งเสริมสถาบันศาสนาซึ่งเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจของคน

6. บทบาทต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เยาวชนควรมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์เทิดทูนและรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์ให้มั่นคงสถิตสถาพรตลอดไป

สรุป บทบาทของเยาวชนดังที่กล่าว มาแล้วนั้นผู้วิจัยได้มุ่งเน้นบทบาทของเยาวชนที่ควรแสดงบทบาทต่อสถาบันชาติ คือ เยาวชนควรร่วมกันในการรักษาและส่งเสริมสถาบันชาติให้มีความมั่นคงเข้มแข็ง รวมทั้งการแสดงบทบาทในการส่งเสริมและรักษาศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ ให้คงอยู่สืบไป โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมของท้องถิ่นหรือชุมชนของตนเองผ่านสื่อวิทยุชุมชน เนื่องจากเยาวชนถือว่าเป็นกำลังสำคัญที่จะช่วยพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ การที่เยาวชนได้แสดงบทบาทดังกล่าวได้ถูกต้องสมบูรณ์นั้น ครอบคลุมสถาบันการศึกษา ครู อาจารย์ และหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง เพื่อเยาวชนจะได้แสดงบทบาทที่จะช่วยพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับ

2.2 ความสำคัญของเยาวชน

สิริพันธุ์ อมรพันธุ์ปิติกุล (2544 : 54) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของเยาวชนในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ โดยทั่วไปแล้ว เยาวชนจะเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต

2. ด้านสังคมจะเน้นที่บทบาทในครอบครัวเป็นสำคัญ ในฐานะที่เป็นสถาบันพื้นฐานของกลุ่มเกลา เป็นเป้าหมายให้เยาวชนมีแนวคิดแบบอย่างของการดำรงชีวิตในอนาคต จากกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญา ความสำนึกในความเป็นชุมชนท้องถิ่น จากการได้รับโอกาสของการมีส่วนร่วม ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับกลุ่ม องค์กรชุมชน ซึ่งจะมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความมั่นใจในศักยภาพของตนเอง ของเยาวชน ที่จะทำงานร่วมกับสังคม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ด้านสิ่งแวดล้อมในฐานะที่เยาวชนเป็นคนรุ่นใหม่จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะได้ตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมซึ่งหากสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสม ย่อมส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของเยาวชนทั้งในปัจจุบันและในอนาคตด้วย

4. ความสามารถในการใช้สิทธิทางการเมืองนั้น แสดงถึงศักยภาพของเยาวชนในการใช้ความคิดเชิงพิจารณาของเยาวชนว่า มีความเป็นผู้ใหญ่อย่างสมบูรณ์ การให้ความสนใจการเมืองติดตามข่าวสารความเป็นไปของเหตุการณ์บ้านเมือง ภาวะทางเศรษฐกิจ สังคมทั้งภายในชุมชนระดับประเทศ และระหว่างประเทศ ถือว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบที่เยาวชนควรจะรับรู้ เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งการที่เยาวชนได้มีโอกาสเรียนรู้จากเหตุการณ์จริง จะเป็นประสบการณ์ตรงที่ทำให้เกิด “ความรู้เท่าทัน” ทั้งการมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของประเทศรวมไปถึงเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมด เพราะเป็นหน้าที่ของทุกคนตามระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ การเคารพและการยอมรับในความคิดเห็นของเสียงส่วนมาก การเปิดกว้างในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การหวงแหนในสิทธิเสรีภาพของตน และการใช้สิทธิและเสรีภาพภายใต้กรอบของระเบียบและกฎหมาย

สรุป จากความสำคัญของเยาวชนดังที่กล่าวมา หากเยาวชนสามารถรวมตัวกันในลักษณะของกลุ่มเยาวชนได้ จะทำให้เกิดศักยภาพและพลังอย่างมหาศาล ที่จะทำประโยชน์ให้กับชุมชนหรือท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ เพราะเยาวชนเป็นกลุ่มคนที่จะเป็นผู้อยู่ในชุมชน และเป็นผู้บริหาร จัดการชุมชนนั้นๆ ต่อไปเมื่อเป็นผู้ใหญ่ การรวมกลุ่มของเยาวชนในการทำงานหรือพัฒนาชุมชนจึงเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่และนำไปสู่การสนับสนุนอย่างยิ่ง

2.3 พฤติกรรมของเยาวชน

สิริพันธุ์ อมรพันธุ์บดินกุล (2544 : 56) ได้กล่าวถึงปัจจัยภายในตัวเยาวชนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการเกิดความคิดสร้างสรรค์จากลักษณะธรรมชาติของวัย ดังนี้

1. ความกระตือรือร้น อยากเรียน อยากรู้ และสนใจติดตามสิ่งต่างๆ อย่างกว้างขวางโดยเฉพาะชอบสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ พร้อมทั้งจะรับและเรียนรู้ด้วยการเลียนแบบ สำรวจ ทดลอง และมีประสบการณ์ด้วยตนเอง

2. พัฒนาทางด้านร่างกาย สมองและจิตใจ เนื่องมาจากเจริญเติบโตทำให้เยาวชนมีแรงจูงใจสูง และค้นพบความสามารถของตนได้ และสร้างสรรค์กิจกรรมต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

3. ความมีอิสระและเสรีภาพทางความคิด การเลือกและสามารถตัดสินใจต่อการกระทำต่างๆ ด้วยตนเองได้ มีความเป็นตัวของตัวเองสูง มักจะไม่ชอบการบังคับด้วยอำนาจแต่ต้องการ การชี้แนะด้วยเหตุผล

4. ความมีอุดมการณ์และปรัชญาชีวิตที่สูงส่ง มีความเชื่อมั่นและพยายามทำให้เป็นไปได้

5. มีความคิดฝันและจินตนาการเกี่ยวกับชีวิตและอนาคตของตน

6. ต้องการการแสดงออก ซึ่งมีการแสดงออกในทางสร้างสรรค์ ด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นการช่วยเหลือให้เกิดประโยชน์ สร้างสรรค์และพัฒนาทักษะความสามารถและความถนัดให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้น “กลุ่ม” จึงถือได้ว่าเป็นเวทีแห่งการตอบสนองความต้องการของเยาวชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะส่งผลต่อลักษณะพฤติกรรมทางสังคมของเยาวชน ได้แก่

6.1 มีความสนใจ มีความสุขที่จะได้อยู่ร่วมกับเพื่อนที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน มีค่านิยม ทศนคติ ความเชื่อ ความสามารถ พื้นฐานทางนิสัย ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจใกล้เคียงกัน

6.2 การคบเพื่อน ชอบคบกันเป็นกลุ่มก้อนกลุ่มเพื่อนมีความสำคัญที่สุดสำหรับชีวิตทางสังคมของวัยรุ่น การตัดสินใจต่างๆ ในการดำเนินชีวิตมักอยู่ใต้อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนมากกว่าพ่อแม่ผู้ปกครองหรือสถาบันการศึกษาใดๆ การมีกลุ่มเพื่อนที่ดีจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเยาวชน

6.3 ความสนใจในเพื่อนต่างเพศเป็นสิ่งที่ตอบสนองความต้องการของเยาวชน เป็นการฝึกในการรับรู้ในบทบาทของชายและหญิง

6.4 ความเป็นผู้นำ การมีบุคคลที่มีความเก่ง มีความสามารถมีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมกลุ่มพฤติกรรมดังกล่าวเป็นการแสดงออกของเยาวชนซึ่งเป็นวัยที่มีความต้องการแสดงความสามารถของตนเองให้เป็นที่ปรากฏต่อสังคมจากกิจกรรมต่างๆ ซึ่งจะส่งผลต่อการรวมกลุ่มเพื่อเข้าไปมีบทบาทหรือแสดงศักยภาพของตนอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและสังคม

สรุป เยาวชน คือบุคคลที่มีอายุเกิน 14 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประเทศชาติ นอกจากนี้เยาวชนเป็นช่วงวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญาและอารมณ์ ซึ่งตามธรรมชาติของวัยนี้จะง่ายต่อการเปลี่ยนแปลงตามกระแสที่เกิดขึ้นรอบตัว และส่งผลถึงพัฒนาการในอนาคต ฉะนั้น เยาวชนจึงเป็นผู้ที่มีความสำคัญและมีศักยภาพในการที่จะพัฒนาในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมให้แก่เยาวชน ในการเข้ามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ดังนั้น ถ้าเยาวชนให้ความสำคัญและรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น จะเป็นการช่วยให้เกิดการแก้ไขปัญหาที่ถูกทางและมีความยั่งยืนต่อไป

3. การดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน

3.1 ความหมายของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน

ความหมายของการปฏิบัติธรรม โดยปกติทั่วไป เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ปฏิบัติธรรม” มักเป็นที่เข้าใจกันว่า หมายถึง รักษาศีล เจริญภาวนา โดยมีรูปแบบหรือวิถีชีวิตที่ต่างไปจากคนทั่วไปอย่างชัดเจน เช่น นุ่งขาวห่มขาว มีข้อวัตรปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และอยู่ในวัดหรือสถานที่ปฏิบัติธรรมเป็นการเฉพาะ เพื่อทำความเข้าใจให้ถูกต้องจะได้ศึกษาวิเคราะห์เพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น

ตามคำนิยามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 คำว่า “ปฏิบัติธรรม” หมายถึง ประพฤติตามธรรม, เจริญภาวนา (ราชบัณฑิตยสถาน. 2556 : 694) ตามคำนิยามดังกล่าวนี้ เมื่อกล่าวถึงการปฏิบัติธรรม อาจเข้าใจความหมายได้ 2 นัย คือ การประพฤติตามหลักธรรมต่างๆ ซึ่งเป็นความหมายอย่างกว้างๆ อย่างหนึ่ง และการเจริญภาวนา ซึ่งเน้นที่การฝึกอบรมจิตใจให้สงบระงับและเกิดปัญญาอีกอย่างหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามความเข้าใจเช่นนี้อาจยังสรุปไม่ได้อย่างแน่ชัดว่าถูกต้องหรือเหมาะสมหรือไม่ เพราะในทีกล่าวดังกล่าวยังไม่มื่อธิบายที่ชัดเจน จึงควรศึกษาวิเคราะห์โดยศัพท์และเนื้อหาให้มากยิ่งขึ้น

คำว่า “ปฏิบัติธรรม” มาจากคำว่า “ปฏิบัติ” และ “ธรรม” ตามคำนิยามความหมายใน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 คำว่า “ปฏิบัติ” เป็นคำกริยา หมายถึง “ดำเนินการไปตามระเบียบแบบแผน เช่น ปฏิบัติราชการ, กระทำเพื่อให้เกิดความชำนาญ เช่น ภาควิปฏิบัติ กระทำตาม เช่น ปฏิบัติตามสัญญา ประพฤติ เช่น ปฏิบัติสมณธรรม ปฏิบัติต่อกัน ประณินปฏิบัติรับใช้ เช่น ปฏิบัติบิดามารดา ปฏิบัติครูบาอาจารย์” ส่วนคำว่า “ธรรม” หมายถึง คุณความดี เช่น เป็นคนดีมีธรรม, คำสั่งสอนในศาสนา เช่น ธรรมของพระพุทธเจ้า หลักประพฤติ ปฏิบัติในทางศาสนา เช่น ปฏิบัติธรรม ประพฤติธรรม ความจริง เช่น ได้ดวงตาเห็นธรรม ความยุติธรรม ความถูกต้อง เช่น ความเป็นธรรมในสังคม

ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ได้ให้คำนิยามความหมายคำว่า “ปฏิบัติ” ไว้ว่า ประพฤติ กระทำ บำรุง เลี้ยงดู ส่วนคำว่า “ธรรม” หมายถึง สภาพที่ทรงไว้ ธรรมดา ธรรมชาติ สภาวธรรม สัจธรรม ความจริง เหตุ ต้นเหตุ สิ่ง ปราภฏการณ์ ธรรมารมณ สิ่งที่เกิด ความถูกต้อง ความประพฤติชอบ หลักการ แบบแผน ธรรมนิยม หน้าที่ ความชอบ ความยุติธรรม พระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งแสดงธรรมให้เปิดเผยปรากฏขึ้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). 2546 : 117)

ตามคำอธิบายของพระอรรถกถาจารย์หลังสมัยพุทธกาล คำว่า “ธรรม” มีความหมาย 10 นัยดังนี้ ศัพท์ว่า ธรรม มีความหมาย 10 นัย ได้แก่ ไฉยธรรม (สิ่งที่ควรรู้) มรรคธรรม (ปฏิบัติที่ควรดำเนิน) นิพพานธรรม (ธรรมคือนิพพาน) สภาวธรรม (สิ่งที่มีเองเป็นเอง) ชาติธรรม (สิ่งที่ธรรมดาสามัญทั่วไปหรือธรรมชาติ) มโนธรรม (ความรู้สึกผิดชอบในใจ) วิสัยธรรม (สิ่งที่เป็นอารมณ์หรือวิสัยของอายตนะภายใน) ปุญญธรรม (สิ่งที่เป็นความดีและนำมาซึ่งความสุข) ภาวธรรม (สิ่งที่มีอยู่ซึ่งใช้เป็นคำคุณศัพท์) และ ปาวจนธรรม (คำสอนหรือปรีชาธรรม) (วริยา ชินวรรณ และคณะ. 2543 : 9-12)

ท่านพุทธทาสภิกขุ (2549 : 88) ได้อธิบายความหมายคำว่า “ธรรม” ไว้ว่า หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ยกเว้นสิ่งใดเลย ไม่ว่าจะเป็นสิ่งดี สิ่งชั่ว สิ่งไม่ดีไม่ชั่ว ก็รวมอยู่ในคำว่า “ธรรม” ทั้งหมด เพื่อให้เห็นชัดเจนว่าสิ่งที่เรียกว่าธรรมนั้น หมายถึงทุกสิ่งอย่างไร ท่านยังได้อธิบายให้ชัดเจนออกไปซึ่งสรุปได้ว่า ธรรม หมายถึง สิ่งเหล่านี้ คือ

1. ธรรมชาติทุกอย่างทุกชนิด
2. กฎธรรมชาติ ซึ่งมีประจำอยู่ในธรรมชาติเหล่านั้น
3. หน้าที่ต่างๆ ที่มนุษย์จะต้องประพฤติหรือกระทำในทางโลกหรือทางธรรมก็ตาม กล่าวคือ มนุษย์ต้องประพฤติให้ถูกต้องตรงตามกฎของธรรมชาติ จึงจะไม่เกิดทุกข์ขึ้นมา

4. ผลของการทำหน้าที่ หรือการปฏิบัติที่เกิดขึ้นตามกฎของธรรมชาติ เช่น ความสุข ความทุกข์ หรือการบรรลุมรรค ผล นิพพาน

ในหนังสือ พุทธธรรม พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2546 : 6) ได้สรุปลักษณะของธรรม โดยเฉพาะธรรมในทางพระพุทธศาสนาไว้เป็น 2 อย่างคือ

1. หลักความจริงทางสายกลาง ที่เรียกว่า “มัชฌิมนธรรม” ว่าด้วยความจริงตามแนวของเหตุผลบริสุทธิ์ตามกระบวนการของธรรมชาติ

2. ข้อปฏิบัติสายกลาง ที่เรียก “มัชฌิมาปฏิปทา” อันเป็นหลักการครองชีวิตของผู้ฝึกอบรมตน ผู้รู้เท่าทันชีวิต ไม่หลงมกมาย มุ่งผลสำเร็จ คือ ความสุข ความสะอาด สว่าง สงบ เป็นอิสระที่สามารถมองเห็นได้ในชีวิตนี้

จากคำนิยามความหมายข้างต้นนั้น อาจจะสามารถได้ว่า คำว่า ปฏิบัติ ในคำว่า “ปฏิบัติธรรม” นั้นมีความหมายเฉพาะว่า “ประพฤติหรือกระทำ” ส่วนคำว่า “ธรรม” นั้นมีความหมายกว้างมาก ความหมายที่กว้างที่สุด คือ ทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ยกเว้นสิ่งใดๆ แต่หากกล่าวเฉพาะความหมายในคำว่า “ปฏิบัติธรรม” คำว่า “ธรรม” จะมีความหมายแคบลง กล่าวคือ หลักประพฤติปฏิบัติในทางศาสนา หรือหลักความดีที่สามารถนำมาประพฤติปฏิบัติได้ ความหมายของคำว่า “การปฏิบัติธรรม” จึงได้แก่ การประพฤติปฏิบัติตามหลักความดีซึ่งเป็นหลักปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนานั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ความหมายของการปฏิบัติธรรมดังกล่าวข้างต้นนั้น ยังเป็นคำนิยามที่อาจแบ่งได้เป็น 2 นัยดังนี้

1. ในความหมายแคบๆ หมายถึง การถือวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัด โดยการบวช หรือการนุ่งขาวห่มขาว รักษาศีล 8 และเจริญภาวนาด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อฝึกอบรมจิตใจให้เกิดความสงบและเกิดปัญญาเห็นแจ้ง ซึ่งอาจจะกระทำที่บ้าน วัดหรือสถานปฏิบัติธรรมต่างๆ ก็ได้ ความหมายนี้สอดคล้องกับความรู้สึกนึกคิดและความเข้าใจของคนโดยทั่วไป เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ปฏิบัติธรรม” กล่าวคือ เห็นว่าการปฏิบัติธรรมเป็นรูปแบบชีวิตที่ต่างจากชีวิตปกติอย่างชัดเจน และมีจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติที่อยู่ในระดับสูง คือ เป็นการบำเพ็ญบารมีความดีเพื่อความพ้นทุกข์ หรือสั่งสมไว้เป็นอุปนิสัยในชาติต่อไป โดยมีจุดหมายปลายทาง คือ การบรรลุมรรค ผล นิพพาน

2. ในความหมายกว้างๆ หมายถึง การประพฤติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการประพฤติสุจริตทั้งทางกาย วาจาและใจ เช่น การปฏิบัติตามหลักธรรมต่างๆ อันเป็นหลักธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิตหรือหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน อาทิ หลักอริยบท 4 สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 และศีล 5 ความหมายนี้ยังครอบคลุมไปถึงการถือวัตรปฏิบัติอย่างเคร่งครัด มีจุดมุ่งหมายในระดับที่สูงขึ้นตามนัยความหมาย ข้อที่ 1 ด้วย

ความหมายของการปฏิบัติธรรมดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งที่ควรมีการทำความเข้าใจกันให้ชัดเจนให้ชัดแจ้ง เพื่อให้เป็นที่เข้าใจว่า เพื่อพูดถึงการปฏิบัติธรรม สิ่งสำคัญที่ควรเน้นย้ำสำหรับคฤหัสถ์ทั่วไปก็คือ การปฏิบัติธรรมมิใช่เป็นสิ่งที่ทำให้วิถีชีวิตต้องผิดแผกไปจากวิถีชีวิตตามปกติโดยเด็ดขาด กล่าวคือ การไม่ได้บวชเป็นบรรพชิตและการไม่ได้นุ่งขาวห่มขาวถือวัตรปฏิบัติโดยเคร่งครัด ไม่ใช่เงื่อนไขที่ทำให้ผู้เป็นคฤหัสถ์ได้ชื่อว่าไม่ปฏิบัติธรรม หรืออาจจะกล่าวได้ว่าการได้

ชื่อว่าเป็นพุทธศาสนิกชนหรือพุทธสาวกผู้เชื่อฟังและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า นั้นมิได้หมายความว่าบรรพชิตและอุบาสกอุบาสิกาผู้นั่งขามขาเท่านั้น ผู้ศรัทธาและปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าแม้ใช้ชีวิตแบบชาวบ้านทั่วไป ยังมีความรักใคร่ชอบใจในสิ่งต่างๆ ก็จัดเป็นอุบาสกอุบาสิกาผู้เป็นพุทธสาวกได้ ดังความในพระไตรปิฎกที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงความแพร่หลายของพระพุทธศาสนาว่ามีความสมบูรณ์ได้ เพราะมีพุทธสาวกแพร่หลาย ได้แก่ มีทั้งภิกษุผู้เป็นเถระ ภิกษุณีผู้เป็นเถรี ซึ่งบรรลุลัทธิขั้นสูง รวมทั้งภิกษุภิกษุณีผู้มีภูมิธรรมปานกลาง ผู้บวชใหม่ อุบาสกอุบาสิกาผู้ประพาสพรหมจรรย์นั่งขามขา และอุบาสกอุบาสิกาผู้ยังมีความชอบความใคร่ในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสอยู่ (พระไตรปิฎก เล่มที่ 11/106/137-138)

ด้วยเหตุนี้ พุทธศาสนิกชนที่ใช้ชีวิตตามปกติในแต่ละวันก็สามารถเป็นผู้ปฏิบัติธรรมได้ หากมีหลักการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ไม่ก่อความเดือดร้อนให้ตนเองและผู้อื่น นำมาซึ่งความสุขความสงบร่มเย็น โดยการละเว้นความชั่ว ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขทุกชนิด หมั่นทำแต่ความดี ทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ เคารพกฎกติกาสังคม รู้จักให้ มีความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น มีความรักใคร่สามัคคีกัน และหมั่นทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น พลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี เป็นต้น

3.2 กิจกรรมของหลักสูตรโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2553 : 121)

กิจกรรมที่ 1 พิธีเปิดการอบรม

1. วัตถุประสงค์

1.1 เพื่อให้นักเรียนเข้ารับการอบรมเข้าใจวัตถุประสงค์ของการเข้าค่าย

คุณธรรม

1.2 เพื่อให้นักเรียนสามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบวินัย ของการเข้าค่าย

คุณธรรมได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม

1.3 เพื่อมอบให้นักเรียนให้พระวิทยากรดำเนินการฝึกอบรมอย่างเป็นทางการ

2. ขอบข่ายเนื้อหา

พิธีเปิดการอบรม เป็นกิจกรรมขั้นตอนแรกของงาน เพื่อสร้างความเข้าใจ วัตถุประสงค์ของการเข้าค่ายให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการและนักเรียนได้รับทราบตรงกัน โดยเน้นสร้างบรรยากาศเป็นไปอย่างสงบ ราบรื่น และเรียบร้อย มองเป็นแล้วเกิดศรัทธาเลื่อมใส

3. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

3.1 ขั้นเตรียมการ

เตรียมรูปเทียน และเทียนชนวนประจำโต๊ะหมู่บูชา

เก้าอี้สำหรับพระสงฆ์และฆราวาส

คำกล่าวรายงานวัตถุประสงค์การจัดงาน

คำกล่าวให้โอวาทและกล่าวเปิดงาน

ไมโครโฟนพร้อมขาตั้ง

3.2 ขั้นตอนดำเนินการ

พิธีกรผู้กล่าวดำเนินรายการเตรียมความพร้อมในห้องประชุม จัดแถว

นักเรียนให้เรียบร้อย

การกราบ การนั่ง

ชักชวนผู้เข้ารับการอบรมให้เข้าใจเรื่องการอยู่ในพิธีเปิดให้ชัดเจน เช่น

ประธานจุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัย (ผู้เข้ารับการอบรมประนมมือ)
ผู้รับผิดชอบโครงการกล่าวรายงาน
ประธานกล่าวเปิดงานและให้โอวาท
ประธานนำรายชื่อผู้เข้ารับการอบรมมาถวายประธานฝ่ายสงฆ์

3.3 คุณธรรมที่ได้รับ

เกิดความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของค่ายอย่างถูกต้อง
มีความอดทนในการทำมาดี (ขันติ)
มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยสงบเสงี่ยมเจียมตัว (โสรัจจะ)
ความสามัคคีเป็นแบบแผนเดียวกัน

กิจกรรมที่ 2 พิธีมอบตัวเป็นศิษย์

1. วัตถุประสงค์

- 1.1 เพื่อให้นักเรียนทราบถึงหน้าที่ระหว่างนักเรียนกับพระวิทยากร
- 1.2 เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกให้นักเรียนเกิดความพร้อมเพรียงที่จะปฏิบัติตามคำแนะนำสั่งสอนด้วยความเคารพ และมีความตั้งใจที่จะรับการอบรมสั่งสอนอย่างเต็มใจ
- 1.3 เพื่อให้นักเรียนได้มอบตัวเป็นศิษย์ของพระวิทยากรตามหลักศาสนพิธี และทราบถึงคุณธรรมของศิษย์และพระอาจารย์และการปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง
- 1.4 เพื่อให้นักเรียนรับอบรมสมาทานศีล 5 จากพระสงฆ์และพร้อมที่จะนำไปปฏิบัติ รวมทั้งเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจแก่นักเรียน

2. ขอบข่ายเนื้อหา

- 2.1 การแสดงความเคารพต่อพระอาจารย์และครูอาจารย์ ผู้เป็นทิศเบื้องขวา
- 2.2 คำกล่าวมอบตัวเป็นศิษย์
- 2.3 คำอาราธนาศีล 5
- 2.4 หัวข้อศีล 5

3. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

3.1 ขั้นตอนเตรียมการ

เตรียมสถานที่
จัดเก้าอี้เท่าจำนวนพระอาจารย์และครูอาจารย์ตั้งเป็นแถวตรงหน้า
นักเรียนซึ่งนั่งเรียบร้อยอยู่ก่อนแล้ว ในห้องประชุม (สำหรับครูใช้ปูเสื่อ หรือนั่งบนเก้าอี้)
เตรียมบุคคล
เตรียมตัวแทนนักเรียน (ชาย-หญิง) ตัวแทนนักเรียนนำกล่าวมอบตัว
เป็นศิษย์ 1 คน ที่เหลือเป็นผู้ถือพานดอกไม้
เตรียมอุปกรณ์
เตรียมดอกไม้ใส่พานเท่าจำนวนกลุ่มนักเรียนที่แบ่งไว้ ให้ตัวแทนกลุ่ม
เป็นผู้มอบให้พระอาจารย์และครูอาจารย์

คำกล่าวมอบตัวเป็นศิษย์

3.2 ขั้นตอนการ

ผู้ดำเนินกิจกรรม เตรียมความพร้อมของผู้เข้ารับการอบรม

พระวิทยากรและครูอาจารย์เข้าร่วมกิจกรรมโดยนั่งเก้าอี้หน้าเวที
ด้านหน้าของนักเรียนที่เข้ารับการอบรม

ตัวแทนนักเรียนนำกราบพระสงฆ์พร้อมกัน

ตัวแทนนักเรียนนำกล่าวคำมอบตัวเป็นศิษย์และถวายสักการะแด่
พระวิทยากร เสร็จแล้วกราบ 3 ครั้ง

นักเรียนกล่าวอาราธนาศีลและรับศีล 5 พร้อมกัน

ประธานฝ่ายสงฆ์ให้ศีล กล่าวต้อนรับ ให้โอวาท

นักเรียนกราบพร้อมกัน 3 ครั้ง

4. สื่อ/อุปกรณ์

เครื่องสักการะ (พานเทียนแพ พานดอกไม้ หรือพานพวงมาลัย

คำกล่าวมอบตัวเป็นศิษย์

5. คุณธรรมที่ได้รับ

5.1 คารวะ 6 (ความเคารพ 6 ประการ) คือ

พุทธคารวะ ความเคารพในพระพุทธเจ้า

ธรรมคารวะ ความเคารพในพระธรรม

สังฆคารวะ ความเคารพในพระสงฆ์

สิกขาคารวะ ความเคารพในการศึกษา

อัปมาทคารวะ ความเคารพในความไม่ประมาท

ปฏิสันถารคารวะ ความเคารพในการปฏิสันถาร

เบญจศีล เบญจธรรม

หน้าที่ของศิษย์ที่ดี

ความอ่อนน้อมถ่อมตนทั้งกาย วาจา ใจ

กิจกรรมที่ 3 ทักทายวัยใสเปิดใจใส่ธรรม ปฐมนิเทศ และแนะนำวิทยากร

1. วัตถุประสงค์

1.1 เพื่อให้นักเรียนเปิดหู เปิดตา เปิดปาก และเปิดใจในการอบรม

1.2 เพื่อให้นักเรียนเกิดทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
มีมุมมองที่ดีต่อพระพุทธศาสนา

1.3 เพื่อสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองให้กับผู้เข้ารับการอบรม
สร้างบรรยากาศให้น่าสนใจแก่การเรียนรู้และติดตาม

1.4 เพื่อให้นักเรียนรู้จักวางตัวเมื่อพบพระสงฆ์ เช่น การพูด ทางเสียง
คำทักทาย เป็นต้น

1.5 เพื่อให้นักเรียนรู้จักชื่อ-ฉายา นามสกุล ประวัติโดยย่อ ที่อยู่ปัจจุบัน
และบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของพระวิทยากรแต่ละรูป

2. ขอบข่ายเนื้อหา

- 2.1 ตัวอย่างบทพูดแนะนำตัววิทยากร
- 2.2 รายชื่อวิทยากรและประวัติโดยย่อ
- 2.3 รายชื่อพระวิทยากรประจำสี
- 2.4 เพลงเปิดตัววิทยากร

3. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

3.1 ขั้นเตรียมความพร้อม

พระวิทยากรดำเนินรายการ ต้องเตรียมประวัติพระวิทยากรทุกรูปให้ครบถ้วน โดยเฉพาะชื่อ ฉายา นามสกุล วุฒิการศึกษา ประวัติการทำงาน ให้ชัดเจน

พระวิทยากรอาจใช้สื่อประกอบการแนะนำได้ เช่น เพลง รูปภาพ สิ่งของ เพื่อเกิดการกระตุ้นให้กับผู้เข้ารับการอบรมเกิดความเข้าใจ ชวนให้ติดตาม

3.2 การใช้สื่อประกอบการแนะนำ ควรปฏิบัติดังนี้

เครื่องคอมพิวเตอร์/โน้ตบุ๊ก ควรมีเพลงหรือมุขตลกที่ตรงกับบุคลิกของพระวิทยากรท่านนั้น โดยใช้เพลง 1 เพลง หรือ 1 มุข ต่อวิทยากร 1 ท่าน เพื่อสร้างความน่าสนใจ

เครื่องฉายโปรเจคเตอร์ พระวิทยากรดำเนินการจะต้องเตรียมแผ่นใสที่เป็นรูปภาพพระวิทยากรท่านนั้น หรือรูปภาพอื่น ๆ ที่ตรงกับบุคลิกของท่านวิทยากรที่ท่านจะแนะนำ ควรจัดให้เป็นลำดับเพื่อป้องกันความสับสนขณะใช้งาน

3.3 การดำเนินรายการ

ควรแนะนำให้ทราบถึง วุฒิการศึกษา ประวัติการทำงาน สถานที่จำพรรษาแล้วบอกให้ทราบถึงชื่อพระวิทยากร โดยอาจสอดแทรกมุขตลกบ้างเพื่อความเป็นกันเอง

ให้ผู้เข้ารับการอบรมกล่าวต้อนรับพระวิทยากรที่ถูกแนะนำด้วยเสียง “สาธุ” พร้อมกับยกมือไหว้ 1 ครั้ง และเมื่อวิทยากรพูดคุยก่อนกลับ

อาจให้พระวิทยากรที่ถูกแนะนำให้มาพูดคุยกับผู้เข้ารับการอบรมประมาณ 2-5 นาที ตามความเหมาะสมของเวลา มีเวลาการดำเนินการประมาณ 30-45 นาที ขึ้นอยู่กับจำนวนพระวิทยากร

พระวิทยากรที่ถูกแนะนำให้มาพูดคุยทักทายกับผู้เข้ารับการอบรม ควรมีคำทักทายขึ้นต้นที่น่าสนใจ อาจเป็นกลอนก็ได้ และพูดคุยเป็นกันเองพอสมควร และจบด้วยคำคมหรือข้อคิด

ขั้นสรุป พระวิทยากรที่ดำเนินรายการสรุปกิจกรรมโดยเชื่อมโยงไปสู่คุณธรรมที่ได้รับจากกิจกรรมหรือข้อคิด คติธรรมจากกิจกรรม

4. สื่อ/อุปกรณ์

4.1 เปิดเพลงเปิดตัวพระวิทยากร (เปิดสั้น ๆ เฉพาะท่อนที่น่าสนใจของเพลง)

4.2 ประวัติพระวิทยากรแต่ละรูปโดยย่อ

4.3 เครื่องคอมพิวเตอร์

4.4 เครื่องฉายโปรเจคเตอร์

- 4.5 ไมโครโฟนอย่างน้อย 2 ตัว ขึ้นไป พร้อมขาตั้งไมค์ประมาณ 1-2 ตัว
- 4.6 บทกลอนประจำตัวพระวิทยากรที่ตรงกับบุคลิก หรือบทกลอนที่สนุกสนาน
- เป็นกันเอง
5. คุณธรรมที่ได้รับ
- ความคุ้นเคยเป็นญาติอย่างยิ่ง (วิสาสา-ปรมา-ญาติ)
- ความรื่นเริงบันเทิงใจ (สัมปะหังสะนา)
- การรู้จักวางตนให้ถูกต้อง (นิวาโต)
- กิจกรรมที่ 4 สัมมาคารวะชนะใจ ชี้แจงกฎระเบียบการอยู่ค่าย
1. วัตถุประสงค์
- 1.1 เพื่อปลูกฝังความมีระเบียบวินัย ในการปฏิบัติตนให้มีวิถีชีวิตที่งดงาม
- แก่นักเรียน
- 1.2 เพื่อชี้แจงรายละเอียดต่าง ๆ รวมทั้งสถานที่พัก เช่น ที่พัก ห้องประชุม ห้องน้ำ สถานที่รับประทานอาหาร และการวางตัวให้เหมาะสมระหว่างอยู่ค่าย
- 1.3 เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้
- 1.4 เพื่อความปลอดภัยให้แก่แก่นักเรียน
2. ขอบข่ายเนื้อหา
- 2.1 ความงดงามอยู่ที่มีการมีมารยาทต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน
- 2.2 กฎกติกาเครื่องร้อยรัดให้เกิดความสวยงามในสังคม
- 2.3 คนกับคนเป็นเหมือนกระจกซึ่งกันและกัน
3. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม
- 3.1 พิธีกรดำเนินรายการเตรียมความพร้อม กล่าวเชิญพระวิทยากรที่จะจัดกิจกรรม
- 3.2 พระวิทยากร (ควรเป็นฝ่ายปกครอง) นำเข้าสู่กิจกรรมด้วยเพลงหรือพุดเกสร
- 3.3 พระวิทยากรแนะนำกฎ กติกา มารยาท เช่น การเข้าห้องประชุม การถอดรองเท้า การจัดแถวในห้องประชุม การออกจากห้องประชุม การรับประทานอาหาร การพูดคุยกับพระสงฆ์ การเดินผ่านพระสงฆ์และผู้ใหญ่ การติดบัตร วิธีเขียนป้ายชื่อ การลูกนั่ง การเดินสำรวจรายละเอียดอยู่ในเอกสารกฎระเบียบในการอยู่ค่าย
4. สื่อ/อุปกรณ์
- 4.1 เครื่องคอมพิวเตอร์/โน้ตบุ๊ก/เครื่องฉายโปรเจกเตอร์/เครื่องฉายข้ามศีรษะ
- 4.2 กฎระเบียบการอยู่ค่าย (Power point)
- 4.3 ป้ายชื่อเท่าจำนวนผู้เข้ารับการอบรม
- 4.4 ปากกาเคมี (กรณีที่ไม่ได้เขียนมา ให้เขียนที่ห้องประชุมหลังชี้แจงกฎ
- กติกาแล้ว)
- 4.5 อุปกรณ์ในการเลือกที่นั่งและทำป้ายชื่อ

5. คุณธรรมที่ได้รับ

ความมีระเบียบวินัย

ความสามัคคีในหมู่คณะ

ความปลอดภัยแก่ผู้เข้ารับการอบรม

กิจกรรมที่ 5 การรับประทานอาหารแบบมีสติ

1. วัตถุประสงค์

1.1 เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าที่แท้จริงของอาหารที่รับประทาน

1.2 เพื่อฝึกให้รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร และมีระเบียบในการรับประทานอาหาร

อาหาร

1.3 เพื่อฝึกความอดทนต่อความหิวกระหาย

1.4 เพื่อฝึกให้สำรวมกาย วาจา ใจ ในขณะการรับประทานอาหาร

2. ขอบข่ายเนื้อหา

2.1 คำกล่าวรับประทานอาหาร

2.2 ข้อสำคัญในการจัดระเบียบในขณะรับประทานอาหาร

2.3 คุณค่าแท้-คุณค่าเทียมของอาหาร

3. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

3.1 ขั้นเตรียมการ

พระวิทยากรประสานงานกับโรงครัว เตรียมความพร้อมอาหาร
ก่อนรับประทานอาหารซึ่งต้องเตรียมเรื่องต่อไปนี้ให้พร้อม คือ

อาหารและภาชนะให้เพียงพอกับผู้เข้ารับการอบรม

การจัดเตรียมอาหารให้เรียบร้อยมาตามเวลาที่กำหนด

การเตรียมอุปกรณ์สำหรับทำความสะอาดภาชนะให้เพียงพอ

กรณีสำหรับผู้เข้ารับ การอบรมล้างภาชนะเอง

ชี้แจงให้แก่พี่เลี้ยง เจ้าหน้าที่ ได้ทราบถึงหน้าที่และการดำเนินการ

ที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน

ชี้แจงการแก่ผู้เข้ารับการอบรม ได้ทราบถึงกติกากาการรับประทานอาหาร
ที่เป็นความพร้อมเพียงของหมู่คณะ และหลังรับประทานอาหาร การเติมอาหาร ตลอดจนการทำ
ความสะอาดภาชนะใส่อาหาร

3.2 ขั้นดำเนินการ

ผู้เข้ารับการอบรมรับประทานอาหารและประจำที่แล้ว ก่อนรับประทานอาหาร
อาหาร พระวิทยากรนำกล่าวคำพิจารณาก่อนรับประทานอาหารพร้อม ๆ กัน

ขณะรับประทานอาหาร พระวิทยากรบรรยายให้ทราบถึงคุณค่าของอาหาร
ประโยชน์ที่จะได้รับและโทษของการรับประทานอาหารมากหรือน้อยเกินไป ขณะเดียวกันก็ดูแล
ความเป็นระเบียบเรียบร้อยพร้อมดูแลแนะนำผู้ที่ขาดหรือต้องการเพิ่มเติมอะไร

หลังรับประทานอาหารแล้ว ให้ลุกพร้อมกันเป็นโต๊ะ หยิบภาชนะ
ของตนเองและภาชนะที่ต้องเก็บ แล้วเดินแถวไปยังที่ทำความสะอาด พร้อมนัดหมายเวลาพัก
ของผู้เข้ารับการอบรม และเวลาที่ต้องรวมแถว

4. สื่อ/อุปกรณ์

- 4.1 คำกล่าวพิจารณา ก่อนรับประทานอาหาร
- 4.2 เครื่องขยายเสียง พร้อมไมโครโฟน
- 4.3 ถาดอาหาร เขี้ยว และแก้วน้ำ
- 4.4 นกหวีด

5. คุณธรรมที่ได้รับ

- รู้จักประมาณในการบริโภค (โภชนมัตตัญญูตา)
- รู้จักคุณค่าของอาหาร (โยนิโสมนสิการ)
- มีความพร้อมเพรียงในการรับประทานอาหารอย่างมีสติ

กิจกรรมที่ 6 ศาสนาพิธีและมารยาทชาวพุทธ

1. วัตถุประสงค์

- 1.1 เพื่อให้ นักเรียนมีความรู้และความเข้าใจถึงความสำคัญของศาสนาพิธี

และมารยาทชาวพุทธ

- 1.2 เพื่อให้ผู้ นักเรียนสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุคคลอื่น

2. ขอบข่ายเนื้อหา

- 2.1 ความหมาย รูปแบบ และความสำคัญของมารยาทชาวพุทธ
- 2.2 ความหมาย รูปแบบต่าง ๆ และความสำคัญของมารยาทชาวพุทธ
- 2.3 มารยาท 5 อ่อน
- 2.4 พิธีกรรมเบื้องต้นที่ควรทราบ
- 2.5 มารยาทชาวพุทธเบื้องต้น
- 2.6 การถวายสังฆทาน

3. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

3.1 ขั้นเตรียมการ

- 3.1.1 พิธีกรดำเนินการเตรียมความพร้อม กล่าวเชิญพระวิทยากร

ที่จะทำกิจกรรมนี้

- 3.1.2 พระวิทยากรนำเข้าสู่กิจกรรมด้วยเพลงหรือคำกลอน

- 3.1.3 พระวิทยากรกล่าวถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ชั่วโมงนี้ เรามาทำความ

รู้จักมารยาทในการพูดกับพระ การกราบ การไหว้ และศาสนาพิธีต่าง ๆ ที่ผู้เข้ารับการอบรม จะต้องปฏิบัติอยู่บ่อย ๆ

3.2 ขั้นดำเนินการ

พระวิทยากรบรรยายและเปิดสื่อวีดิทัศน์เกี่ยวกับมารยาทไทยตามเนื้อหา ที่เกี่ยวกับมารยาทชาวพุทธและศาสนาพิธีพอสังเขป พร้อมสลับการทดลองปฏิบัติจริง โดยให้นักเรียน ออกมาร่วมปฏิบัติตามเนื้อหา เช่น ฝึกให้นักเรียนไหว้ การกราบพระรัตนตรัย การหมอบกราบ

พระวิทยากรแบ่งกลุ่มผู้เข้ารับการอบรมฝึกปฏิบัติในสถานการณ์ต่าง ๆ

นักเรียนและพระวิทยากรช่วยกันสรุปการปฏิบัติจริง และสรุปศาสนาพิธี และมารยาทชาวพุทธ สรุปโดยคำกลอน คำคมหรือวิธีอื่นที่เหมาะสม

4. สื่อ/อุปกรณ์

- 4.1 วีดิทัศน์เรื่อง มารยาทไทย
- 4.2 รูปภาพการกราบ การไหว้
- 4.3 เครื่องฉายโปรเจคเตอร์
- 4.4 เครื่องฉายข้ามศีรษะ และแผ่นใส
- 4.5 เครื่องเล่นเทป เครื่องเล่นดีวีดี และเครื่องคอมพิวเตอร์

5. คุณธรรมที่ได้รับ

- 5.1 ธรรมอันทำให้งาม (ขันติ-ความอดทน, โสรัจจะ-ความเสถียรเยือกตัว)
- 5.2 ความอ่อนน้อมถ่อมตน

กิจกรรมที่ 7 ธรรมนันทนาการสอดแทรกคุณธรรม

1. วัตถุประสงค์

- 1.1 เพื่อให้นักเรียนเกิดความสนุกสนานผ่อนคลายก่อนเริ่มกิจกรรมอื่น ๆ
- 1.2 เพื่อให้นักเรียนไม่เบื่อหน่ายกับการเข้าค่ายคุณธรรม
- 1.3 เพื่อให้ผู้เรียนได้ธรรมะที่เกิดจากการใช้เกมและเพลงประกอบ
- 1.4 เพื่อฝึกคุณธรรมต่าง ๆ โดยอาศัยสื่อรอบตัวที่สนใจของผู้เข้าอบรม
- 1.5 เพื่อการกระตุ้นความสนใจในกิจกรรมที่นำเสนอ โดยอาศัยนันทนาการ

เป็นตัวนำหรือเป็นแรงจูงใจนำเข้าสู่การสอนธรรมะโดยที่ผู้รับจะซึมซับได้โดยง่ายอันเหมาะสมกับวัยและความสนใจ

2. ขอบข่ายเนื้อหา

- 2.1 กิจกรรมประกอบท่าทาง
- 2.2 เกมนันทนาการ
- 2.3 กิจกรรมพัฒนาทีม
- 2.4 กิจกรรมพัฒนาผู้นำ
- 2.5 สุภาสิต-คำพังเพย
- 2.6 ข้อคิด คำคม

3. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

- 3.1 พิธีกรดำเนินรายการเตรียมความพร้อม กล่าวเชิญวิทยากรที่จะจัดกิจกรรม
- 3.2 วิทยากรนำเข้าสู่กิจกรรม ด้วยเพลงประกอบท่าทาง หรือพูดเกริ่น

4. วิธีนำเสนอ

- 4.1 บทบาทสมมติ
- 4.2 เล่นเกมต่าง ๆ
- 4.3 ทอล์คโชว์
- 4.4 เพลงประกอบท่าทาง
- 4.5 สถานการณ์จำลอง
- 4.6 มุขำขัน

5. สื่อ/อุปกรณ์

- 5.1 เครื่องเล่นเทป, เครื่องเล่นดีวีดี, และคอมพิวเตอร์
- 5.2 บทเพลงธรรมะ หรือเพลงประกอบทำทาง
- 5.3 เกมคุณธรรมต่าง ๆ

6. คุณธรรมที่ได้รับ (พุทธศาสนสุภาษิตสรุปเกม)

- 6.1 คบคนใดเป็นเช่นนั้น (ยี่ เว เสวติ ตาทิโส)
- 6.2 จงเตือนตนด้วยตน (อตตนา โจทยตนาน)
- 6.3 ผู้มีสติย่อมมีความเจริญทุกเมื่อ (สติมโต สทา ภทฺท)
- 6.4 ผู้ฟังด้วยดีย่อมได้ปัญญา (สุสฺสุสํ ลภเต ปญฺญ)

กิจกรรมที่ 8 สวดมนต์ทำวัตร

1. วัตถุประสงค์

- 1.1 เพื่อให้นักเรียนได้เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และสวดบทสรรเสริญคุณของพระรัตนตรัยทำนองสรภัญญะและบทที่สำคัญอื่น ๆ
- 1.2 เพื่อให้นักเรียนบำเพ็ญด้วยการทำวัตรสวดมนต์ ทำจิตใจให้สงบปราศจากความโลภ ความโกรธ และความหลง

- 1.3 เพื่อให้นักเรียนฝึกสวดมนต์ทำนองสรภัญญะอย่างถูกต้องเป็นมาตรฐาน
- 1.4 เพื่อให้นักเรียนมีความสามัคคีในหมู่คณะในการขณะสวดมนต์

2. ขอบข่ายเนื้อหา

- 2.1 ปรีชาธรรมจากโต๊ะหมู่บูชา
- 2.2 ข้อปฏิบัติในการจัดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- 2.3 อานิสงส์การทำวัตรสวดมนต์
- 2.4 บทสวดมนต์ในค่ายคุณธรรม

3. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

3.1 ขั้นเตรียมการ

- 3.1.1 เตรียมความพร้อมผู้เข้ารับการอบรม บอกขั้นตอนในการทำวัตรสวดมนต์
- 3.1.2 กล่าวถึงประโยชน์ ความดีงามของการทำวัตรสวดมนต์ และการเจริญสมาธิ
- 3.1.3 แจกหนังสือสวดมนต์แก่ผู้เข้ารับการอบรม หรืออาจใช้เครื่องโปรเจคเตอร์ก็ได้

3.2 ขั้นดำเนินการ

- 3.2.1 เชิญตัวแทนนักเรียน มาเป็นประธานจัดรูปเทียนที่โต๊ะหมู่บูชา
- 3.2.2 ขณะเดียวกันพระวิทยากรก็บรรยายความหมายและความสำคัญของการจัดรูปเทียน ดอกไม้และพระพุทธรูปที่เป็นพระประธาน ผู้เข้ารับการอบรมอื่น ๆ นั่งท่าเทพบุตร และท่าเทพธิดา พร้อมประนมมือขณะที่ตัวแทนจัดรูปเทียน
- 3.2.3 ตัวแทน 2 คน แบ่งหน้าที่กันโดยคนหนึ่งเป็นผู้จุดเทียนฉนวน อีกคนเป็นผู้จัดรูปเทียนโดยพระวิทยากรกำกับทุกขั้นตอน เสร็จแล้วกราบ 3 ครั้ง กลับไปที่นั่ง

3.2.3.1 พระวิทยากรนำทำวัตรสวดมนต์โดยนั่งคุกเข่าตั้งแต่เริ่มต้นไปจนจบบทสวด คำนำมีการแล้วจึงนั่งพับเพียบได้ จากนั้นก็ทำวัตรสวดมนต์ตามบทต่าง ๆ ที่เหมาะสม

3.2.3.2 หลังทำวัตรสวดมนต์จบ ให้คลายอิริยาบถเล็กน้อย ขณะเดียวกันก็ให้ตัวแทนเก็บหนังสือ หลังจากนั้นก็เริ่มการปฏิบัติสมาธิภาวนา แผ่เมตตาต่อไป

4. สื่อ/อุปกรณ์

4.1 โต๊ะหมู่บูชา

4.2 เทปหรือดีวีดีเพลง หรือดนตรีประกอบเพลง

4.3 หนังสือบททำวัตรสวดมนต์

4.4 เครื่องเล่นดีวีดี เครื่องฉายข้ามศีรษะหรือคอมพิวเตอร์

4.5 บทสวดมนต์ทำวัตรในโปรแกรมเพาเวอร์พอยต์ (Power Point)

5. คุณธรรมที่ได้รับ

5.1 จิตใจที่ปราศจากความโลภ ความโกรธ และความหลง ขณะสวดมนต์

ทำวัตร

5.2 จิตใจเป็นหนึ่งเดียวกับบทสวดมนต์ ไม่ฟุ้งซ่าน

5.3 สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

5.4 มีความอดทนในขณะสวดมนต์ เพราะต้องใช้เวลานาน

กิจกรรมที่ 9 การบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา

1. วัตถุประสงค์

ตามแนวสติปัฏฐาน 4 1.1 เพื่อให้นักเรียนได้รับทราบการฝึกสมาธิเบื้องต้น และสามารถฝึกสมาธิได้อย่างถูกต้อง

1.2 เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิตจากลมหายใจ

1.3 เพื่อให้นักเรียนสามารถนำประโยชน์ที่ได้จากการฝึกสมาธิไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันได้

2. ขอบข่ายเนื้อหา

2.1 ความหมาย ความสำคัญ และประโยชน์ของการบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา

2.2 คำสมาทานกรรมฐาน

2.3 เพลงนั่งสมาธิ เพลงแผ่เมตตาเพลงอธิษฐานจิต

2.4 การฝึกสติสำหรับเด็กและเยาวชน

2.5 วิธีการปฏิบัติสมาธิภาวนา ตามหลักสติปัฏฐาน 4

2.6 อานิสงส์ของการฝึกสมาธิตามแนวสติปัฏฐาน 4

2.7 คำแผ่เมตตา และคำแผ่ส่วนบุญกุศล

3. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

ในเบื้องต้น พระอาจารย์ผู้นำนักเรียนฝึกสมาธิ ควรให้นักเรียนสมาทานพระกรรมฐานก่อนโดยมีขั้นตอนดังนี้

3.1 ถวายสักการะต่อพระอาจารย์ผู้ให้กรรมฐาน

3.2 นักเรียนกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย และว่า นะโม พร้อมกัน 3 จบ

- 3.3 พระอาจารย์กล่าวคำมอบกายถวายชีวิตต่อพระรัตนตรัย
 - 3.4 นำกล่าวคำสมาทานพระกรรมฐาน
 - 3.5 นำแผ่เมตตาและแผ่ส่วนบุญกุศล
 4. สื่อ/อุปกรณ์
 - 4.1 เครื่องเล่นดีวีดี เพลงประกอบภาวนานั่งสมาธิ เช่น เพลงนั่งสมาธิ เพลงแผ่เมตตา เป็นต้น
 - 4.2 เครื่องโปรเจกเตอร์/โน้ตบุ๊ก
 - 4.3 บทสมาทานพระกรรมฐาน คำแผ่เมตตา และแผ่ส่วนบุญกุศล
 5. คุณธรรมที่ได้รับ
 - 5.1 การได้รักษาศีล 5 (ศีล)
 - 5.2 ความตั้งใจอย่างเด็ดเดี่ยว (อธิษฐาน)
 - 5.3 ความอดทน (ขันติ)
 - 5.4 ความจริง (สัจจะ)
 - 5.5 ความเพียร (วิริยะ)
 - 5.6 ความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง (ปัญญา)
- กิจกรรมที่ 10 เติบงามธรรม, ขยับกายสบายชีวิวิธีชาวพุทธ
1. วัดอุปประสงค์
 - 1.1 เพื่อให้นักเรียนรู้จักและเข้าใจความหมายการเดินจงกรมอย่างถูกต้อง
 - 1.2 เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญและคุณประโยชน์ของการเดินจงกรม
 - 1.3 เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกสติ-สมาธิแบบเดินจงกรมเป็นเบื้องต้นและได้ผ่อนคลายด้วยการออกกำลังกายแบบวิธีชาวพุทธ (โยคะ)
 2. ขอบข่ายเนื้อหา
 - 2.1 ความหมาย และคุณประโยชน์ของการเดินจงกรม
 - 2.2 ข้อปฏิบัติการเดินจงกรมเบื้องต้น
 - 2.3 อานิสงส์ของการเดินจงกรม
 - 2.4 การบริหารร่างกายแบบขยับกายสบายชีวิวิธีชาวพุทธ
 3. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม
 - 3.1 พระอาจารย์แต่ละกลุ่มนำนักเรียนไปสู่สถานที่สำหรับเดินจงกรม
 - 3.2 จัดนักเรียนให้เป็นแถวหน้ากระดาน ยืนให้ระยะห่างกันพอเดินได้สะดวก
 - 3.3 อธิบายความหมาย ระยะการเดิน และอานิสงส์ของการเดินจงกรมโดยย่อ
 - 3.4 ฝึกเดินจงกรมระยะที่หนึ่ง
 4. สื่อ/อุปกรณ์
 - 4.1 วีดีทัศน์ เรื่องขยับกายสบายชีวิวิธีชาวพุทธ
 - 4.2 ภาพเดินจงกรมฉายขึ้นจอเครื่องโปรเจกเตอร์/เครื่องฉายข้ามศีรษะ
 5. คุณธรรมที่ได้รับ
 - 5.1 ความรู้สึกตัวทั่วพร้อมขณะเดิน (สติ-สัมปชัญญะ)
 - 5.2 ภาวะจิตใจที่มั่นคง (สมาธิ)

5.3 ความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง (ปัญญา) กิจกรรมที่ 11 จุดเทียนปัญญา

1. วัดอุปประสงค์

1.1 เพื่อให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา เกิดความศรัทธา
ในพระรัตนตรัย

1.2 เพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจชีวิต มีกำลังใจในการทำความดี
โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่าง

1.3 เพื่อให้นักเรียนสำนึก ตระหนักถึงความเสียสละของพระพุทธเจ้า
พระอาจารย์ และครูอาจารย์

2. ขอบข่ายเนื้อหา

2.1 ความสว่าง (ปัญญา) กำจัดความมืด คืออวิชชา
2.2 พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมให้กับโลก
2.3 ความประสงค์ของครูอาจารย์ เพื่อช่วยให้ศิษย์พ้นจากความมืด
คืออวิชชา

2.4 คำกล่าวอริชฐานจิต
2.5 คำมั่นสัญญาสู่ความเป็นธรรมทายาท ผู้สืบทอดมรดกธรรม
ของพระพุทธเจ้า

3. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

3.1 ขั้นเตรียมการ ฝ่ายพิธีกรดำเนินรายการดังนี้
3.1.1 เตรียมตัวแทนนักเรียน 2 คน (ชาย 1 หญิง 1)
3.1.2 เตรียมสถานที่ในห้องประชุม จัดหากระบะทรายไว้กลางห้องประชุม
3.1.3 จัดเก้าอี้เรียงกันเท่าจำนวนพระอาจารย์ สำหรับครูอาจารย์
ให้จัดเก้าอี้ไว้ด้านหน้าเวที เป็นแถวหน้ากระดาน

3.1.4 เตรียมเทียนหนัก 1 บาท พร้อมกระดาซรองน้ำตาเทียน
เท่าจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม

3.1.5 พิธีกรนิมนต์คณะพระอาจารย์นั่งบนเก้าอี้ และเชิญคณะครูอาจารย์
และนักเรียนเข้าสู่ห้องประชุมและนั่งตามแผนผังที่จัดไว้

3.1.6 แจกเทียนให้กับผู้เข้าร่วมพิธีทุกคน พร้อมสาธิตวิธีการถือเทียน
วิธีเดินไปปักเทียน วิธีการเดินไปและเดินกลับ

3.1.7 ชี้แจงขั้นตอนของพิธีการและขอความร่วมมือให้ทุกคนร่วมปฏิบัติตาม
อย่างสำรวม

3.1.8 กราบนิมนต์พระอาจารย์ ผู้บรรยาย ดำเนินการพิธีจุดเทียนปัญญา

3.2 ขั้นดำเนินการ

3.2.1 พระอาจารย์บรรยายกล่าวนำ บอกให้หลับตา นั่งสมาธิ เป็นต้น

3.2.2 สั่งให้ปิดไฟและเปิดเพลงประกอบตามขั้นตอนต่าง ๆ

ของการบรรยาย

3.2.3 พระอาจารย์ผู้บรรยายให้นักเรียนพนมมือขึ้น แล้วนิมนต์พระอาจารย์ในพิธีจุดเทียนที่โต๊ะหมู่บูชา และพระอาจารย์นำเทียนที่จุดแล้วมาจุดต่อให้ครู

3.2.4 พระอาจารย์บรรยายให้นักเรียนหยิบเทียนของตนมาประคองไว้ข้างหน้า และเชิญครูได้ต่อประทีปธรรมจากพระพุทธรูปเจ้าให้กับนักเรียนและบรรยายต่อไป หรืออาจเปิดเพลงแสงพระธรรมหรือเพลงพระรัตนตรัยก็ได้ และบรรยายต่อไปอีก

3.2.5 พระอาจารย์ผู้บรรยายบอกให้ตัวแทนนักเรียนอ่านคำอธิษฐาน (ชาย) และคำมั่นสัญญา (หญิง) จบแล้วให้ลดมือวางไว้ที่หน้าตัก ยึดตัวตรง หลับตา ระลึกถึงภาพที่เห็นเทียนที่ปักนำมาไว้ในจิตใจ

3.2.6 นิมนต์พระอาจารย์และคณะครูอาจารย์ เดินไปปักเทียนเป็นแถวด้วยความเคารพต่อด้วยนักเรียน

3.2.7 เมื่อปักเทียนเสร็จแล้ว พุทธสรุป นักเรียนนั่งสมาธิ

4. สื่อ/อุปกรณ์

4.1 กระดาษทราย

4.2 เทียนไขหนัก 1 บาท พร้อมกระดาษรองน้ำตาเทียนเท่าจำนวนผู้เข้าร่วม

4.3 เครื่องเล่นดีวีดี / โน้ตบุค เพลงอาราธนาธรรม เพลงให้กำลังใจ เป็นต้น

4.4 คำบรรยายจุดเทียนปัญญา

5. คุณธรรมที่ได้รับ

5.1 ศรัทธาในการตรัสรู้ของพระพุทธรูปเจ้า

5.2 สำนึกในความเสียสละของพระพุทธรูปเจ้า และครูอาจารย์

5.3 ความอดทน (ขันติ)

กิจกรรมที่ 12 ขอขมาพระอาจารย์, มาลาบูชาคุณครู

1. วัตถุประสงค์

1.1 เพื่อให้นักเรียนรับรู้ และเกิดความซาบซึ้งในพระคุณครูอาจารย์

1.2 เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้สึกลับตัวกลับใจเป็นลูกศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์

1.3 เพื่อให้เรียนออกมาขอขมาในสิ่งที่เคยกระทำผิดต่อครูอาจารย์

2. ขอบข่ายเนื้อหา

2.1 ความหมายครู ลักษณะครู ประเภทของครู

2.2 หน้าที่ของครู

2.3 ลักษณะของศิษย์ที่ดี

2.4 หน้าที่ของศิษย์ที่ดีควรปฏิบัติต่อครู

2.5 ความหมายของการขอขมาพระอาจารย์

2.6 บทกลอนเกี่ยวกับครู

2.7 เนื้อเพลงและบทกลอนเกี่ยวกับครู

3. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

3.1 เตรียมสถานที่และจัดนักเรียนให้นั่งเป็นระเบียบและตั้งใจฟัง

3.2 จัดสถานที่ให้ครูอาจารย์นั่งเก้าอี้หน้าเวที และแจกดอกไม้ให้นักเรียน

พิธี

- 3.3 พระวิทยากรดำเนินรายการบรรยาย ให้นักเรียนนำดอกไม้มอบให้อาจารย์
 - 3.4 พิธีกร นำเข้าสู่รายการของขมาพระอาจารย์
 - 3.5 กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของพระอาจารย์แต่ละรูป ในฐานะครู การทำงานที่ต้องมีการกระทบกระทั่งกันบ้าง เพื่อไม่เป็นบาปแก่กัน เพื่อให้อโหสิกรรม เป็นต้น
 - 3.6 ครูอาจารย์และนักเรียนร่วมกันขอขมาอาจารย์
 - 3.7 สรุปกิจกรรม
 4. สื่อ/อุปกรณ์
 - 4.1 ดีวีดีเพลงดนตรีบรรเลง เช่น เพลงครูในดวงใจ เพลงตามหารอยไม้เรียว เพลงครูกระดาดทราย ดนตรีบรรเลงเทียนวัน เป็นต้น
 - 4.2 สื่อวีดิทัศน์เกี่ยวกับครูอาจารย์ตัวอย่างที่ดี
 - 4.3 เครื่องโปรเจกเตอร์/เครื่องฉายข้ามศีรษะ
 - 4.4 ดอกไม้เท่าจำนวนนักเรียน และพานพวงมาลัยหรือเทียนแพ เพื่อขอขมาพระอาจารย์
 5. คุณธรรมที่ได้รับ
 - 5.1 กตัญญูตเวทิตา
 - 5.2 ความรู้จักเคารพ และอ่อนน้อมถ่อมตน
- กิจกรรมที่ 13 อธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ อำลา พิธีปิด
1. วัตถุประสงค์
 - 1.1 เพื่อให้นักเรียนให้คำมั่นสัญญา 4-5 ข้อ กับพระอาจารย์ก่อนกลับสู่อ้อมอกของครูอาจารย์
 - 1.2 เพื่อให้นักเรียนพูดแสดงความรู้สึกต่อการเข้าค่าย พระวิทยากร ครู พี่เลี้ยง
 - 1.3 เพื่อให้ครูพูดแสดงความรู้สึกต่อการจัดค่าย พระวิทยากร ครู พี่เลี้ยง
 - 1.4 เพื่อให้นักเรียนตอบแบบประเมินหลังจบโครงการฯ และบันทึกดวงใจ
 2. ขอบข่ายเนื้อหา
 - 2.1 ตัวอย่างคำกล่าวสรุปค่าย
 - 2.2 ตัวอย่างคำพูด แสดงความรู้สึกต่อการจัดค่ายของนักเรียนและครู
 - 2.3 ตัวอย่างแบบประเมินค่ายคุณธรรมเด็กและเยาวชน
 3. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม
 - 3.1 เตรียมสถานที่ และจัดให้พระวิทยากรนั่งเก้าอี้หน้าเวทีทุกรูป
 - 3.2 เตรียมไมค์ พร้อมชาตั้งหน้าเวที
 - 3.3 ผู้ดำเนินรายการกล่าวเชิญตัวแทนนักเรียนและครูอาจารย์ออกมาพูดแสดงความรู้สึกต่อการเข้าค่ายคุณธรรม
 - 3.4 พระวิทยากรแต่ละรูปกล่าวอำลา ฝากข้อคิดในการดำเนินชีวิต
 - 3.5 ผู้ดำเนินรายการพูดสรุปค่าย พร้อมทั้งคำมั่นสัญญา 4-5 ข้อ
 - 3.6 ประธานกล่าวปิดโครงการ
 - 3.7 ร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี

3.8 แจกแบบประเมิน และบันทึกดวงใจ

4. สื่อ/อุปกรณ์

4.1 เครื่องเล่นดีวีดี หรือโน้ตบุ๊ก และกระดาดรูปหัวใจเท่าจำนวนนักเรียน

4.2 เพลงอาลา เช่น คำมั่นสัญญา หัวใจดี

5. คุณธรรมที่ได้รับ

5.1 การอธิษฐานจิตเพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่

5.2 ความพร้อมที่จะนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวัน

3.3 รูปแบบการดำเนินการโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า การพัฒนา หมายถึง การทำให้ดีขึ้น ให้เจริญขึ้น ให้ก้าวหน้ากว่าเดิม เพราะฉะนั้น การพัฒนาโครงการ ย่อมหมายถึง การทำให้โครงการดีขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้นและเกิดประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์มากยิ่งขึ้น แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาโครงการจึงมีความสำคัญสำหรับงานวิจัยเรื่องการจัดการโครงการปฏิบัติธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อความมั่นคงของสังคมในภาคอีสานตอนล่างเป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงได้นำประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยการรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์และนำเสนอไว้ในที่นี้ด้วย ซึ่งมีประเด็นสำคัญ ดังนี้

3.3.1 ความหมายของคำว่า “โครงการ” คำว่า “โครงการ”ตามประมวลศัพท์วิชาการ “โครงการ” หมายถึง “แผนหรือเค้าโครงตามที่กำหนดไว้” นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการได้ให้คำนิยามความหมายไว้อีกหลากหลายทัศนะ ในที่นี้ขอนำทัศนะของนักวิชาการบางท่านมาเสนอไว้ดังนี้

เยาวดี ราชชัยกุล (2548 : 78) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “โครงการ หมายถึง งานหรือส่วนหนึ่งของงานที่ต้องกระทำให้สำเร็จตามเป้าหมายภายในระยะเวลาและวงเงินงบประมาณที่กำหนดไว้โดยสอดคล้องกับข้ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย เทียนฉาย กิระนันท์ ได้แสดงทัศนะไว้ว่า “โครงการ เป็นการกะเกณฑ์ หรือการเตรียมการเพื่อกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรืออาจจะหมายถึงแนวคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งๆ เพื่อหาทางปฏิบัติหรือดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของเรื่องนั้น ๆ ที่แน่ชัดและมีระบบ” (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2533 : 1)

มยุรี อนุมานราชธน (2543 : 4) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า “โครงการ หมายถึง กลุ่มของกิจกรรมที่สัมพันธ์กันซึ่งเป็นการพยายามจัดกิจกรรมที่มีลักษณะพิเศษอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรอย่างฉลาดที่สุดในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ได้แก่ ผลประโยชน์ตอบแทนหรือผลที่ได้ได้อย่างใดอย่างหนึ่งในอนาคต กิจกรรมต้องมีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด”

สมคิด พรหมจ้อย (2546 : 15) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า “โครงการ หมายถึง หน่วยของแผนงานหรือกลุ่มกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เพื่อการบรรลุจุดหมายหรือเป้าหมาย มีลักษณะเด่นชัด มีระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดแน่นอน และมักจะเป็นงานพิเศษที่ต่างไปจากงานประจำ โครงการจะประกอบไปด้วยงาน (Task) และกิจกรรม (Activity)”

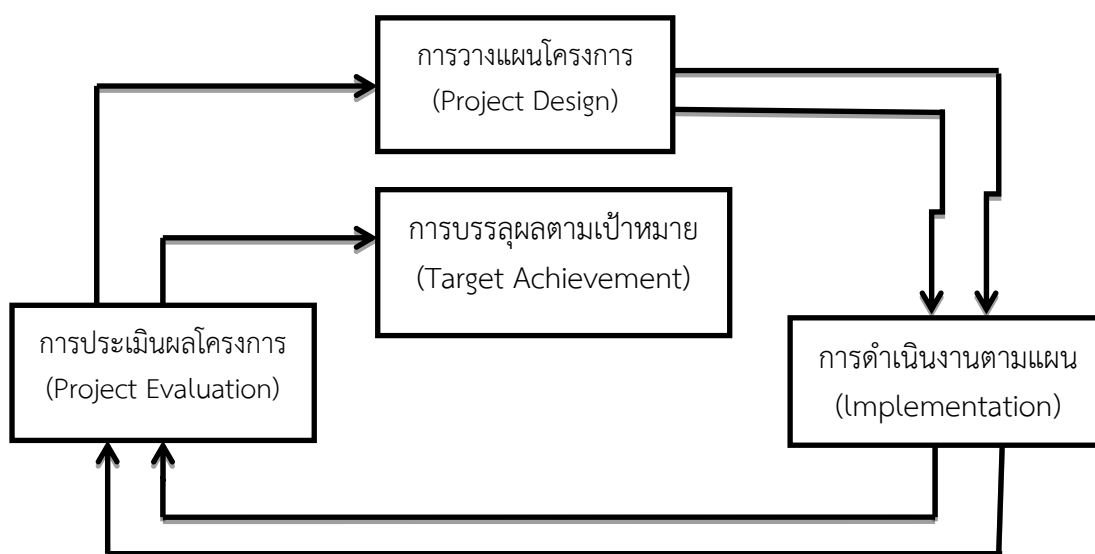
สรุปว่า “โครงการ” หมายถึง งานหรือหรือกิจกรรมที่ถูกกำหนดขึ้นเป็นพิเศษ โดยมีการวางแผนการดำเนินงานอย่างชัดเจน มีการกำหนดงบประมาณที่ต้องใช้ กำหนดผู้รับผิดชอบงานและกำหนดการกิจกรรมต่างๆ อย่างลงตัวสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการนั่นเอง ลักษณะงานของโครงการ จากความหมายของคำว่า “โครงการ” ข้างต้น อาจทำให้เห็น

ลักษณะของโครงการชัดเจนขึ้น แต่เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้น จะได้นำแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะงานของโครงการมาประกอบความเข้าใจ โดยขอนำแนวคิดของนักวิชาการบางท่านมาแสดงไว้ดังนี้

ดิเรก ศรีสุโข (2540 : 84-87) ได้กล่าวถึง ลักษณะงานของโครงการ ซึ่งสรุปได้ว่า งานโครงการมักจะเริ่มต้นด้วยการวางแผนโครงการ (Project Design) ผู้ดำเนินงานวางแผนอาจเป็นคณะกรรมการหรือผู้ชำนาญงานคนใดคนหนึ่งอาจเป็นไปได้ เมื่อมีแผนโครงการแล้ว อาจต้องทดลอง (Try Out) หรือการนำร่องโครงการ (Pilot Project) เพื่อดูผลของวิธีการในการแก้ปัญหาที่ได้ ทั้งนี้เพื่อจะได้ปรับปรุงแก้ไขวิธีการให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จากนั้นก็จะมีการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ โดยมีหัวหน้าโครงการเป็นผู้รับผิดชอบควบคุมดูแลให้งานตามโครงการดำเนินไปตามแผนที่กำหนดไว้ ส่วนเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ จะมีมากขึ้นเพียงใด ขึ้นอยู่กับลักษณะงานของด้านการประเมินผลโครงการควรจัดให้มีอยู่ประจำโครงการด้วย เพราะงานด้านการประเมินผลโครงการต้องทำกันอย่างมีระบบ และสอดคล้องกับแผนของโครงการตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นโครงการทุกขั้นตอน

3.3.2 ขั้นตอนของการทำงานโครงการโดยส่วนใหญ่แล้ว แสดงโดย Model ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 ขั้นตอนของการทำงานโครงการ

แผนภาพด้านบนนี้ แสดงให้เห็นว่าขั้นตอนของงานโครงการเริ่มต้นจากการวางแผนงานต่อจากนั้นมีการปฏิบัติการหรือดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ แล้วจึงมีการประเมินผล ผลที่ได้จากการประเมินจะเป็น Feed back เพื่อปรับปรุงแผนโครงการอีกทีหนึ่ง ซึ่งเมื่อปรับปรุงแล้วจะมี การดำเนินการตามแผนที่ปรับปรุงใหม่อีก ประเมินผลอีก ปรับปรุงแผนใหม่อีก จนกระทั่งมีหลักฐานยืนยันว่าวิธีการตามแผนงานที่วางไว้ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2544 : 85)

จากแนวคิดดังกล่าวมา จะเห็นได้ว่า หัวใจสำคัญอย่างหนึ่งของงานโครงการต่าง ๆ คือการประเมินผลโครงการ ซึ่งจะมีส่วนในการปรับปรุง พัฒนา หรือปรับเปลี่ยนโครงการให้มีประสิทธิภาพดีที่สุด เพื่อโครงการสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้และเกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อผู้รับผิดชอบโครงการ กลุ่มเป้าหมายของโครงการและสังคมโดยรวม

3.3.3 ประเภทของโครงการ การแบ่งประเภทของโครงการสามารถจำแนกได้หลายลักษณะ เช่น แบ่งตามระดับหน่วยงานที่จัด แบ่งตามพื้นที่ที่จัด และแบ่งตามขอบเขตการดำเนินงานของโครงการ เป็นต้น แต่ในที่นี้จะแสดงถึงการแบ่งประเภทของโครงการตามเนื้อหาการพัฒนา ซึ่งแบ่งเป็น 5 ประเภทดังนี้

1) โครงการทางด้านเกษตรกรรม เป็นโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาด้านการเกษตรกล่าวคือ การชลประทาน การส่งเสริมการเกษตร การเพาะปลูก การประมง ปศุสัตว์ ฯลฯ โครงการชลประทานจังหวัดอื่น ๆ โครงการบำรุงรักษาพันธุ์สัตว์น้ำ และโครงการส่งเสริมการปลูกพืชทดแทน

2) โครงการด้านอุตสาหกรรม เป็นโครงการเกี่ยวกับการสำรวจแหล่งน้ำ การวิจัยทางวิทยาศาสตร์ การวิจัยทางเทคโนโลยี ฯลฯ เพื่อประโยชน์ทางอุตสาหกรรม อาทิ โครงการสำรวจและขุดเจาะน้ำบาดาล โครงการพลังงานปรมาณูเพื่อสันติและโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

3) โครงการด้านพลังงาน เป็นโครงการเกี่ยวกับการสำรวจแหล่งพลังงาน การจัดทำสิ่งก่อสร้างเพื่อให้ได้พลังงานราคาถูก ฯลฯ อาทิ โครงการสำรวจแหล่งพลังงานภาคใต้ โครงการพัฒนากลุ่มน้ำโขง และโครงการวิจัยเกี่ยวกับการใช้พลังงานทดแทนน้ำมัน

4) โครงการด้านสังคม เป็นโครงการเกี่ยวกับการศึกษา สาธารณสุข หรือการพัฒนาสังคมอื่น ๆ อาทิ โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งทุนการศึกษา โครงการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา โครงการผลิตยา โครงการวิจัยสมุนไพร และโครงการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด

เมื่อพิจารณาจากประเภทโครงการทั้ง 5 ประเภทนั้นจะเห็นว่าโครงการที่เกี่ยวกับศาสนา โดยเฉพาะที่เป็นโครงการเพื่อเผยแผ่และพัฒนาคนโดยกระบวนการทางศาสนา อาทิ โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม โครงการค่ายพุทธบุตร โครงการปฏิบัติธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจัดขึ้นโดยวัด ศาสนสถาน สถานศึกษาหรือองค์กรอื่นๆ โครงการในลักษณะนี้ จัดอยู่ในโครงการประเภทสุดท้าย คือ โครงการด้านสังคมเพราะมีส่วนสำคัญในการพัฒนาสังคมให้เกิดสันติสุข

3.3.4 ลักษณะของโครงการที่ดี โครงการทั่วไปแล้วโครงการจะมีลักษณะสำคัญ 6 ประการ คือ

1) มีการกำหนดวัตถุประสงค์ โครงการต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน อาจอยู่ในรูปปริมาณหรือคุณภาพ วัตถุประสงค์ของโครงการหนึ่งๆ อาจมีหลายข้อ

2) มีความเป็นเอกเทศ โครงการแต่ละโครงการจะต้องมีการกำหนดขอบเขตของการดำเนินงานและความรับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน มีการมอบหมายหน้าที่ให้บุคคลกร ดำเนินงาน ได้อย่างเป็นสัดส่วนและเหมาะสมกับความถนัดส่วนบุคคล

3) มีการกำหนดรูปแบบและรายละเอียดการดำเนินงานที่สอดคล้องกลมกลืนกัน โครงการหนึ่งๆ จะต้องมีการดำเนินงานต่างๆ ที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปตั้งแต่เริ่มโครงการจนสิ้นสุดโครงการที่เป็นระบบมีระเบียบ

4) มีการระบุทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินงานทั้งทรัพยากรด้านบุคคลและแหล่งทรัพยากรที่สนับสนุนโครงการ งบประมาณและแหล่งเงินทุนที่จะนำมาดำเนินการ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้

5) มีการกำหนดระยะเวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดที่แน่นอน โครงการจะต้องมีการกำหนดจุดเริ่มต้นว่าโครงการจะมีเมื่อใดและดำเนินการต่อไปจนถึงระยะเวลาใดอันเป็นเวลาสิ้นสุดโครงการจึงไม่ใช่เป็นงานที่ทำประจำเรื่อยไป แต่มีการกำหนดระยะเวลาไว้อย่างแน่นอน

6) สามารถนำไปปฏิบัติได้ เป็นโครงการที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ไม่ใช่เป็นโครงการเลื่อนลอย สวยหรู นำไปปฏิบัติไม่ได้ (สมคิด พรหมจรรย์. 2546 : 15-16)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า โครงการที่ดีจะต้องมีจุดหมายปลายทางที่ชัดเจน มีการบริหารจัดการที่ดี มีรูปแบบการทำงานที่กลมกลืน มีทรัพยากรที่เพียงพอ มีระยะเวลาที่แน่นอน และสามารถปฏิบัติได้จริง ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้จะเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จของโครงการ

3.3.5 การประเมินโครงการ การประเมินโครงการ เมื่อต้องการพัฒนาโครงการ จึงควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับ การประเมินโครงการ โดยเนื้อหาสาระสำคัญที่ควรทำความเข้าใจ แบ่งเป็น 5 ประเด็น ดังนี้

3.3.5.1 ความหมาย ความสำคัญ และประเภทของการประเมินโครงการ

เยาวดี ราชชัยกุล (2548 : 6) คำว่า “การประเมิน” หรือที่นิยมเรียกว่า “การประเมินผล” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Evaluation” ซึ่งหมายถึง การประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคม เพื่อตัดสินใจและพัฒนาโครงการด้านการวางแผนและการติดตามประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการทางสังคมรวมทั้งการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงจากการนำนโยบาย แผนงานโครงการไปปฏิบัติ

จากความหมายที่กล่าวมา กระบวนการประเมินจึงประกอบด้วยขั้นตอน 3 ขั้นตอน คือ (1) การเลือกสิ่งที่ต้องการประเมิน (2) การพัฒนาและใช้กระบวนการเพื่ออธิบายสิ่งที่จะต้องการประเมินนั้นอย่างถูกต้องแม่นยำ และ (3) การสังเคราะห์หลักฐานที่เป็นผลจากกระบวนการเหล่านี้ไปสู่ การตัดสินใจขั้นสุดท้าย

พิสนุ พงศ์ศรี (2549 : 4) ได้ให้ความหมายของคำว่า “การประเมินโครงการ” ไว้ว่า หมายถึง “กระบวนการตัดสินใจทำโครงการ ทดลองหรือนำร่องปรับเปลี่ยนระดับ ปรับปรุง ขยายผลหรือยกเลิกโครงการ” การประเมินโครงการเป็นกิจกรรมที่สำคัญในวงจรการวางแผนและการบริหารงานโครงการ ความสำคัญของการประเมินโครงการนั้นอาจสรุปได้ ดังนี้

1. ช่วยให้ข้อมูลและสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจวางแผนโครงการ ตรวจสอบความเป็นไปได้ของกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการ
2. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจน
3. ช่วยในการจัดหาข้อมูล เกี่ยวกับความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานโครงการ

4. ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จ และความล้มเหลวของโครงการ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจและวินิจฉัยว่าจะดำเนินโครงการในช่วงต่อไปหรือไม่ จะยกเลิกหรือขยายการดำเนินงานโครงการต่อไป

5. ช่วยให้ข้อมูลที่บ่งถึงประสิทธิภาพของการดำเนินงานโครงการว่า เป็นอย่างไรคุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่

6. เป็นแรงจูงใจให้ปฏิบัติงานโครงการ เพราะการประเมินโครงการ ด้วยตนเอง จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบผลการดำเนินงาน จุดเด่น จุดด้อยและนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ประเภทของการประเมินโครงการนั้น อาจแบ่งได้ 3 กลุ่ม ดังนี้
(สมคิด พรหมจ้อย. 2546 : 30)

1. แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการประเมิน

การประเมินเพื่อสรุปผล เรียกว่า ประเมินรวมสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินผลการดำเนินงานของโครงการโดยภาพรวมทั้งหมดว่าเป็นอย่างไร

2. การแบ่งตามหลักยึดในการประเมิน

2.1 การประเมินโดยหลักยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก (Goal-Based Evaluation) เป็น การประเมินว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ โดยทราบก่อนว่าโครงการมีวัตถุประสงค์อะไรบ้างแล้วดำเนินการประเมินตามวัตถุประสงค์นั้น ๆ

2.2 การประเมินในระหว่างการทำงาน (implementation Evaluation of Process Evaluation) เป็นการประเมินเมื่อนำโครงการที่วางแผนไว้ไปปฏิบัติ เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานไปตามแผนที่กำหนดไว้ว่าเป็นไปตามนั้นหรือไม่ หรือทำไมได้เพราะเหตุใด จุดเด่น จุดด้อยเป็นอย่างไรมีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง ถ้าเกิดปัญหาจะได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขให้ทันทั่วทั้ง

2.3 การประเมินหลังการทำงาน เป็นการประเมิน เพื่อตอบคำถามว่าโครงการประสบความสำเร็จตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ผลที่เกิดจากโครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ ผลการดำเนินงานคุ้มค่าหรือไม่ การประเมินในลักษณะนี้ เป็นการประเมินที่เกิดขึ้นโดยเทียบกับวัตถุประสงค์เพื่อเป้าหมายที่กำหนดโดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

2.3.1 การประเมินทันทีที่สิ้นสุดโครงการ

2.3.2 การติดตามผลต่อมา

รูปแบบการประเมินโครงการ เป็นสิ่งที่สร้างแนวคิด ทฤษฎี ประสบการณ์ หรือจินตนาการเพื่อถ่ายทอดให้เข้าใจง่าย นำปฏิบัติได้ ซึ่งรูปแบบการประเมินต่างๆ มีจุดเด่นจุดด้อย ต่างกันไป และผู้คิดเป็นชาวต่างชาติทั้งสิ้น เท่าที่มีผู้รวบรวมไว้ขณะนี้ มีไม่น้อยกว่า 32 รูปแบบ การนำมาใช้ต้องปรับให้สอดคล้องกับสังคมไทย จึงจะเอื้อต่อการพัฒนาโครงการได้เต็มที่ สำหรับ รูปแบบที่เป็นที่นิยมรูปแบบหนึ่งในสังคมไทยและสอดคล้องกับงานวิจัยนี้ เพราะเกี่ยวกับการอบรม การปฏิบัติธรรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ก็คือ รูปแบบการประเมินประสิทธิภาพของการอบรม

ของเคิร์กแพททริก (Kirkpatrick) สำหรับรูปแบบการประเมินประสิทธิผลของโครงการ เคิร์กแพททริก (Kirkpatrick) ได้พัฒนารูปแบบการประเมินประสิทธิผลของโครงการอบรม (Training Model) ที่เน้นการประเมินหลังโครงการฝึกอบรม ซึ่งแบ่งการประเมินเป็น 4 ระดับ ดังนี้

1. การประเมินปฏิกิริยา (Reaction) เป็นการประเมินปฏิกิริยาตอบสนองของผู้เข้ารับการอบรมโครงการว่ามีความรู้สึกรู้สึกอย่างไรเกี่ยวกับโครงการ เช่น หลักสูตรเนื้อหาสาระตรงกับความต้องการหรือไม่ ความคิดเห็นต่อเอกสาร สถานที่ โสตทัศนูปกรณ์ ระยะเวลาของการอบรมว่ามีความเหมาะสมเพียงไร วิทยากรมีความเหมาะสมเพียงไร ได้รับความรู้ทักษะในระดับใด มีความคาดหวังอย่างไรต่อการนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปใช้

2. การประเมินการเรียนรู้ (Learning) เป็นการประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เข้ารับการอบรม เช่น การเพิ่มขึ้นของการเรียนรู้ก่อน-หลังการฝึกอบรมเกี่ยวกับความรู้ ความคิด ทศนคติ ค่านิยมและทักษะ

3. การประเมินพฤติกรรม (Behavior) เป็นการประเมินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเมื่อกลับไปปฏิบัติงาน หรือกลับไปดำเนินชีวิตตามปกติ เช่น การประเมินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมก่อน-หลังโครงการฝึกอบรมว่าเป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์หรือไม่ มีการนำความรู้และทักษะที่ได้ไปใช้ในการปฏิบัติงานหรือการดำเนินชีวิตมากน้อยเพียงใด

4. การประเมินผลลัพธ์ที่เกิดต่อองค์กร (Results) เป็นการประเมินผลลัพธ์หรือผลกระทบที่เกิดต่อองค์กร ซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม เช่น การลดของปัจจัยเสี่ยง การเพิ่มของประสิทธิภาพทางการทำงานของหน่วยงาน/องค์กร การลดต้นทุน การเพิ่มกำไร ประโยชน์ต่อเพื่อนร่วมงานหรือผู้เกี่ยวข้อง หน่วยงานหรือองค์กร (สมคิด พรหมจ้อย. 2546 : 87-88)

การประเมินการฝึกอบรมโดยใช้รูปแบบของเคิร์กแพททริก ค่อนข้างยุ่งยาก เพราะถ้าจะประเมินให้สมบูรณ์ชัดเจน จะต้องมีการติดตามผลการฝึกอบรมหลังจากการเข้าร่วมโครงการผ่านไปสักระยะหนึ่ง และถ้าฝึกอบรมในเรื่องที่ค่อนข้างเป็นนามธรรมก็จะยิ่งประเมินได้ยากขึ้น การใช้รูปแบบนี้ถ้าต้องการใช้สารสนเทศจากการประเมินภายในเวลาอันรวดเร็ว และต้องการประเมินให้ครบทั้ง 4 ด้าน อาจต้องใช้วิธีการถามพฤติกรรมหรือผลลัพธ์ต่อองค์กร โดยถามการรับรู้ (Perception) แทนข้อเท็จจริง (Fact) หรือพฤติกรรม

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการที่ได้นำมาแสดงไว้นี้ มีเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยนี้เป็นอย่างมาก เพราะผู้วิจัยสามารถนำมาเป็นกรอบในการตั้งประเด็นที่จะศึกษาวิจัย และมีส่วนในการเป็นฐานและความคิด ให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ผลของการศึกษาได้อย่างชัดเจน ถูกต้อง สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ดังเช่น ความเข้าใจเรื่องลักษณะโครงการที่ดี สามารถทำให้ผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการตรวจสอบโครงการปฏิบัติธรรมของวัดอีกว่ามีลักษณะเป็นโครงการที่ดีได้หรือไม่ โดยการประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินประสิทธิผลของการอบรม เกี่ยวกับปฏิกิริยาและ การเรียนรู้ ซึ่งมุ่งในประเด็นสำคัญ คือ ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ ความรู้ที่ผู้เข้าร่วมโครงการได้รับ และความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะ ซึ่งจะได้นำผลที่ได้มาหาแนวทางในการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ต่อไป

3.4 ค่ายคุณธรรม จริยธรรม

3.4.1 ประวัติความเป็นมา

แนวคิดในการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม เริ่มแรกท่านพุทธทาสภิกขุ ตั้งชื่อว่าค่ายธรรมบุตร ได้บรรยายอบรมลูกเสือและผู้บังคับบัญชาลูกเสือ ณ ค่ายธรรมบุตร อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2509 สรุปได้ดังนี้ (พุทธทาสภิกขุ. 2543 : 1-9) คำว่า “ธรรมบุตร” นั้น เป็นคำที่มีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า “ลูกเสือ” หรือคำว่า “ลูกเสือ” นั้นก็มีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า “ธรรมบุตร” มาตั้งแต่ที่แรก คือเนิ่นนานมาแล้ว ตั้งแต่สนใจเรื่องของลูกเสือ พอมียุคลูกเสือที่นี้เข้า ก็นึกถึงสิ่งนี้มากขึ้น จนกระทั่งแนะนำว่า ควรจะใช้คำนี้เป็นชื่อของค่ายลูกเสือ คือสถานที่ของคนที่เกิดแต่ธรรม : คือลูกของธรรมเรียกตรงๆ ว่า “ลูกของธรรม” คือ “ลูกเสือ” นั่นเอง ลูกก็คือบุตรอยู่แล้ว ที่นี้เสือมันต้องประกอบด้วยธรรม จึงจะเป็นเสือไม่ใช่เสืออันธพาล คำว่า เสือนั้นต้องประกอบด้วยคุณธรรม คือความกล้าหาญ ความมีความสามารถและความหวังดีต่อความดีความจริง ความถูกต้อง ความยุติธรรมอะไรเหล่านี้ เป็นต้น จึงจะเรียกว่า “เสือ” ตามความหมายที่แท้จริง ถ้าว่า “เสือ” คือคำว่า “ธรรม” “ลูก” คือคำว่า “บุตร” คำว่า “ธรรมบุตร” จึงมีความหมายอย่างนี้และได้ใช้เป็นชื่อของค่ายนี้ขึ้น

คำว่า “บุตร” นี้ ไม่ได้หมายความว่าจะต้องคลอดออกมาจากท้องของใคร โดยตรงจึงเรียกว่า บุตร แต่หมายถึง ถ้าเกิดออกจากสิ่งนั้นโดยวิธีใดก็ตามก็เรียกว่า “บุตร” ได้เหมือนกันเพราะว่าเรามีเกิดได้หลายทาง ทางร่างกายก็เกิดได้ทางจิตใจก็เกิดได้ ทางร่างกายเราเกิดจากท้องของแม่ ท้องของพ่อรวมตัวก็เป็นเสร็จเรื่องเกิดทางร่างกาย คำว่าเกิดทางใจ นี้ยังเกิดได้อีกหลายอย่างหลายหน อย่างไปบวชในพระพุทธศาสนาเรียกว่า เกิดโดยอริยชาติ อย่างนี้ก็มีเกิดโดยธรรม หรือถ้าไปบรรลุมรรคผลเป็นพระอริยเจ้าอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ก็เรียกว่า เกิดโดยธรรมชาติ แม้ไม่ต้องบวชก็ยังได้ ถ้าไปบวชเพียงแต่สักว่าไปบวชก็เรียกว่าเกิดใหม่ โดยธรรมหรือโดยธรรมวินัยอย่างนี้ก็เรียกว่าเกิดผู้ที่เกิดจากธรรมก็คือว่า ผู้นั้นได้เปลี่ยนนิสัยจิตใจ ความรู้สึกนึกคิดความปรารถนาเดิมๆหมดแล้วที่มาสู่ความรู้สึกนึกคิด การกระทำตามต้องการตามปรารถนาที่เป็นไปตามธรรม ฉะนั้นเขาจึงมีจิตใจอันใหม่เท่ากับเกิดใหม่ ก็เรียกว่าเกิด หรือผู้เกิด หรือ “บุตร” ในที่นี้ เมื่อแปลคำว่า “เกิดแต่ธรรม” เป็นธรรมบุตร ธรรมบุตรก็แปลว่า เกิดจากธรรม คำว่า “ธรรมบุตร” อาจจะใช้ได้ต่อไปจนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ เป็นคนแก่เป็นคนชรา เช่นเดียวกับคำว่า “ลูกเสือ” เราเป็นลูกเสือกันได้นานแก่ชราจนเข้าโลงไป หรือเป็น “ธรรมบุตร” ได้จนเข้าโลงไปเหมือนกัน การเป็นลูกเสือก็คือการเป็นธรรมบุตรตั้งแต่ต้นจนปลาย ตั้งแต่เบื่องต้นจนอวสาน การที่กล่าวอย่างนี้ก็เพื่อจะตัดความเข้าใจผิดบางอย่าง ที่คนหนุ่มคนสาวจำนวนมากจำนวนหนึ่งรังเกียจคำว่า “ธรรม” เพราะเขาไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” นั้นเป็นความเสียหายอย่างยิ่ง หลวงแม่เขาจะคุยว่า เขาชอบความหมายของคำว่าลูกเสือ ก็แปลว่า เขายังไม่รู้จักลูกเสือ ถ้าเขายังรังเกียจคำว่า ธรรม และเขากล้าคิดว่าเขาจะปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือผู้อื่นได้โดยปราศจากธรรม อย่างนี้แล้วก็ยังเป็นไปไม่ได้

นอกจากนี้ได้กล่าวถึงจุดประสงค์ในการเข้าค่ายธรรมบุตรของเยาวชน ท่านได้มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับวัยรุ่นหลายประการ ท่านมองเห็นว่า ควรใช้ธรรมะทางพระพุทธศาสนาในการแก้ไขปัญหาให้กับเด็กและเยาวชน ท่านได้ให้ทรงสนะไว้ดังนี้ (พุทธทาสภิกขุ. 2543 : 94-96)

1. วัยรุ่นกำลังเป็นปัญหา เดียวนี้ตามที่สังเกตเห็นทั่วไปก็คือว่า มีคำพูดที่เป็นที่เสียหายแก่ยุวชนวัยรุ่น อยู่คำหนึ่งที่เขาเรียกว่า ปัญหาเกี่ยวกับคนวัยรุ่น ซึ่งมันหมายความว่าเมื่อก่อนนี้คนวัยรุ่นไม่ค่อยมีปัญหา เดียวกลายเป็นว่า คนวัยรุ่นมีปัญหา โดยเฉพาะรัฐบาลหยิบขึ้นไปเป็นปัญหาสำหรับพิจารณา แล้วประชาชนก็บ่นกัน วัยรุ่นกำลังเป็นปัญหา นั่นคือ ทำความยุ่งยากลำบากขึ้นหลายอย่างหลายประการ นับตั้งแต่ว่า เป็นอันธพาล ชกต่อยตีกัน แม่นในโรงเรียน แม่นในมหาวิทยาลัย ซึ่งเมื่อก่อนนี้หาได้ไม่ได้ เดียวนี้กลายเป็นมีมากขึ้น และที่มากไปกว่านั้นก็คือ อาละวาดบนรถประจำทางบนยานพาหนะ กระทั่งทำสิ่งที่เป็ณาชญากรรมหนัก ๆ ไปกว่านั้น เรื่องการตีรันฟันแทงบ้าง เรื่องชู้สาวบ้าง เรื่องที่เป็นสิ่งที่เรียกว่าอาชญากรรมเต็มตัว และก็อย่างแรงด้วย

2. ค่านิยมของวัยรุ่นที่ผิดๆ คือ พวกวัยรุ่นเดี๋ยวนี้กลายเป็นการทำอย่างกันเหมือนกับแพชั่น ที่เขาเรียกว่าแพชั่นชนิดหนึ่ง เช่น แพชั่นไผ่ผม แพชั่นเสื้อผ้ายังมีแพชั่นอันธพาลอีก ใครได้แสดงลักษณะอันธพาล เขารู้สึกว่าเก๋และเท่ดี หรือว่าถึงกับมีเกียรติ มีการชกต่อยกันแต่งกายไม่สุภาพเรียบร้อยและเสพยาเสพติด ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมติเตียนและโง่เขลาเปลืองเปล่านั้น ทั้งยังให้โทษต่อร่างกาย นี่ขอให้เรารู้ไว้เถิดว่า ความชั่วนั้นมันครอบงำเราได้ง่าย เพราะเราไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นความชั่ว ดังนั้น อย่าประมาทในการดำเนินชีวิตเลย เมื่อเราเกิดความประมาทมีดมัวแล้วจะเข้าใจผิดโดยเห็นว่าที่เป็นอันธพาลนั้นแหละคือถูกต้อง

3. วัยรุ่นทำอะไรตามใจชอบ นั่นคือ ชอบพูดว่า “ผมไม่มีศาสนา” การที่พูดอย่างนั้นรู้สึกว่ามันถูกต้องที่สุดเองด้วยและมีเกียรติด้วย เมื่อวัยรุ่นทำอะไรตามความพอใจของตนเองชอบความอิสระก็เท่ากับว่าทำลายวัฒนธรรมศีลธรรมอันดีงาม เนกเช่นที่เรา กำลังตามฝรั่งนี่ขอให้ระวังให้ดี ถ้าเราจะไปตามฝรั่งที่ถือว่าเจริญนั้นต้องรู้จักเลือกดูสิ่งที่ดีมีประโยชน์ อย่าให้ทำลายวัฒนธรรมศีลธรรมอะไรของคนไทยเรา คนเราถ้าไม่มีศาสนาก็หมายความว่าทำอะไรได้ตามใจตามชอบใจ คิดดูเอาเองว่าอนาคตข้างหน้าจะเป็นอย่างไร

4. วัยรุ่นเห็นผิดเป็นชอบ การที่วัยรุ่นเห็นผิดเป็นชอบเรียกว่า มิฉนาคิฏฐิ คือต้นเหตุของความล้มละลาย เช่น เห็นว่า ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป หรือเห็นงจกรเป็นดอกบัว โดยวัยรุ่นมองเห็นว่าบุญ-บาปไม่มี บิดามารดาไม่มี และการศึกษาเล่าเรียนไม่ดี เป็นต้น เมื่อสภาพปัญหาของวัยรุ่นเกิดขึ้นในลักษณะอย่างนี้ จากสภาพปัญหาของเด็กและเยาวชนที่เกิดขึ้น

ท่านพุทธทาสภิกขุได้วางวิธีการแก้ปัญหาให้กับเยาวชนในการเข้ามาอบรมธรรมะดังนี้ (ธิตินันท์ บุญปก. 2552 : 16-17)

1. วัยรุ่นไทยต้องเป็นอิสระ คือ ต้องเป็นอิสระแบบไทยๆ อย่าไปเป็นทาสพวกฝรั่งที่ประพฤติไม่ดี อย่าลอกเลียนแบบวัฒนธรรมของฝรั่ง

2. วัยรุ่นต้องเดินตามผู้ใหญ่ เคารพศาสนา บิดามารดา ครูอาจารย์ บรรพบุรุษซึ่งหากวัยรุ่นเคารพศาสนา นับถือศาสนา เคารพบิดามารดา นับถือครูอาจารย์ก็จะไม่ทำสิ่งที่เป็ณาชญากรรมของสังคม ขอให้วัยรุ่นเดินตามหลังผู้ใหญ่ เดินตามกฎระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด

3. วัยรุ่นอย่าเหยียบย่ำประเพณีอันดีงามของไทย คือ วัยรุ่นอย่าเหยียบย่ำขนบธรรมเนียมประเพณี วินัย เป็นอันขาดอย่าเป็นอันธพาลต่อต้าน ดื้อดิ่ง ไม่ยอมประพฤติตามกฎระเบียบ

4. วัยรุ่นต้องทำหน้าที่ให้ถูกต้อง คือ วัยรุ่นต้องไม่ประพฤติทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง
ทำสิ่งที่เป็นหน้าที่โดยตรง คือ ศึกษาเล่าเรียนให้ดีที่สุด

5. วัยรุ่นต้องอดทนทำความดี คือวัยรุ่นอดทนให้มันดีไปในทางดี ควรมี
หิริโอตตปะอดทนอดกลั้น เพื่อคุณงามความดีอย่าปล่อยตัว ปล่อยใจไปในสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ

6. วัยรุ่นต้องบังคับตัวเองให้ได้ คือ วัยรุ่นต้องเป็นคนที่ตั้งตนดีบังคับตัวเอง
ให้ทำหน้าที่ให้ดี คือ บังคับตัวเองให้เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของอาจารย์เป็นเพื่อนที่ดี
ของเพื่อนเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ และเป็นสาวกที่ดีของศาสนาหลังจากที่ท่านพุทธทาสภิกขุ
ได้เป็นต้นแบบในการจัดค่ายคุณธรรมจริยธรรมในรูปแบบการเข้าค่ายธรรมบุตรแบบลูกเสือมีพระภิกษุ
ที่เป็น ลูกศิษย์ท่านพุทธทาสได้นำเอารูปแบบการจัดการค่ายคุณธรรมไปปฏิบัติ โดยมีจุดเริ่มต้น
จากการจัดแสดงธรรม อบรมให้ความรู้แก่คณะครูนักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ และขยายผลสู่
การอบรมอย่างมีระเบียบแบบแผน โดยจัดรูปแบบให้สอดคล้องกับระบบของโรงเรียนคือการค้างแรม
2 คืน 3 วัน ซึ่งทางโรงเรียน ใช้รูปแบบการเข้าค่ายลูกเสือ เนตรนารี แต่ทางศาสนาใช้รูปแบบ
การเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจัดขึ้นตามโรงเรียนทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดเรียกว่า ค่ายอบรม
คุณธรรมจริยธรรม โดยคณะพระภิกษุจำนวน 5-6 รูป ได้เดินทางไปอบรมตามโรงเรียนและ
สถาบันการศึกษาต่าง ๆ จากนั้นจึงมีการรวมตัวกันและพัฒนาขึ้นเป็นองค์กรเรียกว่า"ศูนย์สืบอายุ
พระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์ (ที่ระลึก 80 ปี ปัญญานันท์) นับเป็นจุดเริ่มแรก
ในการทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะให้กับประชาชนที่ก่อให้เกิดผลอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้นและหลวงพ่
พุทธทาส ผู้เป็นต้นกำเนิดการจัดค่ายคุณธรรมให้เยาวชน เรียกว่า "ค่ายธรรมบุตร" และในปัจจุบัน
มีการจัดโครงการค่ายพุทธบุตร กระจายไปตามวัดและโรงเรียนต่างๆทั่วประเทศ โดยสถานที่
ที่จัดโครงการค่ายลักษณะค่ายพุทธบุตรเป็นประจำทุกเดือน เช่น โครงการค่ายคุณธรรมและศูนย์
การเรียนรู้พระพุทธศาสนาในพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
วัดปัญญานันทาราม จังหวัดปทุมธานี เป็นต้น ซึ่งอาจเรียกชื่อแตกต่างกันไป (พระมหาสุญญา
โสสถิตวิโส. 2549 : 10)

การจัดโครงการค่ายพุทธบุตร ค่ายคุณธรรม หรือค่ายธรรมทายาท
ซึ่งเป็นโครงการ ที่บูรณาการระหว่างสถาบันหลักทางสังคม คือ บ้าน วัด และโรงเรียน (บวร)
คือ เริ่มที่แม่แก่ที่พ่อ ก่อที่ลูก ปลุกความรู้ที่ครู เชิดชูความดีที่พระสงฆ์ ในลักษณะการอยู่ค่ายพักแรม
2 คืน 3 วัน อาจจัดในโรงเรียนหรือนอกโรงเรียนก็ได้ ตามที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดให้ การเข้าค่ายฝึกอบรมคุณธรรม นับเป็นการปลูกฝังจริยธรรม
เชิงรุกที่สร้างความตื่นตัวทางศีลธรรมให้แก่เยาวชนได้ดี และสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันอีกทั้ง
ยังเป็นส่วนหนึ่งของการจัดสาระวิชาพระพุทธศาสนาที่ต้องใช้กับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ทุกระดับชั้นปีทั่วประเทศ โดยมีจุดเน้นให้ผู้เข้าอบรมเกิดทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา มีค่านิยมที่ดี
งาม มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา (Attitude) และเน้นให้ผู้เข้าอบรมประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม
และศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา เช่น มีความกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อพ่อแม่ ครูอาจารย์ ทั้งสามารถ
นำธรรมะไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต (Process) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นการส่งเสริมให้นักเรียน
ได้ทดลองฝึกการปฏิบัติแบบพุทธด้วยตนเอง หลังจากได้เรียนรู้เนื้อหาสาระของพระพุทธศาสนา
(Knowledge) ในห้องเรียนตามหลักสูตรพระพุทธศาสนา โดยจุดเน้นของค่ายพุทธบุตรในปัจจุบัน

คือ 4 ส ได้แก่ สนุก สาระ สงบ และสำนึก รวมถึงการมีระเบียบวินัยและการรู้จักปรับตัวในสังคมด้วย

กล่าวโดยสรุป ท่านพุทธทาส ภิกขุ ผู้เป็นต้นกำเนิดการจัดค่ายคุณธรรมให้เยาวชน เรียกว่า "ค่ายธรรมบุตร" และในปัจจุบันมีการจัดโครงการค่ายพุทธบุตร ค่ายคุณธรรม จริยธรรม กระจายไปตามวัดและโรงเรียนต่างๆ ทั่วประเทศ

3.4.2 ความสำคัญของค่ายคุณธรรม จริยธรรม

การจัดค่ายคุณธรรม จริยธรรม มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีของสังคม รู้จักนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน ดังนี้ (กรมการศาสนา. 2456 : 2-4)

3.4.2.1 เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนให้เป็นเด็กดีตาม

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชน ให้รู้จักหน้าที่ในการเป็นชาวพุทธที่ดี เนื่องจากชาวพุทธที่ดีจะต้องมีความเข้มแข็งที่จะตั้งมั่นอยู่ในหลักการที่ถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและต้องเป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคคลทั่วไป นอกจากนี้ยังต้องรักษาวินัย ชาวพุทธ โดยการมีศรัทธา ความเชื่อประกอบด้วยปัญญาไม่มมย ยึดมั่นในพระรัตนตรัยไม่หวั่นไหว ถือธรรมเป็นใหญ่และสูงสุด และมีศีล ตั้งอยู่ในศีล 5 และสมาธิ ปฏิบัติอุโบสถศีลตามกาลเพื่อพัฒนาตนให้ชีวิตที่ดีมีความสุข สามารถพึ่งพาตนเอง ลดการเบียดเบียน และเกื้อกูลแก่ผู้อื่น

3.4.2.2 เป็นการวางรากฐานชีวิตของเด็กและเยาวชนให้มั่นคงยั่งยืนในอนาคต โดยให้เด็กและเยาวชนรู้จักดำเนินชีวิตที่ดีงามและร่วมสร้างสรรค์สังคมให้เจริญรุ่งเรืองมั่นคง โดยรู้จักประพฤติดีและละเว้นความชั่ว ได้แก่ เว้นจากบาปที่ทำให้ชีวิตมัวหมอง คือ ไม่ทำร้ายร่างกายทำลายชีวิต ไม่ลักทรัพย์ละเมิดกรรมสิทธิ์ ไม่ประพฤติผิดทางเพศ ไม่พูดเท็จโกหกหลอกลวง เว้นจากอคติ ความลำเอียง คือ ไม่ลำเอียงเพราะชอบ ไม่ลำเอียงเพราะชัง ไม่ลำเอียงเพราะขลาด และไม่ลำเอียงเพราะขลาด ตลอดจนเว้นจากอบายมุข ช่องทางเสื่อมทรัพย์ ไม่เสพสุรา ไม่เอาแต่เที่ยว ไม่รู้เวลา ไม่จ้องหาแต่รายการบันเทิง ไม่หลงไปกับการพนัน และไม่พัวพันมั่วสุมมิตรชั่ว

3.4.2.3 เป็นการฟื้นฟูเอกลักษณ์ของไทยที่พึงประสงค์ให้กลับคืนสู่สังคมไทย ได้แก่ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ดำรงศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ยิ้มอย่างไทย มีน้ำใจ ใฝ่สันติ รักความยุติธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริตเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นมิตรกับทุกคน มีความผูกพันในครอบครัว รักธรรมชาติ มีความมั่นใจในตนเองแบบสากลแต่มีสัมมาคารวะอ่อนน้อมถ่อมตนแบบไทย ใฝ่ค้นคว้าศึกษาหาความรู้ มีความสามารถในการใช้ทักษะทางภาษาและวัฒนธรรมที่หลากหลาย รู้จักสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบ เคารพสิทธิของผู้อื่นตามระบอบประชาธิปไตย ดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง รู้จักพึ่งตนเอง มีความอดทนรู้จักประหยัด อดออม รู้จักคุณค่าของตนเอง ยอมรับในความแตกต่างแห่งศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์รักษาสันติภาพให้ยั่งยืนและเกิดประโยชน์สุขแก่ทุกฝ่าย เป็นคนเก่ง ดี มีความสุข รู้จักการปรับตัวในกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างสมดุลและรู้เท่าทัน รู้จักคิดอย่างมีเหตุผลรอบด้าน และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีภูมิต้านทานของจิตใจที่เข้มแข็งจนสามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น และปฏิเสธสิ่งชั่วร้ายให้หลงผิดได้ มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ จริยธรรม คุณธรรมมีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน

มีศักดิ์ศรี และมีความภาคภูมิใจในการทำงานที่สุจริต มีจิตสำนึกสาธารณะ รู้จักคอยช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน

กล่าวโดยสรุป ความสำคัญของค่ายคุณธรรมจริยธรรมนั้นคือ เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนให้เป็นเด็กดีตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นการวางรากฐานชีวิตของเด็กและเยาวชนให้มั่นคงยั่งยืนในอนาคต และเป็นการฟื้นฟูเอกลักษณ์ของเด็กไทยที่พึงประสงค์ให้กลับคืนสู่สังคมไทย

3.4.3 ขอบข่ายของค่ายคุณธรรมจริยธรรม

ขอบข่ายในการดำเนินงานค่ายคุณธรรมจริยธรรม เป็นการพัฒนาเด็กและเยาวชนทั้งทางกายและจิตใจ แบ่งการจัดกิจกรรมออกเป็น 3 ภาค คือ

3.4.3.1 ภาควิชาการพระพุทธศาสนา ให้ผู้เข้าค่ายได้เรียนรู้หลักการทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างความเข้าใจในหลักธรรมให้ถ่องแท้ ก่อนการฝึกปฏิบัติจะได้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง โดยให้เรียนรู้ตามระยะเวลาของการเข้าค่าย แบ่งเป็น 4 วิชา คือ พุทธประวัติ ธรรมประยุกต์ ศาสนพิธี และมารยาทไทย

3.4.3.2 ภาคอบรมจิตใจ ให้ผู้เข้าค่ายได้ทำวัตรสวดมนต์ เจริญสมาธิภาวนา ฝึกนั่งสมาธิ เดินจงกรม แผ่เมตตา เป็นการฝึกดูแลใจตนเองให้สงบและมีสติอยู่ตลอดเวลาฝึกความหนักแน่นและความอดทนของจิต อันจะนำมาซึ่งการเข้าใจในอารมณ์และจิตใจของตนเอง

3.4.3.3 ภาคนันทนาการ เป็นการฝึกให้ผู้เข้าค่ายได้แสดงออกอย่างถูกต้อง มีเจตคติที่ดี เป็นคนกล้าหาญที่จะทำความดี มีการสร้างความเป็นกันเองให้กับผู้เข้าค่าย เพื่อให้กล้าแสดงออกอย่างถูกต้องเหมาะสมในกิจกรรมต่างๆ เช่น โต้ว่าที่ธรรมะ เกมคุณธรรม เป็นต้น

สรุป ขอบข่ายของค่ายคุณธรรมจริยธรรม แบ่งเป็นกิจกรรม 3 ภาค ได้แก่ ภาควิชาการ ภาคอบรมจิตใจ และภาคนันทนาการ

3.4.4 ประโยชน์ของการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม

3.4.4.1 เด็กและเยาวชนรู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี เด็กและเยาวชนที่จะเติบโตไปสู่ชีวิตที่ดีงาม สามารถพัฒนาชีวิตของตนเอง พัฒนาสังคมได้ต้องเป็นคนที่มีรู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี รู้จักคบคน รู้จักเลือก ไม่ถูกปัจจัยแวดล้อมที่ไม่ดีหล่อหลอมโดยมีผู้ปกครอง พ่อแม่ ครูอาจารย์ สื่อสารมวลชน และผู้ใหญ่ทั่วไปมีหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรเป็นสิ่งแวดล้อมที่ดี และช่วยจัดสรรสภาพแวดล้อมที่ดีให้แก่เด็ก

3.4.4.2 เด็กรู้จักจัดระเบียบชีวิตและการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม เด็กและเยาวชนจะมี วินัย มีศีล รู้จักจัดระเบียบชีวิตของตนเองและรู้จักจัดระเบียบความสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เพราะชีวิตที่จัดระเบียบได้ดีแล้วจะเป็นชีวิตที่พร้อมจะรับการพัฒนา

3.4.4.3 เด็กมีแรงจูงใจที่ถูกต้อง เด็กและเยาวชนจะได้รับการเรียนรู้ ให้รู้จักการเลือกรับแรงจูงใจที่ถูกต้องที่เรียกว่า ฉันทะ ได้แก่ การใฝ่รู้ และใฝ่สร้างสรรค์ หรือใฝ่ทำ และเชื่อว่าการที่มนุษย์จะพัฒนาชีวิตไปได้จะต้องมีแรงจูงใจ คือ ความปรารถนาที่ใฝ่ดี

3.4.4.4 เด็กที่ได้รับกำลังใจที่จะพัฒนาศักยภาพของตนให้เต็มที่ เด็กและเยาวชนจะได้รับการเรียนรู้จากพระพุทธศาสนาที่ถือว่า มนุษย์สามารถฝึกได้ พัฒนาได้ และมีศักยภาพในตัวตน มนุษย์แต่ละคนมีศักยภาพที่สามารถพัฒนาให้สมบูรณ์ได้ ทั้งศักยภาพเฉพาะตัว

คือความถนัดของตนเอง และศักยภาพที่เกิดจากการพัฒนา ทำให้เด็กเกิดแนวคิดและกำลังใจที่จะพัฒนาตนเอง

3.4.4.5 เด็กมีทัศนคติและค่านิยมที่ดี ค่านิยมและทัศนคติที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา เริ่มด้วยการมองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย ซึ่งเป็นท่าทีของจิตใจที่นำมาซึ่งปัญญา และการกระทำตามเหตุผล ทัศนคติในพระพุทธศาสนา เป็นทัศนคติที่มองสิ่งต่างๆ ตามเหตุปัจจัย เด็กและเยาวชนจะได้รับการปลูกฝังและพัฒนาให้ทัศนคติแบบนี้ อันเป็นทัศนคติพื้นฐานของพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ทัศนคติที่มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุตามปัจจัย อันนำไปสู่ทัศนคติหรือท่าทีแห่งการเรียนรู้ เป็นการสร้างสรรค์เด็กและเยาวชนในขั้นรากฐานให้มีทัศนคติที่ถูกต้อง

3.4.4.6 เด็กมีความกระตือรือร้นชวนขวย ไม่ประมาท เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้จากพระพุทธศาสนาที่สอนในเรื่องความเปลี่ยนแปลงควบคู่ไปกับหลักความเป็นจริงตามเหตุปัจจัย ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากความไม่เที่ยงนี้ไม่ได้เป็นไปอย่างเลื่อนลอย แต่เป็นไปตามเหตุปัจจัย หลักการนี้สำคัญมากเป็นเครื่องชี้บ่งว่าคนที่อยู่ในพระพุทธศาสนาเป็นคนที่มีความกระตือรือร้นตลอดเวลาไม่ใช่คนเฉื่อยชา เด็กจึงมีจิตสำนึกต่อความเปลี่ยนแปลง นำไปสู่ความไม่ประมาท ความกระตือรือร้นชวนขวยไม่อยู่นิ่งเฉย ไม่ปล่อยเวลาให้ล่วงไปโดยเปล่าประโยชน์

3.4.4.7 เด็กรู้จักคิดพิจารณาให้เกิดปัญญาที่จะรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ว่าการที่มีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้น เป็นการปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายไม่ถูกต้องจึงต้องรู้จักสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้จักโลก รู้จักชีวิต รู้จักปัญหา รู้จักเหตุของปัญหา ด้วยสติปัญญา คือการรู้จักคิด รู้จักพิจารณา เรียกว่า การคิดเป็น การคิดพิจารณาสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้องจะทำให้เกิดปัญญาและเกิดคุณธรรมในที่สุด

3.4.5 การจัดค่ายคุณธรรม จริยธรรม

การจัดค่ายคุณธรรมจริยธรรม รายละเอียดดังนี้

การเข้าค่ายคุณธรรม เป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เปิดโอกาสให้นักเรียนหรือเยาวชนได้มีโอกาสศึกษาและปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่วัย จะได้พัฒนาตนเองและสร้างสรรค์สังคม โดยรู้ซึ่งถึงหลักธรรม มีความศรัทธา มีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ขั้นตอน กำหนดกลุ่มเด็กและเยาวชน กำหนดเวลาในการดำเนินกิจกรรมโดยกำหนด 2 คืน 3 วัน หรือ 3 คืน 4 วัน แล้วแต่ความเหมาะสม ติดต่อประสานงานเกี่ยวกับ พระวิทยากร สถานที่จัดการอบรม อาจเป็นวัด โรงเรียนหรือตามความเหมาะสม ระยะเวลา งบประมาณ เป็นต้น (กรมการศาสนา. 2551 : 27-29)

ระเบียบพิธี ประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ประธานสงฆ์กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ผู้ดำเนินโครงการกล่าวนำ นำเสนอโครงการ ประธานกล่าวเปิดงานและมอบตัวนักเรียนแก่พระวิทยากรพิธีมอบตัวเป็นศิษย์ ให้เด็กและเยาวชนนั่งคุกเข่าทำเทพบุตร เยาวชนหญิงนั่งในท่าเทพธิดา และให้นักเรียนกล่าวตาม มีผู้กล่าวนำ “ข้าแต่พระอาจารย์และครูอาจารย์ที่เคารพ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอมอบกายและใจเป็นศิษย์ที่ดีของพระอาจารย์และครูอาจารย์ ข้าพเจ้าทั้งหลาย จะตั้งใจศึกษาเชื่อฟังคำสั่งสอนและปฏิบัติตามด้วยความเคารพทุกประการ ด้วยสัจจะวาจา” ขอให้ข้าพเจ้าทั้งหลาย จงมีความสุขความเจริญ ตลอดกาลนานเทอญ” อารธนาศีล และสมาทานศีล 5 หรือศีล 8 ประธานสงฆ์ให้อวาทเข้าสู่กระบวนการอบรมตามที่แต่ละโครงการ และสถานที่กำหนดขึ้นขอขมาการอบรม ดังนี้ ประการแรกภาควิชาการพระพุทธศาสนา ให้ผู้เข้ารับการอบรม

ได้เรียนรู้วิชาการทางพระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับช่วงเวลาของการอบรม เช่น พุทธประวัติธรรม
 ประยุต คือ การแนะนำหลักธรรมเพื่อมาผสมผสานกับการดำเนินชีวิต ศาสนพิธี สร้างความเข้าใจ
 ที่ถูกต้องเกี่ยวกับศาสนพิธี มารยาทไทย เพื่อความเป็นเอกลักษณ์ที่ดึงดูดใจของไทย ประการที่สองภาค
 อบรมจิตใจ มีการทำวัตรสวดมนต์ เจริญภาวนา เดินจงกรม แผ่เมตตา เป็นการปฏิบัติธรรม
 อันสมควรแก่วัย เป็นการฝึกความแน่วแน่และความอดทนของจิต อันจะนำมาซึ่งการเข้าใจอารมณ์
 และจิตใจของตน ประการที่สามภาคนันทนาการหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมจริยธรรมและปลูกฝังเจตคติที่ดี
 สำหรับเยาวชน เช่น เกมคุณธรรม นำความบันเทิงมาผสมผสานกับคุณธรรม สรภัญญะเป็นบทสวด
 ทำนองส่งเสริมให้เกิดสติปัญญา เกิดความเข้มแข็งและตั้งใจทำความดี เป็นต้นกิจกรรมส่งเสริม
 คุณธรรมและทัศนคติที่ดี เช่น แสงเทียนแสงธรรมที่มีเป้าหมายเพื่อรำลึกถึงพระคุณแม่ กิจกรรม
 จดทะเบียนปัญญา เป็นการสร้างสำนึกให้เด็กรู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบในการทำความดี
 การทอดผ้าป่ากิลเลส เป็นการบำเพ็ญสัจจะบารมี ละ เลิกความชั่วและตั้งใจทำความดี เป็นต้น
 ประโยชน์ที่ได้รับ สร้างเจตคติที่ดีให้แก่เยาวชนต่อความเข้าใจในหลักการ
 ทางพระพุทธศาสนา ผู้ที่เข้ารับการอบรมจะได้นำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันให้เป็นชีวิตที่ดีงาม
 และเป็นการปลูกฝังค่านิยม และพัฒนาจิตสำนึกที่ดีงามในหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง
 และสังคม

แนวคิดหลักในการอบรม การอบรมในค่ายคุณธรรม เกิดจากการนำปรัชญา
 การศึกษาทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ ซึ่งมีองค์ประกอบอยู่ 4 ประการ คือ

1. พัฒนากาย คือ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ
 อย่างถูกต้องดีงาม
2. พัฒนาศีล คือ การพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยดี อย่างเกื้อกูล
 เป็นประโยชน์ และ มีอาชีพที่ถูกต้อง
3. พัฒนาจิต คือ การฝึกอบรมเพื่อให้เกิดจิตที่สมบูรณ์ด้วยลักษณะ
 3 ประการ คือคุณภาพจิต ได้แก่ มีคุณธรรมสร้างเสริมจิตใจให้งดงาม สมรรถภาพจิต ได้แก่
 ความสามารถของจิตและสุขภาพจิต ได้แก่ มีจิตที่มีสุขภาพดี
4. พัฒนาปัญญา คือ ฝึกอบรมเพื่อให้เกิดปัญญา 5 ระดับ คือ
 ระดับที่ 1 ความรู้ความเข้าใจในศิลปะวิทยาการ
 ระดับที่ 2 การรับรู้เรียนรู้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง
 ระดับที่ 3 การคิดวินิจฉัยโดยบริสุทธิ์ใจ
 ระดับที่ 4 การเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง รู้ทางเสื่อม
 ทางเจริญ และเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง รู้วิธีแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์ความสำเร็จที่ทำให้พัฒนาตน
 พัฒนาชีวิตและสังคมให้เจริญดีงามยิ่งขึ้นไป
 ระดับที่ 5 รู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและสิ่งมีชีวิต เข้าใจความจริงแท้
 จิตใจเป็นอิสระ หลุดพ้นจากทุกข์โดยสมบูรณ์ ปรัชญาค่าย ทนโต เสฏฐ มนุสเสสสุ แปลว่า
 ในหมู่มนุษย์ผู้ที่ฝึกตนดีแล้ว ประเสริฐที่สุด เราเชื่อว่าคนจะดีได้ก็เพราะการฝึก ฝึกมาอย่างไร
 ก็เป็นอย่างนั้น เราเชื่อว่าคนเรานั้นพัฒนาให้ได้ดีเท่าที่เขาต้องการพัฒนา ที่ใจของคนเรานั้นแหละ
 คือ การพัฒนาที่ถูกต้อง คนที่มีใจพัฒนาแล้วจะไปสร้างประโยชน์ สร้างความดี สร้างวัตถุอะไรก็ได้

3.4.5.1 วิธีการอบรม

- 1) เสริมสร้างจิต กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนสภาพทางจิต ยกจิตจากไร้คุณภาพไปสู่คุณภาพ โดยคิดใหม่ คิดล่วงหน้า เพื่อจัดพฤติกรรมแบบเก่าๆ แล้วทดแทนด้วยความคิดแบบใหม่ เพื่อสร้างพฤติกรรมใหม่ในทางสร้างสรรค์
- 2) กระตุ้นให้เกิดความมุ่งมั่น มีอุดมการณ์ที่ดียิ่ง มีแนวความคิด
- 3) ปลุกจิตสำนึกในการทำงานเป็นทีม เป็นทีมงานธรรมทายาท มีวิสัยทัศน์แห่งการทำงาน เป็นทีมคุณธรรม คือ หัวใจของความสำเร็จ รู้จักใช้ระบบการสื่อสารยุคไร้พรมแดน เพื่อก้าวไปสู่โลกแห่งศตวรรษใหม่อย่างรู้เท่าทัน มุ่งไปข้างหน้า มีใจถอยหลังและหยุดอยู่กับอดีต
- 4) ปรับตัวเข้า นำภาวะการเปลี่ยนแปลง กล้าปรับ กล้ารู้ระบบ กล้านำ กล้าทำ กล้าเป็นผู้รับใช้ผู้อื่น ละมานะทิฐิได้
- 5) ฝึกให้มีวินัยในตนเอง และเคารพกฎกติกาทางสังคม รู้จักการเป็นคนดีทางจริยธรรม ทั้งในการทำ การพูด
- 6) ตั้งฐานจิต พิชิตการทำงาน เพื่อสร้างอุทยานแห่งความสำเร็จ (สัมมาสติ)
- 7) ฝึกให้เก่งสุด อดทนเป็นเลิศและเย็นสุด (สัมมาสมาธิ) อยู่ตรงกลาง ระหว่างใหม่กับเก่า สุขกับทุกข์ ดีกับชั่ว ต่ำกับสูง ชัยกับขพา หน้ากับหลัง บนกับล่าง ร้อนกับเย็น เห็นความจริงปรากฏแจ่มชัดผ่องใสเบิกบาน

3.4.5.2 แนวทางการอบรม

สำหรับแนวทางของการฝึกอบรมของ Smart Camp เพื่อนำไปสู่ความเป็นคนดี เก่งและมีสุข ดังนี้

- S = Success การฝึกอบรมที่มุ่งไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินชีวิต
 M = Morality การฝึกอบรมที่มุ่งเน้นด้านคุณธรรม
 A = Activity การฝึกอบรมด้วยกิจกรรมที่ให้สัมผัสกับประสบการณ์ตรง
 R = Relativity การฝึกอบรมที่สัมพันธ์กับการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน
 T = Technology การฝึกอบรมด้วยสื่อสมัยใหม่

3.4.5.3 การเข้าค่ายพุทธบุตร

การเข้าค่ายพุทธบุตรเป็นการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน มีรายละเอียด ดังนี้

สมศักดิ์ สันธะเวช (2548 : 92-95) พุทธบุตร แปลว่า ลูกพระพุทเจ้า (ลูกในทางธรรม) การเข้าค่ายพุทธบุตรเป็นการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน เพื่อก้าวสู่การปฏิบัติตนเป็นลูกของพระพุทเจ้า โดยการประยุกต์การสอนธรรมะให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย และเหมาะสมกับวัยของกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา เน้นการสอนสอดแทรกหลักคุณธรรมจริยธรรม ด้วยกิจกรรม อุปกรณ์และสื่อต่างๆ แบ่งการฝึกอบรมออกเป็น 3 ภาค คือ ภาคบริหารจิตและเจริญปัญญา ภาควิชาการ และภาคนันทนาการดังนี้

1) ภาคบริหารจิตและเจริญปัญญา

ภาคบริหารจิตและเจริญปัญญา เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นพัฒนานักเรียนทางด้านจิตใจให้เหมาะสม สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง

โดยแบ่งกิจกรรมออกเป็น 9 กิจกรรม ได้แก่ พิธีมอบตัวเป็นศิษย์ พิธีก้าวสู่ความเป็นมนุษย์ ปณิธาน พุทธบุตร ธรรมสากัจฉา ปุจฉาวิสัชนา กระจกส่องใจ แสงเทียน-แสงใจ พิธีจุดเทียนแห่งปัญญา พิธีทอดผ้าป่ากิเลสและการเจริญจิตภาวนา

2) ภาควิชาการ

ภาควิชาการ เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการสอนภาคทฤษฎีให้กับนักเรียนโดยกำหนดเนื้อหาเป็น 4 วิชา คือ วิชาพุทธประวัติ วิชาพุทธธรรม วิชาพุทธศาสนพิธี และวิชามารยาทไทย

3) ภาคนันทนาการ

ภาคนันทนาการ เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นเพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ โดยไม่รู้ตัว พัฒนาสติปัญญา เข้าใจและจดจำเนื้อหาได้รวดเร็ว ส่งเสริมบุคลิกภาพทั้งกาย และจิตใจ

3.4.5.4 วัตถุประสงค์ของการอบรมเยาวชนค่ายพุทธบุตร

- 1) เพื่อให้เยาวชนได้มีโอกาสเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม พร้อมทั้งศึกษา และประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง
- 2) เพื่อให้เยาวชนเกิดความสำนึกในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีความรับผิดชอบรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด
- 3) เพื่อส่งเสริมให้เกิดพลังขึ้นทางจิต สร้างลักษณะนิสัยที่ดีงาม สามารถ นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
- 4) เพื่อปลูกฝังหลักคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เยาวชน ได้ตระหนักในฐานะ ที่เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ ศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เพื่อนที่ดีของเพื่อน เยาวชนที่ดีของชาติศาสนิกชนที่ดี ของศาสนา และมนุษย์ที่ดีของสังคม
- 5) เพื่อสร้างศรัทธาและความสัมพันธ์อันดีระหว่างพระสงฆ์กับเยาวชน

3.4.5.5 กิจกรรมในการอบรมเยาวชนค่ายพุทธบุตร

- 1) กิจกรรมการเรียนการสอน แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อยๆ เพื่อให้พระสงฆ์เป็นพระอาจารย์สอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยแบ่งออกเป็น 4 วิชา คือ ลำดับแรก วิชาพุทธธรรม (หลักในการดำเนินชีวิต) ลำดับที่สองวิชาพุทธประวัติ (ตามรอยพระศาสดา) ลำดับที่สามวิชาพุทธศาสนพิธี (หน้าที่ของชาวพุทธ) และลำดับที่สี่วิชามารยาทไทย
- 2) กิจกรรมภาคปฏิบัติ ได้แก่ การสวดมนต์ไหว้พระ การทำวัตรเย็น และทำวัตรเช้า การฝึกสมาธิ การเดินจงกรม การฟังการบรรยายธรรม การสมาทานรักษาศีล และการแผ่เมตตา
- 3) กิจกรรมภาคการสอนสอดแทรกคุณธรรม ดังนี้ ลำดับแรกใช้บทสวดมนต์ ประกอบกิจกรรม ลำดับที่สองใช้เกมสร้างสรรค์ นำความคิด สรุไปด้วยคุณธรรม ลำดับที่สามใช้ อุปกรณ์ สื่อ สไลด์ โอเวอร์เฮด โปรเจคเตอร์ ลำดับที่สี่ใช้กิจกรรมประยุกต์ เช่น แสงเทียน-แสง ธรรม จุดเทียนแห่งปัญญา การทอดผ้าป่ากิเลส และลำดับที่ห้าใช้กิจกรรมโดยตรง เช่น การใช้ บทบาทสมมุติ กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลองกิจกรรมเหล่านี้เป็นส่วนประกอบในการเสริมสร้าง และพัฒนาให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รับความรู้ พัฒนาสมอง ได้รับความสนุกสนาน และจบลง

ด้วยการมีคุณธรรมที่เกิดแก่ใจต่างๆเช่น ความเสียสละ ความสามัคคี การมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู และเพิ่มพูนลักษณะ ความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

3.4.5.6 ข้อปฏิบัติในการอยู่ค่าย

- 1) ทำให้ใจสงบ ทำพูด คิดในสิ่งที่ดีงามมีประโยชน์
- 2) รักษากาย วาจา ใจให้สงบ สุภาพเรียบร้อย
- 3) รักษาภูมระเบียบ และรักษาสีงแวดล้อมให้สะอาดอยู่เสมอ
- 4) มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ประหยัด
- 5) รู้จักแสวงหาความรู้ ใ้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
- 6) รู้จักเคารพในสิทธิ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ให้เกียรติผู้อื่น
- 7) พยายามสร้างควมดี งดเว้นสร้างบาป ละอบายมุขทั้งปวง
- 8) ใ้มีน้ำใจ ไม่เห็นแก่ตัว เสียสละช่วยเหลืองานต่างๆ ของส่วนรวม
- 9) ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของวัดและโรงเรียน

3.4.5.7 ปณิธานพุทธบุตร

การอบรมเยาวชนค่ายพุทธบุตร ต้องการใ้นักเรียนผู้เข้ารับการอบรม ได้มีฉันทะในการพัฒนาตนเองใ้ก้าวหน้าในทุกด้าน โดยตั้งปณิธานอันแน่วแน่ 7 ประการ คือ ลำดับแรกอดทน (ขันติ) ลำดับที่สองขยัน (อุฏฐานสัมปทา) ลำดับที่สามประหยัด (สมชีวิตา/มัตตัญญตา ลำดับที่สี่ซื่อสัตย์ (สัจจะ) ลำดับที่ห้ากตัญญู (กตัญญูกตเวทิต) ลำดับที่หก รู้วินัย (วินโย จะสุสิกขิต) และลำดับที่เจ็ดห่างไกลอบายมุข

สรุปว่า พุทธบุตร แปลว่า ลูกของพระพุทธเจ้า (ลูกในทางธรรม) การเข้าค่ายพุทธบุตร เป็นการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน เพื่อก้าวสู่การปฏิบัติตนเป็นลูกของพระพุทธเจ้า โดยแบ่งการฝึกอบรมออกเป็น 3 ภาค คือ ภาคบริหารจิตและเจริญปัญญา ภาควิชาการ และภาคนันทนาการ

3.4.6 รูปแบบและการจัดการ

การศึกษารูปแบบ จะมีความเกี่ยวข้องกับความหมายรูปแบบ และลักษณะของรูปแบบตามลำดับดังนี้

3.4.6.1 ความหมายรูปแบบ ได้มีนักวิชาการหลายท่านใ้ความหมายรูปแบบไว้ดังนี้

Willer (รวิวรรณ พยัคฆ์คุ้ม โพรธิพลกร. 2537 : 130 ; อ้างอิงมาจาก Willer. 1967 : 15) กล่าวว่าแนวคิดของ Willer รูปแบบ หมายถึง ชุดของทฤษฎีที่ผ่านการทดสอบความแม่นยำ (Validity) และความน่าเชื่อถือ (Reliability) แล้ว สามารถระบุและพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยวิธีการทางคณิตศาสตร์หรือทางสถิติได้ด้วย

กอบภณ แสงสมบัติ (2555 : 107) ได้กล่าวว่าแนวคิดทาดาโอะรูปแบบ คือ การแสดงสภาพความเป็นจริงที่เรากำลังศึกษาค้นคว้าออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เป็นการอธิบายการพยากรณ์ หรือการควบคุมเกี่ยวกับโครงสร้าง และการเคลื่อนไหวของสภาพความเป็นจริงที่ค้นคว้าอยู่

เยาวรินทร์ ศรีชัยนันท์ (2553 : 39-41) กล่าวว่าตามแนวคิดของ Keeves รูปแบบ หมายถึง การแสดงโครงสร้างเพื่อใช้ศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปร นอกจากนี้รูปแบบ ยังหมายถึงสิ่งที่แสดงถึง

1. รูปแบบของจริง
2. รูปแบบที่เป็นแบบอย่าง
3. รูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลสัญลักษณ์และหลักการ

ของระบบ

4. แบบแผนตัวอย่าง ของการดำเนินงานแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง ส่วนต่างๆ ในระบบ

คงศักดิ์ สันติพิทยวงค์ (2551 : 12) กล่าวว่าในปี ค.ศ. 1996 ตามแนวคิดของ Raj ได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบ (Model) ในหนังสือ Encyclopedia of Psychology and Education ไว้ 2 ความหมาย ดังนี้

1. รูปแบบ คือ รุปย่อของความจริงของปรากฏการณ์ ซึ่งแสดงด้วย ข้อความจำนวน หรือภาพโดยการลดทอนเวลา และเทศะทำให้เข้าใจความจริงของปรากฏการณ์ได้ดี ยิ่งขึ้น
2. รูปแบบ คือ ตัวแทนของการใช้แนวความคิดของโปรแกรมที่กำหนด เฉพาะพันธ์ของตัวแปร

นิยพรธณ วรรณศิริ (2540 : 117-119) ได้กล่าวว่า จุดอ่อนของทฤษฎี รูปแบบทางวัฒนธรรม คือ การที่ใครจะมองรูปแบบของวัฒนธรรมใดว่าเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับพื้นฐาน ทางค่านิยม และประสบการณ์ของผู้นั้นเมื่อคนทุกคนมีค่านิยม และประสบการณ์แตกต่างกันย่อมมอง รูปแบบวัฒนธรรมเดียวกันแตกต่างกันไปได้ อีกประการหนึ่ง คนเรามีความสนใจไม่เหมือนกัน บางคน สนใจศิลปะ บางคนสนใจค่านิยม บางคนสนใจวัตถุ บางคนสนใจคุณธรรม ทุกคนที่มองรูปแบบ วัฒนธรรมของสังคมของผู้อื่น ด้วยความสนใจของตนเองเป็นพื้นฐานอาจจะทำให้มองหรือศึกษารูปแบบ ทางวัฒนธรรมนั้นๆ ผิดพลาดได้ กล่าวโดยสรุป คือ การศึกษาวัฒนธรรมโดยใช้การมองเป็นรูปแบบนี้ กว้างเกินไปจะทำให้เกิดการมองที่ผิดจากความเป็นจริงได้

ฐิติรัตน์ วิเชียรรัตน์ (2554 : 108) ได้กล่าวว่า ความหมายทั่วไป ของรูปแบบ คือ วิธีการปฏิบัติงานที่ดีที่สุดสำหรับงานหนึ่งๆ เช่น รูปแบบการก่อสร้าง รูปแบบ การจัดการ รูปแบบ การประเมินผล เป็นต้น

อุทัย บุญประเสริฐ (2516 : 31) ได้กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของๆ องค์ประกอบที่สำคัญๆ ในเรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะ

สวส์ดี สุคนธรักสี (2520 : 206) ได้กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง ตัวแทนที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายพฤติกรรมของลักษณะบางประการของสิ่งที่เป็นจริงอย่างหนึ่ง

ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิพงษ์ (2540 : 21-23) ได้กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง ลักษณะ ที่พึงปรารถนาซึ่งมีลักษณะเป็นอุดมคติ หรือเกิดได้ยากในโลกของความเป็นจริงโดยเฉพาะ อย่างยิ่งสิ่งที่เราอยากได้กับความสามารถที่จะหาสิ่งที่ต้องการนั้นแตกต่างกันมาก เช่น เมืองในอุดมคติ

อุทุมพร จามรมาน (2541 : 22) ได้กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้างของ ความเกี่ยวข้องระหว่างชุดของปัจจัยหรือตัวแปรต่างๆ หรือองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผลซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยเข้าใจข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ

ชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์ (2545 : 47) ได้กล่าวว่าในปี พ.ศ. 2522 รูปแบบ หมายถึง รูปแบบย่อยที่เลียนแบบความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยจัด ระบบความคิด ในเรื่องนั้นให้ง่ายและเป็นระเบียบสามารถเข้าใจลักษณะสำคัญของปรากฏการณ์นั้นได้

อภิญญา กังสนารักษ์ (2544 : 37) ในปี พ.ศ. 2544 ได้ให้ทัศนะไว้ว่า รูปแบบ หมายถึง แบบจำลองอย่างง่าย หรือย่อส่วนของจริง หรือปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ผู้เสนอรูปแบบได้ศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และพัฒนาขึ้นมา เพื่อแสดงหรืออธิบายถึงปรากฏการณ์ ให้เกิด ความเข้าใจให้ง่ายขึ้นหรือใช้ประโยชน์ในการทำนายปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้น และใช้เป็นแนวทางดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งได้ต่อไป

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2538 : 19) ได้กล่าวว่าวัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องกับรูปแบบ 3 ประการ ดังนี้

1. วัฒนธรรม เป็นรูปแบบที่สื่อสารสำหรับคนหมู่ใหญ่ ปรากฏขึ้นในลักษณะที่เป็นวิถีชีวิตของสังคม คือ มนุษย์ที่อยู่ร่วมกันน้อมอยู่กันอย่างไร มีรูปแบบปรากฏในการเป็นอยู่ของตนอย่างไร เรียกว่า วัฒนธรรม
2. วัฒนธรรมจะดี ต้องพร้อมทั้งสาระ และรูปแบบที่นำมาใช้ได้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม
3. วัฒนธรรมมีความต่อเนื่องเป็นกระแส คือ เป็นสิ่งที่มีการสั่งสมถ่ายทอดแล้วต่อเนื่องไปไม่หยุดนิ่งตายอยู่กับที่ สืบเนื่องจากอดีตมาถึงปัจจุบันแล้วเป็นฐานที่จะต่อไปสู่นาคต

รวีวรรณ พยัคฆ์คุ้ม โปธิพลกร (2537 : 130) ได้กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง วิธีการ โปรแกรม แบบจำลอง หรือตัวแบบที่จำลองสภาพความเป็นจริง ที่สร้างขึ้นจากการลดทอนเวลาพิจารณาว่ามีสิ่งใดบ้างที่จะต้องนำมาศึกษา เพื่อใช้แทนแนวคิดหรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบนั้น ๆ

3.4.6.2 ลักษณะของรูปแบบ

ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ทัศนะลักษณะของไว้ดังนี้

Keeves (รวีวรรณ พยัคฆ์คุ้ม โปธิพลกร. 2537 : 130-131 ; อ้างอิงมาจาก Keeves. 1988 : 561) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบตามแนวคิดของ Keeves โดยยึดแนวทาง Caplan และ Tulsuoka และพัฒนาของการใช้รูปแบบทางการศึกษาเป็น 5 ลักษณะ ดังนี้

1. รูปแบบเชิงเทียบเคียง (Analogue Model) ลักษณะเป็นรูปแบบเชิงกายภาพ ส่วนใหญ่ ใช้ในด้านวิทยาศาสตร์ เช่น รูปแบบของการพัฒนาการของอะตอม เป็นต้น สร้างขึ้นโดยใช้หลักการเทียบเคียงโครงสร้างของรูปแบบ ให้สอดคล้องกับลักษณะที่คล้ายคลึงกัน และทำให้รูปแบบสอดคล้องกับข้อมูล หรือความรู้ที่มีอยู่ในเขตนั่นด้วย อีกทั้งรูปแบบที่สร้างขึ้นต้อง

มีองค์ประกอบชัดเจน เพื่อให้สามารถนำไปทดสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ และสามารถนำไปใช้ในการหาข้อสรุป ของปรากฏการณ์ได้อย่างกว้างขวาง รูปแบบประเภทนี้ เช่น รูปแบบของจำนวนประชากรนักเรียนในโรงเรียน สร้างขึ้นโดยเทียบเคียงกับลักษณะแท่งคั่นน้ำ ที่ประกอบไปด้วยท่อน้ำเข้า และท่อน้ำออก กล่าวคือ สำหรับจำนวนนักเรียนเข้าประกอบด้วยอัตราการเกิด อัตราการย้ายเข้า อัตราการรับเด็กอายุต่ำกว่าเกณฑ์ สำหรับจำนวนนักเรียนออกประกอบด้วยอัตราการออกจากโรงเรียน เนื่องจากพันธุกรรมอัตรา การย้ายออก อัตราการออกจากโรงเรียนตามระบบ เป็นต้น จุดมุ่งหมายของรูปแบบเป็นเพื่ออธิบาย การเปลี่ยนแปลงประชากรนักเรียนของโรงเรียน

2. รูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) ลักษณะสำคัญของรูปแบบนี้ คือ การแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบภายในรูปแบบ ในรูปแบบของข้อความ ซึ่งรูปแบบเชิงข้อความ ใช้หลักการเทียบเคียง เชิงแนวคิดปรากฏการณ์ และใช้ข้อความในการอธิบาย จึงทำให้เกิดความกระจ่างมากขึ้น แต่จุดอ่อนของรูปแบบ ประเภทนี้ คือ ขาดความชัดเจนแน่นอน ทำให้ยากแก่การทดสอบรูปแบบ แต่อย่างไรก็ตามได้นำรูปแบบมาใช้ในการศึกษาจำนวนมาก เช่น รูปแบบการเรียนรู้ของเด็ก เป็นต้น

3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) เป็นการแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ หรือตัวแปรโดยใช้สัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ ปัจจุบัน มีแนวโน้มว่าจะนำไปใช้ในด้านพฤติกรรมศาสตร์มากขึ้น โดยเฉพาะในการวัดผลการศึกษารูปแบบลักษณะนี้ สามารถนำไปสู่การสร้างทฤษฎีได้ เพราะสามารถนำไปทดสอบสมมติฐานได้ รูปแบบทางคณิตศาสตร์นี้ ส่วนมากพัฒนามาจากรูปแบบเชิงข้อความ

4. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) เริ่มมาจากการนำเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) ไปศึกษาเรื่องเกี่ยวกับพันธุศาสตร์ รูปแบบเชิงสาเหตุนี้ ทำให้สามารถศึกษารูปแบบเชิงข้อความที่มีตัวแปรสลับซับซ้อนได้ แนวคิดที่สำคัญ คือ ต้องสร้างขึ้นจากทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง หรืองานวิจัยที่มีมาแล้ว รูปแบบการเขียนในลักษณะสมการเส้นตรงที่แต่ละสมการ แสดงความสัมพันธ์เชิงเหตุ เชิงผลระหว่างตัวแปร จากนั้นมีการเก็บรวบรวมข้อมูลในสภาพการณ์ที่เป็นจริง เพื่อทดสอบรูปแบบ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

4.1 รูปแบบระบบเส้นเดียว (Recursive Model) เป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร ด้วยเส้นโยงที่มีทิศทางของการเป็นสาเหตุในทิศทางเดียว โดยไม่มีการสัมพันธ์กันย้อนกลับ

4.2 รูปแบบเชิงสาเหตุเส้นคู่ (Non-Recursive Model) คือ รูปแบบที่แสดงถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร โดยมีทิศทางความสัมพันธ์ของตัวแปรภายในตัวแปรตัวหนึ่ง อาจเป็นทั้งตัวแปรเชิงเหตุ และเชิงผลพร้อมกันจึงมีทิศทางย้อนกลับให้

เสรี ชัดแฉ่ม (2538 : 7) กล่าวว่า Steiner ได้ให้ความหมายรูปแบบ คือ สิ่งของสิ่งหนึ่งที่คล้ายคลึงกับสิ่งของอีกสิ่งหนึ่ง และจำแนกรูปแบบออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Mode) ได้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1 รูปแบบของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Mode of) หมายถึง แบบจำลองที่สร้าง และออกแบบเหมือนของจริงทุกประการ เพื่อใช้เป็นต้นแบบของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น แบบจำลองเครื่องบิน และเรือดำน้ำที่สร้างเหมือนจริงแต่มีขนาดย่อส่วนลง เป็นต้น

1.2 รูปแบบเพื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Mode for) หมายถึง แบบจำลองที่สร้าง และออกแบบได้เพื่อใช้เป็นต้นแบบของสิ่งใดสิ่งหนึ่งต้องสร้างรูปแบบเท่าของจริง ขึ้นมาก่อน เช่น แบบจำลองต้นแบบผลิตเครื่องบิน เรือดำน้ำ เป็นต้น

2. รูปแบบเชิงความคิด (Conceptual Mode) ได้แบ่งเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

2.1 รูปแบบเชิงแนวความคิดของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Conceptual Model of) รูปแบบที่สร้างขึ้นโดยจำลองจากทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว เช่น รูปแบบที่สร้างมาจากทฤษฎีการคงอยู่ของนักเรียนในโรงเรียน

2.2 รูปแบบเชิงแนวความคิดเพื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Conceptual Model for) รูปแบบที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายทฤษฎีหรือปรากฏการณ์ และเพื่อใช้อธิบายตัวสาระของทฤษฎี หรือปรากฏการณ์นั้น เช่น ทฤษฎีการคงอยู่ของนักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น

ฟิลิฐ เทพไกรวัล (2554 : 16) ได้กล่าวว่าตามแนวคิดของ Hersey และ Johnson, D.E. รูปแบบกับทฤษฎีไม่ใช่สิ่งเดียวกันแต่มีความสัมพันธ์กัน 2 ลักษณะ ดังนี้

1. รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model) คือ รูปแบบที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์ งานวิจัยหรือทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว เพื่อหาข้อสรุปที่ใช้อธิบาย ทำนายหรือควบคุมปรากฏการณ์ของเรื่องที่ศึกษา เมื่อทดสอบรูปแบบกับข้อมูลที่เก็บรวบรวมแล้ว ถ้ามีความสอดคล้องกับรูปแบบนั้นย่อมมีความน่าเชื่อถือ อันอาจนำไปสู่การสร้างทฤษฎีในเรื่องนั้นๆ ต่อไป ดังนั้นการสร้างรูปแบบเชิงทฤษฎี จึงอาจเป็นเพียงขั้นตอนหนึ่งของการสร้างทฤษฎีใหม่ๆ เท่านั้น

2. รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical Model) คือ รูปแบบที่สร้างขึ้นจากทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว เพื่อให้เข้าใจทฤษฎีนั้นได้ง่ายยิ่งขึ้นหรือเพื่อนำไปใช้อธิบาย ทำนายหรือควบคุมปรากฏการณ์ที่ศึกษา ดังนั้น รูปแบบ จึงเป็นเพียงแบบจำลองอย่างหนึ่ง ที่ได้จากการถ่ายทอดจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

ฐิติรัตน์ วิเชียรรัตน์ (2554 : 109) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง การถ่ายทอด ความคิดความเข้าใจ จินตนาการเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่างๆ ให้เห็นเป็นรูปธรรมด้วยสื่อชนิดต่างๆ ที่ทำให้เข้าใจง่าย กระชับ และเป็นระบบ ซึ่งมีได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1. รูปแบบที่เป็นวัตถุหรือที่จับต้องได้ เช่น แบบเครื่องบิน แบบบ้าน เป็นต้น

2. รูปแบบที่เป็นนามธรรม หรือรูปแบบเชิงคุณภาพ
เยาวดี ราชชัยกุล (2545 : 27) ได้จำแนกรูปแบบตามลักษณะการใช้เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปแบบจำลอง
2. รูปแบบตัวอย่าง
3. รูปแบบรูปภาพหรือแผนภูมิ
4. รูปแบบขั้นตอน

พิสิฐ เทพไกรวัล (2554 : 16 ; อ้างอิงมาจาก เลขาธิการสภาการศึกษา. 2549) กล่าวว่า เลขาธิการสภาการศึกษา ได้สรุปองค์ประกอบสำคัญของรูปแบบว่ามีอยู่ 2 ส่วน ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ อาจจะมีวัตถุประสงค์เดียวหรือหลายวัตถุประสงค์ โดยมีขอบเขตกว้าง หรือจำกัด ซึ่งหมายความว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นนั้น อาจเป็นรูปแบบที่ครอบคลุมงาน ทั้งหมดที่องค์การกำลังดำเนินการอยู่ หรือเป็นเพียงส่วนหนึ่งของงานทั้งหมด ในการตั้งวัตถุประสงค์ของรูปแบบนั้น อาจกำหนดออกมาในรูปของเจตนารมณ์ที่จะดำเนินการ หรือผลผลิตที่ต้องการให้เกิดขึ้น และวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นนี้ จะเป็นเป้าหมายในการออกแบบ กลไกการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์

2. กลไกของรูปแบบ เป็นองค์ประกอบของระบบงานที่มีความเป็นอิสระจากกันและกันแต่ทำงานสัมพันธ์กันและพึ่งพาอาศัยกัน ในการทำงานตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบ ที่เปรียบเสมือนการทำงาน ของเครื่องยนต์ที่ออกแบบไว้เพื่อให้ส่วนประกอบต่างๆ ทำงานตามหน้าที่ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสร้างเครื่องยนต์ แต่อย่างไรการออกแบบรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบ ที่ครอบคลุมงานทั้งระบบขององค์การหรืองานบางส่วนขององค์การ ผู้ออกแบบไม่สามารถที่จะออกแบบ องค์ประกอบย่อยของระบบนั้นๆ ได้ทั้งหมด เพราะจะมีรายละเอียดและความสลับซับซ้อนมากเกินไป ดังนั้น การออกแบบรูปแบบ จึงกำหนดเฉพาะองค์ประกอบสำคัญของระบบนั้นๆ เท่านั้น โดยมี สมมุติฐานว่าหากองค์ประกอบเหล่านั้นทำหน้าที่ตามที่ออกแบบไว้แล้ว การดำเนินงานขององค์การ จะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ค่อนข้างจะแน่นอน

Keeves (รวิวรรณ พยัคฆ์คุ้ม โปธิพลากร. 2537 : 132 ; อ้างอิงมาจาก Keeves. 1988 : 560) ได้กล่าวว่าตามแนวคิดของ Keeves หลักการสร้างรูปแบบ ซึ่งมีอยู่ 4 ประการ ดังนี้

1. รูปแบบประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง มากกว่า ความสัมพันธ์ เชิงเส้นตรงแบบธรรมดา
2. รูปแบบใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้น จากการใช้รูปแบบได้สามารถตรวจ สอบได้โดยการสังเกต และหาข้อสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์
3. รูปแบบจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่อง ที่ศึกษานอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ยังสามารถใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ ได้อีกด้วย
4. รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างโมทัศน์ใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นขยายองค์ความรู้ในเรื่องที่ศึกษาด้วย

ธีรารัตน์ ลีลาเลิศสุระกุล (2554 : 37-38) ได้กล่าวถึง การทดสอบรูปแบบ โดย Elliot Eisner ที่ได้เสนอแนวคิดของการทดสอบ หรือประเมินโดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่การวิจัยทางการศึกษา ส่วนใหญ่ดำเนินการตามหลักการทางวิทยาศาสตร์หรือเชิงปริมาณมากเกินไป ซึ่งในบางเรื่อง ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าได้ตัวเลขแล้วสรุป และเชื่อว่าการรับรู้เท่ากัน เป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้รู้ จึงได้เสนอแนะแนวคิดการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

1. การประเมินแนวทางนี้มีได้เป็นการประเมินโดยเน้นสัมฤทธิ์ผลของเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ ตามรูปแบบของการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (Goal Based Model) ที่ตอบสนองปัญหา และความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้อง ตามรูปแบบของการประเมินแบบสนองตอบ (Responsive Model) หรือ การรองรับกระบวนการตัดสินใจ และตามรูปแบบการประเมินอิงการตัดสินใจ (Decision Making Model) แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นการวิเคราะห์ การวิจารณ์อย่างลึกซึ้ง เฉพาะในประเด็นที่ถูกนำมาพิจารณา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์หรือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไป แต่อาจผสมผสานปัจจัยในการพิจารณาต่างๆ เข้าด้วยกัน ตามวิจรรย์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพหรือความเหมาะสมของสิ่งที่จะทำการประเมิน

2. เป็นรูปแบบการประเมินที่เป็นความเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่จะประเมิน โดยพัฒนามาจากรูปแบบการวิจารณ์งานศิลปะ (Art Criticism) ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้ง และต้องอาศัยผู้ที่เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากการวัดคุณค่าที่ไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใดๆ ได้ และต้องใช้ความรู้ ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง แนวคิดนี้ได้นำมาประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงมากขึ้น ทั้งนี้เพราะองค์ความรู้เฉพาะสาขาผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้นจริงๆ จึงจะทราบ และเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ดังนั้น ในวงการอุดมศึกษาจึงนิยมนำรูปแบบนี้มาใช้ในเรื่องที่ต้องการความลึกซึ้ง และความเชี่ยวชาญเฉพาะทางสูง

3. เป็นรูปแบบที่ใช้ตัวบุคคล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยเชื่อถือว่า ผู้ทรงคุณวุฒินั้นเที่ยงธรรมและมีดุลพินิจที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่างๆ จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒินั่นเอง

4. เป็นรูปแบบที่ยอมให้ความยืดหยุ่น คือ ในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิตามอธยาศัยและความถนัดแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณาการบ่งชี้ข้อมูล

คงศักดิ์ สันติพิทักษ์วงศ์ (2551 : 15) ได้กล่าวว่า คุณลักษณะของรูปแบบที่ดีจะเปรียบเสมือนสิ่งที่ทำให้ผู้ที่สนใจศึกษาในเรื่องใดๆ มีความเข้าใจเป็นเบื้องต้นก่อนการศึกษาในแนวลึกต่อไป การสร้างรูปแบบที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้

1. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง ระหว่างตัวแปรมากกว่าที่จะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแบบรวม ๆ

2. รูปแบบควรนำไปสู่การทำนายผลที่ตามมา ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยเมื่อทดสอบรูปแบบแล้ว ถ้าปรากฏว่าไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์รูปแบบนั้นต้องถูกยกเลิกไป

3. รูปแบบควรอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุ เชิงผลของเรื่องที่จะศึกษาได้อย่างชัดเจน

4. รูปแบบควรนำไปสู่การสร้างแนวความคิดใหม่ หรือความสัมพันธ์ใหม่ของเรื่องที่ศึกษาได้

5. รูปแบบในเรื่องใดจะเป็นเช่นไรขึ้นกับกรอบของทฤษฎีในเรื่องนั้น ๆ

อรรถา ผลพงษ์ (2554 : 37) ลักษณะของรูปแบบที่จะนำไปใช้ให้ได้ประโยชน์สูงสุดนั้นต้องประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. มีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง
2. สามารถทำนายผลได้ และขยายผลทำนายได้กว้างขวางขึ้น และ
3. สามารถนำไปสู่แนวคิดใหม่ ๆ สำหรับการพัฒนาแบบนั้น

สมาน อัครภูมิ (2537 : 45) กล่าวว่า ตามแนวคิดของ Willer การพัฒนาแบบ อาจมีขั้นตอนในการดำเนินงานแตกต่างกันไป แต่โดยทั่วไปแล้วอาจจะแบ่งออกเป็นสองตอนใหญ่ๆ ดังนี้

1. การสร้างรูปแบบ (Construc) และ
2. การหาความตรง (Validity) ของรูปแบบ ส่วนรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนว่ามีการดำเนินการอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะ และกรอบแนวคิด ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนาแบบนั้น

สรุปได้ว่า แนวคิดการพัฒนาแบบ ได้แก่ การพัฒนา คือ การทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้า มีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง การวางแผนให้ดีขึ้นตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย โดยมี การพัฒนากระแสนหลัก การพัฒนาแบบทางเลือก การใช้มิติทางวัฒนธรรมในการพัฒนา ส่วนแนวคิดรูปแบบทางวัฒนธรรม คือ เป็นการมองพฤติกรรมส่วนรวมว่ามีแนวโน้ม ค่านิยม บุคลิกภาพ และลักษณะนิสัยอย่างไร และอะไรเป็นตัวกำหนดรูปแบบของพฤติกรรมของคนในสังคม และรูปแบบ คือ องค์ประกอบที่แสดงโครงสร้างทางความคิด เป็นตัวแทน ที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายพฤติกรรม อาจจำลองอย่างง่ายหรือย่อส่วน เกิดความซับซ้อน และเข้าใจง่าย แล้วนำไปสู่การพัฒนาแบบ คือ กระบวนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นอย่างสร้างสรรค์ ในองค์ประกอบที่แสดงโครงสร้างทางความคิด แสดงสภาพความเป็นจริง เพื่ออธิบายพฤติกรรมสามารถทำนายและขยายผลได้กว้างขวางขึ้น นำไปสู่แนวคิดใหม่ๆ สำหรับพัฒนาแบบนั้น

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดการพัฒนาแบบ โดยการนำเอาข้อมูลที่จัดเก็บมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อกำหนดรูปแบบที่มีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง สามารถทำนายผล และขยายผลของการทำนาย อันสามารถนำไปสู่แนวคิดใหม่ๆ สำหรับรูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้

3.4.6.3 แนวคิดการจัดการ

แนวคิดการจัดการ จะมีความเกี่ยวข้องกับหลักการจัดการ และลักษณะการจัดการอันมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

1. หลักการจัดการ

ได้มีนักวิชาการ และสถาบันให้ทัศนะเกี่ยวกับหลักการจัดการไว้ดังนี้

Harold (สมพงศ์ เกษมสิน. 2523 : 6 ; อ้างอิงมาจาก Harold. 1980 : 9) ได้กล่าวว่า ตามแนวคิดของ Harold Koontz การจัดการ หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ เป็นอุปกรณ์การจัดการนั้น

Ernest (สมคิด บางโม. 2539 : 29 ; อ้างอิงมาจาก Ernest. 1968 ; Peter. 1974) ได้กล่าวถึงการจัดการดังนี้

1. ตามแนวคิดของ Ernest Dale การจัดการ หมายถึง กระบวนการจัดองค์การและการใช้ทรัพยากรต่างๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า
2. ตามแนวคิดของ Peter Drucker การจัดการ หมายถึง ศิลปะในการทำงาน ให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น
3. การจัดการ คือ ศิลปะในการใช้ คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ ขององค์การ และนอกองค์การ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

3.1 การจัดการเป็นศิลปะในการใช้คนทำงาน

3.2 การจัดการต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐาน คือ คน เงิน และวัสดุอุปกรณ์

3.3 การจัดการเป็นการดำเนินงานของกลุ่มคน

สัมพันธ ภูไพบูลย์ (2542 : 15-16) ได้กล่าวว่าตามแนวคิดของ Koontz และ Weihrich การจัดการ คือ กระบวนการที่กำหนด และบำรุงรักษา สภาพแวดล้อมของบุคคล กลุ่มบุคคล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

พิพากรณ์ รวิพลศาสนันท์ (2552 : 69) ได้กล่าวว่า การจัดการ Management มีความหมาย เหมือนกับคำว่า Administration สามารถใช้สับเปลี่ยนแทนที่กันได้ คำว่า การจัดการ หรือการบริหาร มีผู้ให้นิยามไว้อย่างหลายอย่าง ในที่นี้หมายถึง การใช้ทรัพยากร ที่มีอยู่ทั้งหมดในการบริหารให้มีประสิทธิภาพ และได้ผลผลิตสูงที่สุดตามหลัก 4 M ดังนี้

1. คน (Man) หมายถึง ปัจจัยที่เป็นคน หรือการจัดการกำลังคนให้เพียงพอใน การประกอบธุรกิจ เพราะการผลิตเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการใช้กำลังคน ฉะนั้น จึงเป็นความจำเป็นที่ต้องมี การคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการประกอบธุรกิจ มาช่วยดำเนินงานเพื่อให้ได้ผลงานที่ดี

2. เงิน (Money) หมายถึง ปัจจัยที่เป็นเงิน และแหล่งเครดิตหรือสินเชื่อซึ่งเป็นปัจจัยอันสำคัญที่ช่วยให้ธุรกิจดำเนินไปได้โดยราบรื่น ธุรกิจทุกชนิดไม่สามารถ ดำเนินไปได้โดยไม่มีต้นทุนหรือเครดิตแหล่งเงินทุน เครดิตหาได้จากสถาบันการเงินต่างๆ เช่น ธนาคาร พาณิชย์หรือบริษัทเงินทุน เป็นต้น

3. วัสดุ (Materials) หมายถึง วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต วัตถุดิบต่าง ๆ นั้นได้มาจากพื้นดิน อากาศและมหาสมุทร เช่น น้ำ แร่ธาตุต่างๆ และไม้ในป่า เป็นต้น นักธุรกิจต่างมีความวิตกในความหายากของวัตถุดิบ เนื่องจากประชากรเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แต่โลกมิได้ใหญ่ขึ้น จึงพยายามค้นหาแหล่งวัตถุดิบใหม่

4. วิธีการจัดการ (Management) หมายถึง ปัจจัย การจัดการการเลือกสรรบุคคลเป็นผู้ประกอบการในธุรกิจใดๆ ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญ ในการประกอบธุรกิจนั้นเป็นอย่างดี จะต้องรู้จักวางนโยบาย และมีความรับผิดชอบสูง ทั้งยังต้อง เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการนำที่ดินแรงงานและทุน ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดมารวมกัน ในวิธีทางที่สามารถทำให้มีการใช้ทรัพยากรทั้ง 3 อย่างข้างต้น เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด

เพราะผู้ประกอบการเรียนรู้การเสี่ยงภัยของธุรกิจได้ด้วย ผู้ประกอบการในฐานะเป็นหัวหน้าผู้จัดการ ได้แก่ ผู้อำนวยการ ผู้จัดการ หัวหน้าฝ่ายสินเชื่อ หัวหน้าฝ่าย การบัญชี การเงิน และการงบประมาณ เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังมีปัจจัยอื่นๆ อีก เช่น เครื่องมือ วิธีการทำงานตลาด จริยธรรม เป็นต้น

สมคิด บางโม (2539 : 61) ได้กล่าวว่า การจัดการ จำต้องมีทรัพยากรที่เป็นปัจจัยพื้นฐาน ทางการจัดการที่สำคัญมีอยู่ 4 ประการ หรือ 4 M ดังนี้

1. คน (Man) ผู้ปฏิบัติกิจกรรมขององค์กรนั้นๆ
2. เงิน (Money) ใช้สำหรับเป็นค่าจ้าง หรือค่าใช้จ่าย

ในการดำเนินงาน

3. วัสดุสิ่งของ (Materials) หมายถึง อุปกรณ์เครื่องใช้ เครื่องมือต่างๆ รวมทั้งอาคารสถานที่ด้วย

4. ความรู้ด้านการจัดการ (Management)

ธงชัย สันติวงษ์ (2539 : 1) ได้กล่าวว่า ในบรรดางาน หรือกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ไม่มีสิ่งใดสำคัญไปกว่าการบริหารหรือจัดการ (Management) เพราะการบริหารหรือการจัดการเป็นสิ่งสำคัญต่อการอำนวยให้มนุษย์ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในสังคม ปัจจุบันมนุษย์ต่างร่วมกันทำงานเป็นกลุ่มในลักษณะขององค์กร ซึ่งเป็นวิธีเดียวที่ทำให้มนุษย์สามารถเพิ่มกำลังความสามารถในการผลิต และแก้ไขปัญหา ให้บรรลุวัตถุประสงค์ เช่น ปัญหาของการรวมกลุ่มทรัพยากรทั้งที่เป็นวัตถุและตัวคน ให้สามารถร่วมกันผลิตในลักษณะขององค์กร ที่มีประสิทธิภาพได้ และกลุ่ม หรือองค์กร ควรจะทำงานให้ได้ผล และมีประสิทธิภาพสูงสุด สามารถเติบโต และอยู่รอดได้ภายใต้ภาวะของระบบใหญ่ที่แวดล้อมองค์กรอยู่ หรือต้องสามารถรักษาสภาวะให้องค์กรมีความสมดุลกับภาวะภายนอกตลอดเวลาเพื่อองค์กรสามารถคงอยู่ได้ เป็นต้น สำหรับการบริการหรือการจัดการผลิตนั้น เป็นบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารทุกระดับชั้น ที่ต้องทำหน้าที่ในการวางแผน การจัดองค์กร การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการและการควบคุมในหน้าที่ดังกล่าว จะมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันเป็นลักษณะของกระบวนการ (Process) ซึ่งต้องกระทำทีละขั้นตอน (Step by Step) อย่างต่อเนื่อง และมีระเบียบ

วิรัช วิรัชนิการธรรม (2549 : 29-31) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการ (Management) นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหากำไร (Profits) หรือกำไรสูงสุด (Maximum Profits) สำหรับผลประโยชน์ที่จะตกแก่สาธารณะ ถือเป็นวัตถุประสงค์รอง หรือเป็นผลพลอยได้ (by Product) เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงแตกต่างจากวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งหน่วยงานภาครัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการสาธารณะทั้งหลาย (Public Services) แก่ประชาชน การบริหารภาครัฐ เรียกว่า การบริหารจัดการ (Management Administration) เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจมากขึ้น เช่น การนำแนวคิด ผู้บริหารสูงสุด หรือซีอีโอ (Chief Executive Officer) มาปรับใช้ในวงราชการ การบริหารราชการด้วย ความรวดเร็ว การลดพิธีการที่ไม่จำเป็น การลดขั้นตอนการปฏิบัติราชการ และการจูงใจด้วยการให้รางวัลตอบแทน เป็นต้น นอกเหนือจากการที่ภาครัฐได้เปิดโอกาสให้ภาคเอกชน หรือภาคธุรกิจเข้ามารับสัมปทานจากภาครัฐ เช่น ให้สัมปทานโทรศัพท์มือถือ การขนส่ง เหล้า บุหรี่ เป็นต้น แต่ภาคธุรกิจยังสามารถทำประโยชน์

ให้แก่สาธารณะ หรือประชาชนได้เช่นกัน เช่น จัดโครงการ คืนกำไรให้สังคมด้วยการลดราคาสินค้า ขยายสินค้าราคาถูก หรือการบริจาคเงินช่วยเหลือสังคม เป็นต้น

ธงชัย สันติวงษ์ (2539 : 1) กล่าวว่า การจัดการ หมายถึง การกิจของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือหลายคนที่เข้ามาทำหน้าที่ประสาน ให้การทำงานของบุคคล ที่ต่างฝ่ายต่างทำ และไม่อาจประสบความสำเร็จจากการแยกกันทำให้สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยดี

คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชา (2553 : 9-18) แนวคิด ทฤษฎีการจัดการถูกอ้างอิงตั้งแต่นำเสนอหลักการแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) โดย อัดัม สมิธ (Adam Smith) ในหนังสือเรื่อง The Wealth of Nations (1776) หลักความได้เปรียบทางเศรษฐศาสตร์ด้วยการแบ่งงานกันทำจะทำให้เกิดความชำนาญเฉพาะด้าน (Specialization) แนวคิดการจัดการมีอยู่หลายยุค ดังนี้

3.4.6.4 แนวคิดการจัดการยุคคลาสสิก

แนวคิดการจัดการยุคคลาสสิก มีจุดเน้นสำคัญที่เสนอแนวคิดการจัดการ เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน แบ่งออกเป็น 3 แนวคิดดังนี้

1. แนวคิดการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) ได้มี การนำเสนอหลักการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) โดยบิดาแห่งการจัดการ แบบวิทยาศาสตร์ เฟรดเดอริก วินสโลว์ เทย์เลอร์ ตามหนังสือหลักการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (The Principles of Scientific Management) ด้วยการนำเอาแนวคิดวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ กับ การจัดการที่ Midvale Steel ComPany ของโรงงานฮอธอร์น มีการค้นหาวิธีทำงานที่ดีที่สุด (One Best Way) การคัดเลือกคนงานโดยใช้หลักการหลักเกณฑ์ที่แน่นอน จัดให้มีการจูงใจด้านเงิน และการแยกฝ่ายบริหารออกจากฝ่ายปฏิบัติการ ซึ่งเชื่อว่าการทำงานจะมีวิธีทำงานที่ดีที่สุดวิธีเดียว เน้นการจัดการในระดับปฏิบัติการ

2. แนวคิดการจัดการเชิงกระบวนการ (Process Management) เฮนรี ฟาโยล์ (Henry Fayol) พยายามที่จะสร้างกฎเกณฑ์เป็นที่ยอมรับการทั่วไปเกี่ยวกับหน้าที่ของ ผู้บริหารในการปฏิบัติงานเน้น การจัดการในระดับสูง

3. แนวคิดการจัดการแบบระบบราชการ (Bureaucratic Organization) แมกซ์เวเบอร์ (Max Weber) ได้มีการนำเสนอองค์การในอุดมคติเรียกว่า ระบบราชการ (Bureaucracy) อันเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพ มีองค์ประกอบดังนี้

- 3.1 กำหนดหน้าที่แยกกันตามความชำนาญเฉพาะด้าน
 - 3.2 กำหนดสายการบังคับบัญชาเป็นทางการ
 - 3.3 ผู้อยู่ในหน้าที่ต่างๆ ถือเป็นพนักงานคนหนึ่งเท่านั้น
- คือ สิทธิในการบริหาร ปฏิบัติงานถูกกำหนดไว้กับตำแหน่งไม่ใช่ผู้อยู่ในตำแหน่ง
- 3.4 การคัดเลือกเข้าทำงาน การเลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น ตามหลักความสามารถ คือ พิจารณาจากผลการปฏิบัติงาน การรับการฝึกอบรม
 - 3.5 กำหนดกฎและระเบียบต่างๆ อย่างชัดเจน
 - 3.6 การปฏิบัติงานไม่อิงความสัมพันธ์ส่วนบุคคล

3.4.6.5 แนวคิดการจัดการยุคนีโอคลาสสิก (Neoclassic Approach)

แนวคิดการจัดการยุคนีโอคลาสสิกมีจุดเน้นสำคัญ คือ การพัฒนาหลักการจัดการเพื่อนำไปใช้ในการบริหารองค์กร โดยได้มีการนำเสนอหลักการของนักวิชาการดังเช่น

1. หลักการของ เฮนรี ฟาโยล์ (Henry Fayol) เสนอหลักการจัดการ 14 ข้อ คือ 1) หลักการ แบ่งงานกันทำ 2) หลักความสมดุลระหว่างอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ 3) หลักความมีวินัย 4) หลักเอกภาพ การบังคับบัญชา 5) หลักเอกภาพทางการบริหาร 6) หลักประโยชน์ส่วนตัวเป็นรองประโยชน์ส่วนรวม 7) หลักการ กำหนดค่าตอบแทน 8) หลักการ รวมอำนาจ 9) หลักสายการบังคับบัญชา 10) หลักความมีระเบียบ 11) หลักความเสมอภาค 12) หลักความมั่นคงในการทำงาน 13) หลักความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 14) หลักความสามัคคี พร้อมเสนอหลักการ POCCC คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การสั่งการ (Commanding) การควบคุม (Controlling) และการประสานงาน (Coordinating)

2. หลักการของ กุลลิค และ เออร์วิค (Gulick and Urwick) เสนอหลักการ POSDCORB ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) การสั่งการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) และการงบประมาณ (Budgeting)

3.4.6.6 แนวคิดการจัดการยุคพฤติกรรมนิยม (Behavioral Approach)

แนวคิดการจัดการยุคพฤติกรรมนิยมมีจุดเน้นสำคัญ คือ การให้ความสำคัญกับคนในองค์กร ยอมรับธรรมชาติความแตกต่างของคน การบริหารจัดการต้องเข้าใจความต้องการของคน และให้สอดคล้องกับธรรมชาติของคน โดยได้มีการนำเสนอหลักการของนักวิชาการ ดังเช่น ทฤษฎีเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจที่เสนอโดย เอลตัน มาโย (Elton Mayo) ทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ (Hierarchy of Need Theory) ที่เสนอโดย อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) ทฤษฎีทวิปัจจัย (Dual Factors Theory) ที่เสนอโดย เอิร์ชเบิร์ก (Herzberg) ทฤษฎี X และทฤษฎี Y ที่เสนอโดย แมคเกรเกอร์ (McGregor) ทฤษฎีความหวัง (Expectation Theory) ที่เสนอโดย วิกเตอร์ วรูม (Victor Vroom) ทฤษฎีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Need of Achievement Theory) ที่เสนอโดย เดวิด แมคเคลแลนด์ (David McClelland) ทฤษฎีความขัดแย้งที่เสนอโดยแมรี พาร์กเกอร์ ฟอลเลต (Mary Parker Follett)

3.4.6.7 แนวคิดการจัดการยุคการจัดการเชิงระบบ

แนวคิดการจัดการยุคการจัดการเชิงระบบมีจุดเน้นสำคัญ คือ การจัดการเชิงปริมาณมากขึ้นเรียกว่า วิทยาการจัดการ (Management Sciences) ที่ใช้ในการวิเคราะห์ การวางแผน การตัดสินใจและการแก้ปัญหา ด้วยตัวแบบทางคณิตศาสตร์แล้วนำมาคำนวณหาผลลัพธ์ ในการตัดสินใจ เช่น ตัวแบบโปรแกรมเชิงเส้นตรง (Linear Programming) นำมาใช้ในการวางแผนตัดสินใจจัดสรรทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตัวแบบแถวคอย (Queuing Model) ใช้ในการวางแผนตัดสินใจแก้ปัญหาเกี่ยวกับการบริการ

3.4.6.8 แนวคิดการจัดการยุคการจัดการสมัยใหม่

แนวคิดการจัดการยุคการจัดการสมัยใหม่มีจุดเน้นสำคัญ คือ มุ่งไปสู่ความสำเร็จของงานเป็นสำคัญ มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล การเพิ่มผลผลิต คุณภาพ และความคุ้มค่า เห็นว่า

หน้าที่พื้นฐานขององค์กรในการจัดการมี 4 ประการ (POLC) คือ 1) การวางแผน (Planning) 2) การจัดองค์การ (Organizing) 3) ผู้นำและการจูงใจ (Leading) 4) การติดตามควบคุม (Controlling/Monitoring) มีแนวคิด และทฤษฎีสำคัญดังนี้

1. แนวคิดการจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management)

ที่ให้ความสำคัญต่อการกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) ภารกิจหรือพันธกิจ (Mission) การประเมินสภาพแวดล้อมของธุรกิจด้วยการนำเทคนิคต่างๆ มาใช้ในการประเมินสภาพแวดล้อม เช่น เทคนิค SWOT Analysis ที่มีการประเมินถึงจุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunity) และข้อจำกัด(threat) เทคนิค GE Business Screen เทคนิค BCG Growth Share Matrix เป็นต้น

2. แนวคิดการจัดการในรูปของประธานเจ้าหน้าที่ (Chief of Executive Officer) ที่เน้นความคล่องตัว รวดเร็วและความมีเอกภาพของการบริหารงานในองค์กร

3. แนวคิดอื่นๆ ในยุคโลกาภิวัตน์ ที่เน้นการกำหนดกลยุทธ์

เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันและให้ความสนใจและสร้างความสามารถในการแข่งขันเพื่อมุ่งไปสู่การมีความได้เปรียบทางการแข่งขันโดยอาศัยแนวทางพัฒนาด้านคุณภาพ ดังเช่น

3.1 แนวคิดการจัดการคุณภาพ (Quality) หรือมาตรฐาน ISO

อันเป็นตราประทับที่รับประกันด้านคุณภาพกับสินค้าและบริการขององค์กร อันเป็นการพัฒนาองค์กรให้ได้เปรียบเหนือคู่แข่งเป็นที่ยอมรับในระดับโลก ในรูปของประกาศนียบัตรจากองค์การกำหนดมาตรฐานโลก (International Organization for Standardization) เช่น ISO 9000 องค์กรที่ได้รับ ISO จะต้องมีการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการดำเนินการต่างๆ ให้มีคุณภาพ และผ่านการตรวจสอบจากบุคคลภายนอก ไม่เน้นแต่เพียงคุณภาพกับสินค้าและบริการแต่รวมถึงภาพรวมขององค์กรทั้งระบบด้านโครงสร้าง ความรับผิดชอบ กระบวนการ และทรัพยากร (Total Quality Management)

3.2 แนวคิดการจัดการคุณภาพโดยรวม TQM (Total Quality Management)

เน้นการจัดการคุณภาพทั่วทั้งองค์กร เพื่อให้พนักงานทุกระดับเกิดความผูกพันผูกมัด และการพัฒนาปรับปรุงการทำงานในองค์กรอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อตอบสนองความต้องการลูกค้าอย่างสมบูรณ์ เช่น แนวทางสู่คุณภาพ ของเดมมิง (Deming's Path to Quality) ที่มองว่าปัญหาเกิดจากกระบวนการผลิต พนักงาน เครื่องจักร เกิดที่ใดให้แก้ที่นั่น

3.3 แนวคิดอื่นๆ ดังเช่น แนวคิดการรีออกแบบระบบ (Reengineering) แนวคิดการเทียบเคียง (Benchmarking) แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) แนวคิดการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ (Customer Relationship Management) แนวคิดตัวชี้วัด KPIs(Key Performance Indicators) และแนวคิด Balanced Scorecard มาใช้กับองค์กรสมัยใหม่ให้เป็นการจัดการเชิงกลยุทธ์

3.4.6.9 ลักษณะการจัดการ

ได้มีนักวิชาการ และสถาบันให้ทัศนะเกี่ยวกับลักษณะการจัดการไว้ ดังเช่น ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2541 : 72-75) ได้กล่าวว่า การจัดการ คือ กระบวนการนำ ทรัพยากรการบริหารมาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามขั้นตอนการบริหาร ดังนี้

1. การวางแผน (Planning)
2. การจัดการองค์การ (Organizing)
3. การชี้นำ (Leading)
4. การควบคุม (Controlling)

ธงชัย สันติวงษ์ (2539 : 21-22) กล่าวถึงลักษณะการบริหารจัดการไว้

3 ด้าน ดังนี้

1. ในด้านที่เป็นผู้นำหรือหัวหน้างาน งานบริหารจัดการ หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ปฏิบัติตนเป็นผู้นำภายในองค์การ
2. ในด้านของภารกิจหรือสิ่งที่ต้องทำ งานบริหารจัดการ หมายถึง การจัดระเบียบทรัพยากรต่างๆ ในองค์การ และการประสานกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน
3. ในด้านของความรับผิดชอบ การบริหารจัดการ หมายถึง การทำให้งานต่างๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยการอาศัยบุคคลต่างๆ การจัดการเป็นองค์ความรู้สำคัญ ในด้านการบริหารให้เกิดความสำเร็จ

บุญทัน ดอกไธสง (2537 : 1) ให้ความหมายว่า การบริหาร คือ การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล องค์การหรือประเทศ หรือการจัดการเพื่อผลกำไรของทุกคนในองค์การ

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2539 : 15) กล่าวว่า การจัดการ ในทางปฏิบัติถือว่าเป็นศิลป์ (Art) ความรู้ที่มีกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดการเป็นศาสตร์ (Science) การพัฒนาทฤษฎีการบริหารเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความคิด (Concept) หลักการ (Principle) และเทคนิค (Technique)

สัมพันธ์ ภูไพบูลย์ (2542 : 28) กล่าวว่า การจัดการ หมายถึง การพยายามสรุปความและจัดระเบียบเรื่องราวต่างๆ ที่เป็นทั้งแนวคิด และหลักการต่างๆ อย่างเป็นระเบียบนั่นเอง ในการศึกษาวิเคราะห์เรื่องราวทางการจัดการ พยายามให้มีความชัดเจน ในแง่ของแนวความคิดทางการจัดการทุกครั้ง และมีจุดมุ่งหมาย มีโอกาสพัฒนาเข้าสู่ทฤษฎีที่ใหม่กว่า

ธงชัย สันติวงษ์ (2539 : 49-53) ได้กล่าวว่า อองรี ฟาโยล วิศวกร เมืองแรนซ์ชาวฝรั่งเศส มีประสบการณ์เป็นเวลานาน ได้ศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการจัดการซึ่งสามารถใช้ได้กับ การบริหารงานไม่ว่าจะเป็นงานอุตสาหกรรมหรืองานของรัฐ โดยรวบรวม และเขียน เป็นหลักการจนถือได้ว่าเป็นทฤษฎีของการจัดการ สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. หน้าที่ด้านการจัดการ (Management Function) ได้อธิบาย ถึงกระบวนการจัดการงาน ว่าประกอบด้วยหน้าที่ต่างๆ 5 ประการ คือ POCCC คือ P ย่อมาจาก Planning คือการวางแผน O ย่อมาจาก Organizing คือ การจัดการองค์การ C ย่อมาจาก Commanding คือการบังคับบัญชา C ตัวที่สอง ย่อมาจาก Coordinating คือ การประสานงาน และ C ตัวที่สามย่อมาจาก Controlling คือ การควบคุม

2. คุณสมบัติ ความสามารถ ร่างกาย จิตใจ ไหวพริบ การศึกษา เทคนิคใน การทำงานและประสบการณ์ต่างๆ คุณสมบัติทางด้านเทคนิควิธีการทำงานมีความสำคัญ มากที่สุดสำหรับระดับคนงานธรรมดา แต่ความสามารถทางด้านการจัดการจะเพิ่มตามลำดับ

จนถึงผู้บริหารระดับสูงสุด วิชาการบริหารงาน เป็นสิ่งที่สามารถเรียนรู้กันได้ และควรจัดให้มีการอบรมควบคู่ไปกับการรู้ทางด้านเทคนิค

3. หลักการจัดการ (Management Principles) ของ อองรี ฟาโยล ได้วางหลักทั่วไปในการจัดการ ซึ่งใช้เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้บริหาร มี 14 ข้อ ดังนี้

3.1 หลักของการแบ่งงานกันทำ (Division of Work or Specialization) คือ การแบ่งแยกงานกันทำตามความถนัด โดยไม่คำนึงถึงว่าจะเป็นงานทางด้านบริหาร หรือทางเทคนิคทั้งนี้เป็นไปตามหลักการของการใช้ประโยชน์ของแรงงาน ให้มีประสิทธิภาพสูงสุดตามหลักเศรษฐศาสตร์ โดยใช้กำลังเท่าเดิมแต่ได้ผลผลิตสูงขึ้น

3.2 อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) ในทัศนะของ ฟาโยล อำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อผลงานที่ตนทำไปนั้น ด้วย ในปัจจุบันนี้เรายึดถือหลักที่ว่า อำนาจหน้าที่ควรจะมีเท่ากับความรับผิดชอบนั้นคือ เมื่อผู้ใดได้รับมอบหมายให้ต้องรับผิดชอบต่องานอันใด ผู้นั้นควรจะได้มีอำนาจหน้าที่เพียงพอที่จะใช้ปฏิบัติงานอันนั้นให้สำเร็จลุล่วง

3.3 การมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว (Unity of Command) คือ ใน การกระทำใดๆ ผู้บังคับบัญชา ควรได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อป้องกันมิให้เกิดความสับสน ในคำสั่ง ด้วยการปฏิบัติตามหลักข้อนี้ย่อมจะช่วยให้สามารถจัดสาเหตุแห่งการเกิดข้อขัดแย้ง ระหว่างแผนงานและระหว่างบุคคลในองค์การให้หมดไปได้ การมีผู้บังคับบัญชา 2 คน ในเวลาเดียวกันเป็นการทำลายอำนาจหน้าที่ และระเบียบวินัย

3.4 การมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Unity of Direction) คือ กิจกรรมของกลุ่มจะต้องดำเนินไปในทิศทางเดียวกันที่สอดคล้องกัน และเป็นไปตามแผนงานเพียงอันเดียวร่วมกัน ฟาโยล เชื่อว่าการที่ จะให้เป็นไปตามหลักดังกล่าวนี้ได้ ย่อมขึ้นอยู่กับ การที่ จะต้องจัดโครงสร้างขององค์การเป็นสำคัญ ซึ่งแตกต่างกับหลัก Unity of Command

3.5 การจัดสายการบังคับบัญชา (Scalar Chain) คือ สายสัมพันธ์ระหว่าง ผู้บังคับบัญชาจากระดับสูงมายังระดับต่ำสุด ด้วยสายการบังคับบัญชาดังกล่าว จะอำนวยให้การบังคับบัญชาเป็นไปตามหลักของการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว และช่วยให้เกิดระเบียบในการส่งทอดข่าวสารข้อมูลระหว่างกันอีกด้วย ฟาโยล มีหลักการว่าสายการบังคับบัญชาควร จะสั้นที่สุด เพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ ถ้าหากสายการบังคับบัญชายาว ยาวห่างออกไปแล้ว การพยายามบังคับให้เป็นไปตามหลักข้อนี้ย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาความยากลำบาก ในการติดต่อระหว่างผู้ที่อยู่ในระดับเดียวกัน เพราะการติดต่อจะต้องมีสายการบังคับบัญชาที่ยาว สมควรที่จะอนุญาตให้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่อยู่ในระดับเดียวกันติดต่อรับรู้เรื่องราวได้โดยตรง แต่ต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้บังคับบัญชา

3.6 ความมีระเบียบวินัย (Discipline) โดยถือว่า ระเบียบวินัย ในการทำงานนั้นเกิดจาก การปฏิบัติตามข้อตกลงในการทำงาน ทั้งนี้โดยมุ่งที่จะก่อให้เกิดการเคารพ เชื่อฟัง และทำงานตามหน้าที่ด้วยความตั้งใจ ฟาโยล เห็นว่าวิธีที่จะรักษาระเบียบวินัย ขึ้นอยู่กับคุณภาพของผู้บังคับบัญชาในทุกระดับ ขององค์การ ข้อตกลงต่างๆ ต้องเป็นที่แจ่มชัด และยุติธรรมมากที่สุดการลงโทษต้องกระทำอย่างระมัดระวังที่สุด

3.7 การถือประโยชน์ส่วนบุคคลเป็นรองจากประโยชน์ส่วนรวม (Subordination of Individual to General Interest) คือ ส่วนรวมย่อมสำคัญกว่าส่วนย่อยต่างๆ และเป้าหมายของส่วนรวมของกลุ่มจะต้องมีความสำคัญเหนือกว่าเป้าหมายของส่วนบุคคล หรือของส่วนย่อยต่างๆ ผลประโยชน์ของสังคม ย่อมเหนือกว่าผลประโยชน์ของกลุ่มและบุคคล จึงจะทำให้สังคมเจริญ

3.8 การให้ผลประโยชน์ตอบแทน (Remuneration) คือ การให้ และวิธีการจ่ายต้องมีหลักการตอบแทนด้วยความยุติธรรม และให้ความพอใจมากที่สุดแก่ทั้งทางฝ่ายลูกจ้าง และนายจ้าง ซึ่ง ฟาโยล ยึดหลักการตอบแทนต่อหน่วยผลิตเป็นเกณฑ์

3.9 การรวมอำนาจไว้ส่วนกลาง (Centralization) ในการบริหารองค์การจำเป็นต้องมีหลักการรวมอำนาจไว้ที่จุดศูนย์กลาง เพื่อให้สามารถควบคุมส่วนต่างๆ ขององค์การไว้ได้ การกระจายอำนาจไปสู่หน่วยย่อยก็มีความจำเป็นในบางกรณี และในการที่จะเลือกอย่างใดมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับบุคคล สถานการณ์ เพื่อประโยชน์รวมสูงสุดขององค์การ

3.10 ความมีระเบียบเรียบร้อย (Order) ความมีระเบียบเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติงาน อย่างมั่นคง ฟาโยล ถือว่าทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าสิ่งของ หรือคนต่าง ต้องมีระเบียบ และรู้ว่าตนอยู่ที่ใดของส่วนรวม อันเป็นหลักมูลฐานที่ใช้ในการจัดสิ่งของ และบุคลากร ในการจัดระเบียบการทำงานของบุคคลในองค์การนั้น ผู้บริหารต้องกำหนดลักษณะ และขอบเขตของงานให้ถูกต้องแจ่มชัด พร้อมกับระบุให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกัน ตามแผนภูมิการจัดองค์การ (Organization Chart) เพื่อความเป็นระเบียบในการแบ่งงานกันทำ

3.11 ความเสมอภาค (Equity) ผู้บริหารจะต้องยึดถือความเอื้ออาทร ความเมตตา และความยุติธรรมเป็นหลักปฏิบัติต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ความเสมอภาคจะจูงใจให้พนักงานมีความจงรักภักดี และการอุทิศตนเพื่องาน หลักความเสมอภาค จะสะท้อนออกมาในรูปของการจ้างค่าตอบแทน และการพิจารณาเลื่อนตำแหน่ง

3.12 ความมั่นคงของการว่าจ้างทำงาน (Stability of Staff) คือ การบริหาร และคนงาน ต้องใช้เวลาระยะหนึ่งเพื่อเรียนรู้งานจนทำงานได้ดี แต่ถ้าหากออกจางานกลางคัน หรือเมื่อเสร็จสิ้นการอบรมย่อมเป็นการสิ้นเปลืองทั้งเงิน และเวลาโดยเปล่าประโยชน์ การที่คนเข้าออกมากย่อมเป็นสาเหตุให้ต้องสิ้นเปลือง และเป็นผลของการบริหารงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ

3.13 ความคิดริเริ่ม (Initiative) คือ การเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้แสดงความคิดริเริ่ม ฟาโยล จึงเน้นว่าผู้บังคับบัญชาควรจะสนับสนุนให้ผู้ผู้น้อยมีความคิดริเริ่มให้คำแนะนำ และให้โอกาสในการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เป็นพลังอันสำคัญที่จะทำให้องค์การเข้มแข็งขึ้น

3.14 ความสามัคคี (Esprit of Corp or Union is Strength) คือ การเน้นถึงความจำเป็นที่คนต้องทำงานเป็นกลุ่มที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการติดต่อ สื่อสารเพื่อให้ได้มาซึ่งกลุ่มทำงานที่ดี ผู้บริหารต้องส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีในองค์การ นอกจากนี้หลักความสามัคคีก็มีส่วนช่วยให้เกิดการบังคับบัญชาที่ได้ผลดียิ่งขึ้นอีกด้วย

เยาวรินทร์ ศรีชัยนันท์ (2553 : 39-41) ได้กล่าวว่า การจัดการ (Management) หมายถึง ขบวนการที่ทำให้งานกิจกรรมต่างๆ สำเร็จลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลด้วยคนและทรัพยากรขององค์กร (Robbins and DeCenzo. 2004 ; Certo, 2003) มี 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ขบวนการ (Process) ในกระบวนการจัดการ (Management Process) Henri Fayol ได้กล่าวว่า ผู้บริหารทุกคนต้องทำกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการที่เรียกว่า กระบวนการจัดการ POCCC ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) การควบคุม (Controlling) ต่อมานักวิชาการจาก UCLA ได้ปรับมาเป็น POSDC ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การจัดการพนักงาน (Staffing) การสั่งการ (Directing) การควบคุม (Controlling) ที่ใช้ในการเขียนตำรามากกว่า 20 ปี และช่วงหลังได้ย่อกระบวนการนี้เป็นหน้าที่พื้นฐาน 4 ประการ อันได้แก่

1.1 การวางแผน (Planning) เป็นกิจกรรมที่กำหนดเป้าหมายขององค์กร สร้างกลยุทธ์เพื่อเป็นแนวทางดำเนินการสู่เป้าหมาย และกระจายจากกลยุทธ์ไปสู่แผนระดับปฏิบัติการ และต้องสอดคล้อง ประสานกันในทุกระดับเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในส่วนงานของตน และเป้าหมายรวมขององค์กร

1.2 การจัดองค์กร (Organizing) เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดโครงสร้างขององค์กร โดยพิจารณาการที่จะทำให้ได้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น มีงานอะไรบ้าง จัดแบ่งกลุ่มงานได้อย่างไร ใครรับผิดชอบ และมีการรายงานบังคับบัญชาตามลำดับชั้นอย่างไร ใครเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ เป็นต้น

1.3 การโน้มนำพนักงาน (Leading/Influencing) เป็นการจัดการให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล เช่น การติดต่อสื่อสารที่ดี การจูงใจ ภาวะผู้นำที่เหมาะสม ลดความขัดแย้ง เป็นต้น

1.4 การควบคุม (Controlling) เมื่อองค์กรมีเป้าหมาย และได้มีการวางแผนแล้วจะทำการจัดโครงสร้างองค์กร ว่าจ้างพนักงาน ฝึกอบรมและสร้างแรงจูงใจให้ทำงานและเพื่อให้แน่ใจว่าสิ่งต่างๆ จะดำเนินไปตามที่ควรจะเป็น ผู้บริหารก็ต้องมีการควบคุม ติดตามผลการดำเนินงาน และเปรียบเทียบผลงานจริงกับเป้าหมายหรือมาตรฐานที่กำหนดไว้ หากผลงานจริงเบี่ยงเบนไปจากเป้าหมายก็ต้องทำการปรับให้เป็นไปตาม เป้าหมาย ซึ่งกระบวนการติดตามประเมินผล การเปรียบเทียบ และการแก้ไขนี้ คือ กระบวนการควบคุม

2. ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง การทำงานอย่างถูกวิธี เป็นการเปรียบเทียบ ระหว่างปัจจัยนำเข้า (Inputs) กับผลผลิต (Outputs) หากทำงานได้ผลผลิตมากกว่าในขณะที่ใช้ปัจจัยนำเข้าน้อยกว่า หรือเท่ากัน ถือว่าการทำงานได้มีประสิทธิภาพมากกว่า ซึ่งปัจจัยนำเข้าในการจัดการ คือ ทรัพยากรขององค์กร ได้แก่ คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องจักร และทุน อันมีจำกัด และเป็นต้นทุนในการดำเนินงานขององค์กร ดังนั้น การจัดการที่ดี จึงต้องพยายามทำให้มีการใช้ทรัพยากรน้อยที่สุดและให้เกิดผลผลิตมากที่สุด

3. ประสิทธิภาพ (Effectiveness) สำหรับประสิทธิภาพในการจัดการ หมายถึง การทำได้ตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เช่น สถาบันศึกษาที่ผลิตผู้สำเร็จการศึกษาพร้อมกันทีละมากๆ หากไม่คำนึงถึงคุณภาพการศึกษาก็อาจจะได้แต่ประสิทธิภาพ คือ ใช้ทรัพยากรในการผลิตหรือต้นทุนต่อผู้เรียนต่ำ แต่อาจจะไม่ได้ประสิทธิภาพในการศึกษา และในทางกลับกัน หากทำงานที่ได้ประสิทธิภาพอย่างเดียวก็ไม่ได้ ต้องคำนึงถึงต้นทุนและควมมีประสิทธิภาพด้วยเช่นกัน เช่น บริษัท SRICHAINAN อาจจะมีผลผลิตกลับมามากขึ้นเพื่อใช้สำหรับเครื่อง Laser Printer ที่มีสีเหมือนจริงและทนนานมากกว่าเดิมได้ แต่ต้องใช้เวลา แรงงาน และวัตถุดิบที่สูงขึ้นมาก ทางด้านประสิทธิภาพออกมาดี แต่นับว่าไม่มีประสิทธิภาพ เพราะต้นทุนรวมสูงขึ้นมาก เป็นต้น

ดิน ปรัชญพทุธิ (2535 : 8) มองการบริหารในลักษณะที่เป็นกระบวนการ โดยหมายถึงกระบวนการนำเอาการตัดสินใจ และนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจหมายถึงเกี่ยวข้องกับการนำเอานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ

ไพบูลย์ ช่างเรียน (2532 : 17) ให้ความหมาย การบริหาร หมายถึง ระบบที่ประกอบไปด้วยกระบวนการในการนำทรัพยากรทางการบริหารทั้งทางวัตถุ และคนมาดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

เยาวรินทร์ ศรีชัยนันท์ (2553 : 41) ได้กล่าวว่า การจัดการองค์กรมุ่งไปที่หน้าที่ 4 ประการ คือ 1) การวางแผน 2) การจัดองค์กร 3) การโน้มนำ และ 4) การควบคุม ซึ่งผู้บริหารแต่ละคนและองค์กรให้ความสำคัญและเวลาในการทำหน้าที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะ ขนาด และระดับผู้บริหาร ซึ่งแยกพิจารณาตามลำดับดังนี้

1. บทบาทการจัดการ คือ การพิจารณาถึงกิจกรรมของผู้บริหาร ในองค์กร Mintzberg แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม หรือที่เรียกว่า บทบาทด้านการจัดการของ Mintzberg (Mintzberg's Managerial Roles) ดังนี้

1.1 บทบาทระหว่างบุคคล (Interpersonal Roles) เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ประกอบด้วยบทบาทย่อยดังนี้

1.1.1 บทบาทตามตำแหน่ง (Figurehead) ทำหน้าที่ประจำวันต่างๆ ตามระเบียบที่เกี่ยวกับกฎหมายหรือที่สังคมกำหนด เช่น การต้อนรับลูกค้าขององค์กร การลงนามในเอกสารตามกฎหมาย เป็นต้น

1.1.2 บทบาทผู้นำ (Leader) ต้องรับผิดชอบสร้างแรงจูงใจและกระตุ้น การทำงานของพนักงาน รับผิดชอบในการจัดหาคน การฝึกอบรม และงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ

1.1.3 บทบาทการสร้างสัมพันธภาพ (Liaison) โดยสร้างเครือข่ายภายใน และภายนอก เพื่อกระจายข้อมูลให้ทั่วถึง

1.2 บทบาทด้านข้อมูล (Informational Roles) เป็นการกระจายและส่งผ่านข้อมูล ประกอบด้วยบทบาทย่อย ดังนี้

1.2.1 เป็นผู้ติดตามประเมินผล (Monitor) เป็นการติดตามเลือกรับข้อมูล เหตุการณ์ปัจจุบัน เพื่อเข้าใจความเคลื่อนไหวขององค์กร และสิ่งแวดล้อมเป็นเสมือนศูนย์กลางของระบบ

1.2.2 เป็นผู้กระจายข้อมูล (Disseminator) เป็นการส่งผ่านข้อมูลไปยังพนักงานในองค์กรเกี่ยวกับข้อเท็จจริง เกี่ยวกับการแปรผลและรวบรวมความแตกต่างกันที่เกิดขึ้นในองค์กร

1.2.3 เป็นโฆษก (Spokesperson) เป็นการประชาสัมพันธ์ส่งต่อข้อมูลไปยังหน่วยงานภายนอกเกี่ยวกับ แผนงาน นโยบาย กิจกรรม และผลงานขององค์กร

1.3 บทบาทด้านการตัดสินใจ (Decisional Roles) เป็นการรับผิดชอบทำหน้าที่ตัดสินใจในการดำเนินงานขององค์กร ประกอบด้วยบทบาทย่อย ดังนี้

1.3.1 เป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) เป็นผู้สร้างโอกาสและริเริ่มสิ่งใหม่ๆ เช่น การปรับปรุงโครงการเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น และการจัดให้มีการทบทวนกำหนดกลยุทธ์เพื่อพัฒนา

1.3.2 เป็นผู้จัดการความสงบเรียบร้อย (Disturbance Handler) เป็นการรับผิดชอบแก้ไขเมื่อองค์กรเผชิญกับความไม่สงบเรียบร้อย ด้วยการทบทวนและกำหนดกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ

1.3.3 เป็นผู้จัดสรรทรัพยากร (Resource Allocator) เป็นการรับผิดชอบในการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ในองค์กร เช่น การงบประมาณ และการบุคลากร การพัสดุ เป็นต้น

1.3.4 เป็นผู้ต่อรอง (Negotiator) เป็นการรับผิดชอบในการเป็นตัวแทนต่อรองในเรื่องสำคัญขององค์กร เช่น การทำสัญญากับสหภาพแรงงาน การต่อรองกับผู้จัดหา (Suppliers) หรือคู่ค้า เป็นต้น

2. ทักษะของนักบริหาร (Management Skills) คือ การจัดการของผู้บริหารไม่ว่าระดับใดที่ทำหน้าที่ในการจัดการบริหารให้สำเร็จนั้นจะต้องมีทักษะอย่างน้อยดังนี้

2.1 ทักษะด้านเทคนิค (Technical Skills) คือ ความสามารถเกี่ยวกับตัวงาน ในการประยุกต์ใช้ความรู้และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเกี่ยวกับงาน สำหรับผู้บริหารระดับสูงเป็นทักษะความรู้ทั่วไปของกระบวนการ และผลิตภัณฑ์ขององค์กร สำหรับผู้บริหารระดับกลางและระดับต้น เป็นทักษะความสามารถเฉพาะด้านในงานที่ทำ เช่น ด้านการเงิน ด้านบริหารบุคคล ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านการผลิต เป็นต้น

2.2 ทักษะด้านคน (Human Skills) เป็นทักษะการทำงานกับคน คือ การใช้ทักษะประสานงานกันของกลุ่มที่ผู้บริหารรับผิดชอบเกี่ยวข้องกับเรื่องทัศนคติ การสื่อสาร ผลประโยชน์ของบุคคล และกลุ่ม

2.3 ทักษะด้านความคิด (Conceptual skills) เป็นความสามารถในการมององค์กรในภาพรวม คือ ผู้บริหารที่มีทักษะจะสามารถเข้าใจความสัมพันธ์ของหน่วยงานต่างๆ ในองค์กร และเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรกับปัจจัยแวดล้อมองค์กรรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบกับส่วนอื่น

สมคิด บางโม (2539 : 39-41) แนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดการ (Process of Management) เป็นการวิเคราะห์ให้เห็นว่า ผู้จัดการมีหน้าที่

รับผิดชอบอะไรบ้าง มีงานอะไรจะต้องทำและควรจะทำอะไรก่อนหลัง นับเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง สำหรับผู้จัดการที่จะได้ยึดเป็นหลักในการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ อาจกล่าวได้ว่าหัวใจของกระบวนการคือหน้าที่ของการบริหาร (Function of the Executive) นั่นเอง

ศิวะนิത്യ กุญชรทรัพย์ (2554 : 35-36) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบมูลฐานของ ฟาโยล ในการจัดการ ว่ามี 5 ประการ คือ POCCC ซึ่งปัจจุบันเรียกว่ากระบวนการจัดการ มีดังนี้

1. การวางแผน (Planning) คือ การศึกษาข้อมูลในปัจจุบันและคาดการณ์ในอนาคต และวางแผนเป้าหมาย และแนวปฏิบัติไว้
2. การจัดหน่วยงาน (Organizing) คือ การจัดโครงสร้างของหน่วยงานหรือองค์การออกเป็นหน่วยงานย่อยๆ กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน การจัดสรรคนเข้าทำงานในตำแหน่งต่างๆ
3. การสั่งการบังคับบัญชา (Commanding) คือ การสั่งให้คนทำงานตามที่มอบหมายให้ทำ บังคับบัญชาให้ทำงานตามภารกิจของหน่วยงาน
4. การประสานงาน (Coordinating) คือ การจัดระเบียบการทำงานไม่ให้ก้าวร้าวกัน ติดต่อประสานให้หน่วยงานต่างๆ ขององค์การ และประสานคนให้ทำงานโดยราบรื่นไม่ให้เกิดขัดแย้งกัน
5. การควบคุม (Controlling) คือ การควบคุมให้พนักงานปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้หรือควบคุมให้ทำงานตามระเบียบข้อบังคับที่วางไว้

ศิวะนิത്യ กุญชรทรัพย์ (2554 : 121) ได้กล่าวว่า ปัจจุบันนักวิชาการด้านการบริหารได้เสนอแนวคิดกระบวนการจัดการ โดยได้ศึกษาและวิเคราะห์แนวความคิดของกระบวนการจัดการจากที่ได้มีผู้เสนอแนวคิดไว้ทั้งหมด และสรุปว่ากระบวนการจัดการในปัจจุบันควรมีเพียง 4 ขั้นตอน คือ PODC ดังนี้

1. P=Planning หมายถึง การวางแผน
2. O=Organizing หมายถึง การจัดองค์การ (รวมทั้งการจัดคนเข้าทำงานด้วย)
3. D=Directing หมายถึง การอำนวยการหรือการชี้นำ
4. C=Controlling หมายถึง การควบคุมติดตามผลการทำงาน

สรุปได้ว่า แนวคิดการจัดการ ประกอบด้วย แนวคิดการจัดการมีหลายยุค ได้แก่ แนวคิดการจัดการยุคคลาสสิก แนวคิดการจัดการยุคนีโอคลาสสิก แนวคิดการจัดการยุคพฤติกรรมนิยม แนวคิดการจัดการยุคการจัดการเชิงระบบ และแนวคิดการจัดการยุคการจัดการสมัยใหม่ แล้วนำมาซึ่งการจัดการ เป็นการทำให้งานต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และเป็นองค์ความรู้สำคัญในด้านการบริหาร ซึ่งมีหลักการจัดการ อยู่ 4 ประการ ได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Materials) และความรู้ด้านการจัดการ (Management)

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดการจัดการ โดยการนำเอาข้อมูลที่ศึกษามาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อกำหนดแนวทางจัดทำรูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็ง ของชุมชนในอีสานใต้

กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง

1. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ความปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สิน การแพร่ระบาดของยาเสพติด และการเพิ่มขึ้นของการพนันเป็นปัญหาสำคัญ ต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน การก่ออาชญากรรมที่มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงปี 2548-2552 สะท้อนได้จากภาพรวมคดีอาญาที่สำคัญทั้งการก่อคดีต่อชีวิต ร่างกายและเพศ คดีประทุษร้าย ต่อทรัพย์ และคดียาเสพติด โดยในปี 2548 มีจำนวน 355.9 คดีต่อประชากรแสนคน และเพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่องจนถึงปี 2552 เป็น 516.7 คดีต่อประชากรแสนคน จำนวนคดีอาญาดังกล่าวเป็นคดี ยาเสพติดมากที่สุด โดยปี 2548 มีจำนวน 160.4 คดีต่อประชากรแสนคน และได้เพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่องถึงกว่าเท่าตัวในปี 2552 เป็นจำนวน 371.6 คดีต่อประชากรแสนคน ปัจจุบันปัญหา การแพร่ระบาดของยาเสพติดเป็นภัยร้ายแรงที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มเด็กและเยาวชนอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ จากการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนพบว่าปัญหาการแพร่ระบาดยาเสพติดในสถานศึกษา เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 19.2 ในปี 2552 เป็นร้อยละ 51.3 ในปี 2553 นอกจากนี้ ผลกระทบจาก ปัญหาทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้คนไทยเข้าสู่วงจรการเสี่ยงโชคมากขึ้น เช่น เล่นพนันบอล หวยใต้ดิน หวยหุ้น เป็นต้น ทั้งนี้ จากสถิติการจับกุมคดีตามพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 พบว่า ในปี 2553 มีการจับกุมผู้เล่นการพนันจำนวน 163,553 คน ขณะเดียวกันกลุ่มเด็กและเยาวชน มีแนวโน้มเล่นการพนันมากขึ้น

สังคมไทยเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรม จริยธรรม มีการเปลี่ยนแปลง ทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และมีแนวโน้มเป็นสังคมปัจเจกมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผ่านกระแสโลกาภิวัตน์และโลกไซเบอร์ ทำให้คนไทยมุ่งแสวงหาความสุขและสร้างอัตลักษณ์ส่วนตัว ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เกิดเป็นวัฒนธรรมย่อยร่วมสมัยที่หลากหลายในรูปแบบการรวมกลุ่ม ของบุคคลที่สนใจเรื่องเดียวกันขณะเดียวกันมีการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องมากกว่า ส่วนรวม ทั้งนี้ จากการจัดอันดับคะแนนดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชันทั่วโลกบ่งชี้ถึงความไม่สมดุล ของธรรมาภิบาลการปกครองและปัญหาคอร์รัปชันในประเทศ โดยในปี 2552 ประเทศไทยได้รับ คะแนนความโปร่งใส ไม่ทุจริต และคนในประเทศยอมรับไม่ได้กับการทุจริตเพียง 3.4 คะแนน จากคะแนนเต็ม 10 คะแนน จัดอยู่ในลำดับที่ 84 จาก 180 ประเทศ และอยู่ในลำดับที่ 11 ของภูมิภาคเอเชีย ขณะที่ภาคส่วนต่างๆ ได้มีการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆ แต่การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมยังอยู่ในระดับต่ำ โดยมีสัดส่วนมูลค่าเพิ่ม ขององค์กรไม่แสวงหากำไรและอาสาสมัครต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศเพียงร้อยละ 1.6 ในช่วงปี 2549-2551 เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้วมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 4-7

และเมื่อพิจารณาจากการสำรวจข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานด้านคนในครัวเรือนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้านชุมชน พบว่า เพิ่มขึ้นจาก 7.7 ล้านครัวเรือนในปี 2551 เป็น 8.2 ล้านครัวเรือนในปี 2552 คิดเป็นร้อยละ 96.0 และ 98.4 ของครัวเรือนทั้งหมดตามลำดับ

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเริ่มหมดไป จากโครงสร้างครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ครัวเรือนที่อยู่คนเดียว ครัวเรือนที่อยู่ด้วยกันแบบไม่ใช่ญาติ และครัวเรือนที่มีอายุรุ่นเดียวกัน สองรุ่น และรุ่นกระโดด (ตายาย-หลาน) หรือครัวเรือนที่เป็นเพศเดียวกันพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวเป็นแบบต่างคนต่างอยู่สัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัวมีความเปราะบางจนนำไปสู่ปัญหาทางสังคมเพิ่มขึ้น เช่น อัตราการหย่าร้างเพิ่มขึ้นจาก 4.5 คู่ ต่อพันครัวเรือนในปี 2545 เป็น 5.5 คู่ต่อพันครัวเรือนในปี 2553 ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและความรุนแรงทางเพศต่อเด็กและสตรีเพิ่มขึ้น

การประเมินความเสี่ยง คุณภาพชีวิตของประชาชนยังมีความเสี่ยงจากความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และการแพร่ระบาดของยาเสพติด สถานการณ์ปัญหาด้านคดีอาญา โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับคดียาเสพติดที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น อันเป็นผลพวงมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจ ประชาชนส่วนหนึ่งถูกรอรับจากกระแสวัตถุนิยมและต้องการหาเงินแบบง่ายๆ เช่น เข้าร่วมขบวนการค้ายาเสพติด การลักลอบเล่นพนันฟุตบอล การขายบริการทางเพศ เป็นต้น ส่งผลให้มีการกระทำความผิดหรือก่อคดีอาชญากรรมได้ง่ายขึ้น ทั้งคดีชีวิต ร่างกาย และเพศ คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน และคดียาเสพติด ซึ่งเป็นภัยคุกคามต่อคุณภาพชีวิตประชาชน ความเสื่อมถอยทางคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมไทย ส่งผลให้สถาบันทางสังคมมีแนวโน้มอ่อนแอ คนในสังคมขาดความไว้วางใจเชื่อใจ และขาดการมีส่วนร่วมทางสังคม

วิกฤตปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นความเสี่ยงที่จะส่งผลให้ประชาชนอยู่ร่วมกันยากลำบาก มีความถดถอยในการใช้ความรุนแรงแก้ไขปัญหามากขึ้น ทั้งปัญหาในระดับครอบครัว และปัญหาความคิดเห็นแตกต่างทางการเมือง ประกอบกับกระบวนการยุติธรรมแก้ไขปัญหาคืบคลานไม่เต็มที่ทำให้ขาดความไว้วางใจเชื่อใจกัน นอกจากนี้ กระแสวัฒนธรรมเสมือนจริงที่แพร่เข้ามาผ่านโลกโซเชียลทำให้มี การสร้างเครือข่ายทางสังคมมากขึ้น มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและวิจรรย์ญาณในการเลือกรับ-ปรับ-ใช้วัฒนธรรม ส่งผลให้ค่านิยมไทยมีการปรับเปลี่ยนไปตามวัฒนธรรมที่รับมา เด็กและเยาวชนที่ยังไม่มีภูมิคุ้มกันที่ดีพอ หรือขาดการใช้วิจรรย์ญาณกลั่นกรอง จะเสี่ยงต่อการรับวัฒนธรรมที่ไม่ดีงามมาใช้โดยง่าย นอกจากนี้ ยังมีการใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมเสมือนจริงในเชิงของการสร้างปัญหามากกว่าเชิงสร้างสรรค์ ทำให้ความสัมพันธ์กับคนรอบข้างลดลง สร้างพื้นที่ส่วนตัวมากขึ้น นำไปสู่ความแตกแยกในครอบครัวและการมีส่วนร่วมในสังคมลดลง

การสร้างภูมิคุ้มกัน จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและปัจจัยเสี่ยงในอนาคตที่คาดว่าจะเป็อุปสรรคสำคัญในการพัฒนาคน การยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต บนหลักการพื้นฐานสำคัญที่คนไทยต้องมีความรู้ ใฝ่เรียนรู้ ตัดสินใจด้วยความระมัดระวัง มีสำนึกในศีลธรรมและจริยธรรม ดำเนินชีวิตด้วยความเพียร อดทน มีสติใช้ปัญญา จะนำไปสู่ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสามารถดำเนินชีวิตอย่างสมดุลทุกด้าน จึงจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้คนและสังคมไทย ในประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. คนไทยมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งในเรื่องการศึกษา ทักษะการทำงาน และการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันสำคัญในการดำรงชีวิตและปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคศตวรรษที่ 21

2. คนไทยตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย สร้างจิตสำนึกที่ดี มีค่านิยมที่พึงประสงค์อยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน บนความแตกต่าง หลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นฐานในการก้าวไปสู่สังคมที่มีความใสใจและแบ่งปันต่อผู้อื่น ตลอดจนนำไปสู่การสร้างและพัฒนานวัตกรรมและผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมต่อกับเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ของประเทศในอนาคต

3. สถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็ง ทำหน้าที่และบทบาทของตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา และชุมชนให้เป็นสถาบันหลักในการพัฒนาความรู้ ปูปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม

เป้าหมายการพัฒนา สถาบันทางสังคม โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และสถาบันชุมชน มีบทบาทในการบ่มเพาะและหล่อหลอมเด็ก เยาวชนและคนไทย ให้เป็นคนดีมีคุณธรรมและจริยธรรมอย่างเข้มแข็งมากขึ้น

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคม ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนนำค่านิยม และวัฒนธรรมที่ดีงามของไทยเป็นฐานในการพัฒนาคนและสังคม เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบัน ครอบครัวในการบ่มเพาะให้คนมีศีลธรรมคุณธรรม จริยธรรมในวิถีชีวิต

1. พัฒนาศักยภาพครอบครัว โดยส่งเสริมการมีอาชีพและรายได้ที่แน่นอน สามารถดำรงชีวิตอย่างพอเพียง สนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับศักยภาพของครอบครัว มีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิก ในครอบครัวและเชื่อมโยงกับเครือข่ายครอบครัว ให้สิ่งจูงใจแก่ครอบครัวที่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดี รวมทั้ง พัฒนาความรู้ทางเทคโนโลยีสารสนเทศให้กับพ่อแม่และผู้ปกครอง โดยสร้างโอกาสในการเข้าถึง เทคโนโลยีสารสนเทศและรู้จักใช้ประโยชน์อย่างมีคุณค่าเพื่อลดช่องว่างระหว่างครอบครัว

2. พัฒนาวัฒนธรรมที่ดีและนำคุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทย อาทิ ความเอื้ออาทร และการเป็นเครือญาติมาใช้ในวิถีชีวิต ควบคู่กับการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวรู้จักใช้ปัญญาในทางที่ถูกต้อง และมีจิตสำนึกในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม ที่จะมีผลกระทบต่อการเบี่ยงเบนทางวัฒนธรรม

3. ผลักดันให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนการเปิดพื้นที่สาธารณะ ในการจัดกิจกรรมสร้างสัมพันธ์อันดีต่อครอบครัวและชุมชน และภาคธุรกิจจัดกิจกรรมทั้งภายใน และภายนอกองค์กรเพื่อส่งเสริมให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

พัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งและสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชน

1. สนับสนุนการค้นหาอัตลักษณ์อันโดดเด่นของชุมชน การสร้างกระบวนการเรียนรู้ และปลูกฝังความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งส่งเสริมกลไก เชิงสถาบันในชุมชนท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมสร้างความเข้าใจในพหุวัฒนธรรม สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สุข มีความมั่นคงทางวัฒนธรรมและดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชน

2. สนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิดและร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นบนหลักการพึ่งพาตนเองที่คำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นหลัก โดยให้ความสำคัญกับการจัดการการเรียนรู้ในชุมชน การศึกษา ถอดองค์ความรู้ของชุมชนและชุมชนต้นแบบ การจัดการตนเองได้ตามบริบทของพื้นที่ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ช่วยพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ

3. ส่งเสริมการขยายผลและพัฒนาศักยภาพของคนสามวัย เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และสร้างความเข้าใจที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในการอยู่ร่วมกับครอบครัว ชุมชนอย่างอบอุ่น และเข้มแข็งควบคู่กับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนกับเครือข่ายภาคประชาสังคม และภาคส่วนต่างๆ ในการพัฒนาระบบเฝ้าระวังปัญหาทางด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชน

ฟื้นฟูบทบาทของสถาบันศาสนาในการส่งเสริมศีลธรรมและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยสนับสนุนให้สถาบันศาสนาเผยแพร่แก่นของศาสนาที่ถูกต้องและจัดพื้นที่ในการปฏิบัติธรรม อย่างทั่วถึงรวมทั้งมีการสร้างนวัตกรรมและกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนให้มีศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรมตามหลักคำสอนทางศาสนา

พัฒนาบทบาทของสถาบันทางสังคมให้เอื้อต่อการพัฒนาคน

1. ส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่หรือจังหวัดต่างๆ มีบทบาทหน้าที่ สำคัญในการพัฒนาคน ชุมชน และสังคมในพื้นที่อย่างเป็นองค์รวม

2. ส่งเสริมความร่วมมือของสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนาใน การปลูกฝังกระบวนการคิดที่อยู่บนฐานของศีลธรรม การยอมรับความแตกต่าง สำนึกความเป็น พลเมือง และวัฒนธรรมประชาธิปไตย รวมทั้งการใช้ประโยชน์ทางสังคมในการหล่อหลอม และสร้างค่านิยมที่ดี การฟื้นฟูวัฒนธรรมที่ดีงาม

3. สร้างเสริมความเข้มแข็งของเครือข่ายสังคมออนไลน์ให้เป็นพลังสำคัญที่มีบทบาท ต่อการสะท้อนความต้องการของประชาชน รวมทั้งให้ข้อคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ โดยจัดสรรพื้นที่ ออนไลน์เพื่อการเรียนรู้ตามความสนใจ วิเคราะห์แนวทางการใช้ประโยชน์ในการใช้สื่อออนไลน์ และมีการจัดระบบระเบียบการบริหารจัดการอย่างเข้มงวด สร้างค่านิยมให้คนไทยภาคภูมิใจ ในวัฒนธรรมไทย และยอมรับความแตกต่างของความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อลดปัญหา ความขัดแย้งทางความคิด และสร้างความเป็นเอกภาพในสังคม ตลอดจนสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ทางวัฒนธรรมร่วมกับประชาคมโลก โดยเฉพาะประชาคมอาเซียนเพื่อให้เกิดการไหลเวียน ทางวัฒนธรรมในรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจระหว่างประชาชนในการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน

สรุป จากการศึกษาทบทวนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (2555-2559) นี้แล้ว ทำให้ทราบว่า การพัฒนาทางด้านคุณธรรม จริยธรรมให้กับสังคมเป็นนโยบาย ที่ต้องเร่งด่วน และการศึกษาวิจัยเรื่องการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็ง ของชุมชนในอีสานใต้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติเป็นอย่างยิ่ง

2. กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

2.1 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน

ปัจจุบันเด็กและเยาวชนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ หากเด็กและเยาวชนตกอยู่ในสภาพที่เสื่อมถอย ทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ด้านความรู้ความสามารถ ด้านคุณธรรม จริยธรรม และด้านจิตสำนึกความรับผิดชอบ การพัฒนาประเทศก็จะดำเนินๆ ไปได้ยาก หากเด็กและเยาวชนในปัจจุบันมีคุณภาพไม่ดีพอ อนาคตของประเทศชาติก็ต้องประสบกับวิกฤตการณ์ ด้านทรัพยากรมนุษย์และความไม่มีเสถียรภาพทางสังคมอย่างแน่นอน ด้วยสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น นานาประการดังกล่าว รัฐบาลจึงได้ออกพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

มาตรา 4 กำหนดความหมายของเด็กและผู้ปกครอง ดังนี้

เด็ก หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ แต่ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส

ผู้ปกครอง หมายความว่า บิดามารดา ผู้อนุบาล ผู้รับบุตรบุญธรรมและผู้ปกครองตามประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ และให้หมายความรวมถึงพ่อเลี้ยง แม่เลี้ยง ผู้ปกครองสวัสดิภาพนายจ้าง ตลอดจนบุคคลอื่นซึ่งรับเด็กไว้ในอุปการะเลี้ยงดูหรือซึ่งเด็กอาศัยอยู่

มาตรา 25 ผู้ปกครองต้องไม่กระทำการ ดังต่อไปนี้

(1) ทอดทิ้งเด็กไว้ในสถานรับเลี้ยงเด็กหรือสถานพยาบาลหรือไว้กับบุคคลที่รับจ้างเลี้ยงเด็กหรือที่สาธารณะหรือสถานที่ใด โดยไม่เจตนาที่จะไม่รับกลับคืน

(2) ละทิ้งไว้ ณ สถานที่ใด ๆ โดยไม่จัดให้มีการป้องกันดูแลสวัสดิภาพหรือให้การเลี้ยงดู

(3) จงใจหรือละเลยไม่ทำให้สิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีวิตหรือสุขภาพอนามัยหรือให้ การเลี้ยงดู

(4) ปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะที่เป็นการขัดขวางการเจริญเติบโตหรือพัฒนาการของเด็ก

(5) ปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะที่เป็นการเลี้ยงดูโดยมิชอบ

มาตรา 26 ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่น ไม่ว่าเด็กจะยินยอมหรือไม่ ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการ ดังต่อไปนี้

(1) กระทำหรือละเว้นการกระทำอันเป็นการทารุณกรรมต่อร่างกายหรือจิตใจของเด็ก

(2) จงใจหรือละเลยไม่ทำให้สิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีวิตหรือการรักษาพยาบาลแก่เด็กที่อยู่ในความดูแลของตน จนน่าจะเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจของเด็ก

(3) บังคับ ชูเชื้อ ชักจูง ส่งเสริม หรือยินยอมให้เด็กประพฤติตนไม่สมควรหรือน่าจะทำให้เด็กมีความประพฤติต่อการกระทำความผิด

(4) โฆษณาสื่อมวลชนหรือเผยแพร่ด้วยประการใด เพื่อรับเด็กหรือยกเด็กให้แก่บุคคลอื่นที่มีโชติอายุของเด็ก เว้นแต่เป็นการกระทำของทางราชการหรือได้รับอนุญาตจากทางราชการแล้ว

(5) บังคับ ชูเชิญ ชักจูง ส่งเสริม ยินยอม หรือกระทำได้ด้วยประการใด ให้เด็กไปเป็นขอทาน เด็กเร่ร่อน หรือใช้เด็กเป็นเครื่องมือในการขอทานหรือการกระทำผิดหรือกระทำได้ด้วยประการใด อันเป็นการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากเด็ก

(6) ใช้ จ้าง หรือวานเด็กให้ทำงานหรือกระทำการอันอาจเป็นอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจที่มีผลกระทบต่อการเจริญเติบโต หรือขัดขวางต่อการพัฒนาการของเด็ก

(7) บังคับ ชูเชิญ ชักจูง ยุยง ส่งเสริม หรือยินยอมให้เด็กเล่นกีฬา หรือให้กระทำการใด เพื่อแสวงหาประโยชน์ทางการค้าอันมีลักษณะเป็นการขัดขวางต่อการเจริญเติบโต หรือพัฒนาการของเด็กหรือลักษณะเป็นการทารุณกรรมต่อเด็ก

(8) ใช้หรือยินยอมให้เด็กเล่นการพนันไม่ว่าชนิดใดหรือเข้าไปในสถานที่ เล่นการพนัน สถานค้าประเวณี หรือสถานที่ที่ห้ามมิให้เด็กเข้า

(9) บังคับ ชูเชิญ ชักจูง ยุยง ส่งเสริม หรือยินยอมให้เด็กแสดงหรือกระทำการอันมีลักษณะลามกอนาจาร ไม่ว่าจะไปเพื่อให้ได้มาซึ่งค่าตอบแทนหรือเพื่อการใด

(10) จำหน่าย แลกเปลี่ยน หรือให้สุราหรือบุหรี่แก่เด็ก เว้นแต่การปฏิบัติทางการแพทย์ ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งมีโทษตามกฎหมายอื่นที่หนักกว่าให้ลงโทษตามกฎหมายนั้น

สรุปได้ว่า กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายที่ให้ความคุ้มครอง ป้องกัน ดูแล สิทธิเด็กทั้งทางร่างกายและจิตใจคุ้มครองในเรื่องของการให้เด็กได้รับการเลี้ยงดูอย่างมีคุณภาพ ทั้งทางกายและใจในลักษณะที่เด็กพึงจะดำรงชีวิตก่อนที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ นอกจากนี้ ยังเป็นการป้องกันเด็กไม่ให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ผิดต่อกฎ ระเบียบ หรือกฎหมาย หรือรวมถึงการที่ผู้ปกครองกระทำการใด ๆ ที่ไม่ถูกไม่ควรโดยละเมิดสิทธิเด็กใน การแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบต่อเด็ก นอกจากนี้ พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ยังเป็นกฎหมายที่คุ้มครองดูแลเด็กให้ประพฤติปฏิบัติตนถูกต้องเหมาะสมกับสภาพการณ์ ของสังคมแห่ง การเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ รวมถึง พ่อแม่ ผู้ปกครอง จะต้องคอยดูแลบุตรหลาน ที่อยู่ใน ความรับผิดชอบมิให้เด็กประพฤติปฏิบัติผิดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือกฎหมายในขณะที่ยังศึกษา หาความรู้และให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของสังคมประเทศ

3. พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550

พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ เด็ก หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่า สิบแปดปีบริบูรณ์ เยาวชน หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุตั้งแต่สิบแปดปีบริบูรณ์ถึงยี่สิบปีบริบูรณ์

มาตรา 6 ให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์มีหน้าที่ ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน รวมทั้งแก้ไขปัญหาที่อาจมีผลกระทบในทางลบต่อเด็กและเยาวชน โดยมีหลักการ ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาเด็กและเยาวชน การบังคับใช้และการปฏิบัติตามบทบัญญัติใด ๆ แห่งพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน ต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุด ของเด็กและเยาวชนเป็นอันดับแรก

2. เด็กและเยาวชนทุกคนมีสิทธิในการได้รับการศึกษา และได้รับการศึกษา
ขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพสูงสุดตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ
3. เด็กพิการ เด็กที่มีข้อจำกัดทางการเรียนรู้ และเด็กที่มีความสามารถพิเศษ
มีสิทธิในการได้รับการศึกษาที่รัฐจัดให้เป็นพิเศษที่เหมาะสมกับลักษณะเด็กประเภทนั้น ๆ
4. เด็กและเยาวชนมีสิทธิในการรับบริการทางการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐานสูงสุด
เท่าที่มีการให้บริการทางด้านนี้
5. เด็กและเยาวชนมีสิทธิในการเล่น มีเวลาพักผ่อน และเข้าร่วมกิจกรรม
การเล่นทางนันทนาการที่เหมาะสมตามวัยของเด็กและเยาวชน และการมีส่วนร่วมอย่างเสรี
ในทางวัฒนธรรมและศิลปะ การดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้กระทำโดยมีแนวทาง ดังต่อไปนี้
 - (1) ให้เด็กและเยาวชนมีความผูกพันต่อครอบครัว ภาครัฐมีใจในความเป็นไทย
มีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปลอดภัย และรู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น
รวมทั้งกฎเกณฑ์และกติกาในสังคม
 - (2) ให้มีสุขภาพและพลานามัยแข็งแรง รู้จักการป้องกันตนเองจากโรค
และสิ่งเสพติด
 - (3) ให้มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ ตามสมควรแก่วัย จริยธรรม และคุณธรรม
 - (4) ให้มีทักษะและเจตคติที่ดีต่อการทำงาน มีศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจ
ในการทำงานสุจริต
 - (5) ให้รู้จักคิดอย่างมีเหตุผลและมุ่งมั่นพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
 - (6) ให้รู้จักช่วยเหลือผู้อื่นโดยมีจิตสำนึกในการให้และการอาสาสมัคร
รวมทั้งมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติ
- 7) ให้มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อส่วนรวมตามสมควรแก่วัย

มาตรา 7 ให้เด็กและเยาวชนทุกคนมีสิทธิได้รับการจดทะเบียนรับรองการเกิด
การพัฒนา การยอมรับ การคุ้มครองและโอกาสในการมีส่วนร่วมตามที่บัญญัติในพระราชบัญญัตินี้
หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องอย่างเท่าเทียม โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเพราะเหตุ
แห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกาย
หรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม
การศึกษาอบรม ความคิดเห็นทางการเมือง การเกิดหรือสถานะอื่นของเด็กและเยาวชน บิดามารดา
หรือผู้ปกครอง

มาตรา 8 ให้สำนักงานหรือสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด
ร่วมมือ ส่งเสริม และประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง
เพื่อจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับท้องถิ่นให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน
แห่งชาติ และให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน
ที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบ ในการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนตามวรรคหนึ่ง ให้คำนึงถึงหลักการ
และแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนและประชาสังคมในท้องถิ่นด้วย

มาตรา 24 สภาเด็กและเยาวชนอำเภอมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้ (1) ส่งเสริม สนับสนุน
และเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านวิชาการและกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษา กีฬา และวัฒนธรรม
ในท้องถิ่นของเด็กและเยาวชน (2) จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาเด็กและเยาวชน

ในท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถ และจริยธรรม (3) เสนอแนะและให้ความเห็นต่อสภาเด็กและเยาวชนจังหวัดเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น

มาตรา 41 เพื่อเป็นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมและพัฒนาเด็กและเยาวชน ให้องค์กรเอกชนหรือองค์กรชุมชนที่มีกิจกรรมหรือผลงานเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน และมีได้มีวัตถุประสงค์ในทางเมืองหรือมุ่งค้าหาทำไรจากการประกอบกิจกรรมดังกล่าวมีสิทธิขอจดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนหรือองค์กรชุมชนด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนต่อกระทรวง การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

2.2 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) ฉบับสรุป มีวัตถุประสงค์แน่ว นโยบาย เป้าหมาย และกรอบการดำเนินงาน ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2553 : 23-28)

การให้บรรลุปรัชญา กรอบแนวคิด และเจตนารมณ์แห่งแผนการศึกษาแห่งชาติ ประกอบกับการคำนึงถึงสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคโลกาภิวัตน์ แนวโน้มและทิศทางการพัฒนาประเทศในอนาคตที่เน้นการให้ความรู้เป็นฐานของการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ประชากร สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 นโยบายรัฐบาล แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) รวมทั้งหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวทางของแผนการศึกษาแห่งชาติที่กำหนดไว้ จึงเห็นควรกำหนดวัตถุประสงค์ แนวนโยบาย เป้าหมาย และกรอบการดำเนินงานในแต่ละวัตถุประสงค์ใหม่ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ 1 พัฒนาคนอย่างรอบด้าน และสมดุลเพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา

1.1 เป้าหมายรวม

คนไทยเป็นคนดี เก่ง มีความสุข มีความรู้เชิงวิชาการและสมรรถนะทางวิชาชีพใฝ่รู้และแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีสุขภาพทั้งกายและใจที่สมบูรณ์ มีความภูมิใจในความเป็นไทย สามารถประกอบอาชีพและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เพื่อเป็นเป้าหมายและฐานหลักของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ดังนี้

1.2 แนวนโยบาย

ปลูกฝังและเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม มีจิตสำนึกและมีความภูมิใจในความเป็นไทย มีระเบียบวินัย มีจิตสาธารณะคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นใน การปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและรังเกียจ การทุจริต ต่อต้าน การซื้อสิทธิ์ขายเสียง

1.3 เป้าหมาย

ผู้เรียนมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม มีจิตสำนึก และมีความภูมิใจในความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย สามารถทำงานเป็นกลุ่ม คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมีความสมานฉันท์ สันติวิธี และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และรังเกียจการทุจริต ต่อต้านการซื้อสิทธิ์ขายเสียง

2. กรอบการดำเนินงาน

2.1 จัดให้มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความจริงของชีวิต และธรรมชาติ

หลักธรรมของศาสนา คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดำรงวิถีชีวิตและเอกลักษณ์ความเป็นไทย ประวัติศาสตร์ไทย วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชาติ รวมทั้งหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การศึกษาเพื่อความปลอดภัย เช่น การขับขี่อย่างปลอดภัย ในหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ และกิจกรรมในทุกระดับ/ประเภทการศึกษา

2.2 พัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การจัดกิจกรรม การวัดและประเมินผลในทุกระดับ/ประเภทการศึกษา เพื่อส่งเสริมความมีระเบียบวินัย จิตสาธารณะ การทำงานเป็นกลุ่ม คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ปลุกฝังและเสริมสร้างวิถีประชาธิปไตย ความสามัคคีสมานฉันท์ สันติวิธีและยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และรังเกียจการทุจริตต่อต้านการซื้อสิทธิ์ขายเสียง

2.3 บูรณาการการศึกษาเกี่ยวกับศาสนา โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เน้น คุณธรรมนำความรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจในแก่นธรรมของศาสนา สามารถนำไปปฏิบัติและใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติอย่างยั่งยืน

2.4 สร้างภูมิคุ้มกัน ป้องกัน และเฝ้าระวังปัญหาด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนในสังคม

2.5 ส่งเสริมบทบาทครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา และสถาบันสังคมอื่น ในการปลุกฝังและเสริมสร้างผู้เรียนให้มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทย

2.6 ส่งเสริมสนับสนุนการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับสถาบัน/หน่วยงาน ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมเอกลักษณ์ไทย ค่านิยม และความภูมิใจในความเป็นไทยนอกจากนี้
สรุปการประเมินผลการเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “กระบวนการเสริมสร้างจริยธรรม บูรณาการระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน” ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้จัดทำแบบสอบถามเพื่อประเมินผลการเสวนาทางวิชาการเรื่อง "กระบวนการ เสริมสร้างจริยธรรม บูรณาการระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน" โดยผู้เข้าร่วมเสวนาได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ จากแบบสอบถามที่ผู้เข้าร่วมการเสวนาส่งคืนให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จำนวน 27 ฉบับ สรุปสาระสำคัญตามประเด็นต่างๆ ได้ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 กระบวนการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชนของชาติ
ดังนี้

1. ความร่วมมือและความสามัคคีร่วมใจ ต้องได้รับการปลุกฝังมาที่บ้าน ชุมชน โรงเรียน และวัด โดยเน้นให้เกิดการเรียนรู้และ สามารถปฏิบัติได้จริง มีการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน สร้างความคิดที่เป็นแกนกลาง โดยชุมชนต้องเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม มีการจัดโครงการอบรมคุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่อง ช่วยสอดส่องดูแลคุณธรรม จริยธรรมและสนับสนุนกิจกรรมต่อกัน ส่งเสริมให้ข้อมูลความรู้แก่ชาวบ้าน ลูกหลานได้รับรู้ข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง

2. ผู้ปกครองต้องให้ความรู้ ให้คำปรึกษาหรือสร้างคุณธรรม จริยธรรม ที่พึงประสงค์ ให้เกิดขึ้นภายในบ้าน นำบุตรหลานเข้าวัดและ ทำบุญให้ทานเพื่อเสริมสร้างให้เกิด คุณธรรมมากขึ้น มีความซื่อสัตย์สุจริต อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข บิดา มารดาควรชี้แจง ให้บุตรหลานรู้จักบาป-บุญ คุณโทษ ประโยชน์และมีใช้ประโยชน์ ให้ความรักความเมตตา ช่วยเหลือเกื้อกูลดูแลความประพฤติของบุตรหลาน เสริมสร้างความเป็นคนดีของสังคม มีคุณธรรม จริยธรรมในชีวิตประจำวันทั้งในบ้านและนอกบ้าน

3. ควรให้บ้านมีส่วนช่วยและมีส่วนสัมพันธ์กับโรงเรียน รวมทั้งวัดควร เป็นศูนย์กลาง และจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียนด้วย ทุกกลุ่มในสังคมจำเป็นต้องทำงานร่วมกันในทุกๆ ด้าน เป็นที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จะเป็นพลังสร้างความมั่นคงให้ประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้า

4. ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ในการอบรม สั่งสอน แนะนำความรู้ และการประพฤติที่ดีแก่นักเรียน เนื่องจากพฤติกรรมของนักเรียนที่มี ปัญหาส่วนหนึ่ง เกิดจากสภาพ จากทางบ้าน เช่นพ่อแม่ไม่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูก หรือการละเลยการสั่งสอนบุตรหลาน

ประเด็นที่ 2 การจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอน โดยบูรณาการเนื้อหาสาระ พุทธธรรม ในทุกกลุ่มวิชา มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. หลักสูตรต้องเน้นให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้จริงมากกว่าการเรียนรู้ จากทฤษฎี โดยครูต้องสอนคุณธรรม จริยธรรมสอดแทรก ในกิจกรรมการเรียนการสอนในทุก กลุ่มวิชาสอนให้สอดคล้องกันระหว่างพุทธธรรมและวิชาการทั่วไป ให้ผู้เรียนรู้จักผิดชอบ ชั่ว-ดี ครูจะต้องบูรณาการเนื้อหาสาระ การเรียนรู้ คุณธรรม จริยธรรม มาประยุกต์เข้ากับการเรียน การสอนอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ ผู้เรียนเกิดความรู้คู่คุณธรรม ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไป ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยระดมความคิดเห็นจากกลุ่มนักวิชาการ ต่างๆ เข้าร่วม ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วย

2. ต้องให้นักเรียนทุกคนสอบหรือมีพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ก่อนนำมาบูรณาการด้วย กิจกรรมต่างๆ ครูต้องนำเนื้อหาข้อธรรมะมาสอดแทรกและมีการวัดผล ประเมินผลผู้เรียนอย่างจริงจัง โดยครูให้คะแนนเพื่อเป็นการวัดพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียน

3. ควรให้พระภิกษุเข้ามามีส่วนร่วมในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้นำหลักธรรมที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง

4. วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมควรจัดสอนแบบเดิมก่อนยุคการปฏิรูป การศึกษาแต่ควรปรับปรุงเนื้อหาบ้างเล็กน้อย

5. โรงเรียนและวัดควรช่วยกันพัฒนาเฉพาะด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรมสารเสพติด และการบำบัดจิตใจ

ประเด็นที่ 3 การส่วนร่วมในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมสำหรับ เยาวชน ดังนี้

1. ครูต้องอบรม สั่งสอน ชี้แนะนักเรียน และสอนด้วยการพูดให้ฟัง ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เป็นแบบอย่างที่ดี ในการปฏิบัติ ด้านคุณธรรม จริยธรรม สั่งสอนแนะนำ ทั้งด้านการดำเนินชีวิต และสังคม ให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในทาง ที่เหมาะสมเป็น แบบอย่างที่ดี ส่งเสริมให้เยาวชนปฏิบัติดี

2. นิมนต์พระภิกษุไปสอนจริยธรรมหรือให้นักเรียนมาเรียนที่วัด เป็นผู้ชี้แนะแนวทางการปฏิบัติตน ให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับธรรมะ โดยการจัดอบรม สอนทฤษฎีและให้ปฏิบัติจริง จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน เช่น การเข้าค่าย พุทธบุตร เป็นต้น

3. ครูและผู้บริหาร ให้ความร่วมมือในการส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชน ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และช่วยอบรมเยาวชนให้เป็นคนดี

ประเด็นที่ 4 ข้อเสนอแนะนโยบายเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม แก่เยาวชนและประชาชนในระดับชาติ ดังนี้

1. ผู้บริหารทุกระดับต้องมีความรู้เรื่องคุณธรรม จริยธรรม เป็นอย่างดี และสามารถนำมาใช้ในการบริหารและการปกครองได้

2. ควรให้เยาวชนทุกคนสอบธรรมศึกษาตรี โท เอก ตามระดับ

3. ควรจัดงบประมาณให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้ง 2 แห่ง ให้มากขึ้น

4. ทุกสถาบันต้องช่วยกันสอดส่องดูแล ให้คำแนะนำแก่เยาวชนให้เกิด ความซาบซึ้งในคำสั่งสอนของสถาบันศาสนา แล้วนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ควรมีข้อบังคับให้ สถานศึกษาทุกแห่งจัดให้เด็กเข้าค่ายปฏิบัติธรรมในวันหยุด หรือในวันปิดเทอม เพื่อให้เด็กห่างไกล ยาเสพติด และต้องร่วมมือกันเอาใจใส่อย่างจริงจัง บ้าน วัด และโรงเรียน ต้องร่วมมือกันมากกว่านี้ โดยสร้างแบบแผนปลูกจิตสำนึกให้รักคุณธรรม จริยธรรมเป็นสิ่งที่ชีวิตให้มีคุณค่า

5. รัฐต้องสนับสนุน ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างและพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมแก่ครูและหน่วยงาน ราชการเพื่อเป็นต้นแบบให้แก่หน่วยงานอื่นนำไปปฏิบัติ

6. ขอให้บรรจุหลักสูตรการสร้างคุณธรรม จริยธรรมทุกระดับชั้น เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม พร้อมทั้ง มีการวัดผลประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ ในการสอบคัดเลือกเพื่อศึกษาต่อหรือทำงานก็ควรจะต้องสอบวิชานี้ด้วย

7. ต้องมีหลักสูตรเกี่ยวกับพุทธธรรมเป็นหลักสูตรแกนกลาง ร้อยละ 70 และมีหลักสูตร ท้องถิ่น เช่น ภูมิปัญญาชาวบ้านที่สอดคล้องกับ วัฒนธรรม ประเพณีของแต่ละ ท้องถิ่นร้อยละ 30

4. กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

4.1 นโยบายการศาสนาของรัฐบาลด้านศาสนา รัฐบาลส่งเสริมเผยแผ่ศาสนาธรรม และสืบทอดศาสนทายาทเพื่อสร้างสังคมให้มีจริยธรรมและคุณธรรม ดังนี้ (กรมการศาสนา. 2542 : 50)

1. ส่งเสริมศาสนศึกษา เพื่อเผยแผ่ศาสนาธรรมและสืบทอดศาสนทายาท รวมทั้ง สนับสนุนให้มีการพัฒนาศาสนสถานให้สะอาด ร่มเย็น สงบสุข และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนด้านจิตใจ มากกว่าวัตถุ

2. สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษาศาสนาธรรม ร่วมประกอบพิธีกรรมกับสมาชิก ในครอบครัวมีศาสนาเป็นหลักในการดำรงชีวิต

3. เอื้อให้ศาสนิกชนต่างศาสนาร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม เพื่อความสามัคคีและเพื่อสันติธรรมในสังคม

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษารูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ ผู้วิจัยจะเน้นแสวงหาองค์ความรู้ที่มีอยู่ในพื้นที่การวิจัย ซึ่งเป็นวัดที่มีการจัดปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเป็นประจำ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ใช้แนวคิดทฤษฎีในการวิจัยในลักษณะองค์รวม ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาและพัฒนาทางจริยธรรม

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ สำหรับความเชื่อของศาสนา ที่กล่าวถึงมาแล้ว ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์เป็นความเชื่ออีกประเภทหนึ่งที่แตกต่างไปจากความเชื่อทางศาสนาและวิทยาศาสตร์ คำว่า Magic เป็นคำ ที่ใช้ในภาษาอังกฤษ แต่เมื่อนำ มาใช้ในภาษาไทย มีความหมายหลายอย่างด้วยกัน เช่นในพจนานุกรมลำดับสระของ ละอออง มีเศรษฐี (2528 : 138-139) มีคำ แปลอยู่ 2 ความหมายคือ 1) แปลว่า ไสยศาสตร์ คือเป็นตำราและความรู้เกี่ยวกับสิ่งลึกลับที่มนุษย์ได้มาโดยผ่าน การคาดคะเนหรือการเดาสุ่ม 2) แปลว่า มายาศาสตร์ ซึ่งเป็นเรื่องที่สร้างทำ เล่ห์เหลี่ยมอันเป็นความไม่จริงก็ให้เกิดความเข้าใจผิดแก่ผู้อื่นอีกประเภทหนึ่งได้

สำหรับความเชื่อของคนลาวเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา ความเชื่อเรื่องมายาศาสตร์ และความเชื่อเรื่องโชคกลางต่าง ๆ ก็เรียกเป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ทั้งหมดความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์และความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาเป็นส่วนประกอบสำคัญในการเสริมสร้างพลังเหนือธรรมชาติ ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะแบ่งเขตแดนระหว่าง ความเชื่อศาสนาและความเชื่อของไสยศาสตร์ออกจากกันได้ นักวิชาการหลาย ๆ คนที่ได้อบรมความเชื่อของศาสนาและความเชื่อทางไสยศาสตร์ไว้ด้วยกัน เช่น

สนธิ สมักรการ (2539 : 45) นักมานุษยวิทยารุ่นแรกได้รวมศาสนาและไสยศาสตร์ไว้ด้วยกัน คือ Tylor มองพฤติกรรมทางศาสนาของมนุษย์ในความหมายที่กว้างที่สุด ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของวิญญาณภูตผีปีศาจ พระเจ้า เทพ เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย รวมทั้งพฤติกรรมที่มีลักษณะลึกลับเหนือธรรมชาติทั้งหลาย รวมทั้งไสยศาสตร์ มายาศาสตร์ ล้วนแต่เป็นพฤติกรรมทางศาสนาของมนุษย์ทั้งนั้น

ถึงแม้ว่า Malinowski (สนธิ สมักรการ. 2539 : 46 ; อ้างอิงมาจาก Malinowski. 1924) จะแยกศาสนาออกจากไสยศาสตร์ก็ตาม แต่เขาก็ยอมรับว่าทั้งศาสนาและมายาศาสตร์มีจุดกำเนิดมาแบบเดียวกัน คือ เพื่อสนองความต้องการทางอารมณ์และจิตใจของมนุษย์ในขณะที่ตกอยู่ภายใต้ภาวะแห่งความเครียดทั้งหลาย (Stress) รวมทั้งวิกฤตการณ์ในชีวิตมนุษย์อย่างเช่น การตาย การผ่านขั้นตอนที่สำคัญ ๆ ในชีวิต ความผิดหวังในเรื่องต่าง อาทิ ความไม่สมหวังในรักที่ตนพึงปรารถนาความเคียดแค้นอาฆาต คนเราไม่สามารถแก้ปัญหาทางจิตใจได้จึงพึ่งมายาศาสตร์และศาสนาเนื่องจากว่าความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา และความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ มีความใกล้เคียงกันและเหมือนกันมากที่สุด แต่ศาสนาและ ไสยศาสตร์ก็มีบางจุดที่แตกต่าง Malinowski (สนธิ สมักรการ. 2539 : 46 ; อ้างอิงมาจาก Malinowski. 1924) ได้แบ่งแยกพฤติกรรมทางศาสนาและมายาศาสตร์หรือไสยศาสตร์ออกจากกันอย่างชัดเจน Malinowski เสนอว่า มายาศาสตร์หรือ ไสยศาสตร์ (Magic) นั้นเป็นศิลปะในทางปฏิบัติเป็นการกระทำ เพื่อหวังผลอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นศิลปะปฏิบัติของมายาศาสตร์นั้น มีวิธีการอยู่ไม่กี่อย่าง

ได้แก่ การว่าคาถา (Spell) การทำพิธีกรรม (Rites) และการปฏิบัติตนเป็นพิเศษในบางกรณีของผู้ปฏิบัติกร มายาศาสตร์ การกระทำ ไสยศาสตร์จึงเป็นสิ่งที่เห็นได้ง่ายเพราะเป็นการกระทำ พิธีกรรมใช้คาถาอาคมเพื่อผลในทางปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งของมนุษย์เท่านั้นและผลนั้นก็จะต้องเกิดขึ้นในเวลาที่ไม่นานจนเกินไปนัก ด้วยเหตุนี้พิธีกรรมหรือปฏิบัติการมายาศาสตร์จึงเป็นการกระทำ เฉพาะกรณีทั้งสิ้น ส่วนศาสนานั้น Malinowski ถือว่าเป็นองค์กรที่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ด้วย ตนเอง แต่วัตถุประสงค์ของปฏิบัติการทางศาสนา มักจะสลับซับซ้อนมองเห็นไม่ได้ชัดเจนอย่างมา ยาศาสตร์ ฉะนั้น เทคนิคปฏิบัติทางศาสนาจึงไม่อาจบ่งชี้ได้ง่าย ๆ เหมือนของไสยศาสตร์ ศาสนา ของสังคมดั้งเดิมมักจะเกี่ยวพันกับนิยายปรัมปรา (Mythology) ว่าด้วยต้นกำเนิดของชาติวงศ์ และมักมีการอธิบายถึงความเป็นมาของโลกและจักรวาลหรือ สัมพันธภาพระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า ทั้งหลายในศาสนาด้วย ปฏิบัติการทางศาสนาจึงมิได้เป็นไปเพื่อหวังผลอันใดอันหนึ่งในปัจจุบัน แต่มุ่งที่จะสนองความต้องการทางด้านจิตใจในเรื่องความเชื่อในคุณงามความดีร่วมกันของผู้นับถือ ศาสนาเดียวกันมากกว่าศาสนาและความเชื่อ จึงสื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งที่ตน ศรัทธาอันจะนำไปสู่การแสดงออกตามที่บุคคลนั้นให้ความยึดถือเชื่อมั่น การเผยแพร่หลักธรรม ทางพระพุทธศาสนาของพระภิกษุจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กและเยาวชน ทางจิตใจให้มีความเข้มแข็งท่ามกลางสภาวะการณ์ของโลกที่มี การเปลี่ยนแปลงในแง่ของวัตถุ หากเด็กและเยาวชนยังเห็นความสำคัญของหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา และสามารถเข้าถึงได้ หากมีการแนะนำสั่งสอนอย่างถูกวิธีโดยบุคลากรทางศาสนา คือ พระภิกษุ

แนวคิดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนในปัจจุบันดังนี้ (โกวิท วรพิพัฒน์. 2533 : 43) ได้เสนอแนวทางคุณสมบัติหรือคุณลักษณะที่จะทำให้เด็กอยู่ในสังคม ปัจจุบันและอนาคตได้ คือ การคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น เราจะต้องสอนเด็กของเราให้มีคุณสมบัติอัน เป็นหลักสองประการนี้ รวมทั้งคุณสมบัติอื่นๆ คือ สามารถทำงานเป็นกลุ่ม มีส่วนร่วมในการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย สามารถเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ ให้มีความกตัญญูกตเวที มีระเบียบ วินัยรู้จักตัวเอง รู้จักเพื่อน รู้จักสภาพของบ้านเมือง ซึ่งเรากำลังศึกษาทำกันอยู่แล้ว โดยเฉพาะการ สอนให้เด็กคิดเป็นนั้นเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันและอนาคตมาก การคิดเป็นในที่นี้ ไม่ได้หมายความว่า คิดอย่างมีเหตุผลธรรมดาๆ หรือคิดเลขเป็นเท่านั้น แต่หมายถึง เด็กรู้จักตัวเอง รู้จักสภาพของ สังคมและสิ่งแวดล้อม รู้จักวิชาการและสามารถนำทั้งสามอย่างนี้มาพิจารณาใช้เป็นข้อมูลในการคิดและ ตัดสินใจในการดำรงชีวิต ในการที่จะทำอะไรและไม่ทำอะไร ข้อมูลเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมและ ความเชื่อต่างๆ จะรวมอยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อม เพราะฉะนั้นการที่เราจะต้องสอนให้เด็กคิดเป็นและ แก้ปัญหาเป็น จึงเป็นคุณลักษณะที่เราควรเน้นตลอดไป และเน้นให้ชัดยิ่งขึ้น มิฉะนั้นเด็กของเราจะอยู่ ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้ลำบาก แต่ถ้าเขาสามารถเข้าใจตัวเองสภาพแวดล้อม การ เปลี่ยนแปลง ทรัพยากรรู้ความต้องการของสังคมและรู้วิชาการ เขาก็จะนำข้อมูลเหล่านั้นมาพิจารณา ประกอบการตัดสินใจเลือกปฏิบัติ ในสิ่งที่ถูกต้องที่เราเรียกว่า “ทางสายกลาง” ให้เกิดความสมดุล และจากการสนทนากับชาวบ้านทั่วไป ตลอดจนนักการศึกษาต่างๆ ถึงคุณลักษณะที่เมืองไทยต้องการ ที่คนไทยควรจะมีก็มักจะกล่าวกันถึงความรับผิดชอบ ความกตัญญูกตเวที การมีวินัยเพิ่มขึ้นจากการคิด เป็นและแก้ปัญหาเป็นด้วย

1.2 องค์ประกอบของการปลูกฝังจริยธรรม

การฝึกอบรมหรือปลูกฝังจริยธรรม พระพุทธศาสนามองมนุษย์ทุกคนว่าเป็น “เวไนยสัตว์” ที่มีศักยภาพในตนเองที่จะพัฒนาทางด้านจริยธรรมให้สูงขึ้นตามลำดับจนบรรลุเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิตได้ และทางปลูกฝังนั้น พระพุทธศาสนายอมรับทั้งอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและการใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผลว่า เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลเท่ากัน องค์ประกอบทั้งสองนี้ต้องเสริมหรือเกื้อหนุนกันประสานกันด้วยดีการพัฒนาจริยธรรมจึงเป็นไปด้วยความดี องค์ประกอบทั้ง 2 อย่าง ดังนี้ (เสฐียรพงษ์ วรรณปก. 2533 : 26-27)

1. โปรโตโมสะ คือ สิ่งแวดล้อมภายนอก หมายถึง สิ่งแวดล้อมทางสังคมทั่วไป ที่ดีที่เกื้อกูลแก่การปลูกฝังจริยธรรมในที่นี้เน้นไปที่ “กัลยาณมิตร” คือ มิตรคอยให้คำแนะนำที่ดี เช่น บิดา มารดา ครู อาจารย์ และท่านผู้รู้ทั้งหลาย เด็กที่มีโปรโตโมสะที่ดีพร้อมจะก้าวหน้าทางจริยธรรมมากกว่าเด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย

2. โยนิโสมนสิการ คือ การรู้จักใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผลใช้ความคิดถูกวิธี รู้จักคิด คือ คิดแยกแยะและสืบสาวหาต้นตอ ตามหลักความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยต่างๆ พุดให้เข้าใจง่ายๆ คือ คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น ในทางปฏิบัติ การสร้างคุณธรรมจริยธรรมจะต้องขึ้นอยู่กับ สิ่งแวดล้อมส่วนหนึ่ง และสร้างสำนึกภายในโดยเฉพาะการรู้จักคิดของเด็กอีกส่วนหนึ่งครูอาจารย์ จะช่วยเป็นกัลยาณมิตรชี้แนะให้ใช้ความคิดให้ถูกวิธี รู้จักคิดหาเหตุ ถ้าไม่มีกัลยาณมิตรโยนิโสมนสิการ มักเกิดยาก

สรุปได้ว่า แนวคิดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนั้น คุณสมบัติหรือคุณลักษณะ ที่จะทำให้เด็กอยู่ในสังคมปัจจุบันและอนาคตได้ คือ การคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น การอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและการคบกับกัลยาณมิตร คือ มิตรที่ดี และการรู้จักใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผลใช้ความคิดถูกวิธี

1.3 หลักการทางพระพุทธศาสนา

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2542 : 11-25) หลักการประยุกต์ใช้พุทธวิธี ในการสอนหลักธรรม “ไตรสิกขา” การศึกษา (สิกขา) แยกย่อยออกไปเป็น 3 ด้าน โดย สอดคล้องกับองค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิตมนุษย์ที่มี 3 ด้าน คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เรียกว่า ไตรสิกขา ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ศีล คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทางกาย และวาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องมีผลดีศีลแบ่งเป็นหมวดใหญ่ๆ 4 หมวด คือ ประการแรกการรักษาวินัยแม่บทของชุมชน (ปาฏิโมกข์สังวร) เมื่อคนอยู่ร่วมกัน หรือทำงานกิจการร่วมกัน เป็นชุมชนเป็นหน่วยงาน เป็นองค์กร ตลอดจนจนเป็นประเทศชาติจะต้องมี กฎกติกาตลอดจนกฎหมาย เพื่อจัดระเบียบให้เกิดความเรียบร้อย ความประสานสอดคล้อง ความเกื้อหนุนต่อกัน ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ที่จะเอื้ออำนวยหรือเป็นหลักประกันให้ชีวิตความเป็นอยู่ และกิจการต่างๆ ดำเนินไปด้วยดี สมตามวัตถุประสงค์แห่งชีวิตหรือกิจการของชุมชนนั้น ดังเช่น วินัยแม่บทสำหรับคฤหัสถ์หรือสังคมแห่งมนุษยชาติทั้งหมด ก็คือ ศีล 5 ซึ่งถือว่าเป็น มนุษยธรรม เพราะเป็นบรรทัดฐานที่จะทำให้มนุษย์มีวิถีชีวิตที่สูงกว่าสัตว์เดรัจฉาน อยู่ร่วมกัน

โดยไม่เบียดเบียนกัน และรักษาสังคมให้มีสันติสุข ประการที่สองการรู้จักใช้อินทรีย์ (อินทรีย์สังวร) เรารับรู้สิ่งแวดล้อม โดยผ่านทางอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถ้ารับรู้ใช้หู ตา ไม้เป็น เช่น ดูไม่เป็น ฟังไม่เป็น แทนที่จะได้ประโยชน์ ก็เกิดโทษ เช่น เกิดความลุ่มหลงมัวเมาถูกลอกหลวงและเสื่อมเสียสุขภาพ เป็นต้น ตลอดจนนำไปสู่การใช้มือและสมองเพื่อการแย่งชิงอำนาจหรือทำลาย จึงต้องพัฒนาพฤติกรรมในการใช้อินทรีย์ให้ดู ฟังเป็นต้น อย่างมีสติ เมื่อดูเป็น ฟังเป็น เช่นดูทีวีเป็น ฟังวิทยุเป็น รู้จักใช้ตาหูแสวงหาความรู้ เป็นต้น ก็จะได้เป็นปัญญาได้คุณภาพชีวิตและนำไปสู่การใช้มือและสมอง เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและทำการสร้างสรรค์หลักการปฏิบัติที่สำคัญในการใช้อินทรีย์ คือ

1.1 รู้จักพิจารณาเลือกเฟ้นสิ่งที่จะดู จะฟัง เป็นต้น รู้จักแยกแยะ ได้อย่างรู้เท่าทันว่าสิ่งใด รายการใด ดิฉันหรือไม่ เป็นคุณประโยชน์หรือเป็นโทษเป็นภัย แล้วหลีกเลี่ยงสิ่งชั่วร้ายเป็นโทษภัย และรับดูรับฟังสิ่งที่ดีงามเป็นประโยชน์

1.2 ดู ฟัง เป็น ต้น อย่างมีสติ ควบคุมตนเองได้ รู้จักประมาณ รู้พอดี ไม่ปล่อยตัวให้ลุ่มหลงมัวเมา ตกเป็นทาสสิ่งที่ดีที่ฟังเป็นต้นนั้น อันจะทำให้สิ้นเปลืองเงินทอง สูญเสียเวลา เสียสุขภาพ เสียการงาน เสียการเล่าเรียน เป็นต้น

1.3 ไม่เห็นแก่ความสนุกสนานบันเทิง ไม่ติดอยู่แค่ความพอใจ ไม่ชอบใจ แต่รู้จักดูรู้จักฟัง ให้ได้คุณค่าที่ดีงามเป็นประโยชน์สูงขึ้นไปกว่านั้น โดยเฉพาะที่สำคัญคือ ต้องให้ได้ปัญญาและคติที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชีวิตและสังคม

1.4 การเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ (อาชีวนิวิธาน) คือ การทำมาหาเลี้ยงชีพ ที่เป็นพฤติกรรมหลักในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ถ้ามีผู้หาเลี้ยงชีพโดยวิธีทุจริต เป็นมิฉฉาชีพ นอกจากชีวิตของคนนั้นเองจะชั่วร้ายเสื่อมเสียแล้ว ก็ก่อความเดือดร้อนแก่สังคมอย่างมาก จึงต้องย้ำเน้นกันอย่างมากในเรื่องการพัฒนาสัมมาชีพ คือ หาเลี้ยงชีพโดยทางสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย สัมมาชีพยังมีลักษณะที่สำคัญๆ ดังนี้ เป็นอาชีพที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นอาชีพการงานที่ไม่ทำลายคุณค่าของชีวิต เป็นอาชีพที่ช่วยพัฒนาชีวิตของตนให้เจริญ เป็นต้น

1.5 การเสพบริโภคโดยใช้ปัญญา พฤติกรรมของมนุษย์ในที่สุดก็มาลงที่การกินใช้เสพ บริโภค ถ้ามนุษย์ไม่พัฒนาพฤติกรรมในการเสพบริโภค ก็จะก่อปัญหาอย่างมาก ทั้งแก่ชีวิตแก่สังคม และแก่โลก เพราะเขาจะกิน ใช้บริโภคปัจจัย 4 และสิ่งของเครื่องใช้ทั้งหลาย รวมทั้งเทคโนโลยีด้วยโมหะ ก่อให้เกิดความลุ่มหลงมัวเมา ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ความเสื่อมเสียสุขภาพ ชีวิตนั้น จึงต้องพัฒนาพฤติกรรมในการกิน ใช้ เสพ บริโภค ให้เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากปัญญา ที่รู้เข้าใจและปฏิบัติถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของปัจจัย 4 ตลอดจนเทคโนโลยีนั้นๆ

2. สมาธิ หมายถึง การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรม เนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนา และเป็นไปตามเจตจำนงและแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นแล้วก็จะควบคุมดูแลและนำพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามด้วย แม้ความสุขความทุกข์ในที่สุดก็อยู่ที่ใจยิ่งกว่านั้น ปัญญาจะเจริญงอกงามได้ ต้องอาศัยจิตใจที่เข้มแข็งสู้ปัญหาเอาใจใส่ มีความเพียรพยายามที่จะคิดค้น ไม่ท้อถอยไม่กระวนกระวาย ไม่ฟุ้งซ่าน ต้องมีจิตแน่วแน่มั่นคงมีสมาธิ ดังนั้น จิตที่ฝึกดีแล้ว จึงเป็นฐานที่จะให้ปัญญาทำงานและพัฒนาอย่างได้ผลการพัฒนาจิตใจนี้ มีสมาธิเป็นแกน หรือ

เป็นศูนย์กลางจึงเรียกว่า “สมาธิ” และอาจแยกออกเป็นการพัฒนาคุณสมบัติของจิตใจในด้านต่างๆ คือ

2.1 พัฒนาคุณธรรมซึ่งเป็นคุณภาพของจิตใจ กล่าวคือ คุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม ให้เป็นจิตใจที่สูง ประณีตและประเสริฐ เช่น เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาดีเป็นมิตร อยากให้ผู้อื่นมีความสุข กรุณา คือ ความสงสาร อยากช่วยเหลือผู้อื่น ให้พ้นจากความทุกข์ทรมานเวทิตา คือ ความรู้จักคุณค่าแห่งการกระทำของผู้อื่น และแสดงออกให้เห็นถึงการรู้คุณค่านั้น ทิธี คือ ความอายบาป ละอายใจต่อการทำความชั่ว และโอตตปปะ คือ ความกลัวบาป เกรงกลัวต่อความชั่ว เป็นต้น

2.2 พัฒนาสมรรถภาพและประสิทธิภาพของจิตใจ โดยเสริมสร้างคุณสมบัติที่ทำให้จิตใจมีความเข้มแข็ง หนักแน่นมั่นคง แก่กล้าสามารถทำกิจหน้าที่ได้ผลดี เช่น ฉันทะ คือความใฝ่รู้สร้างสรรค์ อยากรู้ความจริงและใฝ่ที่จะทำสิ่งดีงามให้สำเร็จ อยากเข้าถึงภาวะ ดิฌามอันเลิศสูงสุด วิริยะ คือ ความเพียร บุกฝ่าไปข้างหน้า เอาธุระรับผิดชอบไม่ยอมทอดทิ้งกิจหน้าที่ จิตตะ คือความมีใจจดจ่อใส่ใจ อุทิศใจให้แก่กิจหน้าที่หรือสิ่งที่ทำ เป็นต้น

2.3 พัฒนาความสุขและภาวะที่เกื้อหนุนสุขภาพของจิตใจ คุณสมบัติที่ควรเสริมสร้างขึ้นให้มีอยู่ประจำจิตใจ เช่น ปราโมทย์ คือ ความร่าเริง สดชื่น เบิกบานใจ ไม่หดหู่หรือ ห่อเหี่ยว ปิติ คือ ความอิ่มใจ ปลาบปลื้ม เปรมใจ พูใจ ไม่นอยหิว แห้งใจ สันติ คือ ความสงบปราศจากความเร่าร้อน กระวนกระวาย เป็นต้น

ดังนั้น คุณสมบัติทั้งหลายที่กล่าวมานี้ แม้จะดีงามเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง แต่บางอย่างอาจถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด ก่อให้เกิดโทษได้ (เช่น เพียรในการลักของเขา เป็นต้น) การทำงานทางปัญญาที่ยิ่งละเอียดซับซ้อนและลึกซึ้งมากขึ้นก็ยิ่งต้องการสมาธิจิตสูงขึ้น การพัฒนาจิตใจหรือสมาธินี้จึงมีความสำคัญมาก

3. ปัญญา หมายถึง การพัฒนาปัญญา ซึ่งมีความสำคัญสูงสุด เพราะปัญญาเป็นตัวนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด คนเราจะมีพฤติกรรมอะไร อย่างไร และแค่นั้นก็อยู่ที่ว่าจะมีปัญญานำหรือบอกทางให้เท่าใด และปัญญาเป็นตัวปลดปล่อยจิตใจ ให้ทางออก แก่จิตใจ เช่น เมื่อจิตใจอึดอัดมีปัญญาคัดค้านอยู่พอเกิดปัญญารู้ว่าจะทำอย่างไร จิตใจก็โล่ง เป็นอิสระได้ การพัฒนาเป็นเรื่องกว้างขวาง แยกออกเป็นได้หลายด้าน และมีหลายขั้นหลายระดับ เช่น

3.1 ปัญญาที่ช่วยให้ดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ ประสบความสำเร็จ เช่น ความรู้ความเข้าใจข้อมูลความรู้ รวมทั้งศิลปวิทยาการต่างๆ เข้าถึงเนื้อหาความหมายได้ถูกต้องชัดเจน การคิดวินิจฉัยที่ถูกต้องชัดเจนและเที่ยงตรง การรู้จักแยกแยะวิเคราะห์วิจัยสืบสาวเหตุปัจจัยของเรื่องราวต่างๆ ที่จะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาและทำการสร้างสรรค์ต่างๆ ได้ เป็นต้น

3.2 ปัญญาที่ช่วยให้ดำเนินชีวิตเข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามความรู้ความเข้าใจในระบบความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลายที่ต้องอาศัยสืบเนื่องส่งผลกันตามเหตุปัจจัย มองเห็นภาวะและกระบวนการที่ชีวิต สังคม และโลก คือ หมุนสัตว์ มีความเป็นมาและจะเป็นไป ตามกระแสแห่งเจตจำนงและมีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยอื่นทั้งหลายเรียกว่า เป็นไปตามกรรม

3.3 ปัญญาที่ช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตดีงามความรู้เข้าใจ เข้าถึงเท่าทันความจริงของสังขาร คือ โลกและชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเป็นไปตามกฎธรรมดาของธรรมชาติ

จนสามารถวางใจถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลายทำจิตใจให้หลุดพ้นเป็นอิสระได้โดยสมบูรณ์ และมีชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า การศึกษา 3 ด้าน ที่เรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นี้เป็นหลักใหญ่ของพระพุทธศาสนา เป็นระบบและเป็นกระบวนการทั้งหมดของการพัฒนาคนจากหลักไตรสิกขานี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักธรรมและข้อธรรมแยกย่อยออกไปมากมาย อย่างที่เรามักเห็นหรือได้ยินเป็นหมวดๆ หรือเป็นชุดๆ มี 3 ข้อบ้าง 4 ข้อบ้าง 5 ข้อบ้าง ฯลฯ หลักธรรมแต่ละหมวดแต่ละชุดเหล่านั้น ก็คือข้อปฏิบัติเพื่อพัฒนาสังคมในขั้นตอนหรือในส่วนปลีกย่อยต่างๆ แต่ละหมวดแต่ละชุดมักจะมีสาระบางส่วนของไตรสิกขาคบทั้ง 3 อย่าง ประสานหรือบูรณาการกันอยู่ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ตามความเหมาะสมกับกรณีนั้น ๆ

2. หลักการประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการสอนหลักธรรม “ปรโตโฆสะ และโยนิโสมนสิการ” สาระสำคัญ คือ เป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้บุคคลเกิดสัมมาทิฐิ 2 อย่าง ดังนี้ (พระเทพเวที. 2535 : 12)

2.1 ปรโตโฆสะ ได้แก่ เสียงจากผู้อื่น การกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก คือการรับฟัง คำแนะนำสั่งสอน เล่าเรียนความรู้ สนทนาซักถาม ฟังคำบอกเล่าชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะการสดับรับฟังธรรมจากท่านผู้เป็นกัลยาณมิตร

2.2 โยนิโสมนสิการ ได้แก่ การใช้ความคิดถุวิธี ความรู้จัก คิดเป็น คือ การกระทำในใจ โดยการมองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะ สิ่งนั้นๆ หรือปัญญานั้นๆ ออกให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

2.3 แนวความคิดเรื่องการเลี้ยงดูครอบครัวถือว่าเป็นสถาบันพื้นฐานที่มีความสำคัญ สถาบันหนึ่งของมนุษย์ หน้าที่ที่สำคัญของครอบครัวประการหนึ่ง คือ การพัฒนาเด็กให้เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและสังคมด้วยหน้าที่ดังกล่าวครอบครัวจึงให้การหล่อหลอมพฤติกรรม อบรมปลูกฝัง ให้เด็กรู้จักการเรียนรู้ระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ของสังคมและความรับผิดชอบ ให้ความรักความอบอุ่น และความมั่นคงปลอดภัย เพื่อที่เด็กจะสามารถพัฒนาอารมณ์ อุนิสัย จิตใจ ทศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมได้อย่างสมบูรณ์ อาจกล่าวได้ว่าครอบครัวเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการทำความดีและการกระทำผิดของเด็ก โดยครอบครัวจะทำหน้าที่ที่ได้ดีเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับบรรยากาศของการเลี้ยงดูที่แต่ละครอบครัวสร้างขึ้น การเลี้ยงดูของบิดามารดาด้วยวิธีการเฉพาะแบบนั้นอาจจะสร้างพฤติกรรมเฉพาะแบบใดแบบหนึ่งแก่บุตรได้ ซึ่งการเลี้ยงดูเด็กนั้นอาจแบ่งออกได้เป็น 4 แบบ ดังนี้ (สุปรียา ดรกาญจน์พฤติ. 2538 : 10 ; อ้างอิงมาจาก กรมการศาสนา. 2551 : 10-12)

2.3.1 การเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน เป็นการปฏิบัติของบิดามารดาต่อบุตรด้วยการให้ความรักเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุข และช่วยแก้ปัญหาแก่ลูก และยังรวมถึงการใช้เหตุผลซึ่งเป็นการวางพื้นฐานทางจริยธรรม ปลูกจิตสำนึกที่ดีงามแก่เด็ก ทำให้เด็กเป็นคนที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง มีความรู้สึกสำนึกผิดและสามารถให้ความร่วมมือกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าความรักจากครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาจิตใจให้แก่เด็ก อย่างไรก็ตาม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการเลี้ยงดูเด็กให้ข้อเสนอแนะในการเลี้ยงดูบุตรว่า ควรเลี้ยงดูบุตรด้วยการให้ความรักความอบอุ่นควบคู่ไปกับการควบคุมเด็ก อันประกอบด้วย การให้ความรักเป็นแบบอย่างที่ดี ใช้เหตุผลกับเด็ก และควบคุมพฤติกรรมของเด็กด้วยการเรียนรู้จากการทดลอง ถ้าผิดก็ให้ทดลองใหม่ เพื่อจะว่าการกระทำของเด็กจะมีผลกระทบต่อผู้อื่นอย่างไร

2.3.2 การเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล เป็นวิธีการเลี้ยงดูเด็กโดยการอธิบายพร้อมทั้งชี้แจงเหตุผลให้เด็กเข้าใจว่า พฤติกรรมใดเด็กควรทำและพฤติกรรมใดเด็กไม่ควรกระทำ ดังนั้นจุดมุ่งหมายที่สำคัญของใช้เหตุผลก็เพื่อเป็นการชี้แนะให้เด็กประพฤติตนให้เหมาะสม และเข้าใจถึงผลของการกระทำของตนว่าจะเกิดผลดีหรือผลเสียต่อตนเองและผู้อื่นอย่างไร รวมทั้งใช้วิธีการลงโทษและให้รางวัลที่เหมาะสมกับพฤติกรรมของเด็ก การใช้เหตุผลจะช่วยให้เด็กเรียนรู้หลักปฏิบัติต่อไปในอนาคต โดยปกติการอธิบายเหตุผลมักจะกระทำภายหลังที่พฤติกรรมอันไม่เหมาะสมเกิดขึ้นแล้ว ซึ่งความจริงการให้เหตุผลแก่เด็กควรจะกระทำก่อนหน้านั้น เพื่อจะชี้ให้เด็กเห็นคุณค่าและโทษจากการกระทำต่างๆ เพื่อให้เด็กรู้จักคิดหาเหตุผลเสียก่อนลงมือกระทำ ดังนั้น บิดามารดาควรยึดการเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลเป็นหลักปฏิบัติตั้งแต่บุตรยังอยู่ในวัยเด็กไปจนถึงวัยรุ่นตอนปลาย สำหรับในวัยเด็กโดยธรรมชาติแล้วเด็กมักจะลืมนำ ผู้ใหญ่ต้องหมั่นชี้แจงเหตุผลอยู่เสมอเพื่อเป็นการเตือนความจำ ส่วนในวัยรุ่นตอนปลายเด็กจะมีความพร้อมทางด้านสติปัญญา สามารถใช้ความคิดและแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างเสรี ทั้งยังสามารถแสดงความคิดเห็นร่วมกับผู้อื่นได้ ดังนั้น การที่บิดามารดาพยายามชักชวนและชี้แจงให้เด็กและเยาวชนเข้าใจเหตุผล บิดามารดาสามารถโน้มน้าวให้เด็กเปลี่ยนพฤติกรรมของตนได้

2.3.3 การเลี้ยงดูแบบควบคุม เป็นวิธีการเลี้ยงดูที่ผู้ใหญ่คอยควบคุมพฤติกรรมของเด็กอย่างใกล้ชิด และมีการวางระเบียบข้อบังคับให้เด็กปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด หากเด็กไม่เชื่อฟังจะถูกลงโทษหรือขู่ว่าจะลงโทษ เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบควบคุมมากจะทำให้เด็กขาดความคิดริเริ่ม ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง มีแนวโน้มที่จะต้องพึ่งผู้อื่นอยู่เสมอ หรือบางครั้งทำให้มีลักษณะลงโทษตนเอง และมักมีพฤติกรรมรุนแรงในการปฏิเสธ การเลี้ยงดูแบบควบคุมนั้นจะใช้ได้ผลในช่วงวัยเด็กเล็กจนถึงวัยรุ่นตอนต้น โดยเฉพาะในเด็กหญิงมากกว่าเด็กชาย แต่เมื่อเด็กเข้าสู่วัยรุ่นตอนกลาง คือเมื่ออายุประมาณ 15 ปีขึ้นไป การเลี้ยงดูแบบควบคุมเพียงวิธีการเดียวจะให้ผลน้อยในการควบคุมพฤติกรรมของเด็ก

2.3.4 การเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิตและทางกาย คือ การที่บิดามารดาใช้การลงโทษ ในการเลี้ยงดูเด็กและใช้ควบคุมพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ การลงโทษเด็กนั้นมี 2 วิธีวิธีแรกคือ การลงโทษทางกาย หมายถึง การที่ผู้ใหญ่ใช้กำลังกายลงโทษเด็กให้เจ็บกายด้วยการตี ทุบ ฯลฯ การลงโทษด้วยวิธีการนี้สามารถยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็กได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น ส่วนการลงโทษทางจิตเป็นวิธีการลงโทษอีกวิธีหนึ่งที่บิดามารดาจะแสดงให้เห็นให้เด็กทราบว่าพฤติกรรมของเด็กไม่เป็นที่ยอมรับ เช่น ขู่จะไม่ให้รางวัล ขู่จะไม่รัก ขู่จะให้ไปอยู่ที่อื่นมองด้วยสายตาตำหนิ บอกให้เด็กทราบว่าเด็กไม่ควรแสดงพฤติกรรมเช่นนั้นอีก ดังนั้น การเลี้ยงดูด้วยวิธีการลงโทษทางจิตมีความเหมาะสมกว่าการลงโทษทางกาย หากจะให้ผลดียิ่งขึ้นจำเป็นต้องใช้ควบคู่กับการอบรมเลี้ยงดูวิธีอื่นด้วย และใช้การลงโทษทางจิตมากกว่าทางกายในเด็กที่มีอายุเกิน 7 ปีขึ้นไป

สรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดูเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งบทบาทนั้นบิดามารดาควรใส่ใจเป็นพิเศษ เช่น การเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน การเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล การเลี้ยงดูแบบควบคุม และการเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิตและทางกาย

3. หลักธรรมสำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชน

การศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำหลักธรรมมาใช้สำหรับเด็กและเยาวชน เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความเข้มแข็ง อดทน มีทักษะในการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเองจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่ดี เป็นกำลังของสังคม ในการพัฒนาประเทศชาติ แก้ปัญหาให้สังคมและพัฒนาประเทศชาติให้มีความพร้อมต่อการเผชิญกับปัญหาที่เข้ามาอย่างมากมาย และไม่เป็นเด็กและเยาวชนที่สร้างปัญหาให้กับตนเองแก่พ่อแม่ ครอบครัวและสังคม แต่เป็นกำลังสำคัญของสังคมประเทศชาติทั้งในปัจจุบันและอนาคต

4. แนวคิดในการศึกษา

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ลูกๆ คือ เด็กทั้งหลายเป็นฐานรองรับมนุษยชาติลูกในครอบครัว คือ เด็กในสังคม ควรได้รับการฝึกอบรมให้เป็นเด็กที่มีคุณสมบัติที่เป็นต้นทุนในตัว ซึ่งจะทำให้พร้อมที่จะก้าวหน้าไปในการศึกษา พัฒนาชีวิตของตน และเป็นสมาชิกที่มีคุณค่าของสังคมด้วยการปลูกฝังคุณสมบัติที่เรียกว่า แสงเงิน แสงทองของชีวิตที่งดงาม หรือรุ่งอรุณของการศึกษา 7 ประการ ดังนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). 2544 : 47)

1. แสวงหาแหล่งปัญญาและแบบอย่างที่ดี (กัลยาณมิตตา)
2. มีวินัย เป็นฐานของการพัฒนาชีวิต (สีลสัมปทา)
3. มีจิตใจใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์ (ฉันทสัมปทา)
4. มุ่งมั่น ฝึกตนเองเต็มสุดภาวะที่ความเป็นคนจะให้ถึงได้ (อัทธสัมปทา)
5. ถือหลักเหตุปัจจัยมองอะไรๆ ตามเหตุปัจจัย (ทิจฐิสัมปทา)
6. ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท (อัปมาทสัมปทา)
7. ฉลาดคิด แยกคายให้ได้ประโยชน์และความจริง (โยนิโสมนสิการสัมปทา)

หากพ่อแม่ ผู้ปกครอง สังคม รัฐบาลต้องการให้เด็กและเยาวชนมีธรรมะหรือนำหลักธรรมไปใช้ จำเป็นต้องมีการปลูกฝังคุณสมบัติตามที่ต้องการให้เด็กและเยาวชนเป็นไปตามที่พึงปรารถนาของพ่อแม่และสังคม จึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้มีการฝึกอบรม ส่งเสริมให้มีกิจกรรมต่างๆ ที่เด็กและเยาวชนมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมในการพัฒนาตนเอง ฝึกฝนตนเอง อันจะเป็นเยาวชนที่ดี และเติบโตเป็นสมาชิกที่ดี ไม่สร้างปัญหาให้สังคม ชุมชน และเป็นกำลังสำคัญของครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม

หลักธรรมกับการแก้ปัญหาของเด็กและเยาวชนคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ศูนย์วัดศรีสุदारาม ได้ศึกษาเรื่องหลักธรรมสำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชน A Study of Morality for Children and Adolescence (ทุนวิจัยกรมการศาสนา. 2547) ได้ศึกษาปัญหา การแก้ปัญหา และหลักธรรมที่ใช้ในการแก้ปัญหา ดังนี้ (กรมการศาสนา. 2551 : 18-23)

1. ปัญหาการยกพวกตีกันและการทำร้ายร่างกายของเด็กและเยาวชน

1.1 สาเหตุ เกิดจากครอบครัวขาดความอบอุ่น บ้านแตกขาดการอบรม การปกครองดูแลของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งจากครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคมโดยรวมโดยไม่มีการติดตามแก้ไขอย่างจริงจังไม่เป็นระบบ จึงทำให้เกิดปัญหาโดยเฉพาะในวัยรุ่นในระดับ ปวช. ปวส. การเห็นผิดใช้ความสามัคคีในทางที่ผิดจนขาดการพิจารณาถึงความทุกข์ของผู้อื่น การขาดการปลูกฝังทางความคิด ขาดการสร้างวิถีชีวิตที่เหมาะสมและการศึกษาแบบยึดเยียดที่ทำให้เกิดความขัดแย้งใน

สังคมได้ง่าย เพราะเด็กคิดวิเคราะห์ไม่เป็น กระบวนการของชีวิต ได้แก่ ศึกษาชีวิต ศึกษาธรรม ศึกษาโลก รู้ปัญหา เข้าใจปัญหา พัฒนาตนเอง การดำเนินชีวิต ผักผ่อนตนเอง คนดี กตัญญู มิตรที่ดี พัฒนาตนเอง รู้จักคิด รู้จักทำ ภาวะของจิต สงบ ระวัง เข้มแข็ง อดทน ร่าเริง รู้จักตนเอง พึ่งพาตนเอง มีความสุขตามอัตภาพ อิศรภาพทั้งกายและใจ

1.2 การแก้ปัญหา จะต้องแก้ที่ตัวเด็ก ให้เด็กมีความเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันที่ดี สามารถอยู่ในสิ่งแวดล้อมได้ และปรับสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นในทุกด้าน และแก้แบบบูรณาการ คือ บ้าน วัด โรงเรียนต้องร่วมกันในการแก้ปัญหา วัดให้คุณธรรมหลักธรรมแก่เด็กและเยาวชนในการพัฒนาจิต ให้เกิดความรับผิดชอบในชีวิต เข้าใจตัวตนของตนเองว่าเกิดมาทำไม ควรพัฒนาตัวเองอย่างไร รู้จัก การให้การเสียสละหรือจาคะด้วยการจัดกิจกรรม การช่วยเหลือผู้อื่นช่วยทำงานห้องทำงานในโรงเรียน การทำสมาธิ เพื่อให้จิตใจสงบ ซึ่งจะทำให้เกิดการซึมซับหลักธรรมได้ง่ายโรงเรียน สถานศึกษาควร จัดทำหลักสูตรในทุกระดับ มีการสอนเรื่องศีลธรรมและหลักธรรมทางปริยัติและปฏิบัติ การแก้ไข ปัญหาควรแก้ปัญหาทั้งการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น เพราะสิ่งแวดล้อมเป็นตัวสำคัญ เป็นต้นตอ ซึ่งต้องแก้ที่ตัวคน ตั้งแต่ผู้ปกครอง ข้าราชการ ครูอาจารย์ โรงเรียนพระภิกษุ สามเณรและวัด ทั้งหมดล้วนเป็นสิ่งแวดล้อม คือ ทุกคนเป็นตัวอย่างและมีส่วนร่วมในการอบรม นับตั้งแต่ในบ้าน ไปโรงเรียน พ่อแม่ ครูอาจารย์จะต้องช่วยกันอบรม ติดตามผลหน่วยงานราชการและข้าราชการต้อง ช่วยกันในการอบรมและติดตามผล หากทุกส่วนทุกฝ่ายปล่อยปละละเลยจะทำให้เกิดปัญหา เช่น ปัญหาการสูบบุหรี่ มีต้นตอ คือ บุหรี่ การขายและการสูบซึ่งต้องช่วยกันหาทางแก้ปัญหา การแก้ปัญหาต้องแก้ปัญหที่ตัวคนสร้างปัญหาสภาพแวดล้อม นั่นคือต้องให้หลักธรรมแก่ผู้ใหญ่ ที่เป็นประชาชน ผู้ปกครอง ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วย การใช้หลักนันทนาการ ในการแก้ปัญหา การละลายพฤติกรรมเพื่อให้เกิดความรัก ความเข้าใจร่วมกันภายใต้การดูแล ของคณาจารย์ รวมทั้งสื่อจะต้องมีการเสนอข่าวสารที่สร้างสรรค์

1.3 หลักธรรม ที่ใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาจิต ต้องใช้หลักธรรมหลายหัวข้อ อย่างเป็นขั้นตอน โดยเริ่มจากการรู้จักควบคุมตนเอง ด้วยการมีสติสัมปชัญญะในการข่มใจเมื่อเกิด ความโกรธ ความไม่พอใจมีอารมณ์ คือ สติจะช่วยให้อำนาจตัวเองทำสิ่งใดอยู่ สัมปชัญญะทำให้คิดหน้า คิดหลัง การใช้สติสัมปชัญญะจะช่วยลดความอาฆาตพยาบาทหลง การมีเมตตา การแผ่เมตตาตามหลัก พรหมวิหาร 4 ช่วยป้องกันไม่ให้คนเราคิดปองร้ายกัน ซึ่งจะช่วยลดการกระทำในการทำร้ายกันลง การมีเมตตาเป็นคุณธรรมและจะทำให้คุณธรรมต่างๆ เกิดจะต้องมีโยนิโสมนสิการ คือคิดในแง่ดี มองในแง่ดี หาเรื่องดีๆ มาคิดหาจุดด้อยมาคิดเพื่อให้เกิดเมตตา เกิดความกรุณา เกิดมุทิตา และเกิด อุเบกขา การมีสติสัมปชัญญะเพื่อให้คนรู้ตัว มีจิตตั้งมั่นในการทำงาน ในการปฏิบัติตนตามหลักธรรม โดยมีโยนิโสมนสิการ การคิดดี การไตร่ตรองโดยแยบคายด้วยความรอบคอบอันเป็นเหมือนอาหาร ที่หล่อเลี้ยงให้เกิดการนำหลักธรรมมาใช้ เพราะการคิดดี คิดอย่างแยบคายเป็นการคิดให้เกิดกุศล การใช้ศีล 5 เป็นหลักในการเคารพสิทธิของผู้อื่น มิหิโรตตปเป ในการศึกษาความละเอียดความเกรงกลัว ต่อบาป การเข้าใจถึงกฎแห่งกรรมว่าการทำความชั่วจะต้องรับวิบากของกรรมและการทำความดีจะ ได้รับผลบุญของกรรม และต้องสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 เพื่อให้เกิด ความเข้าใจถูกต้องว่าการกระทำด้วยการทำร้ายกัน การยกพวกตีกันจะเกิดความทุกข์ให้กับฝ่ายที่ถูก กระทำและให้เข้าใจกฎแห่งกรรม สำหรับการแก้ปัญหาของกลุ่มของสถาบันที่จะติดกันอยู่ หรือทำร้ายกันอยู่

ควรใช้การจัดกิจกรรมและการณรงค์เข้ามาช่วย ได้แก่ การจัดกิจกรรมร่วมกับการบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกัน โดยใช้สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมในการแก้ปัญหา การปรองดองสามัคคี และหลักสัปปริสธรรม 7 เป็นหลักธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ เป็นคนดี คนมีศีลธรรม รู้จักตน รู้จักเหตุ รู้จักผล และรู้จักประมาณ

2. ปัญหาเรื่องชู้สาว ปัญหาโสเภณีเด็ก และปัญหาการก่อกวนในวัยเรียนของเด็กและเยาวชน

2.1 สาเหตุ เกิดจากการหลงใหลไปตามกระแสและการขาดความละเอียดรอบคอบที่กระทำ และสิ่งแวดล้อมชั่วร้ายโดยเฉพาะสื่อทางด้านการมามีมาจนเกินความจำเป็น ทำให้เด็กใจแตกและขาดตัวแบบที่ดี การที่ผู้ใหญ่เฝ้าเด็กมาหาเกินและการขาดความรับผิดชอบของผู้ใหญ่การสอนเรื่องเพศศึกษาจนเกิดเป็นการสร้างความกลัวในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ให้กับเด็กเพิ่มขึ้น

2.2 การแก้ปัญหา ต้องสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการให้ความรู้ที่เหมาะสมและชัดเจน คำแนะนำที่ถูกต้องให้เห็นประจักษ์ ทั้งคุณและโทษ เห็นตรงเห็นจริงต่อการกระทำ โดยหาผู้ที่เป็นโสเภณีมาอธิบายความยากลำบาก พาคนติดเชื่อเอดส์มาอธิบายโทษภัยของปัญหาโสเภณี และปัญหาชู้สาว หรือพาไปพบคนที่ติดเอดส์มีความทุกข์ยากทรมานอย่างไร มีเหตุเกิดจากอะไร ต้องทำให้เกิดสติยังคิดระลึกถึงความทุกข์ยากของพ่อแม่ ภัยที่จะตามมา โดยแก้ไขที่สิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นตัวเร่งและชั่วร้ายให้เกิดปัญหารุนแรงขึ้น ด้วยการทำให้ระบบสังคมทั้งหมดเกิดการเรียนรู้ที่ทำให้เห็นตามความเป็นจริงทุกอย่างและสม่ำเสมอตั้งแต่เด็กจนโต เพื่อยั้งปัญหาด้วยการแก้ไขจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งพ่อแม่ ครู หน่วยงานของรัฐ ข้าราชการ และรู้จักคบเพื่อนที่ดีหรือกัลยาณมิตร

2.3 หลักธรรม ที่ทำให้ทุกฝ่ายทำหน้าที่ของตนเอง ดูแลตนเองและผู้อื่น ตามหน้าที่ตามหลักทศ 6 และณรงค์ให้ทุกฝ่ายทำหน้าที่ของตนเอง เพื่อให้เกิดตัวแบบที่ดีแก่สังคม เพื่อลดปัญหาและแก้ปัญหาสังคม ใช้โยนิโสมนสิการ ให้คิดดี ไตร่ตรองโดยแยบคาย มีสติสัมปชัญญะให้รู้ตัว มีจิตตั้งมั่นในการทำงาน ในการปฏิบัติตนตามหลักธรรม และมีเบญจศีล เบญจธรรม ในการดูแลตนเองของเด็กและเยาวชน รวมทั้งผู้ใหญ่ทำหน้าที่ตนเอง ดูแลตนเอง และปฏิบัติตนในการดูแลเด็กและเยาวชน ตลอดจนข้าราชการเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมตามทศพิธราชธรรม

3. ปัญหาการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยโดยขาดการประมาณตน การเลียนแบบ และการเอาอย่างดารา การรับข้อมูลข่าวสารจากอินเทอร์เน็ต (Internet) และจากสื่อสารตามกระแสวัฒนธรรมต่างประเทศ และตามกระแสบริโภคนิยมและวัตถุนิยม

3.1 สาเหตุ เกิดจากสิ่งแวดล้อม เพื่อน สื่อ เป็นตัวกระตุ้นทำให้เกิดการขาดการประมาณตน การขาดการอบรมสั่งสอนจากครู ผู้ปกครอง การขาดแบบอย่างที่ดีของบุคคลในสังคม และการเลียนแบบการเอาอย่าง เกิดความอยากได้อย่างมีจนเกิดการใช้จ่ายเกินตัว

3.2 การแก้ปัญหา ด้วยการแก้ไขปัญหาร่วมกันกับครู ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่ของรัฐและพระภิกษุ หรือ บ้าน วัด โรงเรียน ชุมชนร่วมกันในการแก้ปัญหาด้วยการอบรมการจัดทำหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนซึ่งเป็น

เด็กและเยาวชนได้รับการฝึกอบรมให้รู้จักประหยัด อดออม รู้จักประมาณการกินอยู่การใช้จ่ายให้สมกับฐานะ พอใจในตนเอง เคารพตนเองและเชื่อมั่นตนเอง

3.3 หลักธรรม ที่ใช้โดยพื้นฐาน คือ โยนิโสมนสิการ และสติสัมปชัญญะ เพื่อให้มีจิตตั้งมั่นในการปฏิบัติตนตามหลักธรรม และคิดไตร่ตรองโดยแยบคายให้เกิดกุศล ฆัณณิมาปฏิบัติเป็น การทำตามความสามารถ ไม่ย่อหย่อน ไม่ดิ่ง พอติดกับตนจะทำให้ช่วยลดการใช้จ่ายเกินตัวสันโดษความพอใจในสิ่งที่มี ยินดีตามกำลังและตามความเหมาะสม รู้จักนำสิ่งที่ตนมีนำมาใช้ประโยชน์ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง รู้จักประมาณตามหลักสัปปุริสธรรม 7 เป็นการรู้จักธรรมหรือเหตุ รู้จักความมุ่งหมายหรือผล รู้จักตนหรือฐานะ รู้จักประมาณหรือความพอดี รู้จักกาลหรือเวลาอันเหมาะสม รู้จักชุมชนและรู้จักบุคคลหรือความแตกต่างแห่งบุคคล ซึ่งเป็นหลักหรือคุณสมบัติของคนดีจะทำให้ใช้จ่ายให้เหมาะสมและอย่างสมเหตุสมผล

4. ปัญหาการขาดความรับผิดชอบ ขาดความอดทนอดกลั้นต่อการทำงาน ต่อการเรียนการทำงานบ้าน ต่อหน้าที่ที่มีต่อพ่อแม่ ครอบครัว ครู เพื่อน และสังคม

4.1 สาเหตุ การขาดการฝึกหัดอบรมเด็กและเยาวชนจากครอบครัว ขาดการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ ขาดการฝึกความอดกลั้น ขาดการฝึกระเบียบ โดยทั้งวัด ครอบครัว และโรงเรียนต้องร่วมกันในการอบรมนิสัยของเด็กและเยาวชน รวมทั้งสภาพแวดล้อมและสังคม สื่อนำเสนอแต่สิ่งบันเทิง ขาดการนำเสนอให้เกิดจิตสำนึกรับผิดชอบในด้านต่างๆ รวมทั้งขาดแบบอย่างให้เยาวชนนำไปเป็นแบบอย่างของการทำงานด้วยความอดทนอดกลั้นมุ่งมั่นจนสำเร็จ ขาดความรับผิดชอบต่องานที่ทำ ต่อพ่อแม่ครอบครัว คนรอบข้างและสังคม

4.2 การแก้ปัญหา ควรมีการจัดการฝึกอบรมเด็กและเยาวชน ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ในหลักสูตรการเรียนรู้ ไว้ในการเรียนรู้ในชั้นเรียน และกิจกรรมนอกชั้นเรียน ให้เด็กและเยาวชนได้รับการอบรมให้รับผิดชอบ ทำงานจนสำเร็จร่วมกันภายในกลุ่ม และทำงานของตนจนสำเร็จ พ่อแม่ต้องช่วยกันอบรมให้ลูกหลานช่วยทำงานบ้าน รับผิดชอบดูแลงานของตนเองจนสำเร็จภายในเวลาที่กำหนด ด้วยความขยันขันแข็ง คือ ครูจะต้องมีเทคนิควิธีการที่ดี สร้างความสนุกสนานในการทำงาน พ่อแม่ต้องมีการชักจูงที่ดี สามารถสร้างความพอใจสนุกสนานในการทำงานบ้านและกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลิน รวมทั้งพระเป็นภิกษุ และวัดจะต้องมีการจัดกิจกรรมและหลักสูตรภายในวัด ร่วมกับชุมชนและโรงเรียนในการอบรมฝึกหัดนักเรียนทั้งเด็กและเยาวชน ให้แก่ชุมชนและโรงเรียนเพื่อให้เด็กเกิดนิสัยทำงาน ขยันเรียนขยันอ่านด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลิน รู้จักทำจิตใจของตนในการดูแลกิจวัตรของตน จนเกิดเป็นนิสัยติดตัวไปจนโต จนเป็นผู้ใหญ่ที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสังคม

4.3 หลักธรรม จัดการอบรมโดยใช้หลักฆราวาสธรรม เพื่อให้เกิดสัจจะ คือ ตั้งใจจริงในการทำงาน ทมะ คือ มีการข่มใจฝึกฝนควบคุมจิตใจของตน ขันติ คือ รู้จักอดทนอดกลั้นขยันหมั่นเพียรในการทำงาน และจาคะคือ รู้จักเสียสละประโยชน์ของตนให้แก่ผู้อื่นร่วมกับอธิบา 4 อันเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจในสิ่งที่ทำ วิริยะ คือความเพียรหรือขยันพยายามทำความดีด้วยอดทนจนสำเร็จ จิตตะ คือ ความตั้งใจรับรู้เอาใจใส่ทำงานนั้นจนสำเร็จ และวิมังสา คือ ความไตร่ตรองใคร่ครวญ ค้นหาวิธีการแก้ไขปรับปรุงจนงานสำเร็จการอบรมฝึกฝนให้เด็กและเยาวชนโดยวัด โรงเรียน ชุมชน และทางบ้านหรือครอบครัวร่วมกัน ในการอบรมขัดเกลานิสัยให้เด็กมีความอดทน มีความพยายาม

มีความรับผิดชอบ มีความเสียสละทำกิจกรรมให้สำเร็จลุล่วงไปทั้งงานที่ได้รับมอบหมาย กิจกรรมของตนและครอบครัวชุมชนจนสำเร็จตั้งแต่เด็กจนเป็นนิสัยย่อมจะทำให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่รับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคมต่อไป

5. ปัญหาการพนันบอลของเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา การพนันทางอินเทอร์เน็ตการพนันที่บ่อน การพนันทางโทรศัพท์ และผ่านสื่อต่างๆ

5.1 สาเหตุ เกิดจากส่งเสริมและการกระตุ้นโดยรัฐเกี่ยวกับอบายมุข บางประเภท เช่น หวยบนดิน การขาดการฝึกอบรมให้เห็นโทษภัยของการพนันความโลภของบุคคล และสภาพแวดล้อมการขาดแบบอย่างที่ดีอีกทั้งพ่อแม่และสังคมมีการเล่นการพนันกันมากในหลากหลายรูปแบบ และ การครอบงำในวัดอุทยานและบริเวณนิคมจนเกิดการละทิ้งค่านิยมทางด้านจิตใจสังคม และเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนสัมผัสกับการพนันที่ถูกกฎหมายมากขึ้น

5.2 การแก้ปัญหา ใช้หลักโยนิโสมนสิการ ให้คิดดี คิดด้วยความคิดวิเคราะห์ ให้เห็นโทษภัยของการพนัน ห่วงไกลการพนัน และขยันเรียน ขยันทำงาน เห็นโทษภัยของการพนันทั้งต่อตนเองและคนใกล้ชิด ทำให้เสียทรัพย์ ไม่มีเวลาในการอบรมบุตรหลานและเกิดความอึดอัด ผิดเคืองหรือกฎแห่งกรรม มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปต่อผลของการกระทำตามหลักทริโอดตัปปะ มีความสันโดษ มีความพอใจในสิ่งที่มี สรรสร้างและหาทรัพย์ตามกำลังของตน ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรมในการเว้นจากการพนันอันเป็นอบายมุขมีสติสัมปชัญญะในการตั้งมั่นและประคับประคองควบคุมใจของตนไม่ยุ่งเกี่ยวกับการพนันและประพฤติตนเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ อาชีพสุจริตตามหลักอริยสัจ 4 โดยมีรรคมืองค์ 8

6. ปัญหายาเสพติด ได้แก่ บุหรี่ สุรา เบียร์ กัญชา ท็อฟฟี่เหล้า สารระเหย เฮโรอีนและยาบ้า เป็นต้น ที่แพร่ระบาดในหมู่นักเรียน นักศึกษา เด็กและเยาวชนที่เกิดจากเพื่อนสถานบันเทิงและชุมชน

6.1 สาเหตุ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมในกระแสวัตถุนิยม บริโภคนิยม และยุคข่าวสาร ทำให้เกิดกระแสวัฒนธรรมและข้อมูลจากต่างประเทศ รวมทั้งเศรษฐกิจการเมืองและสังคม ซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจการเมืองและสังคมพ่อแม่ และผู้ปกครองไม่สามารถเป็นแบบอย่างและรับมือกับปัญหาได้ไม่สามารถอบรมสั่งสอนบุตรหลานจนเกิดปัญหาต่างๆ และเกิดปัญหาเสพติด โดยเฉพาะคนในสังคมทั้งครูและผู้บริหารสถานศึกษา ผู้นำและคนในสังคม พระภิกษุและ พระสงฆ์ การในวัดและข้าราชการจากหน่วยงานของรัฐ การให้ค่านิยมทางด้านวัตถุจึงทำให้คนจำนวนมากในสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องกับ ยาเสพติดทั้งผู้ค้าและเครือข่ายในการค้า ทำให้ยาเสพติดแพร่ไปในสังคม

6.2 การแก้ปัญหา ด้วยการจัดกิจกรรมและโครงการอบรมเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รับการกล่อมเกลาและฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดทักษะชีวิต มีเหตุผล ผล เข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้น และปัญหาที่เกิดขึ้นสามารถพึ่งพาตนเองได้และแก้ปัญหาได้ การได้รับความอบอุ่นจากพ่อแม่ และได้รับการฝึกให้สามารถใช้ชีวิตที่พึ่งพาตนเอง และหากมีปัญหาสามารถปรึกษาพ่อแม่ได้ วัดมีการจัดการอบรมเด็กและเยาวชนร่วมกับโรงเรียนเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีจิตสำนึกในด้านคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้เห็นโทษของยาเสพติดและเห็นประโยชน์ของการห่างไกลยาเสพติด

6.3 หลักธรรม ใช้หลักของเหตุผลในการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 เพื่อหาเหตุของปัญหา และวิธีการแก้ปัญหามีเหตุผล ใช้หลักสันโดษ รู้จักตนเอง พอใจในสิ่งที่ตนมี และใช้ประโยชน์ตามความเหมาะสม รู้จักพึ่งพาตนเองตามหลักอัตตาหิ อัตตโน นาโถ ซึ่งเป็นการสร้างภูมิคุ้มกัน ใช้หลักโยนิโสมนสิการ ให้มีการคิดพิจารณาในทางที่ดีโดยแยกคาย เข้าใจหลักของกฎแห่งกรรม ว่าการทำในสิ่งที่เป็นโทษ คือการยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดทั้งการค้ายาเสพติด และการติดหรือเสพยาเสพติด ทำให้เกิดโทษต่อตนเองและสังคม ตระหนักในความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาปในการยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอย่างมีสติสัมปชัญญะ เพื่อให้มีสติตั้งมั่นไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด และควบคุมจิตใจให้ทำงานหรือมีพฤติกรรมที่เป็นไปตามหลักคุณธรรมจริยธรรม

สรุป หลักธรรมกับการแก้ปัญหาของเด็กและเยาวชนนั้น ทุกฝ่ายต้องช่วยกันในการอบรมปลูกฝังคุณงามความดี ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ ครอบครัว ครู ชุมชน และทางภาครัฐและเอกชน เพื่อให้เด็กและเยาวชนเติบโตขึ้นมาเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีความรู้คู่คุณธรรมจริยธรรม สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุขตลอดไป

2. แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม

คำว่า “การฝึกอบรม” ได้มีผู้ให้ความหมายในแง่มุมต่าง ๆ กันมากมายและสามารถที่จะกล่าวได้ว่า แต่ละท่านที่ให้ความหมายน่าสนใจในหลายแง่มุม เนื่องจากการฝึกอบรมเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ปัญญา หิรัญรัมย์ (2520 : 50) อธิบายว่า “ความรู้ประสบการณ์และทักษะเป็นตัวก่อให้เกิดพลังผลักดันมนุษย์ให้เข้าสู่สภาวะการยอมรับ และปรับความรู้สึกนึกคิดให้เข้ากับบรรยากาศและความผันแปรของสภาพแวดล้อมทางสังคมได้นั้น ระบบหรือกระบวนการที่ทำให้มนุษย์รับรู้ในเปลี่ยนแปลงได้นั้นเป็นการศึกษา” นอกจากการฝึกอบรมจะเป็นการให้การศึกษาแล้วยังก่อให้เกิดทักษะ ทักษะที่ดีเพื่อเป็นการพัฒนาชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

สุรพล จันทราปัติ (2529 : 38) กล่าวถึงการฝึกอบรมว่า “เป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาบุคคลให้มีคุณสมบัติเหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อที่จะสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่รับผิดชอบได้อย่างมีผลดี คือ งานสำเร็จตามเป้าหมาย”

เทพ พงษ์พานิช (2527 : 43) ได้อธิบายว่า การฝึกอบรมเป็นหัวใจของระบบการส่งเสริมการเกษตรในการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร โดยกำหนดให้มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ระดับต่าง ๆ

บุญสม วราเอกศิริ (2535 : 30) ได้รายงานถึงประโยชน์ของการฝึกอบรมไว้ดังนี้

1. เป็นวิธีการส่งเสริมที่ทำได้ทั้งรายบุคคลและเป็นกลุ่ม
2. สามารถตอบสนองความต้องการ และความสนใจของบุคคลเป้าหมายได้เฉพาะเรื่องเฉพาะกลุ่ม ทำให้แก้ปัญหาได้ตรงจุดและทันต่อเหตุการณ์
3. ผู้เข้าร่วมการฝึกอบรม มีโอกาสเรียนรู้ภายใต้การแนะนำดูแลของผู้สอน ทำให้มีการเน้นย้ำ (Reinforcement) หากสงสัยมีการซักถามได้ทันที ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความเชื่อมั่นในการปฏิบัติ
4. ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ ความชำนาญ และมี เจตคติ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ครอบครัว และชุมชนต่อไป

5. ประหยัดเวลาในการเรียนรู้ โดยลดขั้นตอนทดลองถูกของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ทำให้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย

Staton (1960 : 78) ได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดของการฝึกอบรม ซึ่งเป็นปัจจัยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 3 ประการคือ

1. ความรู้ หมายถึง ความเข้าใจในสิ่งที่ต้องการจะกระทำและในการกระทำนั้น จะกระทำอย่างไร
2. ทักษะ หมายถึง ความสามารถที่จะนำเอาความรู้ที่ได้รับระหว่างการฝึกอบรม ไปปฏิบัติได้โดยถูกต้อง
3. ทศนคติ หมายถึง ความต้องการหรือความตั้งใจที่จะนำความรู้ นั้น ๆ ไปใช้ในทางปฏิบัติโดยให้เกิดผลสำเร็จ

กุลธน ธนาพงศธร (2530 : 183-186) ได้จำแนกประเภทของการฝึกอบรมได้ 4 ประการดังนี้

1. การฝึกอบรมก่อนเข้าทำงาน (Pre-Service Training) ซึ่งได้แบ่งออกเป็น 2 นัย ดังนี้
 - 1.1 หมายถึง การฝึกอบรมหลังจากที่ได้คัดเลือกหรือผ่านการสรรหาแล้ว
 - 1.2 หมายถึง การฝึกอบรมก่อนเข้าห้องทำงาน เช่น การฝึกอบรมในโรงเรียน วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ
2. การปฐมนิเทศ (Introduction / Orientation) มีความมุ่งหมายเพื่อต้อนรับ หรือแนะนำผู้ที่เพิ่งเข้าทำงานใหม่ได้ทราบ และเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ โดยทั่วไปเกี่ยวกับองค์การ
3. การฝึกอบรมหลังเข้าทำงานแล้ว (In-Service Training) เมื่อบุคคลเข้าทำงานอยู่ในองค์การมาไ้ระยะหนึ่ง จึงทำการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถของบุคลากร
4. การฝึกอบรมก่อนที่จะได้รับการเลื่อนตำแหน่ง (Pre-Promotional Training) เป็น การฝึกอบรมที่ให้แก่ผู้ที่ได้รับการเลื่อนตำแหน่งหน้าที่การงานให้สูงขึ้น หรือโอนย้ายไปสู่ตำแหน่งใหม่ซึ่งมีลักษณะงานต่างไปจากตำแหน่งเดิม

สุรพล จันทราปัติ (2529 : 250) กล่าวว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการ ในอันที่จะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความรู้ความเข้าใจทัศนคติ และความชำนาญเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จนกระทั่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมนั้น ๆ

เสนาะ ตีเยาว์ และคณะ (2527 : 250) อธิบายความหมายของการฝึกอบรมว่าเป็นทางที่ทำให้ผู้รับการฝึกอบรมได้รับรู้ใหม่ ๆ ได้รับความชำนาญในการปฏิบัติงานมากขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพใน การแก้ปัญหาและทัศนคติที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น ตามแนวทางที่องค์กรกำหนดไว้

น้อย ศิริโชค (2524 : 5) ได้อธิบายความหมายของการฝึกอบรมว่าเป็นกรรมวิธี จัดขึ้นในช่วงเวลาสั้นกว่าการให้การศึกษาตามปกติในโรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์ใน การจัดเพื่อเสริม หรือเพิ่มพูนประสบการณ์ให้บุคลากรหน่วยงานต่างๆ ทั้งที่จะเตรียมตัวเข้าทำงานและกำลังจะปฏิบัติงานประจำอยู่แล้วให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

กรีซ อัมโมน (2540 : 42) กล่าวว่า “การฝึกอบรมเป็นกระบวนการอันที่จะทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความรู้ความเข้าใจ มีทัศนคติอันเหมาะสมและเกิดความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งจนกระทั่ง ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมอันจะยังให้สามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่” และมีลักษณะดังนี้

1. เป็นกระบวนการ (Process) อย่างหนึ่งในการพัฒนาองค์การ โดยอาศัยการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน มีการวางแผนที่ดี และเป็นการกระทำที่ต่อเนื่องกันไปโดยไม่หยุดยั้ง

2. การกระทำทั้งหมดก็มุ่งที่จะเปลี่ยนพฤติกรรม 3 ด้าน คือ

2.1 เพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) เนื่องจากความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของวิทยาการในปัจจุบัน ก่อให้เกิดความจำเป็นที่ทุกคนต้องขวนขวายหาความรู้เพิ่มเติมให้ทันต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานให้บังเกิดประสิทธิผลขึ้น

2.2 เพิ่มพูนทักษะ (Skills) หรือความชำนาญเพื่อบรรเทา การสูญเสียอันเกิดจาก การทำงานโดยขาดทักษะและประสบการณ์

2.3 เปลี่ยนแปลงทัศนคติ (Attitudes) เพื่อให้เกิดความคิดอ่านใหม่ๆ เปลี่ยนแปลงความเชื่อเก่าๆ ที่ล้าสมัยและเสื่อมถอย เพื่อให้เกิดทัศนคติใหม่ที่มีประโยชน์ตามความประสงค์ของหน่วยงานตลอดจนพัฒนานิสัยหรือพฤติกรรมให้มีการกระทำที่เหมาะสมถูกแบบแผนยิ่งขึ้น

3. เป็นกระบวนการที่จะช่วยเพิ่มพูนความสามารถ (Ability) ประสิทธิภาพ (Efficiency) ของบุคคล อันจะก่อให้เกิดประสิทธิผล (Effectiveness) ต่อหน่วยงานเป็นสำคัญ

อัมพร ศุภชาติวงศ์ (2542) กล่าวถึงประโยชน์ของการฝึกอบรมดังนี้

1. เพิ่มผลผลิต
2. ลดการควบคุมดูแล
3. สร้างความพอใจในการทำงาน
4. เป็นเครื่องมือของฝ่ายบริหารในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง
5. ลดอุบัติเหตุเกิดจากผู้ปฏิบัติขาดทักษะและทัศนคติที่ถูกต้องในเรื่องความปลอดภัยในการทำงาน
6. เพื่อความมั่นคงและยืดหยุ่นในองค์กร
7. ลดต้นทุนองค์กร

สรุปได้ว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งในด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติของบุคคลเกี่ยวกับการทำงาน ส่วนการให้การศึกษาเป็นกระบวนการในการเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลให้เขามีความรู้ ทักษะ และทัศนคติในเรื่องต่าง ๆ อย่างกว้างๆ และมุ่งหมายที่จะให้ผู้ได้รับการศึกษาสามารถนำเอาไปเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพและการมีชีวิตรอยู่ในสังคม สำหรับ การพัฒนาบุคคลนั้นมีความสามารถครอบคลุมทั้งการฝึกอบรม การให้การศึกษา การสอน และวิธีอื่นใดที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างมีระบบ หากการพัฒนาบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องเฉพาะทางมากขึ้นเท่าใดก็มีแนวโน้มที่จะเป็นการฝึกอบรมมากเท่านั้นด้วย

3. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

เหตุผลเชิงจริยธรรมหรือการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม หรือความสามารถในการตัดสินใจทางจริยธรรมโดยมีหลักการหรือเหตุผลนั้นถูกเรียกว่าเป็นจริยธรรมตามแนวคิดของทฤษฎีพัฒนาการลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรมซึ่งนักวิชาการที่สำคัญของกลุ่มนี้ คือ เพียเจท์ (Piaget) และโคลเบอร์ก (Kohlberg) (โกศล มีคุณ. 2545 : 7)

เพียเจท์ (Piaget) เป็นต้นความคิดของทฤษฎีพัฒนาจริยธรรม เขามีความคิดว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับความฉลาดในการที่จะรับรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่างๆ ทางสังคม พัฒนาการทางจริยธรรมจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้น เพียเจท์แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นก่อนจริยธรรม (Sensorimotor Operation) พัฒนาการขั้นนี้เริ่มตั้งแต่เด็กแรกเกิดจนถึง 2 ขวบ เด็กในขั้นนี้ยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดล้อมอย่างละเอียดแต่มีความอยากร ความต้องการทางกาย ซึ่งต้องการที่จะได้รับการตอบสนองโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใด ๆ ทั้งสิ้น เมื่อเด็กเริ่มมีความสามารถในการพูดก็เริ่มรับรู้สภาพแวดล้อมและบทบาทของตนเองต่อผู้อื่น

ขั้นที่ 2 ขั้นยึดคำสั่ง (Early Concrete Operational Thinking) พัฒนาการขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ 2-8 ปี ลักษณะของเด็กในขั้นนี้จะมีภาพทรงกลมแล้วผู้ใหญ่และเห็นคำสั่งของผู้ใหญ่เป็นสิ่งที่เขาต้องทำตาม

ขั้นที่ 3 ขั้นยึดหลักแห่งตน (Late Concrete Operational Thinking) พัฒนาการขั้นนี้อยู่ในช่วง 8-10 ปี การที่เด็กจะพัฒนาขั้นยึดคำสั่งมายังขั้นยึดหลักแห่งตนนี้ เพียเจท์เชื่อว่าการพัฒนาทางปัญญาและประสบการณ์ในการมีบทบาทในกลุ่มเพื่อนด้วยกัน ความทรงกลมอานาจภายนอกจะเป็นหลักภายในจิตใจของเด็กที่เกี่ยวกับความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันและความเท่าเทียมกันของบุคคล เด็กที่อยู่ในสังคมปกติจะบรรลุในขั้นที่สามในช่วงอายุ 8-10 ปี แต่มีเด็กบางคนที่มีการพัฒนาการหยุดชะงักในขั้นที่สองเนื่องจากการอบรมเลี้ยงดูอย่างผิดปกติหรือเกิดจากการขาดประสบการณ์จากสังคมหรือกลุ่มคน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม. 2520 : 39-40)

จรรยา สุวรรณทัต (2521 : 15-19) เป็นผู้นำทฤษฎีจริยศึกษาที่สังเคราะห์เอาขอบเขตความรู้ทางปรัชญา จิตวิทยา สังคมวิทยา และศึกษาศาสตร์ มาประกอบกันขึ้นเป็นทฤษฎีบูรณาการ (Integrated Theory) และนำเอามาใช้ในการจัดการด้านจริยศึกษา (Moral Education) ทางด้านการศึกษาโคลเบอร์กเสนอการจัดการจริยศึกษาให้ครูเกิดความเข้าใจและนำไปใช้ปฏิบัติในการสอนทฤษฎีของโคลเบอร์กมีส่วนคล้ายคลึง และได้รับอิทธิพลมาจากนักปรัชญาหลายคน ได้แก่ เพียเจต์ ดิวอี้ (John Dewey) และคานท์ (Kant) ในการศึกษานี้จะขอเสนอแนวคิดหลักของนักปรัชญาทั้งสามท่านพอสังเขปซึ่งต่อมาโคลเบอร์กได้นำแนวคิดเหล่านี้มาพัฒนาเป็นทฤษฎีของเขา คุณธรรมความซื่อสัตย์ในแนวคิดของเพียเจต์เน้นการสร้าง ความซื่อสัตย์ตั้งแต่วัยเด็ก โดยเขาเห็นว่าต้องค่อย ๆ เสริมสร้างขึ้น และมีลำดับขั้นของการพัฒนาเป็นระยะ จุดประสงค์หลักของเพียเจต์ คือ การสำรวจธรรมชาติในการตัดสินใจ คุณธรรมความซื่อสัตย์และคุณธรรมต่าง ๆ ของเด็ก ได้ทำวิจัยในเจเนอวา โดยศึกษาเด็กเป็นรายบุคคลในเรื่อง โดยเพียเจต์เน้นในด้านเจตคติของเด็กที่มีต่อกฎ

การตัดสินของเด็ก เกี่ยวกับความถูกต้องและความผิด และการประเมินค่าความยุติธรรมในการตัดสิน โดยเขาเริ่มกำหนดว่าความงอกงามในการตัดสินด้านคุณธรรม ความซื่อสัตย์มีลำดับพัฒนาการเป็นระยะ ๆ โดย ขึ้นอยู่กับการวางรูปแบบในความก้าวหน้าในการเรียนรู้มากกว่าการเรียนรู้กฎ โดยการให้รางวัลและการลงโทษ คือการลอกเลียนแบบอย่างเท่านั้น

ดังนั้น หลักของจริยธรรมจึงไม่มีใครคนหนึ่งผูกขาดการตัดสิน ไม่ใช่เรื่องเหนือธรรมชาติ ไม่สร้างรูปแบบเฉพาะภูมิภาคหรือวิถีชีวิตเพียงอย่างเดียวใดอย่างหนึ่ง การแปลความหมาย คุณธรรม ความซื่อสัตย์ในชีวิตสังคม ซึ่งเต็มไปด้วยการเร่ร่อนหน้าที่จะสร้างลักษณะนิสัยของบุคคล โดยเน้นความสำคัญในด้านจิตวิทยาในการจัดจริยศึกษา อุปกรณ์การให้ความรู้ทางด้านจริยธรรม มีความรู้สึกประทับใจเป็นส่วนช่วยได้มาก ผลงานของโรงเรียนตัดสินได้จากการสำเร็จในการพัฒนาความสามารถในการตัดสินคุณธรรม ความซื่อสัตย์ของแต่ละบุคคลได้ นักการศึกษาจะต้องจัดการ กิจกรรมนักเรียนโดยการเสริมสร้างพลังในการดำเนินกิจกรรมด้วยตัวนักเรียนเองใช้สติปัญญา โดยไม่ละทิ้งหลักคุณธรรม ความซื่อสัตย์ที่นำมาประยุกต์ใช้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพแนวคิด ของดิวอี้เหมาะสมที่จะนำมาปรับใช้ในการศึกษานี้ด้วย เพื่อพิจารณากระบวนทัศน์ว่ามีการปะทะสังสรรค์กันในลักษณะใดบ้างและทำอย่างไรจึงเกิดความเข้มข้นในด้านความซื่อสัตย์ โดยเฉพาะ เรื่องการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนของแต่ละชุมชน ส่วนแนวคิดของนักปรัชญาท่านที่สาม คือ คานท์ ซึ่งอยู่ในกลุ่มแนวคิดจริยธรรมตะวันตกที่เน้นกฎเกณฑ์ในการตัดสินความดีความชั่ว เขามีความเห็นตรงข้ามกับกลุ่มสุขนิยมที่คิดว่าสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองเป็นสิ่งที่ถูกและดีที่สุด แต่คานท์เห็นว่า จริยธรรมต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ ดีชั่ว ผิดถูก ที่เป็นศีลธรรมนั้นเป็นสิ่งตายตัว ค่าของจริยธรรมเป็นสิ่งที่จริงตายตัว จะถือเอาผลของการกระทำมาตัดสินไม่ได้ ทฤษฎีนี้จะยึดถือ กฎระเบียบเป็นหลักเกณฑ์มาตรฐานการพิจารณาตัดสินคุณค่าจะทำตามหน้าที่ที่ระบุไว้เป็นข้อกำหนด นั้นจะแปรเปลี่ยนโดยเลี้ยวไปใช้เหตุผลจากผลการกระทำไม่ได้ แม้ว่าจะเป็นสิ่งที่มีคุณประโยชน์เพียงใด ก็ตาม ดังนั้นการทำตามหน้าที่จึงเป็นเจตนาดี ไม่ใช่การกระทำตามแรงกระตุ้นของสัญชาตญาณ และความรู้สึกตามอารมณ์ปรารถนา แต่ทำตามเจตนาที่เกิดจากสำนึกในหน้าที่

โคลเบอร์ก วิเคราะห์หลักจริยธรรมว่าเป็นลำดับหรือระบบของแนวทางสำหรับเผชิญ การเลือกที่จะปฏิบัติในสิ่งที่มีให้เลือกร้อยอย่างหลากหลายวิธี พัฒนาการทางจริยธรรมมี 6 ลำดับขั้น ที่อาจนำไปใช้ในรูปแบบต่าง ๆ ที่จะเลือกในสถานการณ์ของการพิจารณาสิ่งที่เป็นคุณธรรม ความซื่อสัตย์ ลำดับขั้นของพัฒนาการทางจริยธรรม (Moral Development) มีดังต่อไปนี้

1. การลงโทษและการเชื่อฟังพิจารณาในด้านประเด็นของการถือเอาอัตรา ของตัวเองเป็นใหญ่
2. เป้าหมายตามลักษณะของเฉพาะบุคคล และการแลกเปลี่ยนกันอย่าง เสมอภาคที่ตกลงกันเพื่อจะยอมรับความคิดเห็นของกันและกันในสังคม ในลำดับขั้นนี้แสดงให้เห็น ความสำคัญของบุคคลอื่น โดยมีพื้นฐานที่แข็งแกร่งในส่วนรายบุคคลอย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง
3. ความสัมพันธ์และการทำตามการแลกเปลี่ยนกันในความคาดหวัง การติดต่อ ประสานงานและความศรัทธายึดมั่น ไว้วางใจต่อผู้อื่น โดยการปฏิบัติที่อิงตามกันตามบทบาท และหน้าที่ของตน ในขั้นนี้เป็นการให้ความสำคัญอย่างกว้างขวางลึกซึ้งต่อเอกลักษณ์ส่วนบุคคล ที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น โดยแสดงให้เห็นว่า มีความรู้สึก มีข้อตกลงและความคาดหวังร่วมกัน

4. ระบบสังคมและการมีสติรับผิชอบที่จะให้มีการดำเนินตามหน้าที่ที่ตนกระทำในสังคมนั้นเพื่อรักษาระเบียบสังคม และทำหน้าที่ของสังคม ซึ่งต้องรักษาสถาบันให้ดำเนินต่อไปอย่างราบรื่น โดยส่วนรวมบุคคลตีความบทบาทและระเบียบให้เห็นความแตกต่างของสังคมกับข้อตกลงหรือข้อเรียกร้องจากการติดต่อกันเป็นส่วนตัว

5. สิทธิพื้นฐานและพันธะสัญญาทางสังคมที่ใช้กับประชาชนโดยส่วนรวมจะต้องยึดถือตามค่านิยมซึ่งมีมากมายแตกต่างกันไป รวมทั้งความคิดเห็นของคนเฉพาะกลุ่มนำมารวมกันเป็นพันธะสัญญาของสังคมร่วมกัน จึงต้องกำหนดกฎหมายขึ้นใช้และมีหน้าที่ที่จะให้กฎเหล่านั้นใช้ได้ผลเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

6. หลักจริยธรรมสากลถือเป็นการแนะนำทางให้มนุษย์ชาติกระทำตามกำหนดของสังคมพื้นฐานของแต่ละแห่งโดยภาพกว้างและเล็กจะถือความเคารพนับถือในบุคคลอื่นเป็นจุดหมาย ไม่ใช่เป็นวิธีการความยุติธรรม คือ สัจธรรม ไม่ขึ้นกับวัฒนธรรมเฉพาะแห่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่งเท่านั้น สัจธรรมนั้นจะเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติด้วย

วิธีการปลูกฝังจริยธรรม มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ความเข้าใจในขั้นตอนของการพัฒนาจริยธรรมตามระดับอายุ ผู้สอนควรเรียนรู้จิตวิทยาเปิดโอกาสให้บุคคลแสวงหาความจริงแท้ของคุณค่าจากตนเองไปสู่สิ่งแวดล้อมภายนอก

2. ความรู้ที่ชัดเจนในระดับของจริยธรรม สร้างแรงจูงใจที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการทางสติปัญญาให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

3. การใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม กลุ่มเกลา ชัดเกลาให้ผู้เรียนซึมซับกฎเกณฑ์ รู้คุณค่าได้ด้วยตนเองจนเกิดความชัดเจนในความรับผิดชอบชั่วดี

4. การให้ความรู้คู่ขนาน คือ ด้านบวกเพื่อเพิ่มพูนส่งเสริมแจ้งเจริญในความดีกับด้านลบเพื่อสังวรระวังเป็นเยี่ยงอย่างให้ลดละเลิก

5. การสอนโดยสร้างศรัทธา เพราะพิสูจน์ผลแห่งความดีได้ด้วยหลักการใช้เหตุผล

6. การปลูกฝังจริยธรรมเป็นหน้าที่ของทุกคน เป็นเรื่องธรรมดาธรรมชาติที่ทุกคนดำรงอยู่เป็นสำนักอุปนิสัยที่สร้างเสริมบุคลิกภาพและคุณภาพชีวิตที่ต้องการร่วมมือกันในสังคมอย่างแท้จริง

7. การนำหลักธรรมทางศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อหล่อหลอมความเฝ่ประพฤติดุธรรม ศาสนาเป็นสถาบันที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นเอกลักษณ์สำคัญของชาติ สืบทอดค่านิยมความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ควรศึกษาเพื่ออนุรักษ์ลงมือปฏิบัติและสืบทอดไว้เป็นมรดกของสังคม

8. ฝึกการเลือกตัดสินคุณค่าการวิเคราะห์ค่านิยมจากพฤติกรรมที่เห็นเด่นชัดเพื่อให้เข้าใจคุณค่าทั้งภายในเนื้อแท้และการตีค่าจากภายนอก เพื่อให้ผู้ได้รับการปลูกฝังสามารถวิเคราะห์ข้อกระทำจากพฤติกรรมมากยิ่งขึ้น จนถึงระดับชัดเกลาพฤติกรรมของตนเองและสร้างเสริมคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ได้อย่างสมบูรณ์

4. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมถูกพัฒนาขึ้นโดย บราวน์ (Brown, A.R.Radcliffe) งามพิศ สัตย์สงวน (2539 : 34-35) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากเดิร์คไฮม์ ให้ความสนใจกับเสถียรภาพทางสังคมที่เป็นกลไกทำให้ส่วนต่างๆ ของสังคมมารวมกันและคงอยู่ตามเวลา ต่อมาแรดคลิฟท์ บราวน์ ให้ความคิดว่าบรรทัดฐานต่างๆ รวมทั้งค่านิยมความรู้สึกและพิธีกรรมต่างๆ มีอำนาจเหนือปัจเจกบุคคลและมันช่วยยึดสังคมเข้าไว้ด้วยกัน โดยมีแนวคิดว่ารระบบสังคมต่างๆ ประกอบด้วย โครงสร้างและกิจกรรมต่างๆ โครงสร้างทางสังคม คือ แบบแผนที่อยู่ได้นานโดยประชากรมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โครงสร้างจะได้มาจากการกระทำระหว่างกันทางสังคมจากบรรทัดฐานและกฎเกณฑ์ต่างๆ ของพฤติกรรมมนุษย์ ทฤษฎีนี้จะเน้นการทำความเข้าใจกับการคงอยู่และการสืบเนื่องของโครงสร้าง และเสถียรภาพทางสังคม ซึ่งตัวบ่งชี้ที่สำคัญได้จากข้อมูลทางชาติพันธุ์ของแต่ละสังคมที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างคน ที่มีความผูกพันกันทางสังคม หรือมีความขัดแย้งระหว่างกันแต่ยอมรับในความขัดแย้งนั้นและมีการจัดการต่อความขัดแย้งอย่างเป็นทางการความสัมพันธ์ดังกล่าวจะช่วยลดโอกาสที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง และทำให้สังคมทั้งหมดอยู่ต่อไปไม่ได้

ทรงคุณ จันทจร (2549 : 14) ได้ให้แนวคิดไว้ว่า “วิธีการศึกษาแบบโครงสร้างหน้าที่ (Structural Functional Approach) เป็นการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับสัมพันธ์ภาพของส่วนต่างๆ ที่ประกอบกันเข้ามาเป็นสังคมนั้นเรียกว่า “โครงสร้างของสังคม” (Structural of Society) โครงสร้างของสังคม หมายถึง สัมพันธภาพของกิจกรรมต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคมทุกสังคม อันได้แก่กิจกรรมทางด้านครอบครัว ญาติพี่น้องด้านการศึกษานามัย การเศรษฐกิจ การปกครอง ความเชื่อศาสนา และอื่นๆ การประสานงานกันของระบบย่อยต่างๆ ของโครงสร้างสังคมเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อความอยู่รอดของสังคมเช่นเดียวกับร่างกายมนุษย์ หรือถ้าหากว่ารระบบย่อยต่างๆ ทำหน้าที่ประสานกันเพียงพอก็อาจจะสร้างความยุ่งยากในการดำรงอยู่ให้แก่ระบบใหญ่ และถ้าระบบย่อยมีความขัดแย้งรุนแรงมากก็อาจนำไปสู่ความสิ้นสุดของระบบใหญ่ได้ในที่สุด ดังนั้นระบบย่อยต่าง ๆ ของสังคมจะต้องปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ตามความถนัดเฉพาะและจะต้องประสานสัมพันธ์ของการทำงานระบบย่อยอื่นๆ ที่มีอยู่ภายในระบบใหญ่”

งามพิศ สัตย์สงวน (2539 : 94-95) ได้สรุปรายละเอียดเพิ่มเติมไว้ว่า “ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม เน้นที่การคงอยู่หรือระบบเสถียรภาพของระบบสังคมรวมทั้งภาระหน้าที่ทางสังคมและความมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลงเป็นมโนภาพสำคัญ ในการวิเคราะห์ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม เน้นที่การคงอยู่หรือระบบเสถียรภาพของระบบสังคมรวมทั้งภาระหน้าที่ทางสังคมและความมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง เป็น มโนภาพสำคัญ ในการวิเคราะห์พฤติกรรมมนุษย์ ดังนั้นส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มทางสังคมต้องถูกนำมาศึกษาโดยดูส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรม ทำหน้าที่อะไรบางอย่างที่จะทำให้เกิดเสถียรภาพของกลุ่ม โดยเฉพาะสังคมที่ไม่ซับซ้อนทำให้สังคมอยู่ได้ เน้นการคงอยู่หรือเสถียรภาพของระบบสังคมรวมทั้งภาระหน้าที่และความมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลงเหมาะกับสังคมไม่ซับซ้อนโดยดูว่าส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมทำอะไรบางอย่างเพื่อทำให้เกิดเสถียรภาพของกลุ่ม”

นิเทศ ดินณะกุล (2549 : 19-24) ได้ให้รายละเอียดไว้สรุปได้ว่า โครงสร้างของสังคมคือรูปแบบของระบบย่อย (Sub Systems) สำคัญที่มีอยู่ในโครงสร้างของทุกสังคมมนุษย์ แบ่งแยกออกได้เป็น 6 ระบบ ประกอบด้วย

1. ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านครอบครัวและญาติพี่น้อง (Family and Kinship System)
2. ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางการให้การศึกษาอบรม (Education System)
3. ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางการป้องกันรักษาและบำรุงสุขภาพสมาชิกของสังคม (Health System)
4. ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านการเศรษฐกิจ (Economic System)
5. ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านการเมืองและการปกครอง (Politic System)
6. ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมด้านความเชื่อและศาสนาต่างๆ ที่มีอยู่ในแต่ละสังคม (Believe System) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับกลุ่มบุคคลหน้าที่ของสังคมกล่าวคือผลที่ได้จากรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มสังคมที่เป็นไปตามปรารถนาหรือต้องการ (Desirable Consequences) คือผลที่ได้จากการทำหน้าที่ช่วยแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันของบุคคล หรือกลุ่มสังคมให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ส่วนผลที่ไม่เป็นไปตามปรารถนาหรือต้องการ (Undesirable Consequences) คือผลที่ได้จากความผิดพลาดของหน้าที่ที่ขัดขวางการนำมาซึ่งความสำเร็จ การเปลี่ยนแปลงของสังคม การเมืองกับการวางแผนของชุมชนเมืองนับว่าเป็นระบบ โครงสร้าง หน้าที่ และระบบสังคมอันหนึ่งซึ่งมีวิวัฒนาการมาจากระบบหรือชุมชนขนาดเล็กที่เรียบง่าย การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมของเมือง สามารถทำได้โดยดูจากการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ของชุมชนเมือง ตลอดจนการผสมผสานของส่วนต่างๆ การแยกย่อยเกิดขึ้นกับทุกหน้าที่ของชุมชน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ความแตกต่างทางเศรษฐกิจ (Economic Differentiation) เป็นการกระจายหน้าที่และความชำนาญพิเศษในระบบเศรษฐกิจของเมืองที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิตในระดับความเจริญที่ต่างกัน และมีความแตกต่างทางเศรษฐกิจไม่เท่ากัน แต่อาจจะมีรูปแบบที่เหมือนกัน ตัวแปรที่ใช้วัดความแตกต่างทางเศรษฐกิจพอเพียง อันได้แก่ ตัวแปรทางการผลิต จากอาชีพของประชากรในเมือง ตัวแปรทางการกระจายผลผลิต จากสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่ และตัวแปรทางด้านบริโภค และอื่นๆ ส่วนการผสมผสานทางสังคม (Social Integration) ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการที่จะประสานส่วนต่างๆ ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็คือ ทุก ๆ ส่วนจะต้องมีความประสาน ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกหรือองค์กรของชุมชนเข้าด้วยกัน จะทำให้การจัดอันดับความสำคัญเป็นไปอย่างมีระบบบนพื้นฐานของความสามารถในการปรับตัวของชุมชนเมืองให้เข้ากับสภาพแวดล้อม สำหรับการศึกษาโครงสร้างและหน้าที่ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระดับบุคคล ได้แก่ การศึกษาลักษณะทางสังคมของประชากรในชุมชนหรือศึกษาความแตกต่างของประชากรทางเชื้อชาติ ศาสนา ระดับการศึกษา อายุ ระดับรายได้ ภูมิหลังของครอบครัว เป็นต้น ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ กิจกรรมพื้นฐานของบุคคลจะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ การดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัว เช่น การกิน การนอน การทำงาน การเลี้ยงดูบุตร ทำงานบ้าน ฯลฯ การถ่ายทอดค่านิยมและวัฒนธรรม เช่น การอบรมสั่งสอน การให้การศึกษา

แก่บุตรหลาน การรับประทานอาหาร การประกอบกิจกรรมทางศาสนา การคบค้าสมาคมกับผู้อื่น การหาสถานที่บนเทือกผืนอันน้อยใจ การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม จึงเป็นประเด็นที่สำคัญที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคล กลุ่ม องค์กรสถาบัน ตลอดจนชุมชนใหญ่น้อยต่างๆ ที่อพยพเข้ามาอยู่ในชุมชนเมืองอย่างต่อเนื่อง จนทำให้เกิดการขยายตัวในชุมชนนั้นๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และการให้บริการต่างๆ การติดต่อสื่อสาร การทำกิจกรรมร่วมกัน การผสมผสานวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมในยุคโลกาภิวัตน์เหล่านี้ล้วนมีความสัมพันธ์ด้วยกันทั้งสิ้น

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ (2545 : 45) ได้สรุปฐานคติคิดของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ไว้ว่า

1. ทฤษฎีนี้มองสังคมว่าเป็นระบบหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน และกันโดยหน้าที่
2. ระบบสังคมขอบเขตแน่นอน มีระเบียบควบคุมตนเอง มีกระบวนการรักษาบูรณาการภายในระบบ และมีแนวโน้มที่ส่วนประกอบต่าง ๆ พึ่งพาอาศัยกันจนสามารถรักษาดุลยภาพของสังคมไว้ได้
3. ส่วนประกอบของสังคม คือ โครงสร้างของสังคม ได้แก่ สถาบันต่างๆ ซึ่งมีกลุ่มบทบาทที่มั่นคง แน่นนอน บัญญัติออกมาเพื่อสนองความต้องการทางสังคมบางประการ
4. สังคมเปรียบเสมือนกับอินทรีย์ (Organic Analogy) มีความต้องการในในสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ เมื่อสนองได้แล้ว สังคมจะสามารถอยู่ได้ แต่ละส่วนของสังคมเหมือนกับอวัยวะต่าง ๆ ของอินทรีย์ มีบทบาทที่ต่างกัน แต่ก็พึ่งพาอาศัยกัน และมีดุลยภาพที่สามารถรักษาไว้ได้
- 5) โดยสังคมเป็นระบบที่ต้องการความจำเป็นเพื่อการคงอยู่ สังคมจึงต้องมีโครงสร้างเพื่อเป็นหลักประกันให้มีการพึ่งพา (Home Stasis) มีดุลยภาพ (Equilibrium) และการมีชีวิตรอดอยู่รอด (Survival)

นิยพรรณ วรณศิริ (2540 : 108) ได้ให้แนวคิดไว้ว่า “ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมมีความเป็นมาจากการศึกษาวัฒนธรรมแบบใหม่ๆ ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงกลางของศตวรรษที่ 20 หลังจากที่มีการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ของนักมานุษยวิทยารุ่นเก่าที่มักใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษา ช่วงเวลานั้นวิชาการด้านสังคมศาสตร์ได้แตกแขนงไปอย่างมากมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านมานุษยวิทยา จึงเกิดการศึกษาวรรณกรรมแบบใหม่ขึ้นหลายแนวเป็นการศึกษาพฤติกรรมของคนในสังคมในรูปแบบบูรณาการ (Integration) ซึ่งจะต้องศึกษาหน้าที่ของโครงสร้างของสังคมทุกๆ โครงสร้างในขณะเดียวกันให้สัมพันธ์กันก็จะเข้าใจสังคมหนึ่ง ๆ ได้อย่างลึกซึ้งและถ่องแท้ โครงสร้างของสังคมคือส่วนประกอบของสังคม ซึ่งในแต่ละสังคมจะประกอบด้วยโครงสร้างต่างๆ ที่ทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์กัน ถ้าขาดโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่งสังคมนั้นก็จะล่มสลาย หรือแม้แต่โครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่งด้อยคุณภาพลงก็จะส่งผลต่อโครงสร้างอื่น ๆ เป็นลูกโซ่ให้สังคมนั้นล่มสลายลงได้ในที่สุด” ผู้นำทางความคิดของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม คือ ออกัส กอมส์ (August Comte) และ เฮอเบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer) ทั้ง 2 คน เป็นผู้วางรากฐานความคิดกว้างๆ เกี่ยวกับสังคม และคำอธิบายเกี่ยวกับสังคม โดยใช้ความคิดเกี่ยวกับหน้าที่นิยมเป็นหลักในการนำวิชาสังคมวิทยาเข้าสู่วงวิชาการของยุโรปในสมัยนั้น (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2550 : 27)

งามพิศ สัตย์สงวน (2539 : 32-34) ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า เนื่องจากทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม เป็นการรวมกันของทฤษฎีสองทฤษฎีคือ ทฤษฎีโครงสร้างนิยม และทฤษฎีหน้าที่นิยม ผู้นำสำคัญของทฤษฎีโครงสร้างนิยม คือ แรดคลิฟฟ์ บราวน์ (A.R. Radcliffe-Brown) ส่วนผู้นำสำคัญของทฤษฎีหน้าที่นิยม คือ เอมีล เดิร์กแฮม และบรอนิสลอส มาลินอสกีส์ (Emile Durkheim, Bronislaw Malinowski) เมื่อทั้งสองทฤษฎีถูกนำมารวมกันจึงกล่าวได้ว่า แรดคลิฟฟ์ บราวน์ (A.R. Radcliffe-Brown) และ บรอนิสลอส มาลินอสกีส์ (Bronislaw Malinowski) มีส่วนสำคัญในการนำทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่มาใช้อย่างชัดเจน โดย แรดคลิฟฟ์ บราวน์ (A.R. Radcliffe-Brown) นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษได้เสนอความคิดของตนไว้ในข้อเขียนชื่อ “On Social Structure” (1940) และในหนังสือชื่อ Structure and Function in Primitive Society (1964 : 181) แรดคลิฟฟ์ บราวน์ (A.R. Radcliffe-Brown) ได้กล่าวว่า “สังคมเปรียบเหมือนอินทรีย์ที่มีชีวิต มีการเกิด เจริญเติบโตเจ็บป่วยได้ รักษาได้ และเมื่อหายแล้วก็ก้าวเดินต่อไปได้ ร่างกายมนุษย์มีอวัยวะเป็นส่วนประกอบเพื่อการดำรงอยู่ สังคมก็มีโครงสร้างเพื่อการดำรงอยู่ ดังนั้นทั้งอวัยวะของคนและโครงสร้างทางสังคมต่างก็มีหน้าที่ประสานสัมพันธ์กันเพื่อการดำรงอยู่ของร่างกายมนุษย์และสังคม ถ้าโครงสร้างของสังคมขัดแย้งกันในการทำหน้าที่หรือทำหน้าที่ไม่สอดคล้องกัน สังคมนั้น ก็จะเกิดการชะงักงันในการพัฒนาสังคมจึงต้องรีบแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนโครงสร้างของตนเองเพื่อการดำรงอยู่และการพัฒนาที่ต้องก้าวไปข้างหน้าต่อไป จุดนี้เองเป็นข้อแตกต่างระหว่างร่างกายมนุษย์และสังคม เนื่องจากโครงสร้างสำคัญๆ ของร่างกายไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ เมื่อโครงสร้างนั้นชำรุดเสียหายอาจทำให้คนถึงตายได้ แต่สังคมสามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างได้ สังคมจึงไม่ตาย เมื่อมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างแล้วสังคมก็สามารถพัฒนาต่อไปได้”

ส่วน มาลินอสกีส์ (Malinowski) ซึ่งเป็นนักทฤษฎีหน้าที่นิยมกล่าวว่า โครงสร้างก็คือสถาบันของสังคมที่เกิดมาจากความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์นั่นเอง มาลินอสกีส์ (Malinowski) เชื่อว่ามนุษย์ในทุกสังคมวัฒนธรรมมีความต้องการพื้นฐานทางจิตใจ และหน้าที่หลักของวัฒนธรรมคือการตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์หรือเปรียบเทียบเสมือนเครื่องมือในการตอบสนองความต้องการพื้นฐาน 3 ด้านของมนุษย์ คือ

1. ความต้องการด้านความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Biological and Psychological Needs) เป็นความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ เช่น ต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การเจริญเติบโต เป็นต้น
2. ความต้องการด้านสังคม (Instrumental Needs) เป็นความต้องการความร่วมมือกันทางสังคมเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานเช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร การผลิตสินค้า การบริการและการควบคุมทางสังคม
3. ความต้องการทางด้านจิตใจ (Symbolic Needs) เป็นความต้องการของมนุษย์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ โดยทั่วไปเวทมนตร์คาถาทำหน้าที่ที่ทำให้คนรู้สึกอบอุ่นใจ เพราะงานบางอย่างที่มนุษย์ทำ ค่อนข้างยากลำบากและมนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดผลอย่างไรบ้างทำให้เกิดความไม่มั่นใจ จึงต้องพึ่งเวทมนตร์คาถาให้ช่วยเพื่อทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้น มาลินอสกีส์ (Malinowski) ย้ำว่า วัฒนธรรมทุกด้านมีหน้าที่ต้องทำ คือการตอบสนองความต้องการของมนุษย์

อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้ง 3 อย่างดังกล่าว ส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมมีหน้าที่เพื่อสนองความต้องการของปัจเจกชนในสังคมนั้นแนวความคิดดังกล่าวจึงเป็นหลักสำคัญในการนำมาใช้วิเคราะห์พฤติกรรมของคนในสังคมทั้งหมดของแต่ละวัฒนธรรม ประกอบด้วยฐานคติดังนี้

1. มีการรวมตัวกันเกิดขึ้นเป็นสังคม เกิดเป็นวัฒนธรรม
2. ในสังคมหรือวัฒนธรรมนั้นมีโครงสร้างของสังคมหรือวัฒนธรรมที่เป็นระบบ

หลายระบบ

3. โครงสร้างของสังคมหรือวัฒนธรรมแต่ละระบบนั้นมีหน้าที่ของตนเองแตกต่างกันออกไป

4. หน้าที่ของแต่ละระบบโครงสร้างมีส่วนที่ประสานสัมพันธ์กัน ทำหน้าที่ซึ่งส่งผลต่อการทำหน้าที่ของอีกโครงสร้างหนึ่งในเชิงบูรณาการ

5. หน้าที่ของแต่ละระบบโครงสร้างมีการปรับตัวเข้าหากันอยู่ตลอดเวลา เพื่อป้องกันภาวะการฉีกขาดในสังคมหรือวัฒนธรรม

6. การปรับตัวทางหน้าที่ของโครงสร้างเกิดขึ้นด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การใช้กฎระเบียบ การกำหนดสภาพและบทบาทหน้าที่ของโครงสร้าง การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (นิยพรรณ วรณศิริ. 2540 : 110)

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมอธิบายลักษณะของสังคม โดยตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่าสังคมเหมือนอินทรีย์ที่มีชีวิตอย่างหนึ่ง แต่เป็นสิ่งที่มีความซับซ้อนสูง (Super Organic) และได้ชื่อว่า ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ เพราะใช้อธิบายความเป็นปึกแผ่นของสังคมว่า เนื่องด้วยส่วนประกอบต่างๆ ของสังคมที่มารวมกันเป็นโครงสร้างของสังคม โดยแต่ละส่วนประกอบของสังคมทุกส่วนมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติส่วนประกอบหลักของสังคมก็คือสถาบันครอบครัว สถาบันการเมือง การปกครอง สถาบันเศรษฐกิจสถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา โครงสร้างของสังคมเป็นเสมือนร่างกายที่ประกอบไปด้วยเซลล์ต่างๆ และมองว่า หน้าที่ของสังคมก็คือ การทำหน้าที่ของอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย โดยแต่ละส่วนจะช่วยเหลือและเกื้อกูลซึ่งกันและกันเพื่อให้ระบบทั้งระบบมีชีวิตดำรงอยู่ได้มีความสำคัญในการวิเคราะห์ความต้องการที่จำเป็น 3 ด้านของมนุษย์ ได้แก่ ด้านความจำเป็นพื้นฐาน ด้านสังคม ด้านจิตใจ โดยมองว่าสังคมทั้งหมดเป็นระบบหนึ่งที่แต่ละส่วนจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน ความสัมพันธ์ คือ สิ่งที่สนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างเป็นเหตุเป็นผลระบบสังคมมีลักษณะเป็น การเคลื่อนไหวเข้าสู่ความสมดุล การปรับความสมดุลของระบบจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในระบบตามไปด้วยความต่อเนื่องของกระบวนการของข่าวสารจากภายในและภายนอกจากนี้ทฤษฎีระบบยังมองว่า ความขัดแย้ง ความตึงเครียด และความไม่สงบสุขภายในสังคมก็เป็นสาเหตุหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

สรุป ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมมีหลักการว่า ระบบสังคมจะประกอบด้วยระบบย่อย ซึ่งแต่ละระบบย่อยจะมีกิจกรรมซึ่งเป็นหน้าที่แต่ละระบบของตนเอง หากส่วนต่างๆ ที่เป็นระบบย่อยทำหน้าที่ของตนเอง ซึ่งหมายถึงกิจกรรมทางสังคมอย่างสมบูรณ์ และรักษาสอดคล้องของแต่ละระบบย่อยไว้ได้ดีก็จะมีโครงสร้างทางสังคมที่ดี สังคมจะมีสมดุลมีความมั่นคงและสามารถคงอยู่ได้จากการศึกษาทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม ผู้วิจัยนำไปใช้งานวิจัยครั้งนี้คือ การศึกษาสัมพันธภาพระหว่างระบบต่างๆ ในโครงสร้างของสังคมเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจภาพรวมของความมั่นคงทางสังคม

และทำให้ทราบว่าวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ คงอยู่ได้อย่างไรและมีสิ่งใดสูญหายไปและเพื่อให้ การศึกษาวิจัยในงานวิจัยครั้งนี้ได้ภาพของความสัมพันธ์ของส่วนต่างๆ ในสังคมชัดเจนขึ้น และเห็น การประสานงานของคนกลุ่มต่างๆ ที่เป็นไปตามกรอบโครงสร้างหน้าที่ของตน ร่วมกันจัดโครงการ ปฏิบัติธรรมโดยการมีส่วนร่วมของสังคม สร้างความมั่นคงในสังคมเป็นสำคัญ

5. ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยม (Symbolic Interactionism)

ทรงคุณ จันทจร (2549 : 10-11) กล่าวว่า ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism) เป็นทฤษฎีที่เน้นแนวคิดเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับสัญลักษณ์และกระบวนการตีความ ของการมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคลกับสัญลักษณ์ต่าง ๆ อันเป็นพื้นฐานในการเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ แนวคิดนี้จะถามคำถามว่า “อะไรคือสัญลักษณ์พื้นฐานที่ทำให้มนุษย์เกิดความเข้าใจ รู้ความหมายและ เกิดปฏิกิริยาโต้ตอบ” ปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยมเป็นแนวคิดพื้นฐานสำคัญยิ่งที่นักจิตวิทยาสังคมในกลุ่ม

Mead (1934) และ Blumer (1969) พัฒนาขึ้นเป็นแนวคิดที่เน้นให้เห็นความสำคัญ เกี่ยวกับความหมายและการแปลความของสัญลักษณ์ของแต่ละกลุ่มบุคคล ซึ่งลึกซึ้งมากกว่า เป็นเรื่องปฏิกิริยาตอบสนองของมนุษย์ต่อสิ่งเร้าเท่านั้น ทฤษฎีนี้เน้นว่าบุคคลจะประพฤติปฏิบัติ ในเรื่องที่เขาตีความว่า สิ่งนั้น มีความหมายและความสำคัญต่อเขาเพียงใดการตีความว่าสิ่งใด มีความหมายและความสำคัญย่อมจะเกิดจากประสบการณ์ของปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ที่ผ่านมามีกระทบต่อเขาโดยตรง และนั่นคือโลกแห่งความเป็นจริงของเขา

พื้นฐานมุมมองของทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นั้น Blumer (1969) อธิบายว่า

1. มนุษย์จะกระทำการใด ๆ ในเรื่องที่มีความหมายและสำคัญกับเขา
2. ความหมายและความสำคัญเกิดจากปฏิสัมพันธ์ที่เขามีต่อคนอื่นรอบตัวเขา
3. ความหมายคือสิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นจากกระบวนการปรับแต่งและการตีความ

ที่บุคคลใช้ในการจัดการกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตการศึกษาเกี่ยวกับความหมายของสัญลักษณ์ และอิทธิพล ตลอดจนความสำคัญของการตีความนี้ทำให้เกิดการเรียนรู้ความหมายต่าง ๆ ของบุคคล และกลุ่มมีความสำคัญยิ่ง เป็นพื้นฐานของการวิจัยเชิงคุณภาพที่ทำให้เกิดการเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ ในแง่มุมต่าง ๆ ประสบการณ์ของพระภิกษุในการเผยแผ่ธรรมะที่ผ่านมาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ พระภิกษุกับเด็กและเยาวชนมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญระหว่างกัน

แนวคิดที่เป็นพื้นฐานของมุมมองในวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่สำคัญอีกทฤษฎีหนึ่ง ซึ่งอยู่ในกลุ่มเน้นเรื่องความเข้าใจคือทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยม (Symbolic Interactionism) ซึ่งเน้นแนวคิดเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับสัญลักษณ์และกระบวนการตีความของการมีปฏิสัมพันธ์ ของบุคคลกับสัญลักษณ์ต่างๆ อันเป็นพื้นฐานในการเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์แนวคิดนี้จะตั้งคำถามว่า อะไรคือสัญลักษณ์พื้นฐานที่ทำให้มนุษย์เกิดความเข้าใจรู้ความหมายและเกิดปฏิกิริยาโต้ตอบ ปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยมเป็นแนวคิดพื้นฐานสำคัญที่นักจิตวิทยาสังคมในกลุ่ม Georgy Herbert

Mead (สุภาวศ์ จันทวานิช. 2545 : 112-128 ; อ้างอิงมาจาก Mead. 1863-1931) ซึ่งสนใจพฤติกรรมเชิงสังคมของมนุษย์และตัวตนที่มนุษย์สร้างขึ้นในแง่พฤติกรรมเชิงสังคม Mead คิดว่าตัวตนเกิดขึ้นจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลกับผู้อื่นทำให้ตัวตน ประกอบด้วยส่วนย่อยสองส่วน คือ ส่วนที่เป็นตัวตนตามความคิดของเจ้าตัว ส่วนย่อยอีกส่วนหนึ่ง คือตัวตนของบุคคลตามความคิดของคนอื่น บุคคลจะซึมซับตัวตนทั้งสองส่วน ทำให้เกิดตัวตนใหม่

ที่มีวุฒิภาวะนั้น คือ สังคมได้มีบทบาทในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคล Mead ได้ระบุว่า สิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างไปจากสัตว์คือ กลไกทางความคิดที่ทำให้มนุษย์รู้จักวางแผนและปรับพฤติกรรมให้เข้ากับสถานการณ์และเป้าหมายที่วางไว้ รู้จักสื่อสารกับผู้อื่นโดยใช้สัญลักษณ์ต่างๆ สัญลักษณ์ที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ คือ ภาษา มนุษย์รู้จักตีความสิ่งที่ผู้อื่นพูดและโต้ตอบ นอกจากนั้นมนุษย์ยังมีสำนึกว่าผู้อื่นก็มีความรู้สึก ความคิดเห็นตามแบบของเขาเองเช่นกัน มนุษย์จึงเรียนรู้ที่จะทำความเข้าใจว่าผู้อื่นคิดอะไร ตีความสถานการณ์ต่างๆอย่างไร ตลอดจนรับรู้เกี่ยวกับตัวมนุษย์เองอย่างไร เกิดเป็นตัวตนและภาพลักษณ์เกี่ยวกับตัวตน

ซึ่งความคิดของ Mead ได้ส่งอิทธิพลต่อแนวคิดทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ในเวลาต่อมา โดย Herbert Blumer ได้กล่าวถึงแนวคิดนี้ว่า สังคมจะเกิดขึ้นได้ต้องมีการกระทำระหว่างกัน ในหมู่สมาชิกที่เข้ามาประกอบกันเป็นสังคม (Human Interaction) การกระทำระหว่างกันของบุคคล นอกจากจะทำให้บุคคลเกิดการรับรู้แล้ว ยังเป็นลักษณะของการตีความสัญลักษณ์ที่บุคคลอื่นแสดงออกมา จึงแสดงโต้ตอบโดยวัตถุหรือสัญลักษณ์ต่างๆ แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) วัตถุทางกายภาพ (Physical Object) 2) วัตถุทางสังคม (Social Object) 3) วัตถุทางนามธรรม (Abstract Object) วัตถุหรือสัญลักษณ์ต่างๆ เหล่านี้บุคคลจะเรียนรู้ได้โดยการกระทำระหว่างกันทางสังคมกับบุคคลอื่น (Self) ในลักษณะต่างๆ และจะนำมาตีความเมื่อเข้าร่วมสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ แล้วจึงแสดงการกระทำโต้ตอบออกไป (ทรงคุณ จันทจร. 2553 : 81-85 ; อ้างอิงมาจาก Blumer. 1969)

Blumer ได้เสนอหลักความคิดของทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ ไว้ว่า (สุภางค์ จันทวานิช. 2545 : 129)

1. มนุษย์จะกระทำใดๆ ในเรื่องที่มีความหมายและสำคัญกับเขา
2. ความหมายและความสำคัญเกิดจากปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เขามีต่อคนอื่นๆ

รอบตัวเขา

3. ความหมายคือสิ่งต่างๆ เกิดขึ้นจากกระบวนการปรับแต่งและการตีความที่บุคคลใช้ในการจัดการกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอดีต

4. การกระทำทางสังคมเป็นผลมาจากการปรับเปลี่ยนความหมาย

สรุป ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยมเป็นทฤษฎีที่วิเคราะห์การกระทำระหว่างกันของมนุษย์ในสังคมเป็นผลมาจากการตีความหมายของสัญลักษณ์โดยเฉพาะภาษาซึ่งเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารที่สำคัญที่ทำให้มนุษย์มีความผูกพันกัน และการสื่อสารนั้นจำเป็นต้องใช้ภาษาและสัญลักษณ์ในการตีความ เพื่อแสวงหาความหมายที่แท้จริงของการกระทำด้วย โดยลักษณะของการปฏิสัมพันธ์กันจะอยู่ในรูปของกระบวนการที่บุคคลในสังคมสามารถประเมินเหตุการณ์และตัดสินใจที่จะกระทำตอบโต้ได้

จากผลการศึกษาทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยมผู้วิจัยนำไปใช้ในการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ ซึ่งเป็นการศึกษาถึงพฤติกรรมของระหว่างผู้อบรมและผู้เข้ารับการอบรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

การศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

บรรจง โสตาดี และคณะ (2554 : 126) ได้ศึกษาการศึกษาแนวทางการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11” พบว่า ในด้านการบริหารจัดการที่ใช้รูปแบบบริหารโดยคนเดียวคือ เจ้าสำนักปฏิบัติ ทำให้มีความคล่องตัว จัดการกับปัญหาต่างๆ ได้ทันทั่วทั้ง แต่สิ่งที่ทุกสำนักเป็นปัญหาย่อย คือขาดการประเมินผลการดำเนินงาน ดังนั้นหากจะให้ความมั่นคงเข้มแข็ง จึงควรมีจะมีการประเมินผลงานในแต่ละปีเพื่อนำไปประเมินพัฒนา ในด้านรูปแบบปฏิบัติ/วิธีฝึกปฏิบัติของสำนักปฏิบัติในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 มีความหลากหลายเป็นทางเลือกให้กับชุมชน แต่การไม่มีหลักสูตรกลาง และขาดแนวการประเมินประสิทธิภาพการฝึกปฏิบัติ ทำให้บางแห่งไม่อยู่บนพื้นฐานของหลัก พระธรรมวินัย

ดวงกมล ทองคนารักษ์ (2553 : 52) ได้ศึกษารูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับชาวต่างประเทศในประเทศไทย พบว่า การปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งสมณะและวิปัสสนาตลอดจนปัจจัยที่เกื้อกูลการปฏิบัติธรรม เช่นการตัดปิลิโธ การแสวงหา กัลยาณมิตร การเลือกกรรมฐานที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรม และสัปปายะในการปฏิบัติธรรม ล้วนมีผลต่อผู้เข้าปฏิบัติธรรม นอกจากนี้รูปแบบการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรมของชาวต่างประเทศในประเทศไทย ควรมีจัดโครงการปฏิบัติธรรมแยกตามกลุ่มของผู้เข้าปฏิบัติธรรม เช่น การจัดคำแนะนำเบื้องต้นสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจการปฏิบัติแต่ยังไม่พร้อม ที่จะเข้าฝึกอบรม โครงการปฏิบัติธรรมเบื้องต้น โครงการปฏิบัติธรรมสำหรับผู้ที่เคยฝึกปฏิบัติมาก่อน และโครงการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมขั้นสูง ตลอดจนการจัดบวชให้แก่ชาวต่างชาติที่สนใจ นอกจากนี้ควรประยุกต์หลักสัปปายะ 7 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสนับสนุนการปฏิบัติธรรม

ธนาทิพย์ ลอแก้ว (2552 : 32) ได้ศึกษาแนวทางการปฏิบัติธรรมของศูนย์ พระพุทธศาสนานานาชาติวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร พบว่า แนวทางการปฏิบัติธรรมของศูนย์พระพุทธศาสนานานาชาติวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหารนี้ ปฏิบัติตามรูปแบบ และวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในแนวสติปัฏฐาน 4 ซึ่งสอนตามแนวพองหนอ ยุบหนอ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในแนวสติปัฏฐาน 4 คือการใช้สติเป็นประธานในการกำหนดอารมณ์ ฐานที่ตั้งของสติ คือกาย เวทนา จิต ธรรมแนวทางการปฏิบัติ พระวิปัสสนาจารย์สอนให้โยคีฝึกปฏิบัติโดยเน้นอริยาบถเดิน และนั่ง ซึ่งจัดอยู่ในหมวดอริยาบถใน กายานุปัสสนาเป็นหลัก การปฏิบัติในอริยาบถ ยืน และนอนจัดอยู่ในอริยาบถย่อยร่วมกับอริยาบถย่อยอื่นๆ สำหรับเวทนา จิต ธรรมเป็นปรากฏการณ์ที่แทรกอยู่ระหว่างการเดินจงกรม การนั่งสมาธิ และการกระทำอริยาบถย่อย

พระมหาสุทธิชัย ชิดโคกสูง (2552 : 165) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบ การปฏิบัติธรรม ธรรมเนียมของวัด เพื่อความสงบสุขของสังคมในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า การปฏิบัติธรรม ธรรมเนียมที่ดีนั้นต้องประกอบด้วยปัจจัยในการปฏิบัติ 4 ประการคือ 1. บุคคลสัปปายะ การปฏิบัติธรรมแต่ละสำนักต้องมีอาจารย์ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อมีอาจารย์ผู้ให้กรรมฐานดี มีผู้ปฏิบัติธรรมที่เข้ามาร่วมปฏิบัติธรรม มีผู้สนับสนุนการ ปฏิบัติธรรมอย่างดียิ่งแล้ว การปฏิบัติธรรมย่อมสำเร็จ

ด้วยดี 2. อาวาสสัปปายะ สถานที่ที่เป็นสิ่งสำคัญในการปฏิบัติธรรม เพราะถ้าสถานที่มีความพร้อมทั้งทาง ด้านแสนาสนะดี ด้านท้องน้ำ โรงอาหาร สถานที่พัก ถ้ามีความพร้อมการปฏิบัติย่อมดำเนินไปด้วยดี 3. อาหารสัปปายะอาหารเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมเมื่อผู้ปฏิบัติธรรมมีอาหารสำหรับเสริมสร้างร่างกายที่มีคุณภาพ และพอเพียงย่อมส่งผลต่อการปฏิบัติ ธรรมดีและสุดท้าย 4. ธรรมะสัปปายะต้องมีหลักธรรมในการปฏิบัติ ถ้ามีอาจารย์ สถานที่ อาหารแล้วต้องมีหลักธรรมในการปฏิบัติเพื่อสร้างแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้อง

พระมหาณัฐพงศ์ กองแก้ว (2552 : 361- 365) ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมของวัดในการบริการชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า 1) พัฒนาการการบริการชุมชนของวัดในจังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งประสบปัญหาในการให้บริการชุมชน 5 ด้าน คือ ประการแรกด้านการศึกษา วัดในระดับจังหวัดเท่านั้นที่ให้บริการได้ดีขึ้น ประการที่สองด้านการปกครองวัด ในระดับจังหวัดมีการปกครองที่ซับซ้อนมากกว่ามีหลักปฏิบัติ และการลงโทษส่วนวัดที่อยู่นอกนี้ปกครองโดยหลักธรรมวินัยและการใช้จิตสำนึก ประการที่สามด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีพัฒนาการที่ดีกว่าในอดีต แต่ประชาชนให้การสนใจธรรมะน้อยกว่าในอดีตหลักธรรมที่ใช้ได้แก่หลักโลกัตถจริยาและความเมตตา ประการที่สี่ด้านการสาธารณูปการในทุกวัน มีการสาธารณูปการที่ดีกว่าในอดีต ประการที่ห้าด้านการสาธารณสงเคราะห์ทุกวัดยังคงให้การสงเคราะห์ที่ดีขึ้น

พระปลัดธรรมรัตน์ ศรีวิราช (2552 : 124-130) ได้ศึกษาการศึกษาสภาพและแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนด้านคุณธรรมจริยธรรมของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า 1) ประวัติและความเป็นมาของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดในกรุงเทพมหานครเป็นศูนย์อบรมเด็กที่มีอายุไม่ถึงเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ เจ้าอาวาสหรือพระที่ได้รับมอบหมายทำหน้าที่เป็นครูใหญ่ ครูพี่เลี้ยงเป็นครูที่จ้างด้วยเงินอุดหนุนโดยได้รับเงินอุดหนุนจากกรุงเทพมหานครจัดการอบรมตามอาคารสถานที่ของวัดและตามแนวทางที่กรมศานากำหนด 2) สภาพปัญหาการดำเนินการศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ที่สำคัญ คือ ได้งบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ อาคารสถานที่ห้องเรียนส่วนใหญ่ คับแคบ วัสดุอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอ บุคลากรขาดโอกาสในการได้รับการพัฒนาการพัฒนาทักษะการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรม โดยภาพรวมขาดประสิทธิภาพและผู้ปกครองไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม 3) แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนด้านคุณธรรมในศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด พบว่า ควรพัฒนาบุคลากรให้มีทักษะการสอน และเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ขอสนับสนุนเงินอุดหนุนพัฒนาดูแลอาคารสถานที่ให้สะอาดเป็นระเบียบ มีพื้นที่ให้เด็กเล่นจัดสวัสดิการครูเพิ่มและบริหารจัดการต่อเนื่อง

สุรพันธ์ สุวรรณศรี (2552 : 470-478) ได้ศึกษาการสร้างศาสนาสงบสุขในสังคม : การศึกษาแนวทางการบูรณาการกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาในภาคอีสาน พบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาในภาคอีสาน เพื่อสร้างความสงบสุขในสังคม พระสงฆ์และบาทหลวงใช้กระบวนการเผยแผ่ศาสนาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านความเชื่อด้านประเพณี พิธีกรรมด้านการสร้างความสัมพันธ์ศาสนา เป็นต้น จากงานวิจัยของกลุ่มนี้ จะเห็นได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะในด้านการเป็นผู้เตือนสติและในด้านที่ไม่ให้เยาวชนหลงใหลในสิ่งที่ให้โทษ เช่น ยาเสพติด การพนัน การเที่ยวกลางคืน เป็นต้น พุทธศาสนิกชนได้แนะนำพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์ควรนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน เช่นการปฏิบัติสมาธิ เพื่อให้เยาวชนมีจิตใจสงบและโอปปาติกะต่อผู้อื่น

พระสงฆ์ควรเป็นต้นบุญต้นแบบทางด้านความประพฤติที่ดี ส่วนวัดมีบทบาทสำคัญในการสร้างบุญกุศล เป็นสถานที่ประกอบการให้ทานรักษาศีล เจริญจิตตภาวนา นอกจากนี้ทางวัดยังมีพุทธวิธีการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาผ่านสื่อ วิทยุโทรทัศน์ เอกสาร และการเผยแผ่ผ่านการจัดกิจกรรมวันสำคัญ ทางศาสนา

จักรพันธ์ จันทรเจริญ (2551 : 103-104) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงาน เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาโรงเรียนเทคโนโลยีบริหารธุรกิจรักไทย อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ปัญหาความมีคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษามีหลายด้านโดยเฉพาะ ความรับผิดชอบ และด้านความมีระเบียบวินัย เป็นต้น โดยใช้กลยุทธ์การบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยใช้กิจกรรมเสริมความรู้ด้วยผู้บริหาร ดังนี้ 1) สรุปผลการดำเนินการพัฒนาในรอบที่ 1 พบว่า ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้ามีความรู้ความเข้าใจ สามารถจัดการเรียนการสอนสอดแทรกความมีวินัย ขณะสอนได้ ทำให้นักเรียนมีการพัฒนาความมีวินัยทั้ง 2 ด้านดีขึ้นกว่าเดิม วงรอบที่ 2 พบว่า โดยใช้กลยุทธ์โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มีกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมการเยี่ยมบ้านนักศึกษา กิจกรรมการให้คำปรึกษา และกิจกรรมคู่สัญญา พบว่านักศึกษามีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ทั้ง 2 ด้าน ดีขึ้น ซึ่งทั้ง 3 กิจกรรมนั้นจัดเข้าจากแผนการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการเสริมแรง การใช้เกมสันทนาการ และกิจกรรมกลุ่ม เป็นที่พอใจของกลุ่มผู้ศึกษาค้นคว้าและผู้ให้ข้อมูล

สุนันทวิทย์ พลอยขาว และคนอื่นๆ (2550 : 104-108) ได้ศึกษาการปลูกฝัง และเสริมสร้างคุณธรรมในเด็กและเยาวชนของชาติ พบว่า การปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรม ของกระทรวงต่างๆ ที่ได้จัดทำแผนขึ้นมานั้นยังขาดการบูรณาการและแผน เพื่อให้การดำเนินการ เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในเด็กและเยาวชน และประชาชนเป็นไปอย่างต่อเนื่องประกอบกับ ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน พบว่า การจัดกิจกรรมในการปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรม ในโรงเรียนเป็นสิ่งที่ดี ช่วยให้เกิดความรู้สึที่ดีและเป็นคนดีคุณธรรมที่ควรปลูกฝังและเสริมสร้าง มากที่สุด คือ เรื่องความซื่อสัตย์ ความมีน้ำใจ แต่อย่างไรก็ตามการปลูกฝังคุณธรรมและเสริมสร้าง คุณธรรมให้ได้ผลครูและบุคลากรควรเป็นแบบอย่างที่ดี และอบรม สั่งสอนเด็กในชั้นเรียน อย่างสม่ำเสมอ

จิตพันธ์ บุญปก (2552 : 188 - 190) ได้ศึกษาการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ วิธีศึกษาผลสัมฤทธิ์โครงการฝึกอบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตรของวัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมส่วนมากถูกบังคับให้มา โดยสถาบันการศึกษาของตน จึงเข้ามาด้วยความรู้สึกที่ไม่ค่อยพอใจทำให้การฝึกอบรมมีทั้งคนที่พอใจ และไม่พอใจ จนทำให้เกิดข้อเปรียบเทียบในการปฏิบัติของทั้งสองฝ่าย สรุปได้ว่า โครงการฝึกอบรม คุณธรรม ค่ายพุทธบุตร โดยใช้หลัก 5 ดี เพื่อชีวิตตามแนวทางของหลวงพ่อบุญญานันทะภิกขุ เป็นแนวทางในการฝึกอบรมให้ได้เรียนรู้ การประยุกต์ใช้หลักธรรมในชีวิตประจำวัน ด้วยการที่ พระอาจารย์ทุกรูปได้ทำตนเป็นแบบอย่างในทุกด้านว่า การประพฤติตนตามแบบพระพุทธเจ้า สามารถทำให้ทุกคนอยู่อย่างมีความสุขทั้งกายและใจเป็นที่พึงของผู้อื่นได้

พระมหาสมบุรณ์ ธิติเมธี (พันเคลือ) (2550 : 117-123) ได้ศึกษาความรู้ทัศนคติ และความคาดหวังในการจัดกิจกรรมค่ายคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานครเขต 3 พบว่า 1) ความรู้ความเข้าใจ ความหมาย และทัศนคติในการปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาพบว่า

นักเรียนที่เข้าฝึกอบรมในค่ายคุณธรรมจริยธรรม มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ คือ การกราบพระสงฆ์นั้นถูกต้องสูงที่สุด เป็นเพราะนักเรียนได้เคยฝึกปฏิบัติการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์หรือเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้น นอกจากนี้ยังได้ซึมซับการเรียนรู้จากการที่พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย พาไปวัดทำให้มีโอกาสได้เรียนรู้พฤติกรรมการแสดง ความเคารพต่อพระสงฆ์ ส่วนเรื่องความเข้าใจความหมายของหลักคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาพบว่า นักเรียนมีความเข้าใจถูกต้องที่สุดในเรื่องความกตัญญู รู้คุณผู้มีอุปการคุณ แล้วตอบแทนพระคุณท่าน นอกจากนี้นักเรียนที่เข้าค่ายคุณธรรมมีความเข้าใจความหมายหลักคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา ในเรื่องทศ 6 ค่อนข้างน้อยเป็นเพราะนักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าน้อยไป จึงทำให้ไม่เข้าใจ 2) วิธีการจัดกิจกรรมและวิธีการปฏิบัติตนของนักเรียนที่เข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม พบว่านักเรียนที่เข้าค่ายคุณธรรม มีความเห็นว่าเหมาะสมที่สุด ในเรื่องหลักการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยการเข้าค่ายคุณธรรม และนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนเรื่องคุณสมบัติพระวิทยากรพบว่า เห็นว่าเหมาะสมที่สุดในเรื่องเทคนิควิธีการอบรม เพราะพระวิทยากรผู้ฝึกอบรมนั้นต้องเป็นผู้ผ่านการฝึกฝนอบรมตนมาดี เป็นแบบอย่างในการประพฤติตนด้านจริยธรรมได้ 3) ความคาดหวังที่จะได้รับหลังจากการ เข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม พบว่า นักเรียนเกิดความคาดหวังต่อตนเองจะสามารถปฏิบัติได้มาก ในคุณธรรมเรื่องก่อนนอน โดยจะไหว้พระสวดมนต์ นั่งสมาธิ และความคาดหวังว่าจะสามารถปฏิบัติตนได้ในเรื่องการตอบแทนคุณบิดามารดา นอกจากนี้ นักเรียนเกิดความคาดหวังต่อตนเองว่าจะสามารถปฏิบัติได้มากที่สุดต่อสถาบันโรงเรียนในเรื่องการไม่ทำลายชื่อเสียงหรือทรัพย์สินของโรงเรียน และความเคารพเชื่อฟังครู

รัชพล ตรีทิพย์ภาดา (2550 : 76-83) ได้ศึกษาการประเมินโครงการอบรมค่ายพุทธบุตรของวัดปัญญานันทาราม จังหวัดปทุมธานีนั้น ระดับความคิดเห็นของพระวิทยากร อาจารย์นักศึกษาและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน จะพบว่าแต่ละด้านที่ประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านผลผลิต ด้านกระบวนการ และด้านปัจจัยนำเข้าส่วนด้านปัจจัยแวดล้อมอยู่ในระดับมาก หากพิจารณาแยกตามองค์ประกอบ ทั้ง 4 ด้าน พบว่า 1) ด้านปัจจัยแวดล้อม เรื่องนโยบายและแผนงานของวัดได้ผลรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนการได้รับเงินสนับสนุนทางวัดปัญญานันทารามไม่มีหน่วยงานใดให้การสนับสนุน ในเรื่องงบประมาณโดยตรงและทางวัดไม่เคยเรียกร้องค่าใช้จ่ายสำหรับผู้เข้าอบรมอย่างใด เงินส่วนใหญ่ได้รับจากศรัทธาการบริจาคของพุทธศาสนิกชนทั่วไป 2) ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ระยะเวลา ส่วนอันดับรองลงมา ได้แก่ ด้านการรับรู้ต่อโครงการ ด้านวัตถุประสงค์ของโครงการด้านอาคารสถานที่ ด้านความร่วมมือของผู้เข้าร่วมอบรม ด้านสื่อดิจิทัล และด้านงบประมาณ 3) ด้านกระบวนการ พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านความรู้ความสามารถของพระวิทยากร ด้านเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ และแหล่งการเรียนรู้ ส่วนภาพรวมอยู่ในระดับมากได้แก่ ด้านความเหมาะสมของหลักสูตรที่ใช้การอบรม ด้านรูปแบบกิจกรรมที่ใช้ในการอบรม 4) ด้านผลผลิต พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านผลที่ได้รับจากการพัฒนาจิต ด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเอง ด้านผลที่ได้รับต่อการปฏิบัติต่อผู้อื่น และผลที่ได้รับจากการพัฒนาคุณภาพชีวิต

พระมหาบุญนิธิ สุตววรรณ (2554 : 267) ได้ศึกษาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ในการบำบัดผู้ติดยาแบบวิถีพุทธจังหวัดชัยภูมิ พบว่า พระสงฆ์ในปัจจุบันมีบทบาทที่สำคัญไม่ว่า จะเป็นการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด หรือว่าการอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชน ล้วนเป็นการส่งเสริมให้เยาวชน และคนในชาติมีความรู้ความเข้าใจเรื่องธรรมะ และยาเสพติดให้โทษ และสั่งสอนให้ห่างไกลยาเสพติด เพื่อลดปัญหาการเรียนไม่จบของเยาวชน ลดการมีเพศสัมพันธ์ ก่อนวัยอันควร ลดปัญหาทางสังคมของนักเรียน กรณีห้องก่อนแต่ง เรียนหนังสือไม่จบทำให้อนาคต ของเยาวชนแย่ลง ซึ่งคนเหล่านั้นล้วนเป็นอนาคตของชาติทั้งสิ้น หลักธรรมที่ควรนำมาส่งเสริม หรือใช้เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางสังคมด้านการศึกษา คือ ไตรสิกขา 3 ได้แก่ 1) ศีล คือข้อปฏิบัติตน ขึ้นพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุม ความประพฤติทางกาย วาจา ใจให้สงบเรียบร้อย 2) สมาธิ คือ ความตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวไปตามกระแสของโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และไม่หลงเชื่อคำแนะนำชักชวนของผู้อื่นให้หลงผิดไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด 3) ปัญญา คือ ความฉลาด ความรอบรู้ ความเข้าใจชัดในสิ่งต่างๆ ผู้มีปัญญาย่อมรู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักบาปบุญคุณโทษ รู้จักเหตุผล คือ รู้จักสืบสวนจากผลไปหาเหตุ และจากเหตุไปหาผล

ภคประวีร์ บุญธรรมวีระณัฐ (2554 : 110) ได้ศึกษาการประเมินกิจกรรมค่ายพัฒนา คุณธรรมโรงเรียนแม่ตีนวิทยาอำเภอเถิน จังหวัดลำพูน พบว่า 1. ด้านบริบท ผู้บริหารโรงเรียน และ คณะกรรมการดำเนินงานกิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรม เห็นว่า บริบทของการจัดกิจกรรมค่ายพัฒนา คุณธรรมโรงเรียนแม่ตีนวิทยา โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก รายการที่อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ วัตถุประสงค์ของกิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรมมีความสอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ วิสัยทัศน์ นโยบายของโรงเรียน และความเหมาะสมของหลักการและเหตุผลของกิจกรรม 2. ด้านปัจจัยเบื้องต้น ผู้บริหาร คณะกรรมการดำเนินงาน และนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมค่ายพัฒนา คุณธรรม เห็นว่า ปัจจัยเบื้องต้นของการจัดกิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรมโดยรวมเหมาะสมในระดับมาก รายการที่อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ความเชี่ยวชาญของวิทยากร สถานที่ในการจัดกิจกรรม ค่ายพัฒนาคุณธรรม และระยะเวลาในการจัดกิจกรรม 3. ด้านกระบวนการ ผู้บริหาร คณะกรรมการ ดำเนินงาน และนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรม เห็นว่า กระบวนการของการจัด กิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรม โดยรวมเหมาะสมในระดับมาก รายการที่เหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ กิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรมนักเรียนได้ลงมือปฏิบัติในแต่ละกิจกรรมอย่างแท้จริง มีการประเมินผล การปฏิบัติของนักเรียนทุกกิจกรรม และมีการประเมินผลการจัดกิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรมครอบคลุม ทุกด้าน 4. ด้านผลผลิต ผู้บริหาร คณะกรรมการ ดำเนินงาน และนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมค่าย พัฒนาคุณธรรม เห็นว่า หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรม นักเรียนมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และส่วนรวมมากขึ้น นักเรียนเชื่อฟังให้ความร่วมมือในทุกกิจกรรม นักเรียนปรับตัวในการอยู่ร่วมกับคนอื่นได้ นักเรียนแสดงบทบาทภาวะผู้นำ ผู้ตามได้ และนักเรียน ส่วนใหญ่ผ่านเกณฑ์การทดสอบภาคทฤษฎี และเห็นว่าสมควรจัดกิจกรรมนี้ต่อไป

กัจจัต จันทวงษ์โส (2553 : 200) ได้ศึกษาการพัฒนาการบ่มเพาะคุณธรรมแก่เด็ก และเยาวชนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เพื่อเสริมสร้างสังคมอยู่เย็น เป็นสุข พบว่า ปัญหาของการบ่มเพาะ คือ ขาดความชัดเจนของเป้าหมายในการบ่มเพาะ ขาดเอกภาพในการจัดการ ขาดการบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ขาดการร่วมมือระหว่าง ผู้ปกครอง ชุมชน และสถาบันทางสังคม และการบ่มเพาะคุณธรรมทั้ง

12 ประการ อันได้แก่ ขยัน มีสติ มีวินัย ซื่อสัตย์ ประหยัด รอบคอบ เมตตากรุณามีน้ำใจ สะอาด สุภาพ เสียสละ และสามัคคี เพื่อเสริมสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขจึงได้ผลไม่เต็มที่แนวทางการบ่มเพาะคุณธรรมแก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เพื่อเสริมสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุข พบว่ามีแนวทางดังต่อไปนี้ 1) จัด กิจกรรมบ่มเพาะโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง ร่วมกิจกรรมอย่างมีความหมาย 2) ปลุกฝังคุณธรรมตามขั้น การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์และเสริมสร้างคุณธรรมที่พึงประสงค์อย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับวิถีชีวิตผู้เรียน 3) บูรณาการการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมทุกกลุ่มสาระอย่างเป็นรูปธรรม 4) สร้างผู้นำทางคุณธรรม พัฒนาตัวแบบทั้งในและนอกสถานศึกษาให้ผู้เรียนได้พบเห็นและยึดเป็นต้นแบบ 5) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการการบ่มเพาะ 6) จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศในโรงเรียนให้เป็นแหล่งการบ่มเพาะทั้งแหล่งเรียนรู้ ตัวแบบ และกิจกรรม 7) จัดให้มีระบบการเสริมแรงโดยประกาศเกียรติคุณผู้มีพฤติกรรมทางคุณธรรมดีเด่น 8) สร้างความร่วมมือในการบ่มเพาะจากครู ผู้ปกครอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม 9) ใช้กิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือการเสริมสร้างคุณธรรม

ญาณภัทร ยอดแก้ว (2551 : 185) ได้ศึกษาการพัฒนาโครงการปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญ กรณีศึกษาวัดเอก อำเภอกะระเสสินธุ์ จังหวัดสงขลา พบว่า โครงการนี้เป็นโครงการที่มีวัตถุประสงค์ที่ดี มีรูปแบบกิจกรรม ระยะเวลาและประสิทธิภาพของโครงการโดยภาพรวมอยู่ในขั้นดี ผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจต่อโครงการในระดับมากที่สุดในทุกด้าน ได้แก่ ด้านอาคารสถานที่ ด้านอาหาร ด้านกิจกรรมและด้านบุคคลและผู้เข้าร่วมโครงการ ในส่วนของปัญหาหรืออุปสรรคนั้น ปัญหาสำคัญที่พบได้แก่ บุคลากรในการดำเนินงานยังมีน้อย ทำให้การบริหารจัดการขาดประสิทธิภาพ และงบประมาณสำหรับการดำเนินงานโครงการยังไม่มีเป็นเอกเทศ ในการจัดโครงการแต่ละครั้งต้องใช้งบประมาณจากการบริจาคของผู้เข้าร่วมโครงการซึ่งไม่มีความแน่นอน ส่วนการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานอื่นๆ ก็ยังมีน้อย ในการพัฒนาโครงการปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญของวัดเอก ผู้บริหารโครงการจึงต้องเอาใจใส่ในการรักษาข้อดีของโครงการและแก้ไขปัญหาระหว่างการปฏิบัติต่างๆ ข้างต้นอย่างจริงจังเพื่อให้การดำเนินงานโครงการมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น การปฏิบัติตามหลักธรรมหรือหลักแห่งการดำเนินชีวิตที่พึงงามในชีวิตประจำวัน

อุทัย สติมัน (2555 : 225) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย พบว่า รูปแบบการจัดการความรู้ที่เหมาะสมสำหรับสำนักปฏิบัติธรรมนั้น ควรประกอบไปด้วย (1) ด้านคน คนในองค์กรมีความกระหายใคร่เรียนรู้ มีวัฒนธรรมในการเรียนรู้ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน อีกทั้ง มีโครงสร้างของการจัดการความรู้ที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ (2) ด้านเทคโนโลยี ควรมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่หลากหลาย และมีประสิทธิภาพ (3) ด้านกระบวนการ ควรมีกระบวนการจัดการความรู้ที่ชัดเจน เป็นระบบ และมีประสิทธิผล (4) ด้านเครื่องมือ ควรใช้หลักธรรมสนับสนุน คือหลักอปริหานิยธรรม หลักสัจนิยม หลักสัจธรรมหลักคุณธรรม และหลักสัมมัตถาน (5) ด้านกิจกรรม ควรยึดหลักกิจจาภิกรณ์ และหลักกิจวัตร 10 ประการ อันเป็นวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

พระรุ่งโรจน์ ชยานนโท (เทวินบุรานุวงศ์) (2555 : 145) ได้ศึกษาวิจัยกลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม : กรณีศึกษาสำนักปฏิบัติธรรมวิปัสสนากรรมฐานวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมวัดมเหยงคณ์ ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านอาคารสถานที่ ด้านวิทยากร และด้านการบริหารจัดการ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาปัญหาและอุปสรรคพอสรุปได้ดังนี้ ด้านอาคารสถานที่ได้แก่ ที่พักและห้องน้ำไม่เพียงพอ ด้านวิทยากรมีน้อยเกินไป ไม่เพียงพอในด้านการบริหารจัดการ ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการปฏิบัติธรรม การดูแลผู้ปฏิบัติธรรมไม่ทั่วถึง

สมเกียรติ ธรรมตา (2555 : 139) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมศีลธรรม ค่ายคุณธรรม จริยธรรมสำหรับนักเรียน สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงรายแห่งที่ 1 วัดพระธาตุผาเงา พบว่า องค์กรต่างๆ ชุมชน และสถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนาร่วมกันจัดการศึกษาโดยการพัฒนากลยุทธ์ จัดการเรียนรู้ในชุมชนของตนในขอบข่ายที่สอดคล้องกับบริบทในชุมชนท้องถิ่น และจุดเน้นของหลักสูตรมุ่งให้การศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับนักเรียน ซึ่งนักเรียนสามารถมีโอกาสสร้างสมคุณงามความดีแก่ตนเองและสังคม โดยการเข้าวัดปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่วัย และได้ฝึกปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนากับสถานที่จริงนอกห้องเรียนรวมทั้งส่งเสริมสถาบันพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของประเทศไทย

พระณัฐวุฒิ พื้ทอ (2552 : 84) ได้ศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนในสถานศึกษาตำบลออนกลาง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษาตำบลออนกลาง พบว่า ในด้านการสั่งสอนอบรมทางด้านจริยธรรมในโรงเรียนพระสงฆ์มีส่วนร่วมในการเข้าไปสอนในโรงเรียนมากขึ้น ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนาพระสงฆ์มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมในสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับดี ส่วนด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมภายในสถานศึกษา และภายนอกสถานศึกษา พระสงฆ์ได้ร่วมมือกับสถาบันศึกษาเข้าไปอบรมนักเรียนตามโอกาส และพระสงฆ์ยังได้ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนธรรมศึกษาสำหรับนักเรียนเพื่อจะได้รู้ถึงหลักธรรมมากขึ้นกว่าเดิม ปัญหาและข้อเสนอแนะ การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษา พบว่า ปัญหาด้านการสั่งสอนอบรมจริยธรรมในโรงเรียนที่สำคัญคือ พระสงฆ์ขาดความรู้ ใช้สื่อการสอนน้อย ขาดการเตรียมความพร้อมที่ดี พระสงฆ์ไม่ค่อยมีการพัฒนาตัวเองและพระสงฆ์ไม่มีเวลาบ้าง บางครั้งก็ติดภารกิจหรือติดกิจนิมนต์บ้าง ปัญหาด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา คือ ขาดแคลนงบประมาณสนับสนุนในกิจกรรม บางครั้งการจัดกิจกรรมไม่ตรงกับวันหยุด พระสงฆ์บางรูปต้องรับภาระหน้าที่มากเกินไป และพระสงฆ์บางรูปให้ความร่วมมือน้อยมาก ควรมีการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาไว้ล่วงหน้า และปัญหาด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมภายในสถานศึกษา และภายนอกสถานศึกษา คือ การขาดแคลนบุคลากรสงฆ์ ควรมีการเพิ่มจำนวนพระสงฆ์ให้มีส่วนร่วมมากกว่านี้ ควรมีการเตรียมเนื้อหาที่เหมาะสมแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

พระริน อคฺคเตโช (เปิ้ล) (2554 : 103) ได้ศึกษาการศึกษาการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผล ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านคุณธรรมของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนวัดปุณณวาส เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร พบว่า 1. การเข้าร่วมกิจกรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่จัดขึ้นในโรงเรียนวัด ปุณณวาส พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีการเข้าร่วมกิจกรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่จัดขึ้นในโรงเรียนวัดปุณณวาส โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง 2. การปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียนวัดปุณณวาส พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียนวัดปุณณวาส โดยรวม ทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านมากที่สุด คือด้านการปฏิบัติตามหน้าที่ชาวพุทธ รองลงมา คือ ด้านการปฏิบัติในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และน้อยที่สุด คือ ด้านการบริหารจิตและเจริญปัญญาข้อเสนอนแนะ โรงเรียนควรจัดกิจกรรมทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ควรเป็นกิจกรรมที่สร้างสรรค์ มีความสนุกสนาน มีระเบียบ ดูแลอย่างทั่วถึง ให้คำแนะนำในการปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธที่ดี ส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนอยู่ในศีล 5 และจัดเวลาให้เหมาะสม ในการฝึกสมาธิให้มากยิ่งขึ้น

พระมหาวิศักดิ์ นันทธัมโม (2553 : 143) ได้ศึกษาการศึกษาการรูปแบบการจัดกิจกรรมศึกษาและปฏิบัติธรรมวันอาทิตย์ของวัดท่าเรือ อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า การแสดงธรรมะไม่ควรเน้นวิชาการมากเกินไป ควรนำเสนอธรรมะที่ฟังเข้าใจง่ายและสอดคล้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงหรือ นิทานที่มาจากพระไตรปิฎกขึ้นเป็นอุทาหรณ์ จะทำให้การฟังมีอรรถรสมากยิ่งขึ้น ควรมีการทำกิจกรรมกลุ่มระหว่างเด็กโดยเฉพาะ จากพระหรืออาสาสมัครและทำกิจกรรมร่วมกันอีกครั้งหลังแสดงธรรมจบควรมีช่วงของการนั่งสมาธิเสริมเข้ามาด้วย เป็นสมาธิที่เกิดจากการเจริญภาวนาเพื่อความสมบูรณ์ของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิและปัญญา

อาวุธ เจริญนันทสิทธิ์ (2554 : 165) ได้ศึกษาตัวแบบการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมต่อปัญหาพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นไทย พบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหามาตรกของพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นไทยประกอบด้วย 1) การได้รับความรู้ด้านเพศและการปรับการใช้ชีวิตของวัยรุ่น ได้แก่ ความรู้ด้านเพศศึกษาทักษะชีวิตและการวิเคราะห์สถานการณ์เสี่ยงต่อมีเพศสัมพันธ์ การป้องกันด้วยตัวของวัยรุ่นเอง 2) การจัดกิจกรรมแวดล้อม ได้แก่ กิจกรรมครอบครัวอบอุ่น กิจกรรมกลุ่มเพื่อน (Activity Adaptation for Friend) เพื่อให้เกิดความท้าทายและสร้างสรรค์ รวมถึงมีจิตสาธารณะ สถาบันการศึกษาพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนที่สอดแทรกเนื้อหาด้านคุณธรรมจริยธรรมและความรับผิดชอบในเนื้อหาหลักสร้างกฎระเบียบ และข้อบังคับ เพื่อควบคุมการเอาใจใส่ด้านการประพฤติปฏิบัติตัว และ 3) การได้รับความร่วมมือจากส่วนต่าง ๆ ของสังคม ได้แก่ สื่อมวลชน หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคประชาสังคม และหน่วยงานภาคเอกชนตัวแบบการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมต่อปัญหาพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นไทย หน่วยงานภาครัฐต้องกำหนดนโยบายการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างเป็นรูปธรรมและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงและสนับสนุนให้องค์กรภาคประชาสังคมเพื่อดำเนินงานสร้างกิจกรรมเกี่ยวกับวัยรุ่นอย่างเป็นรูปธรรม หน่วยงานภาคประชาสังคม (Social Sector Cooperation) หน่วยงานภาคประชาสังคม ควรสร้างกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น การให้รางวัลต่าง ๆ ฯลฯ

อภิสิริภพ สนนา (2553 : 166) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม โดยใช้วิถีพุทธสำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า โรงเรียน มีการจัดระดมความคิดเพื่อหาแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ทุกภาคเรียน โดยการมีส่วนร่วมของตัวแทนจากผู้บริหารนักเรียนคณะกรรมการสถานศึกษา ครูอาจารย์ พระสงฆ์ นักเรียน ตลอดจน ผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาเดียวกัน การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพทางกายภาพของโรงเรียนให้มีบรรยากาศที่ร่มรื่น มีระเบียบเรียบร้อย พัฒนาห้องจริยธรรม ห้องพิพิธภัณฑ์ให้มีความสงบ สะอาด เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้สร้างปัญญา ในส่วนของชุมชนนั้นส่วนมากโรงเรียนจะจัดนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีตลอดในทุกกิจกรรม เช่น กิจกรรมแห่เทียนเข้าพรรษา กิจกรรมรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด วันรณรงค์สวดบิณฑบาต วันเยาวชนแห่งชาติ การแสดงกิจกรรมประเพณีประจำปีงานเทศกาลต่าง ๆ และผลที่ได้รับ จากการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มีการจัดบรรยากาศการเรียนการสอนตามแนวทางไตรสิกขา (ศีล สมาธิปัญญา) ทางโรงเรียนได้เน้นให้นักเรียน ครู และบุคลากรทุกคนในโรงเรียนสำรวมกาย วาจา ให้เรียบร้อย (ศีล) มีความตั้งมั่นจริงจังในการสำรวมจิตเพื่อความสำเร็จ (สมาธิ) และให้ใช้เหตุผลตลอดจนสรรพความรู้เพื่อบรรลุผลสำเร็จในการทำงานหน้าที่หรือการเรียน (ปัญญา)

พระมหาบุญมี โททำ (2551 : 150) ได้ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน ผลการวิจัยพบว่า ด้านการอบรมสั่งสอน พบว่า ขาดสื่อการสอน แนวทางแก้ไข พระสงฆ์ต้องเรียนรู้ที่จะผลิตสื่อการสอนและจัดหานำไปใช้เอง ด้านการจัดกิจกรรม พบว่า ขาดงบประมาณในการสนับสนุนกิจกรรม แนวทางแก้ไข หน่วยงานที่รับผิดชอบควรจัดสรร งบประมาณส่วนหนึ่งเพื่อเป็นงบสำหรับการจัดกิจกรรม ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาพบว่า ไม่มีความรู้ ความเข้าใจในด้านจิตวิทยาใน การแนะนำ แนวทางแก้ไขควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาการ แนะนำ ส่วนด้านการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีพบว่า พระสงฆ์บางรูปยังมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม แนวทางแก้ไขควรมีการตรวจสอบ และประเมินพฤติกรรมของครูพระอย่างสม่ำเสมอ

วงศ์สถิตย์ วิสุภี (2553 : 121) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ค่ายคุณธรรมจริยธรรม : รูปแบบการจัดการที่เหมาะสมสำหรับเยาวชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 พบว่า ด้านบุคลากร ผู้บริหารฯ ควรมีวิสัยทัศน์คิดกว้าง มองไกล มีความฉลาด ความขยัน ความสุจริต และมนุษยสัมพันธ์ ส่วนพระวิทยากรต้องเป็นวิทยากรมืออาชีพ ด้านงบประมาณค่าใช้จ่าย การเก็บค่าใช้จ่ายต่างๆ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป การบริหาร ด้านการเงิน คือทำงานอย่างเป็นระบบ มีคณะกรรมการและขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ควรเป็นสถานที่ที่มีความปลอดภัยสะอาด สงบ ร่มรื่นเอื้อต่อการอบรม ส่วนเครื่องมือ ที่ใช้ในการอบรมควรเป็นสิ่งที่เร้าความสนใจตรงต่อความต้องการและทันสมัย ด้านวิธีดำเนินการ ได้แก่การวิเคราะห์หลักสูตร ควรวิเคราะห์ให้มีความเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะและความต้องการ ของผู้เข้าอบรม การพัฒนาหลักสูตร ควรมีการนำศาสตร์ต่างๆ มาบูรณาการพัฒนาลักษณะ การดำเนินการอบรม ควรดำเนินการอบรมมีการสาธิต แนะนำให้ทำ นำให้ดู อยู่ให้เห็น เช่นให้ตลอด การประเมินผล ควรประเมินจากการสังเกตเอกสาร และการกล่าวความรู้สึกในใจ ด้านการตลาด ควรมีการบริการอย่างเป็นกันเอง และประชาสัมพันธ์ค่ายลงในเว็บไซต์ และด้านนวัตกรรม ทางด้านเทคโนโลยี ควรมีการผลิตสื่อที่ทันสมัยเร้าความสนใจ ประยุกต์สื่อให้เหมาะสมกับวัยวุฒิภาวะ และการนำสื่อมาใช้ ควรตรวจสอบวิเคราะห์สื่อก่อนนำมาใช้สอน

ธนพร อนุเคราะห์กุล (2550) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาวิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธ กรณีศึกษา โรงเรียนวัดราชบพิศ และโรงเรียนชินอรส วิทยาลัย พบว่า การศึกษาวิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธ ประสบผลสำเร็จและมีความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบที่ดีขึ้น เพราะทำให้นักเรียนมีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี นักเรียนมีความรู้และเข้าใจในหลักการของพระพุทธศาสนา คุณธรรมจริยธรรม และเข้าใจว่าการเรียนการสอนโดยการใช้รูปแบบของหลักไตรสิกขาเป็นสิ่งที่สามารถที่จะกระทำได้ ถ้าทุกฝ่ายมีความตั้งใจที่จะปฏิบัติด้วยความตั้งใจจริง โดยมีการประสานงานกันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน โดยมีความมุ่งหมายอยู่ที่การพัฒนาตัวของผู้เรียนที่มีการพัฒนาไปพร้อมกันในทุกๆ ด้าน

ณัฐฐา แก่นจันทร์ (2551) ได้วิจัยการศึกษาการเปลี่ยนพฤติกรรมวัยรุ่นด้วยสมาธิ กรณีศึกษา วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ พบว่า มีผู้ไปฝึกปฏิบัติสมาธิที่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ เป็นจำนวนมากซึ่งทางวัดได้ทำการปลูกฝังให้วัยรุ่นมีคุณธรรมจริยธรรม คุณงามความดี และศีลธรรมอยู่ในจิตใจ เพื่อจะได้พัฒนาพฤติกรรมของวัยรุ่นไปในทางที่ดีขึ้น เห็นได้จากผลที่ได้จากแบบสอบถามที่วัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นจริงหลังจากการปฏิบัติสมาธิที่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ

อนงค์ลักษณ์ คะเนแน่น (2555 : 136-137) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางที่เหมาะสมของพระภิกษุในการเผยแผ่ธรรมะสำหรับเด็กและเยาวชนในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า แนวทางที่เหมาะสมของพระภิกษุในการเผยแผ่สามารถพิจารณาสรุปเป็น 5 ประเด็นหลัก ๆ คือ ต้องเริ่มจากการพัฒนาที่ตัวพระภิกษุเอง เช่น การเพิ่มทักษะความสามารถโดยการศึกษา และการพัฒนาความรู้ ต้องมีจริยวัตรหรือความประพฤติและการปฏิบัติตนที่เป็นแบบอย่าง และพระภิกษุต้องให้ความสนใจในการทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะ วิธีการเผยแผ่ต้องจัดให้มีการเรียนการสอนธรรมะเชิงปฏิบัติ มีการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้หรือการจัดกิจกรรมภายในวัด และมีการวางแผนหรือการเตรียมตัวก่อนการสอน เนื้อหาในการเผยแผ่ต้องมีเนื้อหาไม่เป็นเชิงวิชาการ และต้องเป็นไปตามข้อเท็จจริงคือมีความเหมาะสมกับเด็กและเยาวชนหรือสอดคล้องกับยุคสมัย สื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน พระภิกษุสมควรใช้สื่อเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และสามารถสร้างสื่อประกอบการเรียนการสอนได้ด้วยตนเอง ในส่วนของปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ควรกำหนดเวลาในการสอน ธรรมะที่เพียงพอ มีการประชาสัมพันธ์หรือการเผยแผ่ธรรมะทางสื่ออย่างสร้างสรรค์ ให้การสนับสนุนพระภิกษุเป็นครูผู้สอนในสถานศึกษา และควรกำหนดแนวทางการศึกษาในระดับนโยบายและแผนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเหมาะสม

สรุปผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศจะเห็นได้ว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนนั้นทุกภาคส่วนวัด บ้าน โรงเรียนและชุมชนต้องร่วมมือกันในการส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์โดยการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรมใกล้ชุมชนของตนเอง เพื่อให้เยาวชนนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน และรูปแบบการจัดการค่ายคุณธรรมนั้นโดยภาพรวมสรุปได้ 4 ประการ คือ 1. การวิเคราะห์หลักสูตร 2. การพัฒนาหลักสูตร 3. การดำเนินการอบรม และ 4. การประเมินผล ซึ่งสิ่งที่ผู้วิจัยกำลังดำเนินการวิจัยนั้นแตกต่างไปจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้นคือ รูปแบบการจัดการที่เหมาะสมสำหรับเยาวชน โดยนำกระบวนการจัดการมาดำเนินการในค่ายคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ 1. เรื่องบุคลากร 2. เรื่องงบประมาณค่าใช้จ่าย 3. เรื่องวัสดุอุปกรณ์ 4. เรื่องวิธีดำเนินการ 5. เรื่องการตลาด และ 6. เรื่องนวัตกรรมทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังไม่มีหน่วยงานใดดำเนินการเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

การจัดการวัดเพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิบัติธรรมนั้นมีปัญหาต่างๆ ทั้งในด้านสถานที่ บุคลากร และการร่วมมือกับชุมชน ซึ่งจากการศึกษางานวิจัยทำให้ทราบได้ว่า สาเหตุของปัญหาสังคมส่วนหนึ่ง มาจากการร่วมมือของประชาชนในสังคม เพราะวัดเป็นสถานที่ให้บริการทางด้านจิตใจ เป็นที่ร่วมทำบุญกุศลของประชาชนในชุมชน แต่สิ่งที่เกิดปัญหาคือ ขาดบุคลากรที่มีคุณภาพมาดำเนินการจัดการในเรื่องของกิจกรรม มีโครงการปฏิบัติธรรมเป็นต้น เมื่อวัดหรือสถานที่ปฏิบัติธรรมไม่ได้จัดการกิจกรรมนี้ ก็ทำให้เกิดปัญหาของสังคมขาดที่พึ่งทางใจ จึงเป็นเหตุให้เกิดปัญหาที่ทำให้ทำลายความมั่นคงของสังคมตามมา คือ ปัญหายาเสพติด ปัญหาการก่อทะเลาะวิวาทในชุมชน ปัญหาแตกความสามัคคี เป็นต้น เพื่อให้ตอบความมุ่งหมายของการวิจัย สภาพปัจจุบันปัญหา และรูปแบบแนวทางการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ ต่อไป

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Liese (2006 : 239) ได้ศึกษาการพัฒนาเยาวชนในชุมชนเพื่อแทรกแซงบวกกับเยาวชนผู้กระทำผิด พบว่า Project Demonstrating Excellence (PDE) อธิบายโครงการการออกแบบมาเพื่อรองรับสังคมสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ การส่งสอนขึ้นใหม่ของแอฟริกาใต้ตำรวจจะบริการตามเด็กใหม่โดยระบบยุติธรรม มันจะมีคำอธิบายและการประเมินหลักสูตรฝึกอบรมและโปรแกรมการฝึกอบรมที่ฝึกอบรมสำหรับแอฟริกาใต้ตำรวจจะบริการร่วมกับบริบทเรียงความที่สถานที่ฝึกอบรมในกรอบวิชาการที่เหมาะสม หลักสูตรและฝึกอบรมที่ระบุไว้ใน PDE นี้ได้รับการออกแบบเพื่อเตรียมตำรวจสู่สถาบันการเปลี่ยนแปลง วัตถุประสงค์ของโครงการนี้เพื่อช่วยให้ตำรวจเข้าใจถึงความต้องการของผู้กระทำผิดที่เป็นเยาวชนให้พวกเขามีทักษะที่มีปรีกษา และทำงานกับเยาวชนอื่น ๆ ตลอดจนสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนที่ใหญ่และให้พวกเขามีทักษะในการจัดการกับการบาดเจ็บและความเมตตา ความเหนื่อยล้าซึ่งมีอยู่ในการรักษา ความสำเร็จของหลักสูตรและโครงการรถไฟ - the Trainer เพื่อนำไปสู่แผน Roll-out จากแอฟริกาใต้ตำรวจบริการเพื่อให้มั่นใจว่าตำรวจทั้งหมด 140,000 คนจาก 9 จังหวัดจะได้รับการฝึกอบรมในการทำต่อไปห้าปีส่วนหนึ่งของ PDEนี้ให้รายละเอียดของโครงการการดำเนินการทางสังคมตลอดจนการประเมินผลของโครงการนำร่องที่ฝึกอบรม ส่วนที่สองคือบริบทเรียงความซึ่งมีบริบทของโครงการกับการวิเคราะห์ของผู้ใหญ่และการเรียนรู้ด้านการฝึกอบรมที่เป็นนักวิชาการประเมินและทบทวนการบาดเจ็บ พิจารณาสาเหตุการทุจริตเยาวชนและการพัฒนาสังคมคุณธรรมจากเขตข้อมูลของจิตวิทยา

Burgette (2007 : 135) ได้ศึกษาภาวะผู้นำกับการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาคุณธรรม : การศึกษาของนักศึกษาที่จะเป็นผู้นำในอนาคต การศึกษานี้พิจารณาความเชื่อปัจจุบันที่มีวิกฤตทางจริยธรรมในการเป็นผู้นำ และวรรณคดีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมในการเป็นผู้นำ ข้อกังวลเกี่ยวกับความแตกต่างได้ในการพัฒนาคุณธรรมระหว่างนักศึกษาธุรกิจที่มีสาขาอื่น ๆ ยังมีการทบทวน กรอบรูปแบบการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (แนะนำเดิมโดย Bums JM ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากจากทฤษฎีพัฒนาการ (เช่น Piaget, Kohlberg, Maslow) ถือว่าในรุ่นนี้ความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้ติดตามอาจจะมีที่อยู่ผ่านผู้นำแลกเปลี่ยน แต่เพื่อตอบสนองความต้องการที่สูงขึ้นของพวกเขา (คือตนเอง) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะใช้ที่ยังสามารถเพิ่มการเป็นผู้นำและผู้ติดตามที่สูงกว่าเหตุผล - ศีลธรรมแต่มีปรากฏเป็นความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิด Strong ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมมีปรากฏเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์น้อยเพื่อสนับสนุนความสัมพันธ์นี้ การศึกษานี้มีการเปรียบเทียบปริมาณ (ใช้ DIT and MLQ)

กับนักศึกษาที่ยังอนุญาตให้นักเรียนเปรียบเทียบประเภท (เช่นธุรกิจกับสาขาธุรกิจที่ไม่ใช่) ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาคุณธรรมและการเปลี่ยนแปลง/ผู้นำธุรกรรม อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างระหว่างบางประเภทนักเรียนพบว่า ศิลปะและสาขาวิชาวิทยาศาสตร์คะแนนสูง ในการพัฒนาคุณธรรมในขณะที่สาขาการศึกษาคะแนนอย่างต่ำ แต่สาขาการศึกษาคะแนนสูง ในหลายพฤติกรรมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในขณะที่สาขาธุรกิจคะแนนสูงในการจัดการ โดยทั่วไปผู้หญิงยังคะแนนสูงกว่าพฤติกรรมการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ อย่าง ในขณะที่ผู้ชายมีแนวโน้ม ที่จะทำธุรกรรมมากขึ้น โดยสรุปการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาคุณธรรมและแบบภาวะผู้นำอาจ ไม่ระหว่างที่เกี่ยวข้อง แต่ที่สองโดเมนควรแยกอิสระ นอกจากนี้ยังเตือนว่าเน้นมากเกินไปในลักษณะ พฤติกรรมของผู้นำอาจเกิง่ายการเป็นผู้นำโดยรวมเป็นผลกระทบของกลุ่มอิทธิพลและความร่วมมือ นอกจากนี้แม้ว่านักศึกษาธุรกิจไม่ได้คะแนนสูงหรือต่ำในการพัฒนาคุณธรรม เมื่อเปรียบเทียบกับสาขาอื่น ๆ ที่พวกเขาไม่ได้แสดงความ เป็นผู้นำที่แข็งแกร่งในการยกเว้น ข้อจำกัด

Hughes (2008 : 118) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำโรงเรียนสาธารณะ จริยธรรมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การศึกษาก่อนและรายงานระบุว่า จริยธรรมการตัดสินใจ เป็นเรื่องสำคัญในการศึกษาของรัฐและที่นี้อาจเป็นจริงโดยเฉพาะโรงเรียนหน้าเพิ่มขึ้นเมื่อความดัน เพื่อให้ตรงกับมาตรฐานการศึกษาที่มีทรัพยากรจำกัดแต่น้อยเป็นที่รู้จักกันในปัจจุบันเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางจริยธรรมและผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน ดังนั้น การศึกษานี้ สำนวจจริยธรรมความสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมสำหรับประชาชนครูใหญ่โรงเรียนประถมและกำไร ในผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเกรด 3-5 Drawing จากทฤษฎีหลายจริยธรรมและตัดสินใจเชิง จริยธรรม นี้สำรวจลูกจ้าง - ตัวอย่างความสวดกขึ้นตอนเดียวจาก 111 หลักเบื้องต้นให้บริการ ในมลรัฐภาคใต้เก็บข้อมูลโดยการสำรวจ 29 รายการที่ตรวจสอบ ตอบประสพการณ์ความสำเร็จ นักเรียนในภาคใต้ อเมริกา สอบ (SAE) และการฝึกอบรมจริยธรรม การวิเคราะห์ Chi ถูกใช้ เพื่อทดสอบการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางจริยธรรมและผลสัมฤทธิ์ทางการฝึกอบรม SAE นักเรียนผล พบว่ามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระหว่างการฝึกอบรมจริยธรรม และรายงานผล SAE นำไปสู่ข้อสรุปที่สาธารณะหลักประถมศึกษากับจริยธรรมการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญ ผลกระทบ ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนขอแนะนำให้สูงกว่าสถาบันการเรียนรู้โปรแกรมอื่น ๆ เตรียมองค์กร การศึกษาอาชีพและบัญญัติกฎหมายใช้ผลการวิจัยพฤติกรรมนี้ให้มากขึ้น relevantly ส่งเสริม และโรงเรียนผู้นำการบังคับใช้จริยธรรมการศึกษานี้มีค่ากับผู้นำโรงเรียนด้วยเพราะมีอาชีพ ที่อยู่ การตัดสินใจกระบวนการและจำเป็นที่จะต้องมีประสิทธิภาพมากกว่าการฝึกอบรมจริยธรรมการสืบสวน นี้ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ดีโดยการเปลี่ยนทัศนคติ และวิธีการที่พบในเขตการศึกษา วิชาชีพและกฎหมายที่มีต่อการอบรมจริยธรรม

Fry (2008 : 152) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ร่วมหลักสูตรกับ นักเรียนที่เป็นผู้นำและการพัฒนาคุณธรรม มีขอบเขตและวิธีการศึกษา โดย ใช้วัด Sociomoral Reflection (SRM) ศึกษาการสอบสวนการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมในตำแหน่ง co -หลักสูตรผู้นำนักศึกษาในสถาบันการศึกษาหนึ่งบน Midwestern สูง และพยายามกำหนด ระดับที่เป็นผู้นำประสบการณ์ร่วมหลักสูตรอิทธิพลเหตุผลคุณธรรม ผู้เข้าร่วม SRM, เครื่องมือ ที่ออกแบบมาเพื่อวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมตามที่กำหนดโดยทฤษฎี Lawrence Kohlberg

ของการพัฒนาคุณธรรมถูกใช้เพื่อระบุผู้เข้าร่วมกรณีศึกษาของนักเรียนดำรงตำแหน่งผู้นำในสถานศึกษาหรือชีวิตอยู่ กรณีผู้เข้าร่วมการศึกษานักเรียนที่มีคะแนนในสองระดับสูงสุดของการพัฒนาคุณธรรมตามที่ระบุโดยSRM ในระหว่างกรณีศึกษาผู้เข้าอบรมได้ถามว่าประสบการณ์ชีวิตที่พวกเขาเชื่อว่านำไปสู่คำตอบให้ได้ใน SRM ที่มีคะแนนที่ 4 ขั้นตอนของการพัฒนาคุณธรรม ผู้เข้าร่วมยังถูกถามเพื่ออธิบายหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งผู้นำของพวกเขา สรุปผลพบว่า กรณีผู้เข้าร่วมศึกษาอธิบาย 22 ประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างที่มีผลต่อระยะที่ 4 การตอบสนองใน SRM ของที่ 22 เดียวคือเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ชีวิตที่เกิดขึ้นในบริบทของตำแหน่งผู้นำร่วมหลักสูตร ส่วนใหญ่ตอบอ้างเรียนในชั้นเรียนหรือการติดต่อครอบครัวเป็นประสบการณ์ชีวิตที่มีอิทธิพลต่อ ผลการศึกษานี้ไม่ได้แนะนำความสัมพันธ์อยู่ระหว่างร่วมหลักสูตรประสบการณ์การเป็นผู้นำ และการพัฒนาคุณธรรมตามที่กำหนดโดย Kohlberg ข้อมูลการสัมภาษณ์ไม่แนะนำให้ทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมของ Carol Gilligan, ตามหลักจริยธรรมในการดูแลรักษาอาจจะเป็นกรอบทฤษฎีที่เหมาะสมในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างร่วมหลักสูตรตำแหน่งผู้นำและการพัฒนาคุณธรรม

Thomas (2008 : 136) ได้ศึกษาเป็นผู้นำสำหรับสหัฐวรรษใหม่รู้โลกและเป็นผู้นำในเยาวชนของเรา การศึกษาวิธีการ Renfrew County School District Board ที่สุดสามารถรู้เยาวชนเพื่อให้พวกเขาเพื่อใช้ในบทบาทการเป็นผู้นำในการแก้ปัญหาโลก ของการเริ่มสหัฐวรรษเริ่มระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงปั่นป่วน วางใจจำนวนไม่รู้จบดูเหมือนของปัญหา เยาวชนของเรามีผู้นำที่จะต้องแก้ไขวิกฤติเหล่านี้เป็นวิธีการศึกษาเพื่อเยาวชนพลังในการพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำของพวกเขาสำหรับความท้าทายเหล่านี้แรงผลักดันในการแทรกแซงในระบบต้องเริ่มที่ระดับรากหญ้า เยาวชนของเราพัฒนาโมเมนตัมต่อความเข้าใจมากขึ้นทั่วโลกของตระหนักและมีส่วนร่วมนักเรียนครูอาจารย์และผู้บริหารเป็นพันธมิตรในการศึกษาครั้งนี้ ร่วมกันในการพัฒนาหลายแทรกแซงเพื่อแก้ไขปัญหาที่พวกเขาระบุตลอดกระบวนการวิจัย สำคัญคือยกเลิกการจัดตั้งเป็นผู้นำของค่ายที่จะจริงให้ออกาสเยาวชนเพื่อการพัฒนาและทั่วโลก

Zwanziger (2009 : 139) ได้ศึกษาผลกระทบของจริยธรรมทางธุรกิจหลักสูตรในการพัฒนาคุณธรรมนักเรียน : ศึกษาวิธีการผสมที่สามวิทยาลัย Iowa Christian ในการศึกษาพบว่าจริยธรรมทางธุรกิจการศึกษามีการเปลี่ยนแปลง ในข้อสรุปวิจัยเดียวกันที่เกิดขึ้นในการศึกษาครั้งนี้ แม้ว่าการอธิบายของรูปแบบที่พัฒนาจากงานวิจัยนี้ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

Kaplan (2007 : 46) ได้ศึกษาการคิดและการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ในการกระตุ้นและการพัฒนาคุณธรรม การศึกษานี้เป็นการศึกษาลักษณะของแรงจูงใจทางศีลธรรมและประสบการณ์ทางอารมณ์ในความหมายคุณธรรมจากมุมมองของการพัฒนา โดยเฉพาะความแปรปรวน Intrapersonal ในระยะการพัฒนาของแรงจูงใจที่จะสำรวจคุณธรรมเป็นข้อบ่งชี้ของใช้ส่วนบุคคลของหลายขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า ค่าความแปรปรวนสำคัญในการกระตุ้นคุณธรรมผ่านระยะการพัฒนาหลายรูปแบบโดดเด่นในรายงานประสบการณ์ทางอารมณ์และการพัฒนารูปแบบวิธีใหม่ของการประเมินคุณธรรมตามแรงจูงใจในการใช้หลายขั้นตอนพบ Developmentally รูปสำคัญตามอายุ นอกจากนี้ความรู้อารมณ์พบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอายุรวมทั้งคุณภาพของแรงจูงใจทางจริยธรรม ความหมายการศึกษาและข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต จะกล่าวถึงในแง่ของความเข้าใจความซับซ้อนและส่งเสริมคุณภาพของแรงจูงใจทางศีลธรรมและดำเนินการตามแบบไดนามิก cognitive ที่ส่งผลต่อปัจจัยทางอารมณ์และพัฒนาการ

Johnson (2008 : Web Site) ได้ศึกษาการใช้หลักการต่าง ๆ ทางพุทธศาสนากับการเรียนรู้ตลอดชีพ คำสอนและการปฏิบัติต่าง ๆ ทางพุทธศาสนากำลังกลายเป็นที่นิยมในปัจจุบันในประเทศทางตะวันตก วิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์และลักษณะอเทวนิยมของมันเป็นการมุ่งเน้นที่อิสรภาพของปัจเจกชนในการเรียนรู้ปฏิบัติทำให้สนใจกันมากมาย พุทธศาสนาประกอบด้วยเทคนิคการเรียนรู้ที่เป็นเอกลักษณ์และมีประสิทธิภาพที่สามารถประยุกต์ใช้กับการเรียนรู้ตลอดชีพภายในความคิดของการเรียนรู้ตลอดชีพได้จำกัดความในแง่ต่าง ๆ ของการเรียนรู้ทางสติปัญญาที่ดำเนินการตลอดชั่วชีวิต การปฏิบัติสมาธิ การสังเกตอย่างพิเคราะห์ และความใส่ใจแบบพุทธถูกทำให้เหมาะสมทางอุดมคติต่อการตระหนักรู้ทางประสบการณ์ชีวิตด้านสติปัญญากรอบงานเชิงปรัชญาของการเรียนรู้ตลอดชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ได้กำหนดเค้าโครงโดยริชาร์ดแบกนอลล์ตามการร่างแนวความคิดก้าวหน้า 3 ประการ จับคู่กับอุดมคติทางพุทธศาสนาสำหรับสังคมและปัจเจกชน เพียงแค่แบบบอลล์เรียกร้องการวัดผลของทิศทางการอธิบายการเรียนรู้ตลอดชีพแยกออกจากการกำหนดทางเศรษฐกิจย้อนกลับไปยังกรอบงานของสามแนวความคิดการเน้นของเอกสารนี้ได้แย้งว่า การอธิบายและกลยุทธ์ต่าง ๆ ของการเรียนรู้ตลอดชีพอาจจะยังเป็นประโยชน์ในการได้รับการยืนยันโดยวิธีการและความคิดแบบพุทธศาสนา ในการดำเนินการดังกล่าวอาจต้องการมุมมองที่กว้างขวางขึ้นกับสิ่งที่เป็นองค์ประกอบของการเรียนรู้ตลอดชีพและแรงจูงใจและเป้าหมายใดที่ควรเป็น

Hartz (2005 : 99) ได้ศึกษาการประเมินผลการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาเยาวชน
 ขั้นสูง : หลักสูตรสำหรับเยาวชนแรงงาน การวิจัยได้อธิบายปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นซึ่งส่งผลถึงเยาวชนจำนวนมากต่อการตัดสินใจแบบไม่มีโครงสร้าง การวิจัยมีความเห็นว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเยาวชนแบบมีโครงสร้างและโปรแกรมจะมีประโยชน์มากในการแก้ปัญหาสังคมเหล่านั้น และยังคงมีการวิจัยเพิ่มเติมพบว่าพนักงานมีประสิทธิภาพการฝึกอบรมอาสาสมัคร เพิ่มโอกาสที่บรรดาโปรแกรมเยาวชนจะมีผลกระทบต่อเยาวชนที่ต้องการสำหรับผู้ฝึกอบรมได้ การศึกษานี้ประเมินประสิทธิผลของโครงการฝึกอบรมหนึ่ง เช่น แรงงานเยาวชน การศึกษาพบว่าแรงงานเด็กที่ได้รับการฝึกอบรมการใช้ Advancing Youth Development หลักสูตรสำหรับเยาวชนคน มีประสบการณ์ในการเพิ่มคะแนนเนื้อหา (ซึ่งวัดความรู้, ความเชื่อและทัศนคติเกี่ยวกับเยาวชนแรงงาน) การศึกษาประเภทยังเข้าออกเป็นสองระดับของแรงจูงใจ (ต่ำและสูง) และการตรวจสอบหรือไม่ระดับแรงจูงใจมีผลกระทบต่อปริมาณการเจริญเติบโตในเนื้อหา นี้พบว่าไม่เป็นกรณี พระสงฆ์และที่ปรึกษาทางโลก : ผลการศึกษาและพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม

Hazzard (1991 : 123-136) ได้ศึกษาประเมินประสิทธิภาพของโครงการ “Feeling Yes, Felling No” ในปี ค.ศ. 1991 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 3 ถึงเกรด 4 จำนวน 286 คน ในประเทศอเมริกาและครูของกลุ่มตัวอย่างจะเข้ารับการอบรมร่วมด้วย ผลการศึกษา พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมมีความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการล่วงเกินทางเพศเพิ่มขึ้น หลังการทดลอง 6 สัปดาห์ แตกต่างจากก่อนการทดลอง และเมื่อได้ติดตามผลไประยะนานกว่า 1 ปี พบว่า นักเรียนยังคงมีความรู้และทักษะในการป้องกันตนเองจากการล่วงเกินทางเพศเพิ่มขึ้นเล็กน้อย

Turiel และคณะ (1889 : 85) ได้ศึกษาการให้เหตุผลของนักเรียนนักศึกษาในโรงเรียน มัธยมปลายและในสถานศึกษาระดับวิทยาลัยเกี่ยวกับเหตุผล เรื่องการทำแท้ง รังแกเพศ และ การถ่ายภาพเปลือย เพื่อดูความยาก ความคงที่และความไม่คงที่ในการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาสังคม การวิจัยนี้เพื่อศึกษาความยาวความคงที่และความไม่คงที่ในการให้เหตุผลของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งแรกกลุ่มตัวอย่างมีการตัดสินใจที่แตกต่างออกไปเกี่ยวกับปัญหาทางสังคมดังกล่าว แต่มีความสอดคล้องกันในเรื่องทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับจริยธรรม ในการศึกษครั้งที่สองได้ผลทำนองเดียวกันกับครั้งแรก ในการศึกษครั้งที่สามแสดงให้เห็นว่าข้อตกลงเบื้องต้นที่เกี่ยวกับการตัดสินใจ เรื่องการทำแท้งและเรื่องรังแกเพศไม่ชัดเจน การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาสังคม ซึ่งเป็นเรื่องที่ซับซ้อนมีปัจจัยและมุมมองที่เกี่ยวข้องหลายด้านจะยาก สำหรับวัยรุ่น นอกจากนี้ จะไม่คงที่กล่าวคือ อาจมี การเปลี่ยนการตัดสินใจต่อเรื่องเดียวกันเมื่อระยะเวลาเปลี่ยนไป แต่การตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องจริยธรรมที่เป็นเรื่องทั่ว ๆ ไปนี้วัยรุ่นจะมีความคงที่ (คงเส้นคงวา) มากกว่าในเรื่องเหล่านั้น

London (1995 : 176) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความร่วมมือนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการอาศัยกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาทีมงาน และได้นำเสนอกลยุทธ์ของการสร้างทีมงานที่น่าสนใจ และเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยเรื่องนี้ ดังต่อไปนี้ คือ

1. ผลที่พึงประสงค์ของการสร้างทีม ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์เป็นที่ยอมรับทั่วไปในระดับมัธยมศึกษาและสถาบันอุดมศึกษาที่มีความร่วมมือระหว่างกัน ซึ่งพัฒนาและยึดถือไว้ร่วมกัน ด้วยจำนวนสมาชิกของสถาบันส่วนใหญ่ 2) มีการกิจที่ชัดเจน โดยมีเป้าหมายร่วมกันสนองตอบต่อการกิจและวิสัยทัศน์ เน้นการร่วมมือระหว่างสถาบันทุก ๆ ด้าน ทุก ๆ หน้าที่ และมีความรับผิดชอบร่วมกันต่อพฤติกรรมหรือผลอันเกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกันนั้น

2. สร้างวัฒนธรรมที่สนับสนุนสถาบันทั้งสองฝ่าย คือ ทั้งสถาบันอุดมศึกษา และโรงเรียนมัธยมศึกษา วัฒนธรรมที่เน้นการปฏิบัติและวัฒนธรรมซึ่งมีส่วนร่วมและเป็นมิตร ตลอดจนวัฒนธรรมที่ยืดหยุ่นและปรับเข้าหากันได้

3. บรรยากาศที่สนับสนุนกัน นั่นคือ (1) มีลักษณะบูรณาการและเน้นทีมงาน (2) ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอน (3) เน้นเป้าหมายและสัมฤทธิ์ผลของโรงเรียน (4) เน้นขวัญกำลังใจสูง (5) สนับสนุนให้เกิดความเชื่อถือและเคารพซึ่งกันและกันในกลุ่มสมาชิกของสถาบันทั้งสองฝ่าย

Nixon (1996 : 89) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการประเมินสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียน จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างครูและอาจารย์ ทั้งในโรงเรียนมัธยมศึกษาและสถาบันอุดมศึกษา ทั้งในด้านสาระวิชาในหลักสูตร และการให้คำปรึกษาและแนะแนว เพื่อพัฒนาการองค์รวมของผู้เรียน ความร่วมมือนี้ควรมีทั้งภายในสถาบันและระหว่างสถาบัน

สรุปจากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้พบว่า การจัดการวัดเพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิบัติธรรมนั้นมีปัญหาต่างๆ ทั้งในด้านสถานที่ บุคลากร และการร่วมมือกับชุมชน ซึ่งจากการศึกษาวิจัยทำให้ทราบได้ว่า สาเหตุของปัญหาสังคมส่วนหนึ่งมาจากการร่วมมือของประชาชนในสังคม เพราะวัดเป็นสถานที่ให้บริการทางด้านจิตใจ เป็นที่ร่วมทำบุญกุศลของประชาชนในชุมชน แต่สิ่งที่เกิดปัญหาคือ ขาดบุคลากรที่มีคุณภาพมาดำเนินการจัดการ

ในเรื่องของกิจกรรม มีโครงการปฏิบัติธรรมเป็นต้น เมื่อวัดหรือสถานที่ปฏิบัติธรรมไม่ได้จัดกิจกรรมนี้ ก็ทำให้เกิดปัญหาของสังคมชาติที่พึงทางใจ จึงเป็นเหตุให้เกิดปัญหาที่ทำให้ทำลายความมั่นคงของสังคม ตามมา คือ ปัญหายาเสพติด ปัญหาการก่อทะเลาะวิวาทในชุมชน ปัญหาแตกความสามัคคี ส่วนด้านการจัดการทางด้านกิจกรรมของพระพุทธศาสนามีผู้นำกระทำโดยพระภิกษุที่เป็นเจ้าอาวาส ทั้งในงานวิจัยต่างประเทศ แต่การทำกิจกรรมทางด้านศาสนาเป็นไปได้ยากนักเพราะหลักคำสอน ยังไม่ได้แพร่หลาย ส่วนงานวิจัยในประเทศนั้นมีการจัดการปฏิบัติธรรมกรรมฐานของแต่ละวัดก็มีความแตกต่างกันออกไปแล้วแต่ว่าโอกาสและสถานที่ของวัดนั้นจะเอื้ออำนวยได้มากสักเท่าไร บางวัดก็จัดการปฏิบัติธรรมอย่างเดียว บางวัดก็มีการร่วมกันจัดทั้งญาติโยมและพระสงฆ์ได้ร่วมมือกัน จัดทำขึ้น

จากข้อมูลงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศทั้งหมด ค่ายคุณธรรมจริยธรรม มีความสำคัญ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชน ซึ่งค่ายคุณธรรมนั้นเป็นค่ายที่ฝึกอบรมให้เยาวชน เป็นคนดี มีระเบียบวินัย สามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน หลังจากที่ได้รับ การฝึกอบรมที่ค่ายคุณธรรมแล้ว ค่ายคุณธรรมแต่ละค่ายมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป แต่มีวัตถุประสงค์ที่เหมือนกันทุกค่าย นั่นคือ ฝึกอบรมให้เยาวชนเป็นคนดีของพ่อแม่ครูอาจารย์ และประเทศชาติทำให้ผู้วิจัยได้พบว่า สังคมทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันในการส่งเสริมสนับสนุนให้ เยาวชนก้าวหน้าเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข โดยนำเยาวชนไปเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรมการ ที่ค่ายคุณธรรมจริยธรรมจะประสบผลสำเร็จได้นั้น ต้องอาศัยปัจจัยหลายด้านๆ ประกอบเข้าด้วยกัน นั่นคือนำกระบวนการจัดการที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม วัย วุฒิภาวะของผู้เข้าอบรม ได้แก่ มีวิทยากรที่มีคุณภาพ มีงบประมาณค่าใช้จ่ายอย่างเหมาะสม วัสดุอุปกรณ์มีความเพียงพอ สมบูรณ์มีวิธีดำเนินงานอย่างเป็นระบบ การตลาดเข้าถึงทุกภาคส่วน และมีนวัตกรรมทางด้าน เทคโนโลยีที่ทันสมัยต่อเหตุการณ์และบุคคล ส่งผลให้ค่ายคุณธรรมจริยธรรมดำเนินงานอย่างมี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ โดยผู้วิจัยมีขอบเขตและวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย
 - 1.1 ขอบเขตเนื้อหา
 - 1.2 วิธีการวิจัย
 - 1.3 ระยะเวลาการวิจัย
 - 1.4 พื้นที่ในการวิจัย
 - 1.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. วิธีดำเนินการวิจัย
 - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.3 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.4 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาการวิจัยไว้ ดังนี้

 - 1.1 ศึกษาความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้
 - 1.2 ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้
 - 1.3 เพื่อนำเสนอรูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้
2. ระยะเวลาการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย โดยเริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2559
3. วิธีวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการสร้างแนวคิด การตีความซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจมนุษย์และสังคมยิ่งขึ้น โดยมีวิธีการวิจัย มีดังนี้ (นิศา ชูโต. 2551 : 24)

3.1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) เพื่อศึกษาความเป็นมาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ โดยทำการศึกษาจากเอกสาร ตำรา คู่มือ หนังสือ บทความ อินเทอร์เน็ต รายงานการวิจัย และวิทยานิพนธ์ เพื่อนำข้อมูลมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

3.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ และเพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ ซึ่งผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลในภาคสนาม ประกอบด้วย แบบสำรวจ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และการสนทนากลุ่ม

ตาราง 1 แผนการดำเนินการวิจัยเรื่อง รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้

ความมุ่งหมาย	วิธีดำเนินงาน	เครื่องมือในการเก็บข้อมูล	กลุ่มตัวอย่าง	ระยะเวลาในการวิจัย
1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้	1. เอกสาร 2. แบบสังเกต 3. การสัมภาษณ์	- แบบสัมภาษณ์ - แบบสังเกต	- กลุ่มผู้รู้ - กลุ่มผู้ปฏิบัติ	ธันวาคม 2557
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้	1. การสำรวจ 2. แบบสังเกต 3. การสัมภาษณ์ 4. การสนทนากลุ่ม	- แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง - แบบสังเกต - การสนทนากลุ่ม	- กลุ่มผู้รู้ - กลุ่มผู้ปฏิบัติ - กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป	กรกฎาคม 2558 ถึง ตุลาคม 2558
3. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้	1. การสัมภาษณ์ 2. การสนทนากลุ่ม	- แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง - การสนทนากลุ่ม	- กลุ่มผู้รู้ - กลุ่มผู้ปฏิบัติ	ธันวาคม 2558

4. ด้านพื้นที่ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 3 จังหวัด ในภาคอีสานตอนล่าง มีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ (ระเบียบวาระการประชุมพระสังฆาธิการ คณะสงฆ์ภาค 11)

- 4.1 เป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำอำเภอ และประจำจังหวัด
- 4.2 เป็นพื้นที่ที่ได้รับรางวัลเรื่องการจัดโครงการปฏิบัติธรรม
- 4.3 เป็นศูนย์อบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชน
- 4.4 เป็นพื้นที่ที่มีการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมประจำปีอย่างต่อเนื่อง
- 4.5 เป็นพื้นที่ที่มีการอบรมแต่ละครั้งมีผู้เข้าร่วมโครงการไม่ต่ำกว่า 50 คน

ซึ่งประกอบไปด้วยสำนักปฏิบัติธรรมที่อยู่ในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดบุรีรัมย์

5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

5.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่วิจัย ภาคอีสานตอนล่าง ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดบุรีรัมย์

5.2 กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย พระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา เจ้าหน้าที่ขององค์การปกครองท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอ และประชาชนทั่วไปในพื้นที่วิจัยทั้งหมด รวมทั้งสิ้น 98 คน โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มผู้รู้ จำนวน 18 คน ผู้ปฏิบัติจำนวน 60 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 20 คน ดังนี้

5.2.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) จำนวน 18 คน เป็นกลุ่มที่คาดว่าจะให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ สภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ และรูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ได้ ซึ่งประกอบไปด้วย

1) ผู้รู้ภาครัฐ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด และวัฒนธรรมจังหวัด จำนวน 6 คน

2) ผู้รู้ภาคชุมชน ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัด กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน รวม 12 รูป / คน

5.2.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จำนวน 60 คน เป็นกลุ่มที่คาดว่าจะให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ และรูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ได้ซึ่งประกอบด้วย

- 1) เจ้าหน้าที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 12 คน
- 2) พระวิทยากร จำนวน 24 รูป
- 3) กรรมการวัด จำนวน 12 คน
- 4) ผู้ช่วยพระวิทยากร จำนวน 12 คน

5.2.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) จำนวน 20 คน เป็นบุคคลทั่วไปในพื้นที่การวิจัย หรือนอกพื้นที่การวิจัย รวม 20 คน

ตาราง 2 การจำแนกพื้นที่ในการวิจัย

ที่	จังหวัด	จำนวนพื้นที่	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง	ที่ตั้ง
1	นครราชสีมา	2	กลุ่มผู้รู้ 18 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 60 คน กลุ่มทั่วไป 20 คน รวมทั้งสิ้น 98 คน	1. วัดศิริบ้านไร่ ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย 2. วัดประมวราชภูร์ ตำบลจอหอ อำเภอเมือง
2	จังหวัดชัยภูมิ	2		3. วัดศิริพงษ์वास ตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส 4. วัดบุรณ ตำบลบ้านชน อำเภอบำเหน็จณรงค์
3	จังหวัดบุรีรัมย์	2		5. วัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกระสัง 6. วัดป่าไผ่บุลย์ ตำบลบ้านไทร อำเภอประโคนชัย

ตาราง 3 การจำแนกกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มตัวอย่าง	จำนวน (รูป/คน)	รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่าง(รูป/คน)
1. กลุ่มผู้รู้ (Key Information) 1) ผู้รู้ภาครัฐ ประกอบด้วย สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด 2) ผู้รู้ภาคชุมชน ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัด กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน	6 12	รวม 18
2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Information) 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 12 คน 2) พระวิทยากร จำนวน 24 รูป 3) กรรมการวัด จำนวน 12 คน 4) ผู้ช่วยพระวิทยากร จำนวน 12 คน	60	รวม 60
3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Information) เป็นบุคคลทั่วไปในพื้นที่การวิจัย หรือนอกพื้นที่การวิจัย รวม 20 คน	20	รวม 20

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop Guideline) ซึ่งผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัย (Research Tool) ในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1. แบบสำรวจ (Basic Survey) เพื่อใช้สำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เริ่มตั้งแต่สถานที่ อาณาเขต ประเพณีและวัฒนธรรม การก่อตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรม ประวัติความเป็นมา และเครือข่ายบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

2. แบบสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้เครื่องมือนี้ในการเก็บข้อมูล ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูล ศึกษาเหตุการณ์ เพื่อให้เข้าใจโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ และการสังเกตพฤติกรรมการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ โดยผู้วิจัยได้จัดทำเครื่องมือแบบสังเกต ดังนี้ (สิน พันธุ์พินิจ. 2553 : 225)

2.1 แบบสังเกตมีส่วนร่วม (Participatory Observation) โดยผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ เพื่อสังเกต ซักถาม และจากนั้นจดบันทึกลักษณะที่สำคัญจากการสังเกตลงในสมุดแบบบันทึกการสังเกต

2.2 แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participatory Observation) โดยผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ เพียงสังเกตการดำเนินกิจกรรม จากนั้นจดบันทึกลักษณะที่สำคัญลงในสมุดแบบบันทึกการสังเกต

3. แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) ผู้วิจัยได้จัดทำเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ โดยจัดทำเป็น 2 แบบ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) (ทรงคุณ จันทกร. 2549 : 28-31)

3.1 แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีคำถามกำหนดไว้แน่นอน การนำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างไปใช้ในการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป โดยสัมภาษณ์ตามความมุ่งหมายของการวิจัย

3.2 แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่เปิดประเด็น ซักถามแบบกว้างๆ เกี่ยวกับการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ ซึ่งสามารถถามได้ในหลายเรื่องที่จะโยงเข้าหาความมุ่งหมายของการวิจัย โดยไม่จำกัดเวลาหรือจำนวนครั้งของการพบปะสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย

4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการสนทนากลุ่มเพื่อสอบถามข้อความในเนื้อหาบางเรื่องที่ผู้วิจัยยังมีข้อสงสัยในบางประเด็นของข้อมูล จากตัวแทนประมาณกลุ่มละ 6 – 10 คน กลุ่มหัวหน้าโครงการ กลุ่มพระวิทยากร กลุ่มครูอาจารย์

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลพื้นฐานจากแหล่งข้อมูลต่างๆ โดยการศึกษาค้นคว้าก่อนที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนาม ในขณะที่เก็บข้อมูลภาคสนามและหลังจากการเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาความเป็นมาโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ โดยทำการศึกษาจากเอกสาร ได้แก่ ตำรา คู่มือหนังสือ บทความ อินเทอร์เน็ต รายงานการวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวความคิดการวิจัย

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาเชิงลึกในพื้นที่วิจัยกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไปโดยการใช้เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และการสนทนากลุ่ม

2.1 การสำรวจ (Survey) เป็นการสำรวจเพื่อใช้สำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เริ่มตั้งแต่สถานที่ อาณาเขต ประเพณีและวัฒนธรรม การก่อตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรม ประวัติความเป็นมา และเครือข่ายบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

2.2 การสังเกต (Observation) เป็นการรวบรวมข้อมูลโดยลักษณะการเฝ้าดูศึกษาเหตุการณ์ เพื่อให้เข้าใจธรรมชาติของสิ่งที่สังเกต หรือพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ โดยผู้วิจัยได้แบ่งการสังเกตออกเป็น 2 แบบ คือ

2.2.1 แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) โดยผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ เพื่อสังเกต ชักถามและจดบันทึก

2.2.2 แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participatory Observation) ผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมนั้น แต่สังเกตอยู่ข้างนอก

2.3 การสัมภาษณ์ (Interview) ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 แบบ คือ

2.3.1 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีคำถามกำหนดไว้ชัดเจน เพื่อสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ และผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน ในพื้นที่ที่ทำการวิจัยทั้ง 6 แห่ง แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อให้ได้สภาพปัญหาการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน พร้อมทั้งรูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ ซึ่งผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์พร้อมกับผู้ช่วยสัมภาษณ์

2.3.2 แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview)

เป็นการสัมภาษณ์ที่เปิดประเด็น ซักถามแบบกว้างๆ เกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ ซึ่งได้ตามประเด็นที่สามารถโยงเข้าไปหาความมุ่งหมายของการวิจัย โดยไม่ต้องจำกัดเวลาหรือจำนวนครั้งของการสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลสภาพปัจจุบันและปัญหาของรูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ ซึ่งผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ด้วยตนเอง

2.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการสนทนากลุ่มเพื่อสอบถามข้อความในเนื้อหาบางเรื่องที่ผู้วิจัยยังมีข้อสงสัยในบางประเด็นของข้อมูล จากตัวแทนประมาณกลุ่มละ 6 – 10 คน กลุ่มหัวหน้าโครงการ กลุ่มพระวิทยากร กลุ่มครูอาจารย์

3. การจัดบันทึก (Field Note) โดยดำเนินการบันทึกทุกครั้งพร้อมกับใช้เครื่องมือประกอบการบันทึกข้อมูล เช่น กล้องถ่ายภาพ วิดีโอถ่ายภาพเคลื่อนไหว อุปกรณ์บันทึกเสียง เพื่อช่วยรวบรวมรายละเอียด ซึ่งได้รับอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูลแล้ว จากนั้นดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยต่อไป

3. การจัดกระทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การจัดกระทำข้อมูล

3.1.1 ตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้น ซึ่งผู้วิจัยจะกระทำตลอดระยะเวลาดำเนินการวิจัย และหลังจากเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลภาคสนามแล้ว โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการบันทึกข้อมูล มาทำการถอดเทปจากการสัมภาษณ์ และถ่ายภาพ โดยนำมาจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) หรือการจัดหมวดหมู่ข้อมูล ตามแต่ละประเภทที่ได้กำหนดไว้

3.1.2 นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) (ทรงคุณ จันทจร. 2552 : 88) คือ การแสวงหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่าง หากมีข้อมูลส่วนใดที่ยังไม่สมบูรณ์ผู้วิจัยจะทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหายไป จากนั้นผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ประเด็นที่กำหนดไว้ โดยใช้แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และอธิบายผลตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยนำข้อมูลกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลอ่านหรือกลับไปสอบถามผู้ให้ข้อมูลซ้ำอีก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริง เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าข้อมูลหลักฐาน และผลการวิจัยที่อาศัยการตีความหมายของข้อมูลหลักฐานที่เก็บรวบรวมมาได้ว่ามีความไว้วางใจได้ มีความถูกต้อง ตรงตามความเป็นจริง วิธีเก็บข้อมูลรวบรวมที่แตกต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน มีดังนี้ (สุภางค์ จันทวานิช. 2543 : 129-130)

- 1) ด้านเวลา หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างเวลากัน ข้อมูลจะเหมือนกันหรือไม่
- 2) ด้านสถานที่ หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างสถานที่กัน ข้อมูลจะเหมือนกันหรือไม่
- 3) ด้านบุคคล หมายถึง ถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่

หรือไม่

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและจัดกระทำข้อมูลเรียบร้อยแล้ว การสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม นอกจากนั้นได้บันทึกข้อมูลลงในสมุดบันทึกในลักษณะบรรยาย เพื่อสรุปผลการศึกษา ดังนี้ วิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

3.2.1 จัดกลุ่มเอกสารที่จะวิเคราะห์ สังเคราะห์ออกเป็นกลุ่มข้อมูลต่างๆ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับ องค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัย บริบทพื้นที่ในการทำวิจัย ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.2.2 นำข้อมูลจากกลุ่มเอกสารมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา สรุปประเด็น ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติการสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ในอีสานใต้

3.3 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ โดยจะประมวลผลและวิเคราะห์ ข้อมูล ข้อเสนอแนะที่ได้ นำมาวิเคราะห์ในลักษณะเชิงบรรยาย และวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยการสร้างข้อสรุป

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล จากการประชุมสัมมนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ดำเนินการดังนี้

3.4.1 แยกประเภทข้อมูลจากการประชุมสัมมนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ

3.4.2 ลดทอนข้อมูลโดยการเลือกจับสาระสำคัญปรับให้เข้าใจง่ายและบันทึกข้อมูล ในลักษณะการเขียนให้ชัดเจนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

3.4.3 การจัดระเบียบข้อมูล โดยการจัดข้อมูลที่วิเคราะห์แล้วลดทอนแล้วให้เป็นกลุ่ม หมวดหมู่ มีความต่อเนื่องตามลำดับเนื้อที่เกี่ยวข้อง

3.4.4 การสรุปความเห็นการใช้ความหมาย และหาผลข้อเท็จจริงต่างๆ ของข้อมูล

4. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ตามความมุ่งหมายการวิจัยเป็นตามลำดับดังนี้ ประการแรกเพื่อศึกษาความเป็นมาของโครงการปฏิบัติการสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ ประการที่สอง เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติการสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ และประการที่สามเพื่อนำเสนอรูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติการสำหรับเยาวชน เพื่อความ เข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ ซึ่งนำเสนอข้อมูลพร้อมภาพประกอบในลักษณะวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนารูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 ประวัติและความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้

ตอนที่ 3 การพัฒนารูปแบบการจัดการโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมโดยภาคีเครือข่ายชุมชนภาคอีสานใต้

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในภาคอีสานใต้

ในส่วนประวัติความเป็นมา ผู้วิจัยได้นำเสนอ 2 ประเด็น ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนตั้งแต่เริ่มต้น และประวัติความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในภาคอีสานใต้ ทั้ง 6 ค่าย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ประวัติความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนตั้งแต่เริ่มต้น

แนวคิดในการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม เริ่มแรกท่านพุทธทาสภิกขุ ตั้งชื่อว่า ค่ายธรรมบุตร ได้บรรยายอบรมลูกเสือ และผู้บังคับบัญชาลูกเสือ ณ ค่ายธรรมบุตร อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2509 (ท่านพุทธทาสภิกขุ. 2543 : 1-9) ท่านพุทธทาส กล่าวว่า คำว่า “ธรรมบุตร” มีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า “ลูกเสือ” มาตั้งแต่ที่แรก พอมีค่ายลูกเสือเข้ามา จึงใช้คำนี้เป็นชื่อของค่ายลูกเสือ คือสถานที่ของคนที่เกิดแต่ธรรม ต้องมีธรรม มีความ กล้าหาญ มีความสามารถ และความหวังดีต่อความดีความจริง ความถูกต้อง ความยุติธรรม

ในการจัดตั้งค่ายคุณธรรมท่านพุทธทาสภิกขุ (2543 : 94-96) ได้มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับเยาวชน หรือวัยรุ่นนานปีประการ ซึ่งควรใช้ธรรมะทางพระพุทธศาสนาในการแก้ไขปัญหานั้น ซึ่งได้ให้ทรรศนะไว้ว่า 1) เยาวชนกำลังมีปัญหาเกิด ที่จากเป็นอันธพาล ชกต่อยตีกัน อาละวาดบนรถประจำทาง บนยานพาหนะ ก่ออาชญากรรมหนัก ๆ ชู้สาว 2) ค่านิยมของวัยรุ่นที่ผิดๆ คือ การทำอย่างเดียวกันเป็นแฟชั่น เช่น ทรงผม เสื้อผ้า และอันธพาล ซึ่งเยาวชนรู้สึกว่าการ และเทดี หรือว่ามีเกียรติ 3) วัยรุ่นทำอะไรตามใจชอบ นั่นคือชอบพูดว่าผมไม่มีศาสนา นั่นรู้สึกว่ามันเองพูดถูกต้อง เก่ง และมีเกียรติด้วย เมื่อทำอะไรตามความพอใจของตนเอง ย่อมทำลายวัฒนธรรม ศีลธรรมอันดีงาม 4) วัยรุ่นเห็นผิดเป็นชอบ เรียกว่า มิจฉาทิฐิ คือ ต้นเหตุของความล้มละลาย เช่น เห็นว่า ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป หรือเห็นกงจักรเป็นดอกบัว มองเห็นว่าบุญ-บาปไม่มี บิดามารดาไม่มี และการศึกษาเล่าเรียนไม่ดี เป็นต้น แล้วท่านยังได้กล่าววิธีการแก้ปัญหาให้กับวัยรุ่นอีกด้วย

วิธีการแก้ปัญหา คือ การให้วัยรุ่นเข้าค่ายอบรมธรรมะ ได้แก่ 1) ต้องเป็นอิสระ คือ ต้องเป็นอิสระแบบไทยๆ อย่าลอกเลียนแบบวัฒนธรรมของฝรั่ง 2) ต้องเดินตามผู้ใหญ่ เคารพ ศาสนา บิดามารดา ครูอาจารย์ บรรพบุรุษ 3) อย่าเหยียบย่ำประเพณีอันดีงามของไทย 4) ต้องทำหน้าที่ให้ถูกต้อง คือ ศึกษาเล่าเรียนให้ดีที่สุด 5) ต้องอดทนทำความดี ควรมีหิริ โอตตัปปะ อดทนอดกลั้น อย่าปล่อยตัว ปล่อยใจไปในสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ 6) ต้องบังคับตัวเองให้ได้ บังคับตัวเอง ให้เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดี เป็นเพื่อนที่ดี เป็นพลเมืองที่ดี และเป็นสาวกที่ดีของศาสนา (ธิตินันท์ บุญปก. 2552 : 16-17)

หลังจากที่ท่านพุทธทาสภิกขุได้เป็นต้นแบบในการเข้าค่ายธรรมบุตรแบบลูกเสือ และมีพระภิกษุที่เป็นลูกศิษย์ได้นำรูปแบบไปปฏิบัติ โดยเริ่มต้นจากการจัดแสดงธรรม อบรมคณะครู นักเรียน แล้วขยายไปสู่การมีระเบียบแบบแผน โดยจัดรูปแบบให้สอดคล้องกับระบบของโรงเรียน คือ การค้างแรม 2 คืน 3 วัน เหมือนเข้าค่ายลูกเสือเนตรนารี แต่ทางศาสนาใช้การเข้าค่ายอบรม คุณธรรม จัดขึ้นตามโรงเรียนทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด โดยมีพระภิกษุ จำนวน 5-6 รูป ไปอบรมตามโรงเรียน และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ จากนั้นจึงมีการรวมตัวกัน และพัฒนาขึ้น เป็นองค์กร เรียกว่า “ศูนย์สืบทอดพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์ นับเป็นจุดเริ่มแรก ของการเผยแผ่ธรรมะให้กับประชาชนที่ก่อให้เกิดผลอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น และ หลวงพ่อพุทธทาส ใช้ชื่อว่า “ค่ายธรรมบุตร” ในปัจจุบันมีโครงการค่ายพุทธบุตรกระจายไปตามวัดและโรงเรียนต่างๆ ทั่วประเทศ (พระมหาสุญญา โสถิวิโส. 2549 : 10) มีลักษณะการอยู่ค่ายพักแรม 2 คืน 3 วัน นับเป็นการปลูกฝังจริยธรรมเชิงรุกให้แก่เยาวชน และสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ที่สำนักอื่นๆ ได้นำมาเป็นรูปแบบในการดำเนินค่ายคุณธรรมที่สนใจจัดค่ายคุณธรรมจริยธรรม และรวมทั้งสำนัก ในภาคอีสานใต้

2. ประวัติความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในภาคอีสานใต้
ทั้ง 6 ค่าย

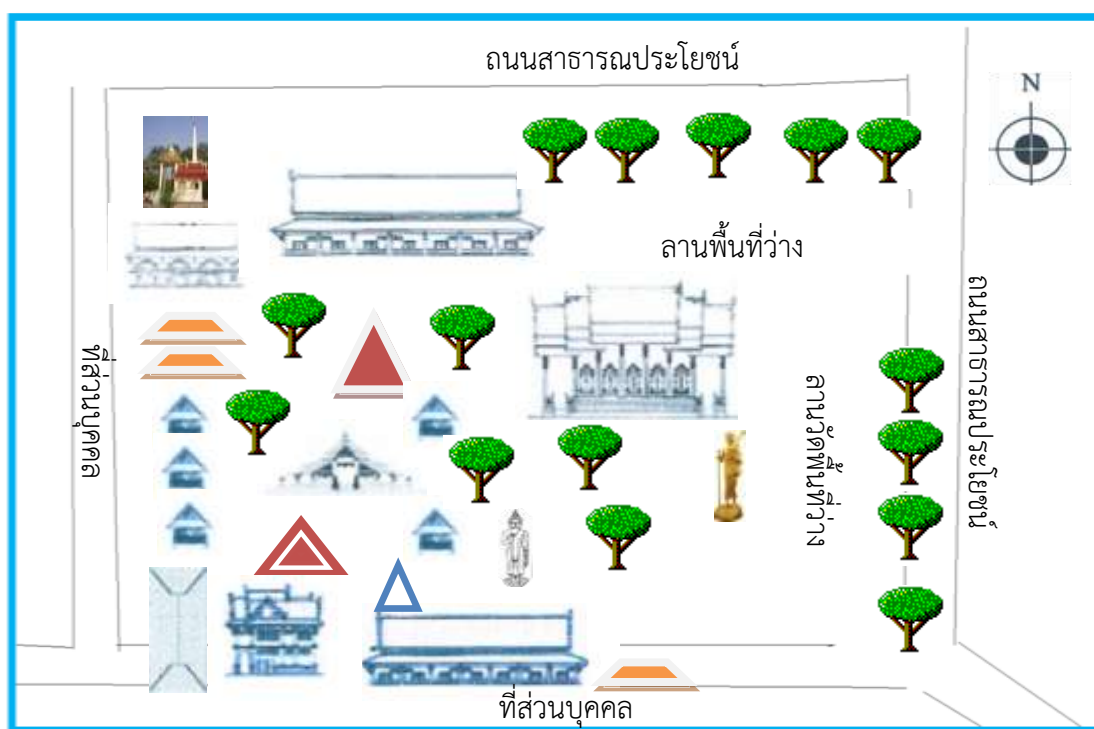
2.1 วัดศิริบ้านไร่

วัดศิริบ้านไร่ ตั้งอยู่ที่บ้านไร่ เลขที่ 3 หมู่ที่ 7 ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ได้มีการก่อตั้งค่ายคุณธรรมวัดศิริบ้านไร่ เมื่อปี พ.ศ. 2547 นำรูปแบบมาจากการไปเข้าฝึกอบรม “ค่ายกองทัพธรรมกองทัพไทยต้านภัย ยาเสพติด” วัดจุฬารัตนาราม ตำบลวังน้อย อำเภอลำลูกเกด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมี พระอาจารย์วิรัตน์ พระวิทยากรให้ การอบรม มีชื่อเสียงมากในระดับประเทศ อบรมเยาวชน และประชาชนทั่วไป เพื่อป้องกันและต่อต้านยาเสพติด โดยเน้นหลักสูตร “รักษาดิน ศาสนา พระมหากษัตริย์” ซึ่งตอนนั้นได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองบัญชาทหารบก และ ให้การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน

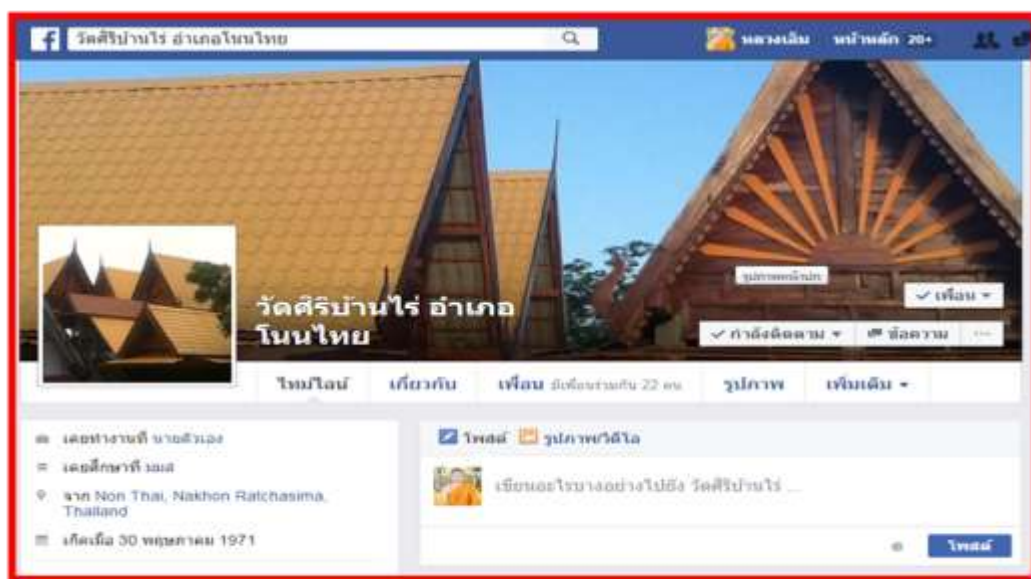
นอกจากนั้นได้รับการแต่งตั้งเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนครราชสีมา แห่งที่ 86 เป็นสถานที่อบรมวิปัสสนากรรมฐาน และอบรมคุณธรรมจริยธรรม โดยเน้นศีล 5 และศีล 8 โดยได้กำหนด นโยบาย วิสัยทัศน์ และยุทธศาสตร์ ดังนี้ 1) ด้านวิสัยทัศน์ 2) พันธกิจ 3) ด้านภารกิจ 4) ด้านยุทธศาสตร์ ในการพัฒนา มีดังนี้ 1) เร่งรัดให้การศึกษา อบรม พระพุทธศาสนา แก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไป 2) พัฒนาพระภิกษุบวชเรียน

ให้มีการศึกษาอบรมอย่างจริงจัง ให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ 3) ส่งเสริมการปฏิบัติธรรม การบวช สามเณรปิตากาเรียน การอุปสมบทหมู่ 4) จัดบริเวณวัดให้สะอาด สงบ ร่มรื่น และเป็น เขตอภัยทาน เพื่อปลูกฝังความรักธรรมชาติ และนึ้สยอนุรักษัทรัพยากรธรรมชาติ รักความสงบ ไม่ทำคามตึงามแก่คนในชุมชน และ 5) ด้านเป้าประสงค์ ได้แก่ 1) สร้างเสริมความเข้าใจ และการปฏิบัติตามหลักของพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง และถูกต้อง 2) พัฒนาชาวพุทธให้มีส่วนร่วม และรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนา 3) ส่งเสริมความสัมพันธ์ ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน ในการเกื้อกูล ซึ่งกันและกัน 4) พัฒนาคนให้มีชีวิตที่ดีงาม และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาสังคม (พระครูโอภาสกิจจานุกูล. 2558 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 3 แผนผังภายในวัดศิริบ้านไร่ อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา

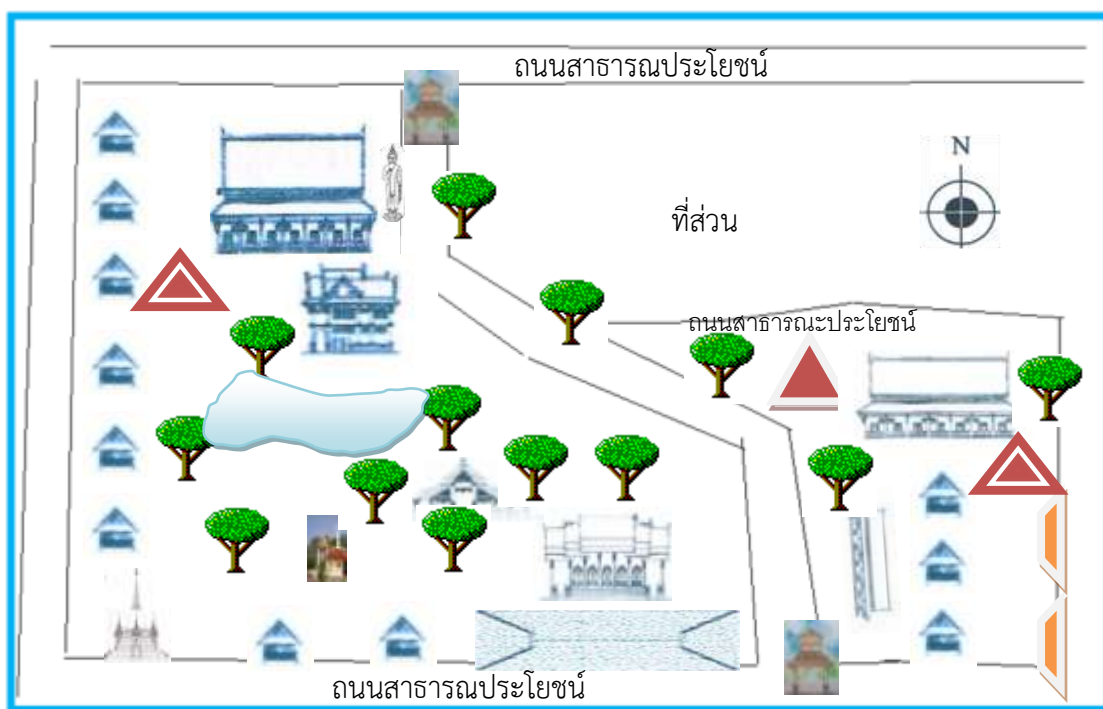
ภาพประกอบ 4 เครื่อง่ายเฟซบุ๊กสำนักปฏิบัติธรรมวัดศิริบ้านไร่ อำเภอนนทบุรี จังหวัดนครราชสีมา

เครื่อง่ายเฟซบุ๊กสำนักปฏิบัติธรรมวัดศิริบ้านไร่ อำเภอนนทบุรี จังหวัดนครราชสีมา ได้จัดทำเฟซบุ๊ก ในนามว่า “วัดศิริบ้านไร่ อำเภอนนทบุรี” เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์สำนักปฏิบัติธรรม และเป็นการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ตลอดจนถึงกิจกรรมต่างๆ ของทางวัดให้แก่ พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้รับทราบ และยังสามารถติดต่อประสานงานหรือสนทนากันผ่านเฟซบุ๊กได้อีกด้วย ซึ่งเป็นสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีความนิยมในปัจจุบัน

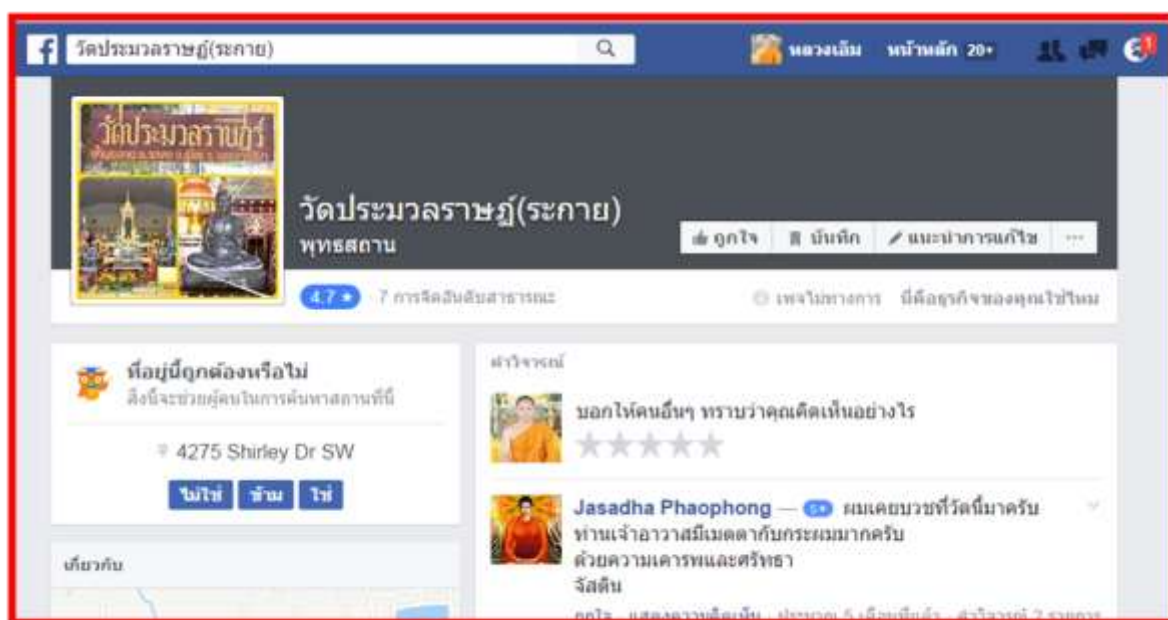
2.2 วัดประมวลาษฎร์

วัดประมวลาษฎร์ ตั้งอยู่เลขที่ 100 หมู่ 6 บ้านระกาย ตำบลจอหอ อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งได้ก่อตั้งค่ายคุณธรรมจริยธรรม เมื่อปี พ.ศ. 2537 ความตั้งใจของพระครูสุนทรคุณวัตร เจ้าอาวาสวัดประมวลาษฎร์ ที่จะสร้างวัดให้เป็นสถานที่ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม ให้กับเด็กและเยาวชน ข้าราชการทหาร ตำรวจ ครู เป็นต้น แล้วยังได้ก่อสร้างอาคาร 72 ปี พระครูสุนทรคุณวัตร (ทวี ปัญญาโร) เป็นศาลาอบรมค่ายคุณธรรม และที่พักเพื่ออำนวยความสะดวกในการอบรม (พระครูสุนทรคุณวัตร. 2557 : สัมภาษณ์) นอกจากนั้น วัดประมวลาษฎร์ ได้รับการแต่งตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนครราชสีมา แห่งที่ 23 เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2551 โดยมีหน่วยงานทางราชการอำเภอมือง เทศบาลตำบลจอหอ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครราชสีมา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1 และกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นตัวขับเคลื่อนโครงการอบรมต่าง ๆ มีการจัดกิจกรรม ตลอดปี (พระใบฎีกาสุวัฒน์ วชิโร. 2557 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 5 แผนผังภายในวัดประมวราชกูร์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ภาพประกอบ 6 เครือข่ายเฟสบุ๊คสำนักปฏิบัติธรรมวัดประมวราชกูร์

ภาคีเครือข่ายชุมชนทางสื่อออนไลน์วัดประมวลาธารราษฎร์ เป็นเฟสบุ๊คสำหรับติดต่อสื่อสาร กับทางวัด โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ เช่น โครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เป็นต้น หัวหน้าพระวิทยากรจะนำภาพกิจกรรมที่อบรมแต่ละครั้งลงในเฟสบุ๊คเพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบและร่วมกันอนุโมทนา

2.3 วัดศิริพงษาวาส

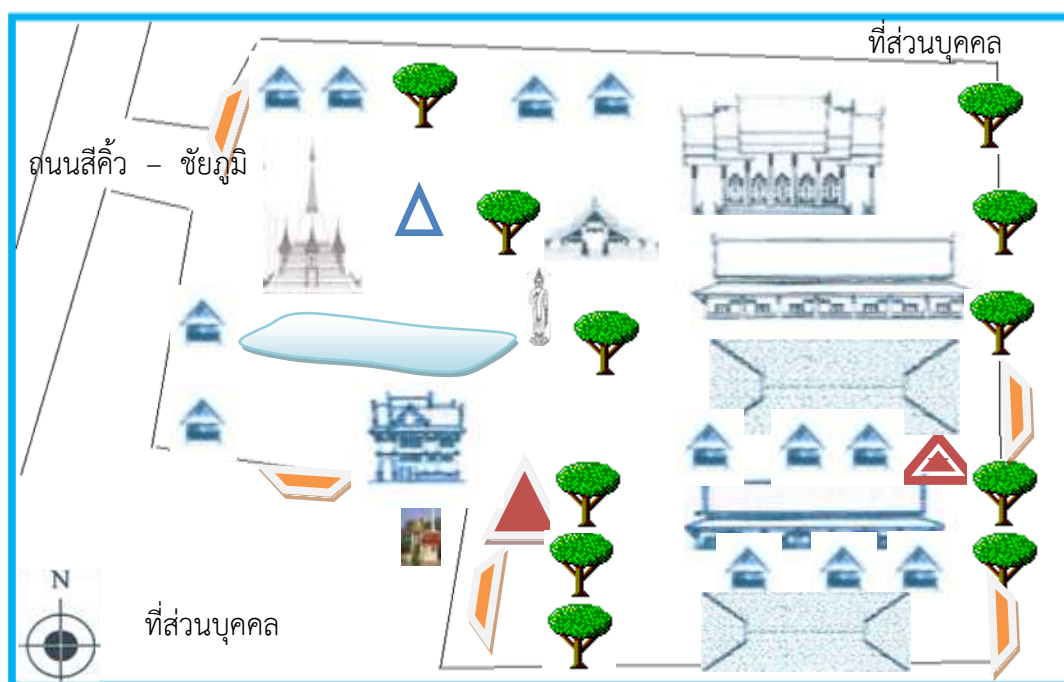
วัดศิริพงษาวาส ตั้งอยู่หมู่บ้านกอก หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านกอก อำเภोजัตร์ส จังหวัดชัยภูมิ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ในสมัยเริ่มสร้างวัดใหม่ พ.ศ. 2500 พระครูพุทธิกรชโยดม เจ้าคณะอำเภोजัตร์สในสมัยนั้น ได้รับคำสั่งจากพระพิมลธรรม (อาสภเถระ) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหารกรุงเทพมหานคร ว่า “ปรารถนาจะเผยแผ่วิปัสสนากัมมฐานให้แพร่หลายทั่วราชอาณาจักรไทย” ท่านจึงปรึกษารื้อกับคณะกรรมการอำเภอก และคหบดีชาวจัตร์ส จัดหาสถานที่สร้างวัด เพื่อดำเนินการสอนและปฏิบัติวิปัสสนากัมมฐานดังกล่าว ได้พิจารณาจนเห็นชอบพร้อมกันว่า ที่ดินของนายพาชัย จันดี เป็นที่เหมาะสม ตั้งอยู่ริมห้วยทองกลาง มีต้นไม้บ้างเล็กน้อย โดยมีมติเป็นเอกฉันท์ให้ดำเนินการจัดซื้อที่ดิน นอกจากนั้นมีนายมโหสถ อาจศิริ นางกิมยง แซ่เจียง (พงษ์อุดม) และนางบุญครอง พงษ์อุดม สละทรัพย์ซื้อที่ดินผืนนั้น คิดเป็นเนื้อที่ 6 ไร่เศษ ในราคา 6,000 บาท ได้บริจาคเงินเพื่อซื้อที่ดิน (พระครูภาวนาวรสิทธิ. 2557 : สัมภาษณ์)

ภายหลังต่อมา มีพระอาจารย์บุญตา สีลาธุโลโม ได้ไปฝึกอบรมวิปัสสนากรรมฐานจากวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหารกรุงเทพมหานคร แล้วได้นำมาสอนฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรและประชาชน เป็นจำนวนมาก จากนั้นหลายเดือนต่อมาได้ขยายเนื้อที่เพิ่มเติมให้เพียงพอในการเผยแผ่วิปัสสนากัมมฐาน

เมื่อปี พ.ศ. 2536 วัดศิริพงษาวาส ได้ตั้งเป็นศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาในประเทศไทย พ.ศ. 2545 เป็นค่ายกองทัพธรรมกองทัพไทย ด้านภยยาเสพยิตติ และ พ.ศ. 2551 เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดชัยภูมิ แห่งที่ 12 ถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2553 มีโครงการอบรมภายในวัด ดังนี้ 1) โครงการอุปสมบท ในวันที่ 4 ธันวาคม ของทุกปี และปฏิบัติพร้อมด้วยสาธุชนทั่วไป กำหนด 7 วัน เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลเฉลิมพระเกียรติ 2) อบรมคณะครูการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพครู สู่การปฏิบัติธรรมครั้งละ 3 วัน 3 คืบ 3) อบรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีผู้เข้าร่วมอบรมปฏิบัติธรรม 2 คืบ 3 วัน 4) อบรมนักเรียนเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนการเปิดภาคเรียนปีละ 15 รุ่น ครั้งละ 100-300 คน มีการอบรม ครั้งละ 2 คืบ 3 วัน 5) ปฏิบัติธรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา ปฏิบัติธรรม วันสำคัญทางราชการ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วันแม่ วันบูรพาจารย์และอบรมบรรยายนอกวัด เปิดอบรมค่ายคุณธรรม มีพระมหาบุญนิธิ สุภาจาโร ได้ไปอบรมตามค่ายคุณธรรมหลายแห่ง และนำมาประยุกต์ใช้ในสำนักปฏิบัติธรรม วัดศิริพงษาวาส ตลอดจนการเปิดภาคอบรมคุณธรรมจริยธรรม ปีละ 15 รุ่น ครั้งละ 200-300 คน มีการอบรมครั้งละ 2 คืบ 3 วัน (พระมหาบุญนิธิ สุภาจาโร. 2557 : สัมภาษณ์)

นอกจากนั้น เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2551 วัดศิริพงษ์าวาส ได้รับการแต่งตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดชัยภูมิ แห่งที่ 12 โดยมีหน่วยงานทางราชการ อำเภोजัตุรัส เทศบาลตำบลจัตุรัสสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 และกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นตัวขับเคลื่อนโครงการอบรมต่างๆ ภายในวัดตามที่หน่วยราชการขอความร่วมมือในการจัด กิจกรรมนั้นตลอดปี (กฤติยา อาจศิริ. 2557 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 7 อธิบายอาคารสถานที่ภายในวัดศิริพงษ์าวาส อำเภोजัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

ภาพประกอบ 8 เครือข่ายสังคมออนไลน์วัดศิริพงษ์าวาส จังหวัดบุรีรัมย์

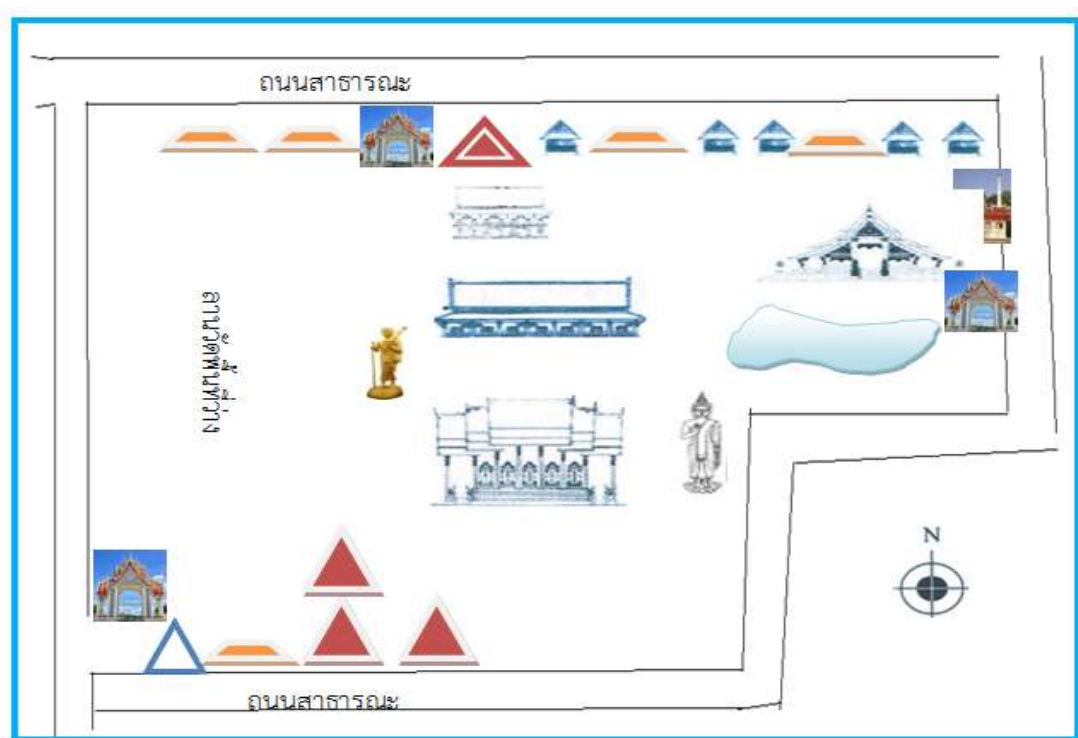
เครือข่ายสังคมออนไลน์ วัดศิริพงษ์าวาส อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ เป็นเฟซบุ๊กออนไลน์ มีจุดประสงค์เพื่อประชาสัมพันธ์ข่าวสารของทางวัด มีการนำภาพกิจกรรมการอบรมโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนจากที่ต่างๆ ตลอดจนกิจกรรมงานบุญกุศลของทางวัดเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้รับทราบโดยทั่วถึงกัน และเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการติดต่อสื่อสารกับทางวัดโดยตรงผ่านเครือข่ายออนไลน์เฟซบุ๊ก ซึ่งใช้ชื่อว่า “วัดศิริพงษ์าวาส”

2.4 วัดบุรณ

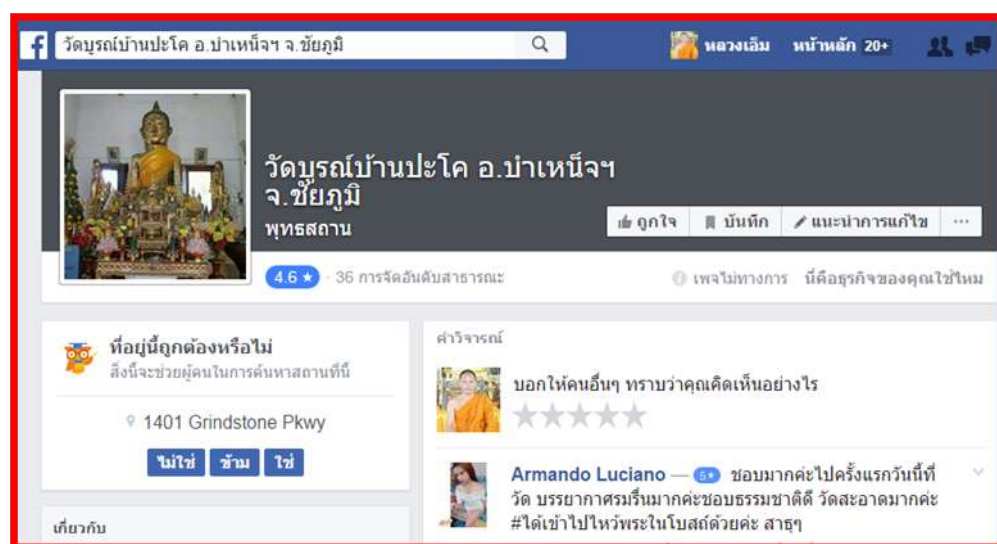
วัดบุรณ ตั้งอยู่เลขที่ 256 หมู่ 3 บ้านปะโค ตำบลบ้านชน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย

ในอดีตวัดบุรณ มีเครือข่ายบุคลากรที่ให้ความร่วมมือ ในการจัดอบรมค่ายคุณธรรม ในอดีตเป็นรูปแบบสายไหมปฏิบัติธรรม เน้นเรื่องการปฏิบัติธรรม ปัจจุบันนี้ นำรูปแบบมาผสมผสานศึกษารูปแบบจากค่ายต่าง ๆ เช่น พระธรรมทายาท วัดชลประทานรังสฤษฎ์ กับหลวงพ่อบุญญา นันทะภิกขุ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นำรูปแบบมาประยุกต์ใช้ เน้นปลูกจิตสำนึกปรับเปลี่ยนรูปแบบการอบรม ในปี พ.ศ. 2550 ปฏิบัติถือศีล 5 เพราะค่ายถือศีล 8 เด็กจะรับไม่ไหว มีน้ำปานะตอนเย็น ปฏิบัติธรรมเดินจงกรม นั่งสมาธิ แต่ปกติเน้นค่ายศีล 5 เป็นหลัก กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในอดีตมีวิทยากรทั้งหมด 4 รูป โดยแบ่งหน้าที่ชัดเจน ได้แก่ ผู้นำกิจกรรม ผู้คุมกฎฝ่ายปกครอง ผู้นำฝ่ายนันทนาการ และผู้นำทางด้านวิชาการ ในอดีตพระวิทยากรเดินทางไปอบรมนอกสถานที่ โดยปัจจุบันมีพระวิทยากรหลายรูป มีประสบการณ์ผ่านการอบรมมาก่อนและอบรมเอง พระวิทยากรทุกรูปต้องให้แสดงออก ส่วนเครือข่ายด้านโรงเรียน บ้านชุมชนให้การสนับสนุนโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมเป็นอย่างดี โดยการนำนักเรียนในสังกัดเข้ารับการฝึกอบรมเป็นประจำตลอดปีการศึกษาและเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ เช่น บุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เป็นต้น จากหน่วยงานภาครัฐ ที่กล่าวมานี้ ได้นำบุคลากรในหน่วยงานของตนเองเข้ารับการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมถึงปัจจุบัน (พระครูพินิจ สมณวัตร. 2558 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 9 อธิบายแผนผังภายในวัดบูรณ อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ

ภาพประกอบ 10 เฟสบุ๊คสื่อสังคมออนไลน์ของวัดบูรณ จังหวัดชัยภูมิ

สื่อสังคมออนไลน์เฟสบุ๊ค เป็นช่องทางหนึ่งที่ทางวัดบูรณได้สมัครเปิดไว้ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ กิจกรรมการอบรมโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนและกิจกรรมอื่นๆ ให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบ เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น นอกจากนี้ยังสามารถติดต่อกับทางวัดได้ด้วยสนทนาผ่านเฟสบุ๊ค ซึ่งกำลังได้รับความนิยมในปัจจุบัน

2.5 วัดป่าไผ่บุญ

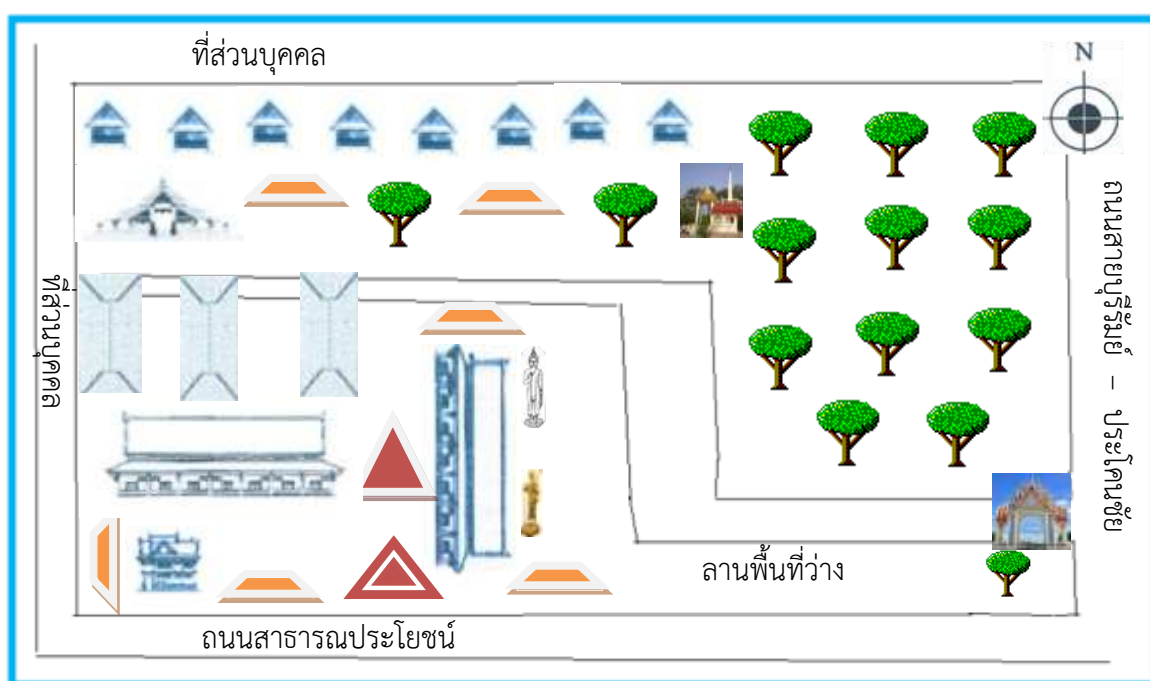
วัดป่าบ้านไผ่บุญ ตั้งอยู่ที่บ้านไผ่บุญ เลขที่ 13 หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านไทร อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบุรีรัมย์

เมื่อปี พ.ศ. 2535 พระพงศกร เป็นพระนักพัฒนาที่ไม่เรียนรู้ ได้ไปอบรมพระธรรมทายาทรุ่นที่ 11 ณ วัดชลประทานรังสฤษฎ์ กับหลวงพ่อบุญญานันท์เทภิกขุ เมื่อการอบรมเสร็จสิ้น จึงกลับมาพำนักที่วัดป่าบ้านไผ่บุญ ได้ริเริ่มจัดกิจกรรมเผยแผ่พระธรรมในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะโครงการอบรมคุณธรรม “ค่ายพุทธบุตร” ซึ่งหน่วยงานต่างๆ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบุรีรัมย์ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ทั้ง 4 เขต และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32 ก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี การก่อตั้งค่ายคุณธรรมจริยธรรม พ.ศ. 2536 เป็นศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ พ.ศ. 2544 เป็นค่ายกองทัพธรรมด้านกายาเสพติด พ.ศ. 2547 เป็นศูนย์พัฒนาคุณธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถึงปัจจุบันตลอดจนบูรณปฏิสังขรณ์ ก่อสร้างเสนาสนะศาลาอบรมค่ายคุณธรรม ศาลาที่พักครูอาจารย์ และนักเรียน ห้องน้ำ ห้องสุขา พื้นที่อาณาเขตของวัดลักษณะพื้นที่เป็นพื้นที่ราบ วัดตั้งอยู่ในชุมชนที่ดินของวัดมีรวมทั้งหมดประมาณ 45 ไร่ ระหว่างวัดกับหมู่บ้านมีความสะดวกในการเดินทางสภาพอากาศเย็นสบาย แหล่งน้ำเป็นน้ำบาดาล และสระน้ำขนาดใหญ่ น้ำสะอาด สะดวกสบายสภาพป่าไม้เป็นไม้ที่ปลูกขึ้นและส่วนอีกส่วนหนึ่งเป็นป่าไม้ที่มีอยู่ดั้งเดิม สถานที่ รมรื่นและสะอาด อาณาเขตของสำนักปฏิบัติธรรมวัดป่าไผ่บุญปัจจุบัน พ.ศ. 2557 มีเนื้อที่วัดทั้งหมด 45 ไร่ มีกุฏิ 27 หลังให้อยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งานได้ด้วยดี ปีพุทธศักราช 2535 เมื่อพระพงศกร ญาณธมโม ได้รับมอบหมายให้เป็นประธานสงฆ์ก็ได้นำคณะสงฆ์และอุบาสก อุบาสิกาพัฒนาวัด ให้เป็นวัดน่าอยู่ อวาสร์นรมย์ สร้างสังคมให้สันติ (พระมหาเลื่อน ยโสธโร. 2557 : สัมภาษณ์)

เจ้าอาวาสท่านเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนและสนใจในการอบรมและเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรม จึงได้ไปเข้ารับการฝึกอบรมพระวิปัสสนาจารย์ ที่ศูนย์วิปัสสนาจารย์เคลื่อนที่ที่วัดสุวรรณประสิทธิ์ กรุงเทพมหานคร อบรมพระธรรมทายาทที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี และอบรมพัฒนาสร้างสรรคในสถาบันต่างๆ เมื่อได้รับและมีประสบการณ์ที่หลากหลายพอควรแล้ว จึงได้นำหลักการเหล่านี้กลับมาพัฒนาองค์กรและสังคมและให้ริเริ่มโครงการที่สำคัญๆ ดังนี้ ลำดับแรกโครงการอบรมคุณธรรม “ค่ายพุทธบุตร” ลำดับที่สอง โครงการธนาคารชุมชน ลำดับที่สามโครงการเกษตรอินทรีย์ ลำดับที่สี่โครงการอบรมผู้นำพัฒนาและผู้นำธรรมชาติ ลำดับที่ห้า โครงการอบรมสามเณร ภาคฤดูร้อน ลำดับที่หกโครงการอบรมพระนวกะประจำอำเภอ และลำดับสุดท้ายโครงการปฏิบัติธรรมประจำปีสำหรับพุทธศาสนิกชน ทุกโครงการที่จัดกระทำล้วนได้รับความสนใจและแรงศรัทธาจากพุทธบริษัท เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะโครงการอบรมเพื่อเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรม “ค่ายพุทธบุตร” ที่ทางวัดได้จัดต่อเนื่องมาตลอดทุกปี ได้มีหน่วยงานและสถาบันทางการศึกษา ส่งนักเรียน นักศึกษา ข้าราชการครู เข้ารับการอบรมเป็นประจำทุกเดือน โดยเฉลี่ยเดือนละ

2-3 รุ่น รุ่นละประมาณ 200-500 คน ค่ายคุณธรรม วัดป่าไผ่บูลย์ได้ดำเนินการจัดฝึกอบรม ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2535 ถึงปัจจุบัน นับได้ 23 ปี แต่ละปีมีผู้เข้าอบรมทั้งที่เป็นเยาวชนและบุคคลทั่วไป ประมาณปีละ 30 รุ่น โดยประมาณรุ่นละ 100-500 คน แต่ละปีมีผู้เข้าอบรม 10,000 คน เมื่อนับรวมแต่ละปีที่ทำเนิการอบรมจนถึงปัจจุบันประมาณ 230,000 คน กิจกรรมของทางวัด มีดังนี้ ลำดับแรก จัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนระหว่างเดือนมีนาคม ถึงเดือนเมษายนของทุกปี ลำดับที่สองจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรมค่ายพุทธบุตรแก่เด็กและเยาวชนนักเรียน ทั้งภายในวัด และนอกวัด ช่วงเปิดภาคเรียนตามความเหมาะสม ลำดับที่สาม จัดอบรมถวายความรู้แก่พระภิกษุสงฆ์ ในเขตอำเภอประโคนชัย ลำดับที่สี่ จัดฝึกอบรมจริยธรรมแก่คณะครูอาจารย์ ข้าราชการหน่วยงาน ต่างๆ และประชาชนทั่วไป ลำดับที่ห้า จัดฝึกอบรมภาคสนามแก่พระวิปัสสนาจารย์ และลำดับ สุดท้าย จัดวิทยากร สำหรับบริการโรงเรียน วัด หน่วยงานราชการและเอกชน สถานพินิจ เรือนจำ เป็นต้น (พระมหาเลื่อน ยโสธโร. 2557 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 11 แผนผังภายในวัดป่าไผ่บูลย์ จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพประกอบ 12 เครือข่ายเว็บไซต์วัดป่าไผ่บุญ

เครือข่ายเว็บไซต์วัดป่าไผ่บุญ เป็นช่องทางหนึ่งที่พุทธศาสนิกชนสามารถติดต่อประสานงานกับทางวัด เพื่อเป็นการเผยแผ่พระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนและประชาชนทั่วไป ดังปรากฏในภาพประกอบเล็กๆ เป็นกิจกรรมการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน เพื่อเป็นตัวอย่างของโครงการปฏิบัติธรรมแก่ผู้ที่สนใจทั่วไป

2.6 วัดป่าสุขสมบูรณ์

วัดป่าสุขสมบูรณ์ ตั้งอยู่บ้านสุขสมบูรณ์ หมู่ที่ 2 ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์

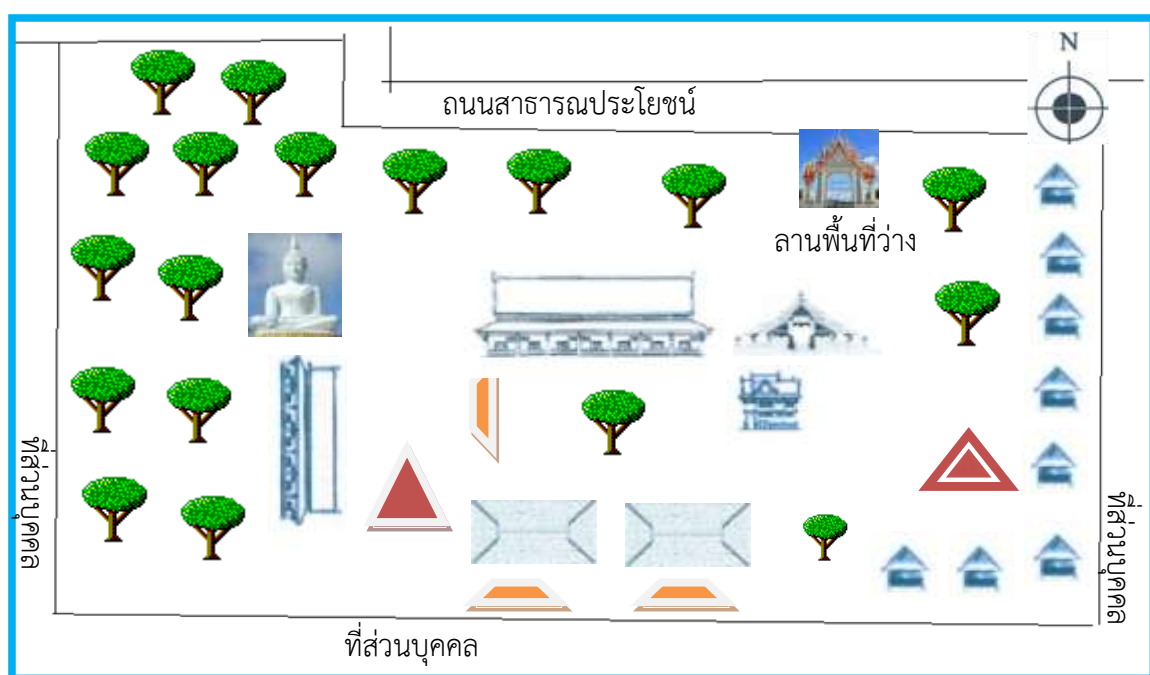
การก่อตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรม สถานภาพวัดป่าโคกพริก ตั้งอยู่ในพื้นที่ทุรกันดารมาก ขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภค ประชาชนเป็นคนยากจนและเป็นชุมชนขนาดเล็ก การพัฒนาจึงเป็นไปได้ช้า พระคุณเจ้าผู้มารักษามีความเดือดร้อน เนื่องจากทุรกันดารอยู่ห่างไกลจากเส้นทางสัญจร พระภิกษุจำพรรษาได้ไม่นานก็จำเป็นต้องย้ายไปจำพรรษาที่วัดอื่น ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2548 ผู้นำชุมชนและประชาชนเห็นว่าวัดโคกพริก ขาดพระคุณเจ้าที่จะมาพัฒนาวัดวาอารามและอุบาสกอุบาสิกา ทางด้านคุณธรรมจริยธรรม จึงได้ไปกราบนิมนต์พระอาจารย์สมบูรณ์ วิสุทโธ จากวัดบ้านสองชั้น ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ มาจำพรรษาและเป็นเจ้าอาวาสเพื่อพัฒนาวัดป่าโคกพริกให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับวัดอื่นๆ เมื่อพระอาจารย์สมบูรณ์ วิสุทโธ มาจำพรรษาที่วัดป่าโคกพริกจึงมีความดำริว่า สมควรเปลี่ยนชื่อวัดให้เป็นสิริมงคล ตามลักษณะภูมิประเทศ ประชาชนเห็นพ้องต้องกันเป็นเอกฉันท์ว่า สมควรเปลี่ยนชื่อวัดใหม่ โดยใช้ชื่อว่า วัดป่าสมบูรณ์ เมื่อพระอาจารย์สมบูรณ์เข้ามาอยู่วัดแห่งนี้ ท่านได้อบรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมญาติโยม และนักเรียนนักศึกษา ตลอดจนผู้สนใจใฝ่ธรรมทั้งหลายโดยมีนโยบายแผนพัฒนา

8 ประการ และประกาศให้เป็นวัดปลอดเหล้าถาวร เพื่อสร้างวัดให้เป็นต้นแบบและสร้างวัดเอาไว้สร้างคนให้เป็นคนดี (พระอธิการสมบุญ วิสุทฺโธ. 2557 : สัมภาษณ์) เจ้าอาวาสวัด มีวิสัยทัศน์ในการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาวัดและชุมชน ดังนี้ ข้อที่ 1 ส่งเสริมพระภิกษุสามเณรให้ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย เพื่อต้องการส่งเสริมการศึกษาพระธรรมวินัยให้กับพระภิกษุสามเณรทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นการสร้างโอกาสทางการศึกษาในสายพระเนตร เพื่อช่วยเหลือคนในสังคมให้ได้รับความรู้ คู่คุณธรรม โดยทางวัดได้แบ่งเยาวชนในสังคมออกเป็น 3 ประเภท ในการบรรพชาสามเณร ดังนี้ ประการแรก เด็กที่มีศรัทธาอยากบวชเรียนในสายพระเนตร ประการที่สอง เด็กที่ผู้ปกครองยากจนไม่มีทุนทรัพย์ที่จะเล่าเรียน และประการสุดท้าย เด็กที่เริ่มออกอาการเกรงเสี่ยงต่อการหลงผิดทางวัตถุนิยมให้การสนับสนุนส่งเสริม ให้ความช่วยเหลือ ให้ได้รับโอกาสทางการศึกษา พัฒนาให้มีความรู้คู่คุณธรรม โดยทางวัดได้ประสานงานกับสำนักเรียนต่างๆ เพื่อให้ภิกษุสามเณรได้เข้ามารับการศึกษา โดยผู้ที่บวชเรียนจะต้องจบการศึกษา ตั้งแต่ประถม 6 ขึ้นไป สำหรับพระภิกษุสามเณรที่บวชระยะสั้น ทางวัดได้จัดเตรียมหลักสูตรสำหรับพระภิกษุสามเณรที่บวชระยะสั้น เพื่อให้เหมาะแก่การนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข เช่น หลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือน ทิศ 6 บุญกิริยาวัตถุ 10 ศาสนพิธี เป็นต้น เพื่อเป็นการปลูกฝังศีลธรรมอันดีงามให้กับพระภิกษุสามเณรที่บวชระยะสั้น เพื่อจะได้เป็นบุคลากรที่ดีของสังคม ทางวัดได้จัดตั้งกองทุนส่งเสริมการศึกษาให้กับพระภิกษุสามเณรที่ศึกษาเล่าเรียนและดูแลในยามอาพาธ เพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้กับพระภิกษุสามเณร

การปฏิบัติตามแผนพัฒนาวัดและชุมชน ข้อที่ 2 การจัดปฏิบัติธรรมเพื่อส่งเสริมฐานะในพระพุทธศาสนา เป็นการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนได้มีโอกาสประพฤติปฏิบัติธรรมบำเพ็ญบารมี เป็นการช่วยกันทำฐานะในพระพุทธศาสนาทั้งในด้าน คันถะและวิปัสสนาฐานะเป็นการสร้างสัมมาทิฐิความเห็นถูกเห็นชอบให้กับพุทธบริษัท เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในสังคม โดยมีกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม ดังนี้ ประการแรกพระภิกษุสามเณร เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้เป็นที่พึ่งให้กับญาติโยมอุบาสกอุบาสิกาอย่างแท้จริงในการนำพาสร้างสรรคคุณงามความดี บำเพ็ญบารมีธรรม และจะได้บำเพ็ญตนให้เหมาะสมกับการเป็น สังฆัง สระณัง คัจฉามิ พระสงฆ์เป็นสรณะเป็นที่พึ่ง ประการที่สอง อุบาสกอุบาสิกาผู้มาปฏิบัติธรรม เพื่อให้อุบาสกอุบาสิกา ผู้มาปฏิบัติธรรมได้เข้าใจหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างถูกต้องทั้งด้าน คันถะและวิปัสสนาฐานะ ตามหลักฐานในพระไตรปิฎก และได้ศึกษาเรียนรู้ควบคู่กับ การปฏิบัติ เพื่อจะได้มีศรัทธาเกิดปัญญา นำพาตนให้พ้นทุกข์ และประการสุดท้ายอุบาสกอุบาสิกาผู้มาให้การอุปถัมภ์ เพื่อให้อุบาสกอุบาสิกาผู้มาให้การอุปถัมภ์ได้มีโอกาสในการบำเพ็ญทานบารมี ได้สร้างบุญสร้างกุศลกับผู้ที่กำลังประพฤติปฏิบัติธรรม มีโอกาสในการฟังพระสัทธรรมคำสอนอันเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ชีวิตทั้งในโลกนี้และโลกหน้า สามารถนำหลักธรรมมาใช้ในการชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุขและได้มีส่วนร่วมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองทางวัดได้ประสานงานกับพระภิกษุสามเณรผู้มีความรู้ความสามารถแตกฉานทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติ เพื่อมาประกาศหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าชัดเกล้าจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในหลักแห่งคุณงามความดี (พระอธิการสมบุญ วิสุทฺโธ. 2557 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 13 แผนผังภายในวัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพประกอบ 14 เครือข่ายสังคมออนไลน์ของวัดป่าสุขสมบูรณ์ จังหวัดบุรีรัมย์

เครือข่ายสังคมออนไลน์ คือ เฟสบุ๊กของวัดป่าสุทธสมบุรณ์ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นช่องทางหนึ่งเช่นเดียวกันกับสำนักปฏิบัติธรรมแห่งอื่นๆ มีจุดประสงค์เพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนตลอดถึงกิจกรรมต่างๆ ของทางวัด เพื่อให้พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้รับทราบ หรือจะติดต่อประสานงานกับทางวัด ในการนำบุคลากรเข้าร่วมอบรมคุณธรรมจริยธรรม

สรุป ประวัติความเป็นมาของค่ายคุณธรรม เริ่มแรกท่านพุทธทาสภิกขุ ได้ตั้งค่ายธรรมบุตร ณ ค่ายธรรมบุตร อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่ออบรมธรรมะเยาวชน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมของเยาวชน ซึ่งเป็นค่ายต้นแบบในการอบรมธรรมะ จากนั้น จึงมีพระรวมตัวกัน และพัฒนาขึ้นเป็นองค์กร เรียกว่า “ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา” ณ วัดชลประทานรังสฤษฎ์ แล้วได้พระจากสำนักต่างๆ ที่ต้องการเปิดค่ายธรรมะได้ไปศึกษาดูงาน รวมทั้งวัดในภาคอีสานได้ ได้แก่ วัดประมวณราชวรวิหาร, วัดศิริบ้านไร่, วัดศิริพงษ์वास, วัดบุรณ, วัดป่าไผ่บุลย์ และวัดป่าสุทธสมบุรณ์ ได้นำมาเป็นรูปแบบในการจัดค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรม

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้

การศึกษาวิจัยสภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ เป็นการศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเพื่อให้ได้ข้อมูลจริงตามสภาพการดำเนินงานตามหลักการของโครงการปฏิบัติธรรม 3 ประการ ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผล โดยใช้ปัจจัยการบริหารจัดการสำคัญ 4 ประการ (4 M) ได้แก่ บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Materials) และการจัดการ (Management) ซึ่งสำนักปฏิบัติธรรม ได้แก่ วัดศิริบ้านไร่ วัดประมวณราชวรวิหาร วัดศิริพงษ์वास วัดบุรณ วัดป่าไผ่บุลย์ และวัดป่าสุทธสมบุรณ์

ผู้วิจัยได้ทำการนำเสนอผลการวิจัย 2 ประเด็น ได้แก่ สภาพปัจจุบัน และปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ มีดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้
สภาพปัจจุบันของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ ทั้ง 6 วัด ได้นำเสนอหลักสูตรอบรม ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 หลักสูตรอบรม

วัดศิริบ้านไร่

หลักสูตรอบรม 3 วัน 2 คืน

กิจกรรมวันแรกของการอบรม

เวลา 09.00 น. พิธีเปิดโครงการ

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเข้าใจวัตถุประสงค์ของการเข้าค่ายคุณธรรม เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเข้าใจ และพร้อมปฏิบัติตามระเบียบวินัยของการเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และเพื่อให้โครงการปฏิบัติธรรม มีรูปแบบกฎเกณฑ์ที่แน่นอน ชัดเจน และให้พิธีเปิดการอบรมดำเนินไปอย่างราบรื่น ประการสุดท้าย เพื่อมอบผู้เข้ารับการอบรมให้กับพระวิทยากรดำเนินการฝึกอบรมอย่างเป็นทางการ

ขอขมาญีเื้อหาพิธีเปิดการอบรมเป็นขั้นตอนแรกของงาน การฝึกอบรม เพื่อสร้างความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม โดยเน้น การสร้างบรรยากาศให้เป็นไปอย่างสงบ ร่าเริง และเรียบร้อยมองเห็นแล้วเกิดความรู้สึกซาบซึ้ง โดยมึขั้นตอนการจัดกิจกรรม ดังนี้

ประการแรก ขั้นเตรียมการ จัดเตรียมความพร้อมของสถานที่ และวัสดุ อุปกรณ์สำหรับใช้ในงานเตรียม รูป เทียน และเทียนชนวนประจำโต๊ะหมู่บูชา คำกล่าว รายงานวัตถุประสงค์การจัดงาน คำกล่าวให้อโวกาและกล่าวเปิดงาน เพลงสำหรับเปิดต้อนรับ

ประการที่สอง ขั้นดำเนินการ พิธีกร ผู้ดำเนินรายการ เตรียมความพร้อมในห้องประชุม จัด แถวนักเรียนให้เรียบร้อย ชักซ้อมรายละเอียดของพิธีเปิด การอบรม พิธีกรเรียนเชิญประธานจุดเทียนรูป บูชาพระรัตนตรัย (ผู้เข้าอบรมประนมมือ) ประธานสงฆ์นำกล่าวบูชาพระรัตนตรัย ผู้รับผิดชอบโครงการ กล่าวรายงาน จากนั้นประธาน กล่าวเปิดงานและให้อโวกา (กัลยารัตน์ หอยสังข์. 2558 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 15 ประธานในพิธีฝ่ายฆราวาสจุดเทียนรูปบูชาพระรัตนตรัย

เวลา 09.30 น. กิจกรรมพิธีมอบตัวเป็นศิษย์ พระใบฎีกาธีรศักดิ์ ธรรมธีโร เป็นผู้รับผิดชอบกิจกรรมนี้ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรม เข้าใจในวัตถุประสงค์ของการเข้าค่าย และความตั้งใจของคณะครูอาจารย์ที่นำนักเรียนมาเข้าค่ายคุณธรรม เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรม ได้มอบตัวเป็นศิษย์ของพระอาจารย์ตามหลักศาสนาพิธีและทราบคุณธรรมของศิษย์พระอาจารย์ และการปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง เพื่อปลูกฝังจิตสำนึก และพร้อมที่จะปฏิบัติตามคำแนะนำสั่งสอน ด้วยความเคารพและด้วยความเต็มใจ และเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมสมาทานศีล 5 เป็นการสร้างขวัญ และกำลังใจให้แก่ผู้เข้ารับการอบรม การมอบตัวเป็นศิษย์ เพื่อให้เยาวชน ได้รู้หน้าที่ในการเป็นศิษย์

ที่ดี ในการอบรม เน้นให้ให้ลดมานะทิฐิ เป็นผู้มีความอ่อนน้อม ถ่อมตน เชื่อฟังเคารพบนอบ เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย การอบรมจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ด้านขอบข่ายเนื้อหา ดังนี้ 1) การเคารพต่อพระอาจารย์ และครูอาจารย์ ผู้เป็นทิศเบื้องขวา 2) คำกล่าวมอบตัวเป็นศิษย์ 3) คำอาราธนาศีล 5 หัวข้อศีล ด้านขั้นตอนจัดกิจกรรม ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ มีการเตรียมสถานที่ คือ จัดเก้าอี้เท่ากับ จำนวนพระอาจารย์และครูตั้งเป็นแถวตรงหน้านักเรียน ซึ่งนั่งเรียบร้อยอยู่ก่อนแล้ว ในห้องประชุม

2. การเตรียมบุคคล ได้แก่ เตรียมตัวแทนนักเรียน 6 คน (ชาย 3 หญิง 3 คน) คนนำกล่าวมอบตัวเป็น ศิษย์ 1 คน ที่เหลืออีก 5 คน เป็นผู้ถือพาน ดอกไม้

3. การเตรียมอุปกรณ์ ได้แก่ เตรียมดอกไม้ใส่พานเท่าจำนวน กลุ่มนักเรียน สำหรับถวายพระอาจารย์ และมอบให้ครูอาจารย์ คำกล่าวมอบตัวเป็นศิษย์

4. ขั้นตอนการ ดำเนินการ ดังนี้ ผู้ดำเนินกิจกรรม เตรียมความพร้อม ของผู้เข้ารับการอบรมพระวิทยากร และครูอาจารย์เข้าร่วมกิจกรรมโดยนั่งเก้าอี้หน้าเวที ตัวแทน นักเรียนนำกราบพระสงฆ์พร้อมกัน ตัวแทนนักเรียนนำกล่าวมอบตัวเป็นศิษย์ และถวายเครื่องสักการะแด่พระวิทยากร 3 พาน และครูอาจารย์ 2 พาน เสร็จแล้วกราบ 3 ครั้ง นักเรียนกล่าวคำอาราธนาศีล และรับศีล 5 พร้อมกันประธานฝ่ายสงฆ์ให้ศีล กล่าวต้อนรับ ให้โอวาท เมื่อรับโอวาท เสร็จแล้วให้กราบพระพร้อมกัน 3 ครั้ง (พระใบฎีกาธีรศักดิ์ ธรรมธีโร. 2558 : สัมภาษณ์) ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 16 ตัวแทนผู้เข้าอบรม ถวายพานรูปเทียนแพ แต่ประธานพระวิทยากร

เวลา 10.00 น. กิจกรรมปฐมนิเทศ / แนะนำพระวิทยากร
ผู้รับผิดชอบกิจกรรม ได้แก่ พระอาจารย์พิชญ์ ฐานวิโร โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

เพื่อให้ผู้เข้าอบรมรู้จักชื่อ - ฉายา นามสกุล ประวัติโดยย่อ
ที่อยู่ปัจจุบัน และบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ ของพระวิทยากรแต่ละรูป

1. ให้ผู้เข้าอบรมเกิดทัศนคติที่ดีต่อพระรัตนตรัย ได้แก่
พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ มีมุมมองที่ดีต่อพระพุทธศาสนา

2. สร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองกับผู้เข้ารับการอบรม

ให้น่าสนใจแก่การเรียนรู้เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมรู้จักกว้างตัวในการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ เช่น การพูดจา
และการทักทาย เป็นต้น ด้านขอบข่ายเนื้อหา ต้องเตรียมรายชื่อพระวิทยากร และประวัติ
ของพระวิทยากรแต่ละรูปโดยย่อ รายชื่อพระวิทยากรประจำกลุ่ม เพลงเปิดตัวพระวิทยากร
และตัวอย่างบทพูดแนะนำตัว ด้านขั้นตอนการจัดกิจกรรม ขึ้นเตรียมความพร้อม พระวิทยากร
ดำเนินรายการ ต้องเตรียมประวัติพระวิทยากรทุกรูปให้ครบถ้วนโดยเฉพาะชื่อ นามสกุล ฉายา
วุฒิการศึกษา ประวัติทำงาน ให้ชัดเจน พระวิทยากรอาจใช้สื่อประกอบการแนะนำได้ เช่น เพลง
รูปภาพ สิ่งของเพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความเข้าใจชวนให้ติดตาม การใช้สื่อประกอบการ
แนะนำ ควรปฏิบัติ ดังนี้ เครื่องคอมพิวเตอร์ ควรมีเพลงหรือมุขตลกที่ตรงกับบุคลิกของพระวิทยากร
ท่านนั้น เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศและความน่าสนใจ เครื่องฉายข้ามศีรษะ หรือเครื่องโปรเจกเตอร์
พระวิทยากรดำเนินการต้องเตรียมข้อมูลของพระวิทยากร ที่จะแนะนำจัดวางให้เป็นไปตามลำดับ
เพื่อป้องกันความสับสนขณะใช้งาน ด้านการดำเนินรายการ แนะนำข้อมูลส่วนตัวของพระวิทยากร
โดยอาจสอดแทรกมุขตลกบ้างเพื่อความเป็นกันเอง ให้ผู้ที่เข้ารับการอบรมกล่าวต้อนรับพระวิทยากร
ที่ถูกแนะนำด้วยเสียง “สาธุ” และยกมือไหว้ 1 ครั้ง เมื่อพระวิทยากรพูดจบ พระวิทยากรที่ถูก
แนะนำ ออกมาพูดจาทักทาย ควรมีคำทักทายขึ้นต้นที่น่าสนใจอาจเป็นคำกลอนก็ได้ พูดคุยพอสมควร
และจบลงด้วยคำคมหรือข้อคิดที่น่าจดจำ ขึ้นสรุป พระวิทยากรที่ดำเนินรายการ สรุปกิจกรรม
โดยเชื่อมโยงไปสู่คุณธรรมที่ได้รับจากกิจกรรม หรือข้อคิด คติธรรมจากกิจกรรม (พระอาจารย์พิชญ์
ฐานวิโร. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 10.30 น. กิจกรรมการปกครอง / ระเบียบการอยู่ค่าย
พระวิทยากรผู้รับผิดชอบ คือ พระอาจารย์พิชญ์ ฐานวิโร โดยมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมรู้จักวิธีการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ
เมื่ออยู่ในค่าย

2. เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และการปรับตัวเข้ากับผู้อื่น
3. เพื่อปลูกฝังความมีระเบียบวินัย และความสามัคคีในหมู่คณะ
4. เพื่อสร้างความปลอดภัยให้แก่ผู้เข้ารับการอบรม

โดยมีแนวคิดในการปกครอง คือ ฝ่ายปกครองจะต้องทำงานอย่างทุ่มเท
สุดความสามารถ เพราะฝ่ายปกครองเป็นผู้รับผิดชอบความปลอดภัยตลอด 24 ชั่วโมง ดูแล
เรื่องระเบียบวินัย ผู้เป็นฝ่ายปกครองต้องมีความเสียสละ ตื่นก่อนนอนที่หลัง เตรียมสถานที่พัก
ของนักเรียน ตรวจสอบความเป็นระเบียบเรียบร้อย นัดหมายเรื่องเวลา ประสานกับครูอาจารย์ในเรื่อง
ต่าง ๆ ด้านขอบข่ายเนื้อหา ดังนี้ ประการแรกกฎระเบียบการอยู่ค่าย ประการที่สองการควบคุมดูแล
ในเรื่องต่าง ๆ และการประสานงานกับครูอาจารย์ ด้านขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม ดังนี้ พิธีกร

ดำเนินรายการเตรียมความพร้อม กล่าวเชิญ พระวิทยากรที่จะจัดกิจกรรม พระวิทยากรฝ่ายปกครอง นำเข้าสู่กิจกรรม พระวิทยากรแนะนำกฎ กติกา มารยาท เช่น การเข้าห้องประชุมต้องเดินเป็นแถว การจัดแถวการรับประทานอาหาร กฎระเบียบที่สำคัญในการอยู่ค่าย เป็นต้น กำหนดแผนผังที่นั่ง เป็นกลุ่มตอนลึก เชื่อกันว่าผู้เข้ารับการอบรม ติดป้ายชื่อตนเอง เป็นกลุ่มให้เรียบร้อย (พระอาจารย์พิษณุ ฐานวิโร. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 11.00 น. กิจกรรมศาสนพิธีและมารยาทชาวพุทธ พระวิทยากร ผู้รับผิดชอบกิจกรรม คือ พระอาจารย์ภัทรภณ ภัทรญาโณ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมรู้และเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับศาสนพิธีเบื้องต้นทางพระพุทธศาสนาและมารยาทการกราบ การไหว้ ที่ถูกต้อง ตลอดจนการลูกนึ่ง ยืนเป็นจังหวะอย่างสวยงามและพร้อมเพรียงกัน
2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลอื่นได้

โดยขอขยายเนื้อหา ดังนี้ ประการแรก ความหมาย รูปแบบ และ ความสำคัญของศาสนพิธี ประการที่สองความหมาย รูปแบบ และความสำคัญของมารยาทชาวพุทธ ประการที่สาม มารยาท 5 อ่อน ได้แก่ มืออ่อน ปากอ่อน หลังอ่อน ไหว้อ่อน กราบอ่อน และ จิตใจอ่อนโยน ประการที่สี่ พิธีกรรมเบื้องต้นที่ควรทราบ ประการที่สุดท้าย มารยาทชาวพุทธเบื้องต้น ด้านขั้นตอนการจัดกิจกรรม ดังนี้ ประการแรกขั้นเตรียมการ ดังนี้ พิธีกรดำเนินรายการเตรียมความพร้อม กล่าวเชิญพระวิทยากรที่ทำการกิจกรรมนี้ พระวิทยากรนำเข้าสู่กิจกรรม ด้วยเพลง หรือคำกลอน พระวิทยากรกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการอบรมศาสนพิธี และมารยาทชาวพุทธ พระวิทยากรบรรยายและเปิดสื่อบทสัณเกี่ยวกับเนื้อหาที่สอน พร้อมสลับกับการทดลองปฏิบัติจริง โดยให้นักเรียนออกมาปฏิบัติตามเนื้อหา เช่น ฝึกให้ผู้เข้าอบรมแสดงความเคารพ การไหว้ การกราบพระรัตนตรัย การกราบบุคคลทั่วไป เป็นต้น จากนั้นพระวิทยากรและผู้เข้าอบรม ช่วยกันสรุปการปฏิบัติจริง (พระอาจารย์ภัทรภณ ภัทรญาโณ. 2558 : สัมภาษณ์) ดังภาพประกอบ

เวลา 11.30 น. กิจกรรมรับประทานอาหารกลางวัน พระอาจารย์ นพเก้า ฉนทโก เป็นผู้รับผิดชอบกิจกรรมนี้ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้รู้คุณค่าของอาหารที่รับประทานว่าเป็นเพื่ออยู่ ไม่ใช่อยู่เพื่อกิน
2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้พิจารณาถึงคุณและโทษของการรับประทานอาหาร
3. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีจิตสำนึกถึงบิดามารดาหรือชาวนาที่มีพระคุณต่อพวกเราให้ได้รับประทานอาหาร

จากนั้นเมื่อผู้เข้าอบรมพร้อมเพรียงกันแล้ว พระวิทยากรปล่อยให้เยาวชนเดินออกไปเป็นแถว เพื่อไปรับถาดอาหารที่พี่เลี้ยงได้จัดเตรียมไว้ให้ หลังจากรับอาหารเสร็จทุกคนแล้ว นั่งรอ ความพร้อมก่อนที่จะรับประทานอาหารทุกครั้ง ผู้เข้าอบรมจะต้องพิจารณาอาหารก่อนเสมอ ดังนี้ “ข้าวทุกจานอาหารทุกอย่าง อย่ากินทิ้งขว้าง เป็นของมีอันค่า พ่อแม่เหนื่อย

ยากลำบากหนักหนา สงสารบรรดาคนไม่มีกิน ข้าวทุกเม็ดนั้นคือผลิตผล หยาดเหงื่อผู้คน ขอบคุณ ขอบคุณ ขอบคุณ ขอบคุณที่ผ่านเมตตา กรุณานำอาหารมาให้ พวกเราซาบซึ้งน้ำใจ ตั้งแต่นี้ต่อไป จะทำความดีตอบแทน (ผู้ขาย-ขอบคุณครับ/ผู้หญิง-ขอบคุณเจ้าค่ะ)” เมื่อกล่าวคำพิจารณาอาหารเสร็จแล้ว ทุกคนรับประทานอาหารพร้อมกันอย่างมีสติ และมีกตिका 3 ข้อ คือ ไม่หก ไม่ดั่ง ไม่เหลือ หลังจากทานเสร็จแล้วทุกคนต้องล้างภาชนะของตนเองให้เรียบร้อยก่อนไปพักผ่อน ตามอธยาศัยแล้วรอปฎิบัติกิจกรรมต่อไป (พระนพเก้า ฉันทโก และไพเราะ ถือเกาะ. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 13.00 น. กิจกรรมการอบรมธรรมะตามฐาน พระวิทยากร
ทุกรูปรับผิดชอบร่วมกันแบ่งออกเป็น 4 ฐาน โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้เรียนรู้ธรรมะตามฐาน ที่เป็นเนื้อหาวิชาการ และการปฏิบัติจริง
2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

ขอบข่ายเนื้อหาที่ใช้อบรมสำหรับเยาวชน ได้แก่ ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา (ศรัทธา 4) ได้แก่ ประการแรก กัมมสัทธา คือ เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง ประการที่สอง วิปากสัทธา คือ เชื่อวิปาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง ประการที่สาม กัมมัสสกตาสัทธา คือ เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของจะต้องรับผิดชอบวิปากกรรมของตน และประการสุดท้าย ตถาคตโพธิสัทธา คือ เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคต ซึ่งมีพระคุณ 9 ประการ ธรรมะในชีวิตประจำวัน ทางแห่งความสำเร็จ (อิทธิบาท 4) ได้แก่ ฉันทะ คือ ความพอใจในสิ่งนั้น วิริยะ คือ ความเพียรประกอบสิ่งนั้น จิตตะ คือ การเอาใจใส่ในสิ่งนั้น วิมังสา คือ หมั่นพิจารณาตรวจสอบในสิ่งนั้น และธรรมะแรลลี ขั้นตอนและข้อควรพิจารณาในการอบรมธรรมะตามฐาน ดังนี้ กำหนดหัวข้อธรรมะ ให้เหมาะสมตามระดับชั้นการศึกษาของเยาวชน ประชุมปรึกษาหารือเพื่อแบ่งงานกันรับผิดชอบในแต่ละฐาน มีการควบคุมเรื่องเวลาในการอบรม การนำเสนอที่ชัดเจน การสาธิต การประยุกต์หลักธรรม และสรุปข้อคิด และการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าอบรม และการวิเคราะห์ผู้เข้ารับการอบรม สถานที่ สื่อ และอุปกรณ์ที่จะใช้ในการอบรม (พระพิชญ์ ฐานวิโร และพระใบฎีกาธีรศักดิ์ ธรรมธีโร. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 15.00 น. กิจกรรมธรรมะนันทนาการ โดยสอดแทรกคุณธรรม พระวิทยากรผู้รับผิดชอบ คือ พระอาจารย์ภัทรภณ ภัทรญาณ โดยมียัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมรู้สึกไม่เบื่อหน่ายกับการร่วมกิจกรรมของโครงการปฏิบัติธรรม
2. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความสนุกสนานผ่อนคลายก่อนเริ่มกิจกรรมอื่นๆ

3. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ธรรมะที่เกิดจากเพลงและเกมส์ประกอบ

4. เพื่อฝึกคุณธรรมต่าง ๆ โดยอาศัยสื่อรอบตัวที่น่าสนใจและประการสุดท้ายเพื่อกระตุ้นความสนใจในกิจกรรมที่น่าสนใจ โดยอาศัยนันทนาการเป็นตัวนำหรือเป็นแรงจูงใจสู่ธรรมที่น่าสนใจ

ขอบข่ายเนื้อหา ดังนี้ กิจกรรมประกอบท่าทาง ตัวอย่างเกมส์ นันทนาการ กิจกรรมธรรมะแรลลี่ กิจกรรมพัฒนาผู้นำ กิจกรรม 16 คำถาม 3 ตัวช่วย กิจกรรมสะกดข้าวบันเทิง และข้อคิดคำคม เช่น “ข้าวคืออยู่ที่ตัวทำ สูงต่ำอยู่ที่ทำตัว” ด้านขั้นตอนการจัดกิจกรรม ดังนี้ พิธีกรดำเนินรายการเตรียมความพร้อม กล่าวเชิญพระวิทยากรที่จะจัดกิจกรรม พระวิทยากรนำเข้าสู่กิจกรรมด้วยเพลงประกอบท่าทาง หรือพูดเกริ่นนำ วิธีการนำเสนอ ได้แก่ บทบาทสมมติ เล่นเกมส์ต่าง ๆ ทอล์คโชว์เพลงประกอบท่าทาง สร้างสถานการณ์จำลอง และมุขำขัน (พระอาจารย์ภัทรภณ ภัทรญาโณ และวราวรรณ พลสยม. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 16.30 น. กิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ พระวิทยากรทูลร่วมนำผู้เข้าอบรม โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อเป็นการฝึกให้ผู้เข้าอบรมมีความขยันขันแข็ง หนักเอาเบาสู้ ต่อการงาน

2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมไม่เห็นแก่ตัว เสียสละประโยชน์สุขส่วนตัว เพื่อส่วนรวม

3. เพื่อสร้างความสามัคคี มีน้ำใจแก่บุคคลอื่น

พระวิทยากรได้แบ่งกลุ่มให้รับผิดชอบในการทำความสะดวกปกวาด เช็ดถูสถานที่ต่างๆ ให้เรียบร้อย เช่น สถานที่อบรม โรงครัว สถานที่หลับนอน ห้องสุขา-ห้องน้ำ และบริเวณรอบวัด หลังจากเสร็จกิจกรรมแล้วให้ทุกคน ไปทำภารกิจส่วนตัวชำระร่างกายให้เรียบร้อย แล้วเตรียมตัวรับประทานอาหารต่อไป

เวลา 17.30 น. รับประทานอาหารเย็น พระวิทยากรรับผิดชอบ คือ พระนพเก้า ฌนทโก ผู้เข้าอบรมจะต้องพิจารณาอาหารก่อนเสมอ ดังนี้

“ข้าวทุกจาน อาหารทุกอย่าง อย่ากินทิ้งขว้าง เป็นของมีอันค่า พ่อแม่เหนื่อยยากลำบากหนักหนา สงสารบรรดาคนไม่มีกิน ข้าวทุกเม็ดนั้นคือผลิตผล หยาดเหงื่อผู้คน ขอบคุณ ขอบคุณ ขอบคุณ ขอบคุณที่ท่านเมตตา กรุณานำอาหารมาให้ พวกเราซาบซึ้งน้ำใจ ตั้งแต่นี้ต่อไป จะทำความดีตอบแทน (ผู้ชาย- ขอบคุณครับ/ ผู้หญิง-ขอบคุณเจ้าค่ะ)” เมื่อกล่าวคำพิจารณาอาหารเสร็จแล้ว ทุกคนรับประทานอาหารพร้อมกันอย่างมีสติ และมีกติกา 3 ข้อ คือ ไม่หก ไม่ดัง ไม่เหลือ หลังจากทานเสร็จแล้วทุกคนต้องล้างภาชนะของตนเองให้เรียบร้อยก่อนไปพักผ่อนตามอัธยาศัยแล้วรอบปฏิบัติกิจกรรมต่อไป

เวลา 18.00 น. กิจกรรมเดินจงกรมรอบวัด พระวิทยากรผู้รับผิดชอบ คือ พระอาจารย์ นพเก้า ฌนทโก โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักการเดินจงกรมระยะไกล

2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมฝึกสมาธิไม่วอกแวกฟุ้งซ่าน
3. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความเพียรทนในการเดินจงกรม หลักการเดินจงกรมระยะไกล เป็นการเดินแบบธรรมดา คือ ซ้าย...ย่างหนอ/ขวา...ย่างหนอ เหมือนเราเดินปกติ แต่ไม่เร็วและไม่ช้าจนเกินไป ให้เรากำหนดรู้ และมีสติสัมปชัญญะทุกอย่างก้าวนั้นเอง (พระอาจารย์ นพเก้า ฉนทโก. 2558 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 17 กิจกรรมการเดินจงกรมภายในบริเวณวัด

เวลา 19.00 น. กิจกรรมทำวัตรสวดมนต์เย็น พระวิทยากรผู้รับผิดชอบ คือ เจ้าอาวาสวัดศิริบ้านไร่ พระครูโอสถกิจจานุกูล โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อเป็นการ เข้าเฝ้าพระผู้มีภาคเจ้า และเป็นการสรรเสริญคุณของพระรัตนตรัย คือ พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์
 2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา
 3. เพื่อเป็นการบำเพ็ญกุศล ทำจิตใจให้สงบ สะอาดและมีสมาธิ
- หลักการปฏิบัติ ดังนี้ ให้ผู้แทนเยาวชนมาจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย โดยการกราบเบญจางคประดิษฐ์ คือ อัญชลี วันทา อภิวาท (3 ครั้ง) ต่อจากนั้นเริ่มทำวัตรสวดมนต์เย็น(แปล) พระวิปัสสนาจารย์กล่าวนำ ไหว้พระสวดมนต์ บูชาพระรัตนตรัย แล้วสวดระลึกถึงพระพุทฺธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นอันเสร็จกิจกรรมทำวัตรสวดมนต์เย็น จากนั้นประธานพระวิทยากรบรรยายเกร็ดธรรมะเล็กน้อยก่อนเข้าสู่กิจกรรมอื่นต่อไป ดังภาพประกอบ (พระครูโอสถกิจจานุกูล. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 20.0 น. กิจกรรมธรรมะจากสื่อ พระวิทยากรผู้รับผิดชอบคือ พระพิชญ์ ฐานวีโร และ พระใบฎีกาธีรศักดิ์ ธมมธีโร

โดยจะแบ่งหัวข้อการบรรยายประกอบสื่อมัลติมีเดีย เพราะในยุคปัจจุบันคนพึ่งพาเทคโนโลยีเพื่อการดำรงชีวิต การเผยแพร่จึงเปลี่ยนกลยุทธ์การเข้าถึงคนในสังคมด้วยการอาศัยเทคโนโลยีและอุปกรณ์การสื่อสารที่ทันสมัยเข้ามาช่วย คำพูดที่ว่า “ภาพหนึ่งภาพแทนคำพูดหนึ่งพันคำ” เป็นตัวชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของสื่อ สื่อเป็นตัวช่วยให้การบรรยายได้รสชาติเพิ่มมากขึ้น และทำให้เนื้อหาธรรมะเป็นที่น่าสนใจสามารถเข้าใจได้ง่ายตลอดจนการสร้างความเป็นกันเองแก่ผู้เข้ารับการอบรม สื่อจึงมีความสำคัญในการตอบสนองทางกายและจิตใจของบุคคลได้เป็นอย่างดี โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมรับรู้สภาพปัญหาของสังคม ปัญหาวัยรุ่น ปัญหาครอบครัว ปัญหายาเสพติด
2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเกิดแนวความคิดในการป้องกันตนเอง จากภัยดังกล่าวข้างต้น และสามารถหาทางป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้
3. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ชม หรือรู้จักกับวีรกรรมวีรชนวีรสตรีที่สร้างสรรค และมีประโยชน์

ขอบข่ายเนื้อหาการอบรม ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทางเสื่อมวัยรุ่น กฎแห่งกรรม ภัยจากยาเสพติด ภัยจากโรคเอดส์ รักในวัยเรียน และอบายมุข 6 โดยขั้นตอนการจัดกิจกรรม ดังนี้ ประการแรกติดตั้งอุปกรณ์ที่ใช้ให้เรียบร้อย ประการที่สองเตรียมสื่อที่จะใช้ในแต่ละเรื่องให้เป็นไปตามลำดับขั้นตอนของการบรรยาย ประการที่สาม พิธีกร นิมนต์พระวิทยากรขึ้นบรรยาย ประการที่สี่ให้เยาวชนที่เคยทำผิดออกมาหน้าเวที เพื่อตั้ง สัจจะอธิษฐานต่อพระรัตนตรัย (ไม่ใช่การสาบาน) หลังจากนั้นอาจสัมภาษณ์นักเรียน 2-3 คนก็ได้ และประการสุดท้าย ให้ผู้เข้าอบรมบันทึกความรู้ แนวคิดที่ได้จากการชมสื่อ ดังนั้น สื่อ และอุปกรณ์ ที่ใช้อบรม ได้แก่ สื่อเรื่อง รักชาติ สื่อเรื่อง ทางเสื่อมวัยรุ่น สื่อเรื่อง กฎแห่งกรรม สื่อเรื่อง ภัยจากยาเสพติด สื่อเรื่อง ภัยจากโรคเอดส์ สื่อเรื่อง รักในวัยเรียน

พระวิทยากรและผู้เข้าอบรมสรุปกิจกรรมร่วมกัน แล้วปล่อยให้ผู้เข้าอบรมไปพักผ่อนหลับนอนต่อไป (พระพิณ ฐานวิโร และพระใบฎีกาธีรศักดิ์ ธมมธีโร. 2558 : สัมภาษณ์) ดังภาพประกอบ

04.30 น. สัญญาณระฆังปลุกให้ตื่น/ทำภารกิจส่วนตัว พระวิทยากร ผู้รับผิดชอบ คือ พระใบฎีกาธีรศักดิ์ ธมมธีโร ให้สัญญาณระฆังปลุกผู้เข้าอบรมให้ตื่นขึ้นมาทำคุณงามความดีในการอบรมวันที่สอง

05.00 น. กิจกรรมทำวัตรสวดมนต์เช้า พระวิทยากรผู้รับผิดชอบ คือ พระครูโอภาสกิจจานุกูล เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมวัดศิริบ้านไร่ เป็นประธานนำทำวัตรสวดมนต์ และธรรมะรับอรุณ คือ ท่านได้นำกล่าวสรรเสริญคุณของพระรัตนตรัย คือ คุณพระพุทฺธ คุณพระธรรม และคุณพระสงฆ์หลังจากที่ทำวัตรเสร็จ ได้นั่งสมาธิแผ่เมตตา เป็นเสร็จพิธีทำวัตรสวดมนต์เช้า

เวลา 06.00 น. กิจกรรมเดินจงกรมและนั่งสมาธิ พระวิทยากร ผู้รับผิดชอบกิจกรรม พระนพเก้า ฉนทโก คือ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

เบื้องต้น

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ทราบหลักการเดินจงกรมและฝึกสมาธิ

ได้อย่างถูกต้อง

2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถฝึกสมาธิตามแนวสติปัฏฐาน 4
3. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถนำหลักการเดินจงกรมและนั่งสมาธิไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ กิจกรรมการเดินจงกรม นั่งสมาธิ วัดศิริบ้านไร่จะยึดแนวยุบหนอ - พองหนอ ของสำนักวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์กรุงเทพมหานคร

โดยมีวิธีการ ขั้นตอน ดังนี้ (สมชาย ลำดวน. 2552 : 201-206)

ให้นักเรียนเตรียมตัวด้วยวิธีสะอาด สว่าง สงบ แล้วกราบพระรัตนตรัย 3 ครั้ง ด้วยวิธี อัญชลี วันทา อภิวาท แล้วตัวแทนถวายพานธูปเทียนแพแด่พระวิทยากรด้านวิปัสสนากรรมฐาน กล่าวนะโม 3 จบ แล้วกล่าวคำขอกรรมฐาน โดยว่าตาม พระวิทยากร กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย แล้วกราบ 3 ครั้ง แล้วจึงกล่าวคำขอศีล 5 โดย พระวิปัสสนาจารย์ กล่าวนำ (นักเรียนว่าพร้อมกัน)

เวลา 07.00 น. กิจกรรมรับประทานอาหารเช้า พระวิทยากร ผู้รับผิดชอบ คือ พระใบฎีกาธีรศักดิ์ ธมฺมธีโร การรับประทานอาหารเช้า เพื่อให้เราตั้งอยู่ได้แห่งกายนี้ กินเพื่อย่อยไม่ใช่อยู่เพื่อกิน โดยผู้เข้าอบรมจะต้องพิจารณาอาหารก่อนเสมอ ดังนี้

“ข้าวทุกจาน อาหารทุกอย่าง อย่ากินทิ้งขว้าง เป็นของมีอันค่า พ่อแม่เหนื่อยยากลำบากหนักหนา สงสารบรรดาคนไม่มีกิน ข้าวทุกเม็ดนั้นคือผลิตผล หยาดเหงื่อผู้คน ขอบคุณ ขอบคุณ ขอบคุณ ขอบคุณที่ท่านเมตตา กรุณานำอาหารมาให้ พวกเราซาบซึ้งน้ำใจ ตั้งแต่นี้ต่อไป จะทำความดีตอบแทน (ผู้ชาย- ขอบคุณครับ/ ผู้หญิง-ขอบคุณเจ้าค่ะ)” เมื่อกล่าว คำพิจารณาอาหารเสร็จแล้ว ทุกคนรับประทานอาหารพร้อมกันอย่างมีสติ และมีกตिका 3 ข้อ คือ ไม่หก ไม่ดัง ไม่เหลือ หลังจากทานเสร็จแล้วทุกคนต้องล้างภาชนะของตนเองให้เรียบร้อยก่อนไป พักผ่อนตามอัธยาศัยแล้วรอบปฏิบัติกิจกรรมต่อไป

เวลา 08.30 น. กิจกรรมแบ่งฐานวิชาการ ผู้รับผิดชอบกิจกรรม คือพระวิทยากรทุกรูปประจำฐานธรรมะเชิงวิชาการ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้เรียนรู้ธรรมะตามฐาน ที่เป็นเนื้อหาวิชาการ และการปฏิบัติจริง

2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ขอบข่ายเนื้อหาที่ใช้อบรมสำหรับเยาวชน ได้แก่

ฐานที่ 1 ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา (ศรัทธา 4)

พระวิทยากรประจำฐาน คือ พระอาจารย์พิษณุ ฐานวิโร ศรัทธา 4 ซึ่งเนื้อหาของศรัทธา 4 (ความเชื่อ, ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล) ตามที่พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้อธิบายไว้ ดังนี้

1. กัมมสัทธา 2. วิปาก 3. กัมมัสสกตาสัทธา 4. ตถาคตโพธิสัทธา

ฐานที่ 2 ธรรมะในชีวิตประจำวัน ทางแห่งความสำเร็จ (อิทธิบาท 4) พระวิทยากรประจำฐาน ได้แก่ พระใบฎีกาธีรศักดิ์ ธมฺมธีโร ซึ่งเนื้อหา มีดังนี้ คำว่า อิทธิบาท (พระใบฎีกาธีรศักดิ์ ธมฺมธีโร. 2558 : สัมภาษณ์)

ฐานที่ 3 อบายมุข 6 พระวิทยากรประจำฐาน ได้แก่ พระอาจารย์ภัทรภณ ภัทรญาโณ ท่านได้อธิบายว่า อบายมุข แปลว่า ทางแห่งความเสื่อม ทางแห่งความหายนะ มี 6 ประการ ดังนี้ 1. ดื่มน้ำเมา 2. เที่ยวกลางคืน 3. การเที่ยวดูการละเล่น 4. การพนัน 5. คบคนชั่วเป็นมิตร 6. เกียจคร้านการทำงาน หลังจากบรรยายเสร็จแล้ว พระวิทยากรสรุปบทเรียนร่วมกันกับผู้เข้าอบรม อาจจะมีการตอบคำถามแล้วมีรางวัลให้ (พระอาจารย์ภัทรภณ ภัทรญาโณ. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 10.30 น. กิจกรรมธรรมะนันทนาการ ผู้รับผิดชอบกิจกรรม คือ พระใบฎีกา อธิศักดิ์ ธมฺมธีโร โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ผ่อนคลายจากการอบรม
2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้เปลี่ยนอิริยาบถได้สนุกสนานเฮฮา

สอดคล้องคุณธรรม

3. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้มีสติสัมปชัญญะในขณะร่วมกิจกรรม และเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีแก่บุคคลอื่น

เนื้อหาของกิจกรรม ได้แก่ การเล่นเกมต่างๆ เช่น สาลิกาป้อนเหยื่อ การจับอวัยวะที่สำคัญของตนเอง การร้องเพลงคุณธรรม การฟังเพลงแล้วทำท่าทางประกอบ เป็นต้น (พระใบฎีกาอธิศักดิ์ ธมฺมธีโร. 2558 : สัมภาษณ์) ดังภาพประกอบ

เวลา 11.30 น. กิจกรรมรับประทานอาหารกลางวัน พระวิทยากร ผู้รับผิดชอบ คือ พระอาจารย์นพเก้า ณทโก เป็นการปฏิบัติเหมือนกันทุกครั้งของการรับประทานอาหารกลางวันและเย็น โดยถือกฎกติกาว่า “ไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลื่อ” ถ้าใครล่วงละเมิดดังกล่าว อาจจะมีการลงโทษผู้กระทำผิดเป็นกลุ่มหรือรายบุคคลแล้วแต่กรณีไป

เวลา 13.00 น. กิจกรรมการบริหารจิตและเจริญปัญญา พระวิทยากร ผู้รับผิดชอบ คือ พระครูโอภาสกิจจานุกูล เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมวัดศิริบ้านไร่ พระวิปัสสนาจารย์ บรรยาย สาธิตและนำปฏิบัติธรรมเจริญวิปัสสนากรรมฐาน โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมทราบหลักการฝึกสมาธิเบื้องต้น และการฝึกสมาธิตามแนวสติปัฏฐานได้อย่างถูกต้อง

2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรม ได้เรียนรู้ชีวิตจากลมหายใจ

3. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถนำประโยชน์ที่ได้จากการฝึกสมาธิ

ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ด้านขอบข่ายเนื้อหา ได้แก่ ความหมาย และความสำคัญ

ของการบริหารจิตเจริญปัญญา คำสมาทานพระกรรมฐาน เพลงนั่งสมาธิ เพลงแผ่เมตตา

เพลงอธิษฐานจิต การฝึกสติตามหลักสติปัฏฐาน 4 สำหรับเยาวชน อานิสงส์การฝึกสมาธิตามแนว

สติปัฏฐาน 4 และ คำแผ่เมตตา และคำแผ่บุญกุศล ด้านขั้นตอนการจัดกิจกรรม ดังนี้ ในเบื้องต้น

พระอาจารย์ผู้นำฝึกสมาธิ ควรให้นักเรียนสมาทานพระกรรมฐานก่อนโดยมีขั้นตอนดังนี้ ถวายสักการะ

ต่อพระอาจารย์ผู้ให้กรรมฐาน ผู้เข้าอบรมกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย และว่า นะโม พร้อมกัน 3 จบ

กล่าวคำมอญถวายชีวิตต่อพระรัตนตรัย กล่าวคำสมาทานพระกรรมฐาน นำแผ่เมตตา และแผ่

ส่วนบุญกุศล นอกจากนี้คุณธรรมที่ได้รับ ดังนี้ รักษาศีล 5 ความตั้งใจอย่างเด็ดเดี่ยว (อธิษฐาน)

ความอดทน (ขันติ) ความจริง (สัจจะ) และความเพียร (วิริยะ) จากนั้นพระวิปัสสนาจารย์

สรุปบทเรียน (พระครูโอภาสกิจจานุกูล. 2558 : สัมภาษณ์)

15.00 น. กิจกรรมเพื่อนสนิทมิตรแท้ พระวิทยากรผู้รับผิดชอบ กิจกรรม คือ พระภัทรภณ ภัทรญาโณ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเข้าใจความหมายของคำว่า “เพื่อน” รู้จักแยกแยะว่าคนไหนเป็นเพื่อนที่ดีหรือไม่ดี
2. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมซาบซึ้งในน้ำใจของเพื่อน เข้าใจกัน และรู้จักการให้อภัยซึ่งกันและกัน
3. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมรู้จักการให้กำลังใจเพื่อน การแสดง ความเอื้ออาทรต่อการขึ้นชมยินดีในการทำความดี เป็นต้น

ด้านขอบข่ายเนื้อหา ได้แก่ ความหมายของคำว่าเพื่อน คุณสมบัติของเพื่อนที่ดี โทษของการไม่เป็นเพื่อนที่ดี ผลดีอันเกิดจากการเป็นเพื่อนที่ดี สุภาษิตเกี่ยวกับเพื่อน ด้านขั้นตอนการจัดกิจกรรม ดังนี้ ให้ผู้เข้าอบรมช่วยกันนิยามความหมายของคำว่า “เพื่อน” จากนั้นชมวีดิทัศน์เกี่ยวกับเพื่อน จับกลุ่มเพื่อนสนิทร้องเพลงเราและนาย พันธเดียวกัน คำว่า เพื่อน ให้ผู้เข้าอบรมที่เคยมีปัญหาทะเลาะกัน โกรธเคืองกัน จับมือกันออกมาด้านหน้าเวที แสดงความรู้สึก และกล่าวขอโทษซึ่งกันและกัน ส่วนคุณธรรมที่ได้รับ คือ ความเป็นเพื่อนที่ดีต่อกัน รู้จักหน้าที่ของคำว่าเพื่อนตามหลักธรรมเรื่องทิศ 6 และรู้จักแยกแยะมิตรแท้และมิตรเทียม (พระอาจารย์ภัทรภณ ภัทรญาโณ. 2558 : สัมภาษณ์)

16.00 น. กิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ พระวิทยากรทุกรูป ช่วยเหลือกันโดยดูแลผู้เข้าอบรมประจำกลุ่มตนเอง โดยพาทำความสะอาดสถานที่ต่างๆ ภายใน สำนักปฏิบัติธรรมวัดศิริบ้านไร่แห่งนี้ ได้แก่ สถานที่อบรม โรงครัว ห้องสุขา-ห้องน้ำ สถานที่ เติ่นจงกรม และบริเวณภายในวัด โดยแบ่งกลุ่มให้รับผิดชอบหมุนเวียนแต่ละสถานที่กันไปจนครบ การอบรมสามวัน

17.00 น. กิจกรรมรับประทานอาหารเย็น เป็นการปฏิบัติตั้งเช่นทุกวัน ให้ผู้เข้าอบรมเดินเรียงแถวเข้าสองแถวเพื่อรับอาหารจากครูพี่เลี้ยงหรือพี่เลี้ยงที่คอยอำนวยความสะดวกให้รับเสร็จแล้วเดินไปเข้านั่งรอเพื่อนที่โรงครัวหรือสถานที่อบรม รอจนกว่าเพื่อนจะมา ครบกันทุกคน จากนั้นพิจารณาอาหารร่วมกัน เมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้วทุกคนต้องนำภาชนะใส่อาหารไปล้าง ทำความสะอาดให้เรียบร้อย เสร็จแล้วไปพักผ่อนตามอัธยาศัยได้ รอบปฏิบัติกิจกรรมต่อไป

18.00 น. กิจกรรมเดินจงกรมรอบวัด พระวิทยากรผู้ทำหน้าที่ คือ พระนพแก้ว ฉนทโก โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจในหลักการเดินจงกรม ที่ถูกต้องตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ตามหลักการของสำนักวัดมหาธาตุฯ กรุงเทพฯ พระวิทยากรนำปฏิบัติพาเดินรอบบริเวณวัดตามความเหมาะสมแก่เวลา

19.00 น. กิจกรรมทำวัตรสวดมนต์เย็น พระครูโอภาสกิจจานุกูล เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม วัดศิริบ้านไร่ ประธานพระวิทยากร โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเคารพในพระรัตนตรัย และสวดมนต์ สรรเสริญคุณของพระรัตนตรัยในทำนองสรภัญญะ และบทอื่น ๆ ที่สำคัญ
2. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมบำเพ็ญสมาธิภาวนาด้วยการทำวัตร สวดมนต์ และทำจิตใจให้สงบ ปราศจากความโลภ ความโกรธ และความหลง

3. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสวดมนต์ทำนองสรภัญญะถูกต้องตามมาตรฐาน

4. เพื่อให้เกิดความสามัคคี ในหมู่คณะในขณะสวดมนต์

ด้านขอบข่ายเนื้อหา มีดังนี้ปริศนาธรรมจากโศกนาฏกรรม ขอบปฏิบัติในการจุดเทียนบูชาพระรัตนตรัย อานิสงส์ที่เกิดจากการทำวัตรสวดมนต์ บทสวดมนต์ที่ใช้ในค่ายคุณธรรม ด้านขั้นตอนการจัดกิจกรรม ดังนี้ ประการแรกเตรียมความพร้อมของผู้เข้ารับการอบรม อธิบายขั้นตอนการทำวัตรสวดมนต์ ประการที่สองอธิบายถึงคุณประโยชน์ความดีงามของการทำวัตรสวดมนต์ และการเจริญสมาธิ ประการที่สามแจกหนังสือสวดมนต์ หรืออาจใช้เครื่องโปรเจกเตอร์ก็ได้ ประการที่สี่เชิญตัวแทนนักเรียน 2 คน ออกมาเป็นประธานและพิธีกร จุดเทียน บูชาพระรัตนตรัย ประการที่ห้าให้ตัวแทนคนแรกจุดเทียนชนวน คนที่ 2 จุดเทียน รูป ขณะที่ประธานจุดเทียนรูป ให้ผู้เข้ารับการอบรมทั้งหมดนั่งในท่าเทพบุตร และท่าเทพธิดา พร้อมกับประนมมือขึ้น ประการที่หกพระวิทยากรนำทำวัตรสวดมนต์ โดยนั่งคุกเข่าตั้งแต่เริ่มต้นไปจนจบบทสวดคำนัมสการ แล้วจึงนั่งพับเพียบได้ จากนั้นสวดบทอื่น ๆ อีกตามความเหมาะสม และประการสุดท้าย หลังจากทำวัตรสวดมนต์จบแล้ว ให้ผ่อนคลายอิริยาบถเล็กน้อย หลังจากนั้นก็ให้เริ่มปฏิบัติสมาธิภาวนา และแผ่เมตตาต่อไป (พระครูโอสถกสิณกุล. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 20.00 น. กิจกรรมเทิดพระคุณบิดามารดา พระอาจารย์พิชญฐานวีโร เป็นผู้บรรยายธรรมประกอบสื่อ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเกิดความซาบซึ้งในพระคุณของบิดามารดา
2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมตระหนักในบทบาทของการเป็นลูกที่ดี

มีความกตัญญูกตเวที และสามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมต่อไป

กิจกรรมนี้ถือเป็นกิจกรรมที่โดดเด่นของสำนักปฏิบัติธรรมแห่งนี้ เพราะเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นปลูกจิตสำนึกให้เกิดขึ้นแก่ ผู้เข้าอบรมต่อผู้มีพระคุณ คือ พ่อและแม่ ในด้านขอบข่ายเนื้อหา ได้แก่ ความหมายของคำว่า บิดา มารดา หน้าที่ของบิดา มารดา ที่มีต่อบุตร คุณธรรมของบิดา มารดา ความประเสริฐของบิดา มารดา บุตร 3 ประเภท และตัวอย่างบทบรรยายเรื่องพระคุณแม่

ด้านขั้นตอนการจัดกิจกรรม มีดังนี้ พระวิทยากรบรรยายเกริ่นนำพระคุณแม่ จากนั้นเปิดวิดีโอทัศน์เกี่ยวกับพ่อแม่ เตรียมช่วงจังหวะการ ปิดไฟช่วงรายการ หรือเปิดไฟเมื่อจบรายการ นำเข้าสู่กิจกรรมด้วยคำกลอน พร้อมดนตรีประกอบการบรรยาย จุดเทียน 2 เล่ม เป็นสัญลักษณ์แทนพ่อและแม่ ให้นักเรียนหมอบกราบลงพร้อมกับเปิดเพลง “บูชาบุพการี” จากนั้นสอบถามนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมว่าใครเคยทำความผิด หรือทำให้พ่อแม่เสียใจบ้าง ให้นักเรียนตอบให้นักเรียนที่เคยทำความผิดกับพ่อแม่ ออกมาด้านหน้าเวที แล้วสัมภาษณ์ถึง ความรู้สึกในสิ่งที่เคยกระทำ และต่อไปจะประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร เป็นต้น พระอาจารย์ผู้บรรยายกล่าวสรุป ต่อจากนั้นให้นักเรียนเขียนไปรษณียบัตรถึงพ่อแม่ ให้นักเรียนร้องเพลง “เรียงความเรื่องแม่” หรือเพลงอื่นๆ ที่เห็นว่าเหมาะสม นอกจากนี้คุณธรรมที่ได้รับ ได้แก่ สำนึกคุณที่บุพการีทำแล้ว และพร้อมที่จะตอบแทนคุณ (กตัญญู กตเวทิตา) รู้วิธีการบำรุงพ่อแม่ด้วยปัจจัย 4 (มาตาปิตุภูมิฐานัง) ความพร้อมที่จะเชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ และประพฤติตนเป็นคนดี (พระอาจารย์พิชญฐานวีโร และภรรณิพา ทองยศ. 2558 : สัมภาษณ์)

กิจกรรมวันสุดท้ายของการอบรม

เวลา 04.30 น. สัญญาณระฆังปลุกให้ตื่น เพื่อประกอบคุณงามความดีต่อไป โดยพระวิทยากรเปิดเพลงธรรมะเบาๆ เพื่อเป็นสัญญาณปลุกให้ตื่นจากการหลับนอน และเป็นการฟังธรรมะไป ในตัวขณะที่ผู้เข้าอบรมทำภารกิจส่วนตัว ผู้เข้าอบรมทุกคนเก็บที่นอนของใช้ส่วนตัวให้เรียบร้อยแล้วไปร่วมกิจกรรมทำวัตรสวดมนต์ต่อไป

เวลา 05.00 น. กิจกรรมสวดมนต์ทำวัตรเช้า พระครูโอภาสกิจจานุกูล เป็นประธานวิทยากรนำสวดมนต์ให้พระตอนเช้า เพื่อความเป็นสิริมงคล มีกิจกรรมเดินจงกรมรอบวัด รับประทานอาหารเช้า กิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ / เก็บสัณหาให้เรียบร้อย

เวลา 09.00 น. กิจกรรมกิจกรรมตามหาแก่นธรรมหรือไขข้อข้องใจ พระวิทยากรทุกรูปร่วมกิจกรรมนี้ เพื่อช่วยกันตอบปัญหาธรรมะตามผู้เข้าอบรมสงสัยแล้วถาม (พระอาจารย์พิษณุ ฐานวิโร และคณะ. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 09.30 น. กิจกรรมมาลาบูชาครู พระวิทยากรผู้รับผิดชอบกิจกรรม คือ พระใบฎีกาธีรศักดิ์ ธมมธีโร โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมรับรู้ และซาบซึ้งในพระคุณของครูอาจารย์
2. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมสำนึก และประพฤติดนเป็นลูกศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์
3. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ขอขมาและขอบคุณครูอาจารย์ที่เคยสั่งสอนนักเรียน

ด้านขอบข่ายเนื้อหา ดังนี้ ความหมาย ลักษณะ ประเภทของครูอาจารย์หน้าที่ของครูอาจารย์ท ลักษณะของศิษย์ที่ดี หน้าที่ของศิษย์ที่ดี และการปฏิบัติต่อครูอาจารย์ ความหมายของการขอขมาพระอาจารย์ ตัวอย่างบทพุดมาลาบูชาครู คำขอขมาพระอาจารย์ บทกลอนเกี่ยวกับครู ตัวอย่างคำบรรยายพระคุณครู และเพลงเกี่ยวกับครู

ด้านขั้นตอนการจัดกิจกรรม ดังนี้ เตรียมสถานที่ จัดนักเรียนนั่งให้เรียบร้อย จัดที่นั่งสำหรับครูอาจารย์ด้านหน้าเวที และแจกดอกไม้ให้นักเรียน พระวิทยากรบรรยายเสร็จแล้ว ให้นักเรียนมอบดอกไม้ให้ครูอาจารย์ พระวิทยากรสัมภาษณ์นักเรียนและครูอาจารย์ พิธีกรนำเข้าสู่พิธีการขอขมา พระอาจารย์ กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของพระอาจารย์แต่ละรูป ในฐานะครู การงานที่ต้องกระทบกระทั่งกันบ้าง เพื่อไม่ให้เป็นบาปแก่กัน เพื่อโอฬารกรรม เป็นต้น ครูอาจารย์และนักเรียนร่วมกันขอขมา พระอาจารย์ สรุปลักษณะ (พระใบฎีกาธีรศักดิ์ ธมมธีโร. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 10.30 น. กิจกรรมอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่/พิธีปิดโครงการปฏิบัติธรรม พระวิทยากรผู้รับผิดชอบ คือ พระอาจารย์ภัทรภณ ภัทรญาณ โดยให้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมให้คำมั่นสัญญากับพระอาจารย์ ก่อนกลับสู่ร่มอกของครูอาจารย์

2. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมแสดงความรู้สึกต่อการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม ครูอาจารย์ และพี่เลี้ยง

3. เพื่อให้ครูอาจารย์แสดงความรู้สึกต่อการเข้าค่ายอบรม พระวิทยากร ครู และพี่เลี้ยง และประการสุดท้ายเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมตอบแบบประเมิน หลังจบโครงการ และบันทึกดวงใจ

ด้านขอบข่ายเนื้อหา ดังนี้ ตัวอย่างคำถามสรุปค่าย ตัวอย่างการแสดงความรู้สึกต่อการจัดค่าย ของนักเรียนและครูอาจารย์ตัวอย่างแบบประเมินค่ายคุณธรรมขั้นตอนการจัดกิจกรรม เตรียมสถานที่ จัดเก้าอี้ให้พระธรรมวิทยากรทุกรูปนั่งด้านหน้าเวที ผู้ดำเนินรายการ กล่าวเชิญตัวแทนนักเรียน ครูอาจารย์ ออกมาแสดงความรู้สึกต่อการเข้าค่ายคุณธรรม พระธรรมวิทยากรแต่ละรูปกล่าวคำอำลา ฝากข้อคิดในการดำเนินชีวิตผู้ดำเนินรายการสรุปค่ายคุณธรรม พร้อมทั้งขอคำมั่นสัญญา 4- 5 ข้อ ประธานกล่าวปิดโครงการปฏิบัติธรรม ร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี แจกแบบประเมิน และบันทึกดวงใจผลที่คาดว่าจะได้รับการจัดการโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน 1. ทำให้เยาวชนมีความรู้และความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มากยิ่งขึ้น 2. ทำให้เยาวชนตระหนักถึงผู้มีคุณทั้งหลาย เช่น บิดามารดา ครูอาจารย์ ปู่ย่า ตายายเป็นต้น 3. เยาวชนสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในการแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันได้ 4. ทำให้เยาวชนสามารถปฏิบัติตามวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามของไทยได้อย่าง นึกภาคภูมิใจ 5. ทำให้เยาวชนมีจิตใจที่สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน มีสมาธิ มีจิตใจที่แจ่มใสเบิกบาน 6. ทำให้เยาวชนตระหนักถึงโทษภัยอันตรายที่เกิดจากยาเสพติดและอบายมุขทั้งหลาย 7. ทำให้เยาวชนรู้จักการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม (พระอาจารย์ภุชฌะณ ภาทวนาโณ. 2558 : สัมภาษณ์)

วัดประมวณราชวรวิหาร

หลักสูตร 3 วัน 2 คืน

กิจกรรมการอบรมวันแรก

เวลา 09.00 น. พิธีเปิดการอบรม เยาวชนผู้เข้าอบรมทุกคน กราบเบญจางคประดิษฐ์พร้อมเพรียงกัน พิธีกรฝ่ายฆราวาสเรียนเชิญประธานในพิธีจุดธูปเทียน/ ประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ตัวแทนเยาวชนผู้เข้าอบรมชาย-หญิง ถือน้ำดอกไม้อำลาบูชาพระรัตนตรัย และกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย จบแล้วตัวแทนเยาวชนฝ่ายชาย-หญิง ถวายพานธูปเทียนแพแด่ประธานสงฆ์ จากนั้นกล่าวคำกราบพระรัตนตรัย ต่อจากนั้น พิธีกรเรียนเชิญเจ้าของโครงการกล่าวรายงานความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของโครงการปฏิบัติธรรมต่อประธานในพิธี พิธีกรเชิญประธานให้โอวาท และกล่าวเปิดโครงการปฏิบัติธรรม และมอบผู้เข้ารับ การอบรมแก่ คณะสงฆ์ ลำดับต่อไปเยาวชนกล่าวคำอาราธนาศีลและรับศีล 5 พร้อมกัน พระครูสุนทรคุณวัตร (ทวี มหาปัญญา) เจ้าอาวาสวัดประมวณราชวรวิหาร รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครราชสีมา ประธานสงฆ์ ให้เบญจศีล (ศีล 5) จากนั้นตัวแทนผู้เข้าอบรม 1 คน นำกล่าวคำมอบตัวเป็นศิษย์ และตัวแทนผู้เข้าอบรม 1 คน นำกล่าวคำปฏิญาณตนต่อพระรัตนตรัย ประธานสงฆ์กล่าวต้อนรับผู้บริหารสถานศึกษา คณะครูอาจารย์ ผู้เข้ารับการอบรมและกล่าวให้โอวาทเป็นเสร็จพิธีเปิดโครงการปฏิบัติธรรม ผู้เข้าอบรมทุกคนกราบเบญจางคประดิษฐ์ 3 ครั้ง โดยพร้อมเพรียงกัน

วัตถุประสงค์ของพิธีเปิดโครงการปฏิบัติธรรม ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมทราบและเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการปฏิบัติธรรม
2. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถปฏิบัติตามระเบียบวินัย กฎ กติกา และมารยาทของ การปฏิบัติธรรมได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ในส่วนคุณธรรมจริยธรรมที่ได้รับ ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของสำนักปฏิบัติธรรมได้อย่างถูกต้อง มีความอดทน อดกลั้นในการทำคุณ งามความดี (ขันติ) และความเป็นระเบียบเรียบร้อยสงบเสงี่ยมเจียมตัว (โสรัจจะ) ผู้เข้ารับการอบรม มีความเข้าใจถึงขั้นตอนทางศาสนาพิธีและพิธีเปิดโครงการปฏิบัติธรรมได้อย่างถูกต้อง (พระใบฎีกา สุวัฒน์ วชิโร. 2558 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 18 พิธีเปิดโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม

หลังจากนั้นเป็นกิจกรรมการแนะนำพระวิทยากร พบว่า กิจกรรมการแนะนำตัว พระวิทยากรใช้เวลาประมาณ 30 นาที ซึ่งมีรูปแบบการเปิดตัวพระวิทยากรที่ตื่นเต้น สนุกสนานสร้างความสนใจ โดยมีการนำเสียงเพลง และบทกลอน เข้ามาช่วยสร้างสีสันในขณะแนะนำพระวิทยากร เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศแบบอบอุ่นเป็นกันเอง ต่อจากนั้นเป็นกิจกรรมปฐมนิเทศ เพื่อบอกกำหนดการของกิจกรรมประจำวันว่ามีอะไรบ้าง กิจกรรมทักทายวัยใสเปิดใจธรรม เป็นการละลายพฤติกรรมของเยาวชนให้มีความพร้อมในการอบรม โดยบอกกฎระเบียบ กติกา ในการอยู่ค่าย (พระพิเชษฐ์ มหิสุโร. 2558 : สัมภาษณ์)

กิจกรรมรับประทานอาหาร/ผู้เข้าอบรมทุกคนเปลี่ยนเครื่องแต่งกายสุภาพ ชุดลำลอง หรือชุดขาวที่เตรียมมาจากบ้าน ได้เวลารับประทานอาหารกลางวันเวลาประมาณ 11.30 น. ผู้เข้าอบรมทุกคนจะต้องปฏิบัติตามระเบียบวิธีการรับประทานอาหารของทางสำนักปฏิบัติธรรมวัดประมวณราชวรวิหาร ดังนี้

1. เยาวชนเดินเรียงแถว เพื่อรับอาหารจากถาดที่เลี้ยงที่เตรียมไว้ให้
2. เยาวชนถือถาดอาหารเข้าไปในสถานที่อบรมให้นั่งเป็น 2 แถว

ตอนลึก หันหน้าเข้าหากัน โดยวางถาดอาหารไว้เบื้องหน้า

3. เยาวชนนั่งรอเพื่อนๆ ที่ทยอยรับถาดอาหารจนถึงคนสุดท้าย

ต่อจากนั้นทุกคนร่วมกันพิจารณาอาหารก่อนลงมือรับประทานอาหารพร้อมๆ กัน

เมื่อแถวได้รับประทานเสร็จแล้ว ให้ทยอยออกไปเป็นแถวอย่างเรียบร้อย หลังจากที่ได้รับประทานอาหารเสร็จแล้ว ทำธุระส่วนตัวพักผ่อนตามอัธยาศัย แล้วเปลี่ยนเครื่องแต่งตัว จากชุดนักเรียนเป็นชุดขาว เพื่อทำกิจกรรมต่อไป (ดวงพร ฉายวงศ์. 2558 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 19 ผู้เข้าอบรมตั้งแถวรอรับอาหาร

กิจกรรมมารยาทชาวพุทธ และศาสนพิธีน่ารู้ เวลา 13.30 น. พบว่า พระวิทยากรผู้รับผิดชอบ คือ พระอาจารย์พิเชษฐ์ มหิสุโร. บรรยายประกอบสื่อวีดิทัศน์ เกี่ยวกับการมาฆะบูชาตามเนื้อหาเกี่ยวกับมารยาทชาวพุทธและศาสนพิธีโดยสังเขป โดยมีการอบรมเชิงปฏิบัติการ หมายความว่า มีการสาธิตให้ดูและให้ฝึกปฏิบัติจริง ซึ่งเนื้อหาการสอนมารยาทชาวพุทธที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ การแสดงความเคารพ การไหว้ แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ไหว้ผู้มีอายุเท่ากันหรือต่ำกว่า ไหว้ผู้มีอายุมากกว่า และไหว้พระสงฆ์

ส่วนการสอนศาสนพิธีน่ารู้ ศาสนพิธี คือ พิธีกรรมทางศาสนา เช่น พิธีบำเพ็ญบุญ ได้แก่ การทำบุญเลี้ยงพระ การถวายสังฆทาน การตักบาตร เป็นต้น พิธีบำเพ็ญกุศล เช่น การสวดมนต์ไหว้พระ การเดินจงกรมนั่งสมาธิ การแผ่เมตตา การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ พิธีเวียนเทียน ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและพิธีเบ็ดเตล็ด เช่น การกรวดน้ำ การแสดงความเคารพ เป็นต้น พระวิทยากรแบ่งกลุ่มเยาวชนเพื่อฝึกปฏิบัติในสถานการณ์ต่างๆ ก่อนจบกิจกรรมพระวิทยากรและผู้เข้าอบรมร่วมกันสรุปศาสนพิธี มารยาทชาวพุทธ โดยสรุปกิจกรรม

มารยาทชาวพุทธ และศาสนพิธีเบื้องต้นมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ประการแรก เพื่อให้ผู้เข้าอบรม มีความรู้ ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของศาสนพิธี และมารยาทชาวพุทธ ประการที่สอง เพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมตามศาสนพิธีและมารยาทชาวพุทธ โดยเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุคคลอื่นต่อไป ส่วนคุณธรรมที่ได้รับ ได้แก่ ขันติ คือ ความอดทน โสรัจจะ คือ ความเสียสละยอมจำนน (พระพิเชษฐ มหิสรุโร. 2558 : สัมภาษณ์) ดังภาพประกอบ

กิจกรรมธรรมะนันทนาการ โดยสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม พระวิทยากรผู้รับผิดชอบกิจกรรม คือ พระวรโชติ เตชวโร มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเกิดความสนุกสนานผ่อนคลาย ไม่เบื่อหน่ายกับการเข้าปฏิบัติธรรม

2. เพื่อฝึกสติสัมปชัญญะ ตลอดถึงสมาธิในขณะร่วมกิจกรรม

3. เพื่อสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลอื่น เป็นต้น

กิจกรรมธรรมะนันทนาการ ประกอบด้วยการเล่นิทานประสาธน์ใจ ฟังบทเพลงประกอบทำทาง เช่น เพลงดังดอกไม้บาน แดงโม การเล่นเกมส์ต่างๆ เช่น เกมสวัสดีรอบโลก โดยมีวิธีเล่นดังนี้ ประการแรก จับคู่ หันหน้าเข้าหากัน ประการที่สอง เตรียมคำทักทายของแต่ละประเทศให้ได้มากที่สุด ต่อจากนั้นพระวิทยากรนำเข้าสู่กิจกรรม สรุปกิจกรรม เกมส์ เพลงและกิจกรรมนำเข้าสู่ธรรมะ สอนธรรมะผ่านสื่อมัลติมีเดีย สนุก มีสาระ สำนึก สงบและสร้างสรรค์ เน้นกระบวนการกลุ่ม ส่วนคุณธรรมที่ได้รับ ประการแรก ผู้เข้าอบรมตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของของวัฒนธรรมไทย ประการที่สอง การมีน้ำใจ ไม่เห็นแก่ตัว ประการสุดท้าย สำนึกในมารยาทไทย ยิ้ม ไหว้ ทักทาย (ย. ว. ท.) (พระวรโชติ เตชวโร. 2558 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 20 กิจกรรมธรรมะนันทนาการ

กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ คือ ทำความสะอาดสถานที่ต่างๆ บริเวณวัด เวลา 16.00 น. โดยประมาณ เช่น สถานที่อบรม สถานที่พักผ่อน ห้องสุขา-ห้องน้ำ บริเวณลานวัด กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ประการแรกเพื่อให้ผู้เข้าอบรมรู้จักขยันขันแข็ง หนักเอาเบาสู้ ต่อการงาน ไม่เอาเปรียบเพื่อน เสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวม ประการที่สอง เพื่อสร้างความสมัครสมานสามัคคี มีน้ำใจซึ่งกันและกัน ต่อจากนั้นทุกคนไปอาบน้ำชำระร่างกายให้เรียบร้อย พร้อมทำกิจกรรมต่อไป

กิจกรรมรับประทานอาหารเย็น เวลา 17.30 น. โดยประมาณ พระวิทยากรผู้รับผิดชอบกิจกรรม คือ พระอาจารย์มณฑล อุตตโม ผู้เข้าอบรมทุกคนพร้อมเพรียงกัน ที่โรงครัว เข้าแถวเป็นกลุ่ม เพื่อรอรับอาหารที่พี่เลี้ยงประจำกลุ่มได้ตักให้ เดินเข้าศาลาการอบรม ที่ละแถวจนครบ ทุกกลุ่ม จากนั้นพิจารณาอาหารร่วมกัน โดยถือคติประจำใจว่า “ ไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ ” หลังจากรับประทานอาหารเย็นเสร็จแล้ว ทุกคนนำภาชนะของตนเองไปล้างทำความสะอาดให้เรียบร้อย เพื่อเตรียมตัวประกอบกิจกรรมต่อไป

กิจกรรมทำวัตรสวดมนต์เย็น เวลา 18.00 น. โดยประมาณ พระวิทยากรผู้รับผิดชอบกิจกรรม คือ พระปลัดสุวัจน์ วชิโร ท่านจะเป็นผู้นำในการทำวัตรสวดมนต์ กิจกรรมการทำวัตร สวดมนต์เย็น มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าและสวดมนต์สรรเสริญคุณของพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์
2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีสติสัมปชัญญะจิตใจจดจ่ออยู่กับบทสวดมนต์
3. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีจิตใจสงบสุขเบิกบานแจ่มใส

ขั้นตอนของการทำวัตรสวดมนต์เย็น ดังนี้ เยาวชนผู้เข้าอบรมมาพร้อมกัน ที่ศาลา การอบรม พระวิทยากรบรรยายถึงองค์ความรู้ เรื่องพุทธลักษณะ 3 อย่าง ของพระพุทธรูป ดังนี้ ประการแรก พระเศียรมีเกศแหลม หมายถึงความเป็นโลกวิทู คือ ทรงรู้แจ้งแทงตลอดทุกสรรพสิ่งในโลก ประการที่สองพระกรรณ (หู) ยาว หมายถึง อย่าเป็นคนหูเบา เชื่อคนง่าย ต้องพิจารณาไตร่ตรองให้ดีเสียก่อน และประการสุดท้าย พระเนตรต่ำ (สายตามองต่ำ) หมายถึงการสำรวมระวัง ไม่มองออกไปภายนอกร่างกายตนเอง แต่เป็นการมองภายใน คือ มองจิตใจตนเอง ให้รู้เท่าทันความคิด คือ ไม่คิดฟุ้งซ่านนั่นเอง เมื่อจบการบรรยายแล้ว ให้ผู้แทนเยาวชนมาจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย โดยการกราบเบญจางคประดิษฐ์ คือ อัญชลี วันทา อภิวาท (3 ครั้ง) ต่อจากนั้นเริ่มทำวัตรสวดมนต์เย็น (แปล) เป็นอันเสร็จกิจกรรมทำวัตรสวดมนต์เย็น ดังภาพประกอบ

กิจกรรมธรรมะจากสื่อมัลติมีเดีย เวลา 19.00 น. โดยประมาณ พระวิทยากรผู้รับผิดชอบกิจกรรมนี้ คือ พระใบฎีกาวิรพงษ์ วชิโร โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมทราบสภาพปัจจุบันและปัญหาของสังคมไทย
2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมตระหนักถึงโทษของปัญหาต่างๆ ในสังคมไทย
3. เพื่อให้เยาวชนรู้จักการป้องกันตนเองจากภัยยาเสพติด และสามารถหาแนวทางแก้ไขปัญหาได้ ส่วนเนื้อหาของบรรยาย ได้แก่ วิถีทัศน์ เรื่องโทษของยาเสพติด และเรื่องผลของการเสพยาเสพติด เช่น เรื่องตายทั้งเป็น เรื่องทำร้ายร่างกายตนเองและผู้อื่น เป็นต้น

หลังจากเสร็จสิ้นการบรรยายประกอบสื่อ พระวิทยากรสรุปกิจกรรมร่วมกับผู้เข้าอบรม ต่อจากนั้น เวลา 21.00 น. พอสมควรแก่เวลาพระวิทยากรปล่อยให้นักเรียนไปพักผ่อนหลับนอน

กิจกรรมการอบรมวันที่สองมีรายละเอียด ดังนี้

04.30 น. พระวิทยากรให้สัญญาณระฆังเพื่อปลุกให้ผู้เข้าอบรมตื่น และทำภารกิจส่วนตัวให้เรียบร้อย เพื่อเตรียมตัวทำวัตรสวดมนต์เข้าต่อไป พระวิทยากรผู้รับผิดชอบกิจกรรมทำวัตรสวดมนต์เช้า และธรรมะรับอรุณ คือ พระใบฎีกาวิโรจน์ วชิโร ท่านได้นำกล่าวสรรเสริญคุณของพระรัตนตรัย คือ คุณพระพุทฺธ คุณพระธรรม และคุณพระสงฆ์ มีวิธีการและขั้นตอนปฏิบัติการทำวัตรสวดมนต์เช้า (แปล) จากนั้นนั่งสมาธิแผ่เมตตา เป็นเสร็จพิธีทำวัตรสวดมนต์เช้า

เวลา 06.00 น. เติมน้ำจืดและนั่งสมาธิ พระวิทยากรผู้รับผิดชอบกิจกรรม คือ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ทราบหลักการเติมน้ำจืดและฝึกสมาธิเบื้องต้น
2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถฝึกสมาธิตามแนวสติปัฏฐาน 4 ได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถนำหลักการเติมน้ำจืดและนั่งสมาธิไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

กิจกรรมการเติมน้ำจืด นั่งสมาธิ วัดพระมหาราชวรวิหารจะยึดแนวยุบหนอ-พองหนอ ของสำนักวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์กรุงเทพมหานคร โดยมีวิธีการ ขั้นตอน ดังนี้ (สมชาย ลำดวน. 2552 : 201-206)

ให้นักเรียนเตรียมตัวด้วยวิธีสะอาด สว่าง สงบ แล้วกราบพระรัตนตรัย 3 ครั้ง ด้วยวิธี อัญชลี วันทา อภิวาท แล้วตัวแทนถวายพานธูปเทียนแพแด่พระวิทยากรด้านวิปัสสนากรรมฐาน กล่าวนะโม 3 จบ แล้วกล่าวคำขอกรรมฐาน โดยว่าตามพระวิทยากร กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย แล้วกราบ 3 ครั้ง แล้วจึงกล่าวคำขอศีล 5 โดยพระวิปัสสนากรรมฐาน

เวลา 07.00 น. กิจกรรมรับประทานอาหารเช้า พระวิทยากรผู้รับผิดชอบ คือ พระพิเชษฐ์ มหิสุโร พบว่า การรับประทานอาหารเช้าผู้เข้าอบรมทุกคนต้องเข้าแถวเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย แล้วเดินไปรับถาดอาหารจากพี่เลี้ยงที่เตรียมไว้ให้ เสร็จแล้วนั่งรอเพื่อนที่โรงทาน ก่อนที่จะรับประทานอาหารเช้าทุกครั้งต้องกล่าวคำพิจารณาอาหารก่อนเสมอ ดังนี้

“ข้าวทุกจาน อาหารทุกอย่าง อย่ากินทิ้งขว้าง เป็นของมีอันค่า พ่อแม่เหนื่อยยากลำบากหนักหนา สงสารบรรดาคนไม่มีกิน ข้าวทุกเม็ดนั้นคือผลิตผล หยาดเหงื่อผู้คน ขอบคุณ ขอบคุณ ขอบคุณ ขอบคุณที่ท่านเมตตา กรุณานำอาหารมาให้ พวกเราซาบซึ้งน้ำใจ ตั้งแต่นี้ต่อไปจะทำความดีตอบแทน (ผู้ชาย-ขอบคุณครับ/ผู้หญิง-ขอบคุณเจ้าค่ะ)” เมื่อกล่าวคำพิจารณาอาหารเสร็จแล้ว ทุกคนรับประทานอาหารเช้าพร้อมกันอย่างมีสติ และมีกติกาก่อน 3 ข้อ คือ ไม่หก ไม่ดัง ไม่เหลือ หลังจากทานเสร็จแล้วทุกคนต้องล้างภาชนะของตนเองให้เรียบร้อย ก่อนไปพักผ่อนตามอัธยาศัยแล้วรอบปฏิบัติกิจกรรมต่อไป (พระพิเชษฐ์ มหิสุโร. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 08.30 น. กิจกรรมธรรมะบรรยายประกอบสื่อการสอน โดยแบ่งออกเป็น 3 ฐาน โดยมีพระปลัดสุวัจน์ วชิโร เป็นผู้บรรยาย เรื่อง “อิทธิบาท 4” (พระปลัดสุวัจน์ วชิโร. 2558 : สัมภาษณ์)

กิจกรรมการบรรยาย ทางแห่งความเสื่อม “อบายมุข 6” พระศราวุธ ธีรปัญญา เป็นผู้รับผิดชอบในการบรรยาย อบายมุข แปลว่า ทางแห่งความเสื่อม ทางแห่งความหายนะ มี 6 อย่างคือ ดื่มน้ำเมา เที่ยวกลางคืน เที่ยวดูการละเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร และเกียจคร้านการทำงาน บุคคลใดที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข ทำให้เสียสุขภาพ เสื่อมเสียชื่อเสียง เกียรติยศ และทรัพย์สินสมบัติ ดังนั้นต้องการชีวิตดี มีความสุขต้องห่างอบายมุข 6 (พระศราวุธ ธีรปัญญา. 2558 : สัมภาษณ์)

กิจกรรมการบรรยายเรื่องเตือนภัยวัยรุ่น ผู้รับผิดชอบและบรรยายคือ พระวรโชติ เตชวโร โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้เรียนรู้หลักธรรมคำสอนตามฐานทั้ง 4
2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตจริง
3. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเกิดความตระหนัก รู้เท่าทันเหตุการณ์ต่างๆ

ในสังคม แล้วหาแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหานั้นได้ ในสังคมปัจจุบันในยุคบริโภคนิยม ในยุคเทคโนโลยีไร้พรมแดน การพัฒนาทางด้านวัตถุมีแต่ความเจริญ ตรงกันข้ามด้านจิตใจกลับต่ำลงไปเรื่อยๆ เยาวชนคนรุ่นใหม่ที่กำลังเติบโตเป็นกำลังสำคัญของชาติต้องเสี่ยงกับสภาพปัญหาสังคม คือ ภัยวัยรุ่นที่ทุกคนต้องทราบและหาทางป้องกัน ซึ่งภัยวัยรุ่นดังกล่าว คือ ภัยจากอบายมุข ต่างๆ ภัยจากเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต การเล่นเกม การเล่นเกมออนไลน์ การเล่นเกมเฟซบุ๊ก การละเมิดเด็กและสตรี การพนัน การชู้สาว ยาเสพติดและของมีค่า และพระวิทยากรยกตัวอย่างให้เห็นถึงโทษภัยนั้นๆ ด้วยการเปิด วิดีทัศน์สื่อการสอน เพื่อให้เห็นภาพจริง เสียงจริง (พระวรโชติ เตชวโร ; นาทยา มาลาศรี. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 11.30 น. รับประทานอาหารกลางวัน พระวิทยากรผู้รับผิดชอบ คือ พระใบฎีกาวิรพงษ์ วีระโส การรับประทานอาหารกลางวันจะปฏิบัติเหมือนกันทุกครั้ง ตอนเช้ากลางวัน และตอนเย็น หลังจาก รับประทานอาหารเสร็จแล้ว ผู้เข้าอบรมไปพักผ่อนเพื่อเปลี่ยนอิริยาบถก่อนจะเข้าสู่กิจกรรมภาคบ่ายต่อไป

เวลา 13.00 น. กิจกรรมกิจกรรมเพื่อนแท้ พระวิทยากรผู้รับผิดชอบ คือ พระบรรยายว่า เพื่อนเรามี 2 ประเภท คือ เพื่อนดีและเพื่อนชั่ว เพราะเพื่อนกินหาง่าย แต่เพื่อนตายหายาก ลักษณะเพื่อนดีที่ควรคบ คือ เพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์ เพื่อนแนะนำในทางที่ดี เพื่อนมีอุปการะเพื่อน และเพื่อนมีความรักใคร่ ส่วนเพื่อนชั่วก็มีลักษณะ คือ คนปกปิด คนดีแต่พูด คนหัวประจบ และคนชักชวนในทางฉิบหาย พระวิทยากรยกตัวอย่างให้เห็นเป็นรูปธรรมจากสื่อการอบรม เพื่อให้ให้นักเรียนรู้จักแยกแยะมิตรดีและมิตรชั่ว (พระใบฎีกาวิรพงษ์ วีระโส. 2558 : สัมภาษณ์) กิจกรรมแบ่งฐาน 2 ฐาน “เสริมสร้างสามัคคี” พระวิทยากรทุกรูปรับผิดชอบ กิจกรรมการแบ่งฐานวิชาการ เพื่อเป็นการเสริมสร้างความสมัครสมานสามัคคีมีน้ำใจ รักใคร่กัน ประองคองกันช่วยเหลือกัน ไม่ทอดทิ้ง

เวลา 16.00 น. บำเพ็ญประโยชน์ทำความสะอาดบริเวณวัด/อาบน้ำ พระวิทยากรทุกรูปต้องช่วยกันดูแลและนำปฏิบัติการทำบุญประโยชน์ หลังจากนั้นทำภารกิจส่วนตัว รับประทานอาหารเย็น 18.00 น. ทำวัตรเย็น / คติธรรม พระครูสุนทรคุณวัตร ผู้เป็นประธานสงฆ์ วัดประมวราษฎ์ในบางวันที่ท่านไม่ได้ติดภารกิจ ท่านจะเป็นประธานในการนำทำวัตรเช้าเย็น พร้อมด้วยพระสุคุณ จิตตโกโร หลังจากทำวัตรเย็นเสร็จ ท่านบรรยายธรรมเล็กน้อย เป็นการให้คติธรรม เกร็ดความรู้จากหลักธรรมง่ายๆ เช่น ความกตัญญู ระเบียบวินัย ความอดทนอดกลั้น ความขยันหมั่นเพียรการประหยัด ความซื่อสัตย์ เป็นต้น นอกจากนี้ท่านนำนิทานชาดกมาเล่าประกอบการบรรยาย

เวลา 19.00 น. กิจกรรมแสงเทียนเสียงธรรมกตัญญู “พระคุณพ่อแม่” พระใบฎีกาสุวัตร วชิโร เป็นผู้รับผิดชอบการบรรยาย กิจกรรมสุดท้ายคืนที่ 2 ของการอบรม ซึ่งกิจกรรมนี้ถือว่าเป็นกิจกรรม ที่โดดเด่นและสำคัญกว่ากิจกรรมอื่นๆ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ ประการแรก เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา ประการที่สอง เพื่อให้ผู้เข้าอบรมตระหนักและสำนึกในพระคุณของพ่อแม่ ประการสุดท้ายเพื่อให้ผู้เข้าอบรมรับรู้คุณของผู้มีพระคุณ และรู้จักตอบแทนผู้มีพระคุณ โดยพระวิทยากรเล่านิทาน เรื่องพระที่ถูกกลืน ซึ่งพระหมายถึง พ่อแม่ เป็นพระในบ้านที่ถูกหลานลืมพระคุณ บรรยายด้วยการเปิดชาวดนตรีซึ้งๆ คลอเบาๆ ท่ามกลางแสงเทียนที่แจ่มให้แก่นักเรียนทุกๆ คน น้ำตาเทียนเปรียบเหมือนน้ำตาพ่อแม่ที่ถูกเนรคุณ เปิดสื่อเพลงแม่ของโลโซประกอบกับการชมวีดิทัศน์ เด็ก 2 คน ฝาดูอาการของแม่ที่กำลังจะสิ้นลมหายใจ ของรายการคนค้นคน เสนอภาพในหลวงกับสมเด็จพระเจ้า แทรกการบรรยายว่า แม่ในหลวงจะเป็นที่เคารพสักการะของคนไทยทั่วประเทศ แต่ในหลวง ก็ยังเคารพสักการะสมเด็จพระเจ้า ผู้ให้กำเนิดอย่างสูงสุด ต่อจากนั้นเล่าเรื่องผลดีงามที่เกิดจากการปรนนิบัติเลี้ยงดูพ่อแม่ และผลร้ายจากการทุบตีทำร้ายแม่ ยกตัวอย่างประวัติพระโมคคัลลานะแทรกเข้ามา เปิดเพลงขับเสภาสำนึกบาปคลอไปด้วย โดยแทรกคำถามไปว่า ใครไม่มีแม่ ยกมือ ใครไม่มีพ่อ ยกมือ ใครไม่มีทั้งพ่อทั้งแม่ที่จากเราไปแล้ว หรือหย่าร้างกันไปพระวิทยากรสั่งให้นักเรียนที่กำลังทำร้าย ไร้พ่อแม่ ให้ออกมามอบพวงมาลัยแก่พ่อครูแม่ครู เสมือนพ่อแม่ของนักเรียน เปิดเพลงแม่หรือค่าน้ำนม พระวิทยากรเตือนสติให้ทุกคนรักพ่อแม่ เคารพเชื่อฟังตั้งใจเรียนหนังสือ อย่าทำให้ท่านผิดหวังในตัวเรา และก่อนนอนสวดมนต์ให้พระอธิฐานใจให้พ่อแม่อยู่เป็นสุข มีสุขภาพแข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นมิ่งขวัญร่มโพธิ์ไทรของลูกหลานสืบไป (พระปลัดสุวัจน์ วชิโร. 2558 : สัมภาษณ์) ดังภาพประกอบ

เวลา 21.00 น. พักผ่อนนอนหลับ หลังจากทำกิจกรรมมาทั้งวันแล้ว พระวิทยากรปล่อยให้ นักเรียนไปพักผ่อนนอนหลับและให้กราบพระก่อนนอนทุกครั้ง

กิจกรรมการอบรมวันที่สาม มีรายละเอียด ดังนี้

เวลา 04.30 น. ระฆังสัญญาณตื่น/ทำภารกิจส่วนตัว วันนี้เป็นรุ่งอรุณวันสุดท้ายของการอบรมพระวิทยากรให้ระฆังสัญญาณปลุกตื่นขึ้นมา ประกอบคุณงามความดีกันตั้งแต่เช้า คือการทำวัตรสวดมนต์เช้าต่อไป

เวลา 05.00 น. กิจกรรมทำวัตรสวดมนต์เช้า พระวิทยากรผู้รับผิดชอบทำหน้าที่นำทำวัตรเช้า แผ่เมตตา เพื่อสรรเสริญคุณของพระรัตนตรัยและยังสามารถทราบถึงคำแปล อีกด้วย หลังจากนั้นท่านจะบรรยายธรรมะรับอรุณ เกร็ดธรรมะขณะกิเลส

เวลา 06.00 น. เดินทาง/นั่งสมาธิ นำนักเรียนเดินทางกรรม
ที่ลานปฏิบัติธรรม ใกล้กับอุโบสถ และนั่งสมาธิ เจริญจิตตภาวนา เมื่อเสร็จกิจกรรมเดินทางกรรมแล้ว
นักเรียนรับประทานอาหารเช้า ทำความสะอาดที่พักและห้องน้ำแต่งชุดนักเรียน

เวลา 08.30 น. กิจกรรม ขอขมาบูชาครู เป็นกิจกรรมที่ปลูกจิตสำนึก
ให้ผู้เข้าอบรมได้รู้จักกตัญญูรู้คุณ เคารพเชื่อฟังคุณครู ตั้งใจเรียนหนังสือ และเคารพรักเหมือนพ่อ
กับแม่ที่หวังดีต่อเรา

ภาพประกอบ 21 กิจกรรมขอขมาบูชาครู

เวลา 10.00 น. เวลากิจกรรมอำลา “อธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่”
(ตักบาตรความดีหรือ ใส่บาตรหัวใจ)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนได้ทบทวนและสำนึกถึงการกระทำที่ผ่านมา
ได้ละกิเลสความไม่ดีงามออกจากตนเอง

2. เพื่อให้นักเรียนได้ตั้งจิตสัจจะอธิษฐานในการกระทำคุณงาม
ความดี คุณธรรมที่ได้รับ ประการแรกการไม่ทำความชั่ว (สพฺพปาปสฺส อภินิ) ประการที่สอง
การทำความดี(กุสลสฺสุปสมฺปทา) กิจกรรมช่วงท้ายของการอบรม ซึ่งแต่ละค่ายคุณธรรมจะมีรูปแบบ
การประเมินผลแตกต่างกันออกไป บางแห่งมีการประเมินผลในรูปแบบเอกสารชัดเจน ส่วนวัดประมวล
ราษฎร์ มีการประเมินเช่นกัน แต่เป็นการประเมินด้วยการแจกกระดาสีต่างๆ ที่ตัดเป็นรูปหัวใจ

ให้นักเรียนทุกคนบันทึกความรู้สึกนึกคิดลงในกระดาสีรูปหัวใจ
และไม่ต้องเขียนชื่อนามสกุล ซึ่งทุกคนสามารถเขียนอย่างอิสระเสรีได้ คิดอย่างไรก็เขียนอย่างนั้น
พระอาจารย์ต้องการทราบว่า ในใจของพวกเขามีความรู้สึกอย่างไรต่อกิจกรรมเข้าค่ายครั้งนี้
และอีกด้านหนึ่งให้เขียนความตั้งใจจะกระทำความดีงามในอนาคตหลังจากที่เขียนเสร็จทุกคนแล้ว

พระวิทยากรให้นักเรียนนั่งเป็นแถวด้วยการหันหน้าเข้าหากัน จากนั้นพระวิทยากรเดินถือบาตร ผ่านแถวนักเรียนเพื่อให้ทุกคนนำแผ่นหัวใจของตนใส่ลงไปในบาตร เป็นพิธี ตักบาตรความดี ใส่บาตรหัวใจหรือเอาหัวใจใส่บาตรพระแล้วแต่ละจะเรียก ต่อจากนั้น พระวิทยากรจะสุมตัวอย่างหัวใจ ออกมาจากบาตรประมาณ 4 - 5 แผ่น แล้วอ่านข้อความบันทึก ให้ที่ประชุมได้รับฟัง ต่างก็ฮือฮาสนุกสนานสาธุการไปตามกัน

พิธีปิดโครงการอบรมนักเรียนกราบพระแบบเบญจางคประดิษฐ์พร้อมกัน พิธีกรเชิญประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ตัวแทนชาย-หญิง ถือพานดอกไม้ สำหรับบูชา พระรัตนตรัย นักเรียนทุกคนกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย (อิมินา สักกาเรนะฯ) (จบแล้วตัวแทน ฝ่ายชาย-หญิง ถวายพานดอกไม้แด่พระอาจารย์) กราบพระรัตนตรัย ต่อจากนั้นเตรียมเครื่องสักการะ ขอขมาพระรัตนตรัยและพระวิทยากร ดังนี้ นักเรียนผู้นำกล่าวคำขอขมา ต่อจากนั้น ถวายจตุปัจจัย ไทยธรรม ประธานสงฆ์มอบเกียรติบัตร ประธานสงฆ์ให้โอวาทและกล่าวปิดโครงการ/ให้พร/เสร็จพิธี นักเรียนทุกคนกราบลา พระรัตนตรัยเบญจางคประดิษฐ์อัญชลี วันทา อภิวาท (3 ครั้ง) จบการอบรม หลังจากนั้นนักเรียนทุกคนร่วมกันบำเพ็ญประโยชน์ทำความสะอาดสถานที่ต่างๆ ก่อนเดินทางกลับบ้านโดยสวัสดิภาพ (พระมณฑล อดุลโม ; ปัทมา เงินพอ. 2558 : สัมภาษณ์)

วัดศิริพงษ์าวาส

หลักสูตรการอบรม 3 วัน 2 คืน

กิจกรรมวันแรกของการอบรม รายละเอียดดังนี้

เวลา 09.00 น. พิธีเปิดโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน พระวิทยากรและผู้เข้าอบรมตลอดถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องพร้อมเพรียงกันที่ศาลาการอบรม จากนั้นพิธีกร เรียนเชิญประธานในพิธีฝ่ายฆราวาสจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย สวดมนต์ไหว้พระโดยพร้อมเพรียงกัน ผู้รับผิดชอบโครงการกล่าวรายงานต่อประธานในพิธี ประธานฝ่ายสงฆ์ คือ พระครูภาวนาวรสิทธิ ประธานพระวิทยากร และเจ้าอาวาสวัดศิริพงษ์าวาส ส่วนประธานฝ่ายฆราวาสกล่าวเปิดงาน และให้โอวาทพิเศษ เนื้อหาสาระ โดยมุ่งหมาย ให้เยาวชนเห็นความสำคัญของชาติ เอกลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การศึกษา มารยาทอันดีงามตลอดจนความเป็นอยู่โดยทั่วไป และให้ยึดมั่นในคำสอนของพระพุทธศาสนาเพื่อ ยึดเหนี่ยว จิตใจของคนไทย ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 22 พิธีเปิดโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน

เวลา 09.30 น. พิธีการมอบตัวเป็นศิษย์ ผู้อำนวยการโรงเรียน ครูใหญ่หรือหัวหน้าสถานศึกษานั้นๆ มอบนักเรียนที่เข้ารับการอบรมให้เป็นลูกศิษย์แก่พระวิทยากร ภายในเวลา 3 วัน ซึ่ง ผู้เข้ารับการอบรมทั้งหมดจะต้องเชื่อฟังพระวิทยากรและอยู่ในกฎระเบียบ ของค่าย ถ้าฝ่าฝืนจะต้องถูกลงโทษตามเงื่อนไขที่ผู้เข้ารับการอบรมได้ตกลงกับพระวิทยากร พระวิทยากรผู้รับผิดชอบกิจกรรมนี้ คือ พระมหาสมเกียรติ มหาวิโร.โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

ประการแรก เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้มอบตัวเป็นศิษย์แก่พระวิทยากร เป็นการฝากเนื้อฝากตัวให้อบรมบ่มนิสัยได้ ประการที่สองเพื่อให้ผู้เข้าอบรมเคารพ และเชื่อฟัง พระวิทยากร ประการสุดท้ายเพื่อให้ผู้เข้าอบรมสำนึกว่า เราเป็นศิษย์มีครูคอยอบรมสั่งสอน ด้านขั้นตอนการอบรม ดังนี้ ตัวแทนผู้เข้าอบรมชายถือพานดอกไม้หรือพานรูปเทียนแพ ตัวแทนหญิง เป็นผู้นำกล่าว ผู้เข้าอบรมทั้งหมดคุกเข่ากราบ 3 ครั้งพร้อมกัน อัญชลี วันทา อภิวาท (3 ครั้ง) กราบนมัสการพระอาจารย์ทุกรูป นับเป็นโอกาสอันดีของพวกข้าพเจ้า ที่ได้รับการอบรมธรรม อันประเสริฐนี้ ชีวิตของพวกข้าพเจ้าตั้งแต่เกิดมา มีพ่อแม่อุปการะเลี้ยงดูได้รับความอบอุ่นเสมอมา แต่บัดนี้พวกข้าพเจ้า เข้ามารับการอบรมที่นี่ เพื่อแสวงหาความดี ในโครงการอบรมคุณธรรม และปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาจิต แม้ว่าพวกข้าพเจ้าจะจากพ่อแม่มา แต่เพื่อความดีมั่นคงในความปรารถนาดีของท่านพระอาจารย์ทุกรูปที่จะมอบให้ และยอมเหน็ดเหนื่อย เสียสละเวลามารับอบรมสั่งสอน ให้พวกข้าพเจ้าเป็นคนดี พวกข้าพเจ้าจะตั้งใจรับ การอบรมด้วยความเต็มใจดังคำกลอน ดังนี้

ขอประนมก้มกราบครูอาจารย์	นมัสการพระอาจารย์ผู้สั่งสอน
พร้าฝักฝังสอนศิษย์ใจอารณ์	ด้วยอาทรหวังศิษย์เป็นคนดี
วางระเบียบวินัยไว้แจ่มแจ้ง	จะเข้มแข็งสู้ชีวิตมีศักดิ์ศรี
สอนให้ศิษย์ละชั่วยึดสิ่งดี	เป็นไม้งามประดับชีวิตให้ก้าวไกล
ด้วยดวงจิตมุ่งมาตปรารถนา	ขอสัญญายึดมั่นไม่หวั่นไหว
จะกราบไหว้พระอาจารย์สุดหัวใจ	องค์ท้าวไทรู้เห็นเป็นพยาน
จะเนิ่นนานเพียงใดใจสำนึก	น้อมรำลึกในพระคุณอบอุ่นผ산
ท่านฝึกฝนชี้แนะให้ ใจเบิกบาน	นิรันดร์กาลขอเทิดพระคุณเอยฯ
ข้าแต่พระอาจารย์ผู้เจริญ	ข้าพเจ้าทั้งหลายขอบอกกาย และใจเป็นศิษย์ที่ดีของพระอาจารย์
ข้าพเจ้าทั้งหลาย จะตั้งใจศึกษา	เชื่อฟังคำสั่งสอนและปฏิบัติตาม ด้วยความเคารพ
ทุกประการ ด้วยสัจจะวาจา	ขอให้ข้าพเจ้าทั้งหลายมีแต่ความสุข ความเจริญตลอดกาล
นานเทอญ	

พระวิทยากรกล่าวรับมอบศิษย์รับศีล 5 พบว่า ประธาน พระวิทยากร คือ พระมหาบุญนิธิ สุภาจาโร ทำหน้าที่ในการกล่าวต้อนรับ และให้โอวาท ต่อจากนั้นผู้เข้าอบรมอาราธนาศีล 5 โดยพร้อมเพรียงกัน ดังนี้ (ผู้นำเยาวชนนำกราบ 3 ครั้ง) ตัวแทนผู้เข้าอบรมยกเครื่องสักการะ บูชา / ตัวแทน ผู้เข้าอบรมกล่าวคำอาราธนาศีลพร้อมกัน สุดท้ายพระอาจารย์จะบอกอานิสงส์ของศีลต่อไปว่า ผู้เข้าอบรม กราบ 3 ครั้งพร้อมกัน (พระมหาสมเกียรติ มหาวิโร. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 10.00 น. กิจกรรมแนะนำพระวิทยากร โดยมีพระอาจารย์ ไกรภูมิ สุทธิจิตโต เป็นผู้รับผิดชอบกิจกรรมนี้ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ทราบประวัติ ชื่อ-ฉายา ภูมิลำเนาเดิม ของพระวิทยากรแต่ละรูป
 2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้สึกรอบรู้การอบรมแบบเป็นกันเอง
 3. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้เปิดใจยอมรับในบุคลิกภาพและ
- ความสามารถของพระวิทยากรทุกรูป ส่วนขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้ พิธีกรกล่าวแนะนำพระวิทยากร ทีละรูป โดยเปิดตัวด้วยเสียงเพลงวัยรุ่นที่กำลังมีชื่อเสียงโด่งดังอย่างสนุกสนานเฮฮา พร้อมกับพูด คำกลอนสลับกันไปด้วย จากนั้นพระวิทยากรจะแนะนำตัวเอง โดยใช้เวลารูปละ ไม่เกิน 2-3 นาที จนครบทุกรูป (พระอาจารย์ไกรภูมิ สุทธิจิตโต. 2558 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 23 กิจกรรมการแนะนำพระวิทยากร

เวลา 10.30 น. กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ พระวิทยากรผู้รับผิดชอบ คือ พระศิริพันธ์ อริยวิโส โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อละลายพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม เข้าสู่เป้าหมายเดียวกัน

2. เพื่อเชื่อมมนุษยสัมพันธ์ที่ดีแก่พระวิทยากรและเพื่อนๆ ซึ่งมีขั้นตอนปฏิบัติดังนี้ กิจกรรมตามหาหัวใจ แบ่งกลุ่มผู้เข้าอบรมออกเป็นสี่ต่างๆ 4 กลุ่ม เช่น กลุ่มเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เป็นต้น และยังใช้กิจกรรมเกมส์ต่างๆ เช่น เกมจำชื่อเล่น ของกันและกัน เกมสเดาใจทายความลับเพื่อน นอกจากนี้ยังบอกถึงระเบียบกติกาศาสนาและมารยาท ของสำนักปฏิบัติธรรมที่ให้ผู้เข้าอบรมได้รับทราบ และโทษของการฝ่าฝืนกฎระเบียบที่ได้ตกลงกัน เอาไว้ เช่น ทำความสะอาดสถานที่อบรม โรงครัว ห้องสุขา-ห้องน้ำ สถานที่เดินจงกรม เป็นต้น

อาจจะลงโทษเป็นกลุ่มหรือรายบุคคลแล้วแต่สถานการณ์ (พระศิริพรรณ อริยวิโส. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 11.30 น. กิจกรรมรับประทานอาหารกลางวัน พระวิทยากร ผู้รับผิดชอบ คือ พระอาจารย์สุเทพ วชิรญาณ พบว่า โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้พิจารณาถึงคุณค่าของอาหารว่ามีคุณและโทษต่อคนเราอย่างไร
2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ซาบซึ้งถึงบิดามารดาและผู้มีพระคุณ ที่นำอาหารมาให้

3. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้พิจารณาว่า การบริโภคอาหารเพียงเพื่อร่างกายให้อยู่ได้ กินเพื่อย่อย ไม่ใช่อยู่เพื่อกิน หลังจากตักอาหารมานั่งพร้อมเพรียงกันแล้ว ทุกคนกล่าวคำพิจารณาอาหารโดยพร้อมกัน “ข้าวทุกจาน อาหารทุกอย่าง อย่ากินทิ้งขว้าง เป็นของมีค่า พ่อแม่เหนื่อยยาก ลำบากหนักหนากว่าจะได้มา เปลืองแรงเปลืองทุน ขอบคุณท่านที่ปราณีเกื้อหนุน ขอตอบแทนคุณ ด้วยการทำดี ขอบคุณครับ/ขอบคุณค่ะ” กติกา “ไม่หก ไม่ดิ่ง ไม่เหลือ” (พระอาจารย์สุเทพ วชิรญาณ. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 13.30 น. กิจกรรมธรรมะบรรยาย ลัทธิความเชื่อและศาสนา พระวิทยากร ผู้รับผิดชอบ คือ พระมหาสมเกียรติ มหาวีโร โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้เยาวชนทราบถึงความเชื่อคืออะไร ความจริงเป็นอย่างไร บาป-บุญมีจริงหรือไม่
2. เพื่อให้เยาวชนได้รับทราบหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ถูกต้อง ซึ่งหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนาสอนให้เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทำความดีให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้สะอาดผ่องแผ้ว (พระมหาสมเกียรติ มหาวีโร. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 15.00 น. กิจกรรมธรรมะนันทนาการ สร้างความสามัคคี พระวิทยากรผู้รับผิดชอบกิจกรรม คือ พระอาจารย์ไกรภูมิ สุทธิธุดา โดยมียุทธประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความรักใคร่สมัคสามัคคี
 2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมแสดงความมีน้ำใจ เสียสละแก่เพื่อน
 3. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมกล้าแสดงออก มีปฏิภาณไหวพริบ
- ในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยให้นักเรียนแสดงออกให้ความหมายคำว่า “เพื่อน” ซึ่งผู้เข้าร่วมอบรมแสดงออกอย่างมากมาย จากนั้นพระวิทยากรจะสรุปความหมายต่างๆ แต่เพื่อต้องการเห็นค่านิยมดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม จึงให้เด็กนักเรียนร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ เช่น เกมยีนบนผ้าใบ 1 ตารางเมตร เกมนั่งเข้า เกมน้ำใสใจจริง (หรือเกมรู้จักสามัคคี) เกมแบกคน เป็นต้น โดยพระวิทยากรตั้งเงื่อนไขไว้ว่า ถ้าเด็กทำกิจกรรมชนะ โดยไม่ผิดกติกาจะประกาศศักดิ์ศรีต่อสาธารณชนให้ แต่ถ้าแพ้จะต้องมีสิ่งแลกเปลี่ยน เช่น อดอาหารเย็น ถูกริบธงโรงเรียน ฯลฯ ผลการเล่นเกมนี้นักเรียนที่แพ้จะเกิดการต่อรองกันขึ้น โดยไม่ต้องการสูญเสียสิ่งที่ต้องการแลกเปลี่ยน จึงยินยอมที่จะให้ทำอะไรก็ได้ ดังนั้น พระวิทยากร จึงเสนอกฎการอยู่ค่าย 10 ข้อ ดังกล่าวนั้น ให้ผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติ โดยขอตัวประกันที่จะต้องรับผิดชอบเด็กนักเรียนทั้งหมด ก็คือ เพื่อนหรือพี่เลี้ยง ประมาณ 10-20 คนเท่านั้น ดังนั้น ผู้เข้ารับ การอบรมจะไม่ทำผิดระเบียบ

ถ้าคนใดคนหนึ่งทำผิดระเบียบ บุคคลที่รับผิดชอบ คือ เพื่อน หรือพี่เลี้ยง จำนวน 10-20 คน ต้องรับผิดชอบ (พระอาจารย์ไกรภูมิ สุทธิจิตโต ; สีดา มีบุญ ; สุกัน มีศรี. 2558 : สัมภาษณ์) ดังภาพประกอบ

เวลา 16.30 น. กิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ คือ การทำความสะอาดสวดสถานที่อบรมห้องน้ำ โรงครัว ที่พัก สถานที่เดินจงกรม และบริเวณรอบวัด เป็นต้น พระวิทยากรทุกรูปช่วยกันดูแลกลุ่มผู้เข้าอบรมของตนเองที่รับผิดชอบ โดยมีวัดอุปพระสงฆ์ ประการแรกเพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้บำเพ็ญกุศลทำความดี ประการที่สองเพื่อให้ผู้เข้าอบรมฝึกความอดทนขยันขันแข็งหนักเอาเบาสู้ และไม่เห็นแก่ตัว หลังจากนั้นไปทำภารกิจส่วนตัวให้เรียบร้อย

ภาพประกอบ 24 กิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

เวลา 17.30 น. รับประทานอาหารเย็น

เวลา 18.30 น. เดินจงกรมรอบวัด พระวิทยากรทุกรูปช่วยกันดูแลและเดินจงกรมร่วมกับผู้เข้าอบรม มีวัดอุปพระสงฆ์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ปฏิบัติธรรมด้วยความรู้และเข้าใจอย่างถูกต้อง

2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีสติและสมาธิ

3. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมฝึกความอดทน (ขันติ) และความเพียร

เวลา 19.30 น. กิจกรรมธรรมะบรรยายประกอบสื่อ สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข เช่น ปัญหาเยาวชน ปัญหายาเสพติด ปัญหาสังคม ฯลฯ ล้วนเกิดจากความเห็นแก่ตัว เอาแต่ใจเปรียบ การขาดคุณธรรม จึงส่งผลให้สังคมไม่สงบสุข ฉะนั้น การแก้ไขปัญหาก็ตรงจุดควรเริ่มต้นที่ตัวบุคคลเป็นประการสำคัญ พระวิทยากรผู้บรรยายธรรม คือ พระมหาสมเกียรติ มหาวีโร โดยมีวัดอุปพระสงฆ์ ดังนี้ ประการแรกเพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ทราบถึงสถานการณ์ปัญหาต่างๆ

ในสังคม ประการที่สองเพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้หาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่างๆ และ
 ประการสุดท้ายเพื่อให้ผู้เข้าอบรม ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกับภัยสังคมต่างๆ หลังจากบรรยายเสร็จ
 พระวิทยากรสรูปเกร็ดธรรมะให้ฟัง และแม่เมตตาปล่อยผู้เข้าอบรมไปนอนหลับพักผ่อน
 (พระมหาสมเกียรติ มหาวิโร. 2558 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 25 การบรรยายธรรมะประกอบสื่อ

กิจกรรมวันที่สองของการอบรม รายละเอียดดังนี้

เวลา 04.30 น. สัญญาณระฆังให้ตื่น และทำภารกิจส่วนตัว

พระวิทยากรเปิดเสียงเพลงธรรมะเบาๆ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้รับฟัง หรือเปิดเสียงเพลงคำพุทธบูชา
 ซึ่งเป็นเพลงธรรมะฟังสบายหู เพื่อร่วมกิจกรรมทำวัตรสวดมนต์เช้า พระวิทยากรผู้เข้ารับผิดชอบ คือ
 พระสุเทพ วชิรญาณ มีวิธีการและขั้นตอนปฏิบัติการทำวัตรสวดมนต์เช้า (แปล) จากนั้นนั่งสมาธิ
 แม่เมตตา เป็นเสร็จพิธีทำวัตรสวดมนต์เช้า (พระสุเทพ วชิรญาณ. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 06.00 น. กิจกรรมการบริหารจิตและเจริญปัญญา ผู้รับผิดชอบ
 กิจกรรมคือ พระอาจารย์ศิริพรรณ อริยวิโส โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ปฏิบัติธรรมตามแนวทางวิปัสสนากรรมฐาน
2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีสติและสมาธิมากขึ้น จิตใจไม่ฟุ้งซ่าน

สงบมากขึ้น

3. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมฝึกความเพียรอดทนในการเดินจงกรม
 และนั่งสมาธิ โดยมีวิธีปฏิบัติในการเดินจงกรม 6 (พระอาจารย์ศิริพรรณ อริยวิโส. 2558 :
 สัมภาษณ์)

เวลา 07.00 น. รับประทานอาหารเช้าเหมือนเดิมทุกวัน

เวลา 08.30 น. กิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย พระวิทยากร
ผู้รับผิดชอบ คือ พระสุเทพ วชิรญาณ มิวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ประการแรกเพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้อนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงาม
ไม่ให้สูญหาย

2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้แสดงออกถึงมารยาทอันดีงามที่ควร
แก่การกระทำอย่างยิ่ง

3. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ปฏิบัติตัวถูกต้อง

4. เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกของความเป็นไทยความมีเอกลักษณ์

เป็นของตนเอง มารยาทไทย ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น เพื่อให้เยาวชนได้รู้สึหวงแหน
สิ่งดังกล่าว โดยมีหลักการ คือ ยิ้ม ไหว้ ทักทาย (ย. ว. ท.) การกราบเบญจางคประดิษฐ์
การไหว้บุคคล 3 แบบ ได้แก่ ไหว้บุคคลเสมอกัน ไหว้ผู้ใหญ่ และไหว้พระสงฆ์ และการจัดโต๊ะหมู่
บูชาที่ถูกต้อง เป็นต้น (พระสุเทพ วชิรญาณ ; วาสนา ภาคนอก. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 10.30 น. กิจกรรมกำเนิดจักรวาล โลก และชีวิต ดาราศาสตร์
ทำให้เรารู้จักเรื่องจักรวาลธรณีวิทยาทำให้เรารู้เรื่องโลก และชีววิทยาทำให้เรารู้เรื่องของชีวิตและ
ชี้ให้เห็นถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์ที่มีเหตุผล

เวลา 11.30 น. รับประทานอาหารกลางวัน

เวลา 13.00 น. กิจกรรมพื้นฐานของชีวิต ได้แก่ ศิล 5 คืออะไร
จำเป็นหรือไม่ มีแนวทางการปฏิบัติอย่างไร เมื่อทำแล้วจะเกิดผลอย่างไร ถ้าฝ่าฝืนจะมีโทษอย่างไร
เป็นการบรรยายธรรมประกอบสื่อ พระมหาสมเกียรติ มหาวิโร ผู้รับผิดชอบกิจกรรมธรรมะบรรยาย

เวลา 14.30 น. กิจกรรมกู่ศักดิ์ศรี หรือ เกมสวัสดีใจ เยาวชน
ในปัจจุบันมีความเห็นแก่ตัวมากกว่าเห็นแก่ส่วนรวม ขาดระเบียบวินัยในตนเอง เมื่อมีปัญหา
ก็ใจร้อนวู่วาม ใช้กำลังมากกว่าเหตุผล ขาดความรอบคอบ รักพวกพ้องในทางที่ผิด ชอบตั้งกลุ่ม
เรียกร้องประท้วง เมื่อมีปัญหาไม่ปรึกษาผู้ใหญ่ เช่น พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครู อาจารย์
ขาดผู้นำที่มีคุณธรรม ไม่ฉลาดในการแก้ไขปัญหา จึงต้องฝึกอบรมโดยใช้กิจกรรมการสร้างสัมพันธ์
เพื่อให้เยาวชนได้เผชิญสถานการณ์จริง เช่น เกมร้อยใจ เกมเยาวชนกู้ชาติ โดยพระวิทยากรจะปลูก
พลังความพร้อมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ต่อสู้เพื่อศักดิ์ศรีของโรงเรียน เพื่อครู อาจารย์
และเพื่อตนเองหรือไม่ ซึ่งทุกสถาบันเด็กนักเรียนต้องการกู่ศักดิ์ศรีของโรงเรียนดังกล่าวกลับคืน
ดังนั้น ทุกคนจึงมีความตั้งใจที่จะทำกิจกรรมนี้ให้ผ่าน แต่พระวิทยากรจะตั้งเงื่อนไขว่า ถ้านักเรียน
ชนะจะคืนครูอาจารย์และทุกสิ่งทุกอย่างที่ยึดมาให้คืน แต่ถ้าแพ้ ครู อาจารย์ที่ตกเป็นตัวประกัน
ต้องรับผิดชอบ เมื่อชนะทำกิจกรรมเด็กนักเรียน ครู อาจารย์และพี่เลี้ยงจะช่วยเหลือทำกิจกรรม
ด้วยความร่วมมือกันอย่างเต็มที่ แต่ส่วนใหญ่จะทำผิดกฎกติกาที่พระวิทยากรกำหนดไว้ทำให้นักเรียน
ไม่ผ่านกิจกรรม เพราะฉะนั้น ครู อาจารย์จะต้องรับผิดชอบ โดยเฉพาะพระวิทยากรจะลงโทษครู
อาจารย์ ซึ่งลูกศิษย์ก็จะไม่ยินยอม จึงเกิดการเจรจาต่อรอง คืออยากจะแก้ไขปรับตัวใหม่
มีการแสดงเหตุผลมากมาย แต่สุดท้ายพระวิทยากรจะยืนเงื่อนไขให้นักเรียนเลือก 2 อย่าง คือ
การเข้าใจ กับการวัดใจ แล้วสอบถามเด็กนักเรียนที่จะเลือกสิ่งใด เด็กนักเรียนก็จะเลือกวัดใจ

เพื่อช่วยเหลือครู อาจารย์ เมื่อเด็กเลือกวัดใจ พระวิทยากรจะเรียกผู้เข้ารับการอบรมว่า ใครเคยเกี่ยวข้องกับยาเสพติดทั้งอดีตและปัจจุบันไม่ว่าเสพ ขยาย ให้แสดงตัวออกมา ซึ่งผู้เข้ารับการอบรมที่มีพฤติกรรมดังกล่าว จะสำนึกผิดและออกมารับสารภาพเพื่อช่วยเหลือครู อาจารย์ทุกคนจะปรบมือและให้กำลังใจ มีการให้อภัยกัน มีการขอโทษกันต่อสิ่งที่ได้ทำผิดพลาดมาในอดีตและต่อไปนี้จะเลิกเกี่ยวข้องกับอบายมุขและสิ่งเสพติดทุกชนิดตลอดไป เมื่อนักเรียนรับสารภาพผิดแล้ว พระวิทยากรจะคืนทุกสิ่งทุกอย่างให้กับสถาบันหรือโรงเรียน (วัฒนา ขอสินกลาง ; ดุษณี พันธุ์ประสิทธิ์. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 15.30 น. ทบทวนกฎระเบียบ 10 ข้อ พระวิทยากรทบทวนกฎระเบียบ 10 ข้อปรากฏว่า ยังมีผู้เข้ารับการอบรมไม่ปฏิบัติตาม ดังนั้น ตัวประกันจะถูกลงโทษโดยพระวิทยากร เช่น ไปคาบถาดอาหารที่ล้างไม่สะอาด ให้กราบเพื่อน ฯลฯ ซึ่งผู้เข้ารับการอบรมจะถูกกดดันที่พระวิทยากรลงโทษบุคคลที่ไม่ได้กระทำความผิดแต่ต้องมารับผิดชอบแทนเพื่อน จึงคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหานี้ โดยในขั้นตอนนี้จะเกิดผู้นำตามธรรมชาติมากมาย ที่ออกมาแสดงเหตุผลต่อหน้าพระวิทยากรเพื่อช่วยเหลือเพื่อน บางครั้งต้องไปปรึกษาครู อาจารย์ ให้ออกมาช่วยเหลือเด็กนักเรียน ซึ่งจะเห็นความรักความผูกพันที่ครูมีให้กับลูกศิษย์ และพร้อมที่จะรับผิดชอบแทนลูกศิษย์ ให้อยู่ในกฎระเบียบ 10 ข้อ และระเบียบของโรงเรียนต่อไป โดยจะให้ครู อาจารย์ได้สั่งสอนลูกศิษย์ และให้ลูกศิษย์ได้แสดงความกตัญญูโดยการกราบขอขมาครู อาจารย์ แต่พระวิทยากรตั้งเงื่อนไขไว้ว่า ครูจะต้องรับผิดชอบในสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งหมด ซึ่งครู อาจารย์ก็ยินยอมเพื่อลูกศิษย์ (สุชาติ รักขมณี ; ทองคุณ ภาพักดี. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 16.30 น. เตรียมตัวเตรียมใจ ใช้กิจกรรมเสริมสร้างประสบการณ์ ฝึกสมาธิ ฝึกสติร่วมร้องเพลงชาติ เพลงประจำโรงเรียน เพลงสร้างสรรค์สังคม และเพลงธรรมะ

เวลา 17.00 น. บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ปักกวาดเช็ดถูสถานที่ต่างๆ ภายในวัด โดยทำงานเป็นทีมเป็นกลุ่ม เพื่อเสริมสร้างความสามัคคี มีวินัย และมีน้ำใจที่ดีต่อกัน

เวลา 18.00 น. รับประทานอาหารเย็นโดยพร้อมเพรียงกัน

เวลา 19.00 น. กิจกรรมธรรมะบรรยายประกอบสื่อ เรื่องภัยชีวิต ชีวิตของมนุษย์ จะถูกคุกคามจากภัยต่างๆ เช่น ภัยที่เกิดจากธรรมชาตินอกจากนั้นก็ยังมีภัย ซึ่งเกิดจากการกระทำของมนุษย์ด้วยกันเอง เช่น ภัยจากอบายมุข และยาเสพติด โดยนำเสนอด้วยสื่อวีดิทัศน์ ซึ่งเด็กนักเรียน จะให้ความสนใจมาก และเรื่องฉากสุดท้ายของชีวิต เป็นการนำเรื่องราวชีวิตของคนตายมานำเสนอ ในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เยาวชนเกิดความสังเวชสลดต่อมรณกรรมของบุคคลต่างๆ ที่นำมาเสนอเป็นอุทาหรณ์ และให้ตระหนักถึงความสำคัญของชีวิต ขณะที่มีลมหายใจอยู่สามารถทำประโยชน์ให้กับตนเองและประเทศชาติได้อย่างมหาศาล (ฤทธิ ภูมิลา ; สุวรรณแผ้วพงษ์. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 20.00 น. กิจกรรมจุดเทียนปัญญา หรือ จุดเทียนอุดมการณ์ เพื่อให้ตนเองได้รับสิ่งที่ดีงาม และพร้อมที่จะทำความดีเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พ่อหลวงของปวงชน โดยร่วมกัน ร้องเพลงสดุดีต่อในหลวง ซึ่งเป็นกิจกรรมระหว่างบุคลากรในโรงเรียนที่ประทับใจอย่างยิ่ง (พัชรินทร์ เดชพลกรัง ; ปรีดา ชาติวุฒ. 2558 : สัมภาษณ์)

กิจกรรมวันที่สามของการอบรม รายละเอียด ดังนี้

เวลา 04.30 น. สัญญาณระฆังตื่นนอน

เวลา 05.00 น. ธรรมะรับอรุณ เป็นการแสดงปณิณณกรรม

สวดมนต์ทำวัตรเช้า อบรมจิตตภาวนา ต่อจากนั้นเบิกบานยามเช้า (ฝึกโคยะและกายบริหาร)
เป็นการบริหารร่างกายให้เตรียมพร้อมสำหรับกิจกรรมในวันใหม่ เช่น เกมสรีดถั่ง เกมสแข่งกระบวน
รถไฟ เกมสสัตว์น้ำ-สัตว์บก เป็นต้น

เวลา 07.00 น. รับประทานอาหารเช้า/ เก็บสัมภาระและ
ทำความสะอาดให้เรียบร้อย

เวลา 08.30 น. กิจกรรมตักบาตรความดี เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรม
เขียนข้อความ สิ่งที่ยากจะทำความดี และสิ่งที่ต้องการจะเลิกอบายมุขทั้งหมด ในกระดาษรูปหัวใจ
สีขาว และใส่ลงไปในบาตรพระวิทยากร (ศิริพรรณ ชัยวิรัตน์ ; นลินรัตน์ ศิริดิลลภภัทร์. 2558 :
สัมภาษณ์)

เวลา 09.30 น. ตอบปัญญาคาใจและสรุปกิจกรรม พระวิทยากร
จะร่วมกันตอบปัญหาต่างๆ ที่บุคลากรในโรงเรียนถามและสรุปกิจกรรมที่ทำมาทั้งหมด เพื่อให้เห็นโทษ
ของยาเสพติดให้เห็น สัจธรรม เกิดจิตสำนึกในการพัฒนาตนเอง ปลุกฝังเจตคติ ค่านิยมในทางที่ดี
กล้าทำความดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง สร้างอุดมการณ์ชีวิต เลื่อมใสในพระรัตนตรัย จรรโลงสถาบัน
ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สืบทอดเจตนารมณ์ในความเป็นพุทธบุตร ครองตน ครองคน
ครองงานมุ่งหาความรู้ เชิดชูความเป็นไทย และห่างไกลยาเสพติด (เสถียร เหล่าคนคำ. 2558 :
สัมภาษณ์)

เวลา 10.00 น. กิจกรรมกตัญญูกตเวที เป็นการปลูกฝังให้เยาวชน
เกิดความกตัญญูกตเวทีโดยการบรรยายประกอบวีดิทัศน์ เช่น การเกิด บ้านพักคนชรา แม่คนเดียว
เลี้ยงไม่ได้ ลูกกตัญญูกตเวที เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้เด็กเกิดสำนึกระลึกถึงพระคุณของพ่อแม่
โดยมีขั้นตอนของกิจกรรม ดังต่อไปนี้ พระวิทยากรจะนำเสนอสื่อการอบรม เช่น ความเป็นอยู่
ของบ้านพักคนชรา เพื่อชี้ให้เห็นว่า พ่อแม่รักลูกอย่างไร ทั้งๆ ที่รัก ทำไมต้องเอาพ่อ แม่ไปไว้
ที่บ้านพักคนชรา และสื่ออื่นๆ ที่ชี้ให้เห็นว่า บุคคลในสังคมปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะขาดความกตัญญู
กตเวที ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ชี้ชัดได้ว่า ใครเป็นคนดีหรือไม่ดีอย่างไร สภาพแนวโน้มดังกล่าวให้บุคคล
ที่เป็นพ่อแม่ คอยดูแลและเลี้ยงเรายุ่งคืดอย่างไร แล้วเรียกเด็กที่ขาดพ่อ ขาดแม่ มายืนด้านหน้า
เพื่อแสดงความรู้สึกในฐานะที่ขาดพ่อแม่ ไม่มีพ่อแม่คอยดูแลเป็นอย่างไร แล้วให้เขาบอกเพียงว่า
พ่อแม่สำคัญอย่างไร พระวิทยากรให้พ่อแม่ หรือครูผู้หนึ่งมาเป็นตัวแทนมาอ่านจดหมาย
จากแม่ถึงลูก เพื่อแสดงความรู้สึกของพ่อแม่ ที่มีต่อลูก รัก ห่วง หา อาลัย คิดถึงลูกขนาดไหน
แม่กลับได้รับสิ่งที่ตรงกันข้ามเสมอพระวิทยากรเรียนเชิญพ่อแม่ ครู ออกมาให้กำลังใจเด็กที่ขาดพ่อแม่
และรับดูแลความรู้สึกในฐานะเป็นพ่อครู แม่ครู และให้เพื่อนออกมาให้กำลังใจพอประมาณผู้เข้ารับ
การอบรมร่วมกันร้องเพลง ที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับพระคุณแม่ โดยพระวิทยากรฉาย เนื้อเพลง
ให้ทุกคนเห็นและร้องพร้อมกันอย่างเต็มเสียงเต็มอารมณ์ ความรู้สึกเป็นการร้องเพลงเพื่อผู้เป็นแม่
ของแต่ละคนขณะนั้น ถ้าผู้ปกครองอยู่ในที่ประชุม พระวิทยากรก็จะให้เด็กที่มีผู้ปกครองไปกราบ

ขอขมาโทษ ที่เคยทำผิดพลาด ไม่เชื่อฟัง เป็นการเริ่มต้นที่จะปฏิบัติตนในความเป็นลูกที่ดีต่อไป ทั้งหมดเป็นกิจกรรมที่มุ่งให้เด็กแสดงออกถึงคุณธรรมและจริยธรรม หรือจิตสำนึกที่ได้รับการปลูกฝัง ตลอดการอบรมตามปรัชญาค่าย รู้คุณธรรมและกล้าแสดงออก อันเป็นผลสัมฤทธิ์ของการอบรม ที่เป็นรูปธรรมเบื้องต้น (พระอาจารย์ไกรภูมิ สุทธิจิตโต ; เส็ง บุญมั่น ; มะลิ วงษาเลิศ. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 11.00 น. พิธีปิดโครงการปฏิบัติธรรม ให้เยาวชนตระหนักถึง บทบาทในความเป็นพ่อ แม่ คนที่สอง จึงจัดกิจกรรมกราบครู อันเป็นที่รักและเคารพของเยาวชน กราบขอขมาสิ่งที่เคยล่วงเกินด้วย กายวาจา ใจและขอพรจากท่าน จากนั้นพระวิทยากรจะมอบลูกศิษย์คืนให้กับผู้อำนวยการโรงเรียนและมอบเกียรติบัตร ให้โอวาทและปิดการอบรม เป็นอันสิ้นสุด การอบรม จากนั้นเยาวชนเดินทางกลับภูมิลำเนา

วัดบูรณ

หลักสูตรการอบรม 3 วัน 2 คืน

กิจกรรมการอบรมวันแรก รายละเอียด ดังนี้

กิจกรรมพิธีเปิดโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เวลา 09.00 น. พระวิทยากรและ ผู้เข้าอบรมพร้อมกันที่ศาลาการอบรม มีจุดประสงค์เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้ระเบียบ พิธีกรรมรู้จักการเข้าสังคม เป็นต้น โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้ เมื่อประธานนั่งเรียบร้อยแล้ว หัวหน้า ผู้เข้าอบรมสั่งว่า “ผู้เข้าอบรมทำความเคารพท่านประธาน” ผู้เข้าอบรมทั้งหมดกราบ 1 ครั้ง แล้วลุกขึ้นนั่งตัวตรง ประนมมือไหว้พร้อมกล่าวว่า “สวัสดีครับ/ค่ะท่านประธาน” จากนั้น พิธีกรเชิญประธาน จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย พอประธานลุกขึ้นไปจุดธูปเทียน นักเรียนนั่งคุกเข่า ขึ้น พระวิทยากร ครูอาจารย์ ท่านผู้มีเกียรติ ที่นั่งเก้าอี้ทั้งหมดยืนขึ้น ประธานจุดเทียนเล่มที่ 1 ทุกคนประนมมือ ประธานทำหน้าที่บนเวทีเสร็จแล้ว ลงมายืนหันหน้าไปทางโต๊ะหมู่ ต่อจากนั้น พระอาจารย์นำกล่าวบูชาพระรัตนตรัย ทุกคนว่าตาม ประธานยืนที่สแตนด์รับฟังคำกล่าวรายงาน เยาวชนนั่งพับเพียบ และทุกคนนั่ง ณ ที่ของตน ประธานปราศรัยเสร็จแล้วนักเรียนรับว่า “สาธุ” (ไม่ปรบมือ) หัวหน้าเยาวชนสั่งว่า “เยาวชนทำ ความเคารพและขอบคุณท่านประธาน” เสร็จพิธี จากนั้นเป็นกิจกรรมมอบตัวเป็นศิษย์ มีจุดประสงค์เพื่อละลาย พฤติกรรมของเยาวชน ให้มีจิตใจพร้อมที่จะเข้ารับการอบรมจริยธรรมกับพระอาจารย์ ซึ่งมีขั้นตอน ในการปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนพิธีมอบตัวเป็นศิษย์ ดังนี้ คณะพระอาจารย์และครูอาจารย์ นั่งบนเก้าอี้ แจกเทียนแก่พระ ครูเยาวชน เยาวชนกราบ 3 ครั้ง ให้ครู เยาวชนนั่งสงบจิต ให้เป็นสมาธิแล้วปิดไฟ จากนั้นพระวิทยากรบรรยายถึงสภาพปัญหาสังคมของมนุษย์ บรรยาย การเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้า บรรยายการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พระผู้เป็นประธานจุดเทียน และเปิดเพลงพระรัตนตรัยเบาๆ หรือเพลงแสงเทียน บรรยายพระพุทธรูป 3 ประการ พระอาจารย์ ต่อเทียนให้ครู ครูต่อให้นักเรียน สวดสรรเสริญพระพุทธรูปพร้อมกัน (เปิดเพลงองค์ใดพระสัมพุทธเจ้า) พระอาจารย์กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ จากนั้นตัวแทนเยาวชนนำกล่าวมอบตัวเป็นศิษย์ “พุทธบุตร” ดังนี้

ข้าแต่คณะพระคุณเจ้าผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, มีความตระหนักดีว่า, ชีวิตนี้สามารถพัฒนาได้, พวกข้าพเจ้าทั้งหลาย, จึงพยายามเป็นอย่างยิ่ง, ในการขวนขวาย, เพื่อพัฒนาตนเอง, ยกระดับชีวิตของตนเองให้สูงขึ้น, เหมือนดอกบัวที่เกิดขึ้นในโคลนตม, แต่ขึ้นมาบานอยู่เหนือน้ำ, โดยไม่เปื้อนโคลนและเปือกน้ำ, มีแต่ความบริสุทธิ์ จึงคู่ควรเป็นดอกไม้บูชาพระพุทธเจ้า, แม้พวกข้าพเจ้าทั้งหลาย, ก็พยายามพัฒนาตนเองให้เป็นคนเช่นนั้น คณะพระคุณเจ้าที่เคารพ, แต่การพัฒนาตนเอง, และยกระดับชีวิตของตนเอง, ให้สูงขึ้นไปนั้น, นับเป็นภาระที่หนักมากของชีวิต, ลำพังสติปัญญาของพวกข้าพเจ้าเอง, ซึ่งมีอยู่ขณะนี้, ย่อมยากเหลือเกิน, ที่จะพัฒนาตนเอง, ให้ประสบความสำเร็จ, ในระดับสูงสุดได้, จึงต้องอาศัยความเมตตา กรุณา, จากคณะพระคุณเจ้า, ช่วยแนะนำพร่ำสอนอีกส่วนหนึ่ง, และนับว่าเป็นส่วนสำคัญมากทีเดียว คณะพระคุณเจ้าที่เคารพ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, เข้าใจถึงความรักความห่วงใย, และความปรารถนาดี, ของครูอาจารย์ด้วยดีเสมอมา, และเมื่อทราบว่าคณะครูอาจารย์, มีความประสงค์จะให้ข้าพเจ้าทั้งหลาย, เข้าร่วมปฏิบัติธรรม, สู่ความเป็น “พุทธบุตร”, เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยแล้ว, ข้าพเจ้าทั้งหลายยังมีความซาบซึ้ง, ในพระคุณของท่านมากขึ้น, ท่านมิใช่พ่อก็เหมือนพ่อ, ท่านมิใช่แม่ก็เหมือนแม่, ที่มีความหวังดีต่อพวกเราอยู่เสมอด้วยความสำนึกในพระคุณอันยิ่งใหญ่, ข้าพเจ้าทั้งหลายจึงขอน้อมกายและใจ, มอบให้แก่พระคุณเจ้าและครูอาจารย์, เพื่อเป็นศิษย์ที่ดีของท่านทั้งหลาย, อันจะนำมาซึ่งความสุขความเจริญ, ต่อข้าพเจ้าทั้งหลายสืบไป

คำกล่าวปฏิญาณตน

คำปฏิญาณตน หมายถึง ความตั้งใจหนักแน่น ในการที่จะดำรงตนมิให้ผิดพลาดในการดำเนินชีวิตและในหน้าที่การงาน ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจความคิดฝ่ายต่ำ จึงกล่าวคำปฏิญาณตน ต่อวัตถุหรือบุคคลที่ตนเคารพนับถือ เพื่อผู้ที่อยู่ร่วมกันในที่นั้นได้รับทราบถึงความตั้งใจของพวกเราชาวพุทธบุตร พระอาจารย์เป็นผู้นำกล่าวให้นักเรียนว่าตาม 3 ครั้ง ดังนี้

นะ อะนะริยัง กะริสสามิ

พุทธบุตร จักไม่กระทำการที่ต่ำทราม

พุทธบุตร จักทำแต่สิ่งที่ดีงาม

พุทธบุตร จักช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ นี่คือความสุข

ของพวกเราชาวพุทธบุตร

อิมายัง ภันเต อาจะริยะ อัตตะภาวัง, ตุมหากัง

ปะริจจะขามิ กัมมัญฐานัง เทหิ.ฯ

“ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ, ข้าพเจ้าขอบมอบกายถวายอัตตภาพนี้, แต่พระอาจารย์ผู้ให้พระกรรมฐาน, เพื่อความเป็นพุทธบุตร” ข้าพเจ้าจะตั้งใจศึกษา, เชื่อฟังคำสั่งสอน, และปฏิบัติตามด้วยความเคารพทุกประการ, ด้วยสัจจะวาจา, ขอให้ข้าพเจ้าทั้งหลาย, มีแต่ความสุขความเจริญในชีวิตทั้งทางโลกและทางธรรม, โดยทั่วหน้ากันทุกคน.....เทอญฯ.”

พอกล่าวคำปฏิญาณเสร็จแล้ว พระอาจารย์กล่าวจงใจให้พุทธบุตรเห็นชัดในการกระทำของตนเองว่า ใครทำดีย่อมได้รับผลดี ใครทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว และให้พุทธบุตรนั่งหลับตาทำจิตใจ ให้สงบ ทบทวนความเป็นไปของชีวิต แล้วเปิดเพลงทำดีได้ดีแน่นอน พอเพลงจบลงก็เป็นอันเสร็จพิธี

กล่าวคำมั่นสัญญา

คำมั่นสัญญา หรือสัญญาใจ หมายถึง คติเตือนใจ ที่ผู้อยู่ค่ายพุทธบุตรได้ให้คำมั่นสัญญาไว้กับตัวเองเป็นสัญญาของสัตบุรุษ ที่มีความตั้งใจมั่น ในการป้องกันตนเองไม่ให้ตกลงไปในหล่มแห่งความชั่วร้ายต่ำทราม

พระอาจารย์เป็นผู้นำกล่าว ให้นักเรียนว่าตาม 3 ครั้ง ดังนี้
นะ อะนะริยัง กะริสสามิ เราจักไม่กระทำการสิ่งที่ต่ำทราม
แล้วตัวแทนกล่าวเป็นคำกลอน ดังนี้

ขอตั้งจิตปณิธานอย่างหาญกล้า ดวงจิตข้าจะคงมั่น
ไม่หวั่นไหวจะนับถือสักการะพระรัตนตรัย ทั้งกายใจจักแน่วแน่มิแปรปรวนจะปฏิบัติตามหลักธรรม
คำสอนสั่ง เพื่อเหนี่ยวรั้งดวงใจไม่ผันผวนแม้จะมีผู้ใดมุ่งไฟชวน จะไม่ดวนเปลี่ยนใจไปศรัทธาจะแน่วแน่มิ
ชื่อตรงองค์พุทธะ ด้วยสัจจะยึดมั่นพระศาสนาจะทำทานรักษาศีล ภาวนา ขอสัญญาถือไตรรัตน์
เป็นฉัตรชัยมาเข้าค่ายคุณธรรมน้อมนำจิต สิ่งใดผิดพร้อมปรับปรุงและแก้ไขเพื่อเลื่อนขั้นตัวเองสูงขึ้นไป
ยกตนให้สูงค่ากว่าคำว่า “คน” ต่อไปนี้มีชื่อว่า “พุทธบุตร” ไม่ยังหยุดตั้งใจฝึกฝนจะรักเกียรติ
และศักดิ์ศรีความดีตน เพื่อทุกคนเอาอย่าง ในทางดีจักเดินตามรอยบาทองค์พระพุท “พุทธบุตร”
ย่อมตระหนักซึ่งศักดิ์ศรีไม่กระทำการต่ำทรามความอับริย จักทำดีด้วย กาย วาจา ใจ จักช่วยเหลือ
ผู้อื่นให้พ้นทุกข์ เป็นความสุขของชีวิตจิตแจ่มใส ทำความดีโดยไม่หวังผลจากใคร แต่ทำเพื่อยกจิตใจ
ให้ถึงธรรมสุดท้ายนี้ ลูกขออย่าในคำมั่น ตามปณิธานอย่างมั่นใจไม่ถลำแม้มีทุกข์ปางตายไม่ทิ้งธรรม
รักษาความเป็น “พุทธบุตร สดชิพเอย”

ปณิธานพุทธบุตร

ปณิธาน พุทธบุตร เพื่อเยาวชนจะอดทน ขยัน-ประหยัด
ชื่อสัตย์มั่น กตัญญู รู้วินัย สิ่งสำคัญ อบายมุข ทุกวัน ต้องหนีไกล ท่านอาจารย์ สอนสั่ง
จงจำไว้แล้วนำไป ปฏิบัติ ไม่ขาดสาย ถ้าทำดี ได้ทุกวัน ไม่คลอนคลาย คนทั้งหลาย จะรักเรา
เพราะเราดี ฯ

กติกาในการเข้าค่ายพุทธบุตร

กติกาในการอยู่ค่ายพุทธบุตรนั้นจะไม่เน้นระเบียบเป็นข้อๆ
เหมือนทั่วไป แต่อาศัยการแนะนำสั่งสอนให้เด็กมีความสำนึกว่า อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำและ
สามารถบังคับตัวเองได้ โดยสอนเน้นการประพฤติทางกาย วาจา ใจ (กายอ่อนน้อม วาจาอ่อนหวาน
จิตใจอ่อนโยน) (พระครูพินิจสมณวัตร. 2558 : สัมภาษณ์ ; สุครีพ พูนชัย. 2558 : สัมภาษณ์)
เวลา 10.00 น. กิจกรรมแนะนำตัวพระวิทยากร มีจุดประสงค์
เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้รู้จัก ชื่อ-ฉายา-นามสกุล ของพระวิทยากรแต่ละรูป เพื่อทำความรู้จัก
อย่างอบอุ่นเป็นกันเอง

เวลา 10.30 น. กิจกรรมละลายพฤติกรรม จุดประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้นักเรียนได้มีระเบียบวินัย ให้มีความรับผิดชอบ
มีความสามัคคีในพิธีกรรมที่จัดให้มีขึ้น ในการฝึกซ้อมพิธีการต่างๆ ดังต่อไปนี้

ประการแรก การเข้าห้องอบรม สั่งให้เยาวชนจัดแถว
ให้คนหน้าสุดยืนเป็นแบบคนอื่นๆ ยกมือขวายืนมา ข้างหน้าแล้วถอยหลังไปจนปลายนิ้วมือ
ห่างจากแผ่นหลังของคนที่ยืนอยู่ข้างหน้าสองคืบ สั่งเยาวชนให้ขวาทัน จัดตัวเองให้ยืนงมูก

ตรงคอคนหน้า เมื่อพระอาจารย์สั่งให้นั่ง ให้นักเรียนประนมมือไหว้แล้วกล่าวคำว่า “ขอบคุณครับ/ค่ะ พระอาจารย์” วิธีนั่งให้ย่อเข่าซ้ายลงก่อน แล้วตามด้วยเข่าขวา นั่งลงแล้วคุกเข่าผู้ชายนั่งท่าเทพบุตร ผู้หญิงนั่งท่าเทพธิดา แล้วกราบพระรัตนตรัย 3 ครั้ง แล้วจึงนั่งพับเพียบ ด้วยการจัดปลายเท้า มาทางด้านหลัง

ประการที่สอง วิธียืน-นั่ง เปลี่ยนท่านั่ง ดังนี้ ถ้านั่งพับเพียบอยู่ แต่ต้องการจะยืนต้องปฏิบัติดังนี้ นั่งคุกเข่ายกเข่าข้างขวาดังตรง แล้วยืนขึ้น เมื่อนั่งพับเพียบนานๆ รู้สึกเมื่อยหรือปวดให้เปลี่ยนท่านั่งดังนี้ นั่งคุกเข่าขึ้นแล้วตัวดปลายเท้าเปลี่ยนไปอีกข้างหนึ่งทาง ด้านหลัง

ประการที่สาม วิธีกราบ กราบพระรัตนตรัย ให้กราบ แบบเบญจางคประดิษฐ์ 3 ครั้ง กราบพ่อแม่ครูอาจารย์นั่งพับเพียบยื่นมือออกไปข้างหน้าไม่ต้อง แมมือกราบ เอาหน้าผากวางลงบนสันกระดูกมือ 1 ครั้ง

ภาพประกอบ 26 กิจกรรมทำวัตรสวดมนต์เช้า/นั่งสมาธิ

เวลา 11.30 น. รับประทานอาหารกลางวัน เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ พิจารณาอาหารหวานคาว ว่าให้เรารู้จักประมาณในการบริโภค กินเพื่ออยู่ไม่ใช่อยู่เพื่อกิน ให้รู้จัก พระคุณของผู้นำอาหารมามอบให้ โดยกติกาของค่ายพุทธบุตร คือ “ไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ” ก่อนจะรับประทานอาหารให้ทุกคนกล่าวคำพิจารณาอาหารโดยพร้อมเพรียงกัน “ข้าวทุกจาน อาหารทุกอย่าง อย่ากินทิ้งขว้าง เป็นของมีค่า พ่อแม่เหนื่อยยากลำบากหนักหนา สงสารบรรดา คนไม่มีกิน ข้าวทุกเม็ดนั้นคือผลิตผล หยาดเหงื่อผู้คน ขอบคุณ ขอบคุณ ขอบคุณ ขอบคุณที่ท่าน เมตตา กรุณานำอาหารมาให้ พวกเราซาบซึ้งน้ำใจ ตั้งแต่นี้ต่อไป จะทำความดีตอบแทน (ผู้ชาย-ขอบคุณครับ/ ผู้หญิง-ขอบคุณเจ้าค่ะ)” หลังจากรับประทานอาหารเสร็จแล้ว ทุกคนนำภาชนะ ใส่อาหารของตนเองไปล้างทำความสะอาดให้เรียบร้อย

เวลา 13.00 น. กิจกรรมศาสนพิธีและมารยาทชาวพุทธที่ควรรู้
มีจุดประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการปฏิบัติศาสนพิธี และมารยาทชาวพุทธที่ถูกต้อง และเป็นการรักษาไว้ซึ่งมารยาทที่ดีงามของคนไทย โดยมีหลักการปฏิบัติ ดังนี้ ประการแรกการประพฤติทางกาย (กายอ่อนน้อม) ยืนเรียบร้อย เดินเรียบร้อย นั่งเรียบร้อย นอนเรียบร้อย รับประทานอาหารเรียบร้อย ไม่ถือเอาสิ่งของของผู้อื่น ด้วยเจตนาลักขโมย ไม่ทำลายของรักของผู้อื่น ไม่ล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ไม่เสพของมีนเมา ทุกชนิด เดินผ่านพระอาจารย์หรือครูอาจารย์ให้ยกมือไหว้ทุกครั้ง ไม่ออกไปนอกบริเวณค่าย และไม่ซื้ออาหารมารับประทานนอกเวลา ประการที่สองการประพฤติทางวาจา (วาจาอ่อนหวาน) ไม่พูดเท็จ พูดแต่ความจริง ไม่พูดคำหยาบ พูดแต่คำไพเราะ อ่อนหวาน มีหางเสียง ไม่พูดยุยง ให้แตกแยก พูดแต่ถ้อยคำที่ให้เกิดแต่ความสามัคคี ไม่พูดเพ้อเจ้อไร้สาระ พูดแต่สิ่งที่มีประโยชน์ เป็นสุภาพดี พูดด้วยเมตตาจิต ปราศรณาให้ผู้อื่นได้ปัญญามีความสุข พูดกับพระอาจารย์ต้องประนมมือทุกครั้ง

ประการสุดท้าย การประพฤติทางใจ (จิตใจอ่อนโยน) มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข เมื่อเห็นผู้อื่นมีความสุขก็พลอยยินดีด้วย ไม่ริษยาหรือคิดทำลาย มีน้ำใจเสียสละไม่เห็นแก่ตัว โดยถือคติว่า “เมื่อถึงคราวเสียสละ เราออกหน้า เมื่อมีผลประโยชน์ เข้ามาเราอยู่หลัง” รู้จักให้อภัยไม่ถือโทษโกรธแค้นไม่พยายามจองเวรกับผู้ใดปล่อยวางได้ ไม่ถือมั่น ด้วยกิเลส ไม่ต่อความยาว สาวความยืดให้มากเรื่อง สรุปความว่า “พุทธบุตรต้องมีกายอ่อนน้อม วาจาอ่อนหวาน จิตใจอ่อนโยน (ตุ กลินศรีสุข. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 14.30 น. กิจกรรมธรรมะนันทนาการ มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ผ่อนคลายการอบรมไม่ให้เบื่อหน่าย เป็นการสร้างความสนุกสนาน ก่อให้เกิดพลังความสามัคคีขึ้นมา กิจกรรมนันทนาการมีหลายรูปแบบ ได้แก่ เกมต่างๆ ร้องเพลง ร้องเพลงประกอบท่าทาง เป็นต้น

เวลา 15.00 น. กิจกรรมเข้าสู่ฐานธรรม (2 ฐาน หมุนเวียนฐานละ 50 นาที) ฐานธรรมะเบญจศีล-เบญจธรรม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ประการแรกเพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถนำไปใช้ประยุกต์ในชีวิตประจำวัน อธิบายความสำคัญของเบญจศีล เบญจธรรม ให้คนอื่นเข้าใจได้ ประการที่สองเพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีมนุษยธรรมต่อกันและกัน ส่วนเนื้อหาการอบรม เบญจศีล คือ ข้อห้าม 5 ประการ

ศีลข้อที่ 1 ปาณาติปาตา เวระมะณี คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์
ตัดชีวิต

ศีลข้อที่ 2 อทินนาทานา เวระมะณี คือ เว้นจากการลักขโมย

ศีลข้อที่ 3 กาเมสุมิฉฉาจารา เวระมะณี คือ เว้นจากการประพฤติดีกในกาม

ศีลข้อที่ 4 มุสาวาทา เวระมะณี คือ เว้นจากการพูดคำเท็จ

ศีลข้อที่ 5 สุราเมรัยเมมฺหะชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี คือ เว้นจากการดื่มสุราเครื่องดองของมีนเมาและเบญจธรรม คือ ข้อปฏิบัติ 5 ประการ

ธรรมข้อที่ 1 เมตตา กรุณา คือ ความปรารถนาอยากให้ผู้อื่นมีความสุข

ธรรมข้อที่ 2 สัมมาอาชีวะ คือ การประกอบอาชีพสุจริต

ธรรมข้อที่ 3 กามสังวรณ คือ ความสำรวมในกาม

ธรรมข้อที่ 5 สัจจะ คือ พูดคำสัตย์-คำจริง

ธรรมข้อที่ 5 สติ คือ ความมีสติรอบคอบ

คุณธรรมที่ได้รับ เป็นผู้ประเสริฐ มีผู้มีจิตใจสูง (มนุษยธรรม)

หลักธรรมเรื่องทศ 6 วัตถุประสงค์ 1) เพื่อให้นักเรียนเข้าใจความสำคัญของทศ 6 และปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง 2) เพื่อให้นักเรียนเข้าใจความสำคัญของทศ 6 และปฏิบัติตนต่อบุคคลอื่นได้อย่างถูกต้องเหมาะสม พระพุทธเจ้าโปรดชี้แนะให้แบ่งคนทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับตัวเราเป็น 6 ประเภท แต่ทรงเปรียบเทียบกับทศ 6 เพื่อให้จำง่ายประกอบกับการแสดงธรรมะหมวดนี้ครั้งแรกของพระองค์ทรงแสดงแก่มาณพชื่อสิงคาละ ผู้กำลังไหว้ทศตามความเชื่อของบิดาของตน พระพุทธเจ้าได้มาเพื่อเติมให้ถูกต้องโดยแปลความหมายใหม่ตามหลักพระพุทธศาสนาเหตุผลที่ต้องแบ่งคนออกเป็นประเภทๆ อย่างนี้ ก็เพราะความสำคัญของคนเหล่านั้นแตกต่างกันทางที่เราจะปฏิบัติต่อกันเหล่านั้นก็แตกต่างกัน จะตีเสมอกันไปหมดไม่ได้ ดังนี้คือ 1) ปุริตถิมทศ คือ ทศเบื้องหน้า มารดาบิดา 2) ทักขินทศ คือ ทศเบื้องขวา อาจารย์ 3) ปังณิมทศ คือ ทศเบื้องหลัง บุตรภรรยา 4) อุตตรทศ คือ ทศเบื้องซ้าย มิตร 5) เภฏฐิมทศ คือ ทศเบื้องต่ำ บ่าว 6) อปริมทศ คือ ทศเบื้องบน สมณพราหมณ์ คุณธรรมที่ได้รับ รู้จักหน้าที่ของตนในการปฏิบัติต่อกันในแต่ละทศ (พระครูพินิจสมณวัตร. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 16.00 น. กิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ พระวิทยากร พี่เลี้ยงและครูอาจารย์เป็นตัวอย่างในการนำเยาวชนผู้เข้ารับการอบรมทำความสะอาดปิด กวาด เช็ด ถู สถานที่ต่างๆ ได้แก่ สถานที่อบรม โรงครัว ที่หลับนอน ห้องสุขา-ห้องน้ำ สถานที่เดินจงกรมรอบวัด

เวลา 17.30 น. กิจกรรมรับประทานอาหารเย็น โดยให้ผู้เข้าอบรมทุกคนยืนเรียงแถวเป็นกลุ่มๆ เข้ารับอาหารที่พี่เลี้ยงได้เตรียมไว้ให้ใส่ภาชนะเป็นถาดแล้วกลับไปนั่งรอเพื่อนๆ ที่โรงครัวหรือสถานที่อบรม จากนั้นทุกคนกล่าวคำพิจารณาอาหารโดยพร้อมเพรียงกัน

เวลา 18.30 น. กิจกรรมเดินจงกรม มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้รู้และเข้าใจ ในหลักการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องตามหลักการทางพระพุทธศาสนา และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

เวลา 19.30 น. กิจกรรมทำวัตรสวดมนต์เย็น/นั่งสมาธิ/แผ่เมตตา

เวลา 20.00 น. กิจกรรมธรรมะบรรยายประกอบสื่อภัยสังคม เรื่อง อบายมุข ยาเสพติด เพศศึกษา ความประมาท คือ การตายรูปแบบต่างๆ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

ประการแรก เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรม

กิจกรรมวันที่สองของการอบรม รายละเอียด ดังนี้

เวลา 04.30 น. สัญญาณระฆังให้ตื่น /ทำภารกิจส่วนตัว

เตรียมตัวทำวัตรสวดมนต์เช้าต่อไป

เวลา 05.30 น. กิจกรรมทำวัตรสวดมนต์เช้า พระวิทยากร ผู้รับผิดชอบ คือ พระครูพินิจสมณวัตร เป็นประธานนำทำวัตรสวดมนต์ และธรรมะรับอรุณ คือ ท่านได้นำกล่าวสรรเสริญคุณของพระรัตนตรัย คือ คุณพระพุทฺธ คุณพระธรรม และคุณพระสงฆ์ มีวิธีการและขั้นตอนปฏิบัติการทำวัตรสวดมนต์เช้า (แปล) จากนั้นนั่งสมาธิแผ่เมตตา เป็นเสร็จพิธี ทำวัตรสวดมนต์เช้า (พระครูพินิจสมณวัตร. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 07.00 น. รับประทานอาหารเช้า โดยปฏิบัติ เหมือนกับทุกวันที่ผ่านมา

เวลา 08.30 น. กิจกรรมบรรยายประกอบสื่อ “ภัยสังคม” เรื่อง อบายมุข เพศศึกษา ยาเสพติด ความประมาทขาดสติ รายละเอียด ดังนี้ พระวิทยากร บรรยายประกอบสื่อการสอน เป็นวีดิทัศน์สื่อการสอนสะท้อนสังคม อบายมุข คือ ทางแห่ง ความเสื่อม ทางแห่งความหายนะ มี 6 อย่าง ได้แก่ ดื่มสุรา เที่ยวกลางคืน เที่ยวดูการละเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร และเกียจคร้านการทำงาน เพศศึกษา คือ การป้องกันและแก้ไข ปัญหา การทำแท้งเถื่อน การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ผู้หญิงขายตัว ผู้ชายขายน้ำ โซเฟอณี ความประมาท เช่น อุบัติเหตุทางรถยนต์ต่างๆ และความตายในรูปแบบต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

ประการแรก เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ตระหนักถึงภัยสังคม ในปัจจุบันที่ใกล้เข้ามา

ประการที่สอง เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ทราบวิธีการป้องกัน และแก้ไขปัญหาโดยใช้หลักธรรมะ

เวลา 10.00 น. กิจกรรมธรรมะนันทนาการ มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ผ่อนคลายจากการอบรม และเป็นการเสริมสร้างแทรกคุณธรรมไว้ในกิจกรรม เช่น เกมส์ต่างๆ บทเพลงธรรมะ เป็นต้น

ภาพประกอบ 27 กิจกรรมธรรมะนันทนาการ

เวลา 11.30 น. กิจกรรมรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน

เวลา 13.00 น. กิจกรรมบริหารจัดการและเจริญปัญญา

มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ประการแรกเพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีสมาธิ จิตใจสงบ ประการที่สองเพื่อให้ผู้เข้าอบรม มีความรู้ความเข้าใจปฏิบัติธรรมได้อย่างถูกต้อง และประการสุดท้ายสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ หลักการปฏิบัติเดินจงกรมและนั่งสมาธิ ดังนี้ การเดินจงกรม 6 ระยะ

เวลา 15.00 น. กิจกรรมเพื่อน สามัคคีคือพลัง

มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าอบรมรักเพื่อน สามัคคีมีน้ำใจซึ่งกันและกัน ในรูปแบบเกมส์ต่างๆ เช่น เกมส์ผ้าใบ เกมส์สาลิกาป้อนเหยื่อ เกมส์เล่านิทานประสานใจ เป็นต้น

เวลา 16.00 น. กิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

เสร็จแล้วร่วมกันรับประทานอาหารเย็น และเวลาเข้ากิจกรรมทำวัตรสวดมนต์เย็น/แผ่เมตตา ต่อไป

เวลา 19.30 น. กิจกรรมจุดเทียนปัญญาบูชาผู้มีพระคุณ

มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ทราบซึ่งถึงพระคุณของบิดามารดา

และผู้มีพระคุณ

2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้รู้หน้าที่ของบุตรที่ดีและต้องตอบ

แทนพระคุณ

3. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมแสดงความกตัญญูทเวทิตอบแทน

ผู้มีพระคุณ

ขั้นตอนกิจกรรมพระวิทยากรบรรยายธรรมประกอบ

สื่อการอบรม มีตัวอย่างเด็กกตัญญูแลบิดามารดา เพลงแม่ ขับเสภาเรื่องพ่อแม่ ขั้นตอนการปฏิบัติ พระอาจารย์เป็นพิธีกรดำเนินรายการ ให้ผู้เข้าอบรมนั่งหลับตาระลึกถึงพระคุณของพ่อแม่ (เปิดเพลง ไครหนอ)... (เปิดเพลงพระคุณแม่)... ให้ผู้เข้าอบรมร้องเพลงแม่.... เมื่อผู้เข้าอบรมคนใดที่ร้องให้และไม่มี พ่อแม่ไม่มีแม่หรือมีเพียงคนเดียวก็ตาม พระวิทยากรเชิญออกมาข้างหน้า ให้บรรยายความรู้สึกถึงพ่อแม่ และให้ไปกราบคุณครูแทนพ่อแม่ ซึ่งถือว่าเป็นพระคุณที่สามของพวกเรา พระวิทยากรสรุปเนื้อหา สาระเป็นเสร็จกิจกรรม จากนั้นแจ้งกิจกรรมวันพรุ่งนี้ และปล่อยไปพักผ่อนหลับนอนต่อไป (ประยูร แสงสว่าง ; บุญยวง สิทธิถาวร. 2558 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 28 กิจกรรมจุดเทียนปัญญา หรือจุดเทียนอุดมการณ์

กิจกรรมวันที่สามของการอบรม รายละเอียด ดังนี้

เวลา 04.30 น. สัญญาณระฆังปลุกให้ตื่นนอน/ทำภารกิจส่วนตัวให้เรียบร้อย ทำวัตรสวดมนต์เช้า/นั่งสมาธิ/เจริญจิตภาวนา เสร็จแล้วเดินจงกรมรอบวัด แม่เมตตา รับประทานอาหารเข้าร่วมกัน

เวลา 08.30 น. กิจกรรมตอบปัญหา “ธรรมะทำไม” มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมที่สงสัยในเรื่องธรรมะต่างๆ ที่ยังสงสัยหรือค้างคาใจ ได้รู้และเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับธรรมะข้อนั้นๆ โดยพระวิทยากรทุกรูปช่วยกันตอบปัญหาธรรมะ ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม คือ ให้ผู้เข้าอบรมเขียนคำถามที่สงสัยในเรื่องธรรมะ จากนั้นพระวิทยากรคัดเพียง 10 ฉบับ นำมาอ่านแล้วตอบคำถามให้ผู้เข้าอบรมได้รับฟังโดยพร้อมเพรียงกัน

เวลา 09.30 น. กิจกรรมตักบาตรความดีหรือตักบาตรกิเลส มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ประการแรกเพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้แสดงความกตัญญูตักบาตรต่อครูอาจารย์ ที่เฝ้าสอน อาจะล่วงเกินทาง กายวาจาใจ ประการที่สองได้เขียนความรู้สึกออกจากใจกล่าวขอขมาลาโทษ และสิ่งที่ข้าพเจ้าจะทำต่อไปในอนาคต โดยเขียนใส่กระดาษรูปหัวใจ จากนั้นเตรียมนำไปใส่บาตรให้พระอาจารย์

เวลา 10.30 น. พิธีปิดโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน ประธานกล่าวปิดการอบรม ขั้นตอนพิธี จัดผู้เข้าอบรมเข้าที่นั่งเรียบร้อย ครู อาจารย์นั่งเก้าอี้ที่จัดไว้ พระอาจารย์นั่งเก้าอี้ที่จัดไว้พระพิธีกรนำบูชาพระรัตนตรัย พระอาจารย์ดำเนินการบรรยายสรุปการอยู่ค่าย เชิญตัวแทนครูอาจารย์และฝ่ายโภชนาการแสดงความรู้สึก เชิญตัวแทนนักเรียนแสดงความรู้สึก 2 - 3 คน เชิญครูอาจารย์เข้านั่งระหว่างกลางนักเรียน เชิญครูอาจารย์ให้โอวาทเรื่องศิษย์ที่ครูปรารถนา เชิญตัวแทนครูอาจารย์อ่านกลอนเสี่ยงกระบี่จากครู เชิญประธานจุดธูปเทียน กล่าวคำปราศรัยปิดการอบรม พระอาจารย์กล่าวนำบูชาพระรัตนตรัย ทุกคนยืนตรงร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี สิ้นสุดกิจกรรมต่างๆ ของดำเนินโครงการปฏิบัติสำหรับเยาวชนค่ายพุทธบุตร

วัดป่าไผ่บุลย์

หลักสูตรการอบรม 3 วัน 2 คืน

กิจกรรมการอบรมวันแรก รายละเอียด ดังนี้

เวลา 09.00 น. พิธีเปิดโครงการอบรม/ปฐมนิเทศ การศึกษา พบว่า พิธีกรเรียน เชิญประธานฝ่ายฆราวาสจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย และกล่าวรายงานโครงการ ประธานกล่าวเปิดโครงการอบรมและให้โอวาท มอบนักเรียนแก่พระวิทยากร ตัวแทนนักเรียน นำไหว้พระ รับศีล เสร็จแล้วกราบ 3 ครั้ง (พระมหาเลื่อน ยโสธร. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 09.30 น. กิจกรรมมอบตัวเป็นศิษย์พุทธบุตร/อาราธนาศีล 5/สมาทานศีล 5 พระวิทยากรผู้รับผิดชอบกิจกรรมคือ พระมหาเลื่อน ยโสธร ประธานวิทยากร และเป็นเจ้าอาวาส วัดป่าไผ่บุลย์ โดยมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ตั้งใจทำคุณงามความดีด้วยการมอบตัวเป็นศิษย์ ต้องเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอน มีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้ กราบพระรัตนตรัย 3 ครั้ง กล่าวคำนมัสการพระรัตนตรัย จากนั้น คำกล่าวมอบตัวเป็นศิษย์ (สำหรับตัวแทนเยาวชนอ่าน) พระอาจารย์และครูอาจารย์ที่เคารพ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, มีความตระหนักดีว่าตนเอง, ยกระดับชีวิตตนเองให้สูงขึ้น, เหมือนดอกบัวที่เกิดในโคลนตม, แต่พยายามถีบตัวขึ้นมามากมาย

อยู่เหนือน้ำ โดยไม่เปื้อนโคลน, มีแต่ความบริสุทธิ์, จึงควรเป็นดอกไม้บูชาพระพุทธเจ้าแม่พวกข้าพเจ้าทั้งหลาย, ก็พยายามพัฒนาตนให้เป็นเช่นนั้น

พระอาจารย์และครูอาจารย์ที่เคารพ, การพัฒนาตนเองและยกระดับชีวิตตนเองให้สูงขึ้นนั้น, นับเป็นภาระที่หนักมากของชีวิต, ลำพังสติปัญญาของพวกข้าพเจ้าซึ่งมีอยู่ขณะนี้, ย่อมยากเหลือเกิน, ที่จะพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จในระดับสูงได้, จึงต้องอาศัยความเมตตากรุณา, จากคณะพระอาจารย์และครูอาจารย์, ช่วยแนะนำพร่ำสอนอีกส่วนหนึ่ง, และนับว่าเป็นส่วนสำคัญมาก

ภาพประกอบ 29 กิจกรรมมอบตัวเป็นศิษย์ “พุทธบุตร”

พระอาจารย์และครูอาจารย์ที่เคารพ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, เข้าใจถึงความรักความห่วงใย, และความปรารถนาดีของครูอาจารย์ด้วยดีเสมอมา, เมื่อทราบว่า คณะครูอาจารย์มีความประสงค์, จะให้ข้าพเจ้าทั้งหลาย, เข้าร่วมอบรมศีลธรรม “ค่ายพุทธบุตร” เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยแล้ว, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ยิ่งมีความซาบซึ้งในพระคุณของท่านมากขึ้น, ท่านมิใช่พ่อก็เหมือนพ่อ, ท่านมิใช่แม่ก็เหมือนแม่, ที่มีแต่ความหวังดีต่อพวกข้าพเจ้าเสมอมา, ด้วยความสำนึกในพระคุณอันยิ่งใหญ่, ข้าพเจ้าจึงขออนุญาตกายและใจ, มอบให้แก่พระอาจารย์และครูอาจารย์, เพื่อเป็นศิษย์ที่ดีของท่านทั้งหลาย, อันจะนำมาซึ่ง ความสุขความเจริญ, ของข้าพเจ้าทั้งหลายสืบไป ขอให้นักเรียนชายหนุ่มๆ เข้าทำเทพบุตร, นักเรียนหญิงนั่งทำเทพธิดา, ขอให้นักเรียนทั้งหลาย, ว่าตามข้าพเจ้า ดังนี้ “ข้าแต่อาจารย์ และครูอาจารย์ที่เคารพ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, จะตั้งใจศึกษาเชื่อฟังคำสั่งสอนและปฏิบัติตาม, ด้วยความเคารพทุกประการ, ด้วยสัจจะวาจา, ขอให้ข้าพเจ้าทั้งหลาย, จงมีแต่ความสุข ความเจริญ, ตลอดกาลนานเทอญ” ตัวแทนเยาวชนมอบพานดอกไม้ แก่คณะครูอาจารย์แล้วคณะครูอาจารย์มอบให้พระวิทยากร)

เวลา 10.00 น. กิจกรรมแนะนำพระวิทยากรกิจกรรมแนะนำพระวิทยากร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รู้จักชื่อ-ฉายา-นามสกุลและชื่อเล่นตลอดถึงภูมิลำเนา การศึกษาของ พระวิทยากรทุกรูป เพื่อสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยเป็นกันเอง

โดยพิธีกรที่รับผิดชอบ จะเชิญพระวิทยากรทุกรูปแนะนำตัวเอง รูปละ ไม่เกิน 2-3 นาที ซึ่งแต่ละรูปจะมีการเปิดตัว อย่างสนุกสนานเฮฮา เช่น มีเสียงเพลงวัยรุ่นประกอบ มีบทกลอนที่มอบ เป็นต้น จากนั้นพระวิทยากร จะบอกกฎระเบียบการมาอยู่ค่ายพุทธบุตร ต้องปฏิบัติตนเช่นไร “กายอ่อนน้อมวาจาอ่อนหวาน จิตใจอ่อนโยน”

เวลา 11.00 น. กิจกรรมละลายพฤติกรรม มีการแบ่งกลุ่มออกตามสีต่างๆ มีชื่อกลุ่มตั้งไว้หน้าแถว เช่น กลุ่มเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เป็นต้น ให้ผู้เข้าอบรมเขียนชื่อเล่นตนเอง ติดบัตรที่หน้าอกหรือคล้องคอ จากนั้นเป็นการจัดแถว ยืน เดิน นั่งเป็นจังหวะ

เวลา 11.30 น. รับประทานอาหารกลางวัน บทปลุกจิตสำนึก ก่อนรับประทานอาหาร พุทธัง วันทามิ ธัมมัง วันทามิ สังฆัง วันทามิ ปณิธาน พุทธบุตร ดังนี้ ขยัน, อดทน, ประหยัด, ซื่อสัตย์, กตัญญู, รั้วนัย, ห่วงไกลอบายมุข บทพิจารณาอาหาร ดังนี้ ข้าวทุกจาน, อาหารทุกอย่าง, ไม่กินทิ้งขว้าง, เพราะเป็นของมีค่า หลายคนเหนื่อยยาก, ลำบากหนักหนา, สงสารบรรดา, คนยากคนจน, ในโลกนี้ยังมีคนที่จนยาก แสนลำบากอดคัดและขัดสน, ไม่กินทิ้งกินขว้างตามใจตน, สงสารคนอื่นที่ไม่มีกิน ขอขอบคุณ ขอขอบคุณ ขอขอบคุณ, ที่ท่านกรุณานำอาหารมาให้, เราพุทธบุตรซาบซึ้งน้ำใจ, ตั้งแต่นี้ต่อไปจะทำความดีตอบแทน ขอขอบคุณครับ / ขอขอบคุณคะ กตिका ดังนี้ “เราชาวพุทธบุตร จะรับประทานอาหารด้วยความตั้งใจว่า ไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ”

ภาพประกอบ 30 กิจกรรมการรับประทานอาหาร

เวลา 13.00 น. กิจกรรมศาสนพิธีน้ำรู้ และมารยาทชาวพุทธ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องด้านศาสนพิธีและมารยาทไทย และสามารถนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน ด้านเนื้อหาการอบรม ดังนี้ การอาราธนาศีล 5 การถวายสังฆทาน การทำบุญในงานมงคล งานอวมงคล การใส่บาตร กรวดน้ำที่ถูกต้อง การจัดโต๊ะหมู่บูชา เป็นต้น

เวลา 15.00 น. กิจกรรมธรรมะบรรยายสภาพปัญหาสังคม เช่น ภัยวัยรุ่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาเรื่องเพศ เป็นต้น พระวิทยากรผู้รับผิดชอบ คือ พระมนเทียร สมภาค โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมทราบสถานการณ์ภัยของสังคมในปัจจุบัน
2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมทราบวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่างๆ

ด้วยการใช้สติและธรรมะ ให้มาก

3. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเห็นโทษของเรื่องต่างๆ ที่ควรละเว้น ห่างไกลโดยเด็ดขาด พระวิทยากรบรรยายประกอบสื่อ มีภาพเหตุการณ์จริง เพื่อเป็นอุทาหรณ์ สอนใจแก่เยาวชน (พระมนเทียร สมภาค. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 16.00 น. กิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์/อาบน้ำ พระวิทยากรทุกรูปดูแลสมาชิกกลุ่มผู้เข้าอบรมของตนเอง โดยนำปฏิบัติในการทำความสะอาด ปิดกวาดเช็ดถู ได้แบ่ง ผู้เข้าอบรมเพื่อรับผิดชอบสถานที่ต่างๆ ภายในวัด เช่น สถานที่การอบรม สถานที่เดินจงกรม ห้องสุขา-ห้องน้ำ โรงครัว สถานที่บริเวณภายในวัด ทุกคนต้องช่วยเหลือกัน ในการทำกุศล

เวลา 17.30 น. กิจกรรมรับประทานอาหารเย็น ผู้เข้าอบรมทุกคน พร้อมเพรียงกันที่โรงครัวหรือสถานที่อบรม เดินไปรับภาชนะใส่อาหารที่พี่เลี้ยงเตรียมไว้ให้ แล้วกลับมานั่งรอเพื่อนๆ จนครบ ทุกคน จากนั้นกล่าวคำพิจารณาอาหารโดยพร้อมเพรียงกัน หลังจากทานเสร็จแล้วให้นำภาชนะของตนเองไปทำความสะอาดให้เรียบร้อยแล้วพักผ่อนตามอัธยาศัย รอทำวัตรสวดมนต์เย็นต่อไป

เวลา 18.30 น. กิจกรรมทำวัตรสวดมนต์เย็น พระวิทยากร ผู้รับผิดชอบ คือ พระธีรคุณ วิสารโก ให้ผู้แทนเยาวชนมาจัดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย โดยการกราบเบญจางคประดิษฐ์ คือ อัญชลี วันทา อภิวาท (3 ครั้ง) ต่อจากนั้นเริ่มทำวัตร สวดมนต์เย็น (แปล) เป็นอันเสร็จกิจกรรมทำวัตรสวดมนต์เย็น

เวลา 20.00 น. กิจกรรม ธรรมะบรรยายประกอบสื่อ เรื่อง กฎแห่งกรรม/ภัยวัยรุ่น โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ประการแรกเพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ทราบ สถานการณ์ความเป็นไปของสังคม ในปัจจุบัน ประการที่สองเพื่อให้ผู้เข้าอบรมหลีกเลี่ยงจากภัยสังคม ต่างๆ ประการสุดท้ายเพื่อให้รู้จักวิธีป้องกันเอาตัวรอดและหาแนวทางแก้ไขปัญหายุ่งยากถูกต้องและมีสติ พระวิทยากรสรุปธรรมะที่ได้จากการฟังธรรมประกอบสื่อ จากนั้นให้ไปพักผ่อนต่อไป (พระบุญเกื้อ ปุณฺณเตโช. 2558 : สัมภาษณ์)

กิจกรรมวันที่สองการอบรม รายละเอียด ดังนี้

เวลา 04.30 น. สัญญาณระฆังปลุกให้ตื่น เพื่อบำเพ็ญกุศลทำคุณงามความดีด้วยการทำวัตรสวดมนต์ต่อไป พร้อมกันนั้นพระวิทยากรได้เปิดเพลงเสียงธรรมปลุกให้ตื่นจากการนอน พระวิทยากรรับผิดชอบให้สัญญาณระฆัง คือ พระเที่ยง สุจินฺโธ หลังจากที่มีผู้เข้าอบรมตื่นจากการทำภารกิจส่วนตัวแล้ว เข้าสู่กิจกรรมทำวัตรเช้าต่อไป

เวลา 05.00 น. กิจกรรมทำวัตรสวดมนต์เช้า พระวิทยากรผู้รับผิดชอบกิจกรรม คือ พระมนเทียร สมภาโค โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ประการแรก เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ประการที่สองเพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้สวดมนต์สรรเสริญคุณของพระรัตนตรัย ประการที่สามเพื่อให้ผู้เข้าอบรมบำเพ็ญสมาธิภาวนาด้วยการทำวัตรสวดมนต์ ทำจิตให้สงบปราศจากกิเลส และประการสุดท้าย เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความสามัคคีในหมู่คณะ ในขณะที่สวดมนต์ กิจกรรมการทำวัตรสวดมนต์ (แปลหลังจากทำวัตรสวดมนต์เสร็จแล้ว พระวิปัสสนาจารย์นำปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานวิธีสมาทานกรรมฐาน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ให้ผู้เข้าอบรมได้ทราบหลักการฝึกสมาธิเบื้องต้น และได้เรียนรู้ชีวิตจากลมหายใจ พระอาจารย์กล่าวนำ ดังนี้ คำมอภายถวายอัฐภาพต่อพระพุทธเจ้า คำมอภายถวายอัฐภาพต่อพระอาจารย์ คำขอพระกรรมฐาน คำสมาทานพระกรรมฐาน คำแผ่เมตตา แผ่เมตตาไปให้ตนก่อน แผ่เมตตาไปให้สัตว์ทั้งหลายไม่มีประมาณ เสร็จแล้วพระวิทยากรนำนั่งสมาธิ เติบจงกรมเป็นลำดับต่อไป

เวลา 07.00 น. กิจกรรมรับประทานอาหารเช้า รับประทานอาหารเช้า วัตถุประสงค์ 1) เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าที่แท้จริงของอาหารที่รับประทาน 2) เพื่อฝึกให้รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร พบว่า การรับประทานอาหารนักเรียนทุกคนต้องเข้าแถวเพื่อเดินไปรับถาดอาหารจากแม่ครัวที่เตรียมไว้ให้ เสร็จแล้วรอเพื่อนที่ศาลาอบรม คำกล่าวพิจารณาอาหาร ดังนี้ ข้าวทุกจาน อาหารทุกอย่าง อย่ากินทิ้งขว้าง เป็นของมีอันค่า พ่อแม่เหนื่อยยากลำบากหนักหนา สงสารบรรดาคนไม่มีกิน ข้าวทุกเม็ดนั้นคือผลิตผล หยาดเหงื่อผู้คนขอบคุณขอบคุณ ขอบคุณ ขอบคุณ ขอบคุณที่ท่านเมตตา กรุณานำอาหารมาให้ พวกเราซาบซึ้งน้ำใจ ตั้งแต่นี้ต่อไป จะทำความดีตอบแทน (ผู้ชาย- ขอบคุณครับ/ ผู้หญิงขอบคุณเจ้าค่ะ) กินเพื่อมีชีวิตอยู่ไม่ใช่มีชีวิตอยู่เพื่อกิน หลังจากนั้นทุกคนรับประทานอาหารพร้อมกันอย่างมีสติ และมีกตเวทิตา 3 ข้อ คือ ไม่หก ไม่ดัง ไม่เหลือ ต่อจากนั้นนำภาชนะไปล้างทำความสะอาดให้เรียบร้อย เมื่อกล่าวคำพิจารณาอาหารเสร็จแล้ว นักเรียนทุกคนรับประทานอาหารพร้อมกัน หลังจากทานเสร็จแล้วทุกคนต้องล้างภาชนะให้เรียบร้อยก่อนไปพักผ่อนตามอัธยาศัย คุณธรรมที่ได้รับ 1) รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร (โภชนมัตตัญญูตา) 2) รู้จักคุณค่าของอาหาร (โยนิโสมนสิการ) (พระไพฑูรย์ อนนฺตโกณ. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 08.30 น. กิจกรรมธรรมะบรรยายเรื่องพื้นฐานพระพุทธศาสนา และลัทธิความเชื่อ และเบญจศีล (ศีล 5) เบญจธรรม พระอาจารย์ธีรคุณ วิสารโกเป็นผู้บรรยายธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจในพุทธประวัติและหลักการปฏิบัติศีล 5

2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเกิดความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา
มากยิ่งขึ้น

3. เพื่อให้ผู้เข้าอบรม

4. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถนำหลักธรรมคำสอนไปประยุกต์ใช้

ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ซึ่งรายละเอียดของกิจกรรมนี้เป็นการบรรยายเรื่องพื้นฐานของพระพุทธศาสนา ว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร และหลักธรรมอะไรบ้างที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับเยาวชน เช่น ศีล 5 พระวิทยากรนำเสนอสารคดีมาตุภูมิ ประเทศอินเดีย พาชมสถานที่จริงสังเวชนียสถาน ทั้ง 4 แห่ง คือ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงธรรม และปรินิพพานของพระศาสดา และบรรยายลัทธิความเชื่อโดยปรับทัศนคติของผู้เข้าอบรม ชี้ให้เห็นความสำคัญ เป้าหมายหลักคำสอนของแต่ละศาสนา แล้วเปรียบเทียบให้เห็นว่า แต่ละศาสนาสอนอะไรบ้างและมีดีอย่างไร โดยสรุปให้ผู้เข้าอบรมได้ตัดสินใจเอาเองว่า ศาสนาใดในโลกนี้ที่ดีที่สุด นอกจากนี้การปฏิบัติตามหลักเบญจศีล หรือ ศีล 5 อันเป็นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ได้แก่ ห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ห้ามลักขโมย ห้ามผิดประเวณี มีชู้ ห้ามพูดปดมดเท็จ ห้ามดื่มสุราและเมรัย และเบญจธรรม 5 คือ ข้อควรปฏิบัติ ดังนี้ มีเมตตากรุณา เลี้ยงชีพในทางสุจริต มีความสำรวมในกาม พุทฺธวาจาสัตย์ และมีสติสัมปชัญญะ (พระธีรคุณ วิสารโก. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 11.30 น. รับประทานอาหารกลางวัน โดยบางวันจะให้ที่นั่งหันหน้าเข้าหากัน ระหว่างชาย-หญิง หรือบางครั้งให้นั่งเป็นวงกลม เพื่อสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

เวลา 13.00 น. กิจกรรมแบ่งฐานวิชาการ “ภัยชีวิต ทางเสื่อม-ทางเจริญ” พบว่า กิจกรรมภัยชีวิต พระวิทยากรทุกรูปรับผิดชอบ โดยแบ่งออกเป็น 3 ฐาน ดังนี้

ฐานที่ 1 อบายมุข 6 พระวิทยากรผู้รับผิดชอบ คือ พระเที่ยง สุจินโณ

ฐานที่ 2 ความประมาทขาดสติ พระวิทยากรผู้รับผิดชอบ คือ พระบุญเกื้อ ปญฺญเตโช

ฐานที่ 3 เพศสัมพันธ์ พระวิทยากรผู้รับผิดชอบ คือ พระมณเฑียรสมภาโค โดยพระวิทยากรชี้ให้เห็นเป็นต้นว่า ความประมาทขาดสติการขับชยานพาหนะ การดื่มสุราของมีนเมา เสพยาเสพติด อันเป็นเหตุที่ตั้งของความประมาทเป็นทางแห่งความเสื่อม ทั้งชีวิตและทรัพย์สิน โดย พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย ผู้ที่ประมาทเปรียบเสมือนผู้ที่ตายแล้ว และมีการยกตัวอย่างประกอบ เช่น การนำเสนอสื่อประกอบการสอนเรื่องหนังกๆ เช่น อุบัติเหตุทางถนน เพื่อให้นักเรียนได้ตระหนักว่าเป็นสิ่งน่ากลัวอันตราย และจะได้มีสติสัมปชัญญะในการขับยานพาหนะ คือ เมื่อเมาไม่ขับ ไม่ขับเร็วและอย่าประมาท โดยสรุปกิจกรรมภัยชีวิตดังนี้ ลำดับแรกภัยชีวิตจากอบายมุข ความประมาท เพศสัมพันธ์ ยาเสพติดและอบายมุขต่างๆ เช่น ยาเสพติด มีวิธีการเสพอย่างไร มีโทษอย่างไร โดยมีสื่อประกอบการบรรยาย การนำยาเสพติดเข้าสู่ราชอาณาจักร จะมีโทษจำคุกทั้งจำทั้งปรับ และที่หนังกๆ คือจำคุกตลอดชีวิตและประหารชีวิตสถานเดียว และนำเสนอสถานที่จริงของสถานพินิจเด็กและเยาวชน พาไปดูบ้านเมตตากรุณา และเรือนจำหรือคุกนั่นเอง (พระเที่ยง สุจินโณ ; พระบุญเกื้อ ปญฺญเตโช. 2558 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 31 กิจกรรมเข้าสู่ฐานธรรมวิชาการ

เวลา 16.00 น. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ทำความสะอาดบริเวณวัด/
อาบน้ำ/รับประทานอาหารเย็น

เวลา 19.00 น. ทำวัตรสวดมนต์/เจริญจิตตภาวนา/กิจกรรม
“แสดงเทียนแห่งปัญญาบูชาผู้มีพระคุณ” โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา
2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเกิดความศรัทธาในพระรัตนตรัยมากยิ่งขึ้น

มีกำลังใจในการทำความดี โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างนั่นเอง

ขั้นตอนในการดำเนินงาน พระวิทยากรเตรียมสถานที่ โดยจัดหา
กะบะทรายไว้กลางห้องอบรม เตรียมเทียนให้กับผู้เข้าอบรมและคณาจารย์ครบทุกคน พร้อมสาธิต
วิธีถือเทียน วิธีเดินไปปักเทียน ชี้แจงขั้นตอนและวิธีการและขอความร่วมมือให้ทุกคนปฏิบัติตาม
อย่างสำรวมระวัง ไม่มีเสียงคุยกัน จากนั้นกราบนิมนต์ประธานพระวิทยากร ดำเนินการ พิธีจุดเทียน
ปัญญา เมื่อปักเทียนเสร็จ พุทธรูป นักเรียนนั่งสมาธิ คุณธรรมที่ได้รับ ประการแรกผู้เข้าอบรม
มีความศรัทธาในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (ตถาคตโพธิสัทธา) ประการที่สอง ผู้เข้าอบรม
มีความสำนึกในความเสียสละของพระพุทธเจ้า และครูอาจารย์ และประการสุดท้ายผู้เข้าอบรม
มีความอดทน (ขันติ) หลังจากนั้นพระวิทยากรแจ้งกิจกรรมในวันต่อไป ไหว้พระก่อนนอนทำภารกิจ
ส่วนตัว พักผ่อน (พระมหาเลื่อน ยโสธโร. 2558 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 32 กิจกรรมเดินจงกรม

กิจกรรมการอบรมวันที่สาม รายละเอียดดังนี้

เวลา 04.30 น. ให้สัณญาระฆังตื่น ทำภารกิจส่วนตัวให้เรียบร้อย ธรรมะรับอรุณ และทำวัตรสวดมนต์เช้า เสร็จกิจกรรมช่วงเช้าแล้วรับประทานอาหารเช้า

เวลา 08.30 น. กิจกรรม “ตักบาตรความดี” เป็นกิจกรรม การประเมินผลอีกรูปแบบหนึ่ง คือพระวิทยากรแจกกระดาษรูปหัวใจ แล้วให้นักเรียนบันทึกลงไป ในกระดาษหน้าหลัง โดยเขียนสิ่งที่ประทับใจ และนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และสิ่งที่จะทำให้ ในอนาคตเสร็จแล้วนำไปใส่บาตรเป็นกิจกรรมชื่อว่า ตักบาตรความดี รับประทานอาหารเช้า/ ทำความสะอาดที่พักและห้องน้ำ วันนี้เป็นวันสุดท้ายของการอบรมเมื่อนักเรียนรับประทานอาหารเช้า เสร็จแล้ว ให้ทุกคนช่วยกันทำความสะอาดที่พัก เก็บเสื้อผ้าหมอนปิดกวาดเช็ดถู และที่ห้องน้ำ-ห้องสุขา ช่วยกันทำความสะอาดให้เรียบร้อย เพราะก่อนจะเดินทางกลับสถานที่ต่างๆ ต้องสะอาดเรียบร้อย ตามปกติ อย่าให้เป็นภาระแก่ทางวัด (สมร ใจกล้า ; สมบูรณ์ ศรีเพชร. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 09.30 น. กิจกรรมขอขมาบูชาครูอาจารย์ วัดอุประสงค์ เพื่อให้นักเรียนรับรู้ และเกิดความซาบซึ้งในพระคุณอาจารย์ เพื่อให้เด็กเรียนออกมาขอขมาในสิ่งที่เคยกระทำผิดต่อครูอาจารย์ เป็นกิจกรรมพรรณนาถึงพระคุณ ของบิดามารดา ครูอาจารย์และผู้มีพระคุณทุกคน ที่ให้การสนับสนุนส่งเสริมนักเรียนมา วัดอุประสงค์ 1) กตัญญูทเวทิตา 2) ความรู้จักเคารพ และอ่อนน้อม ถ่อมตน (เมา กรรรมย์ ; อนุสรณ์ งามปัญญา. 2558 : สัมภาษณ์)

พิธีปิดโครงการอบรม เตรียมเครื่องสักการะขอขมาพระรัตนตรัยและ พระวิทยากรรับเกียรติบัตร ร่วมกันร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี ประธานสงฆ์ให้อวาทและกล่าวปิด โครงการ/ ให้พร/เสร็จพิธี และเดินทางกลับบ้าน โดยสวัสดิภาพ

วัดป่าสุขสมบูรณ์

หลักสูตรการอบรม 3 วัน 2 คืน

กิจกรรมวันแรกของการอบรม รายละเอียด ดังนี้

เวลา 09.00 น. พิธีเปิดโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนวัดป่าสุขสมบูรณ์ พระวิทยากรและผู้เข้าอบรม ตลอดถึงผู้สนับสนุนการอบรมพร้อมกันที่สถานที่การอบรม เมื่อประธานผ่านสงฆ์และประธานฝ่ายฆราวาสมาถึงบริเวณพิธี พิธีกรเรียนเชิญประธานฝ่ายฆราวาสจุดเทียนธูป บูชาพระรัตนตรัย กล่าวคำนมัสการพระรัตนตรัย กราบ 3 ครั้ง ผู้จัดโครงการฯ กล่าวรายงานต่อประธานในพิธี ประธานกล่าวเปิดงานและให้โอวาทแก่ผู้เข้าอบรม จากนั้นผู้เข้าอบรมอาราธนาศีล 5 และสมาทานศีล 5 โดยพร้อมเพรียงกัน ประธานสงฆ์ให้ศีลพร้อมให้โอวาท เป็นเสร็จพิธีเปิดโครงการ

ภาพประกอบ 33 กิจกรรมพิธีเปิดโครงการปฏิบัติธรรม

เวลา 10.30 น. กิจกรรมแนะนำพระวิทยากร พระสุวิจักขณ์ โชติวโร เป็นผู้รับผิดชอบกิจกรรมนี้ มีตัวอย่างการแนะนำตัวพระวิทยากร ดังนี้

ข้อมูลพระวิทยากร

พระอาจารย์รูปนี้ จำง่ายครับมีลักษณะที่โดดเด่นอยู่ที่ รอยยิ้มที่บาดตา มีคารมวาจา บาดจิต เพียงท่านยิ้มสักนิด โลกจะเป็นพิษขึ้นเยอะ

บ้านเกิดเมืองนอนของท่านครับ เป็นคนบุรีรัมย์ ปัจจุบัน
ก็อยู่ที่วัดป่าสุขสมบูรณ์

การศึกษา.....

หน้าที่การงาน เป็นครูพระสอนศีลธรรมอยู่หลายโรงเรียน
จำไม่ค่อยได้ (วิวแะจ้งเลย)ท่านเป็นอาจารย์ที่ห่วงใยเพื่อนมากครับ ไม่ว่าเพื่อนจะทำอะไรก็มีน้ำใจ
เข้าไปช่วยหมดทุกอย่าง เพื่อนยกของอยู่ ท่านก็ช่วยยก เพื่อนกวาดห้องอยู่ ท่านก็ช่วยกวาด
เพื่อนจัดของอยู่ ท่านก็ช่วยจัด เพื่อนล้างห้องน้ำอยู่ ท่านก็เข้าไปช่วยล้าง แม้กระทั่งเพื่อนกินข้าวอยู่
ท่านก็เข้าไป ช่วยกิน (แถมกินเยอะกว่าเพื่อนอีกต่างหาก) เป็นคนมีน้ำใจจริงๆ กลอนประจำตัวท่าน
คือ

ถึงหุ่่นท่าน ไม่ให้ แต่ใจรัก จึงสมัคร ขอร่วมกลุ่ม มาครั้งนี้
อยากจะเห็น เยาวชน เป็นคนดี
อุดมการณ์ นี่ดีมาก อยากบอกเธอ
สโลแกนที่เรามอบแก่ท่าน พระดี มีคุณค่า แต่ราคาน้ำอัดลม

“ขอนิมนต์พระอาจารย์..... พบกับลูก ๆ ในเวลาพอสมควร นิมนต์ครับผม”
(พระสุวิจักขณ์ โชติวิโร. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 11.30 น. กิจกรรมรับประทานอาหารกลางวัน ก่อนจะ
รับประทานอาหาร ทุกครั้ง ผู้เข้าอบรมต้องกล่าวคำพิจารณา ดังนี้

ข้าวทุกจาน อาหารทุกอย่าง ไม่กินทิ้งขว้าง เพราะเป็นของมีค่า
หลายคนเหนื่อยยาก ลำบากหนักหนา สงสารบรรดา คนยากคนจน ในโลกนี้ยังมีคนที่จนยาก
แสนลำบากอดคัดและขัดสนไม่กินทิ้งกินขว้างตามใจตน สงสารคนอื่นที่ไม่มีกิน ขอบคุณขอบคุณ
ขอบพระคุณ ที่ท่านการุณ นำอาหารมาให้ เราพุทธบุตรซาบซึ้งน้ำใจ ตั้งแต่นี้ต่อไปจะทำความดี
ตอบแทน ขอบคุณครับ/ขอบคุณคะ โดยมีกติกากว่า “เราชาวพุทธบุตร จะรับประทานอาหาร
ด้วยความตั้งใจว่า ไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ” (พระปลัดอดิสร อภิชาโน. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 13.00 น. กิจกรรมมอบตัวเป็นศิษย์ พระใบฎีกาสุริยันธ์
จกกวโร เป็นผู้รับผิดชอบกิจกรรม ตัวแทนผู้เข้าอบรมชายถือพานดอกไม้หรือพานรูปเทียนแพ
ตัวแทนหญิง เป็นผู้นำกล่าว ผู้เข้าอบรมทั้งหมดคุกเข่ากราบ 3 ครั้งพร้อมกัน อัญชลี วันทา
อภิวาท (3 ครั้ง) กราบนมัสการพระอาจารย์ทุกรูป นับเป็นโอกาสอันดีของพวกข้าพเจ้า ที่ได้รับ
การอบรมธรรมอันประเสริฐนี้ ชีวิตของพวกข้าพเจ้าตั้งแต่เกิดมา มีพ่อแม่อุปการะเลี้ยงดูได้รับ
ความอบอุ่นเสมอมา แต่บัดนี้พวกข้าพเจ้า เข้ามารับการอบรมที่นี้ เพื่อแสวงหาความดี ในโครงการ
อบรมคุณธรรม และปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาจิต แม้ว่าพวกข้าพเจ้าจะจากพ่อแม่มา แต่เพื่อความดี
มั่นใจในความปรารถนาดีของท่านพระอาจารย์ทุกรูปที่จะมอบให้ และยอมเหน็ดเหนื่อย เสียสละ
เวลามาอบรมสั่งสอน ให้พวกข้าพเจ้าเป็นคนดี พวกข้าพเจ้าจะตั้งใจรับการอบรมด้วยความเต็มใจ
ดั่งคำกลอน ดังนี้

ขอประนมก้มกราบครูอาจารย์ นมัสการพระอาจารย์ผู้สั่งสอน
พราดำผองสอนศิษย์ใจอาวรณ ด้วยอาทรหวังศิษย์เป็นคนดี
วางระเบียบวินัยไว้แจ่มแจ้ง จะเข้มแข็งสู้ชีวิตมีศักดิ์ศรี
สอนให้ศิษย์ละชั่วยึดสิ่งดี เป็นไม้งามประดับชีวิตให้ก้าวไกล
ด้วยดวงจิตมุ่งมาตปรารถนา ขอสัญญายึดมั่นไม่หวั่นไหว

จะกราบไหว้พระอาจารย์สุดหัวใจ องค์ท้าวไทรู้เห็นเป็นพยาน
จะเนิ่นนานเพียงใดใจสำนึก น้อมรำลึกในพระคุณอบอุ่นผสวน
ท่านฝึกฝนชี้แนะให้ ใจเบิกบาน นිරันตร์กาลขอเทิดพระคุณเอยฯ
ข้าแต่พระอาจารย์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอบบกาย และใจเป็น
ศิษย์ที่ดีของ พระอาจารย์ข้าพเจ้าทั้งหลาย จะตั้งใจศึกษา เชื่อฟังคำสั่งสอนและปฏิบัติตาม
ด้วยความเคารพ ทุกประการ ด้วยสัจจะวาจา นี้ ขอให้ข้าพเจ้าทั้งหลายมีแต่ความสุข ความเจริญ
ตลอดกาลนานเทอญ

พระวิทยากรกล่าวรับมอบศิษย์รับศีล 5 พบว่า ประธานพระวิทยากร
คือ พระอธิการสมบุญ วิสุทฺโธ ทำหน้าที่ในการกล่าวต้อนรับ และให้โอวาท ต่อจากนั้นผู้เข้าอบรม
อาราธนาศีล 5 โดยพร้อมเพรียงกัน ดังนี้ (ผู้นำเยาวชนนำกราบ 3 ครั้ง) ตัวแทนผู้เข้าอบรมยก
เครื่องสักการะ บูชา/ตัวแทนผู้เข้าอบรมกล่าวคำอาราธนาศีลพร้อมกัน เสร็จแล้วผู้เข้าอบรม
กราบ 3 ครั้งพร้อมกัน (พระอธิการสมบุญ วิสุทฺโธ. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 13.40 น. กิจกรรมละลายพฤติกรรม/ติดบัตร/จัดแถว
พระปลัดอดิสร อภิชาโณ เป็นผู้รับผิดชอบกิจกรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีระเบียบวินัย
ทำอะไรด้วยความพร้อมเพรียงเป็นระเบียบสวยงาม เช่น การเดินเป็นแถว การนั่ง-ยืน เป็นจังหวะ
1 2 3 4

ภาพประกอบ 34 กิจกรรมละลายพฤติกรรม

เวลา 14.40 น. กิจกรรมภาควิชาการศาสนพิธีและมารยาทชาวพุทธ พระสุวิจักขณ์ โชติวโร เป็นผู้รับผิดชอบกิจกรรม โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับศาสนพิธีและมารยาทชาวพุทธ ที่ควรรู้
 2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้
- ซึ่งเนื้อหา มีดังนี้ การกราบพระรัตนตรัย แบบเบญจางคประดิษฐ์ (เข้า 2 คอก 2 หน้าผาก 1) อัญชลี วันทา อภิวาท การไหว้บุคคล 3 ประเภท คือ ไหว้บุคคลในระดับเดียวกันหรือต่ำกว่า ให้พนมมือระหว่างหน้าอก ไหว้ผู้ใหญ่ ให้หัวแม่มืออยู่ระดับปลายจมูก และการไหว้พระสงฆ์ ให้หัวแม่มืออยู่ระหว่างคิ้ว ศาสนพิธี การจัดโต๊ะหมู่ 5, 7, 9 จุดเทียนรูป 3 ดอก หมายถึง การบูชาคุณของพระพุทธเจ้า ได้แก่ พระบริสุทธิ์คุณ พระปัญญาคุณ พระมหากรุณาธิคุณ การจุดเทียน 2 เล่ม จุดบูชาคุณ ของพระธรรมและพระวินัย ส่วนดอกไม้ในแจกัน นำมาบูชาคุณของพระสงฆ์ การกล่าวคำถวายสังฆทาน ถวายภัตตาหาร การอาราธนาศีล การทำบุญงานมงคล และอวมงคล เป็นต้น (พระสุวิจักขณ์ โชติวโร. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 16.00 น. กิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ พระวิทยากรทุกรูปช่วยกันดูแลกลุ่มที่ตนเองรับผิดชอบ และเป็นผู้ดำเนินการทำความสะอาดสถานที่ต่างๆ

เวลา 17.00 น. รับประทานอาหารเย็น ผู้เข้าอบรมเดินเรียงแถวไปรับอาหารที่พี่เลี้ยงได้เตรียมไว้ให้ แล้วกลับไปนั่งประจำที่จนครบทุกคน จากนั้นกล่าวคำพิจารณาอาหารโดยพร้อมเพรียงกัน

เวลา 18.00 น. กิจกรรมเดินจงกรมบริเวณวัด พระวิทยากรทุกรูปนำเดินจงกรม มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักการเดินจงกรม เป็นการฝึกความอดทนความเพียรอดทนในการเดินจงกรม ขว้าง...หนอ ซ้าย...หนอ

เวลา 19.30 น. กิจกรรมธรรมะบรรยายประกอบสื่อ เรื่องกฎแห่งกรรม พระวิทยากรผู้บรรยาย คือ พระใบฎีกาศุริยพันธ์ จกกวโร เป็นการบรรยายธรรมประกอบสื่อมีเหตุการณ์จริงที่ทำการชั่ว แล้วได้รับผลตอบแทน เช่น ประหารชีวิต พ่อค้ายาเสพติด โดยให้ชมสถานพินิจ หรือเรือนจำสำหรับผู้ใหญ่ การฆ่าสัตว์ตัดชีวิต การดื่มสุรา สูบบุหรี่ ผลสุดท้ายเป็นโรคมะเร็งตับ เป็นโรคปอด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้เห็นตัวอย่างจริงๆ ในสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการที่ตนเองกระทำ ไม่ต้องรอชาติหน้า เพราะกรรมติดจรวด พระวิทยากรสรุปเกร็ดธรรมะที่ได้จากการบรรยายประกอบสื่อ พอสมควรแก่เวลาปล่อยให้ไปพักผ่อน

กิจกรรมวันที่สองของการอบรม รายละเอียด ดังนี้

เวลา 04.00 น. สัญญาณระฆังตื่นนอน/ทำภารกิจส่วนตัว

เวลา 05.00 น. ทำวัตรสวดมนต์/นั่งสมาธิ/แผ่เมตตา ตามปกติ

เวลา 06.00 น. กิจกรรมการบริหารจิตและเจริญปัญญา ผู้รับผิดชอบกิจกรรม คือ พระปลัดอดิสร อภิชาโณ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ประการแรกเพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ปฏิบัติธรรมตามแนวทางวิปัสสนากรรมฐาน ประการที่สองเพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีสติและสมาธิมากขึ้น จิตใจไม่ฟุ้งซ่าน สงบมากขึ้นและประการสุดท้ายเพื่อให้ผู้เข้าอบรมฝึกความเพียรทนในการเดินจงกรม และนั่งสมาธิ เป็นการเดินจงกรม 6 ระยะ (พระปลัดอดิสร อภิชาโณ. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 07.00 น. กิจกรรมการรับประทานอาหารเช้า

เวลา 08.30 น. กิจกรรม ฐานวิชาการ ได้แก่

ฐานที่ 1. ศิล 5 หน้า 6

ฐานที่ 2 อธิบาท 4 คือ คุณเครื่องให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่ ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ คือ ความเพียรพยายามประกอบสิ่งนั้น จิตตะ คือ เอาใจใส่ในสิ่งนั้น วิมังสา คือ หมั่นพิจารณาตรวจสอบสิ่งนั้น

ฐานที่ 3 อบายมุข 6 ได้แก่ ดื่มน้ำเมา เทียวกลางคืน เทียวดูการละเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร เกียจคร้านการทำงาน ดั่งคำกลอน ผีหกตัว ดังนี้ (พระสุวิจักขณ์ โชติวโร ; พระปลัดอดิสร อภิชาโน. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 11.30 น. กิจกรรมรับประทานอาหารเช้าร่วมกัน

เวลา 13.00 น. กิจกรรมธรรมนันทนาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ผ่อนคลายความเบื่อหน่ายและสนุกสนาน สอดแทรกคุณธรรม เช่น เกมส์ต่างๆ ร้องเพลง คุณธรรม เพลงประกอบท่าทาง ผีกลสติปรมมือพร้อมกัน จับอวัยวะส่วนต่างๆ ตามคำสั่ง คำสั่งลูก-นัง เป็นต้น

เวลา 15.00 น. กิจกรรมธรรมะบรรยายประกอบสื่อ เรื่องภัยสังคม เช่น การติดเกมส์ ชู้สาว ผู้หญิงขายตัว ผู้ชายขายน้ำ การใช้เทคโนโลยีที่ผิดวัตถุประสงค์ เช่น สื่อลามกอนาจารค่านิยมวัยรุ่นที่ผิดๆ เป็นต้น เพื่อปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนเห็นคุณค่าความสำคัญ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเอง ดูแลตนเองให้ได้ โดยมีธรรมะและสติควบคุมจิตใจ เป็นต้น

เวลา 16.00 น. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ผู้เข้าอบรมช่วยกัน ในการทำความสะอาดสถานที่ต่างๆ ของวัด เช่น สถานที่อบรม ที่หลบนอน ห้องสุขา-ห้องน้ำ เป็นต้น

ภาพประกอบ 35 การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

เวลา 18.00 น. รับประทานอาหารเย็น

เวลา 19.30 น. กิจกรรมจุดเทียนอุทิศแด่คุณบิดา มารดา พระปลัดอดิสร อภิชาโน เป็นผู้บรรยายธรรมประกอบสื่อ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเกิดความซาบซึ้งในพระคุณของบิดา มารดา
2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมตระหนักในบทบาทของการเป็นลูกที่ดี

มีความกตัญญูทดแทนคุณบิดา มารดา และสามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมต่อไป

กิจกรรมนี้ถือเป็นกิจกรรมที่โดดเด่นของสำนักปฏิบัติธรรมแห่งนี้

เพราะเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นปลูกจิตสำนึกให้เกิดขึ้นแก่ ผู้เข้าอบรมต่อผู้มีพระคุณ คือ พ่อและแม่ ในด้านขอบข่ายเนื้อหา ได้แก่ ความหมายของคำว่า บิดา มารดา หน้าที่ของบิดา มารดา ที่มีต่อบุตร คุณธรรมของบิดา มารดา ความประเสริฐของบิดา มารดา บุตร 3 ประเภท และตัวอย่างบทบรรยายเรื่องพระคุณแม่ ส่วนด้านขั้นตอนการจัดกิจกรรม มีดังนี้ พระวิทยากร บรรยายเกริ่นนำพระคุณแม่ จากนั้นเปิดวีดิทัศน์เกี่ยวกับพ่อแม่ เตรียมช่วงจังหวะการปิดไฟช่วง รายการ หรือเปิดไฟเมื่อจบรายการ นำเข้าสู่กิจกรรมด้วยคำกลอน พร้อมดนตรีประกอบการบรรยาย จุดเทียน 2 เล่ม เป็นสัญลักษณ์แทนพ่อและแม่ ให้นักเรียนหมอบกราบลงพร้อมกับเปิดเพลง “บูชาบุพการี” จากนั้นสอบถามนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมว่าใครเคยทำความผิด หรือทำให้พ่อแม่ เสียใจบ้าง ให้นักเรียนตอบ ให้นักเรียนที่เคยทำความผิดกับพ่อแม่ ออกมาด้านหน้าเวที แล้วสัมภาษณ์ ถึงความรู้สึกในสิ่งที่เคยกระทำ และต่อไปจะประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร เป็นต้น พระอาจารย์ ผู้บรรยายกล่าวสรุป ต่อจากนั้นให้เยาวชนเขียนโปรซนิยบัตรถึงพ่อแม่ ให้เยาวชนร้องเพลง “เรียงความเรื่องแม่” หรือเพลงอื่นๆ ที่เห็นว่าเหมาะสม นอกจากนี้คุณธรรมที่ได้รับ ได้แก่ สำนึกคุณที่บุพการีทำแล้ว และพร้อมที่จะตอบแทนคุณ (กตัญญู กตเวทิตา) รู้วิธีการบำรุงพ่อแม่ ด้วยปัจจัย 4 (มาตาปิตุอุปัฏฐาก) ความพร้อมที่จะเชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ และประพฤติตน เป็นคนดี (พระปลัดอดิสร อภิชาโน. 2558 : สัมภาษณ์)

กิจกรรมวันที่สามของการอบรม รายละเอียด ดังนี้

เวลา 04.30 น. สัญญาณระฆังตีขึ้นนอน ทำวัตรสวดมนต์เช้า/

เจริญจิตภาวนา/แผ่เมตตา เดินจงกรมรอบวัด เสร็จแล้วรับประทานอาหารเช้า

เวลา 08.30 น. กิจกรรมตักบาตรความดี เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เข้าอบรม ได้แสดงความกตัญญูต่อครูอาจารย์ในฐานะพระคุณที่สามของบุตร เป็นแม่พิมพ์ของชาติ เป็นเรือจ้าง แล้วแต่เราจะเรียกท่าน เราได้ล่วงเกินท่าน ด้วยกายวาจาใจ กิจกรรมนี้เป็นการขอขมาบูชาครู สิ่งที่เกิดพลาดมาแล้ว ไม่เคารพเชื่อฟัง ไม่ตั้งใจเรียน ให้ทุกคนอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ ด้วยการเขียน สิ่งที่เกิดพลาดมาแล้ว และสิ่งที่ตนเองตั้งใจจะทำในอนาคตในสักระดาศรูปหัวใจที่แจกให้ จากนั้นเตรียม นำมาใส่บาตรให้ พระอาจารย์วิทยากร เรียกว่า ตักบาตรความดีหรือตักบาตรกิเลส (นิธยา คำไทย ; ถวิน รอบคอบ. 2558 : สัมภาษณ์)

เวลา 10.00 น. กิจกรรมไขข้อข้องใจ ตอบปัญหาธรรมะ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าอบรม ที่ปัญหาคาใจ หรือสนใจเกี่ยวกับธรรมะบางข้อบางเรื่อง พระวิทยากรทุกรูปพร้อมกันตอบคำถาม โดยแจกกระดาษให้ผู้เข้าอบรมได้เขียนข้อคำถาม จากนั้น พระวิทยากรได้คัดเลือกมาตอบ ในเรื่องที่นำเสนอและเป็นเรื่องสั้น สัก 10 ข้อคำถาม (นางบัวทอง อ่อนท่าลาด. 2558 : สัมภาษณ์)

กิจกรรมสุดท้ายพิธีปิดโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนวัดป่าสุทธสมบุรณ์ ผู้เข้าอบรมกล่าว คำขอขมาลาโทษพระวิทยากร พระวิทยากรมอบผู้เข้าอบรมคืนแก่ครูอาจารย์ ประธานในพิธีฝ่ายฆราวาสกล่าวปิดโครงการปฏิบัติธรรม พร้อมกับให้โอวาท และประธานฝ่ายสงฆ์ มอบเกียรติบัตรกล่าวสัมโมทนาญาณ เป็นเสร็จพิธีโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนวัดป่าสุทธสมบุรณ์

สรุปสภาพปัจจุบันของการดำเนินกิจกรรมโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ ทั้ง 6 วัด ซึ่งสามารถสรุปกิจกรรมได้ ดังนี้

ภาพรวมการดำเนินกิจกรรมหลักสูตรอบรม 3 วัน 2 คืน ได้แก่ พิธีเปิด มอบตัว เป็นศิษย์ แนะนำพระวิทยากร ระเบียบการอยู่ค่าย กลุ่มสัมพันธ์ ละลายพฤติกรรม ภาควิชาการ ศาสนพิธีและมารยาทชาวพุทธ รับประทานอาหาร ธรรมะตามฐาน นันทนาการ อนุรัก ศิลปวัฒนธรรมไทย กำเนิดโลก จักรวาล และชีวิต พื้นฐานชีวิต กู้ศักดิ์ศรี ทบทวนกฎระเบียบ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เติมน้ำมัน นิ่งสมาธิ ทำวัตรสวดมนต์ ธรรมะจากสื่อ แบ่งฐานวิชาการ บรรยายเกี่ยวกับวัยรุ่น บริหารจิตและเจริญปัญญา เพื่อนสนิทมิตรแท้ พื้นฐานพระพุทธศาสนา และ ทัศนคติความเชื่อ แล่งฐานวิชาการ ธรรมะรับอรุณ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เติมน้ำมันบิณฑบาต/ แสงเทียนส่องธรรม/กตัญญูกตเวที/จุดเทียนอุดมการณ์ ตามหาแก่นธรรมหรือไขข้อข้องใจ มาลาบูชา ครู ตอบปัญหาคาใจ/ไขข้อข้องใจ อธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่/ตักบาตความดี พิธีปิดโครงการ/กิจกรรม อำลา ดังตารางประกอบ

ตาราง 4 สรุปสภาพปัจจุบันของการดำเนินกิจกรรมโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้
ทั้ง 6 วัด

วัด	กิจกรรม
วัดศิริบ้านไร่	พิธีมอบตัวเป็นศิษย์ ปฐมนิเทศ แนะนำพระวิทยากร การปกครอง ระเบียบการ อยู่ค่าย ศาสนพิธีและมารยาทชาวพุทธ รับประทานอาหาร ธรรมะตามฐาน นันทนาการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เติบงกรรม นั่งสมาธิ ทำวัตรสวดมนต์ ธรรมะจากสื่อ แบ่งฐานวิชาการ บริหารจิตและเจริญปัญญา เพื่อนสนิทมิตรแท้ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เติบพระคุณบิดามารดา ตามหาแก่นธรรมหรือไขข้อข้องใจ มาลาบูชาครู อธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ พิธีปิดโครงการ
วัดประมวลราษฎร์	พิธีมอบตัวเป็นศิษย์ แนะนำพระวิทยากร ระเบียบการอยู่ค่าย ศาสนพิธีและ รับประทานอาหาร มารยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี นันทนาการ บำเพ็ญ สาธารณประโยชน์ ทำวัตรสวดมนต์ ธรรมะจากสื่อ เติบงกรรม นั่งสมาธิ ธรรมะ บรรยาย เกี่ยวกับวัยรุ่น เพื่อนสนิทมิตรแท้ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ แสวงหา ส่องธรรม มาลาบูชาครู อธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ กิจกรรมอำลา
วัด ศิริพงษ์ วาส	พิธีเปิด มอบตัวเป็นศิษย์ แนะนำพระวิทยากร กลุ่มสัมพันธ์ รับประทานอาหาร ธรรมะบรรยาย นันทนาการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ทำวัตรสวดมนต์ ธรรมะ จากสื่อ เติบงกรรม นั่งสมาธิ ธรรมะบรรยาย อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย กำเนิด โลก จักรวาล และชีวิต พื้นฐานชีวิต กุศัศศีรี ทบทวนกฎระเบียบ เตรียมตัว เตรียมใจ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ธรรมะบรรยายจากสื่อ จุดเทียนปัญญา ธรรมะ รับอรุณ ตักบาตรความดี ตอบปัญหาคาใจ กตัญญูกตเวที ปิดโครงการ
วัดบูรณ	พิธีเปิด มอบตัวเป็นศิษย์ แนะนำพระวิทยากร ละลายพฤติกรรม รับประทาน อาหาร ศาสนพิธี นันทนาการ เข้าสู่ฐานธรรม บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รับประทานอาหาร ทำวัตรสวดมนต์ บรรยายประกอบสื่อ ธรรมะนันทนาการ กิจกรรมเพื่อน จุดเทียนปัญญาบูชาผู้มีคุณ ตอบปัญหา ตักบาตรความดี ปิดโครงการ
วัดป่าไผ่บุลย์	พิธีเปิด มอบตัวเป็นศิษย์ แนะนำพระวิทยากร ละลายพฤติกรรม รับประทาน อาหาร ศาสนพิธี ธรรมะบรรยายสภาพปัญหาสังคม บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รับประทานอาหาร ทำวัตรสวดมนต์ บรรยายประกอบสื่อ ธรรมะบรรยายเรื่อง พื้นฐานพระพุทธศาสนา และลัทธิความเชื่อ แบ่งฐานวิชาการ ธรรมะรับอรุณ ตัก บาตรความดี มาลาบูชาครู ปิดโครงการ
วัดป่า สุข สมบูรณ์	พิธีเปิด แนะนำพระวิทยากร รับประทานอาหาร มอบตัวเป็นศิษย์ ละลาย พฤติกรรม ภาควิชาการศาสนาพิธีและมารยาทชาวพุทธ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รับประทานอาหาร เติบงกรรม บรรยายประกอบสื่อ ทำวัตรสวดมนต์ บริหารจิต และเจริญปัญญา ฐานวิชาการ ธรรมะนันทนาการ จุดเทียนอุดมการณ์ ตักบาตร ความดี ไขข้อข้องใจ ปิดโครงการ

2. สภาพปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้
สภาพปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้
ทั้ง 6 วัด ได้นำเสนอการวางแผน การปฏิบัติ และการประเมิน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้
วัดศิริบ้านไร่

การวางแผน

1. ด้านบุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม)
พระวิทยากรที่มาทำหน้าที่ มีพระวิทยากรน้อยมากเมื่อเทียบกับค่ายคุณธรรมแห่งอื่น มีเพียงเจ้าอาวาส
วัด คือ พระครูโสภาสกิจจานุกูล และพระใบฎีกาธีระศักดิ์ ธมฺมธีโร เมื่อมีพระวิทยากรไม่เพียงพอ
ทางเจ้าอาวาสได้วางแผนโดยการติดต่อประสานงานนิมนต์พระวิทยากรเครือข่ายเดียวกัน และ
เชิญวิทยากรที่เป็นฆราวาสมาร่วมอบรมด้วยในบางครั้ง ถ้าสถานศึกษาบางแห่งมีความต้องการ
ซึ่งมีปัญหาเกี่ยวกับการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของภาครัฐที่ได้รับเชิญมาเป็นวิทยากร
พิเศษ เช่น การได้รับหนังสือตอบกลับช้า หรือไม่ได้แจ้งกลับมามาว่าเป็นวิทยากรให้การอบรม
ได้หรือไม่ ซึ่งบางครั้งมาอบรมให้ไม่ตรงเวลา การนำเสนอไม่ตรงประเด็น ออกนอกประเด็น
ของการอบรมไปบางครั้ง หรือบางครั้งวิทยากรมาอบรมไม่ได้ แต่ไม่ได้บอกล่วงหน้า ทำให้เวลา
ในการอบรมขาดช่วงไป (พระครูโสภาสกิจจานุกูล. 2558 : สัมภาษณ์)

ผู้เข้ารับการอบรมโรงเรียนบางแห่ง มีพฤติกรรมที่ไม่เรียบร้อย
และไม่เหมาะสม ส่งผลให้ พระวิทยากรต้องปรับเปลี่ยนหลักสูตร คือ เนื้อหาบางเรื่อง
เน้นปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นหลัก เช่น กิริยามารยาท ความมีระเบียบวินัย ความอ่อนน้อมถ่อมตน
และกล้าแสดงออก เป็นต้น

สถานศึกษาบางแห่ง ปฏิบัติตรงกับที่ได้วางแผนเอาไว้ร่วมกัน ทีมงาน
พระวิทยากรต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการอบรมเสียใหม่ หรือปรับเปลี่ยนบางอย่างเพื่อให้โครงการ
อบรมดำเนินการไปอย่างราบรื่นและประสบความสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์

2. ด้านงบประมาณ งบประมาณที่นำมาใช้จ่ายในโครงการอบรมคุณธรรม
จริยธรรมมีจำกัด ต้องใช้จ่ายอย่างคุ้มค่าและประหยัดที่สุด โดยการนำงบประมาณที่ได้รับมาจัดสรร
แบ่งไปใช้จ่ายให้ลงตัวตามการวางแผนในแต่ละด้าน พบว่า งบประมาณที่ใช้จ่าย ประกอบไปด้วย
ค่าน้ำค่าไฟ ค่านิยัตตถวายพระวิทยากร ค่าวิทยากรพิเศษ ค่าบำรุงสถานที่ ค่าวัสดุอุปกรณ์
ค่าอาหาร น้ำดื่ม ทั้งหมดนี้ทางโรงเรียนจะเป็นผู้ดำเนินการให้ แต่ก็เกิดปัญหาเมื่องบประมาณ
ในบางปีไม่เพียงพอ คณะทางโรงเรียนที่จะนำเด็กมาเข้าการฝึกอบรมก็ต้องหางบประมาณมาเสริม
โดยการเก็บจากผู้ปกครองของนักเรียน เพื่อจะได้มาเป็นค่าใช้จ่าย ที่เป็นค่าเดินทาง รถรับส่ง
(พระครูโสภาสกิจจานุกูล. 2558 : สัมภาษณ์)

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ (สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ)

สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในโรงเรียนบางแห่งติดขัดหรือบกพร่อง
ในเรื่องต่างๆ วัสดุอุปกรณ์บางอย่างไม่พร้อม และสถานที่ไม่เอื้อต่อการอบรม นอกจากนี้ศูนย์
วัดศิริบ้านไร่นี้มีพื้นที่จำกัด การสร้างอาคารรองรับผู้เข้ามาอบรมในโครงการมีการต่อเติม ขยาย
ในบางครั้งการดำเนินโครงการได้จัดพร้อมกันกับงานทั่วไปในวัด เช่น งานศพ ทำให้มีคนเข้าออก
ไม่เกิดความสงบ เสียงดัง (พระครูโสภาสกิจจานุกูล. 2558 : สัมภาษณ์)

4. ด้านการจัดการ (หลักสูตร, กิจกรรม, การประเมินผล)

หลักสูตรคือ 8 ไปอบรมนักเรียนระดับประถมศึกษา ส่งผลทำให้ผู้เข้าอบรมปรับตัวไม่ทัน เช่น ห้ามรับประทานอาหารตอนเย็น โดยรับประทานน้ำปานะแทน เช่น น้ำโวลติน น้ำเต้าหู้ เป็นต้น ส่วนกิจกรรม พบว่า การเข้าประชุมไม่ครบองค์ประชุมซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญ ในบางครั้งการจัดกิจกรรมที่ใช้ ในโครงการไม่ได้นัดแนะกับคณะผู้ปกครองหรือคณะครูอาจารย์ทางโรงเรียนไว้ก่อน จึงทำให้การจัดกิจกรรมไม่ได้ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เช่น การจัดกิจกรรมกตัญญู ซึ่งทางคณะพระวิทยากรไม่ได้นัดให้ครูอาจารย์ไว้ก่อน เมื่อถึงเวลาทำกิจกรรมจริงแล้ว ทำให้การดำเนินกิจกรรมติดขัดไปบางช่วงเวลา การกำหนดเวลาก็น่าเป็นปัญหา เช่น กำหนดเวลาเปิดโครงการอบรมซึ่งทางคณะครูอาจารย์ของโรงเรียน ได้เรียนเชิญผู้มีเกียรติมาเป็นประธานในการเปิดโครงการแต่ ผู้เป็นประธานมาเปิดงานไม่ตรงเวลา ส่งผลทำให้การดำเนินกิจกรรมล่าช้า และทำให้เสียความตั้งใจต่อผู้เข้าฝึกการอบรม (พระครูโสภาสกิจจานุกูล. 2558 : สัมภาษณ์)

การปฏิบัติ

1. ด้านบุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม)

พระวิทยากร และคณะผู้ช่วยในการฝึกอบรมมีน้อย ทำให้พระท่านต้องทำงานหนัก ปัญหาอีกประเด็นคือ ผู้ช่วยในการฝึกต้องมีจิตใจที่เสียสละ เพราะหลังจากที่จบการฝึกอบรมในแต่ละวันแล้ว ระหว่างที่เฝ้าขวานกำลังพักผ่อนนั้น ผู้ช่วยฝึกอบรมต้องคอยตรวจดูและความเรียบร้อย ความปลอดภัยให้กับเฝ้าขวานทุกครั้ง เพราะถ้าให้พระวิทยากรลงไปทำหน้าที่คอยดูแลความปลอดภัยแล้วจะทำให้ท่านพักผ่อนได้ไม่เต็มที่ และอีกประการคือ ถ้าเฝ้าขวานที่เป็นผู้หญิงกำลังพักผ่อน ไม่มีผู้ช่วยดูแลความปลอดภัย พระวิทยากรท่านไปดูแล ก็จะไม่เหมาะสมกับสมณะ (พระแสง เกสโร. 2558 : สัมภาษณ์)

2. ด้านงบประมาณ คือ งบประมาณในการดำเนินโครงการ

ขาดแคลน งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในบางครั้ง การจัดสรรงบประมาณไม่เพียงพอกับรายจ่าย หรือให้เบิกงบประมาณได้หลังจากเสร็จสิ้นโครงการแล้ว แต่ทางวัดมีความจำเป็นที่จะต้องจัดโครงการ จึงได้หยิบยืมเงินจากทางวัดมาใช้ก่อน หรือบางครั้งทางวัดไม่สามารถที่จะมีเงินสำรองให้ยืมก่อนได้ ทางหัวหน้าโครงการก็จะประชุมกับคณะผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดโครงการทุกท่าน เพื่อที่จะหยิบยืมเงินมาสำรองจ่ายเพื่อให้โครงการสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี หลังจากเสร็จสิ้นโครงการแล้ว จึงค่อยไปเบิกงบประมาณที่ได้จากภาครัฐมาใช้หนี้ต่อไป (พระครูโสภาสกิจจานุกูล. 2558 : สัมภาษณ์)

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ คือ สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ

ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างที่ใช้นั้น คือ บางครั้งมีวิทยากรที่ได้รับเชิญมาให้บรรยายพิเศษ ยังไม่เข้าใจในการใช้เทคโนโลยีเหล่านี้ เมื่อปล่อยให้วิทยากรดำเนินการเปิดคอมพิวเตอร์ หรือเปิดเครื่องขยายเสียงโดยลำพัง บางครั้งทำให้เครื่องชำรุดไป ไม่สามารถใช้งานได้ทางคณะผู้ดำเนินโครงการต้องดูแลอำนวยความสะดวกให้กับวิทยากรรับเชิญทุกครั้ง (ยุทธศักดิ์ แก้วพระพาน. 2558 : สัมภาษณ์)

4. ด้านการจัดการ คือ หลักสูตร กิจกรรม, การประเมินโครงการ

การใช้หลักสูตรในการฝึกอบรมเฝ้าขวาน จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ ทำให้ทราบว่า หลักสูตรวิธีการฝึกของแต่ละรุ่นยาก

ให้มีความแตกต่างกัน เพราะเยาวชนที่เข้ามาฝึกมีความแตกต่างกันทางด้านร่างกาย การเจริญเติบโต วุฒิภาวะและอารมณ์ เพราะหลักสูตรบางอย่างเหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะระดับนี้และไม่เหมาะสมกับวัยนี้ ให้ทางศูนย์พิจารณาในส่วนนี้เป็นสำคัญ ด้านการกิจกรรมฝึกอบรม ส่วนมากจะไม่ค่อยมีปัญหาเท่าใดนักและปัญหาที่เกิดขึ้นก็จะเป็นลักษณะปัจเจกในแต่ละค่าย ส่วนเรื่องของการแก้ปัญหา นั้นก็จะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปในแต่ละกิจกรรม เช่น การปรับตัวของเด็ก ในการเข้านอน-ตื่นนอน ในตอนเช้าเด็กจะต้องตื่นตี 4 เพื่อมาทำวัตรเช้า ทำให้บางคนตื่นไม่ทันที่จะทำกิจกรรมในภาคเช้า ทำให้ถูกลงโทษด้วยการยึดบัตรและเพื่อนรอกทำให้เวลาเคลื่อนในการทำกิจกรรมต่อไป หรือแม้แต่เด็กที่ตื่นทันเวลาก็มีความง่วงในการร่วมกิจกรรม ด้านการให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสำคัญๆ ทางศาสนา เนื่องจากว่าแต่ละคนนั้นมีความรู้ความเข้าใจที่แตกต่างกัน หรือแม้แต่บางคนไม่รู้มาก่อนเลย จึงทำให้บางจังหวัดบางหัวข้อต้องเสียเวลาในตรงนั้นมากเกินไป ทำให้เนื้อหาที่จะนำเสนอ นั้นถ่ายทอดได้ไม่ตรงตามกำหนด ส่วนอื่นไม่มีปัญหา (พระใบฎีกาธีรศักดิ์ ธรรมธีโร. 2558 : สัมภาษณ์)

การประเมินผล

1. ด้านบุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุน

การอบรม)

การประเมินผลโครงการฝึกอบรม ด้านบุคลากร ได้แก่ พระวิทยากร และวิทยากรที่เรียนเชิญร่วมบรรยายในบางโอกาส พบว่า วิทยากรบางท่านที่เรียนเชิญจากหน่วยงานต่างๆ ซึ่งหลักสูตรเนื้อหาที่นำมาอบรมไม่ค่อยตรงกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และไม่เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะของผู้เข้าอบรม และวิทยากรบางท่านเดินทางมาอบรมช้ากว่าเวลาที่กำหนดไว้ ส่งผลทำให้กระทบต่อกิจกรรมอื่นๆ ต้องเลื่อนออกไป และวิทยากรบางท่านบรรยายเกินเวลาที่กำหนดให้ (ชนกร พันภัย. 2558 : สัมภาษณ์)

2. ด้านงบประมาณ (งบประมาณที่ใช้ในโครงการ)

สถานศึกษาบางแห่งจัดสรรงบประมาณเกินงบ กล่าวคือ งบประมาณไม่เพียงพอต่อการจัดโครงการ ต้องหาเงินมาสำรองก็มี หรือสถานศึกษาบางแห่ง จัดโครงการอบรมเสร็จมีงบประมาณเหลือใช้ ก่อนที่จะมีการจัดกิจกรรมหรือทำโครงการผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดจะต้องมีการวางแผนด้านงบประมาณให้รัดกุมเสียก่อน เพราะถ้าไม่มีการวางแผนตั้งแต่นั้นๆ แล้ว ก็จะทำให้มีผลกระทบต่อการโครงการโดยตรงตาม (วันเพ็ญ สมพงษ์พันธ์. 2558 : สัมภาษณ์)

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์

ประการแรกในการจัดทำโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน ผู้อำนวยการครูและผู้ปกครองได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรค มีดังนี้ คือ ด้านสถานที่ในการจัดฝึกอบรมไม่เอื้ออำนวย ด้านที่พักอาศัยไม่เพียงพอ ด้านห้องน้ำห้องส้วมไม่เพียงพอ ด้านงบประมาณไม่เพียงพอ ด้านอาหารและเครื่องดื่มมีการปรับปรุง โดยรวมแล้วในด้านที่กล่าวมาถือว่าเป็นปัจจัยเบื้องต้นหรือเป็นปัจจัยพื้นฐานต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ถ้าหากว่าในปัจจัยที่กล่าวมาหรือปัจจัยเบื้องต้นนี้ไม่ได้รับความสะดวกสบาย หรือเอื้ออำนวยต่อการเป็นอยู่หรือการปฏิบัติ ก็จะส่งผลให้การเป็นอยู่ หรือการจัดกิจกรรมเป็นไปด้วยความฝืดเคือง หรือไม่มีความราบเรียบในการปฏิบัติ ก็จะส่งผลต่อกิจกรรมที่ได้กระทำเป็นไปในด้านลบ หรือไม่ดีเท่าที่ควร เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วเป็นปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น

ในเบื้องต้นในการดำเนินการทั้งสิ้น ประการที่สอง ข้อเสนอแนะอื่นๆ ในการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน จากการสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครองมีข้อเสนอแนะว่า การจัดกิจกรรมใดๆ ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นโครงการใดก็ตาม สิ่งแรกที่ต้องจัดโครงการต่างๆ จะต้องมีการเตรียมเป็นอันดับต้นๆ คือ ด้านอาคารสถานที่ ไม่ว่าจะเป็นสถานที่จัดโครงการซึ่งได้แก่ ที่พักที่อยู่อาศัย ไม่ว่าจะเป็นห้องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม ต้องมีความเพียงพอต่อผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรม ตลอดถึงในด้านบรรยากาศของสถานที่จะต้องมีความสะอาดและมีทัศนียภาพที่สวยงามหรือเหมาะสม และข้อเสนอแนะต่อมาก็คือ ด้านเครื่องอุปโภคบริโภค ไม่ว่าจะเป็นอาหาร เครื่องดื่มต่างๆ ควรจัดมาให้ครบและเพียงพอต่อความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรมและในลำดับสุดท้าย ซึ่งถือว่ามีความสำคัญยิ่งคือ ด้านงบประมาณ เพราะถือว่าเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อโครงการโดยตรง ถ้าหากว่าไม่มีงบประมาณช่วยสนับสนุนแล้วการจัดกิจกรรม หรือโครงการต่างๆ ก็จะเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะจะส่งผลกระทบต่อทุก ๆ ด้านของการจัดกิจกรรม ดังนั้น ก่อนที่จะมีการจัดกิจกรรมหรือทำโครงการผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดจะต้องมีการวางแผนด้านงบประมาณให้รัดกุมเสียก่อน เพราะถ้าไม่มีการวางแผนตั้งแต่เนิ่นๆ แล้วก็จะทำให้มีผลกระทบต่อโครงการโดยตรงตามที่ได้กล่าวมาแล้ว (พระใบฎีกาธีรศักดิ์ ธมฺมธีโร. 2558 : สัมภาษณ์)

4 ด้านการจัดการ (หลักสูตร, กิจกรรม, การประเมินผล)

หลักสูตร กิจกรรม การประเมินผล พบว่า หลักสูตรและกิจกรรมบางอย่างไม่เหมาะสมกับวัย และวุฒิภาวะของผู้เข้าอบรม เช่น หลักสูตรศีล 8 ไม่เหมาะสมสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา เพราะยังเด็กเกินไปที่จะปฏิบัติศีล 8 ได้ เช่น งดรับประทานอาหารเย็น ซึ่งเด็กในวัยนี้กำลังกินกำลังนอน ไม่เคยอดข้าวเย็นมาก่อน ทำให้หิวเป็นอุปสรรคต่อการอบรมดังกล่าว และกิจกรรมบางอย่างไม่เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เข้าอบรม เช่น สวดมนต์กรรมฐาน เป็นต้นเด็กในระดับประถมศึกษา ดูแล้วอาจจะลอกเลียนแบบและยังแยกแยะไม่ได้ว่าอะไรดี-ชั่ว หรือยังไม่มีวิจรรณญาณในการรับชมและรับฟัง ผู้จัดโครงการต้องพิจารณาประเด็นนี้ให้ดีก่อนการอบรม (ดารารวรรณ เค้นอุดม ; ทิพย์นารี ปลั่งกลาง. 2558 : สัมภาษณ์)

วัดประมวลาธารราษฎร์

การวางแผน

1. ด้านบุคลากร (วิทยากร/ผู้เข้ารับการอบรม/ผู้สนับสนุนการอบรม)

ด้านวิทยากร ค่ายคุณธรรมวัดประมวลาธารราษฎร์ มีพระวิทยากรไม่ต่ำกว่า 10 รูป ซึ่งถือว่าเป็นค่ายคุณธรรมที่มีพระวิทยากรมากและพร้อมที่สุดแห่งหนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา ในการดำเนินงานทุกอย่างย่อมประสบปัญหาอยู่บ้างเป็นธรรมดาไม่มากก็น้อย ค่ายคุณธรรมวัดประมวลาธารราษฎร์ก็เช่นเดียวกัน เมื่อประสบปัญหาต้องประชุมวางแผนแก้ปัญหาาร่วมกัน เช่น พระวิทยากรบางรูปติดภารกิจส่วนตัวไปเรียนช่วงบ่ายที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกิจกรรมที่ตนเองรับผิดชอบ มีการแก้ไขปัญหาด้วยการปรับตารางการอบรมให้พระวิทยากร รูปอื่นที่ว่างอบรมแทน โดยให้พระวิทยากรรูปนั้นอบรมภาคเช้าและภาคกลางคืนแทน ส่วนปัญหาอีกประการหนึ่งที่พบคือ พระวิทยากรบางรูป มีประสบการณ์ในการอบรมและเป็นพระวิทยากรไม่นาน ส่งผลทำให้ยังไม่มี ความเชี่ยวชาญในการพูดหรืออบรมด้านวิชาการ มีการแก้ปัญหา คือ ให้พระวิทยากรรูปนั้นทำหน้าที่ด้านการทำวัตรสวดมนต์หรือเดินจงกรมนั่งสมาธิแทน

ด้านผู้เข้ารับการอบรม คือ นักเรียนและเยาวชนตลอดถึงผู้ใหญ่ โดยจะขอกล่าวถึงนักเรียนและเยาวชนเท่านั้น โดยค่ายคุณธรรมวัดประมวลราษฎร์ไม่ค่อยมีปัญหา ด้านนี้ เนื่องจากพระวิทยากรเข้มงวดในเรื่องระเบียบวินัย จะว่าไปแล้วก็มีบ้างเล็กน้อย เช่น ทะเลาะวิวาทหรือซู้สาวตามธรรมดาของวัยรุ่น แต่ก็ไม่มีอะไรรุนแรง สามารถควบคุมและดูแลได้ เพราะมีคณะครูอาจารย์ จากโรงเรียนที่นำนักเรียนมาอบรมคอยดูแลช่วยพระวิทยากรอีกแรง

ด้านผู้สนับสนุนการอบรม สถาบันการศึกษาต่างๆ ที่นำนักเรียนและเยาวชนเข้ารับ การฝึกอบรม มีการวางแผนก่อนการดำเนินงานทุกครั้ง มีการส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมกับคณะ พระวิทยากร เพื่อชี้แจงรับทราบการดำเนินงานของโครงการค่ายคุณธรรมดังกล่าว โดยสรุปไม่มีพบประเด็นปัญหาอะไรในการวางแผนด้านผู้สนับสนุนการอบรม (พระพิเชษฐ์ มหิสรุ. 2558 : สัมภาษณ์)

2. ด้านงบประมาณ

ค่ายคุณธรรมวัดประมวลราษฎร์ โดยสถาบันการศึกษาที่นำนักเรียนเข้ารับการฝึกอบรมจะเป็นผู้รับผิดชอบงบประมาณใช้จ่ายต่างๆ ทั้งหมด ได้แก่ ค่าน้ำ-ไฟ ค่าวัสดุอุปกรณ์ ค่าอาหารและ ค่าถวายพระวิทยากร ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวได้วางแผนเตรียมงบประมาณค่าใช้จ่ายในด้านต่างๆ ไว้ก่อนการอบรม ด้วยการเขียนโครงการเพื่อจัดสรรงบประมาณ โดยด้านการวางแผนงบประมาณ ไม่พบประเด็นปัญหาดังกล่าว

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ (สถานที่/วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ)

ด้านวัสดุอุปกรณ์ โดยแยกออกเป็นอาคารสถานที่ที่ใช้ในการอบรม ได้แก่ ศาลาการอบรม สถานที่หลับนอน ห้องครัว ห้องสุขา-ห้องน้ำ พบว่า สภาพปัญหาด้านนี้ คือน้ำประปาไหลไม่ทัน เนื่องจากผู้เข้าอบรมใช้น้ำพร้อมกัน ทำให้นักเรียนบางกลุ่มทำธุระส่วนตัวไม่เสร็จตามเวลาที่กำหนดให้ ส่งผลกระทบไปถึงกิจกรรมต่างๆ ได้ ในส่วนวัสดุอุปกรณ์ ในการจัดอบรม ได้แก่ เครื่องเสียง ไมค์โครโฟน เครื่องฉายโปรเจคเตอร์พร้อมจอ ประสบปัญหาพบว่า ศาลาการอบรมหลังเล็กหน้ามรุ แสงสว่างข้างนอกมากเกินไปส่งผลให้การนำเสนอวิชาการผ่านจอภาพโปรเจคเตอร์อาจจะดูไม่ค่อยชัดเท่าไร (พระวรโชติ เตชวโร. 2558 : สัมภาษณ์)

4. ด้านการจัดการ (หลักสูตร/กิจกรรม/การประเมินผล)

การวางแผนหลักสูตร มีความสำคัญมากในเรื่องการอบรม เพราะค่ายคุณธรรมจะประสบความสำเร็จได้ต้องประกอบด้วยหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เข้าอบรม เป็นหลักสูตรที่ยืดหยุ่นได้ มีความเหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เข้าอบรม จึงไม่พบประเด็นสภาพปัญหาดังกล่าว

การวางแผนกิจกรรม จากสภาพปัญหาที่พบ กิจกรรมบางอย่างไม่เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เข้าอบรม เช่น สื่อการสอนบางอย่างอาจจะรุนแรงสะท้อนขวัญสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา เช่น อุบัติเหตุ การฆ่าตัวตาย การทะเลาะวิวาท เป็นต้น ในประเด็นนี้พระวิทยากรต้องพิจารณาให้ดีเกี่ยวกับสื่อที่ใช้ประกอบการอบรม ว่ามีความเหมาะสมกับผู้เข้าอบรมมากน้อยเพียงใด

การวางแผนการประเมินผล พบว่า สภาพปัญหาที่พบโดยส่วนมาก คณะครูอาจารย์ขาดการพิจารณาด้านการวางแผนการประเมินผล โดยนำแบบสอบถามเพื่อประเมินโครงการฝึกอบรมค่ายคุณธรรมให้นักเรียนกรอกก่อนสิ้นสุดโครงการอบรม ซึ่งใช้เวลาในการกรอก

ข้อมูลเพียงระยะเวลาอันสั้นและใกล้เวลาจะเดินทางกลับบ้าน ส่งผลให้ผู้เข้าอบรมอ่านทบทวนข้อคำถามไม่ดีแล้วกรอกข้อมูลลงไปโดยไม่ทันตรวจสอบหรือวิเคราะห์ก่อนอาจทำให้ได้รับข้อมูลที่วิเคราะห์ออกมาไม่ตรงกับความเป็นจริง (จันทนา ศิริจิระชัย. 2558 : สัมภาษณ์)

การปฏิบัติ

1. ด้านบุคลากร (วิทยากร/ผู้เข้ารับการอบรม/ผู้สนับสนุนการอบรม)

ค่ายคุณธรรมวัดประมวลราษฏร์ถือว่าเป็นค่ายที่มีพระวิทยากรมากที่สุด และมีความพร้อมในการอบรม เพราะพระวิทยากรเป็นพระนิสิตนักศึกษาที่กำลังศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล เป็นต้น ได้ศึกษาความรู้ เทคนิควิธีการต่างๆ ในการอบรมแล้วนำมาใช้ในการอบรมค่ายคุณธรรมดังกล่าว จากสภาพปัญหาพบว่า พระวิทยากรที่เข้ามาใหม่บางรูป มีประสบการณ์ในการอบรมและเป็นวิทยากรมานาน ส่งผลให้การอบรมไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร หัวหน้าพระวิทยากร ต้องปรับเปลี่ยนเทคนิควิธีการ ด้วยการให้พระวิทยากรรูปนั้นได้สั่งสมประสบการณ์ด้านวิชาการอบรมเสียก่อน โดยให้ปฏิบัติในฝ่ายที่ท่่านถนัดแทน เช่น ฝ่ายเดินจงกรม-นั่งสมาธิ ทำวัตรสวดมนต์ หรือฝ่ายดูแลความสงบเรียบร้อย ติดต่อประสานงาน เป็นต้น นอกจากนี้พบปัญหาอีกอย่างหนึ่ง คือ พระวิทยากรบางรูป ติดภารกิจส่วนตัวไปเรียนที่วิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมา อาจส่งผลกระทบต่อการอบรม มีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการปรับเปลี่ยตารางการอบรม หรือปรับเปลี่ยนพระวิทยากรแทน เพื่อให้การอบรมดำเนินการไปอย่างราบรื่น

นักเรียนและเยาวชนที่เข้ารับการอบรม มีวัยและวุฒิภาวะแตกต่างกัน มีนักเรียนบางคนที่ไม่เคยอย่แก่งสุมในกลุ่ พระวิทยากรต้องดำเนินการเด็ดขาดในการละลายพฤติกรรมคนนั้นให้ได้ ด้วยการจับมาเป็นหัวหน้ากลุ่มพาเพื่อนๆ ทำกิจกรรมต่างๆ เขาจะปรับตัวโดยอัตโนมัติเมื่อรู้ว่าตนเองเป็นผู้นำ สุดท้ายนักเรียนคนนั้นได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองไปในทางที่ดี และพบปัญหาอีกอย่าง คือ นักเรียนหลายคนที่ไม่เข้าอบรมในค่ายคุณธรรม พบว่าเดินทางมาด้วยการบังคับจากโรงเรียน ทำให้ไม่ค่อยสนใจในการอบรมเท่าที่ควร พระวิทยากรต้องละลายพฤติกรรมให้ได้ให้นักเรียนยอมรับและเปิดใจในการเข้าอบรมด้วยความเต็มใจ เป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถของพระวิทยากร

สนับสนุนการอบรม ได้แก่ หน่วยงานต่างๆ เช่น คณะครูอาจารย์จากโรงเรียน ต้องเข้าฝึกมาอบรมพร้อมกับนักเรียน สภาพปัญหา พบว่า คณะครูอาจารย์โรงเรียนบางแห่ง มอบนักเรียนเป็นศิษย์แก่พระวิทยากรแล้ว แทนที่จะอยู่อบรมครบตามกำหนดของโครงการ โดยปล่อยปละละเลยทิ้งนักเรียนให้พระวิทยากรอบรมตามลำพังก็มี ส่งผลให้การอบรมเป็นไปด้วยความยากลำบาก (พระมณฑล อดตโม. 2558 : สัมภาษณ์)

2. ด้านงบประมาณ

สภาพปัญหาการปฏิบัติงานด้านงบประมาณ พบว่า ส่วนมากไม่มีปัญหาในส่วนนี้ แต่ก็ยังมีบ้าง เช่น สถานศึกษาบางแห่งมาเข้ารับการฝึกอบรม แต่งบประมาณที่ขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐได้รับช้าเกินไป ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงาน แก้ไขปัญหาโดยการหางบประมาณมาสำรองก่อน เป็นต้น นอกจากนี้งบประมาณที่ได้รับจากการสนับสนุนจากหน่วยงาน

ต่างๆ ยังไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม สถานศึกษาแต่ละแห่งต้องจัดสรรงบประมาณและใช้จ่ายในส่วนที่จำเป็นและประหยัดให้มากที่สุด (นาตยา มาลาศรี. 2558 : สัมภาษณ์)

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ (สถานที่/วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ)

สภาพปัญหาการปฏิบัติงานด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ พบว่า สถานศึกษาบางแห่งเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการมาไม่ครบ ทำให้บางกิจกรรมต้องยกเลิกไป และในขณะอบรมไม่ค่อยเกิดอรรถมนต์หรืออรรถมนต์ วิทยากรไม่ได้เตรียมอรรถมนต์สำรองไว้ หรือไม่ค่อยเกิดคลื่นแทรกปรกอบและไม่ค่อยมีเสียงพ้องเป็นระยะๆ ทำให้การอบรมเสียบรรยากาศไป นอกจากนี้ น้ำที่ใช้ ไหลไม่ทันต่อการทำธุระส่วนตัว

4. ด้านการจัดการ (หลักสูตร/กิจกรรม/การประเมินผล)

สภาพปัญหาการปฏิบัติงานด้านหลักสูตร กิจกรรมและการประเมินผล จากการสังเกต พบว่า กิจกรรมบางกิจกรรมยังไม่เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เข้ารับการฝึกอบรม เช่น กิจกรรมศึกษาวิชาการจากสื่อธรรมะ การทะเลาะ และฆาตกรรมรุนแรงหรือการฆ่าสัตว์ เป็นต้น เพราะเป็นกิจกรรมที่เยาวชนยังขาดการพิจารณาญาณในการรับชม วิทยากรต้องพิจารณาถึงความเหมาะสม และการลงโทษผู้กระทำความผิดร้ายแรงหรือรายกลุ่ม ต้องพิจารณาให้ถึงความเหมาะสมกับวัยของเยาวชนด้วย

การประเมินผล

1. ด้านบุคลากร (วิทยากร/ผู้เข้ารับการอบรม/ผู้สนับสนุนการอบรม)

สภาพปัญหาการประเมินผลด้านบุคลากร จากการสังเกต พบว่า พระวิทยากร หรือวิทยากรบางท่านใช้เวลาในการอบรมเกินเวลาที่กำหนดให้ไว้ในตารางการอบรม ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมอื่นๆ วิทยากรจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เรียนเชิญมาบรรยายพิเศษ เช่น ตำรวจ พยาบาล สาธารณสุข เป็นต้น บางท่านเดินทางมาถึงศูนย์ปฏิบัติธรรมล่าช้ากว่าเวลาที่กำหนดไว้ ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมอื่นๆ และผู้เข้าอบรมรอนานอาจเสียความรู้สึกได้

2. ด้านงบประมาณ

งบประมาณที่ได้จัดสรรไว้แต่ละอย่าง ได้แก่ ค่ายานพาหนะรับส่งผู้เข้ารับการอบรม ค่าอาหาร-น้ำดื่ม ค่าน้ำ-ไฟ ค่าวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ และค่าถวายพระวิทยากร สถานศึกษาบางแห่งมีงบประมาณเพียงพอในการจัดโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม ก็ไม่มีปัญหาอะไร แต่สถานศึกษาหรือหน่วยงานต่างๆ ที่จัดโครงการมีงบประมาณไม่เพียงพอ มีการเก็บค่าใช้จ่ายเป็นรายหัวจากผู้ปกครองของผู้เข้าอบรม เพื่อเป็นการสมทบงบประมาณดังกล่าว (ประพันธ์ แก่นจันทร์. 2558 : สัมภาษณ์)

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ (สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม)

การวิเคราะห์จากแบบสอบถามผู้เข้ารับการอบรมส่วนมากแสดงความเห็นว่า น้ำที่ใช้ทำธุระส่วนตัวบางครั้งไหลไม่ทัน เครื่องฉายโปรเจกเตอร์ในช่วงกลางวันสภาพอากาศจ้า ทำให้มองเห็นภาพ บนจอไม่ชัด และเสียงไมค์โครโฟนพรกอบในบางครั้ง

4. ด้านการจัดการ (หลักสูตร, กิจกรรม, การประเมินผล)

สภาพปัญหาการประเมินผลด้านการจัดการ พบว่า หลักสูตรการอบรมในแต่ละครั้ง มีการวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมกับผู้เข้ารับการอบรม ส่วนกิจกรรม พบว่า

บางกิจกรรมยังไม่เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เข้าอบรม (พระวรโชติ เตชวโร. 2558 : สัมภาษณ์)

วัดศิริพงษ์าวาส

การวางแผน

1. ด้านบุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม)

จากสภาพปัญหาการวางแผนด้านบุคลากร พบว่า ศูนย์ปฏิบัติธรรม วัดศิริพงษ์าวาสพระวิทยากรมีไม่เพียงพอต่อการอบรม ซึ่งในบางครั้งมีสถานศึกษาที่นำเด็กและเยาวชน มาเข้ารับการอบรมมีจำนวนมาก เมื่อเทียบกับจำนวนพระวิทยากรแล้วไม่สมดุลกัน ส่งผลให้การอบรม ดูแลไม่ทั่วไปได้เกิดปัญหาได้ และเยาวชนบางสถานศึกษาให้ความร่วมมือน้อยกับทางพระวิทยากร

2 ด้านงบประมาณ

สภาพปัญหาการวางแผนด้านงบประมาณ พบว่า ในบางครั้งมีการวางแผนไว้เป็นอย่างดี แต่การปฏิบัติอาจไม่เป็นตามแผนที่เรากำหนดไว้ เช่น ค่าใช้จ่ายที่ขอรับการสนับสนุน ไปจากหน่วยงานต่างๆ ได้รับมาไม่เท่ากับที่ขอไป ทำให้ต้องปรับเปลี่ยนแผนการจัดการด้าน งบประมาณเสียใหม่ หรืองบประมาณมาล่าช้ากว่าที่กำหนด ต้องหาเงินสำรองไปก่อน (พระอาจารย์ไกรภูมิ สุทธิธิตโต. 2558 : สัมภาษณ์)

3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ (สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม)

สภาพปัญหาการวางแผนด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า วัสดุอุปกรณ์ บางอย่างเกิดความชำรุดทรุดโทรม เช่น ห้องสุขาบางห้องใช้การไม่ได้ ต้องรีบแก้ไขซ่อมแซม ให้เรียบร้อย

4. ด้านการจัดการ (หลักสูตร, กิจกรรม, การประเมินผล)

สภาพปัญหาการวางแผนด้านการจัดการ คือ หลักสูตรการอบรมไม่ว่า จะเป็นศีล 5 หรือ ศีล 8 มีการวางแผนตกลงกันแล้วว่า มีกิจกรรมหลักๆ อย่างนี้ แต่พอถึงวัน อบรมมีสถานศึกษาบางแห่งให้เพิ่มเติมหรือปรับเปลี่ยนกิจกรรมเพิ่มเติมอีก ส่งผลให้พระวิทยากร ต้องรีบจัดสรรตารางในการอบรมใหม่ และต้องเตรียมวิชาการอบรมกระทันหัน อาจจะทำให้การอบรม ไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร (พระมหาสมเกียรติ มหาวิโร. 2558 : สัมภาษณ์)

การปฏิบัติ

1. ด้านบุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม)

สภาพปัญหาการปฏิบัติงานด้านบุคลากร จากการสัมภาษณ์ประธาน ศูนย์ฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม มีความเห็นว่า ด้านบุคลากรของศูนย์ฯ ในปัจจุบันมีจำนวนน้อย เกินไป เพราะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากพระสงฆ์บางรูปก็ออกไปเผยแผ่ตามจังหวัด อำเภอบ้าง ตำบล เพื่อพัฒนาชุมชน แต่ปัญหาด้านบุคลากร ทางศูนย์ได้แก้ไขด้วยการเชื่อมความสัมพันธ์ อันดี กับศูนย์ฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่อยู่ในจังหวัดใกล้เคียงมาช่วย เมื่อมีเหตุจำเป็นต้องการ บุคลากรเพิ่ม เช่น จังหวัดเลย จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น (พระสุเทพ วชิรญาณโณ. 2558 : สัมภาษณ์)

2. ด้านงบประมาณ

จากการสัมภาษณ์ประธานศูนย์ฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม มีความเห็นว่า ส่วนงบประมาณจากภายนอกไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และจากท่านผู้มีจิตศรัทธาก็มีจำนวนน้อย จึงทำให้ไม่มีงบประมาณเพียงพอที่จะสร้างหรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ได้ตามที่ต้องการ เช่น สร้างอาคารสำหรับการอบรมหลังใหม่ ห้องน้ำให้เพียงพอ เป็นต้น

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ (สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม)

สภาพปัญหาการปฏิบัติงานด้านวัสดุอุปกรณ์ จากการสัมภาษณ์พบว่า ในด้านสถานที่จะประสบปัญหาเพราะสถานศึกษาบางแห่ง จัดโครงการอบรมในช่วงเปิดภาคเรียน เดือนพฤษภาคม ซึ่งย่างเข้าสู่ฤดูฝน ส่งผลกระทบในบางกิจกรรม เช่น เดินจงกรมบริเวณวัด ก็เดินไม่ได้ ไมโครโฟนลอยมีคลื่นแทรกบ้างในบางครั้ง และมีเสียงรบกวนบ้างต้องปรับปรุงแก้ไขในจุดนี้

4. ด้านการจัดการ (หลักสูตร, กิจกรรม, การประเมินผล)

การปฏิบัติงานด้านการจัดการ จากการสัมภาษณ์พบปัญหา คือ หลักสูตร และกิจกรรมบางอย่าง ยังไม่เหมาะสมกับผู้เข้ารับการอบรมต่อวัย เพศ วุฒิภาวะ ต้องมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ เช่น กิจกรรมการลงโทษผู้อบรมทั้งบุคคล และเป็นกลุ่ม ด้านหลักสูตรที่เป็นปัญหา คือ ศีล 8 ไม่เหมาะสมกับผู้เข้าอบรมที่มีอายุน้อย ระดับประถมศึกษาในเรื่องการงดรับประทานอาหารตอนเย็น ส่วนกิจกรรมฉากสุดท้ายของชีวิต เป็นการนำเรื่องราวชีวิตของคนตายมานำเสนอในรูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นอุทาหรณ์ ซึ่งยังไม่เหมาะสมกับวัยระดับประถมศึกษา โดยทางศูนย์ฯ ต้องพิจารณาให้ถี่ถ้วนในประเด็นนี้ (พระสุเทพ วชิรญาณโณ. 2558 : สัมภาษณ์)

การประเมินผล

1. ด้านบุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม)

สภาพปัญหาการประเมินผลด้านบุคลากร จากการสังเกต พบว่า พระวิทยากรยังไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้เข้ารับการอบรมและเนื้อหา ซึ่งมีเพียง 3-4 รูปเท่านั้น อาจส่งผลต่อการปฏิบัติงาน แต่มีการแก้ปัญหาด้วยการเชิญวิทยากรมาจากที่อื่นมาสมทบ ผู้เข้ารับการอบรมบางแห่ง นำนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเข้ามาอบรมร่วมกัน ส่งผลต่อการอบรมอย่างแน่นนอน เพราะวัย วุฒิภาวะแตกต่างกัน ในประเด็นนี้ค่ายฯ และผู้จัดโครงการต้องพิจารณาได้ตรงต่อให้ดี (พระศิริพรรณ อริยวิโส. 2558 : สัมภาษณ์)

2. ด้านงบประมาณ

สภาพปัญหาการประเมินผลด้านงบประมาณ จากการสัมภาษณ์พบว่า งบประมาณยังไม่เพียงพอต่อโครงการอบรม เพราะงบประมาณมีจำนวนจำกัด ต้องใช้จ่ายอย่างประหยัด สถานศึกษา บางแห่งต้องเก็บเงินจากผู้ปกครองของผู้เข้ารับการอบรม เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของสถานศึกษา (ทองคุณ ภาพักดี. 2558 : สัมภาษณ์)

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ (สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม)

สภาพปัญหาการประเมินผลด้านวัสดุอุปกรณ์ จากการสังเกต พบว่า อาคารสถานที่ที่ใช้ในการอบรมยังมีปัญหาอยู่บ้าง เมื่อผู้เข้าอบรมมีจำนวนมาก อาคารสถานที่อบรม อาจไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าอบรม และห้องน้ำ-ห้องสุขาอีกด้วย

4. ด้านการจัดการ (หลักสูตร, กิจกรรม, การประเมินผล)

หลักสูตรการอบรม 2 คืบ 3 วัน โดยเน้นสัปดาห์ 8 ยังไม่เหมาะสมกับนักเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งเหมาะสมกับนักเรียนระดับมัธยมศึกษามากกว่า กิจกรรมตารางการอบรมต้องตื่นนอน 04.00 น. ทำวัตรสวดมนต์เช้า 04.30 น. เป็นระยะเวลาที่เข้าเกินไป ส่งผลให้ผู้เข้าอบรมต้องตื่นแต่เช้าและง่วงนอน ควรปรับเวลาให้เหมาะสมมากกว่านี้ เช่น ตื่นนอน 04.30 น. ทำวัตรเช้า 05.00 น. หรืออาจจะตื่นนอน 05.00 น. ทำวัตรสวดมนต์ 05.30 น. ก็ได้ กิจกรรมการอบรมไม่มากจนเกินไป ให้มีความพอดี (เสถียร เหล่าคนคำ ; วัฒนา ขอสินกลาง. 2558 : สัมภาษณ์)

วัดบูรณ

การวางแผน

1. ด้านบุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม)

สภาพปัญหาการวางแผนด้านบุคลากร จากการศึกษาพบว่า ปัญหาการวางแผนด้านบุคลากรของวัดบูรณนั้น บุคลากรที่เป็นพระวิทยากร เจ้าอาวาสจะนิมนต์มาจากวัดต่างๆ ที่เป็นเครือข่าย การอบรม ปัญหาคือการขาดแคลนพระวิทยากรที่จะมาทำงานในจุดนี้ เพราะการทำงานเกี่ยวกับ การปฏิบัติธรรมต้องอาศัยการเสียสละ และต้องมีใจรักในหน้าที่การอบรมอย่างยิ่ง สำหรับค่านิยมถดถอยตอบแทนก็จะได้รับไม่เต็มที่ หรือบางโครงการก็ไม่ได้เลยก็มี ต้องเป็นผู้เสียสละจริงๆ จึงขาดแคลนบุคลากรพอสมควร ส่วนปัญหาบุคลากรทางผู้สนับสนุนการวางแผนทางด้านบุคลากรนี้ ปัญหาคือ การตอบรับความช่วยเหลือในโครงการล่าช้า จึงเป็นปัญหาที่วางแผนจัดการกับโครงการปฏิบัติธรรมไม่ได้ ทางเจ้าอาวาสต้องแก้ไขสถานการณ์ล่วงหน้าทั้งหมด (พระครูพินิจสมณวัตร. 2558 : สัมภาษณ์)

2. ด้านงบประมาณ

สภาพปัญหาการวางแผนด้านงบประมาณ จากการศึกษาพบว่า การวางแผนอาจจะยังไม่ครอบคลุมทุกประเด็น เช่น สถานศึกษาบางแห่งที่เข้ารับการอบรม งบประมาณยังไม่เพียงพอต่อการจัดโครงการหรือเพียงพอ แต่งบประมาณมาช้ากว่ากำหนด เมื่อเกิดปัญหาอย่างนี้ จะแก้ไขปัญหานี้อย่างไร

3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ (สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม)

สภาพปัญหาการวางแผนด้านวัสดุอุปกรณ์ จากการศึกษา พบว่า ทีมงานวิทยากรยังขาดการวางแผนที่ดีที่สุดในเรื่องวัสดุอุปกรณ์ เช่น สื่อการสอนที่ยังไม่ทันสมัย สื่อการสอนยังไม่เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เข้าอบรม สถานที่อบรมไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าอบรมจำนวนมาก และวัสดุอุปกรณ์ ไม่มีการวางแผนให้ผู้รับผิดชอบดูแลในเรื่องเครื่องเสียง ไมโครโฟน เครื่องฉายโปรเจกเตอร์โดยตรง (บุญยวง สิทธิถาวร. 2558 : สัมภาษณ์)

4. ด้านการจัดการ (หลักสูตร, กิจกรรม, การประเมินผล)

สภาพปัญหาการวางแผนด้านการจัดการ พบว่า ในด้านหลักสูตรการอบรม มีหลายหลักสูตร หลักสูตร 1 วัน หลักสูตร 2 วัน 1 คืบ และที่นิยมเข้าฝึกอบรมกันมาก คือ หลักสูตร 3 วัน 2 คืบ เป็นหลักสูตรมาตรฐานสากลของทุกค่ายพุทธบุตร ทางค่ายวัดบูรณยังวางแผนรัดกุมไม่เพียงพอในเรื่องของหลักสูตรและกิจกรรมการอบรม เพราะบางหลักสูตร

และบางกิจกรรมยังไม่เหมาะสมผู้เข้าอบรม ในเรื่องเพศ วัยและวุฒิภาวะ และการประเมินผล โครงการ ยังขาดการวางแผนติดตามการประเมินผลในระยะยาว เพราะส่วนมากมีการประเมินผล ในโครงการเท่านั้น (ตุ กลิ่นศรีสุข. 2558 : สัมภาษณ์)

การปฏิบัติ

1. ด้านบุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม)

จากการสัมภาษณ์ประธานศูนย์ฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม มีความเห็นว่า ด้านบุคลากรของศูนย์ฯ ในปัจจุบันมีจำนวนน้อยเกินไป เพราะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงเนื่องจาก พระวิทยากรบางรูปก็ออกไปเผยแผ่ตามจังหวัด อำเภอ ตำบล เพื่อพัฒนาชุมชน แต่ปัญหาด้าน บุคลากร ทางศูนย์ได้แก้ไขด้วยการเชื่อมความสัมพันธ์อันดีกับศูนย์ฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม ที่อยู่ในจังหวัดใกล้เคียงมาช่วยเมื่อมีเหตุการณ์ต้องการบุคลากรเพิ่ม เช่น จังหวัดเลย จังหวัดขอนแก่น จังหวัดนครราชสีมา ผู้เข้ารับการอบรมมีหลายระดับการศึกษาทั้งมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย เพราะด้วยวัยและวุฒิภาวะแตกต่างกันไม่ควรนำมาอบรมด้วยกัน ควรแยกอบรมคนละโครงการ จะทำให้การอบรมมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ส่วนผู้เข้าสนับสนุนการอบรมในบางแห่งไม่ค่อยให้ความร่วมมือ เท่าที่ควร ทำให้การดำเนินงานไม่ราบรื่นเท่าที่ควร (พระครูพินิจสมณวัตร. 2558 : สัมภาษณ์)

2 ด้านงบประมาณ

งบประมาณในการจัดโครงการอบรมในแต่ละครั้งอาจจะไม่เพียงพอ ต่อค่าใช้จ่ายที่มากพอสมควร อีกทั้งค่ายพุทธบุตรไม่มีงบประมาณในการจัดโครงการอบรมโดยตรง เป็นเพียงสถานที่จัดการอบรมให้แก่ประชาชนทั่วไป ซึ่งงบประมาณค่าใช้จ่ายต่างๆ ต้องอาศัย งบประมาณจากหน่วยงานต่างๆ ที่มาติดต่อและจัดโครงการอบรม แต่ก็ยังมีผู้มีจิตศรัทธาบริจาค หรือสนับสนุนค่าใช้จ่ายต่างๆ ในโครงการแต่ก็ยังไม่เพียงพออยู่ดี (พระครูพินิจสมณวัตร. 2558 : สัมภาษณ์)

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ (สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม)

ด้านวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีเพียงพอและถือว่าอยู่ในระดับที่ดี ส่วนด้านการบริหารจัดการ ก็ถือว่าอยู่ในระดับที่พอใจ เพราะทางศูนย์ฯ ได้เปิดทำการอบรมมานานจึงมีประสบการณ์มาก เนื่องจากโรงเรียนจะเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ ส่วนศูนย์ฯ วัดบูรณะจะเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ เรื่องสถานที่ และเป็นผู้อบรมผู้เข้าร่วมโครงการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนที่วางเอาไว้ แต่ถ้างบประมาณมาจากหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และของโรงเรียนที่นำนักเรียนมาเข้าร่วมโครงการมาสนับสนุนกัน การจัดสรรงบประมาณก็จะมีประสิทธิภาพมากกว่านี้ ถ้าเหลือก็เก็บสะสม เป็นงบประมาณที่จะนำไปพัฒนาศูนย์ฯ ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป ด้านวัสดุ/อุปกรณ์ต่างๆ ของทางศูนย์ฯ ถือว่าดี มีประสิทธิภาพ และทันสมัย เช่น มีคอมพิวเตอร์ใช้ในการถ่ายทอดให้ความรู้ มีเครื่องฉาย ภาพ (Projector) ขนาดใหญ่ฉายถ่ายทอดเรื่องราวๆ ที่บรรยาย หรือภาพของสื่อต่างๆ ให้เห็น อย่างชัดเจน และทั่วถึงทุกคน ฯลฯ ส่วนด้านการบริหารจัดการในการดำเนินงานตามโครงการ ก็ถือว่าดีเป็นที่พอใจ แต่มีบางอย่างที่ยากให้มีการเพิ่มเติม ได้แก่ ระยะเวลาในการอบรม จาก 2 คืน 3 วัน มาเป็น 5-7 วัน เพราะจากประสบการณ์ของการทำงานที่ผ่านมาทำให้รู้ว่า เด็กที่เข้าร่วมโครงการจะเริ่มเบื่อหน่ายและปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้ให้การอบรมในช่วงเย็นของวันที่ 2 แต่พอมาถึงตอนเที่ยงของวันที่ 3 ก็สิ้นสุดโครงการแล้ว จึงรู้สึกถ้าเราเพิ่มระยะเวลาให้มากกว่านี้

เด็กที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับผลที่ดีและมีประสิทธิภาพมากกว่านี้ เช่นเดียวกับวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ ที่มีความคิดเห็นว่า ด้านบุคลากรถือว่าอยู่ในระดับที่พอใจ คณะ พระวิทยากรของศูนย์ฯ ต่างก็เป็น ผู้มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และความชำนาญในด้าน การอบรมคุณธรรมจริยธรรม อยู่แล้ว เพียงแต่อยากจะให้มีคณะพระวิทยากรที่หลากหลายมากกว่านี้ เช่น ร่วมมือกับวิทยากรอื่นๆ ที่มีความเชี่ยวชาญด้านอื่นๆ เข้ามาช่วยเหลือด้านการอบรมหรือเข้ามาบูรณาการร่วมกัน เพื่อให้มีความ หลากหลายในทุกๆ ด้าน ซึ่งจะทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการอบรมคุณธรรม จริยธรรมมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น (ละเมียด บุตรสันเทียะ ; สะอ้าน ปรีจตุรัส. 2558 : สัมภาษณ์)

4. ด้านการจัดการ (หลักสูตร, กิจกรรม, การประเมินผล)

การปฏิบัติด้านการจัดการ จากการสัมภาษณ์ พบว่า ปัญหาด้าน การจัดการ หลักสูตรการอบรมยังไม่เหมาะสมกับวัย และวุฒิภาวะของผู้เข้ารับการอบรม เช่น นักเรียนระดับประถมศึกษา หรือมัธยมศึกษาตอนต้น ปฏิบัติถือศีล 8 ซึ่งถือว่าเป็นหลักสูตรที่ปฏิบัติ ได้ยากสำหรับในวัยนี้ เพราะศีล 8 ต้องงดรับประทานอาหารเย็น อาจส่งผลให้ผู้เข้าอบรมหิวข้าว ส่วนกิจกรรมที่เป็นปัญหา คือ ตื่นนอนแต่เช้าเพื่อทำวัตรเช้าเย็น ควรปรับเวลาให้เหมาะสมมากกว่านี้ เพราะผู้เข้าอบรมง่วงนอน และตื่นสาย นอกจากนี้กิจกรรมบางกิจกรรมควรพิจารณาให้เหมาะสม เช่น กิจกรรมที่เป็นอันตราย กิจกรรมที่น่ากลัวจากการดูสื่อการสอนที่รุนแรง เช่น การตายในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น เพราะผู้เข้าอบรมเป็นเด็กยังขาดการพิจารณาญาณในการรับชม (เจ็ก ใบขุนทด ; สมพิศ ประสบเงิน. 2558 : สัมภาษณ์)

การประเมินผล

1. ด้านบุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม)

สภาพปัญหาการประเมินผลด้านบุคลากร พบว่า พระวิทยากร ที่ทำการอบรมมีน้อยยังไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าอบรมและโครงการที่มีจำนวนมากในแต่ละปี หรือในบางโครงการพระวิทยากรติดภารกิจเดินทางไปอบรมต่างจังหวัด การประเมินผลผู้เข้ารับการอบรมทางศูนย์ฯ ยังไม่มีการติดตามผลการอบรมหลังจากอบรมแล้ว ควรมีการประเมินผล หลังจากอบรมผ่านไปแล้ว 1 เดือน หรือ 3 เดือน ว่ามีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น หรือไม่อย่างไร (เปล่ง น้อยบำเหน็จ. 2558 : สัมภาษณ์)

2. ด้านงบประมาณ

สภาพปัญหาการประเมินผลด้านงบประมาณ จากการสัมภาษณ์พบว่า ด้านงบประมาณยังประสบปัญหา คือ งบประมาณไม่เพียงพอต่อโครงการอบรม เพราะต้องใช้จ่าย หลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นค่าพาหนะรับส่งผู้เข้าอบรม ค่าน้ำไฟ ค่าอาหารน้ำดื่ม ค่าถวายพระวิทยากร และวิทยากรเรียนเชิญมาร่วมบรรยาย เช่น ตำรวจ พยาบาล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เป็นต้น(บุญยวง สิทธิถาวร. 2558 : สัมภาษณ์)

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ (สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม)

สถานที่ที่ใช้ในการอบรม ได้แก่ ศาลาการอบรม ห้องหลับนอน ห้องสุขา-ห้องน้ำ และสถานที่ปฏิบัติธรรมเดินจงกรมนั่งสมาธิ ยังไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าอบรมที่มีจำนวนมาก ควรแยกสถานที่อบรมเป็นสัดส่วนไม่ใช้รวมกันกับที่หลับนอน ส่วนวัสดุอุปกรณ์ยังมีจุดที่ต้องแก้ไข ปรับปรุง เช่น กิจกรรมชมธรรมะผ่านสื่อ การบรรยายในช่วงกลางวัน ทำให้มองเห็นภาพบนจอ โปรเจคเตอร์ไม่ชัดเจนเท่าที่ควร เนื่องจากสภาพอากาศในห้องอบรมที่สว่างจนเกินไป เครื่องเสียง

ต้องปรับปรุงแก้ไขให้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

4. ด้านการจัดการ (หลักสูตร, กิจกรรม, การประเมินผล)

หลักสูตรและกิจกรรมบางอย่าง ยังไม่เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ทางผู้จัดโครงการอาจจะขาดการวางแผนที่ดีกับผู้เข้าอบรมมีจำนวนมากเกินไป ทำให้สถานที่อาจจะไม่เพียงพอต่อจำนวน ผู้เข้าอบรม จากการสัมภาษณ์หัวหน้าโครงการมีความเห็นว่า ด้านแผนงานของศูนย์ฯ ไม่มีปัญหาอะไร เพราะประสบการณ์ของการทำงาน จะช่วยให้การวางแผนงานมีประสิทธิภาพ เพราะทางศูนย์ฯ จะมีการประชุมวางแผนร่วมกัน ก่อนการอบรม ระหว่างการอบรม และหลังการอบรม ระหว่างคณะทำงานของทางศูนย์ฯ และหน่วยงานที่นำข้าราชการ/ประชาชนมาเข้าร่วมโครงการ หรือคณะครูจากโรงเรียนที่นำนักเรียนมาเข้าร่วมโครงการ ซึ่งการวางแผนงานการอบรมจะเน้นความต้องการของหน่วยงานหรือโรงเรียนที่นำนักเรียนมาเข้าร่วมโครงการเป็นสิ่งสำคัญ แต่ก็ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์โครงการอบรม คุณธรรม จริยธรรมด้วย ด้านการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ ซึ่งมี 2 ส่วน คือ การสื่อสารของทางศูนย์ของทางศูนย์อยู่ในระดับที่พอใจ แต่ก็ยังมีสิ่งที่ต้องแก้ไข คือ สื่อที่ใช้สำหรับการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ ต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาให้มีความหลากหลายมากกว่านี้ เพราะผู้เข้าร่วมโครงการส่วนมากไม่ได้เข้าแค่ครั้งเดียว ดังนั้น จึงต้องมีการพัฒนาสื่อให้มีความหลากหลาย ทันสมัย และไม่ซ้ำของเดิมที่ทำการอบรมมาแล้ว

ส่วนการประชาสัมพันธ์ให้เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไปได้รับรู้รับทราบข้อมูลข่าวสารของโครงการอบรมคุณธรรม จริยธรรมของทางศูนย์ฯ ผ่านสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยุชุมชน ใบปลิว แผ่นพับ ฯลฯ เพราะส่วนใหญ่ มักจะเป็นการบอกต่อกันเองจากหน่วยงานหนึ่งสู่อีกหน่วยงานหนึ่ง หรือจากโรงเรียนหนึ่งสู่อีกโรงเรียน จึงถือว่าเป็นจุดที่ต้อง มีการปรับปรุงแก้ไข ด้านการพัฒนาบุคลากรอยู่ในระดับที่พอใจ เพราะทางศูนย์ฯ ได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้คณะทีมงานของทางศูนย์ฯ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องที่ทำการอบรม และด้านอื่นๆ ด้วยการฝึกฝนจากทางศูนย์ฯ เอง และส่งไปฝึกยังสถานที่พัฒนาบุคลากรด้านนี้โดยตรง และ มีการส่งเสริมให้ไปศึกษาดูงานยังสถานที่ต่างๆ เพื่อพัฒนาความรู้ ให้มีทักษะในการทำงานมากยิ่งขึ้น ส่วนการพัฒนาผู้เข้าร่วมโครงการจะเน้นด้านคุณธรรม จริยธรรม และความรู้ที่ผู้เข้าร่วมโครงการควรรู้ เช่น ภัยสังคม ปัญหาเสพติดให้โทษ เป็นต้น ด้านระบบการรายงาน ทางศูนย์ได้มีการรายงานผลการดำเนินงานของโครงการอบรมคุณธรรม จริยธรรมให้กับคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุต และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอยู่เป็นประจำ ด้านการกำกับและติดตามผล การกำกับดูแลผู้เข้าร่วมโครงการให้มีความปลอดภัย และดำเนินไปตามแผนงานที่วางไว้ จะแบ่งหน้าที่ในการทำงานอย่างเป็นระบบ และเป็นขั้นตอนระหว่างคณะผู้ที่มาควบคุมดูแลจากหน่วยงานที่นำข้าราชการ/ประชาชน หรือคณะครูจากโรงเรียนที่นำเด็กนักเรียนมาเข้าร่วมโครงการ กับคณะทีมงานของศูนย์ฯ จะทำให้การกำกับดูแลมีประสิทธิภาพ ส่วนการติดตามผลจะเป็นหน้าที่ของหน่วยงานนั้น ๆ เป็นผู้ประเมินผลเองว่าการเข้าร่วมโครงการในครั้งนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ ซึ่งผลที่ได้จากการประเมินทางศูนย์จะนำมาอ้างอิงเพื่อรายงานให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป เช่นเดียวกับผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิที่มีความเห็นว่าเป็นระบบ และมีความมีประสิทธิภาพ เพราะการวางแผนงานของทางศูนย์ฯ ได้มีการประชุมวางแผนร่วมกัน

ก่อนเริ่มทำการอบรมตามโครงการจริงระหว่างทางศูนย์ฯ กับคณะกรรมการของโรงเรียนกาญจนา เพื่อให้การดำเนินงานเป็นตามแผนงานและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ร่วมกัน ด้านการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ การสื่อสารของศูนย์ฯ ก็มีประสิทธิภาพเป็นที่น่าพอใจ แต่การประชาสัมพันธ์ของทางศูนย์ฯ ต้องมีการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไขให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ด้านการพัฒนาบุคลากรในส่วนที่เป็นคณะทีมงานของศูนย์ฯ ก็ถือว่าบุคลากรของศูนย์ฯ เป็นผู้ถูกฝึกฝน อบรมมาเป็นอย่างดีแล้ว เพราะบุคลากรที่ให้การอบรมต่างก็เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และความชำนาญ ในด้านการอบรมคุณธรรม จริยธรรม เป็นอย่างยิ่ง และในส่วนการพัฒนาบุคลากรที่เป็นเด็กนักเรียนที่มาเข้าร่วมโครงการฯ ก็ถือว่าดี เป็นที่พอใจเป็นอย่างยิ่ง (ละเมียด บุตรสันเทียะ ; สะอ้าน ปริจตุรัส. 2558 : สัมภาษณ์)

วัดป่าไผ่บุลย์

การวางแผน

1. ด้านบุคลากร

ปัญหาการวางแผนด้านบุคลากรที่มาช่วยงานปฏิบัติธรรมทั้งพระวิทยากร และผู้ร่วมงานซึ่งไม่มีปัญหาอะไร เพราะถ้าพระวิทยากรขาดแคลนเมื่อไร ทางเจ้าอาวาสท่านก็จะได้นิมนต์พระจาก วัดชลประทานรังสฤษฎ์ วัดหลวงพ่อบุญญานันท์ มาเป็นพระวิทยากร ซึ่งวัดนี้มีชื่อเสียงทางด้าน การอบรมอยู่แล้ว และวัดป่าไผ่บุลย์ ก็ได้รับต้นแบบการอบรมมาจากวัดนี้เช่นกัน สภาพปัญหาการพัฒนาบุคลากรด้านการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมวัดป่าไผ่บุลย์ สภาพปัญหา พบว่าบุคลากรคือ พระภิกษุขาดทักษะและความรู้ความสามารถในการดำเนินการจัดกิจกรรมการอบรมคุณธรรม จริยธรรมค่ายพุทธบุตรอย่างต่อเนื่อง ไม่มีแผนในการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้ง ไม่สามารถถ่ายทอดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะขาดหลักการและขั้นตอนในการดำเนินการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมที่ถูกต้อง ไม่ตรงตามหัวข้อและเนื้อหาที่กำหนดไว้ กำหนดเวลาในการดำเนินการไม่เหมาะสม สื่อการสอนไม่เป็นปัจจุบัน ไม่มีคุณภาพเนื่องจากขาดความรู้ในการผลิต ทำให้ผู้รับการอบรมได้รับความรู้ด้านสื่อการอบรมไม่เต็มที่ และการไม่มีส่วนร่วมในขณะการจัดกิจกรรม (พระไพฑูรย์ อนนฺตโคณ. 2558 : สัมภาษณ์)

2. ด้านงบประมาณ คือ งบประมาณในการดำเนินโครงการ

ปัญหาการวางแผนด้านงบประมาณค่าใช้จ่ายในโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน คือ ไม่ได้รับการร่วมมือจากทางโรงเรียนและผู้ปกครอง ให้ได้มารู้จักการใช้จ่ายของทางวัดด้วย ซึ่งการจัดใช้งบประมาณที่ทางวัดใช้เองก็ต้องใช้อย่างประหยัด เพื่อประโยชน์สูงสุดของโครงการ บางครั้งอาหารการขบฉันอาจจะไม่เป็นที่น่าพอใจในความเห็นของผู้ปกครองและคณะครูอาจารย์ในโรงเรียนนั้นๆ แต่ปัญหาเรื่องการใช้งบด้านอาหารเหล่านี้ก็ไม่มีปัญหามากมาย (พระมนเทียร สมภาค. 2558 : สัมภาษณ์)

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ คือ สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ

การวางแผนด้านวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ จากการศึกษาพบว่า ภายในบริเวณวัดป่าไผ่บุลย์มีความร่มรื่น มีป่าไม้ที่สมบูรณ์ แต่มีปัญหาเรื่องของยุ้ง มียุ้งชุกชุมในฤดูฝน เพราะสภาพบริเวณวัดเป็นที่ชุ่มน้ำ วัดไม่ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำ แต่บางปีเคยมีน้ำท่วมขัง ดังนั้นทางวัดจึงได้จัดสร้างห้องน้ำห้องส้วม โดยการยกระดับให้สูงขึ้น ส่วนปัญหาเรื่องของวัสดุอุปกรณ์

ที่ใช้ในโครงการนั้น ทางวัดป่าไผ่พลุ้ยไม่ได้มีปัญหาอะไร เพราะได้วางแผนให้พระวิทยากรทุกท่านได้ช่วยกันดูแลรักษา รับผิดชอบอยู่แล้ว

4. ด้านการจัดการ คือ หลักสูตร กิจกรรม, และการประเมินโครงการ

ปัญหาการวางแผนเพื่อทำกิจกรรม วิธีดำเนินงาน คือ การขาด

ความร่วมมือจากครูอาจารย์และผู้ปกครองของเด็ก บางกิจกรรมคณะพระวิทยากรต้องตัดสินใจดำเนินการเองทั้งหมด หรือกิจกรรมบางอย่าง พระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติไปแล้วเกิดความไม่เหมาะสม ก็ต้องได้รับความร่วมมือจากคณะครูอาจารย์ที่เป็นพี่เลี้ยงคอยดูแลช่วยในกิจกรรมนั้นๆ เช่น การดูแลเรื่องการหลับนอนในที่พักของเด็กผู้หญิง ตรงจุดนี้พระภิกษุจะเข้าไปดูแลไม่ได้ ต้องให้เป็นหน้าที่ของครูอาจารย์ที่มากับเด็กและเยาวชน (พระธีรคุณ วิสารโก. 2558 : สัมภาษณ์)

การปฏิบัติ

1. ด้านบุคลากร คือ วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม

พระวิทยากรแต่งกายยังไม่เรียบร้อย บางรูปก็ห่มดองรัดอกดูเรียบร้อย เป็นปริณทล แต่บางรูปห่มเฉวียงบ่า ซึ่งมองดูแล้วไม่เป็นเนื้อเดียวกัน ถ้าเป็นไปได้ปรับปรุงส่วนนี้จะดีมาก และสะดวกแก่การปฏิบัติงานได้อย่างคล่องแคล่วกระฉับกระเฉง ส่วนผู้เข้าอบรม บางคนยังให้ความร่วมมือในกิจกรรมน้อย พระวิทยากรต้องใช้มาตรการขั้นเด็ดขาดหรือมีเทคนิคในการจัดการเรื่องนี้ โดยส่วนมากผู้เข้าอบรมไม่กล้าแสดงออกในทางที่สร้างสรรค์ พระวิทยากรต้องดึงศักยภาพของเยาวชนที่มีอยู่ออกมาให้ได้ ผู้เข้าอบรมบางคนยังปรับตัวไม่ได้ในกิจกรรมบางอย่าง เช่น การตื่นแต่เช้ามืดเพื่อทำวัตรสวดมนต์ เติมน้ำมันสมาธิ นอกจากนี้ผู้สนับสนุนการอบรมบางแห่งยังให้ความร่วมมือน้อยต่อโครงการอบรม บางครั้งมาอบรมตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น ยังขาดการเสียสละที่แท้จริงในการเข้าอบรมดังกล่าว

2. ด้านงบประมาณ คือ งบประมาณในการดำเนินโครงการ

สภาพปัญหาการบริหารจัดการด้านงบประมาณ ค่าใช้จ่ายในโครงการอบรมทั้งหมด สำนักปฏิบัติธรรมวัดป่าบ้านไผ่พลุ้ย ตำบลบ้านไทร อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบุรีรัมย์ ในด้านงบประมาณก็มีปัญหาเช่นเดียวกับหลายๆ วัด งบประมาณได้จากการบริจาคของชาวบ้านทั่วไป อันเนื่องมาจากวัดยังไม่มีชื่อเสียงเท่าไร แต่จะเป็นที่รู้จักกันในนามการอบรมเยาวชน และการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมของหน่วยงานทางการศึกษา (ล้วน มณีสรี. 2557 : สัมภาษณ์ ; บุญช่วย เครือศรี. 2557 : สัมภาษณ์) แต่ยังไม่ได้รับความอุปถัมภ์จากประชาชนที่อยู่รอบๆ วัดอย่างต่อเนื่องในการถวายทาน และอุปถัมภ์เมื่อทางวัดมีกิจกรรมการปฏิบัติธรรมและถวายภัตตาหารเช้าและเพลให้กับพระสงฆ์ นอกจากนั้นผู้มาปฏิบัติธรรมก็ได้ช่วยเหลือในเรื่องปัจจัยค่าน้ำค่าไฟฟ้าจึงถือว่ามีความสมบูรณ์ส่วนหนึ่งเท่านั้นเอง เพียงแต่ปัจจัยที่ใช้ต้องมีการเบิกจ่ายอย่างถูกต้องซึ่งอาจจะมีค่าเช่าอยู่บ้าง (ละมัย นิลบาสนต์. 2553 : สัมภาษณ์)

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ คือ สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ

สภาพปัญหาการปฏิบัติงานด้านวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นที่ใช้ในการอบรม ได้แก่ อาคารสถานที่ พบว่า ศาลาการอบรมสูงโปร่งไม่มีผนังแต่อย่างใด เกิดปัญหาในกิจกรรมการอบรมเรื่องธรรมะจากสื่อการสอน ด้วยการศึกษาทางวิทัศน์ ความสว่างจ้าของแสงมากเกินไป ทำให้มองไกลๆ เห็นภาพและข้อความไม่ชัดเจนในช่วงกลางวัน และ ไมโครโฟนลอยโดยในบางครั้ง

จะมีเสียงหอนรบกวนเป็นระยะๆ หรือมีคลื่นแทรกรบกวนเข้ามาในสัญญาณไม่คล้อย ส่งผลทำให้เสียบรรยากาศการอบรมไป นอกจากนี้การอบรมในช่วงฤดูฝนทำให้เจอปัญหายุงลายรบกวนในการปฏิบัติธรรม ดังนั้น ทางสำนักปฏิบัติธรรมวัดป่าไผ่บุลย์จะอย่างไรจึงจะแก้ไขปัญหานี้ได้ให้เบาบางลงหรือหายไป

4. ด้านการจัดการ คือ หลักสูตร กิจกรรม, และการประเมินโครงการ

หลักสูตร กิจกรรมและการประเมินโครงการจากการสัมภาษณ์ พบว่า หลักสูตรการอบรมค่ายพุทธบุตรวัดป่าไผ่บุลย์จะมีหลักสูตรการอบรมสำหรับประชาชนทั่วไป คือ เน้นการปฏิบัติธรรมถือศีล 8 และหลักสูตรศีล 5 สำหรับเด็กและเยาวชนทั่วไป แต่ทุกหลักสูตรก็จะเน้น ศีล สมาธิ ปัญญา เหมือนกับค่ายคุณธรรม ที่อื่นซึ่งถือเป็นหลักการทางพระพุทธศาสนา แต่จะพบประเด็นปัญหาการปฏิบัติงานด้านกิจกรรมการอบรมในบางกิจกรรมที่ยังไม่เหมาะสมกับวัยวุฒิและคุณวุฒิของผู้เข้าอบรม เช่น กิจกรรมการศึกษาธรรมะจากสื่อการสอน เพราะสื่อการสอนบางอย่างไม่ทันสมัยต่อสภาพการณ์ปัจจุบัน หรือสื่อการสอนเป็นสื่อที่รุนแรงเช่น การตายในรูปแบบต่าง ๆ หรืออุบัติเหตุความรุนแรงต่างๆ เพราะเด็กและเยาวชนยังขาดการวิจาร์ณญาณในการรับชมและรับฟัง ซึ่งทางสำนักปฏิบัติธรรมต้องพิจารณาให้ดีในจุดนี้ ส่วนการประเมินโครงการพบปัญหาว่าทางสำนักปฏิบัติธรรม ยังไม่มีการติดตามผลการอบรมระยะยาวหลังจากอบรมหายไปแล้ว มีเพียงการประเมินผลโครงการหลังจากการอบรมเสร็จเท่านั้น (พระบุญเกื้อ บุญญเตโช ; พระเที่ยง สุจิณโณ. 2558 : สัมภาษณ์)

การประเมินผล

1. ด้านบุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม)

การประเมินผลด้านบุคลากร ได้แก่ วิทยากร ผู้เข้ารับการอบรม, และผู้สนับสนุนการอบรม จากการสังเกต พบว่า ยังประสบปัญหาอยู่บ้าง ด้านวิทยากรผู้ให้การอบรม ท่านมีความรู้ความสามารถในระดับดีบางรูปและในระดับที่พอใช้สำหรับบางรูป การวางตัวพระวิทยากรมีความเหมาะสมแก่สมณสาธูป การแต่งกายยังไม่เป็นระเบียบปริมณฑลเท่าที่ควร ต้องแก้ไขในจุดนี้ ส่วนผู้เข้ารับการฝึกอบรมก่อนและหลังการอบรม มีพฤติกรรมโดยภาพรวมดีขึ้น ในด้านความมีสมาธิ การแสดงความรักเคารพ มารยาทดีขึ้นกว่าเดิม โดยสรุปเป็นที่น่าพอใจพอสมควร

2. ด้านงบประมาณ คือ งบประมาณในการดำเนินโครงการ

งบประมาณค่าใช้จ่ายในด้านต่างๆ โดยภาพรวมยังไม่เพียงพอต่อการดำเนินโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม เพราะการจัดงานอบรมในแต่ละครั้งต้องใช้งบประมาณมากพอสมควร เช่น ค่าวัสดุอุปกรณ์ ค่าอาหาร-น้ำดื่ม ค่าน้ำค่าไฟ ค่าถวายพระวิทยากร และค่าพาหนะรถรับส่งผู้เข้าอบรม เมื่องบประมาณไม่เพียงพอศูนย์ฯ และผู้ที่รับผิดชอบโครงการต้องจัดสรรทางงบประมาณมาใช้จ่ายในโครงการให้ได้ อาจจะเป็นการรับบริจาคจากประชาชนทั่วไปหรือบริษัทห้างร้านและส่วนหนึ่งเก็บเงินจากผู้ปกครองของผู้เข้าอบรม (สมบุญ ศรีเพชร. 2558 : สัมภาษณ์)

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ คือ สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ

สภาพปัญหาในด้านอาคารสถานที่ที่ใช้ในการอบรม สถานศึกษาบางแห่งนำเด็กและเยาวชนเข้ารับการฝึกอบรมในช่วงเปิดภาคเรียนใหม่ ซึ่งเป็นฤดูฝนพอดี ส่งผลทำให้เกิดอุปสรรคในการปฏิบัติธรรม การเดินจงกรมรอบบริเวณวัด สภาพพื้นที่ไม่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม

ถ้าเป็นไปได้ควรหลีกเลี่ยงการเข้าค่ายในช่วงฤดูฝน ควรจัดโครงการช่วงฤดูหนาวจะมีความเหมาะสมมากกว่า จากการสังเกตวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม เช่น เครื่องเสียงไมโครโฟน มีเสียงแทรก รบกวนในบางครั้ง ภาพที่จอโปรเจกเตอร์มองเห็นไม่ชัดเจนกิจกรรมในช่วงกลางวัน ห้องน้ำ-ห้องสุขา ยังมีไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าอบรมจำนวนมาก ตลอดถึงสถานที่ที่ใช้อบรม (พระธีรคุณ วิสารโก. 2558 : สัมภาษณ์)

4. ด้านการจัดการ คือ หลักสูตร กิจกรรม, และการประเมินโครงการ

หลักสูตรการอบรมกิจกรรมในแต่ละวัน และการประเมินโครงการอบรม จากการสังเกต ยังประสบปัญหาบ้างในบางประเด็น กล่าวคือ กิจกรรมบางอย่างยังไม่เหมาะสมกับวัย และวุฒิภาวะทางด้านอารมณ์และจิตใจของ ผู้เข้าอบรม เช่น การเรียนรู้จากสื่อธรรมะ วิดีทัศน์ การฆ่าตัวตายรูปแบบต่างๆ การทำร้ายร่างกาย อุบัติเหตุที่รุนแรง เป็นต้น เพราะเด็กและเยาวชน ยังไม่บรรลุนิติภาวะ และยังไม่มีความสามารถในการรับชมรับฟัง อาจจะสะท้อนตกใจกลัวหรือ ลอกเลียนแบบก็อาจเป็นไปได้ ดังนั้นทางผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องประเมินเรื่องกิจกรรมต่างๆ ที่จะนำมา เสนอให้แก่ผู้เข้าอบรมว่า มีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร ต้องมีการวิเคราะห์สื่อการอบรมก่อนเสมอ เพื่อไม่ให้เกิดผลเสียตามมาทีหลังนั่นเอง

วัดป่าสุทธสมบุรณ์

การวางแผน

1. ด้านบุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม)

ปัญหาการวางแผนของศูนย์อบรมวัดป่าสุทธสมบุรณ์ เกิดจากการติดต่อประสานงานของพระวิทยากร เนื่องด้วยพระวิทยากรมีจำนวนน้อย พระบางรูปท่านมีศาสนกิจมาก ไม่สามารถที่จะมาช่วยงานอบรมได้ บางครั้งไม่ได้นัดไว้ล่วงหน้าหรือไม่ได้แจ้งบอกล่วงหน้าก่อน ว่าท่านจะมาอบรมไม่ได้ ในระหว่างการดำเนินการจึงไม่ราบรื่น ติดขัดในบางกิจกรรม

2. ด้านงบประมาณ คือ งบประมาณในการดำเนินโครงการ

สถานที่ที่มีความพร้อมเพรียงและมีบรรยากาศในการอบรมที่สมบูรณ์แบบ แต่ปัญหาทางด้านอุปกรณ์เครื่องขยายเสียงเมื่อเกิดอุบัติเหตุชำรุดขึ้นมา บางครั้งก็จัดซ่อมแซมไม่ทัน ในขณะที่ดำเนินการอบรมก็ทำให้เป็นปัญหา หรือบางครั้งไฟฟ้าดับกะทันหัน ก็ไม่สามารถที่จะใช้เครื่องขยายเสียงได้ ทำให้เป็นปัญหา

3. ด้านการจัดการ (หลักสูตร, กิจกรรม, การประเมินผล)

สภาพปัญหา การวางแผนด้านวิธีการอบรมนั้น พระวิทยากรซึ่งมีจำนวนน้อย แล้วพระที่มีจิตอาสาที่จะมาทำงานอยู่ในระดับนี้ยิ่งหายาก จึงเป็นปัญหาพอสมควร ที่จะได้พระวิทยากรที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถ มาทำงานเผยแผ่ ทั้งบุคลิก และอุปนิสัยใจคอที่รักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระท่านไม่มีวิธีการในการเผยแผ่ จึงเข้าใจงานยาก บางท่านกับท้อถอยก็มี การวางแผนทำงานด้านวิธีการจึงเป็นปัญหาพอสมควร (นิตยา คำไทย. 2558 : สัมภาษณ์)

การปฏิบัติ

1. ด้านบุคลากร คือ วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม

การปฏิบัติงานของพระวิทยากรมีปัญหาในการควบคุมเครื่องเสียง ซึ่งบางท่านไม่มีความรู้ เข้าใจในเรื่องของเครื่องเสียง ก็ทำให้เสียงที่ใช้ในการอบรมนั้น ฟังไม่รู้เรื่อง ฟังไม่ชัดเจน ปัญหา

ของพระวิทยากรด้านการทำนบก เพราะพระวิทยากรมีน้อย จึงแบ่งงานกันทำมาก ท่านมีเวลาในการพักผ่อนน้อย ซึ่งเป็นที่น่าอนุโมทนาที่ท่านอย่างยิ่งที่ท่านมีใจเสียสละในการทำงาน ปัญหาบุคลากรผู้ช่วยในการดำเนินโครงการ สำหรับ วัดป่าสุขสมบูรณ์ได้ตั้งอยู่ในท่ามกลางของหมู่บ้านขนาดเล็ก ประมาณ 40 หลังคาเรือน ด้านบุคลากรที่จะมาช่วยงานจึงไม่ค่อยมี จะมีก็แต่แม่ครัวที่มาช่วยทำอาหาร ต้องผลัดเปลี่ยนกันออกมาช่วยงาน เพราะชาวบ้านเขาก็มีหน้าที่ทางงานนอกเสียจากว่างเว้นจากการทำงานแล้วจึงจะได้มาช่วยงานวัด ดังนั้น ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรก็เป็นปัญหาเช่นกัน นอกจากนี้ยังขาดแคลนพระวิทยากรที่ทำงานในด้านนี้เพราะกลุ่มเป้าหมายจำนวนมาก ปริมาณเด็กและเยาวชนที่เข้ารับการอบรมมีจำนวนมาก การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนยังเป็นปัญหาอยู่พอสมควร ส่วนในอนาคตข้างหน้าพระวิทยากรเอง ก็ต้องมีการสร้างทีมงานและเครือข่ายการทำงานออกสู่ภูมิภาคมากขึ้น เพื่อรองรับความต้องการของสังคมและพัฒนาตัวเองอยู่ตลอดเวลา ส่วนด้านงบประมาณอยากให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือทุกฝ่ายให้ความสำคัญและเข้ามาสนับสนุนเพื่อให้กระบวนการพัฒนาเด็กผ่านค่ายคุณธรรม มีการขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางในภูมิภาคต่างไกล และเด็กในชนบทมีโอกาสเข้าถึงกระบวนการเรียนรู้ด้านคุณธรรมอย่างทั่วถึงมากขึ้น (พระปลัดอดิสร อภิชาโณ ; ถวิล รอบคอบ. 2558 : สัมภาษณ์)

2. ด้านงบประมาณ คือ งบประมาณในการดำเนินโครงการ

ปัญหาของงบประมาณก็คือ งบประมาณมีน้อย บางโครงการไม่เพียงพอต่อการจัดแต่ด้วยความเมตตาของเจ้าอาวาสจึงได้จัดสรรของทางวัดซึ่งได้รับการบริจาคหรือกันกับทางคณะกรรมการและชาวบ้านก่อนแล้ว จึงได้นำงบประมาณส่วนนั้นมาใช้ร่วมกับโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน งบประมาณขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานจากทางภาครัฐ (พระสุวิจักขณ์ โชติวโร. 2558 : สัมภาษณ์)

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ คือ สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ

ความพร้อมทางด้านวัสดุอุปกรณ์ในการใช้งานมีความพร้อมจึงไม่มีปัญหาอะไร แต่ก็มีบ้างห้องสุขาบางห้องอาจจะชำรุดใช้งานไม่ค่อยได้ ทางศูนย์ต้องรีบดำเนินการแก้ไข นอกจากนี้สถานศึกษาบางแห่งนำเด็กและเยาวชนเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมในช่วงฤดูฝน ทำให้การปฏิบัติกิจกรรมบางอย่างต้องมีปัญหาและอุปสรรคในการทำกิจกรรมเดินจงกรมบริเวณวัด แต่แก้ไขปัญหาด้วยการเดินจงกรมที่ศาลาการอบรมแทน ส่วนเครื่องเสียง ไมโครโฟนก็มีปัญหาบ้างในบางครั้งเสียงอาจจะฟังไม่ชัดและเสียงดังก้องกังวาลจนเกินไป (พระสุวิจักขณ์ โชติวโร ; ชูโชค ชะออน. 2558 : สัมภาษณ์)

4. ด้านการจัดการ (หลักสูตร กิจกรรม, และการประเมินโครงการ)

กิจกรรมและการประเมินโครงการ พบว่า หลักสูตรการอบรม 3 วัน 2 คืน โดยเน้นการอบรมศีล 5 เป็นหลักเช่นเดียวกับค่ายพุทธบุตรแห่งอื่น และมีปัญหาใกล้เคียงกัน คือ กิจกรรมบางอย่างยังไม่เหมาะสมกับวัยวุฒิภาวะของผู้เข้ารับการอบรม วิทยากรต้องพิจารณาให้ถึงความเหมาะสม ความปลอดภัยของกิจกรรม ความสะท้อนทางด้านจิตใจจากการรับชมสื่อธรรมะผ่านวีดิทัศน์ ตารางการตื่นนอนเข้าเกินไป ผู้เข้าอบรมปรับตัวไม่ทัน ควรปรับให้ตื่นช้ากว่านี้ ประมาณห้านาฬิกาพอดี (พระใบฎีกาสุริยพันธ์ จุกกวโร. 2558 : สัมภาษณ์)

การประเมินผล

1. ด้านบุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม)
การประเมินผลด้านบุคลากร หลังจากสิ้นสุดการอบรมโครงการคุณธรรมจริยธรรมค่ายพุทธบุตร พระวิทยากรประชุมเพื่อปรึกษาหารือสรุปโครงการอบรมในแต่ละครั้ง เพื่อประเมินสภาพปัญหาในด้านต่างๆ แล้วหาแนวทางแก้ไขปัญหามาให้ดียิ่งขึ้นไป
2. ด้านงบประมาณ คือ งบประมาณในการดำเนินโครงการ
งบประมาณที่ได้มาใช้จ่าย ในโครงการอบรมคุณธรรม หลังจากโครงการอบรมเสร็จสิ้นแล้ว ทางสำนักปฏิบัติธรรมได้สรุปรายรับรายจ่ายต่อที่ประชุมให้ได้รับทราบว่ามีรายรับเท่าไร และใช้จ่ายอะไรไปบ้าง ในประเด็นนี้ไม่พบปัญหาแต่อย่างใด
3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ คือ สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ
ศูนย์ปฏิบัติธรรมได้ประเมินผลวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการอบรม ไม่ว่าจะเป็นอาคารสถานที่ที่ใช้อบรม ห้องสุขาห้องน้ำ ที่หลับนอน เป็นต้น ซึ่งสถานที่ยังไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร คงต้องพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้นต่อไป (นิตยา คำไทย. 2558 : สัมภาษณ์)
4. ด้านการจัดการ คือ หลักสูตร กิจกรรม, และการประเมินโครงการ
หลักสูตร กิจกรรม และการประเมินโครงการ หรือซึ่งทุกค่ายพุทธบุตรหรือค่ายปฏิบัติธรรมต่างก็ประสบปัญหาด้วยกันทั้งนั้น ขึ้นอยู่จะมากหรือน้อย ค่ายพุทธบุตรวัดป่าสุขสมบูรณ์เช่นเดียวกัน เมื่อเจอปัญหาต่างๆ ต้องรีบดำเนินการแก้ไขทันทีหรือสิ้นสุดโครงการค่อยดำเนินการซ่อมแซมและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้ค่ายพุทธบุตรได้รับการยอมรับจากผู้เข้ารับการอบรมว่าไม่เสียเวลาเลยที่มา อบรม 3 วัน 2 คืน ได้กำไรสุดคุ้มแก่การดำเนินชีวิตในภายภาคหน้าต่อไป

สรุปสภาพปัญหาของการดำเนินกิจกรรมโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ ทั้ง 6 วัด ซึ่งสามารถสรุปกิจกรรมได้ ดังนี้ ขาดการวางแผนเรื่องวิทยากร ไม่มีแผนการจัดกิจกรรมและประสานงาน งบประมาณ การบำรุง และดูแลวัสดุอุปกรณ์สถานที่ สื่อบรม หลักสูตร กิจกรรม งบประมาณสนับสนุน ประชาสัมพันธ์ ห้องน้ำ ห้องสุขา ผู้รับผิดชอบสถานที่ สื่อบรมอย่างไม่เหมาะสม ขาดทักษะในการดำเนินงาน ขาดการวิเคราะห์กลุ่มผู้เข้าอบรม ผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน สื่อบรมไม่เป็นปัจจุบัน ไม่มีผู้สนับสนุนอบรม ขาดงบประมาณที่เพียงพอ ขาดความร่วมมือจากครูผู้ปกครอง ในการทำกิจกรรมบางอย่าง สถานที่ไม่ร่มรื่น เวลาไม่เหมาะสม และการประเมินกิจกรรม

ดังตาราง 5

ตาราง 5 สรุปสภาพปัญหาการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ ทั้ง 6 วัด

ขั้นตอน	ด้าน	วัดศิริบ้านไร่	วัดประมวลด ราษฎร์	วัดศิริพงษาวาส	วัดบุรณ	วัดป่าไผ่บุลย์	วัดป่าสุขสมบุรณ์
การ วางแผน	-บุคลากร -งบประมาณ ที่ใช้ในโครงการ -วัสดุและ อุปกรณ์ ที่ใช้ใน การอบรม	ขาดการวางแผนเรื่อง วิทยากร และ ประสานงาน งบประมาณ บำรุง และดูแลวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ สื่ออบรม หลักสูตร กิจกรรม และการประเมิน กิจกรรม การวิเคราะห์ กลุ่มผู้เข้าอบรม งบ ผู้สนับสนุน ประชาสัมพันธ์	ขาดการวางแผน เรื่องวิทยากร และ งบประมาณ บำรุงและดูแล วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ ห้องน้ำ ห้องสุขา สื่อ อบรม หลักสูตร กิจกรรม อบรม ไม่มีผู้สนับสนุน อบรม ประชาสัมพันธ์	ขาดการ วางแผนด้าน บุคคล งบประมาณ และผู้สนับสนุน ผู้รับผิดชอบ สถานที่ และ การวางแผนการทำ กิจกรรม หลักสูตร	ขาดการ วางแผนด้าน บุคคล ผู้เข้า อบรม การ ประสานงาน งบประมาณ สนับสนุนจาก ภาครัฐ การใช้ สื่ออุปกรณ์ ไม่ เพียงพอ การ วางแผน ดำเนินงาน	ขาดทักษะในการ ดำเนินงาน ไม่มี แผนการจัด กิจกรรม เวลาไม่ เหมาะสม สื่อไม่ เป็นปัจจุบัน ขาด งบประมาณที่ เพียงพอ สถานที่ ไม่ร่มรื่น ขาด ความร่วมมือจาก ครู ผู้ปกครอง ใน การทำกิจกรรม บางอย่าง	ขาดการวางแผน ผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน งบประมาณ สนับสนุน การ ประชาสัมพันธ์ อาคารสถานที่ไม่ เพียงพอ วัสดุ อุปกรณ์เสียหาย ชำรุด และหลักสูตร ในการอบรม สื่อ บางอย่างไม่ เหมาะสม

ตาราง 5 (ต่อ)

ขั้นตอน	ด้าน	วัดศิริบ้านไร่	วัดประมวธราชบุรี	วัดศิริพงษ์वास	วัดบุรณ	วัดป่าไผ่บุลย์	วัดป่าสุขสมบุรณ
การปฏิบัติ	-บุคลากร -งบประมาณ ที่ใช้ในโครงการ -วัสดุและอุปกรณ์ ที่ใช้ ในการ อบรม -วิธีการจัดการ	วิทยากรไม่เพียงพอ ผู้ เข้าอบรมให้ความร่วมมือ ไม่เต็มที่ ผู้สนับสนุนการ อบรมยังใส่ใจเต็มที่ งบประมาณมีจำกัด และ ขาดงบประมาณ สนับสนุนจากภาครัฐ ไม่ มีงบ งบประมาณ บำรุงสื่อ วัสดุอุปกรณ์ หลักสูตร มาก และกิจกรรม บางอย่างเหมาะสมกับวัย สถานที่อบรมสว่างมาก เกินไป ที่พัก ห้องน้ำ- ห้องสุขา ยังไม่เพียงพอ ลานจอดรถไม่เป็น ระเบียบ สื่อการอบรม บางอย่างไม่เหมาะสม ขาดการประเมินผลยังไม่ เป็นรูปธรรมเท่าที่ควร	ผู้เข้าอบรมให้ความ ร่วมมือน้อย งบประมาณมีจำกัด และขาด งบประมาณ สนับสนุนจาก หน่วยงานต่างๆ และไม่เพียงพอต่อ การดำเนินงาน หลักสูตรมาก และ กิจกรรมบางอย่าง เหมาะสม ที่พัก ห้องน้ำ-ห้องสุขา ยังไม่เพียงพอ ขาดการ ประเมินผลยังไม่ เป็นรูปธรรม เท่าที่ควร	ผู้เข้าอบรมให้ ความร่วมมือน้อย วิทยากรมีน้อย ผู้สนับสนุน งบประมาณน้อย สถานที่คับแคบ ห้องน้ำ-ห้องสุขา ไม่เพียงพอ หลัก สูตรและกิจกรรม บางอย่างไม่ เหมาะสมกับวัย	วิทยากรมีไม่ เพียงพอ มี ภารกิจมาก วิทยากร ภายนอกตอบรับ ช้า สถานที่คับ แคบ ห้องน้ำ- ห้องสุขาไม่ เพียงพอ สื่อ บางอย่างไม่ เหมาะสมกับวัย หลักสูตรมา และกิจกรรม บางอย่างเหมาะสม กับวัย	วิทยากรแต่งกายไม่ เรียบร้อย อาคารไม่ โปร่งใส แสงไฟ สว่างเกินไป ไม้ลื่นมี กลิ่นแฉะ กิจกรรม ไม่เหมาะสมกับวัย ของผู้เข้ารับการอบรม สื่อบางอย่างไม่ ทันสมัย	พระวิทยากร และ ผู้สนับสนุนมีน้อย สถานที่ ที่พัก ห้องน้ำ-ห้องสุขาไม่ เพียงพอ หลักสูตร และสื่อบางอย่างไม่ เหมาะสม

ตาราง 5 (ต่อ)

ขั้นตอน	ด้าน	วัดศิริบ้านไร่	วัดประมว ราษฎร์	วัดศิริพงษาวาส	วัดบูรณ	วัดป่าไผ่บูลย์	วัดป่าสุขสมบูรณ์
การ ประเมินผล	-บุคลากร -งบประมาณ ที่ใช้ในโครงการ -วัสดุและ อุปกรณ์ ที่ใช้ ในการอบรม -วิธีการจัดการ	ขาดการประเมินผล ผู้สนับสนุน วิทยากรใน บางกิจกรรม งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ ผลกระทบ จากการใช้สื่อ หลัก สูตร และกิจกรรม บางอย่าง	ขาดการประเมิน วิทยากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ การใช้ สื่อ และกิจกรรม บางอย่าง ตลอดจนการ ประเมินผล ติดตามผลหลังจบ โครงการ	ขาดการ ประเมิน วิทยากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การใช้สื่อ และ กิจกรรม บางอย่าง การ ปรับเวลาดีน เวลานอน ตลอดจนการ ติดตามผลหลัง จบโครงการ	ขาดการ ประเมิน วิทยากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การใช้สื่อ และ กิจกรรม บางอย่าง ตลอดจนการ ติดตามผลหลัง จบโครงการ เอกสาร หลักสูตร	ขาดการประเมิน วิทยากร การ วางตัว แต่งกาย งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ การใช้สื่อ ที่เหมาะสมกับวัย และกิจกรรม บางอย่าง ตลอดจนการ ติดตามผลหลังจบ โครงการ เอกสาร หลักสูตร	ขาดการประเมิน วิทยากร และ ติดตามผลงาน ภายหลัง 3 เดือน การประชุมของพระ วิทยากร วัสดุ อุปกรณ์ ช่วงเวลา การเข้าค่าย ห้องน้ำ ห้องสุขาไม่เพียงพอ การใช้สื่อบาง กิจกรรมแรงเกินไปไม่ เหมาะสม ไม่มี เอกสารหลักสูตรที่ ชัดเจน

ตอนที่ 3 รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ในอีสานใต้

การดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการนำเสนอจากสภาพปัญหาของการจัดโครงการปฏิบัติธรรมตามหลักการของโครงการปฏิบัติธรรม 3 ประการ ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผล โดยผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบในการสังเคราะห์ข้อมูลการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน ที่ได้ข้อมูลมาจากการสนทนากลุ่ม จากกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติและกลุ่มบุคคลทั่วไป อันทำให้ได้ซึ่งรูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

3.1 การวางแผน

3.1.1 ด้านบุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม)

สามารถสรุปรูปแบบการวางแผนด้านบุคลากร ได้แก่ วิทยากร ผู้เข้ารับการอบรม และผู้สนับสนุนการอบรม ดังนี้ พระวิทยากรและวิทยากรที่เป็นฆราวาสที่ทางสำนัก นักปฏิบัติธรรม ค่ายพุทธบุตรต่างๆ 6 แห่ง ได้เรียนเชิญเจริญพรมาร่วมบรรยายพิเศษ เช่น ตำรวจ พยาบาล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เป็นต้น จากสภาพปัญหาที่พบ การได้รับหนังสือตอบกลับช้า หรือไม่ได้แจ้งกลับว่า มาเป็นวิทยากรให้การอบรมได้หรือไม่ ซึ่งการทำงานในบางครั้งมาอบรมให้ไม่ตรงเวลา การนำเสนอไม่ตรงประเด็น ออกนอกประเด็นของการอบรมไปบางครั้ง ซึ่งทางหัวหน้าโครงการก็ไม่ได้ตำหนิอะไร เพราะมีความเกรงใจในผู้ร่วมงาน หรือบางครั้งวิทยากรมาอบรมไม่ได้แต่ไม่ได้บอกล่วงหน้า ทำให้เวลาในการอบรมขาดช่วงไป ในการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม ค่ายคุณธรรมแต่ละแห่งต้องวางแผนอย่างรัดกุม โดยมอบหมายหน้าที่ที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน ในการติดต่อประสานงานกับทางราชการ หรือวิทยากรที่เรียนเชิญมาบรรยายพิเศษ มีการกำหนดหัวข้อให้บรรยายอย่างชัดเจนตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการอบรม ควรมีผู้คอยเตือนเรื่องเวลาในการอบรม ถ้าวิทยากรบรรยายเกินเวลานอกจากนี้พระวิทยากรบางรูปติดภารกิจส่วนตัวไปเรียนหนังสือและอื่นๆ อาจจะกระทบต่อการดำเนินการอบรม ควรมีการวางแผนการปรับตารางการอบรมให้ลงตัว จัดสรรเวลาของวิทยากรในช่วงที่ห่างจากภารกิจหรืออบรมในช่วงเวลาว่างคั่นแทน

ผู้เข้ารับการอบรม รูปแบบที่เหมาะสมในการวางแผนผู้เข้ารับการอบรม ควรมีวิเคราะห์กลุ่มผู้เข้าอบรมให้ดีในด้าน เพศ วัย วุฒิภาวะ ให้แบ่งอย่างชัดเจน ไม่ควรนำเด็กและเยาวชนมาอบรมด้วยกัน คือ ให้แยกระดับประถมศึกษาตอนต้น ตอนปลาย มัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย เพราะแต่ละวัยมีวุฒิภาวะด้านอารมณ์ การเรียนรู้แตกต่างกัน และการลงโทษผู้กระทำความผิดให้มีความเหมาะสมไม่รุนแรงเกินไป

ผู้สนับสนุนการอบรม รูปแบบการวางแผนด้านผู้สนับสนุนการอบรม ควรมีการวางแผนอย่างรัดกุมว่า คณะครูอาจารย์ที่เข้ามาอบรมเพื่อดูแล ลูกศิษย์ตนเองให้ทำหน้าที่อะไรบ้าง ช่วยพระวิทยากร วิทยากรพิเศษที่จะเชิญมาร่วมบรรยายในหัวข้อต่างๆ เป็นใคร มาจากไหน มีความรู้ความสามารถระดับใด โดยมอบหมายพระวิทยากรอย่างชัดเจนเพื่อติดต่อประสานงานในการมาบรรยาย

3.1.2 ด้านงบประมาณ (งบประมาณที่ใช้ในโครงการ)

รูปแบบการวางแผนด้านงบประมาณที่ใช้ในโครงการอบรม งบประมาณค่าใช้จ่ายในโครงการจะได้มาจากส่วนใด เช่น การรับบริจาคจากพุทธศาสนิกชนทั่วไป หรือขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน นอกจากนี้ขอเก็บค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่งจากผู้ปกครองเด็กและเยาวชน ควรมีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายและมีผู้รับผิดชอบด้านเงินอย่างน้อย 2 ใน 3 คน เพื่อบริหารจัดการด้วยความโปร่งใสตรวจสอบได้ ควรมีการวางแผนด้านงบประมาณค่าใช้จ่ายโดยแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ได้แก่ ค่าพาหนะรับ-ส่งผู้เข้ารับการอบรม ค่าบำรุงสถานที่ คือ ค่าน้ำ-ค่าไฟ ค่าวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม และถวายพระวิทยากรและวิทยากร

3.1.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ (สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ)

การสนทนากลุ่มการวางแผนด้านวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ ได้รูปแบบ ดังนี้ ควรมีการวางแผนเตรียมงานด้านสถานที่ที่ใช้ในการอบรมให้มีความพร้อมต่อการใช้งาน ได้แก่ ศาลาการอบรม ห้องสุขา-ห้องน้ำ สถานที่หลับนอน สถานที่เดินจงกรม ส่วนการวางแผนเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการอบรม ได้แก่ ป้ายโครงการอบรม เกียรติบัตร ป้ายชื่อผู้เข้าอบรม เอกสารแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม เครื่องเสียงพร้อมไมค์ลอย เครื่องฉายโปรเจกเตอร์พร้อมจอ ภาชนะสำหรับใส่อาหารรับประทาน และเบ็ดเตล็ดอื่นๆ

3.1.4 ด้านการจัดการ (หลักสูตร, กิจกรรม, การประเมินผล)

การวางแผนด้านการจัดการ จากการสนทนากลุ่ม ด้านหลักสูตรการอบรม ควรมีการวางแผนวิเคราะห์กลุ่มผู้เข้ารับการอบรม ในเรื่องหลักสูตรให้มีความเหมาะสมแก่เพศวัยและวุฒิภาวะสำหรับเด็กและเยาวชน หลักสูตรควรเน้น ศีล 5 เป็นหลักจะมีความเหมาะสมมากกว่า ศีล 8 ส่วนกิจกรรมควรหลากหลายและเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะของผู้เข้าอบรม ตารางการอบรมไม่ควรมากเกินไป ควรวางแผนปรับการตื่นนอนเสียใหม่ โดยให้ตื่นนอนเวลา 05.00 น. ซึ่งจะมีความเหมาะสมมากกว่าตื่นนอนเวลา 04.00 น. ส่วนการประเมินผลควรวางแผนการประเมินผล ออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ก่อนการอบรม ระหว่างการอบรม และหลังการอบรม

โดยสรุปภาพรวมของการวางแผนโครงการปฏิบัติธรรมทั้ง 6 แห่ง ที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ต้องอาศัยบุคลากรต่างๆ ทั้งวิทยากร ผู้รับผิดชอบโครงการอบรม ตัวแทนเยาวชน และผู้ปกครองหรือชาวบ้าน ตามหลัก “บวรข” วัด บ้าน โรงเรียน และชุมชน” เป็นเครือข่ายภาคีในการพัฒนาโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น โดยมาประชุมเพื่อปรึกษาหารือและร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมกันรับประโยชน์ที่จะตามมา เพราะชุมชนจะเข้มแข็งและยั่งยืนได้ก็ต้องอาศัยทุกฝ่ายร่วมด้วยช่วยกัน ถือว่าเป็นความรับผิดชอบไม่ใช่ว่าหน้าที่ของใครคนหนึ่ง ด้านงบประมาณค่าใช้จ่าย ต้องมีการวางแผนอย่างรัดกุมว่าจะหางบประมาณค่าใช้จ่ายได้อย่างไร จากผู้มีจิตศรัทธาบริจาค หรือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ด้านเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ มีการวางแผนแต่งตั้งผู้รับผิดชอบดูแลบำรุงรักษาและใช้งาน เป็น และด้านวิธีการ มีการวางแผนเรื่องหลักสูตรต้องมีการปรับปรุงอยู่เสมอตามสภาพการณ์ปัจจุบัน สื่อการสอน ก็ต้องทันสมัยเหมาะสมกับวัย และวุฒิภาวะของผู้เข้าอบรม การประเมินผลต้องมีการวางแผนให้ครอบคลุม ทั้งวิทยากรและผู้เข้าอบรม มีการติดตามผลการอบรมระยะยาว 1

หรือ 3 เดือน เพื่อเฝ้าดูพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น การวางแผนการดำเนินงาน จึงมีความสำคัญอันดับแรกของ การทำงาน ถ้ามีการวางแผนที่ดีย่อมมีชัยไปกว่าครึ่ง เพราะทำงาน อย่างเป็นระบบ มีแบบแผน มีเป้าหมายชัดเจน ทุกวันนี้เครือข่ายการทำงานร่วมกันจึงมีความสำคัญ มากที่จะทำให้เยาวชนของชาติและชุมชน มีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

3.2 การปฏิบัติ

3.2.1 ด้านบุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม)

รูปแบบการปฏิบัติด้านบุคลากร ด้านวิทยากรที่ทำหน้าที่เป็นผู้อบรมคุณธรรม จริยธรรม โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ประการแรกการวางตัวของวิทยากร ควรทำตัว เป็นแบบอย่างที่ดีต่อหน้าและลับหลัง ทำตัวสบายๆ เป็นกันเอง ประการที่สองเทคนิคการบรรยาย พระวิทยากรควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนการสอนตามหลักพุทธวิธี การสอนของพระพุทธ องค์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ (1) เกี่ยวกับเนื้อหาหรือเรื่องที่สอน (2) เกี่ยวกับตัวผู้เรียน (3) เกี่ยวกับตัวการสอน และใช้ลีลาในการสอน 4 อย่าง ดังนี้ 1) อธิบายให้ชัดเจน 2) ชักจูง ให้เห็นจริง 3) เร้าใจให้แก่วัยรุ่น 4) ชโลมใจให้เข้มแข็งเป็นอย่างดี และสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติ ในการเขียนแผนการเผยแพร่และดำเนินงานด้านการเผยแพร่ได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ และประการที่สาม การเขียนแผนการสอน พระวิทยากรสามารถเขียนแผนการเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรมได้ด้วยตนเอง มีความรู้ความเข้าใจในการเขียนแผนการเผยแพร่ให้มากขึ้น ควรมีการเตรียมการสอน สื่อการสอน เนื้อหา และกำหนดกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมชัดเจนมากขึ้น ประการสุดท้าย พระวิทยากรควร แต่งกายให้เหมือนกัน โดยห่มดองรัดอกเป็นปริมณฑล เพื่อความสวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อย และสะดวกแก่งานปฏิบัติงานการอบรมนั่นเอง นอกจากนี้พระวิทยากรที่อบรมยังขาดแคลนเมื่อเทียบกับจำนวนผู้เข้ารับการอบรมที่มีจำนวนมาก ค่ายคุณธรรมแต่ละแห่งหรือหน่วยงานภาครัฐควรให้ การสนับสนุนงบประมาณจัดอบรมถวายความรู้เรื่องการเป็นวิทยากรอบรมค่ายคุณธรรมแก่พระภิกษุ และสามเณร เพื่อให้มีตัวแทนให้การอบรมในปีต่อไป ส่งผลให้พระวิทยากรไม่ขาดแคลน และมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ตลอดถึงตัวพระวิทยากรเอง ต้องขยันหาความรู้ใส่ตัวเองอยู่เสมอ

ผู้เข้ารับการอบรม รูปแบบค่ายคุณธรรมทุกแห่ง ผู้เข้าอบรม คือ เด็กและ เยาวชนควรแบ่งออกการอบรมตามระดับช่วงชั้นการศึกษา ไม่ควรอบรมด้วยกัน เพราะว่าการอบรม คุณธรรมจริยธรรมให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพ หลักสูตรการอบรมต้องมีความเหมาะสมกับวัย และวุฒิภาวะของผู้เข้าอบรมเป็นสำคัญ ในแต่ละช่วงวัยหลักธรรมคำสอนก็จะแตกต่างกันออกไปอยู่ที่ ความลึกซึ้งและยากง่าย และปัญหาอีกอย่างที่พบ ได้แก่ เยาวชนบางแห่งไม่ค่อยปฏิบัติตาม คำแนะนำและให้ความร่วมมือน้อย การปฏิบัติงานของพระวิทยากรต้องใช้จิตวิทยาในการอบรม เป็นอย่างยิ่งในวันแรกของการอบรม กิจกรรมที่สำคัญ คือ การละลายพฤติกรรมเด็กและเยาวชน ให้ได้ก่อน ถ้าทำกิจกรรมนี้จะได้ดีมาก กิจกรรมอื่นๆ ก็ไม่ยากเลย

ผู้สนับสนุนการอบรม รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมด้านผู้สนับสนุนการอบรม ทางศูนย์ปฏิบัติธรรมทุกแห่ง ควรมีการติดต่อประสานงานกับทางภาครัฐและเอกชน เพื่อให้ การสนับสนุนโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในเรื่องงบประมาณค่าใช้จ่าย อาหารและวัสดุอุปกรณ์ ที่ใช้ในโครงการ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด คณะสงฆ์ ตลอดถึงพุทธศาสนิกชนทั่วไป นอกจากนี้ทางศูนย์ ควรชี้แจงบทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบแก่คณะครู

อาจารย์ให้เป็นครูพี่เลี้ยง ในการดูแลเด็กและเยาวชนในการเข้ามาอบรมดังกล่าว เพื่อคณะครูหรือผู้รับผิดชอบโครงการจะได้ทราบบทบาทหน้าที่ และให้ปฏิบัติธรรมเช่นเดียวกันกับเด็กและเยาวชนจนครบ 3 วัน 2 คืน

3.2.2 ด้านงบประมาณ คือ งบประมาณที่ใช้ในโครงการ

รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน งบประมาณที่ได้รับในปัจจุบัน ยังมีไม่เพียงพอต่อการจัดโครงการปฏิบัติธรรม หรือการบูรณะปฏิสังขรณ์อาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการอบรม ด้านการเงินถือว่ามีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่ง ทางศูนย์ฯ ควรแต่งตั้งผู้รับผิดชอบทางการเงินอย่างชัดเจน โดยคัดเลือกจากผู้มีความรับผิดชอบและซื่อสัตย์ ในการดูแลงบประมาณค่าใช้จ่ายต่างๆ แนวทางการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนงบประมาณ ทางศูนย์ฯ ปฏิบัติธรรมทุกแห่ง ควรมีการติดต่อประสานงานกับทางภาครัฐและเอกชน เพื่อให้การสนับสนุนโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในเรื่องงบประมาณค่าใช้จ่าย อาหารและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด คณะสงฆ์ ตลอดจนพุทธศาสนิกชนทั่วไป ได้ร่วมกันบริจาคเงินเพื่อใช้ในโครงการอบรม และการปฏิบัติอีกหนทางหนึ่ง เป็นการเก็บเงินสมทบจากผู้ปกครองที่นำนักเรียนและเยาวชนเข้ามาเข้าอบรม เพื่อแบ่งเบาภาระแก่ทางศูนย์ปฏิบัติธรรมและหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อการโครงการปฏิบัติธรรม เมื่อได้รับงบประมาณมาแล้ว มีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือ การนำงบประมาณไปใช้จ่ายในโครงการ โดยแบ่งค่าใช้จ่ายออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้ ประการแรก ค่าพาหนะสำหรับรับส่งผู้เข้าอบรม ประการที่สอง ค่าวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้จ่ายในโครงการอบรม ประการที่สาม ค่าอาหาร-น้ำดื่ม ประการที่สี่ ค่าบำรุงสถานที่ คือ ค่าน้ำ-ค่าไฟ และประการสุดท้ายค่าถวายพระวิทยากรหรือวิทยากรที่เป็นฆราวาส ดังนั้น ต้องมีการจัดสรรงบประมาณค่าใช้จ่ายให้มีความลงตัวและประหยัดคุ้มค่าที่สุด

3.2.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ คือ สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ

รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน ด้านวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม ก่อนการอบรมต้องมีการเตรียมการปฏิบัติล่วงหน้าเพื่อให้มีความพร้อมในการอบรม ดังนี้ ประการแรกด้านสถานที่การอบรม อาคารการอบรมควรเป็นสถานที่ใหญ่โตพอสมควรสามารถบรรจุผู้เข้ารับการอบรม ไม่ต่ำกว่า 300 คน ควรเย็นสบาย ไม่ร้อนอบอ้าวจนเกินไป มีความเหมาะสม ห้องน้ำ-ห้องสุขา ต้องเพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าอบรม มีความสะอาดปลอดภัยและแยกชายหญิงชัดเจน ด้านโรงครัว ต้องสะอาด ถูกสุขลักษณะ และสถานที่เดินจงกรม มีความปลอดภัยไม่มีเศษแก้วหรือตะปู ที่เป็นอุปสรรคต่อการเดินจงกรม ส่วนวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม ได้แก่ ป้ายโครงการขนาดใหญ่พอสมควร ป้ายชื่อผู้เข้ารับการอบรมสีต่างๆ กระดาษพิชชาห์สำหรับทำกิจกรรม กระดาษ A 4 สำหรับเขียนกิจกรรมต่างๆ ปากกาเคมี ปากกาเมจิก หนังสือสวดมนต์ต้องเพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าอบรม และเกียรติบัตร มอบให้แก่ผู้เข้าอบรมที่ผ่านการอบรมในวันสุดท้าย

3.2.4 ด้านการจัดการ (หลักสูตร, กิจกรรม, การประเมินโครงการ)

รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน ด้านการจัดการเรื่องหลักสูตร การอบรมสำหรับเยาวชน ควรเน้นหลักสูตร ศิล 5 เป็นหลัก เพราะมีความเหมาะสมแก่วัยและวุฒิภาวะของผู้เข้าอบรม ซึ่งกระบวนการอบรมค่ายพุทธบุตร ดังนี้ ธรรมนันทนาการ คือเกมส์ เพลง

และกิจกรรมนำสู่ธรรม ธรรมะจากสื่อ คือ สอนธรรมะโดยใช้สื่อมัลติมีเดียสมัยใหม่ ธรรมะสู่จิตสำนึก ปลุกจิตสำนึกการนำไปใช้และดำเนินชีวิตตามหลักธรรม โดยควรเน้น 5 ส. ได้แก่ สนุก สาระ สงบ สำนึก และสร้างสรรค์ และธรรมะสัมพันธ์ คือ เน้นกระบวนการกลุ่มและการทำงานเป็นทีม มีการนำเข้าสู่บทเรียนโดยการสนทนาเพื่อสร้างความคุ้นเคย เทคนิคการสอนวิทยากรควรดำเนินการ กิจกรรม การอบรมโดยใช้สื่อ คือ เครื่องคอมพิวเตอร์นำเสนอผ่านเครื่องโปรเจ็คเตอร์มีความชัดเจน การนำเสนอมีความน่าสนใจโดยใช้การทำเทคนิคโปรแกรมพาวเวอร์พอยท์ประกอบภาพสื่อการสอน คือ ภาพต่างๆ สอนโดยใช้เทคนิคคือ การบรรยายให้ความรู้ทีละขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การใช้พุทธวิธี ในการสอนและลีลาการสอน นักเรียนให้ความสนใจ ผู้สอนมีความมั่นใจในการสอนมากขึ้น มีความแม่นยำในเนื้อหาและวิธีการ สื่อการสอน มีความหลากหลายน่าสนใจ มีการสรุปบทเรียน โดยได้อาศัยถามนักเรียนถึงการอบรมที่ผ่านมา นักเรียนกล้าแสดงออก เวลาว่างเลยบ้างเนื่องจาก ความต่อเนื่อง บรรยากาศในการอบรมมีความเป็นธรรมชาติ ไม่เครียด ส่วนกิจกรรมการอบรม ควรหลากหลายและให้เหมาะสมแก่เพศ วัยและวุฒิภาวะของผู้เข้ารับอบรม ซึ่งกิจกรรมที่สมควรปฏิบัติ ใน 3 วัน 2 คืน ดังนี้ พิธีเปิดค่ายคุณธรรมจริยธรรม พิธีมอบตัวเป็นศิษย์แนะนำวิทยากรและ ปฐมนิเทศ ธรรมนันทนาการ ศาสนพิธีและมารยาทชาวพุทธ การปกครอง ระเบียบการอยู่ค่าย ศึกษาธรรมะตามฐานต่างๆ ธรรมะจากสื่อ สวดมนต์ทำวัตร การบริหารจัดการและเจริญปัญญา เพื่อนสนิทมิตรแท้ จุดเทียนปัญญา จุดเทียนชัยถวายพระพร แสงเทียนเทิดพระคุณแม่ ตามหาแก่น ธรรม, ไขข้อข้องใจ มาลาบูชาครู ขอมมาพระอาจารย์ อธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ และพิธีปิดโครงการ อบรม ส่วนการประเมินโครงการ ควรประเมินก่อนการอบรม ระหว่าง การอบรม และหลังการ อบรม โดยประเมินจากการสังเกตพฤติกรรม ก่อนและหลังการอบรม การประเมินจากเอกสารต่างๆ จากแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม

โดยสรุป ด้านการปฏิบัติ เมื่อมีการวางแผนที่ดีแล้วจะนำไปสู่การปฏิบัติที่มี ประสิทธิภาพเพราะดำเนินงานตามแผนงานที่ได้วางแผนไว้ทุกอย่าง โดยมีบุคลากรเป็นตัวขับเคลื่อน ให้งานประสบความสำเร็จ หัวหน้าพระวิทยากรหรือเจ้าสำนักปฏิบัติธรรม พระวิทยากร ผู้เข้ารับ การอบรมและผู้สนับสนุนการอบรม ต้องทำงานด้วยความขยันขันแข็ง เอาใส่ใจในภาระหน้าที่ที่ได้รับ ผิดชอบอย่าง สุดความสามารถ วิทยากรต้องชวนหาความรู้ใส่ตัวอยู่เสมอ ต้องเข้าอบรม การเป็นวิทยากร มีอาชีพให้ได้ จุดใดที่ยังบกพร่องให้รับแก้ไข และที่สำคัญวิทยากรมีอาชีพ ต้องมีความสามารถ รอบด้าน ด้านงบประมาณค่าใช้จ่ายต่างๆ ในโครงการปฏิบัติธรรม ควรหา งบประมาณร่วมกันทั้งรับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธาทั่วไป การติดต่อประสานงานภาครัฐและเอกชน ขอรับการสนับสนุนงบประมาณหรือเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม เช่น สมุดปากกา ดินสอ เป็นต้น ด้านวัสดุอุปกรณ์ สรรหางบประมาณในการก่อสร้าง บำรุงและซ่อมแซมสิ่งของต่างๆ ให้ใช้งานได้ และผู้ที่เกี่ยวข้องดูแลใช้งานเป็น ส่วนด้านวิธีการ ในทางปฏิบัติ หลักสูตรการอบรม มีหลายแบบ คือ 2 วัน 1 คืน แต่ที่นิยมกันมาก คือ 2 คืน 3 วัน วิทยากรและผู้รับผิดชอบโครงการต้อง วิเคราะห์สื่อที่ใช้อบรม กิจกรรมต่างๆ เช่น ธรรมะบรรยายประกอบสื่อ สื่อนั้นมีความเหมาะสม หรือไม่อย่างไร น่ากลัวหรือรุนแรงไปหรือไม่ เด็กนักเรียนแต่ละช่วงชั้น สื่ออบรมก็ย่อมแตกต่างกัน ออกไป ไม่ใช่ใช้แบบเดียวกันหมด ต้องวิเคราะห์สื่อให้ดี การประเมินผลให้เป็นรูปธรรมและ หลากหลายนากกว่านี้ ดังนั้น โครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนจะประสบความสำเร็จ ย่อมขึ้น

อยู่กับบุคลากรทุกหน่วยงานต้องช่วยกันพัฒนาเยาวชนให้เติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพ ด้วยการเข้ารับการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม ถึงแม้ระยะเวลาไม่นานเพียง 2-3 วันก็ตาม เยาวชนบางคนถึงกลับปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีก็หลายคน ชุมชนจะเข้มแข็งได้ ผู้ใหญ่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เยาวชนทั้งต่อหน้าและหลังหลัง มีเครือข่ายทำงานร่วมกันแบบบูรณาการทุกหน่วยงานอย่างจริงจัง

3.3 การประเมินผล

3.3.1 ด้านบุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม)

รูปแบบการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน การประเมินผลด้านบุคลากร โดยแบ่งออกเป็น พระวิทยากรหรือวิทยากร ผู้เข้ารับการอบรม และผู้สนับสนุนการอบรม ด้านวิทยากร สำนักปฏิบัติธรรมทุกแห่ง ควรมีการประเมินผลการปฏิบัติงานของวิทยากร ก่อนการอบรม ระหว่างการอบรมและหลังการอบรมในด้านต่างๆ ได้แก่ การวางตัวของวิทยากร ความรู้ความสามารถ เทคนิควิธีการอบรม ในทุกวันของการอบรมสิ้นสุดแล้ว หัวหน้าสำนักปฏิบัติธรรมควรเรียกประชุมเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของวิทยากร ว่ามีจุดใดที่ควรปรับปรุงบ้าง และมีส่วนไหนที่กระทำดีและเหมาะสมแล้ว เป็นการทบทวนและให้กำลังใจตลอดถึงเตือนสติแก่วิทยากรให้สำรวจและปรับปรุงตนเองในสิ่งที่ยังบกพร่อง ให้มีความพร้อมกับการเป็นวิทยากรมืออาชีพต่อไป ผู้เข้ารับการอบรม ได้แก่ เยาวชนที่ทางหน่วยงานต่างๆ ได้ติดต่อประสานงาน นำเยาวชนเข้ารับการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม สำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ ควรประเมินผลเยาวชน ก่อนการอบรม ระหว่างการอบรมและหลังการอบรม โดยประเมินผลจากเอกสารต่างๆ เช่น แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีการอบรม การเขียนสัญญาใจทำคุณงามความดี การพูดบรรยาย ความรู้สึกในใจต่อการอบรม และการประเมินจากสายตา คือ พฤติกรรมก่อนและหลังการอบรม เช่น มีสัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อมตนมากขึ้น การกราบไหว้ที่ถูกต้อง เป็นต้น การประเมินการเรียนรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ในความรู้ ทักษะ และทัศนคติ จากข้อมูลการสัมภาษณ์พระวิทยากร คณะครูอาจารย์ส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีการเรียนรู้ ในด้านต่างๆ เช่น การเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกัน การสำนึกและเรียนรู้ตนเอง ในจุดเด่นจุดด้อยในแต่ละสถานการณ์ การเรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในทักษะการทํากิจการกรม การแสดงออกในสิ่งที่เหมาะสมตึงามเป็นที่ยอมรับของสังคม การเรียนรู้เรื่องความอดทนอดกลั้นการเอาชนะความยากลำบากและอุปสรรคต่างๆ

ผู้สนับสนุนการอบรม ได้แก่ ผู้บริหาร คณะครูอาจารย์ และหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนที่ให้การสนับสนุนโครงการทั้งงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ สำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ ควรมีการประเมินผลหลังสิ้นสุดโครงการอบรมทุกครั้ง พบปัญหาการให้ความร่วมมือน้อย ค่าคุณธรรมต้องมีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้สนับสนุนการอบรม โดยทำให้เขาไว้วางใจ และเขาจะช่วยค่ายคุณธรรมของเราเอง นอกจากนี้หลังจากโครงการฝึกอบรมเยาวชนได้ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว คณะผู้บริหาร และครู อาจารย์ มีความพึงพอใจผลของการฝึกอบรม ในด้านพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมตามที่ได้คาดหวังไว้ มีการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกและสร้างสรรค์ โดยมีพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ชัดในเรื่องของความมีระเบียบวินัย ความกระตือรือร้น มีความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อม และได้รับรูปแบบการทำงานเป็นทีม การแสดงความเคารพเชื่อฟัง ครู อาจารย์ และพระวิทยากร ครูผู้ช่วยฝึกอบรม การเข้ากับเพื่อนร่วมกลุ่ม การสร้างมนุษยสัมพันธ์ ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การรักและตระหนักในความเป็นหมู่คณะและเสียสละต่อส่วนรวม

อาจารย์ส่วนใหญ่บอกว่าอยากให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีพฤติกรรมที่ต้องการอย่างนี้ไปนานๆ ซึ่งจะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นบุคคลที่น่ารักและเป็นที่ต้องการของสังคมมากยิ่งขึ้น

การประเมินผลลัพธ์ที่เกิดต่อองค์กร โดยการติดตามและประเมินพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลังการฝึกอบรม เป็นการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดต่อองค์กร ดังนี้

1. พระวิทยากร ครูอาจารย์ในสถาบันการศึกษา โดยการสัมภาษณ์ ได้ให้ข้อมูลเชิงประเมินว่า ผลกระทบของโครงการฝึกอบรม เนื่องจากโครงการฝึกอบรมได้ทำให้นักเรียนที่ผ่านการฝึกอบรม ได้รับรู้และลิ้มรสของความยากลำบากที่ต้องเผชิญในห้วงเวลาของการฝึกอบรมได้ถูกกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการดูแล ช่วยเหลือของครอบครัว ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ตระหนักในบทบาทหน้าที่การเป็นสมาชิกในครอบครัว ได้มีความรัก ความเข้าใจในการเป็นครอบครัวมากขึ้น เนื่องจากได้ออกจากครอบครัว อ้อมอกของผู้ปกครองเป็นครั้งแรกของหลายๆ คน หรือออกมาจากความทุกข์ ความสับสนในสภาพแวดล้อมเดิมที่เคยมีอยู่ สภาพแวดล้อมและภาวะเหตุการณ์ในลักษณะดังกล่าวได้ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เกิดจิตสำนึก ในการช่วยเหลือพ่อแม่ผู้ปกครองมากขึ้น และในสภาพแวดล้อมห้องเรียนหรือสถาบันการศึกษาที่ผู้เข้าอบรมได้ศึกษาอยู่ได้รับผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด นักเรียนได้ตระหนัก และรับรู้ปัญหาการพัฒนาตนเองด้านต่างๆ ดีขึ้น ได้รับการยอมรับในกลุ่มเพื่อน ได้แสดงออกในบทบาทการเป็นผู้นำ ผู้ตาม การให้ความร่วมมือในบทบาทอื่นๆ ในกลุ่มทำให้มีการตระหนักสำนึกและมีความยินดีที่จะสละเวลา ความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น เล็งเห็นและให้ความสำคัญกับการออกกำลังกายด้วย เห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเอง มีความรับผิดชอบในการช่วยดูแลและรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมของห้องเรียนตามที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบ แต่พฤติกรรมที่คาดหวังนี้มีระดับลดน้อยลงไปตามกาลเวลา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสภาพแวดล้อมในโรงเรียน มีทั้งรุ่นพี่ รุ่นน้อง แบบเดิมไม่ได้รับการฝึกอบรม หรือได้รับการฝึกอบรมผ่านมาแล้ว ทำให้นักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมตามโครงการรุ่นล่าสุด ถูกจุดรั้งทางความคิดและพฤติกรรม ในเชิงพลวัตของกลุ่ม ความกดดันภายในกลุ่มหรือภายในสภาพแวดล้อมทำให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกลับคืนสภาพเดิมเหมือนพฤติกรรมก่อนเข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการ
2. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมและผู้ปกครองของผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยการจัดการประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ปกครองของผู้เข้ารับการฝึกอบรม และการจัดการประชุมกลุ่มนักเรียนผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้ให้ข้อมูลเชิงประเมินที่ส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นว่า ทำให้กลุ่มเพื่อนและครอบครัวดีขึ้นเนื่องจากมีความเห็นใจ ความเข้าใจและช่วยงานในครอบครัวมากขึ้น เนื่องจากผลของการที่โครงการฝึกอบรมได้ทำให้นักเรียนที่เข้ารับการฝึกอบรมได้รับรู้และลิ้มรสของความยากลำบาก ที่ต้องเผชิญในห้วงเวลาของการฝึกอบรม ได้ถูกกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของครอบครัวทางอ้อม ได้ตระหนักในบทบาทหน้าที่การเป็นสมาชิกในครอบครัว ได้มีความรัก ความเข้าใจในการเป็นครอบครัวมากขึ้น เนื่องจากได้ออกจากครอบครัวอ้อมอกผู้ปกครองเป็นครั้งแรกของหลายๆ คน หรือออกมาจากความทุกข์ สดวก สบายในสภาพแวดล้อมเดิมที่เคยมีอยู่ สภาพแวดล้อมและภาวะเหตุการณ์ในลักษณะดังกล่าว ได้ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เกิดจิตสำนึก ในการช่วยเหลือพ่อแม่ผู้ปกครองทำงานมากขึ้น ส่วนใหญ่ยังมีความเห็นตรงกันว่า พฤติกรรมของนักเรียนที่ผ่านการอบรมแล้ว ได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่คาดหวังที่สังเกตเห็นได้ชัด ในเรื่องของความมีระเบียบวินัย การเข้ากับเพื่อน และมีมนุษยสัมพันธ์ การรับผิดชอบต่อส่วนรวม การรักหมั่นคน และเสียสละต่อส่วนรวม พฤติกรรมที่คาดหวังดังกล่าวได้มีผลดีต่อครอบครัว

และในโรงเรียน ทำให้มีบรรยากาศของความเข้าใจกัน มิตรภาพระหว่างกัน ความรักและความสามัคคี ในหมู่คณะแม้ว่าผลลัพธ์ของพฤติกรรมได้คงสภาพเรื่อยมานับตั้งแต่จบการฝึกอบรมตามโครงการ แต่สภาพพฤติกรรมที่คาดหวังดังกล่าวจะค่อยๆ ลดลงและเลือนหายไปกับกาลเวลาที่ผ่านไป ในด้านความมีระเบียบวินัย ความกระตือรือร้น การแสดงความเคารพเชื่อฟัง ที่ลดลงไปตามกาลเวลานักเรียนผู้ผ่านการฝึกอบรมส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นเพราะสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของโรงเรียน ที่คุ้นเคยแบบเดิมทำให้ผู้เข้าอบรมเหล่านั้นต้องติดอยู่กับสิ่งเร้า สิ่งกระตุ้นลักษณะเดิมที่คุ้นเคย เช่น การร้องเพลงชาติ การมาเข้าแถว การกลับมาเข้าสู่สภาพแวดล้อมแบบเดิม ที่มีรุ่นพี่หรือกลุ่มเพื่อน ที่ประพฤติเหมือนเดิม ก็ทำให้ผลของพฤติกรรมถูกบังคับ หรือกระตุ้นให้มีการเปลี่ยนแปลงนั้น กลับสู่พฤติกรรมเดิมในเงื่อนไขสภาพแวดล้อมเก่า

3.3.2 ด้านงบประมาณ คือ งบประมาณที่ใช้ในโครงการ

รูปแบบการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน การประเมินผลด้านงบประมาณ สำนักปฏิบัติธรรมทุกแห่ง หลังจากการอบรมสิ้นสุดแต่ละครั้ง ควรมีการชี้แจงสรุปบัญชีรายรับ-รายจ่าย ต่อที่ประชุมให้ได้รับทราบถึงความเป็นมาและค่าใช้จ่ายต่างๆ ในโครงการ เพื่อความโปร่งใส ในการบริหารจัดการ สามารถตรวจสอบได้

3.3.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ คือ สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ

รูปแบบการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน หลังจากโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม เสร็จสิ้นแล้ว ทีมงานพระวิทยากรควรมีการประเมินผลด้านวัสดุอุปกรณ์ในแต่ละอย่าง ดังนี้ ด้านสถานที่ ได้แก่ ศาลาการอบรม โรงครัว ห้องสุขา-ห้องน้ำ สถานที่เดินจงกรม ส่วนวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ เครื่องเสียงพร้อมไมโครโฟน เครื่องฉายโปรเจกเตอร์พร้อมจอเอกสารการอบรม สื่อวีดิทัศน์ ต่างๆ หนังสือสวดมนต์เข้าเย็น ป้ายโครงการอบรม ภาชนะใส่อาหาร น้ำดื่ม เป็นต้น การประเมินผลว่า สถานที่และอุปกรณ์มีสิ่งใดบ้างที่ชำรุดเสียหายหรือไม่พร้อมต่อการใช้งานครั้งต่อไป ให้รีบดำเนินการแก้ไขทันที

3.3.4 ด้านการจัดการ (หลักสูตร, กิจกรรม, การประเมินโครงการ)

รูปแบบการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน หลังจากสิ้นสุดโครงการอบรมแล้ว มีรูปแบบ ที่เหมาะสม คือ หลักสูตร ศิล 8 ยังไม่เหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน ซึ่งหลักสูตรที่เหมาะสมแก่เยาวชน คือ หลักสูตร ศิล 5 และระยะเวลาการอบรมที่เหมาะสม คือ 3 วัน 2 คืน กิจกรรมการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในรูปแบบค่ายคุณธรรมที่มีการฝึกอบรม ในด้านภavanaทั้ง 4 คือทางกาย เน้นการกิน อยู่ ดู ฟังเป็นด้านศีล เน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และสังคม ด้านจิต เน้นการฝึกอบรมจิตให้เจริญงอกงามและมีความสุข ด้านปัญญา ฝึกปัญญา รู้เท่าทันโลกและชีวิตตามความเป็นจริง และมีปรัชญาการอยู่ค่ายพุทธบุตรประกอบด้วย 7 ประการ ด้วยกัน คือ อดทน ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญู ใญ่วินัย ห่างไกลอบายมุข ส่วนกิจกรรม บางอย่างยังไม่เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะทางด้านอารมณ์และจิตใจของผู้เข้าอบรม เช่น การเรียนรู้ จากสื่อธรรมะ วิดิทัศน์ การฆ่าตัวตายรูปแบบต่างๆ การทำร้ายร่างกาย อุบัติเหตุที่รุนแรง เป็นต้น เพราะเด็กและเยาวชนยังไม่บรรลุนิติภาวะ และพิจารณาญาณในการรับชมรับฟัง อาจจะสะท้อนตกใจ กลัวหรือลอกเลียนแบบก็อาจเป็นไปได้ ดังนั้นทางผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องประเมินเรื่องกิจกรรมต่างๆ ที่จะนำมาเสนอให้แก่ผู้เข้าอบรมว่า มีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร ต้องมีการวิเคราะห์สื่อการอบรม ก่อนเสมอ เพื่อไม่ให้เกิดผลเสียตามมาทีหลังนั่นเอง

โดยสรุป ชุมชนจะเข้มแข็งและยั่งยืนได้ต้องอาศัยภาคีเครือข่าย วัด บ้าน โรงเรียน และชุมชน ต้องทำงานเชื่อมโยงประสานร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันตัดสินใจและร่วมกันรับ ประโยชน์ ด้านการประเมินผลก็สำคัญของการทำงานทุกอย่าง เพราะจะทำให้เราทราบว่า โครงการ ภูมิวัฒนธรรมสำหรับเยาวชนมีข้อบกพร่องส่วนใด เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไป ด้านบุคลากรต้องการมีการประเมินผลการทำงานทุกคนอย่างเป็นรูปธรรม เป็นการดีเพื่อก่อ ดีกว่า ยกเพื่อทำลาย การประเมินเปรียบเสมือนเป็นกระจกส่องเงาให้เราเห็นข้อบกพร่องของตนเองแล้ว ให้แก้ไขให้ดียิ่งขึ้น หลังจากอบรมเสร็จสิ้นแล้ว ต้องการประเมินผลด้านงบประมาณพร้อมกับชี้แจง ต่อที่ประชุมว่า งบประมาณใช้จ่ายอะไรไปบ้าง สามารถตรวจสอบบัญชีรายรับ-รายจ่ายได้ มีความโปร่งใส ด้านเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ ควรมีการประเมินสภาพการใช้งานว่า สิ่งใดบ้างยังคงใช้งานได้และต้องซ่อมแซมปรับปรุงให้ดีและพร้อมแก่การใช้งานครั้งต่อไป และด้าน วิธีการ คือ หลักสูตรควรวิเคราะห์กลุ่มผู้เข้าอบรมให้ดี กิจกรรมก็เช่นกันต้องเหมาะสมเพศ วัย และวุฒิภาวะทางอารมณ์และการรับรู้ การใช้วิจารณ์ญาณในการรับชมและฟัง นอกจากนี้ควร มีการติดตามผลประเมินผลหลังการอบรมผ่านไปแล้ว อย่างน้อย 1 เดือน ดังนั้น โครงการปฏิบัติ ธรรมสำหรับเยาวชนจะประสบความสำเร็จ มีประสิทธิภาพต้องอาศัยทุกหน่วยงาน ทุกภาคเครือข่าย ช่วยกันขับเคลื่อนโครงการดีๆ นี้ให้เป็นโครงการพัฒนาเยาวชนเติบโตขึ้นมามีคุณภาพต่อไป

กล่าวโดยสรุป รูปแบบและความเหมาะสมค่ายคุณธรรมกับเด็กและเยาวชน และรูปแบบวิธีการที่เหมาะสม ค่ายคุณธรรมมีหลายรูปแบบด้วยกัน จะแตกต่างกันออกไปบ้าง ขึ้น อยู่กับทีมงานหรือสำนักของตน แต่ทุกรูปแบบต่างก็มีจุดมุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนเกิดความรู้คู่คุณธรรม รูปแบบและวิธีการที่จะนำเสนอขึ้นต้องดูความเหมาะสมของวัยหรือช่วงอายุของเด็กที่มาอบรม ก็ดูว่าจะเอารูปแบบหรือวิธีการใดมาถ่ายทอดหรือปรับตามพื้นฐานของเด็กด้วย เพราะว่าเด็กแต่ละแห่ง แต่ละสถานที่ ต่างเพศต่างวัย ต่างอายุ ต่างความเป็นอยู่ โดยภาพรวมทัศนคติของผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่า ค่ายคุณธรรมเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน เพราะมีความชัดเจนในเนื้อหาและเข้าใจ ได้ง่าย ภาษาทันสมัยเรียบง่าย ถูกใจผู้ฟัง ทันโลกทันเหตุการณ์ อีกส่วนหนึ่งที่นำมาประกอบการ บรรยายก็คือ ภาษากлон สุภาษิต คำพังเพย คำคม คำคล้องจองทั้งที่แต่งขึ้นเองและนำมา จากผู้อื่นหรือสำนักอื่นมาอ้าง

ความน่าสนใจของค่ายคุณธรรม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นองค์ประกอบรวมกัน ทั้งเนื้อหาหลักสูตร วิธีการสื่อสาร รูปแบบ ภาษา พระวิทยากร การจัดการ การประเมินผล และการดำเนินงานค่ายคุณธรรมต้องอาศัยปัจจัยหรือองค์ประกอบดังกล่าวเป็นคู่มือ กระบวนการ ในการนำเสนอทุกส่วน มีความเกี่ยวเนื่องกันในการที่จะทำให้การดำเนินงานค่ายเกิดความน่าสนใจ คือ มีเนื้อหาหลักสูตรที่เหมาะสมกับวัยของผู้เข้ารับการอบรม เช่น เป็นหลักสูตรที่ไม่ลึกเกินไปที่เด็ก จะเข้าใจและปฏิบัติได้ กิจกรรมที่ทำการเคลื่อนไหวอยู่ตลอด เพื่อให้เหมาะสมกับพฤติกรรมของวัย โดยเฉพาะกิจกรรมเพื่อนเด็กและเยาวชน จะให้ความร่วมมือและสนใจมาก พระวิทยากรมีลีลาการ นำเสนอที่เร้าใจ อธิบายธรรมได้ชัดเจนแจ่มแจ้ง ภาษาที่ใช้มีความทันสมัยเรียบง่าย ชวนให้เด็กและ เยาวชนเมื่อได้ฟังแล้วคล้อยตามและนำไปปฏิบัติตามความเหมาะสมในโอกาสต่างๆ อันแสดงถึงคุณค่า ประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าค่าย พระวิทยากรมีสมณสาธูปที่น่าเลื่อมใสศรัทธาเป็นแบบอย่างที่ดี

แก่เด็กและเยาวชน ในส่วนของสื่อและเทคโนโลยีนั้นมีการนำเสนอทั้งที่เป็นสื่อบุคคล เช่น ยกตัวอย่างของพระวิทยากรเอง หรือบุคคลทั่วไปที่เป็นแบบอย่างที่ดีที่สังคมให้ความเคารพนับถือ ด้านสื่อเทคโนโลยีมีคอมพิวเตอร์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น มานำเสนอหรือเป็นอุปกรณ์หนึ่งในการนำเสนอ

ทุกอย่างที่กล่าวมาเป็นองค์ประกอบรวมที่จะนำไปสู่ความน่าสนใจในงานค่ายคุณธรรมทั้งสิ้น เพราะเยาวชนจะได้เข้าใจถึงวิธีการสื่อสารที่ทันสมัย และง่ายขึ้นในการนำเสนอ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้กับยุคสมัยสังคมปัจจุบัน และที่สำคัญเหมาะสมและเข้ากับวัยผู้เข้ารับการอบรมอย่างแท้จริง ส่วนคุณสมบัติพระวิทยากรที่พึงเป็นนั้นได้มีการยึดตามหลักที่ท่านผู้รู้ได้วางไว้เป็นต้นแบบคือ มีความรู้ดี เป็นคนดี มีความกตัญญู มีความอ่อนน้อม มีความกล้าหาญ ในเชิงจริยธรรม พระวิทยากรต้องเป็นผู้แสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา หาความรู้ใหม่ๆ มานำเสนอเพื่อไม่ให้เกิดความน่าเบื่อ ส่วนการจัดการ การประเมินผลก็มีการบริหารทีมงานที่ดีมีการแบ่งงานภาระหน้าที่ให้พระวิทยากรรับผิดชอบโดยตรงในแต่ละกิจกรรม โดยการมอบหมายภาระหน้าที่ตามความถนัดความชำนาญของแต่ละรูป เพื่อให้คุณภาพของงานออกมามีประสิทธิภาพตามที่ทีมงานและโรงเรียนต้องการ ด้านการประเมินผลความน่าสนใจอยู่ตรงที่เราสามารถที่จะวิเคราะห์ได้ว่าทีมงานของเราในการอบรมแต่ละครั้ง ที่ผ่านมามีจุดแข็ง จุดอ่อน อย่างไรบ้าง และสามารถที่จะนำไปปรับปรุงแก้ไขครั้งต่อไป ดังนั้น ปัจจัยทุกอย่างจึงรวมกันมีความเกี่ยวเนื่องกันทำให้งานค่ายคุณธรรมเกิดความน่าสนใจ

รูปแบบการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน

1. ด้านบุคลากร ต้องมีการเพิ่มจำนวนพระวิทยากรให้มากขึ้น เพื่อรองรับความต้องการ ของสังคมและมาทดแทนอยู่เสมอ พระวิทยากรเองก็ต้องเป็นผู้ที่จะต้องมีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ และประกอบด้วย วิชา จรรยา คือ ความรู้ดีประพฤติดี พร้อมทั้งการสร้างเครือข่ายขยายออกสู่ภูมิภาคให้มากขึ้น และจัดส่งบุคลากรเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่
2. ด้านเนื้อหาและหลักสูตร ต้องมีความโดดเด่น ต้องมีความหลากหลาย ในกิจกรรม รูปแบบพัฒนาปรับปรุงให้เข้ากับสถานการณ์สังคมอยู่เสมอ สำนึกความคิดเห็นบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการปรับเปลี่ยนหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็น พระวิทยากร เด็กเยาวชน ครู สังคม และหากิจกรรมที่ทำให้เด็กและเยาวชนได้ทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ทั้งความรู้ทัศนคติที่ดีต่อสังคม
3. ด้านการบริการและการสนับสนุน ภาครัฐและเอกชนต้องยื่นมือเข้ามาให้ความช่วยเหลือ การเผยแพร่ธรรมในลักษณะของงานค่ายคุณธรรมมากขึ้น ในเรื่องของงบประมาณ เพราะว่าเป็นการสร้างพื้นฐานแห่งความดีให้กับเยาวชน ถ้าเราอยากจะได้เด็กที่ดีในวันนี้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันข้างหน้า เราต้องทำวันนี้ของเด็กให้ดีที่สุด ดังนั้น ทุกฝ่ายต้องช่วยกันจะฝากภาระหน้าที่ให้พระสงฆ์ฝ่ายเดียว คงเป็นเรื่องที่เกินความสามารถและจะทำได้เต็มที่ โดยทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน คณะสงฆ์ต้องสนับสนุนและส่งเสริมโดยกำหนดให้เป็นนโยบายหรือเป็นแผนปฏิบัติงาน ในการพัฒนาคุณธรรม เพื่อเราจะได้ส่งเสริมให้ธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของเรา

จากทัศนะของผู้เชี่ยวชาญด้านการเผยแพร่ธรรมสำหรับเยาวชนต้องงานค่ายคุณธรรมสรุปได้ว่า ค่ายคุณธรรมเป็นงานค่ายที่มีความเหมาะสมและเป็นช่องทางที่จะนำเอาหลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเข้าสู่เด็กและเยาวชนได้วิธีหนึ่ง เนื่องจากว่ามีกิจกรรมหลายรูปแบบที่สามารถเอาชนะใจเด็กได้ ซึ่งมีความโดดเด่นจากค่ายทั่วไปที่ทางโรงเรียนจัดและเน้นเฉพาะเรื่องของวิชาการความรู้เท่านั้น แต่งานค่ายคุณธรรมได้ทั้งความรู้ คู่คุณธรรม พระวิทยากรมีความรู้ความเข้าใจในการนำเสนอถ่ายทอดหลักสูตรเนื้อหาเป็นอย่างดี ทันโลกทันเหตุการณ์ ภาษาทันสมัย

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้
3. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้

สรุปผล

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้
 - 1.1 ประวัติความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนตั้งแต่เริ่มต้น
แนวคิดในการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม เริ่มแรกท่านพุทธทาสภิกขุ ตั้งชื่อว่า ค่ายธรรมบุตร ได้บรรยายอบรมลูกเสือและผู้บังคับบัญชาลูกเสือ ณ ค่ายธรรมบุตร อำเภอไชยา จังหวัด สุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2509 (ท่านพุทธทาสภิกขุ. 2543 : 1-9) ท่านพุทธทาสกล่าวว่า คำว่า “ธรรมบุตร” มีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า “ลูกเสือ” พอมีค่ายลูกเสือเข้ามา จึงใช้คำนี้เป็นชื่อของค่ายลูกเสือ ในการจัดตั้งค่ายคุณธรรม ท่านพุทธทาสภิกขุ (2543 : 94-96) ได้มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับเยาวชน หรือวัยรุ่นหลายประการ ซึ่งควรใช้ธรรมะทางพระพุทธศาสนา ในการแก้ไขปัญหานั้น โดยให้ทรงสนะไว้ว่า 1) เยาวชนกำลังมีปัญหา เกิดเป็นอันธพาล ชกต่อยตีกัน อาละวาดบนรถประจำทาง บนยานพาหนะ ก่ออาชญากรรม ชู้สาว 2) ค่านิยมของวัยรุ่นที่ผิดๆ คือ การทำอย่างเดียวกันเป็นแฟชั่น เห็นว่าเก๋ และเท่ดี หรือมีเกียรติ 3) วัยรุ่นทำอะไรตามใจชอบ 4) วัยรุ่นเห็นผิดเป็นชอบ เรียกว่า มิจฉาทิฎฐิ คือ ต้นเหตุของความล้มเหลวแล้วได้กล่าวถึงวิธีแก้ปัญหาก็ได้แก่ 1) ต้องเป็นอิสระ 2) ต้องเดินตามผู้ใหญ่ เคารพศาสนา บิดามารดา ครูอาจารย์ บรรพบุรุษ 3) อย่าเหยียบย่ำประเพณีอันดีงามของไทย 4) ต้องทำหน้าที่ให้ถูกต้อง 5) ต้องอดทนทำความดี ควรมีหิริ โอตตัปปะ อดทนอดกลั้น

อย่าปล่อยตัว ปล่อยใจไปในสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ 6) ต้องบังคับตัวเองให้ได้ (อิติพนฺธุ บญฺญก. 2552 : 16-17) หลังจากที่ทำนได้วางรูปแบบไว้แล้ว ต่อมีพระภิกษุที่เป็นลูกศิษย์ได้นำรูปแบบไปปฏิบัติ ไปอบรมตามโรงเรียน และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ แล้วรวมตัวกัน เป็นองค์กร เรียกว่า “ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์” นับเป็นจุดเริ่มแรกของการเผยแพร่ธรรมะให้กับประชาชนปัจจุบันมีโครงการค่ายพุทธบุตรกระจายไปตามวัดและโรงเรียนต่างๆ ทั่วประเทศ (พระมหาสัณฺญา โสตถิวิโส. 2549 : 10) สำนักต่างๆ ได้นำมาเป็นรูปแบบมาดำเนินค่ายคุณธรรม รวมทั้งภาคอีสานได้ด้วย

1.2 ประวัติความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในภาคอีสานใต้ ทั้ง 6 ค่าย

1.2.1 วัดศิริบ้านไร่

ได้ก่อตั้งค่ายคุณธรรม เมื่อปีพ.ศ. 2547 โดยนำรูปแบบมาจากการไปเข้าฝึกอบรม “ค่ายกองทัพธรรมกองทัพไทยต้านภัยยาเสพติด” วัดจุฬามณีธรรมาราม ตำบลวังน้อย อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นค่ายเพื่อป้องกันและต่อต้านยาเสพติด โดยเน้นหลักสูตร “รักษาศาสนา พระมหากษัตริย์” จากนั้นได้รับการแต่งตั้งเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนครราชสีมา แห่งที่ 86 เป็นสถานที่อบรมวิปัสสนากรรมฐาน และอบรมคุณธรรมจริยธรรม โดยเน้นศีล 5 และ ศีล 8 โดยได้กำหนด นโยบาย วิสัยทัศน์ และยุทธศาสตร์ ดังนี้ 1) ด้านวิสัยทัศน์ 2) พันธกิจ 3) ด้านภารกิจ 4) ด้านยุทธศาสตร์ ในการพัฒนา มีดังนี้ 1) เร่งรัดให้การศึกษา อบรม พระพุทธศาสนา แก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไป 2) พัฒนาพระภิกษุสามเณร ให้มีการศึกษาอบรมอย่างจริงจัง ให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ 3) ส่งเสริมการปฏิบัติธรรม การบวช สามเณรปิดภาคเรียน การอุปสมบทหมู่ 4) จัดบริเวณวัดให้สะอาด สงบ ร่มรื่น และเป็น เขตอภัยทาน เพื่อปลูกฝังความรักธรรมชาติ และนิยมนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รักความสงบ ไม่ทำความผิดแก่คนในชุมชน และ 5) ด้านเป้าประสงค์ ได้แก่ 1) สร้างเสริมความเข้าใจ และการปฏิบัติตามหลักของพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง และถูกต้อง 2) พัฒนาชาวพุทธให้มีส่วนร่วม และรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนา 3) ส่งเสริมความสัมพันธ์ ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน ในการเกื้อกูล ซึ่งกันและกัน 4) พัฒนาคนให้มีชีวิตที่ดีงาม และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาสังคม (พระครูโสภาสกิจจานุกูล. 2558 : สัมภาษณ์)

1.2.2 วัดประมวณราชวรวิหาร

ได้ก่อตั้งค่ายคุณธรรมจริยธรรม เมื่อปี พ.ศ. 2537 ความตั้งใจของพระครูสุนทรคุณวัตร เจ้าอาวาสวัดประมวณราชวรวิหาร ที่จะสร้างวัดให้เป็นที่ยอมรับคุณธรรมจริยธรรม ให้กับเด็กและเยาวชน ข้าราชการทหาร ตำรวจ ครู เป็นต้น แล้วได้ก่อสร้างอาคาร 72 ปี พระครูสุนทรคุณวัตร (ทวี ปญฺญาโร) เป็นศาลาอบรมค่ายคุณธรรม และที่พัก เพื่ออำนวยความสะดวกในการอบรม (พระครูสุนทรคุณวัตร. 2557 : สัมภาษณ์) นอกจากนั้นได้รับการแต่งตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดนครราชสีมา แห่งที่ 23 เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2551 โดยมีหน่วยงานทางราชการ อำเภอเมือง เป็นตัวขับเคลื่อนโครงการอบรมต่าง ๆ มีการจัดกิจกรรมตลอดปี (พระใบฎีกาสุวัฒน์ วชิโร. 2557 : สัมภาษณ์)

1.2.3 วัดศิริพงษ์าวาส

ในสมัยเริ่มสร้างวัดใหม่ (พ.ศ. 2500) พระครูพุทธิกรชโยดม เจ้าคณะอำเภอ จัตุรัส สมัยนั้น ได้รับคำสั่งจากพระพิมลธรรม (อาสภเถระ) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพฯ มหานคร ประทานจะเผยแพร่วิปัสสนากัมมัฏฐานให้แพร่หลายทั่วราชอาณาจักรไทย ท่านจึงปรึกษากับคณะกรรมการอำเภอ และคหบดีชาวจัตุรัส จัดหาสถานที่สร้างวัด เพื่อดำเนินการสอนและปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานดังกล่าว ภายหลังมาได้มีญาติโยมถวายที่ดิน เพื่อสร้างสถานที่เพิ่มให้กว้างขึ้น (พระครูภาวนาวรสิทธิ. 2557 : สัมภาษณ์) ต่อจากนั้น พระอาจารย์บุญตา สีลาโณ ได้ไปฝึกอบรมวิปัสสนากรรมฐานจากวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร แล้วได้นำมาสอนฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรและประชาชน เมื่อปี พ.ศ. 2536 วัดศิริพงษ์าวาส ได้ตั้งเป็นศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาในประเทศไทย พ.ศ. 2545 เป็นค่ายกองทัพธรรมกองทัพไทย ด้านภักยาเสพติด และพ.ศ. 2551 เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดชัยภูมิ แห่งที่ 12 พ.ศ. 2533 มีโครงการอบรม ได้แก่ โครงการอุปสมบท อบรมคณะครู อบรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบรมนักเรียนเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติธรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนา แล้ววัดยังได้เปิดอบรมค่ายคุณธรรมตามสถานที่ต่างๆ หลายแห่ง (พระมหาบุญนิธิ สุภาจาโร. 2557 : สัมภาษณ์) นอกจากนี้ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2551 ได้รับการแต่งตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดชัยภูมิ แห่งที่ 12 โดยมีหน่วยงานทางราชการ เป็นตัวขับเคลื่อนโครงการอบรมต่างๆ (กฤติยา อาจศิริ. 2557 : สัมภาษณ์)

1.2.4 วัดบุรณ

ในอดีตวัดบุรณ มีเครือข่ายบุคลากรที่ให้ความร่วมมือ ในการจัดอบรมค่ายคุณธรรม ในอดีตเป็นรูปแบบสายไหมปฏิบัติธรรม เน้นเรื่องการปฏิบัติธรรม ปัจจุบันรูปแบบมาผสมผสาน ที่ได้ศึกษารูปแบบจากค่ายต่าง ๆ เช่น พระธรรมทายาท วัดชลประทานรังสฤษฎิ์ กับหลวงพ่อบุญญานันท์ภิกขุ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นำมาประยุกต์ใช้ เน้นปลูกจิตสำนึก ในปี พ.ศ. 2550 ได้เน้น ศิล 5 มีน้ำปานะตอนเย็น เติมน้ำมัน นุ่งสมาธิ มีวิทยากรทั้งหมด 4 รูป โดยแบ่งหน้าที่ชัดเจน ได้แก่ ผู้นำกิจกรรม ผู้คุมกฎฝ่ายปกครอง ผู้นำฝ่ายนันทนาการ และผู้นำทางด้านวิชาการ มีประสบการณ์การอบรม มีการฝึกให้พระทุกรูป ต้องให้แสดงออก นอกจากนั้นมีเครือข่ายด้านโรงเรียน บ้าน ชุมชน ให้การสนับสนุนโครงการเป็นอย่างดี นักเรียนในสังกัดเข้ารับการฝึกอบรมเป็นประจำตลอดปีการศึกษา ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน (พระครูพินิจสมณวัตร. 2558 : สัมภาษณ์)

1.2.5 วัดป่าไผ่บุลย์

เมื่อปี พ.ศ. 2535 พระพวงศกร เป็นพระนักพัฒนาที่ใฝ่เรียนรู้ ได้ไปอบรมพระธรรมทายาทรุ่นที่ 11 ณ วัดชลประทานรังสฤษฎิ์ กับหลวงพ่อบุญญานันท์ภิกขุ แล้วกลับมาพำนักที่วัดป่าบ้านไผ่บุลย์ ได้ริเริ่มจัดกิจกรรมเผยแพร่พระธรรมในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะโครงการอบรมคุณธรรม “ค่ายพุทธบุตร” ซึ่งหน่วยงานต่างๆ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบุรีรัมย์ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ทั้ง 4 เขต และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32 ก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ต่อจากนั้น เมื่อ พ.ศ. 2536 ได้เปิดเป็นศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาในประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ พ.ศ. 2544 เป็นค่ายกองทัพธรรมด้านภักยาเสพติด พ.ศ. 2547 เป็นศูนย์พัฒนาคุณธรรม

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตลอดจนบูรณปฏิสังขรณ์ ก่อสร้างเสนาสนะศาลาอบรมค่ายคุณธรรม ศาลาที่พักครูอาจารย์ และนักเรียน ห้องน้ำ ห้องสุขา ให้อยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งานได้ด้วยดี (พระมหาเลื่อน ยโสธโร. 2557 : สัมภาษณ์) ต่อมาเจ้าอาวาสท่านเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนและสนใจ ในการอบรมและเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรม ได้ไปฝึกอบรมพระวิปัสสนาจารย์ ที่ศูนย์วิปัสสนาจารย์ เคลื่อนที่แห่งประเทศไทยที่วัดสุวรรณประสิทธิ์ อบรมพระธรรมทายาทที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ และอบรมพัฒนาสร้างสรรค์ในสถาบันต่างๆ เมื่อได้รับและมีประสบการณ์พอควรแล้ว จึงได้นำ หลักการเหล่านี้กลับมาพัฒนาองค์กร และสังคม ได้มีการริเริ่มโครงการที่สำคัญๆ ได้แก่ ค่ายพุทธบุตร โครงการธนาคารชุมชน โครงการเกษตรอินทรีย์ โครงการอบรมผู้นำพัฒนาและผู้นำธรรมชาติ โครงการอบรมสามเณร ภาคฤดูร้อน โครงการอบรมพระนวกะประจำอำเภอ และโครงการปฏิบัติ ธรรมประจำปีสำหรับพุทธศาสนิกชน ทุกโครงการได้รับความสนใจและแรงศรัทธาจากพุทธบริษัท เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะโครงการอบรมเพื่อเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรม “ค่ายพุทธบุตร” ที่ทางวัด ได้จัดต่อเนื่องมาตลอดทุกปี ได้มีหน่วยงานและสถาบันทางการศึกษาส่งนักเรียน นักศึกษา ข้าราชการครู เข้ารับการอบรมเป็นประจำทุกเดือน (พระมหาเลื่อน ยโสธโร. 2557 : สัมภาษณ์)

1.2.6 วัดป่าสุขสมบูรณ์

เมื่อปี พ.ศ. 2548 ผู้นำชุมชนและประชาชนเห็นว่าวัดโคกพริก ขาดพระคุณเจ้า ที่จะมาพัฒนาวัดวาอารามและอุบาสกอุบาสิกา ทางด้านคุณธรรมจริยธรรม จึงได้ไปกราบนิมนต์ พระอาจารย์สมบูรณ์ วิสุทโธ จากวัดบ้านสองชั้น ตำบลสองชั้น อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อวัดให้เป็น สิริมงคล ตามลักษณะภูมิประเทศว่า วัดป่าสุขสมบูรณ์ เมื่อพระอาจารย์ สมบูรณ์อยู่วัดนี้ ท่านได้อบรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ญาติโยมและนักเรียนนักศึกษา ผู้ที่ใฝ่ธรรมทั้งหลาย โดยมีนโยบายแผนพัฒนา 8 ประการ และประกาศให้เป็นวัดปลอดเหล้าถาวร เพื่อสร้างวัด ให้เป็นต้นแบบ และสร้างวัดเอาไว้สร้างคนให้เป็นคนดี (พระอธิการสมบูรณ์ วิสุทโธ. 2557 : สัมภาษณ์)

ท่านได้มีวิสัยทัศน์ในการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาวัดและชุมชน ดังนี้ ข้อที่ 1 ส่งเสริมพระภิกษุสามเณรให้ได้ศึกษา เล่าเรียนพระธรรมวินัย ก่อตั้งกองทุนส่งเสริมการศึกษาให้กับ พระภิกษุสามเณรที่ศึกษาเล่าเรียน และดูแลในยามอาพาธ เพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้กับพระภิกษุ สามเณร ข้อที่ 2 การจัดปฏิบัติธรรมเพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา สามารถนำหลักธรรม มาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข และได้มีส่วนทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง (พระอธิการสมบูรณ์ วิสุทโธ. 2557 : สัมภาษณ์)

2. สภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินกิจกรรมโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน ในอีสานใต้ทั้ง 6 วัด ซึ่งสรุปกิจกรรมได้ดังนี้

2.1 สภาพปัจจุบันของการดำเนินกิจกรรมโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้

2.1.1 วัดศิริบ้านไร่ ได้ดำเนินกิจกรรม ได้แก่ พิธีมอบตัวเป็นศิษย์ ปฐมนิเทศ

แนะนำพระวิทยากร การปกครอง ระเบียบการ อยู่ค่าย ศาสนพิธีและมารยาทชาวพุทธ รับประทาน อาหาร ธรรมะตามฐาน นันทนาการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เติมน้ำจืด นุ่งสมาธิ ทำวัตร สวดมนต์ ธรรมะจากสื่อ แบ่งฐานวิชาการ บริหารจิตและเจริญปัญญา เพื่อนสนิทมิตรแท้ บำเพ็ญ สาธารณประโยชน์ เติมน้ำจืดพระคุณบิดามารดา ตามหาแก่นธรรมหรือไขข้อข้องใจ มาลาบูชาครู อธิษฐาน จิตเพื่อชีวิตใหม่ พิธีปิดโครงการ

2.1.2 วัดประมวลาษฎร์ ได้ดำเนินกิจกรรม ได้แก่ พิธีมอบตัวเป็นศิษย์ แนะนำพระวิทยากร ระเบียบการอยู่ค่าย ศาสนพิธีและ รับประทานอาหาร มารยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี นันทนาการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ทำวัตรสวดมนต์ ธรรมะจากสื่อ เติมน้ำมัน ถังสมาธิ ธรรมบรรยาย เกี่ยวกับวัยรุ่น เพื่อนสนิทมิตรแท้ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ แสงเทียนส่องธรรม มาลาบูชาครู อธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ กิจกรรมอำลา

2.1.3 วัดศิริพงษ์वास ได้ดำเนินกิจกรรม ได้แก่ พิธีเปิด มอบตัวเป็นศิษย์ แนะนำพระวิทยากร กลุ่มสัมพันธ์ รับประทานอาหาร ธรรมบรรยาย นันทนาการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ทำวัตรสวดมนต์ ธรรมะจากสื่อ เติมน้ำมัน ถังสมาธิ ธรรมบรรยาย อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย กำเนิดโลก จักรวาล และชีวิต พื้นฐานชีวิต กู้ศักดิ์ศรี ทบทวนกฎระเบียบ เตรียมตัวเตรียมใจ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ธรรมบรรยายจากสื่อ จุดเทียนปัญญา ธรรมะรับอรุณ ตักบาตรความดี ตอบปัญหาคาใจ กตัญญูกตเวที ปิดโครงการ

2.1.4 วัดบูรณ ได้ดำเนินกิจกรรม ได้แก่ พิธีเปิด มอบตัวเป็นศิษย์ แนะนำพระวิทยากร ละลายพฤติกรรม รับประทานอาหาร ศาสนพิธี นันทนาการ เข้าสู่ฐานธรรม บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รับประทานอาหาร ทำวัตรสวดมนต์ บรรยายประกอบสื่อ ธรรมะนันทนาการ กิจกรรมเพื่อน จุดเทียนปัญญาบูชาผู้มีคุณ ตอบปัญหา ตักบาตรความดี ปิดโครงการ

2.1.5 วัดป่าไผ่บุญ ได้ดำเนินกิจกรรม ได้แก่ พิธีเปิด มอบตัวเป็นศิษย์ แนะนำพระวิทยากร ละลายพฤติกรรม รับประทานอาหาร ศาสนพิธี ธรรมบรรยายสภาพปัญหาสังคม บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รับประทานอาหาร ทำวัตรสวดมนต์ บรรยายประกอบสื่อ ธรรมบรรยายเรื่องพื้นฐานพระพุทธศาสนา และลัทธิความเชื่อ แบ่งฐานวิชาการ ธรรมะรับอรุณ ตักบาตรความดี มาลาบูชาครู ปิดโครงการ

2.1.6 วัดป่าสุขสมบุญ ได้ดำเนินกิจกรรม ได้แก่ พิธีเปิด แนะนำพระวิทยากร รับประทานอาหาร มอบตัวเป็นศิษย์ ละลายพฤติกรรม ภาควิชาการศาสนาพิธีและมารยาทชาวพุทธ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รับประทานอาหาร เติมน้ำมัน ถังสมาธิ บรรยายประกอบสื่อ ทำวัตรสวดมนต์ บริหารจิตและเจริญปัญญา ฐานวิชาการ ธรรมะนันทนาการ จุดเทียนอุดมการณ์ ตักบาตรความดี ไช้ข้อข้องใจ ปิดโครงการ

2.2 สภาพปัญหาของการดำเนินกิจกรรมโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ ได้นำเสนอข้อมูล ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติ และการประเมิน ดังนี้

2.2.1 การวางแผน

วัดศิริบ้านไร่ ได้แก่ ขาดการวางแผนเรื่องวิทยากร และประสานงาน งบประมาณบำรุง และดูแลวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ สื่ออบรม หลักสูตร กิจกรรม และการประเมิน กิจกรรม การวิเคราะห์กลุ่มผู้เข้าอบรม งบประมาณสนับสนุน ประชาสัมพันธ์

วัดประมวลาษฎร์ ได้แก่ ขาดการวางแผนเรื่องวิทยากร และ งบประมาณ บำรุงและดูแลวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ ห้องน้ำ ห้องสุขา สื่ออบรม หลักสูตร กิจกรรม อบรม ไม่มี ผู้สนับสนุนอบรม ประชาสัมพันธ์

วัดศิริพงษ์वास ได้แก่ ขาดการวางแผนด้านบุคคล งบประมาณและผู้สนับสนุน ผู้รับผิดชอบสถานที่ และการวางแผนการทำกิจกรรม หลักสูตร

วัดบูรณ ได้แก่ ขาดการวางแผนด้านบุคคล ผู้เข้าอบรม การประสานงาน งบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ การใช้สื่ออุปกรณ์ ไม่เพียงพอ การวางแผนดำเนินงาน

วัดป่าไผ่บุลย์ ได้แก่ ขาดทักษะในการดำเนินงาน ไม่มีแผนการจัดกิจกรรม เวลาไม่เหมาะสม สื่อไม่เป็นปัจจุบัน ขาดงบประมาณที่เพียงพอ สถานที่ไม่ร่มรื่น ขาดความร่วมมือจากครู ผู้ปกครอง ในการทำกิจกรรมบางอย่าง

วัดป่าสุขสมบูรณ์ ได้แก่ ขาดการวางแผนผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน งบประมาณสนับสนุน การประชาสัมพันธ์ อาคารสถานที่ไม่เพียงพอ วัสดุอุปกรณ์เสียหาย ขาดชุด และหลักสูตร ในการอบรม สื่อบางอย่างไม่เหมาะสม

2.2.2 การปฏิบัติ

วัดศิริบ้านไร่ ได้แก่ วิทยากรไม่เพียงพอ ผู้เข้าอบรมให้ความร่วมมือไม่เต็มที่ ผู้สนับสนุนการอบรมยังใส่ใจเต็มที่ งบประมาณมีจำกัด และขาดงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ ไม่มีงบประมาณบำรุงสื่อ วัสดุอุปกรณ์ หลักสูตรมาก และกิจกรรมบางอย่างเหมาะสมกับวัย สถานที่อบรมสว่างมากเกินไป ที่พัก ห้องน้ำ-ห้องสุขา ยังไม่เพียงพอ ลานจอดรถไม่เป็นระเบียบ สื่อการอบรมบางอย่างไม่เหมาะสม ขาดการประเมินผลยังไม่เป็นรูปธรรมเท่าที่ควร

วัดประมวลาธารุได้แก่ ผู้เข้าอบรมให้ความร่วมมือน้อย งบประมาณมีจำกัด และขาดงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ และไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานหลักสูตรมาก และกิจกรรมบางอย่างเหมาะสม ที่พัก ห้องน้ำ-ห้องสุขา ยังไม่เพียงพอ ขาดการประเมินผล ยังไม่เป็นรูปธรรมเท่าที่ควร

วัดศิริพงษาวาส ได้แก่ ผู้เข้าอบรมให้ความร่วมมือน้อย วิทยากรมีน้อย ผู้สนับสนุนงบประมาณน้อย สถานที่คับแคบ ห้องน้ำ-ห้องสุขาไม่เพียงพอ หลักสูตรมาก และกิจกรรมบางอย่างเหมาะสม

วัดบูรณ ได้แก่ วิทยากรมีไม่เพียงพอ มีภารกิจมาก วิทยากรภายนอกตอบรับช้า สถานที่คับแคบ ห้องน้ำ-ห้องสุขาไม่เพียงพอ สื่อบางอย่างไม่เหมาะสมกับวัย หลักสูตรมาก และกิจกรรมบางอย่างเหมาะสมยังไม่เหมาะสมกับวัย

วัดป่าไผ่บุลย์ ได้แก่ วิทยากรแต่งกายไม่เรียบร้อย อาคารไม่โปร่งใส แสงไฟสว่างเกินไป ไม่มีมีคลื่นแทรก กิจกรรมไม่เหมาะสมกับวัยของผู้เข้ารับอบรม สื่อบางอย่างไม่ทันสมัย

วัดป่าสุขสมบูรณ์ ได้แก่ พระวิทยากร และผู้สนับสนุนมีน้อย สถานที่ ที่พัก ห้องน้ำ-ห้องสุขาไม่เพียงพอ หลักสูตร และสื่อบางอย่างไม่เหมาะสม

2.2.3 การประเมินผล

วัดศิริบ้านไร่ ได้แก่ ขาดการประเมินผลผู้สนับสนุน วิทยากรในบางกิจกรรม งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ผลกระทบจากการใช้สื่อ หลักสูตร และกิจกรรมบางอย่าง

วัดประมวลาธารุได้แก่ ขาดการประเมินวิทยากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การใช้สื่อ และกิจกรรมบางอย่าง ตลอดจนการประเมินผลติดตามผลหลังจบโครงการ

วัดศิริพงษาวาส ได้แก่ ขาดการประเมินวิทยากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การใช้สื่อ และกิจกรรมบางอย่าง การปรับเวลาดีน เวลานอน ตลอดจนการติดตามผลหลังจบโครงการ

วัดบูรณ ได้แก่ ขาดการประเมินวิทยากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การใช้สื่อ และกิจกรรมบางอย่าง ตลอดจนการติดตามผลหลังจบโครงการ เอกสารหลักสูตร

วัดป่าไผ่บุลย์ ได้แก่ ขาดการประเมินวิทยากร การวางตัว แต่งกาย งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การใช้สื่อที่เหมาะสมกับวัย และกิจกรรมบางอย่าง ตลอดจนการติดตามผลหลังจบโครงการ เอกสารหลักสูตร

วัดป่าสุขสมบุรณ์ ได้แก่ ขาดการประเมินวิทยากร และติดตามผลงานภายหลัง 3 เดือน การประชุมของพระวิทยากร วัสดุอุปกรณ์ ช่วงเวลาการเข้าค่าย ห้องน้ำห้องสุขาไม่เพียงพอ การใช้สื่อบางกิจกรรมแรงเกินไปไม่เหมาะสม ไม่มีเอกสารหลักสูตรที่ชัดเจน

3. รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ในอีสานใต้

3.1 การวางแผน

3.1.1 บุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม)

ค่ายคุณธรรมแต่ละแห่งต้องวางแผนอย่างรัดกุม โดยมอบหมายหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบอย่างชัดเจน ในการติดต่อประสานงานกับทางราชการหรือวิทยากรที่เรียนเชิญมาบรรยาย พิเศษ มีการกำหนดหัวข้อให้บรรยายอย่างชัดเจนตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการอบรม ควรมีผู้คอยเตือนเรื่องเวลาในการอบรม ถ้าวิทยากรบรรยายเกินเวลา นอกจากนี้พระวิทยากรบางรูปติดภารกิจส่วนตัวไปเรียนหนังสือและอื่นๆ อาจจะกระทบต่อตารางการอบรม ควรมีการวางแผนการปรับตารางการอบรมให้ลงตัว จัดสรรเวลาของวิทยากรในช่วงที่ห่างว่างจากภารกิจหรืออบรม ในช่วงเวลากลางคืนแทน ควรมีวิเคราะห์กลุ่มผู้เข้าอบรมให้ดีในด้าน เพศ วัย วุฒิภาวะ ให้แบ่งอย่างชัดเจน ไม่ควรนำเด็กและเยาวชนมาอบรมด้วยกัน คือ ให้แยกระดับประถมศึกษาตอนต้น ตอนปลาย มัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย เพราะแต่ละวัยมีวุฒิภาวะด้านอารมณ์ การเรียนรู้ แตกต่างกัน และการลงโทษผู้กระทำความผิดให้มีความเหมาะสมไม่รุนแรงจนเกินไป ด้านผู้สนับสนุนการอบรม ควรมีการวางแผนอย่างรัดกุมว่า คณะครูอาจารย์ที่เข้ามาอบรมเพื่อดูแล ลูกศิษย์ตนเอง ให้ทำหน้าที่อะไรบ้างช่วยพระวิทยากร วิทยากรพิเศษที่จะเชิญมาร่วมบรรยายในหัวข้อต่างๆ เป็นใครมาจากไหน มีความรู้ความสามารถระดับใด โดยมอบหมายพระวิทยากรอย่างชัดเจนเพื่อติดต่อประสานงานในการมาบรรยาย

3.1.2 งบประมาณ (งบประมาณที่ใช้จ่ายในโครงการ)

งบประมาณค่าใช้จ่ายในโครงการจะได้มาจากส่วนใด เช่น การรับบริจาค จากพุทธศาสนิกชนทั่วไป หรือขอรับ การสนับสนุนจากหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน นอกจากนี้ขอเก็บค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่งจากผู้ปกครอง เด็กและเยาวชน ควรมีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และมีผู้รับผิดชอบด้านเงินอย่างน้อย 2 ใน 3 คน เพื่อบริหารจัดการด้วยความโปร่งใสตรวจสอบได้

3.1.3 วัสดุอุปกรณ์ (สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ)

ควรมีการวางแผนเตรียมงานด้านสถานที่ที่ใช้ในการอบรมให้ตีมีความพร้อมต่อการใช้งาน ได้แก่ ศาลาการอบรม ห้องสุขา-ห้องน้ำ สถานที่หลับนอน สถานที่เดินจงกรม ส่วนการวางแผนเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการอบรม ได้แก่ ป้ายโครงการอบรม

เกียรติบัตร ป้ายชื่อผู้เข้าอบรม เอกสารแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม เครื่องเสียงพร้อมไมค์ลอย เครื่องฉายโปรเจคเตอร์พร้อมจอ ภาชนะสำหรับใส่อาหาร รับประทาน และเบ็ดเตล็ดอื่นๆ

3.1.4 การจัดการ (หลักสูตร, กิจกรรม, การประเมินโครงการ)

ควรมีการวางแผนวิเคราะห์กลุ่มผู้เข้ารับการอบรม ในเรื่องหลักสูตรให้มีความเหมาะสมแก่เพศ วัยและวุฒิภาวะสำหรับเด็กและเยาวชน หลักสูตรควรเน้น ศีล 5 เป็นหลัก จะมีความเหมาะสมมากกว่า ศีล 8 ส่วนกิจกรรมควรหลากหลายและเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะของผู้เข้าอบรม

3.2 การปฏิบัติ

3.2.1 บุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม)

ด้านวิทยากรที่ทำหน้าที่เป็นผู้อบรมคุณธรรมจริยธรรม โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ประการแรกการวางตัวของวิทยากร ควรทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีต่อหน้าและลับหลัง ทำตัวสบายๆ เป็นกันเอง ประการที่สองเทคนิคการบรรยาย พระวิทยากรควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนการสอนตามหลักพุทธวิธี การสอนของพระพุทธองค์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ (1) เกี่ยวกับเนื้อหาหรือเรื่องที่สอน (2) เกี่ยวกับตัวผู้เรียน (3) เกี่ยวกับตัวการสอน และใช้ลีลาในการสอน 4 อย่าง ดังนี้ 1) อธิบายให้ชัดเจน 2) ชักจูงให้เห็นจริง 3) เปรียบเทียบให้เห็น 4) ขโลมใจให้แจ่มชัดขึ้นเป็นลำดับ และสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติ ผู้เข้าอบรม คือ เด็กและเยาวชนควรออกการอบรมตามระดับช่วงชั้นการศึกษา ไม่ควรอบรมด้วยกัน เพราะว่าการอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพ หลักสูตรการอบรมต้องมีความเหมาะสมกับวัย และวุฒิภาวะของผู้เข้าอบรมเป็นสำคัญ ทางศูนย์ปฏิบัติธรรมทุกแห่ง ควรมีการติดต่อประสานงานกับทางภาครัฐและเอกชน เพื่อให้การสนับสนุนโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในเรื่องงบประมาณ ค่าใช้จ่าย อาหารและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ

3.2.2 งบประมาณ (งบประมาณที่ใช้จ่ายในโครงการ)

ควรแต่งตั้งผู้รับผิดชอบทางการเงินอย่างชัดเจน โดยคัดเลือกจากผู้มีความรับผิดชอบและซื่อสัตย์ในการดูแลงบประมาณค่าใช้จ่ายต่างๆ แนวทางการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนงบประมาณ ทางศูนย์ปฏิบัติธรรมทุกแห่ง ควรมีการติดต่อประสานงานกับทางภาครัฐและเอกชน เพื่อให้การสนับสนุนโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในเรื่องงบประมาณค่าใช้จ่ายการดำเนินงานไปใช้จ่ายในโครงการ โดยแบ่งค่าใช้จ่ายออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้ ประการแรกค่าพาหนะสำหรับรับส่งผู้เข้าอบรม ประการที่สอง ค่าวัสดุอุปกรณ์ ที่จำเป็นต้องใช้จ่ายในโครงการอบรมประการที่สาม ค่าอาหาร-น้ำดื่ม ประการที่สี่ค่าบำรุงสถานที่ คือ ค่าน้ำ-ค่าไฟ และประการสุดท้าย ค่าถวายพระวิทยากรหรือวิทยากรที่เป็นฆราวาส ดังนั้น ต้องมีการจัดสรรงบประมาณค่าใช้จ่ายให้มีความลงตัวและประหยัดคุ้มค่าที่สุด

3.2.3 วัสดุอุปกรณ์ (สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ)

ก่อนการอบรมต้องมีการเตรียมการปฏิบัติล่วงหน้าเพื่อให้มีความพร้อมในการอบรม ดังนี้ ประการแรกด้านสถานที่การอบรม อาคารการอบรมควรเป็นสถานที่ใหญ่โตพอสมควรสามารถบรรจุผู้เข้ารับการอบรม ไม่ต่ำกว่า 300 คน ควรเย็นสบาย ไม่ร้อนอบอ้าวจนเกินไป มีความ

เหมาะสม ห้องน้ำ-ห้องสุขา ต้องเพียงพอต่อจำนวน ผู้เข้าอบรม มีความสะอาด ปลอดภัยและแยก ชายหญิงชัดเจน ด้านโรงครัว ต้องสะอาด ถูกสุขลักษณะ และสถานที่เดินจงกรม มีความปลอดภัย ไม่มีเศษแก้วหรือตะปู ที่เป็นอุปสรรคต่อการเดินจงกรม และสื่อการอบรมต้องพร้อม มีความทันสมัย เหมาะสมกับวัย เพศ และวุฒิภาวะผู้เข้าอบรม

3.2.4 การจัดการ (หลักสูตร, กิจกรรม, การประเมินโครงการ)

ควรเน้นหลักสูตร คีล 5 เป็นหลัก เพราะมีความเหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เข้าอบรมซึ่งกระบวนการอบรมค่ายพุทธบุตร ดังนี้ ธรรมนันทนาการ คือเกมส์ เพลง และกิจกรรมนำสู่ธรรม ธรรมะจากสื่อ คือ สอนธรรมะโดยใช้สื่อมัลติมีเดียสมัยใหม่ ธรรมะสู่จิตสำนึก ปลุกจิตสำนึกการนำไปใช้และดำเนินชีวิตตามหลักธรรม โดยควรเน้น 5 ส. ได้แก่ สนุก สาระ สงบ สำนึก และสร้างสรรค์ และธรรมะสัมพันธ์ คือ เน้นกระบวนการกลุ่มและการทำงานเป็นทีม มีการนำเข้าสู่บทเรียนโดยการสนทนาเพื่อสร้างความคุ้นเคย เทคนิคการสอนวิทยากรควรดำเนินกิจกรรม การอบรมโดยใช้สื่อ คือ เครื่องคอมพิวเตอร์นำเสนอผ่านเครื่องโปรเจคเตอร์มีความชัดเจน การนำเสนอมีความน่าสนใจโดยใช้การทำเทคนิคโปรแกรมพาวเวอร์พอยท์ประกอบภาพสื่อการสอน คือ ภาพต่างๆ สอนโดยใช้เทคนิคคือ การบรรยายให้ความรู้ทีละขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การใช้พุทธวิธีในการสอนและลีลาการสอน นักเรียนให้ความสนใจ ผู้สอนมีความมั่นใจในการสอนมากขึ้น มีความแม่นยำในเนื้อหาและวิธีการ สื่อการสอน มีความหลากหลายน่าสนใจ มีการสรุปบทเรียน ซึ่งกิจกรรมที่สมควรปฏิบัติ ใน 3 วัน 2 คืน ดังนี้ พิธีเปิดค่ายคุณธรรมจริยธรรม พิธีมอบตัว เป็นศิษย์แนะนำวิทยากรและปฐมนิเทศ ธรรมนันทนาการ ศาสนพิธีและมารยาทชาวพุทธ การปกครอง ระเบียบการอยู่ค่าย ศึกษาธรรมะตามฐานต่างๆ ธรรมะจากสื่อ สวดมนต์ทำวัตร การบริหารจัดการและเจริญปัญญา เพื่อนสนิทมิตรแท้ จุดเทียนปัญญา จุดเทียนชัยถวายพระพร แสงเทียนเทิดพระคุณแม่ ตามหาแก่นธรรม, ไขข้อข้องใจ มาลาบูชาครู ขอขมาพระอาจารย์ อธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ และพิธีปิดโครงการอบรม

3.3 การประเมินผล

3.3.1 บุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม)

ด้านวิทยากร สำนักปฏิบัติธรรมทุกแห่ง ควรมีการประเมินผลการปฏิบัติงานของวิทยากร ก่อนการอบรม ระหว่างการอบรมและหลังการอบรมในด้านต่างๆ ได้แก่ การวางตัวของวิทยากร ความรู้ความสามารถ เทคนิควิธีการอบรม ผู้เข้ารับการอบรม ควรประเมินผลเยาวชน ก่อนการอบรม ระหว่างการอบรมและหลังการอบรม โดยประเมินผลจากเอกสารต่างๆ เช่น แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีการอบรม การเขียนสัญญาใจทำคุณงามความดี การพูดบรรยาย ความรู้สึกในใจต่อการอบรม และการประเมินจากสายตา คือ พฤติกรรมก่อนและหลังการอบรม เช่น มีสมาธิความระอ้อนนุ่มน้อมตนมากขึ้น การกราบไหว้ที่ถูกต้อง เป็นต้นผู้สนับสนุนการอบรม ได้แก่ ผู้บริหาร คณะครูอาจารย์ และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ให้การสนับสนุนโครงการทั้งงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ สำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ ควรมีการประเมินผลหลังสิ้นสุดโครงการอบรมทุกครั้ง พบปัญหาการให้ความร่วมมือน้อย ค่ายคุณธรรมต้องมีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้สนับสนุนการอบรม โดยทำให้เขาไว้วางใจ เชื่อใจ และเขาจะช่วยค่ายคุณธรรมของเราเอง

3.3.2 งบประมาณ (งบประมาณที่ใช้จ่ายในโครงการ)

การประเมินผลด้านงบประมาณ สำนักปฏิบัติธรรมทุกแห่ง หลังจากการอบรม สิ้นสุดแต่ละครั้ง ควรมีการชี้แจงสรุปบัญชีรายรับ-รายจ่ายต่อที่ประชุมให้ได้รับทราบถึงความเป็นมา และค่าใช้จ่ายต่างๆ ในโครงการ เพื่อความโปร่งใสในการบริหารจัดการ สามารถตรวจสอบได้

3.3.3 วัสดุอุปกรณ์ (สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ)

หลังจากโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมเสร็จสิ้นแล้ว ทีมงานพระวิทยากร ควรมีการประเมินผลด้านวัสดุอุปกรณ์ในแต่ละอย่าง ดังนี้ ด้านสถานที่ ได้แก่ ศาลาการอบรม โรงครัว ห้องสุขา-ห้องน้ำ สถานที่เดินจงกรม ส่วนวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ เครื่องเสียงพร้อมไมโครโฟน เครื่องฉายโปรเจคเตอร์พร้อมจอเอกสารการอบรม สื่อวีดิทัศน์ต่างๆ หนังสือสวดมนต์เข้าเย็น ป้ายโครงการอบรม ภาชนะใส่อาหาร น้ำดื่ม เป็นต้น การประเมินผลว่า สถานที่และอุปกรณ์ มีสิ่งใดบ้างที่ชำรุดเสียหายหรือไม่พร้อมต่อการใช้งานครั้งต่อไปให้รีบดำเนินการแก้ไขทันที

3.3.4 การจัดการ (หลักสูตร, กิจกรรม, การประเมินโครงการ)

หลักสูตรที่เหมาะสมแก่เยาวชน คือ หลักสูตร ศีล 5 และระยะเวลา การอบรมที่เหมาะสม คือ 3 วัน 2 คืน กิจกรรมการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในรูปแบบค่าย คุณธรรมที่มีการฝึกอบรมในด้านภavanaทั้ง 4 คือทางกาย เน้นการกิน อยู่ ดู ฟังเป็นด้านศีล เน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคม ด้านจิต เน้นการฝึกอบรมจิตให้เจริญงอกงามและมีความสุข ด้านปัญญา ฝึกปัญญารู้เท่าทันโลกและชีวิตตามความเป็นจริง และมีปรัชญาการอยู่ค่ายพุทธบุตร ประกอบด้วย 7 ประการด้วยกัน คือ อดทน ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญูกตเวที รู้วินัย ห่วงไกลอบายมุข

อภิปรายผล

1. ประวัติความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ ทั้ง 6 แห่ง สรุปได้ดังนี้

ในการอภิปรายประวัติความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ ผู้วิจัยได้กล่าวถึงการเริ่มก่อตั้งของสำนักปฏิบัติธรรมในแต่ละวัด ดังนี้

ผลการวิจัย พบว่า เริ่มก่อตั้งของสำนักปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน ทั้ง 6 แห่ง ได้แก่ วัดศิริบ้านไร่ วัดประมวลาธารบุรี วัดศิริพงษาवास วัดบุรณ วัดป่าไผ่บุลย์ และวัดป่าสุข สมบูรณ์ เป็นการก่อตั้งสำนักปฏิบัติธรรมขึ้นมา เพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็ก เยาวชน ข้าราชการ หรือบุคคลทั่วไป เพื่อเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา ให้เยาวชน ประชนในชุมชน นั้น ๆ ให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ให้มีความรู้ ความเข้าใจ ในแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา โดยปัจจุบันบางสำนักปฏิบัติธรรมได้ใช้รูปแบบจากสำนักต่าง ๆ มาผสมเข้าด้วยกัน ทั้งนี้ทุกสำนัก ที่ตั้งโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนขึ้นมา เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป เด็กเยาวชน ข้าราชการ หรือบุคคลทั่วไป สังคมเกิดความอ่อนแออง เกิดปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัว สังคม บุคคลขาดศีลธรรมกันมากขึ้น เพื่อได้มีการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม เพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรม ให้กับเด็ก เยาวชน ข้าราชการ หรือบุคคลทั่วไป ได้ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ใน ชีวิตประจำวันต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่า การก่อตั้งของสำนักปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน โดยเริ่มจากสังคม มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมากขึ้น ทำให้สังคมมีความอ่าน แอลง คนขาดศีลธรรมในการอยู่ร่วมกัน เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นมากมายในสังคม เนื่องจากคนขาด ศีลธรรม จึงทำให้ผู้นำ หรือเจ้าสำนักได้มีการก่อตั้งสำนักปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน หรือบุคคล ทั่วๆ ไป เพื่อเป็นสถานที่ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม ลดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการขาด คุณธรรมจริยธรรมซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกนกรัตน์ ตั้งสุขเกษมสันต์ (2552 : 253-257) ได้วิจัยการผลิตหนังสือนิทานพื้นบ้านเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม สำหรับเด็กด้อยโอกาส จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัย พบว่า เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กด้อยโอกาส สอดคล้องกับงานวิจัยของสุรพันธ์ สุวรรณศรี (2552 : 470-478) ได้ศึกษาการสร้างควมสงบสุข ในสังคม : การศึกษาแนวทางการบูรณาการกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา ในภาคอีสาน ผลการวิจัยพบว่า เป็นการให้เยาวชนมีจิตใจสงบและโอปอ้อมอารีต่อผู้อื่น พระสงฆ์ ควรเป็นต้นบุญต้นแบบทางด้านความประพฤติที่ดี ส่วนวัดมีบทบาทสำคัญในการสร้างบุญกุศล เป็นสถานที่ประกอบการให้ทานรักษาศีล เจริญจิตตภาวนา นอกจากนี้ทางวัดยังมีพุทธวิธีการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อ วิทยุโทรทัศน์ เอกสาร และการเผยแผ่ผ่านการจัดกิจกรรมวันสำคัญ ทางศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของสุนันทวิทย์ พลอยขาว และคนอื่นๆ (2550 : 104-108) ได้ศึกษาการปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมในเด็กและเยาวชนของชาติ ผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมในการปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมในโรงเรียนเป็นสิ่งที่ดี ช่วยให้เกิดความรู้สึกที่ดี และเป็นคนดีคุณธรรมที่ควรปลูกฝังและเสริมสร้างมากที่สุด คือ เรื่องความซื่อสัตย์ ความมีน้ำใจ แต่อย่างไรก็ตามการปลูกฝังคุณธรรมและเสริมสร้างคุณธรรมให้ได้ผลครูและบุคลากรควรเป็น แบบอย่างที่ดี และอบรม สั่งสอนเด็กในชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาบุญนิธิ สุตาบรรณ (2554 : 267) ได้วิจัยการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการบำบัดผู้ติดยา แบบวิถีพุทธจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า การอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชน ล้วนเป็น การส่งเสริมให้เยาวชน และคนในชาติมีความรู้ความเข้าใจเรื่องธรรมะ และยาเสพติดให้โทษ และสั่งสอนให้ห่างไกลยาเสพติด เพื่อลดปัญหาการเรียนไม่จบของเยาวชน ลดการมีเพศสัมพันธ์ ก่อนวัยอันควร ลดปัญหาทางสังคมของนักเรียน กรณีท้องก่อนแต่ง เรียนหนังสือไม่จบทำให้อนาคต ของเยาวชนแย่ลง

2. สภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน ในอีสานใต้ ทั้ง 6 แห่ง สรุปภาพรวมได้ ดังนี้

2.1 การวางแผน

สภาพปัจจุบัน พบว่า พระวิทยากรมีภาระงานที่มาก มีการนิมนต์พระวิทยากร จากวัดเครือข่ายที่รู้จักกัน และเชิญวิทยากรภายนอกพิเศษที่เป็นฆราวาสมาร่วมบรรยายเป็นครั้งคราว สำหรับผู้เข้ารับการอบรมมีทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

ผู้วิจัยเห็นว่า สำนักปฏิบัติธรรมส่วนมากขาดพระวิทยากรในการปฏิบัติหน้าที่ เนื่องจากพระวิทยากรที่ทำหน้าที่อยู่ในสำนักปฏิบัติธรรม มีภารกิจหลายอย่างที่ต้องทำ เช่น ปฏิบัติ ศาสนกิจข้างนอกวัด ศึกษาเล่าเรียน หรือภารกิจส่วนตัวด้านอื่น ๆ เป็นต้น จนทำให้บางค่ายต้อง นิมนต์พระวิทยากรจากสำนักอื่น หรือบุคคลจากภายนอก มาช่วยในการทำหน้าที่บรรยายให้ความรู้ กับนักเรียนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระณัฐวุฒิ พืชมอ (2552 : 84) ได้วิจัย พระสงฆ์

ไม่มีเวลาบ้าง ติดภารกิจหรือติดกิจนิมนต์บ้าง ส่วนด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมภายในสถานศึกษาและภายนอกสถานศึกษา คือ การขาดแคลนบุคลากรสงฆ์ ควรมีการเพิ่มจำนวนพระสงฆ์ให้มีส่วนร่วมมากกว่านี้ ควรมีการเตรียมเนื้อหาที่เหมาะสมแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

สภาพปัญหา พบว่า พระวิทยากรมีน้อยมาก เมื่อเทียบกับภาระงานที่มาก มีการนิมนต์ พระวิทยากรจากวัดเครือข่ายมาช่วยอบรม ส่งผลทำให้การอบรมมีปัญหาบ้าง เนื่องจากการติดต่อประสานงานยังไม่ชัดเจน ส่วนผู้เข้ารับการอบรม โรงเรียนบางแห่ง มีพฤติกรรมที่ไม่เรียบร้อยและไม่เหมาะสม ส่งผลให้พระวิทยากรต้องปรับเปลี่ยนหลักสูตร คือ เนื้อหาบางเรื่องเน้นปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นหลัก เน้นระเบียบวินัย มารยาท การแสดงความเคารพ เป็นต้น

ผู้วิจัยเห็นว่า การติดต่อประสานงานถือว่ามีความสำคัญมากอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดความเข้าใจกันในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้อง และตรงตามแผนงานที่วางเอาไว้แล้ว ผู้ที่ทำหน้าที่ในการประสานงาน ติดต่อพระวิทยากรจากวัดเครือข่าย จะต้องติดต่อ หรือแจ้งภาระงานที่เกี่ยวข้องให้ทราบล่วงหน้า เพื่อจะได้เตรียมตัวทัน ส่วนสิ่งที่ถือว่ามีความสำคัญอย่างหนึ่งในการจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรม คือ หลักสูตร ซึ่งหัวหน้าสำนัก จะต้องเตรียมหลักสูตรไว้หลากหลายรูปแบบ เพื่อรองรับบุคคลที่เข้ามาอบรม และสอบถามข้อมูลเบื้องต้น หรือความต้องการของผู้ที่จะเข้ามารับการอบรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบรรจง โสดาดี และคณะ (2554 : 126) ได้ทำวิจัยการศึกษาแนวทางการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 พบว่า ในด้านการบริหารจัดการที่ใช้รูปแบบบริหารโดยคนเดียว คือ เจ้าสำนักปฏิบัติ ทำให้มีความคล่องตัวจัดการกับปัญหาต่างๆ ได้ทันทั่วถึง ส่วนในด้านรูปแบบปฏิบัติ/วิธีฝึกปฏิบัติของสำนักปฏิบัติในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 มีความหลากหลายเป็นทางเลือกให้กับชุมชน แต่การไม่มีหลักสูตรกลาง และขาดแนวการประเมินประสิทธิภาพการฝึกปฏิบัติ ทำให้บางแห่งไม่อยู่บนพื้นฐานของหลักพระธรรมวินัย

2.2 ด้านวัสดุอุปกรณ์ (สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ)

สภาพปัจจุบัน พบว่า ศาลาการอบรม โรงครัว ห้องสุขา-ห้องน้ำ สถานที่บริเวณรอบวัดที่ใช้สำหรับเดินจงกรม ส่วนวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม ดังนี้ เตรียมเครื่องเสียง ไมค์ เครื่องฉายโปรเจกเตอร์และจอ ป้ายโครงการ เตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม เช่น ปากกา ดินสอ สมุด กระดาษสีต่างๆ ปากกาเคมี ภาชนะใส่อาหาร เป็นต้น

ผู้วิจัยเห็นว่า การจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรม ถือว่าเป็นงานที่ใหญ่และหนัก ซึ่งมีวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ต้องใช้ในการดำเนินงานหลายอย่าง ที่สำนักปฏิบัติธรรมจะต้องเตรียมความพร้อมไว้ ที่ต้องใช้งานตลอดช่วงที่เข้ามาทำกิจกรรมอบรม ตั้งแต่อาคารสถานที่ ไปจนถึงวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการทำกิจกรรมระหว่างการให้การอบรม ว่ามีอะไรบ้างที่ต้องใช้หรือเกี่ยวข้องกับงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระรุ่งโรจน์ ชยานนโท (เทวินบุรานวงศ์) (2555 : 145) ได้วิจัยกลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม : กรณีศึกษาสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน วัด มเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า มีอาคารสถานที่ ด้านวิทยากร และด้านการบริหารจัดการ

สภาพปัญหา พบว่า ด้านสถานที่ในการจัดฝึกอบรม ไม่เอื้ออำนวย ด้านที่พักอาศัย ไม่เพียงพอ ด้านห้องน้ำห้องส้วมไม่เพียงพอ ด้านงบประมาณไม่เพียงพอ ด้านอาหารและเครื่องดื่ม ควรมีการปรับปรุง ด้านเครื่องอุปโภคบริโภค ทั้งอาหาร เครื่องดื่มต่างๆ ควรจัดมาให้ครบและเพียงพอต่อความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ผู้วิจัยเห็นว่า การก่อตั้งสำนักปฏิบัติธรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรม อย่างหนึ่งที่ต้องคำนึงถึง คือ อาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม บรรยากาศ ต้องจัดสรรให้ครบ สมบูรณ์ ในรูปแบบของสำนักปฏิบัติธรรม อย่างครบวงจร เพื่อรองรับบุคคลที่เข้ามาอบรมคุณธรรมจริยธรรม ได้อย่างไม่มีปัญหา และที่สำคัญที่สุด คือ การจัดสรรงบประมาณที่ใช้ในกิจกรรม ถือเป็นสิ่งสำคัญ ในการขับเคลื่อนงานซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระปลัดธรรมรัตน์ ศรีวิราช (2552 : 124-130) พบว่า 1) ประวัติและความเป็นมาของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดในกรุงเทพมหานครเป็นศูนย์ อบรมเด็กที่มีอายุไม่ถึงเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ เจ้าอาวาสหรือพระที่ได้รับมอบหมายทำหน้าที่ เป็นครูใหญ่ ครูพี่เลี้ยงเป็นครูที่จ้างด้วยเงินอุดหนุนโดยได้รับเงินอุดหนุนจากกรุงเทพมหานครจัด การอบรมตามอาคารสถานที่ของวัดและตามแนวทางที่กรมศานากำหนด 2) สภาพปัญหา การดำเนินการศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ที่สำคัญ คือ ได้งบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ อาคารสถานที่ ห้องเรียนส่วนใหญ่ คับแคบ วัสดุอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอ บุคลากรขาดโอกาส ในการได้รับการพัฒนาการพัฒนาทักษะการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรม โดยภาพรวม ขาดประสิทธิภาพและผู้ปกครองไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม 3) แนวทางใน การพัฒนาการเรียนการสอนด้านคุณธรรมในศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด พบว่า ควรพัฒนาบุคลากร ให้มีทักษะการสอน และเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ขอสนับสนุนเงินอุดหนุนพัฒนาดูแลอาคาร สถานที่ให้สะอาดเป็นระเบียบ มีพื้นที่ให้เด็กเล่นจัดสวัสดิการครูเพิ่มและบริหารจัดการต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุวรรณ มีทองคำ และคณะ (2550 : 167-170) ได้วิจัย ผลการใช้เทคนิคการจัดพฤติกรรมตามหลักจิตวิทยากับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียน ผลการวิจัย พบว่า 1) เทคนิคการจัดพฤติกรรมตามหลักจิตวิทยา ด้วยการเสริมแรงทางสังคมและให้รางวัล เป็นสิ่งของการวางเงื่อนไขเป็นกลุ่ม การให้ข้อมูลป้อนกลับควบคู่กับการเสริมแรงทางสังคม และการเสริมแรงด้วยเบี้ยอรรถกร ส่งผลทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมไม่รับผิดชอบในการเรียนค่อยๆ ลดลงและไม่มีความผิดปรกติเป้าหมายเหลืออยู่เลย 2) ผลการใช้เทคนิคการจัดการพฤติกรรมตามหลัก จิตวิทยาเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผิดระเบียบวินัยของนักเรียน พบว่า ครูใช้เทคนิคการใช้สัญญา เงื่อนไขการเสริมแรงทางสังคมและให้รางวัลเป็นสิ่งของกับนักเรียน แล้วทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมผิด ระเบียบวินัยลดลงและหมดไป 3) ผลการใช้เทคนิคการจัดการพฤติกรรมตามหลักจิตวิทยากับ พฤติกรรมก่อนวันขึ้นเรียนของนักเรียน พบว่า ครูนักวิจัยใช้เทคนิคการเสริมแรงทางสังคมและ การให้รางวัลเป็นสิ่งของกับนักเรียน แล้วนักเรียนมีพฤติกรรมก่อนวันขึ้นเรียนมีแนวโน้มลดลง และครูใช้เทคนิคการเสริมแรงด้วยเบี้ยอรรถกร เทคนิคกระบวนการ ดี อาร์ ไอ และการเสริมแรง ทางสังคม พบว่านักเรียนมีพฤติกรรมก่อนวันขึ้นเรียนลดลงประมาณร้อยละ 50 และ 4) ผลการใช้ เทคนิคการจัดการพฤติกรรมตามหลักจิตวิทยาของนักเรียน ด้วยวิธีการใช้สัญญาเงื่อนไข เทคนิค กระบวนการ ดี อาร์ ไอ การเสริมแรงทางสังคม และการควบคุมตัวเอง ทุกวิธีดังกล่าวทำให้นักเรียน มีพฤติกรรมก้าวร้าวทั้งจำนวนครั้งและความรุนแรงลดลงและไม่มีพฤติกรรมเป้าหมายเหลืออยู่เลย

2.3 ด้านการจัดการ (หลักสูตร, กิจกรรม, การประเมินผล)

สภาพปัจจุบัน พบว่า หลักสูตร ศิล 5 และศิลป 8 การอบรมแต่ละครั้งขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่เข้ามาอบรมว่ามีความต้องการจะอบรมให้แก่เด็ก และเยาวชนในหลักสูตรใด ซึ่งทั้งสองหลักสูตร มีจุดมุ่งหมายเหมือนกันในการอบรม ตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศิล สมาธิ ปัญญา ส่วนกิจกรรมมีการวางแผน คือ หลักสูตรศิลป 5 ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้ ประการแรกกิจกรรมการมอบตนเป็นศิษย์แก่ครูบาอาจารย์ กิจกรรมละลายพฤติกรรม กิจกรรมยกตัญญูกตเวที กิจกรรมวิชาการจากการบรรยายและดูสื่อวีดิทัศน์ กิจกรรมรักษาดิน ศาสนา พระมหากษัตริย์ กิจกรรมเสียเทียนแสงธรรม กิจกรรมตักบาตรกิลีส กิจกรรมขอขมาบูชาครู กิจกรรมเดินจงกรม-นั่งสมาธิ และกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ นอกจากนี้มีการวางแผนการประเมินผลกิจกรรมที่ใช้อบรม ต้องมีความเหมาะสมกับผู้เข้ารับการอบรม

ผู้วิจัยเห็นว่า หลักสูตรที่ใช้ในการอบรมถือว่ามีความสำคัญที่เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมจะต้องคำนึงถึง เนื่องจากหลักสูตรที่ใช้แต่ละอย่างก็มีความแตกต่างกันไป ทั้งในเรื่องกิจกรรม และกระบวนการในการจัดทำกิจกรรม เพื่อให้เหมาะสมกับวัย หน่วยงานที่นำเด็กเข้ามาอบรม หรือ เจ้าสำนักต้องรู้ถึงบุคคลที่เข้ามารับงานอบรมเหมาะกับหลักสูตรไหน เพื่อให้การเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ให้มากที่สุด และนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาบุญนิธิ สุดาวรรณ (2554 : 267) ได้วิจัยการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการบำบัดผู้ติดยาแบบวิถีพุทธจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัย พบว่า หลักสูตรที่ควรนำมาส่งเสริมหรือใช้เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางสังคมด้านการศึกษา คือ ไตรสิกขา 3 ได้แก่ 1) ศิล คือ ข้อปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ใจให้สงบเรียบร้อย 2) สมาธิ คือ ความตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวไปตามกระแสของโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และไม่หลงเชื่อคำแนะนำชักชวนของผู้อื่นให้หลงผิดไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด 3) ปัญญา คือ ความฉลาด ความรอบรู้ ความเข้าใจชัดในสิ่งต่างๆ ผู้มีปัญญาย่อมรู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักบาปบุญคุณโทษ รู้จักเหตุผล คือ รู้จักสืบสวนจากผลไปหาเหตุ และจากเหตุไปหาผล สอดคล้องกับงานวิจัยของอภิสิริภพ สนนา (2553 : 166) ได้วิจัยแนวทางการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม โดยใช้วิถีพุทธสำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่าการจัดบรรยายภาคการเรียนการสอนตามแนวทางไตรสิกขา (ศิลป สมาธิปัญญา) ทางโรงเรียนได้เน้นให้นักเรียน ครู และบุคลากรทุกคนในโรงเรียนสำรวมกาย วาจา ให้เรียบร้อย (ศิลป) มีความตั้งมั่นจริงจังในการสำรวมจิตเพื่อความสำเร็จ (สมาธิ) และให้ใช้เหตุผลตลอดจนสรรพความรู้เพื่อบรรลุผลสำเร็จในการทำงานหน้าที่หรือการเรียน (ปัญญา)

สภาพปัญหา พบว่า การวางแผนด้านการจัดการยังไม่รัดกุมดีพอ หลักสูตรการอบรมโดยจะเน้นหลักสูตรศิลป 5 เป็นหลัก เนื่องจากเกิดปัญหานำหลักสูตรศิลป 8 ไปอบรมกับนักเรียนระดับประถมศึกษา ส่งผลทำให้ผู้เข้าอบรมปรับตัวไม่ทัน และเปื้อน่าย การจัดการด้านกิจกรรมวิธีการอบรม พบว่า การเข้าประชุมไม่ครบองค์ประชุมซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญ ในบางครั้งการจัดกิจกรรมที่ใช้ในโครงการไม่ได้นัดแนะกับคณะผู้ปกครองหรือคณะครูอาจารย์ทางโรงเรียนไว้อ่อน จึงทำให้การจัดกิจกรรมไม่ได้ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

ผู้วิจัยเห็นว่า การใช้หลักสูตรในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม เจ้าหน้าที่ปฏิบัติธรรม หรือผู้ที่นำเด็กเข้ามาอบรมจะต้องสอบถามให้ชัดเจนว่าต้องการแบบไหน จัดกิจกรรมเป็นอย่างไร เหมาะสมกับช่วงวัยไหม เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในการเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนันท์ทิพย์ พลอยขาว และคณะ (2550 : 104-108) พบว่า การปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมของกระทรวงต่างๆ ที่ได้จัดทำแผนขึ้นมานั้นยังขาดการบูรณาการ และแผน เพื่อให้การดำเนินการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในเด็กและเยาวชน และประชาชนเป็นไปอย่างต่อเนื่องประกอบกับผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน พบว่า การจัดกิจกรรมในการปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมในโรงเรียนเป็นสิ่งที่ดี ช่วยให้เกิดความรู้สึกที่ดีและเป็นคนดีคุณธรรมที่ควรปลูกฝังและเสริมสร้างมากที่สุด คือ เรื่องความซื่อสัตย์ ความมีน้ำใจ แต่อย่างไรก็ตามการปลูกฝังคุณธรรมและเสริมสร้างคุณธรรมให้ได้ผลครูและบุคลากรควรเป็นแบบอย่างที่ดี และอบรม สั่งสอนเด็กในชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอ พระมหาสุทธิชัย ชิดโคกสูง (2552 : 165) พบว่า การปฏิบัติธรรมกรรมฐานที่ดีนั้นต้องประกอบด้วยปัจจัยในการปฏิบัติ 4 ประการคือ 1. บุคคล สบายใจ การปฏิบัติธรรมแต่ละสำนักต้องมีอาจารย์ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อมีอาจารย์ผู้ให้กรรมฐานดี มีผู้ปฏิบัติธรรมที่เข้ามาร่วมปฏิบัติธรรม มีผู้สนับสนุนการ ปฏิบัติธรรมอย่างดียิ่งแล้ว การปฏิบัติธรรมย่อมสำเร็จด้วยดี 2. อาวาสสบายะ สถานที่เป็นสิ่งสำคัญในการปฏิบัติธรรม เพราะถ้าสถานที่ที่มีความพร้อมทั้งทางด้าน เสนาสนะดี ด้านห้องน้ำ โรงอาหาร สถานที่พัก ถ้ามีความพร้อมการปฏิบัติย่อมดำเนินไปด้วยดี 3. อาหารสบายะอาหารเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมเมื่อผู้ปฏิบัติธรรมมีอาหารสำหรับเสริมสร้างร่างกายที่มีคุณภาพ และพอเพียงย่อมส่งผลต่อการปฏิบัติ ธรรมดีและสุดท้าย 4. ธรรมะสบายะต้องมีหลักธรรมในการปฏิบัติ ถ้ามีอาจารย์ สถานที่ อาหารแล้วต้องมีหลักธรรมในการปฏิบัติเพื่อสร้างแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกหลัก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระใสว สีปัญญา (2550 : 200-204) พบว่า 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่าจุดเน้นของหลักสูตรฝึกอบรมมุ่งให้การศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการเจริญสติเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักศึกษาธรรมทั้งส่งเสริมสถาบันพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของประเทศชาติ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ คุณธรรมจริยธรรม และส่งเสริมคุณภาพชีวิตนักศึกษาให้เป็นคนเก่ง เป็นคนดี และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยรูปแบบการฝึกอบรมเน้นให้ความรู้พร้อมกับฝึกปฏิบัติจริง 2) การพัฒนาหลักสูตร (ฉบับร่าง) ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมายหลักสูตร เนื้อหาสาระ วิธีการฝึกอบรม สื่อ และวัสดุอุปกรณ์ และการวัดประเมินผล โดยเนื้อหาของหลักสูตรแบ่งเป็น ภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และกิจกรรม ซึ่งมีแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 13 แผน ผู้เชี่ยวชาญประเมินหลักสูตรฝึกอบรม พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมมีความสอดคล้องและเหมาะสม3) การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม กับนักศึกษาครุศาสตรบัณฑิตหลักสูตร 5 ปี มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จังหวัดลพบุรี จำนวน 4 คี้น 5 วัน โดยการบรรยาย สาธิต และฝึกปฏิบัติจริงตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักศึกษามีความสนใจและตั้งใจสามารถปฏิบัติกิจกรรมด้านต่างๆ ของกระบวนการฝึกอบรมได้เป็นอย่างดี และ4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร พบว่านักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตร

2.4 การปฏิบัติของบุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม)

สภาพปัจจุบัน พบว่า บุคลากรที่เป็นผู้ฝึกอบรมนั้น มีการตื่นตัวอยู่เสมอ มีความรับผิดชอบในหน้าที่การงาน ทุ่มเท่งกับงานที่กำลังทำอยู่สม่ำเสมอ รู้จักแก้ไขสถานการณ์ได้อย่างทันเหตุการณ์ ในส่วนผู้เข้ารับการอบรมมีการแต่งกายเรียบร้อยด้วยเสื้อสีขาวกางเกงวอร์ม ขาวยาวตลอดทั้งการอบรมและคณะครูอาจารย์ด้วย แบ่งผู้เข้าอบรมเป็นกลุ่มตามสีและมีชื่อกลุ่ม แต่งตั้งหัวหน้า รองหัวหน้ารับผิดชอบกลุ่ม และแต่งตั้งให้ครูคอยดูแลแต่ละกลุ่มอีกด้วย

ผู้วิจัยเห็นว่า ในการเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรม บุคคลที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินกิจกรรม คือ พระวิทยากร คณะครู อาจารย์ที่นำเด็กมาเข้าค่าย และเด็กนักเรียน ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะต้องมีการประชุมในการปฏิบัติหน้าที่กันอย่างชัดเจน เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธนพร อนุเคราะห์กุล (2550) ได้วิจัย การศึกษา วิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ กรณีศึกษา โรงเรียนวัดราชบพิศ และโรงเรียนชินโรวินิตยาลัย ผลการวิจัย พบว่า ทุกฝ่ายมีความตั้งใจที่จะปฏิบัติด้วยความตั้งใจจริง โดยมีการประสานงานกันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน โดยมีความมุ่งหมายอยู่ที่การพัฒนาตัว ของผู้เรียนที่มีการพัฒนาไปพร้อมกันในทุกๆ ด้าน และสอดคล้องกับงานวิจัยของธิดิพันธุ์ บุญปก (2552 : 188-190) ได้วิจัยการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธวิธีศึกษาผลสัมฤทธิ์โครงการฝึกอบรม คุณธรรม ค่ายพุทธบุตรของ วัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหกอำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัย พบว่า โครงการฝึกอบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร โดยใช้หลัก 5 ดี เพื่อชีวิตตาม แนวทางของหลวงพ่อบุญญานันทะภิกขุ เป็นแนวทางในการฝึกอบรมให้ได้เรียนรู้ การประยุกต์ใช้ หลักธรรมในชีวิตประจำวัน ด้วยการที่พระอาจารย์ทุกรูปได้ทำตนเป็นแบบอย่างในทุกด้านว่า การประพฤติตนตามแบบพระพุทเจ้า สามารถทำให้ทุกคนอยู่อย่างมีความสุขทั้งกายและใจ เป็นที่พึงของผู้อื่นได้

สภาพปัญหา พบว่า มีพระวิทยากร และคณะผู้ช่วยมีบุคลากรไม่เพียงพอ พระวิทยากร ต้องทำงานหนักขึ้น บางรูปติดภารกิจส่วนตัวในการไปศึกษาต่อ และลาสิกขาออกไป ทำให้รูปใหม่ มาแทนกว่าจะส่งสมประสงค์และความสามารถต้องใช้เวลาหลายปี

ผู้วิจัยเห็นว่า การจัดโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม ต้องใช้บุคลากร ในการปฏิบัติหน้าที่จำนวนมาก หรือเพียงกับการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งมีบางสำนักที่พระวิทยากรขาด มีการกิจอื่นที่ต้องทำ หรือแม้กระทั่งมีพระวิทยากรลาสิกขาไปก็มี ทำให้การทำหน้าที่ยังขาดบุคคลลา กรที่เพียงพอกับการทำงาน และขาดประสบการณ์ในการทำงาน ซึ่งเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมจะต้องเตรียม บุคคลลากรในการมาทำหน้าที่แทน และมอบหมายงานที่ชัดเจนในการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้อง กับงานวิจัยของพระณัฐวุฒิ พื่อทอ (2552 : 84) ได้วิจัยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนในสถานศึกษาตำบลออนกลาง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษา ด้านการสั่งสอนอบรมจริยธรรมในโรงเรียนที่สำคัญ คือ พระสงฆ์ขาดความรู้ ใช้สื่อการสอนน้อย ขาดการเตรียมความพร้อมที่ดี พระสงฆ์ไม่ค่อยมีการพัฒนาตัวเองและพระสงฆ์ไม่มีเวลาบ้าง บางครั้ง ก็ติดภารกิจหรือติดกิจนิมนต์บ้าง ส่วนด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม ภายในสถานศึกษาและภายนอกสถานศึกษา คือ การขาดแคลนบุคลากรสงฆ์ ควรมีการเพิ่มจำนวน พระสงฆ์ให้มีส่วนร่วมมากกว่านี้ ควรมีการเตรียมเนื้อหาที่เหมาะสมแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

2.5 งบประมาณที่ใช้ในโครงการ

สภาพปัจจุบัน พบว่า จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และจากสถานศึกษา ที่นำเยาวชนเข้ารับการฝึกอบรม และผู้มีจิตศรัทธาทั่วไป โดยใช้ในการงบประมาณแบ่งออกเป็นค่าวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม ค่าบำรุงสถานที่ คือ ค่าน้ำค่าไฟ ค่าอาหาร-น้ำดื่ม ค่ายานพาหนะ ที่นำนักเรียนมาอบรม และค่าถวายพระวิทยากรที่อบรม

ผู้วิจัยเห็นว่า งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งได้มาจากการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน และสถานศึกษาที่นำเด็กเข้ามาอบรม งบประมาณ ถือว่ามีความสำคัญที่ใช้ในการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรัชพล ตรีทิพย์ภาดา (2550 : 76-83) ได้วิจัยการประเมินโครงการอบรมค่ายพุทธบุตรของวัดปัญญานันทาราม จังหวัดปทุมธานีนั่น ผลการพบว่า งบประมาณได้มาจากผู้มีจิตศรัทธาการบริจาคของ พุทธศาสนิกชนทั่วไป

สภาพปัญหา พบว่า งบประมาณมีไม่เพียงพอ การจัดสรรงบประมาณไม่เพียงพอกับ รายจ่าย หรือให้เบี่ยงงบประมาณได้หลังจากเสร็จสิ้นโครงการแล้ว

ผู้วิจัยเห็นว่า การจัดโครงการแต่ละครั้งต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมากพอสมควร ซึ่งเจ้าสำนักปฏิบัติธรรม หรือหัวหน้าโครงการที่นำเด็กเข้ามารับการอบรม ต้องบริหารจัดการอย่างรัดกุม ว่าใช้ในส่วนไหน เท่าไหร่ มาก น้อยแค่ไหน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาที่ตามมาภายหลัง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกนกกรัตน์ ตั้งสุขเกษมสันต์ (2552 : 253-257) พบว่า สภาพปัจจุบัน ปัญหาหนี้สินพื้นบ้านอีสานสำหรับเด็กด้อยโอกาสพอใจ เด็กขาดคุณธรรมจริยธรรมบางประการ ได้แก่ ความมีระเบียบวินัยความรับผิดชอบความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความซื่อสัตย์เนื่องจากไม่มี หนังสือนิทานเพราะขาดงบประมาณในการผลิตหนังสือนิทาน ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง เป็นต้น และการผลิตหนังสือนิทานพื้นบ้าน เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กด้อยโอกาสพบว่า ดำเนินตามขั้นตอนการผลิต ได้แก่ การเตรียมการ การเขียน การจัดภาพประกอบการใช้อักษรและขนาดการจัดหน้าและรูปเล่มของหนังสือ การทดลองใช้ และการจัดพิมพ์ในที่สุดได้หนังสือนิทานเล่มใหม่ที่มีความพึงพอใจ มีความสวยงามสีสันสดใส ตัวอักษร อ่านง่ายชัดเจนเด็กมีความพอใจมากขึ้นชอบและจดจำตัวละครได้ และที่สำคัญสามารถอธิบายผลดี ผลเสียที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม อันเกิดจากการกระทำของตัวละครแต่ละตัวได้ สอดคล้อง กับงานวิจัยของรัชพล ตรีทิพย์ภาดา (2550 : 76-83) ได้วิจัยการประเมินโครงการอบรมค่ายพุทธ บุตรของวัดปัญญานันทาราม จังหวัดปทุมธานีนั่น ผลการพบว่า วัดไม่มีหน่วยงานใดให้การสนับสนุน ในเรื่องงบประมาณโดยตรงและทางวัดไม่เคยเรียกร้องค่าใช้จ่ายสำหรับผู้เข้าอบรมอย่างใด

2.6 การประเมินผลบุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม)

สภาพปัจจุบัน พบว่า พระวิทยากรและครูอาจารย์ มีการประเมินผลกิจกรรม ในทุกวัน มีการประเมินผลที่มีต่อวิทยากร ผู้เข้าร่วมอบรม และผู้สนับสนุน

ผู้วิจัยเห็นว่า การประเมินบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานหลังจากจบ กิจกรรม ถือว่ามีความสำคัญที่จะต้องทำ เพื่อนำผลการประเมินที่ได้มาปรับปรุงแก้ไข นำไปปรับใช้ ในกิจกรรมวันต่อไป ซึ่งการประเมินนั้น จะต้องประเมินบุคคลทุกส่วนที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน เพื่อให้ทราบผลอย่างครบละเอียดทุกขั้นตอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฏฐา แก่นจันทร์ (2551)

ได้วิจัยการเปลี่ยนพฤติกรรมวัยรุ่นด้วยสมาธิศึกษา วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ ผลจากการวิจัย พบว่า จากผลการประเมินผู้เข้าร่วมอบรม วัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นจริงหลังจาก การปฏิบัติสมาธิ

สภาพปัญหา พบว่า วิทยากรบางท่านที่เรียนเชิญจากหน่วยงานต่างๆ ซึ่งหลักสูตร เนื้อหาที่นำมาอบรมไม่ค่อยตรงกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และไม่เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะของผู้เข้าอบรม และวิทยากรบางท่านเดินทางมาอบรมช้ากว่าเวลาที่กำหนดไว้ ส่งผลทำให้กระทบต่อกิจกรรมอื่นๆ ต่อเนื่องออกไป และวิทยากรบางท่านบรรยายเกินเวลาที่กำหนดให้

ผู้วิจัยเห็นว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างหนึ่งในการปฏิบัติงาน คือ บุคคลที่มาทำหน้าที่ เป็นพระวิทยากรไม่มีความเข้าใจตรงกัน ไม่มีการประชุมการทำงานร่วมกัน ไม่ทราบหน้าที่ ในการปฏิบัติงานของตนเองที่ชัดเจน จนเป็นเหตุให้เกิดปัญหาที่ตามมาหลายอย่าง และกระทบ ต่อกิจกรรมทั้งหมด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรัชพล ตรีทิพย์ภาค (2550 : 76-83) ได้วิจัย การประเมินโครงการอบรมค่ายพุทธบุตรของวัดปัญญานันทาราม จังหวัดปทุมธานี พบว่า อาจารย์ นักศึกษาและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจะพบว่า แต่ละด้านที่ประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านผลผลิตด้านกระบวนการ และด้านปัจจัยนำเข้า ส่วนด้านปัจจัยแวดล้อมอยู่ในระดับมาก หากพิจารณาแยกตามองค์ประกอบ ทั้ง 4 ด้าน พบว่า 1) ด้านปัจจัยแวดล้อม เรื่องนโยบายและแผนงานของวัดได้ผลรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนการได้รับเงิน สนับสนุนทางวัดปัญญานันทารามไม่มีหน่วยงานใดให้การสนับสนุน ในเรื่องงบประมาณโดยตรงและ ทางวัดไม่เคยเรียกร้องค่าใช้จ่ายสำหรับผู้เข้าอบรมอย่างใด เงินส่วนใหญ่ได้รับจากศรัทธาการบริจาค ของพุทธศาสนิกชนทั่วไป 2) ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ระยะเวลา ส่วนอันดับรองลงมา ได้แก่ ด้านการรับรู้ต่อโครงการ ด้านวัตถุประสงค์ของโครงการด้านอาคาร สถานที่ ด้านความร่วมมือของผู้เข้าร่วมอบรม ด้านสื่อดิจิทัลอุปกรณ์ และด้านงบประมาณ 3) ด้านกระบวนการ พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านความรู้ความสามารถ ของพระวิทยากร ด้านเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ และแหล่งการเรียนรู้ ส่วนภาพรวมอยู่ในระดับ มากได้แก่ ด้านความเหมาะสมของหลักสูตรที่ใช้การอบรม ด้านรูปแบบกิจกรรมที่ใช้ในการอบรม 4) ด้านผลผลิต พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านผลที่ได้รับจากการพัฒนาจิต ด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเอง ด้านผลที่ได้รับต่อการปฏิบัติต่อผู้อื่น และผลที่ได้รับจาก การพัฒนาคุณภาพชีวิต สอดคล้องกับพระใส สืบปัญหา (2550 : 200-204) ได้วิจัย “การพัฒนา หลักสูตรฝึกอบรมการเจริญสติ เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักศึกษาครุศาสตร์บัณฑิต หลักสูตร 5 ปี มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จังหวัดลพบุรี” ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษา มีความสนใจและตั้งใจสามารถปฏิบัติกิจกรรมด้านต่างๆ ของกระบวนการฝึกอบรม ได้เป็นอย่างดี

3. รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ เพื่อความเข้มแข็ง ของชุมชน ทั้ง 6 แห่ง อภิปรายผล โดยภาพรวมได้ดังนี้

3.1 การวางแผน

3.1.1 บุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม)

จากการสนทนากลุ่ม สามารถสรุปรูปแบบการวางแผนด้านบุคลากร ได้แก่ วิทยากร ผู้เข้ารับ การอบรม และผู้สนับสนุนการอบรม ดังนี้ ค่ายคุณธรรมแต่ละแห่งต้องวางแผนอย่างรัดกุม

โดยมอบหมายหน้าที่ ที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน ในการติดต่อประสานงานกับทางราชการหรือวิทยาการ ที่เรียนเชิญมาบรรยายพิเศษ มีการกำหนดหัวข้อให้บรรยายอย่างชัดเจนตรงตามวัตถุประสงค์ ของโครงการอบรม ควรมีผู้คอยเตือนเรื่องเวลาในการอบรม ถ้าวิทยากรบรรยายเกินเวลา นอกจากนี้ พระวิทยากรบางรูปติดภารกิจส่วนตัวไปเรียนหนังสือและอื่นๆ อาจจะกระทบต่อตารางการอบรม ควรมีการวางแผนการปรับตารางการอบรมให้ลงตัว จัดสรรเวลาของวิทยากรในช่วงที่ห่างจาก ภารกิจหรืออบรมในช่วงเวลากลางวันแทน ควรมีวิเคราะห์กลุ่มผู้เข้าอบรมให้ดีในด้าน เพศ วัย วุฒิ ภาวะ ให้แบ่งอย่างชัดเจน ไม่ควรนำเด็กและเยาวชนมาอบรมด้วยกัน คือ ให้แยกระดับประถมศึกษา ตอนต้น ตอนปลาย มัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย เพราะแต่ละวัยมีวุฒิภาวะด้านอารมณ์ การเรียนรู้แตกต่างกัน และการลงโทษผู้กระทำความผิดให้มีความเหมาะสมไม่รุนแรงจนเกินไป ด้านผู้สนับสนุนการอบรม ควรมีการวางแผนอย่างรัดกุมว่า คณะครูอาจารย์ที่เข้ามาอบรมเพื่อดูแล ลูกศิษย์ตนเองให้ทำหน้าที่อะไรบ้างช่วยพระวิทยากร วิทยากรพิเศษที่จะเชิญมาร่วมบรรยายในหัวข้อ ต่างๆเป็นใคร มาจากไหน มีความรู้ความสามารถระดับใด โดยมอบหมายพระวิทยากรอย่างชัดเจน เพื่อติดต่อประสานงานในการมาบรรยาย

ผู้วิจัยเห็นว่า การวางแผนถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินงานทุกอย่าง แผนถือว่าเป็นกรอบ หรือแนวทางในการกำจัดปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งบุคคลที่เข้ามาทำหน้าที่ ให้การอบรม หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการ มีความหลากหลายทั้งด้านความคิด คุณวุฒิ วัยวุฒิ หรือลักษณะบุคลิกนิสัยของแต่ละคนซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ อิติพันธุ์ บุญปก (2552 : 188-190) พบว่า โครงการฝึกอบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร โดยใช้หลัก 5 ดี เพื่อชีวิตตามแนวทาง ของหลวงพ่อบุญญานันท์เทภิกขุ เป็นแนวทางในการฝึกอบรมให้ได้เรียนรู้ การประยุกต์ใช้หลักธรรม ในชีวิตประจำวัน ด้วยการที่พระอาจารย์ทุกรูปได้ทำตนเป็นแบบอย่างในทุกด้านว่า การประพฤติตน ตามแบบพระพุทธเจ้า สามารถทำให้ทุกคนอยู่อย่างมีความสุขทั้งกายและใจเป็นที่พึงของผู้อื่นได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของอนงค์ลักษณ์ คเนนแน (2555 : 136-137) พบว่า แนวทางที่ เหมาะสมของพระภิกษุในการเผยแผ่สามารถพิจารณาสรุปเป็น 5 ประเด็นหลัก ๆ คือ ต้องเริ่มจาก การพัฒนาที่ตัวพระภิกษุเอง เช่น การเพิ่มทักษะความสามารถโดยการศึกษาและการพัฒนาความรู้ ต้องมีจริยวัตรหรือความประพฤติและการปฏิบัติตนที่เป็นแบบอย่าง และพระภิกษุต้องให้ความสนใจ ในการทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะ วิธีการเผยแผ่ต้องจัดให้มีการเรียนการสอนธรรมะเชิงปฏิบัติ มีการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้หรือการจัดกิจกรรมภายในวัด และมีการวางแผนหรือการเตรียมตัว ก่อนการสอน เนื้อหาในการเผยแผ่ต้องมีเนื้อหาไม่เป็นเชิงวิชาการ และต้องเป็นไปตามข้อเท็จจริง คือมีความเหมาะสมกับเด็กและเยาวชนหรือสอดคล้องกับยุคสมัย สื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน พระภิกษุสมควรใช้สื่อเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และสามารถสร้างสื่อประกอบการเรียนการสอนได้ด้วย ตนเอง ในส่วนของปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ควรกำหนดเวลาในการสอน ธรรมะที่เพียงพอ มีการประชาสัมพันธ์หรือการเผยแผ่ธรรมะทางสื่ออย่างสร้างสรรค์ ให้การสนับสนุนพระภิกษุ เป็นครูผู้สอนในสถานศึกษา และควรกำหนดแนวทางการศึกษาในระดับนโยบายและแผน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเหมาะสม

3.1.2 งบประมาณ (งบประมาณที่ใช้จ่ายในโครงการ) งบประมาณค่าใช้จ่ายในโครงการจะได้มาจากส่วนใด เช่น การรับบริจาคจากพุทธศาสนิกชนทั่วไป หรือขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน นอกจากนี้ขอเก็บค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่งจากผู้ปกครองเด็กและเยาวชน ควรมีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายและมีผู้รับผิดชอบด้านเงินอย่างน้อย 2 ใน 3 คน เพื่อบริหารจัดการด้วยความโปร่งใสตรวจสอบได้

ผู้วิจัยเห็นว่า การจัดโครงการปฏิบัติธรรมจำเป็นจะต้องใช้งบประมาณจำนวนมากพอสมควรในการดำเนินงาน เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม หรือหัวหน้าโครงการปฏิบัติธรรมต้องจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอต่อการดำเนินงาน โดยการรับบริจาคจากพุทธศาสนิกชน หรืองบประมาณสนับสนุนจากภาคอื่น ๆ งบประมาณที่เกิดขึ้นจากการจัดโครงการ ต้องมีการตรวจสอบควบคุมดูแลเป็นอย่างดี เพื่อให้เกิดความโปร่งใส และเป็นธรรมที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรัชพล ตรีทิพย์ภาดา (2550 : 76-83) ได้วิจัยการประเมินโครงการอบรมค่ายพุทธบุตรของวัดปัญญานันทาราม จังหวัดปทุมธานีนั้น ผลการวิจัย พบว่า งบประมาณได้มาจากผู้มีจิตศรัทธาการบริจาคของพุทธศาสนิกชนทั่วไป และวัดไม่มีหน่วยงานใดให้การสนับสนุน ในเรื่องงบประมาณโดยตรง

3.1.3 วัสดุอุปกรณ์ (สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ) ควรมีการวางแผนเตรียมงานด้านสถานที่ที่ใช้ในการอบรมให้มีความพร้อมต่อการใช้งาน ได้แก่ ศาลาการอบรม ห้องสุขา-ห้องน้ำ สถานที่หลับนอน สถานที่เดินจงกรม ส่วนการวางแผนเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการอบรม ได้แก่ ป้ายโครงการอบรม เกียรติบัตร ป้ายชื่อผู้เข้าอบรม เอกสารแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม เครื่องเสียงพร้อมไมค์ลอย เครื่องฉายโปรเจกเตอร์พร้อมจอ ภาชนะสำหรับใส่อาหารรับประทาน และเบ็ดเตล็ดอื่นๆ

ผู้วิจัยเห็นว่า สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินโครงการต้องมีเพียงพอในการดำเนินงาน ทั้งที่เป็นอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามเหมาะสม และสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางเอาไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระรุ่งโรจน์ ชยานนโ (เทวินบุรานวงศ์) (2555 : 145) ได้วิจัยกลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม : กรณีศึกษาสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัย พบว่า สิ่งที่เกี่ยวข้องในการอบรมมีอาคารสถานที่ ด้านวิทยากร และด้านการบริหารจัดการ

3.1.4 การจัดการ (หลักสูตร, กิจกรรม, การประเมินโครงการ) ควรมีการวางแผนวิเคราะห์กลุ่มผู้เข้ารับการอบรม ในเรื่องหลักสูตรให้มีความเหมาะสมแก่เพศ วัยและวุฒิภาวะสำหรับเด็กและเยาวชน หลักสูตรควรเน้น คีล 5 เป็นหลักจะมีความเหมาะสมมากกว่า คีล 8 ส่วนกิจกรรมควรหลากหลายและเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะของผู้เข้าอบรม

ผู้วิจัยเห็นว่า เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม จะต้องมีการบริหารจัดการด้านหลักสูตรที่เหมาะสมกับวัยของผู้ที่เข้ามารับการอบรม มีกิจกรรมที่เหมาะสม ทั้งผู้รับการอบรม และผู้ที่ให้การอบรม ทำให้การจัดกิจกรรมเกิดประโยชน์ในการดำเนินงานมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอภิสิริภพ สนนา (2553 : 166) พบว่า โรงเรียนมีการจัดระดมความคิดเพื่อหาแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกันอย่างต่อเนื่องทุกภาคเรียน

โดยการมีส่วนร่วมของตัวแทนจากผู้ปกครองนักเรียนคณะกรรมการสถานศึกษา ครูอาจารย์ พระสงฆ์ นักเรียน ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาเดียวกัน การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพทางกายภาพของโรงเรียนให้มีบรรยากาศที่ร่มรื่น มีระเบียบเรียบร้อย พัฒนาห้องจริยธรรม ห้องพิพิธภัณฑ์ที่มีความสงบ สะอาด เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้สร้างปัญญา ในส่วนของชุมชนนั้น ส่วนมากโรงเรียนจะจัดนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีตลอดในทุกกิจกรรม เช่น กิจกรรมแห่เทียนเข้าพรรษา กิจกรรมรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด วันรณรงค์งดสูบบุหรี่โลก วันเยาวชนแห่งชาติ การแสดงกิจกรรมประเพณีประจำปีงานเทศกาลต่าง ๆ และผลที่ได้รับจากการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มีการจัดบรรยากาศการเรียนการสอนตามแนวทางไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ทางโรงเรียนได้เน้นให้นักเรียน ครู และบุคลากรทุกคนในโรงเรียนสำรวมกาย วาจา ให้เรียบร้อย (ศีล) มีความตั้งมั่นจริงจังในการสำรวมจิตเพื่อความสำเร็จ (สมาธิ) และให้ใช้เหตุผลตลอดจนสรรพความรู้เพื่อบรรลุผลสำรวจในการงานหน้าที่หรือการเรียน (ปัญญา) สอดคล้องกับงานวิจัยของสุนันทวิทย์ พลอยขาว และคณะ (2550 : 104-108) พบว่า การปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมของกระทรวงต่างๆ ที่ได้จัดทำแผนขึ้นมานั้นยังขาดการบูรณาการและแผน เพื่อให้การดำเนินการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในเด็กและเยาวชน และประชาชนเป็นไปอย่างต่อเนื่องประกอบกับผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน พบว่า การจัดกิจกรรมในการปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมในโรงเรียนเป็นสิ่งที่ดี ช่วยให้เกิดความรู้สึที่ดีและเป็นคนดีคุณธรรมที่ควรปลูกฝังและเสริมสร้างมากที่สุด คือ เรื่องความซื่อสัตย์ ความมีน้ำใจ แต่อย่างไรก็ตามการปลูกฝังคุณธรรมและเสริมสร้างคุณธรรมให้ได้ผลครูและบุคลากรควรเป็นแบบอย่างที่ดี และอบรม สั่งสอนเด็กในชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอ ส่วนข้อเสนอแนะพบว่าต้องสร้างค่านิยมใหม่โดยสร้างให้เด็กไทยทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ทำงานไปด้วยเรียนรู้ไปด้วย รู้จักคิดอย่างมีเหตุผลไม่เชื่อผู้อื่นง่าย สร้างให้พ่อแม่ดูแลเอาใจใส่ให้ความอบอุ่นเป็นแบบอย่างที่ดี สร้างให้ครูไทย อบรมสั่งสอนอย่างกัลยาณมิตร เป็นพ่อแม่คนที่สอง สื่อสารมวลชนทุกแขนง ควรนำเสนอข่าวที่ความเหมาะสมกับวัยของผู้รับสื่อ และสังคมหน่วยงานที่รับผิดชอบตระหนักในการเข้ามามีส่วนร่วมและช่วยกันแก้ไขปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยพระไพศาล วิสาณุ (2550 : 200-204) พบว่า จุดเน้นของหลักสูตรฝึกอบรม มุ่งให้การศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการเจริญสติเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักศึกษาธรรมทั้งส่งเสริมสถาบันพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของประเทศชาติ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้คู่คุณธรรมจริยธรรม และส่งเสริมคุณภาพชีวิตนักศึกษาให้เป็นคนเก่ง เป็นคนดี และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยรูปแบบการฝึกอบรมเน้นให้ความรู้พร้อมกับฝึกปฏิบัติจริง 2) การพัฒนาหลักสูตร (ฉบับร่าง) ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมายหลักสูตร เนื้อหาสาระ วิธีการฝึกอบรม สื่อ และวัสดุอุปกรณ์ และการวัดประเมินผล โดยเนื้อหาของหลักสูตรแบ่งเป็น ภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และกิจกรรม ซึ่งมีแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 13 แผน ผู้เชี่ยวชาญประเมินหลักสูตรฝึกอบรม พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมมีความสอดคล้องและเหมาะสม 3) การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม กับนักศึกษาครุศาสตร์บัณฑิตหลักสูตร 5 ปี มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จังหวัดลพบุรีจำนวน 4 คี้น 5 วัน โดยการบรรยาย สาธิต และฝึกปฏิบัติจริงตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักศึกษามีความสนใจและตั้งใจสามารถปฏิบัติกิจกรรมด้านต่างๆ

ของกระบวนการฝึกอบรม ได้เป็นอย่างดี และ4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร พบว่า นักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนันทวิทย์ พลอยขาว และคณะ (2550 : 104-108) พบว่า การปลูกฝัง และเสริมสร้างคุณธรรมของกระทรวงต่างๆ ที่ได้จัดทำแผนขึ้นมานั้นยังขาดการบูรณาการและแผน เพื่อให้การดำเนินการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในเด็กและเยาวชน และประชาชนเป็นไปอย่างต่อเนื่องประกอบกับผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน พบว่า การจัดกิจกรรมในการปลูกฝัง และเสริมสร้างคุณธรรมในโรงเรียนเป็นสิ่งที่ดี ช่วยให้เกิดความรู้สึกที่ดีและเป็นคนดีคุณธรรมที่ควร ปลูกฝังและเสริมสร้างมากที่สุด คือ เรื่องความซื่อสัตย์ ความมีน้ำใจ แต่อย่างไรก็ตามการปลูกฝัง คุณธรรมและเสริมสร้างคุณธรรมให้ได้ผลครูและบุคลากรควรเป็นแบบอย่างที่ดี และอบรม สั่งสอนเด็ก ในชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอาวูธ เจริญนนทสิทธิ์ (2554 : 165 พบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาของพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นไทยประกอบด้วย 1) การได้รับความรู้ ด้านเพศและการปรับการใช้ชีวิตของวัยรุ่น ได้แก่ ความรู้ด้านเพศศึกษาทักษะชีวิตและการวิเคราะห์ สถานการณ์เสี่ยงต่อมีเพศสัมพันธ์ การป้องกันด้วยตัวของวัยรุ่นเอง 2) การจัดกิจกรรมแวดล้อม ได้แก่ กิจกรรมครอบครัวอบอุ่น กิจกรรมกลุ่มเพื่อน (Activity Adaptation for Friend) เพื่อให้เกิดความท้าทายและสร้างสรรค์ รวมถึงมีจิตสาธารณะ สถาบันการศึกษาพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอนที่สอดแทรกเนื้อหาด้านคุณธรรม จริยธรรมและความรับผิดชอบในเนื้อหาหลักสร้าง กฎระเบียบ และข้อบังคับ เพื่อควบคุมการเอาใจใส่ด้านการประพฤติปฏิบัติตัว และ 3) การได้รับความร่วมมือจากส่วนต่าง ๆ ของสังคม ได้แก่ สื่อมวลชน หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคประชา สังคม และหน่วยงานภาคเอกชนตัวแบบการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมต่อปัญหาพฤติกรรมทางเพศ ของวัยรุ่นไทย หน่วยงานภาครัฐต้องกำหนดนโยบายการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างเป็นรูปธรรม และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงและสนับสนุนในองค์กรภาคประชาสังคมเพื่อดำเนินงานสร้างกิจกรรม เกี่ยวกับวัยรุ่นอย่างเป็นรูปธรรม หน่วยงานภาคประชาสังคม (Social Sector Cooperation) หน่วยงานภาคประชาสังคม ควรสร้างกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น การให้รางวัลต่าง ๆ ฯลฯ

3.2 การปฏิบัติ

3.2.1 บุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม) ด้านวิทยากร ที่ทำหน้าที่เป็นผู้อบรมคุณธรรมจริยธรรม โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ การวางตัว ของวิทยากร ควรทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีต่อหน้าและลับหลัง ทำตัวสบายๆ เป็นกันเอง ประการ ที่สองเทคนิคการบรรยาย พระวิทยากรควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนการสอนตามหลักพุทธ วิธี การสอนของพระพุทธองค์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ (1) เกี่ยวกับเนื้อหาหรือเรื่องที่สอน (2) เกี่ยวกับตัวผู้เรียน (3) เกี่ยวกับตัวการสอน และใช้ลีลาในการสอน 4 อย่าง ดังนี้ 1) อธิบาย ให้ชัดเจน 2) ชักจูงให้เห็นจริง 3) เปรียบให้แจ่มชัด 4) ชโลมใจให้เข้มแข็งเป็นอย่างดี และสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติ ผู้เข้าอบรม คือ เด็กและเยาวชนควรออกการอบรมตามระดับช่วง ชั้นการศึกษา ไม่ควรอบรมด้วยกัน เพราะว่าการอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพ หลักสูตรการอบรมต้องมีความเหมาะสมกับวัย และวุฒิภาวะของผู้เข้าอบรมเป็นสำคัญ ทางศูนย์ปฏิบัติ ธรรมทุกแห่ง ควรมีการติดต่อประสานงานกับทางภาครัฐและเอกชน เพื่อให้การสนับสนุนโครงการ อบรมคุณธรรมจริยธรรมในเรื่องงบประมาณค่าใช้จ่าย อาหารและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ

ผู้วิจัยเห็นว่า พระวิทยากรที่มาทำหน้าที่ให้การอบรม ต้องปฏิบัติตัวเหมาะสมกับสมณะสาธูป ถือว่ามีความสำคัญมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นผู้ที่ให้การอบรมสั่งสอนบุคคลอื่น จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติ ทั้งด้านคำพูด การแสดงออกมา ในการถ่ายทอดให้คนอื่นได้รับรู้ อันก่อให้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา และต้องสร้างบรรยากาศให้เกิดความคุ้นเคยกัน อันเป็นวิธีการหนึ่งในการถ่ายทอดความรู้ได้เป็นอย่างดี แต่จะอยู่ในของเขตที่เหมาะสม เรียบร้อยดีงาม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอุทัย สติมัน (2555 : 225) พบว่า รูปแบบการจัดการความรู้ที่เหมาะสมสำหรับสำนักปฏิบัติธรรมนั้น ควรประกอบไปด้วย (1) ด้านคน คนในองค์กรมีความกระหายใคร่เรียนรู้ มีวัฒนธรรมในการเรียนรู้ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน อีกทั้ง มีโครงสร้างของการจัดการความรู้ที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ (2) ด้านเทคโนโลยี ควรมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่หลากหลาย และมีประสิทธิภาพ (3) ด้านกระบวนการ ควรมีกระบวนการจัดการความรู้ที่ชัดเจน เป็นระบบ และมีประสิทธิผล (4) ด้านเครื่องมือ ควรใช้หลักกรรมสนับสนุน คือหลักกอบปธานิธรรม หลักสาราณียธรรม หลักสัพปุริสธรรมหลักกุณิธรรม และหลักสัมมปปธาน (5) ด้านกิจกรรม ควรยึดหลักกิจจาธิกรณ์ และหลักกิจวัตร 10 ประการ อันเป็นวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรพันธ์ สุวรรณศรี (2552 : 470-478) พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะในด้านการเป็นผู้เตือนสติ และ ด้านที่ไม่ให้เยาวชนหลงใหลในสิ่งที่ให้โทษ เช่น ยาเสพติด การพนัน การเที่ยวกลางคืน เป็นต้น พุทธศาสนิกชนได้แนะนำพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์ควรนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน เช่นการปฏิบัติสมาธิ เพื่อให้เยาวชนมีจิตใจสงบและโอภาสมาริต่อผู้อื่น พระสงฆ์ควรเป็นต้นบุญต้นแบบทางด้านความประพฤติที่ดี ส่วนวัดมีบทบาทสำคัญในการสร้างบุญกุศลเป็นสถานที่ประกอบกรให้ทานรักษาศีล เจริญจิตตภาวนา นอกจากนี้ทางวัดยังมีพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อ วิทยุโทรทัศน์ เอกสาร และการเผยแผ่ผ่านการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัคประวีร์ บุญธรรมวีระณัฐ (2554 : 110) พบว่า 1) ด้านบริบท ผู้บริหารโรงเรียน และคณะกรรมการดำเนินงานกิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรม เห็นว่า บริบทของการจัดกิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรมโรงเรียนแม่ตืนวิทยา โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก รายการที่อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ วัตถุประสงค์ของกิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรม มีความสอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ วิสัยทัศน์ นโยบายของโรงเรียน และความเหมาะสมของหลักการและเหตุผลของกิจกรรม 2) ด้านปัจจัยเบื้องต้น ผู้บริหาร คณะกรรมการดำเนินงาน และนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรม เห็นว่า ปัจจัยเบื้องต้นของการจัดกิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรมโดยรวมเหมาะสมในระดับมาก รายการที่อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ความเชี่ยวชาญของวิทยากร สถานที่ในการจัดกิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรม และระยะเวลาในการจัดกิจกรรม 3) ด้านกระบวนการ ผู้บริหาร คณะกรรมการดำเนินงาน และนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรม เห็นว่า กระบวนการของการจัดกิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรม โดยรวมเหมาะสมในระดับมาก รายการที่เหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ กิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรมนักเรียนได้ลงมือปฏิบัติในแต่ละกิจกรรมอย่างแท้จริง มีการประเมินผลการปฏิบัติของนักเรียนทุกกิจกรรม และมีการประเมินผลการจัดกิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรมครอบคลุมทุกด้าน 4) ด้านผลผลิต ผู้บริหาร คณะกรรมการดำเนินงาน และนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรม เห็นว่า หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรม นักเรียนมีระเบียบวินัยมีความรับผิดชอบต่อตนเอง และส่วนรวมมากขึ้น

นักเรียนเชื่อฟังให้ความร่วมมือในทุกกิจกรรมนักเรียนปรับตัวในการอยู่ร่วมกับคนอื่นได้ นักเรียนแสดงบทบาทภาวะผู้นำ ผู้ตามได้ และนักเรียนส่วนใหญ่ผ่านเกณฑ์การทดสอบภาคทฤษฎี และเห็นว่าสมควรจัดกิจกรรมนี้ต่อไป

3.2.2 งบประมาณ (งบประมาณที่ใช้จ่ายในโครงการ)

ควรแต่งตั้งผู้รับผิดชอบทางการเงินอย่างชัดเจน โดยคัดเลือกจากผู้มีความรับผิดชอบและซื่อสัตย์ในการดูแลงบประมาณค่าใช้จ่ายต่างๆ แนวทางการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนงบประมาณ ทางศูนย์ปฏิบัติธรรมทุกแห่ง ควรมีการติดต่อประสานงานกับทางภาครัฐและเอกชน เพื่อให้การสนับสนุนโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในเรื่องงบประมาณค่าใช้จ่ายการนำงบประมาณไปใช้จ่ายในโครงการ โดยแบ่งค่าใช้จ่ายออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้ ประการแรกค่าพาหนะสำหรับรับส่งผู้เข้าอบรม ประการที่สอง ค่าวัสดุอุปกรณ์ ที่จำเป็นต้องใช้จ่ายในโครงการอบรมประการที่สาม ค่าอาหาร-น้ำดื่ม ประการที่สี่ค่าบำรุงสถานที่ คือ ค่าน้ำ-ค่าไฟ และประการสุดท้ายค่าถวายพระวิทยากรหรือวิทยากรที่เป็นฆราวาส ดังนั้น ต้องมีการจัดสรรงบประมาณค่าใช้จ่ายให้มีความลงตัว และประหยัดคุ้มค่าที่สุด

ผู้วิจัยเห็นว่า งบประมาณในการดำเนินโครงการถือว่ามีความสำคัญที่ทำให้โครงการประสบความสำเร็จ ซึ่งผู้รับผิดชอบโครงการบริหารจัดการว่ามีค่าใช้จ่ายอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม และมีการตรวจสอบงบประมาณเมื่อจบโครงการเพื่อเกิดความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่รับผิดชอบโครงการ หรือผู้ที่รับผิดชอบในการบริหารงบประมาณ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาบุญมี โททำ (2551 : 150) พบว่า ด้านการอบรมสั่งสอน ขาดสื่อการสอน แนวทางแก้ไข พระสงฆ์ต้องเรียนรู้ที่จะผลิตสื่อการสอน และจัดหานำไปใช้เอง ด้านการจัดกิจกรรม พบว่า ขาดงบประมาณในการสนับสนุนกิจกรรม แนวทางแก้ไข หน่วยงานที่รับผิดชอบควรจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งเพื่อเป็นงบสำหรับการจัดกิจกรรม ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาพบว่า ไม่มีความรู้ความเข้าใจในด้านจิตวิทยาในการแนะนำแนวทางแก้ไขควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาการแนะนำ ส่วนด้านการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีพบว่า พระสงฆ์บางรูปยังมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม แนวทางแก้ไขควรมีการตรวจสอบ และประเมินพฤติกรรมของครูพระอย่างสม่ำเสมอ

3.2.3 วัสดุอุปกรณ์ (สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ) ก่อนการอบรมต้องมีการเตรียมการปฏิบัติล่วงหน้าเพื่อให้มีความพร้อมในการอบรม ดังนี้ ประการแรก ด้านสถานที่ การอบรม อาคารการอบรมควรเป็นสถานที่ใหญ่โตพอสมควรสามารถบรรจุผู้เข้ารับการอบรม ไม่ต่ำกว่า 300 คน ควรเย็นสบาย ไม่ร้อนอบอ้าวจนเกินไป มีความเหมาะสม ห้องน้ำ-ห้องสุขา ต้องเพียงพอต่อจำนวน ผู้เข้าอบรม มีความสะอาด ปลอดภัยและแยกชายหญิงชัดเจน ด้านโรงครัว ต้องสะอาด ถูกสุขลักษณะ และสถานที่เดินจงกรม มีความปลอดภัยไม่มีเศษแก้วหรือตะปู ที่เป็นอุปสรรคต่อการเดินจงกรม และสื่อการอบรมต้องพร้อม มีความทันสมัย เหมาะสมกับวัย เพศ และวุฒิภาวะของผู้เข้าอบรม

ผู้วิจัยเห็นว่า อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ใช้ในการดำเนินงาน ซึ่งเจ้าสำนักปฏิบัติธรรม หรือพระวิทยากรจะต้องเตรียมความพร้อม เพื่อเอาไว้อำนวยความสะดวกให้ผู้เข้ามารับการอบรมได้ใช้อุปโภค บริโภค อย่างเพียงพอ เหมาะสม และมีความปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของญาณภัทร ยอดแก้ว (2551 : 185) พบว่า โครงการนี้

เป็นโครงการที่มีวัตถุประสงค์ที่ดี มีรูปแบบกิจกรรม ระยะเวลาและประสิทธิภาพของโครงการโดยภาพรวมอยู่ในขั้นดี ผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจต่อโครงการในระดับมากที่สุดในทุกด้าน ได้แก่ ด้านอาคารสถานที่ ด้านอาหาร ด้านกิจกรรมและด้านบุคคลและผู้เข้าร่วมโครงการ ในส่วนของปัญหาหรืออุปสรรคนั้น ปัญหาสำคัญที่พบได้แก่ บุคลากรในการดำเนินงานยังมีน้อย ทำให้การบริหารจัดการขาดประสิทธิภาพ และงบประมาณสำหรับการดำเนินงานโครงการยังไม่มีเป็นเอกเทศ ในการจัดโครงการแต่ละครั้งต้องใช้งบประมาณจากการบริจาคของผู้เข้าร่วมโครงการซึ่งไม่มีความแน่นอน ส่วนการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานอื่นๆ ก็ยังมีน้อย ในการพัฒนาโครงการปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญของวัดเอก ผู้บริหารโครงการจึงต้องเอาใจใส่ในการรักษาข้อดีของโครงการและแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ ข้างต้นอย่างจริงจังเพื่อให้การดำเนินงานโครงการมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น การปฏิบัติตามหลักธรรมหรือหลักแห่งการดำเนินชีวิตที่ฝังามในชีวิตประจำวัน

3.2.4 การจัดการ (หลักสูตร, กิจกรรม, การประเมินโครงการ) ควรเน้นหลักสูตรศีล 5 เป็นหลัก เพราะมีความเหมาะสมแก่วัยและวุฒิภาวะของผู้เข้าอบรมซึ่งกระบวนการอบรมค่ายพุทธบุตร ดังนี้ ธรรมะนันทนาการ คือ เกมส์ เพลง และกิจกรรมนำสู่ธรรม ธรรมะจากสื่อ คือ สอนธรรมะโดยใช้สื่อมัลติมีเดียสมัยใหม่ ธรรมะสู่จิตสำนึก ปลุกจิตสำนึกการนำไปใช้และดำเนินชีวิตตามหลักธรรม โดยควรเน้น 5 ส. ได้แก่ สนุก สาระ สงบ สำนึก และสร้างสรรค์ และธรรมะสัมพันธ์ คือ เน้นกระบวนการกลุ่มและการทำงานเป็นทีมมีการนำเข้าสู่บทเรียนโดยการสนทนาเพื่อสร้างความคุ้นเคย เทคนิคการสอนวิทยากรควรดำเนินกิจกรรม การอบรมโดยใช้สื่อ คือ เครื่องคอมพิวเตอร์นำเสนอผ่านเครื่องโปรเจกเตอร์มีความชัดเจน การนำเสนอมีความน่าสนใจโดยใช้การทำเทคนิคโปรแกรมเพาเวอร์พอยท์ประกอบภาพสื่อการสอนคือ ภาพต่างๆ สอนโดยใช้เทคนิค คือ การบรรยายให้ความรู้ทีละขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การใช้พุทธวิธีในการสอนและลีลาการสอน นักเรียนให้ความสนใจ ผู้สอนมีความมั่นใจในการสอนมากขึ้น มีความแม่นยำในเนื้อหาและวิธีการ สื่อการสอนมีความหลากหลายน่าสนใจ มีการสรุปบทเรียน ซึ่งกิจกรรมที่สมควรปฏิบัติ ใน 3 วัน 2 คืน ดังนี้ พิธีเปิดค่ายคุณธรรมจริยธรรม พิธีมอบตัวเป็นศิษย์แนะนำวิทยากรและปฐมนิเทศ ธรรมนันทนาการ ศาสนพิธีและมารยาทชาวพุทธ การปกครอง ระเบียบการอยู่ค่าย ศึกษาธรรมะตามฐานต่างๆ ธรรมะจากสื่อ สวดมนต์ทำวัตร การบริหารจัดการและเจริญปัญญา เพื่อนสนิทมิตรแท้ จุดเทียนปัญญา จุดเทียนชัยถวายพระพร แสงเทียนเทิดพระคุณแม่ ตามหาแก่นธรรม ไขข้อข้องใจ มาลาบูชาครู ขอขมาพระอาจารย์ อธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ และพิธีปิดโครงการอบรม

ผู้วิจัยเห็นว่า โครงการเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรม ส่วนมากจะเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลายที่มาเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรม หลักสูตรที่มีความเหมาะสมมากที่สุดกับวัย คือ หลักสูตรศีล 5 มีกิจกรรมที่ได้ลงมือปฏิบัติ มีส่วนร่วม มีความสนุกสนานเฮฮา แต่ทอดแทรกไปด้วยเนื้อหา สาระ หลักธรรมในการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต มีสื่อประกอบในการบรรยายธรรม เพื่อให้เด็กไม่เบื่อในการทำกิจกรรม มีสาระที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต หรือเหมาะสมกับช่วงวัยของเด็กที่มาเข้ารับการอบรมซึ่งสอดคล้องกับ วงศสถิตย์ วิสุถิ (2553) พบว่า ด้านบุคลากร ผู้บริหารฯ ควรมีวิสัยทัศน์คิดกว้าง มองไกล มีความฉลาด ความขยัน ความสุจริต และมนุษยสัมพันธ์ ส่วนพระวิทยากรต้องเป็นวิทยากรมืออาชีพ ด้านงบประมาณค่าใช้จ่าย การเก็บค่าใช้จ่ายต่างๆ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมตามสถานการณ์ ที่เปลี่ยนแปลงไป การบริหารด้านการเงิน คือทำงานอย่างเป็นระบบ มีคณะกรรมการและขอรับ

การสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ควรเป็นสถานที่ที่มีความปลอดภัยสะอาด สงบ ร่มรื่นเอื้อต่อการอบรม ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการอบรมควรเป็นสิ่งที่เร้าความสนใจตรงต่อความต้องการ และทันสมัย ด้านวิธีดำเนินการ ได้แก่การวิเคราะห์หลักสูตร ควรวิเคราะห์ให้มีความเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะและความต้องการของผู้เข้าอบรม การพัฒนาหลักสูตร ควรมีการนำศาสตร์ต่างๆ มาบูรณาการ พัฒนาหลักสูตร การดำเนินการอบรม ควรดำเนินการอบรมมีการสาธิต แนะนำให้ทำ นำให้ดู อยู่ให้เห็น เช่นให้ทดลอง การประเมินผล ควรประเมินจากการสังเกตเอกสาร และการกล่าวความรู้สึก ในใจ ด้านการตลาด ควรมีการบริการอย่างเป็นกันเอง และประชาสัมพันธ์ค่ายลงในเว็บไซต์ และด้านนวัตกรรมทางด้านเทคโนโลยี ควรมีการผลิตสื่อที่ทันสมัยเร้าความสนใจ ประยุกต์สื่อให้เหมาะสม กับวัยวุฒิภาวะ และการนำสื่อมาใช้ ควรตรวจสอบวิเคราะห์สื่อก่อนนำมาใช้สอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาบุญนิธิ สุตาวรรณ (2554 : 267) พบว่า พระสงฆ์ในปัจจุบัน มีบทบาทที่สำคัญไม่ว่าจะเป็น การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด หรือว่าการอบรมคุณธรรมจริยธรรม ให้กับเยาวชน ล้วนเป็นการส่งเสริมให้เยาวชน และคนในชาติมีความรู้ความเข้าใจเรื่องธรรมะ และยาเสพติดให้โทษ และสั่งสอนให้ห่างไกลยาเสพติด เพื่อลดปัญหาการเรียนไม่จบของเยาวชน ลดการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ลดปัญหาทางสังคมของนักเรียน กรณีห้องก่อนแต่ง เรียนหนังสือ ไม่จบทำให้อนาคตของเยาวชนแย่ลง ซึ่งคนเหล่านั้นล้วนเป็นอนาคตของชาติทั้งสิ้น หลักธรรมที่ควร นำมาส่งเสริมหรือใช้เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางสังคมด้านการศึกษา คือ ไตรสิกขา 3 ได้แก่

- 1) ศีล คือข้อปฏิบัติตนขึ้นพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ใจให้สงบเรียบร้อย
- 2) สมาธิ คือ ความตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวไปตามกระแสของโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และไม่หลงเชื่อคำแนะนำชักชวนของผู้อื่นให้หลงผิดไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด
- 3) ปัญญา คือ ความฉลาด ความรอบรู้ ความเข้าใจชัดในสิ่งต่างๆ ผู้มีปัญญาย่อมรู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักบาปบุญคุณโทษ รู้จักเหตุผล คือ รู้จักสืบสวนจากผลไปหาเหตุ และจากเหตุไปหาผลซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมชาย เบ็ญจวรรณ (2555 : 86) พบว่า การจัดกิจกรรมของมหาวิทยาลัยเอกชน นั้น ในภาพรวมพบว่า มหาวิทยาลัยต่างๆ จัดให้มีกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษา โดยเน้น ความสอดคล้องตามหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษา มีการบูรณาการให้ผู้เรียนได้มีความรู้ มีคุณธรรม มีระเบียบวินัย ประหยัด มัธยัสถ์ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลาไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด มีจิตสำนึก ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ และสามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีศักยภาพในการประกอบอาชีพหลังจบการศึกษา มุ่งเน้น ให้ผู้เรียนมีทักษะการดำเนินชีวิตที่ดี สามารถจัดการกับชีวิตตนเอง ชุมชน และสังคมของตนได้อย่างดี มีความสุขตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยการปกครองระบบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ส่วนรูปแบบของการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต นักศึกษานั้น สารสำคัญคือ กระบวนการจัดกิจกรรม การจัดการเงื่อนไขความสำเร็จและตัวชี้วัดตาม กรอบการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษา รวม 6 ด้าน คือ ด้านคุณธรรมและจริยธรรมด้านอาหาร โภชนาการและสุขอนามัย ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านสังคม เศรษฐกิจและครอบครัว และด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุทธิชัย ชิดโคกสูง (2552 : 165) พบว่า การปฏิบัติธรรม ธรรมฐานที่ดีนั้นต้องประกอบด้วยปัจจัยในการปฏิบัติ 4 ประการคือ 1. บุคคล สบายใจ การปฏิบัติ ธรรมแต่ละสำนักต้องมีอาจารย์ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อมีอาจารย์ผู้ให้กรรมฐานดี มีผู้ปฏิบัติ

ธรรมที่เข้ามาร่วมปฏิบัติธรรม มีผู้สนับสนุนการ ปฏิบัติธรรมอย่างยิ่งแล้ว การปฏิบัติธรรมย่อมสำเร็จด้วยดี 2. อาวาสสัปปายะ สถานที่ที่เป็นสิ่งที่สำคัญในการปฏิบัติธรรม เพราะถ้าสถานที่ที่มีความพร้อมทั้งทางด้าน เสนาสนะดี ด้านห้องน้ำ โรงอาหาร สถานที่พัก ถ้ามีความพร้อมการปฏิบัติย่อมดำเนินไปด้วยดี 3. อาหารสัปปายะอาหารเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมเมื่อผู้ปฏิบัติธรรมมีอาหารสำหรับเสริมสร้างร่างกายที่มีคุณภาพ และพอเพียงย่อมส่งผลต่อการปฏิบัติ ธรรมดีและสุดท้าย 4. ธรรมะสัปปายะต้องมีหลักธรรมในการปฏิบัติ ถ้ามีอาจารย์ สถานที่ อาหารแล้วต้องมีหลักธรรมในการปฏิบัติเพื่อสร้างแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้องหลัก

3.3 การประเมินผล

3.3.1 บุคลากร (วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม) ด้านวิทยากร สำนักปฏิบัติธรรมทุกแห่ง มีการประเมินผลการปฏิบัติงานของวิทยากร ก่อนการอบรม ระหว่างการอบรมและหลังการอบรมในด้านต่างๆ ได้แก่ การวางตัวของวิทยากร ความรู้ความสามารถ เทคนิควิธีการอบรม ผู้เข้ารับการอบรม ควรประเมินผลเยาวชนก่อนการอบรม ระหว่างการอบรม และหลังการอบรม โดยประเมินผลจากเอกสารต่างๆ เช่น แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการอบรม การเขียนสัญญาใจทำคุณงามความดี การพูดบรรยายความรู้สึกลงใจต่อการอบรม และการประเมินจากสายตา คือ พฤติกรรมก่อนและหลังการอบรม เช่น มีสัมมาคารวะอ่อนน้อมถ่อมตนมากขึ้น การกราบไหว้ที่ถูกต้อง เป็นต้นผู้สนับสนุนการอบรม ได้แก่ ผู้บริหาร คณะครูอาจารย์ และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ให้การสนับสนุนโครงการทั้งงบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ สำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ ควรมีการประเมินผลหลังสิ้นสุดโครงการอบรมทุกครั้ง พบปัญหาการให้ความร่วมมือน้อย ค่ายคุณธรรมต้องมีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้สนับสนุนการอบรม โดยทำให้เขาไว้วางใจ เชื่อใจ และเขาจะช่วยค่ายคุณธรรมของเราเอง

ผู้วิจัยเห็นว่า พระวิทยากรที่มาทำหน้าที่ในการอบรม ซึ่งแต่ละรูปมีความหลากหลายแตกต่างกันแต่ละบุคคล เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่มีความเหมาะสมในการแสดงออกหรือการถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนเนื้อหาสาระในการดำเนินกิจกรรม ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานจะต้องมีการประเมินผลในการดำเนินกิจกรรมในด้านต่าง ๆ เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระปลัดธรรมรัตน์ ศรีวิราช (2552 : 124-130) พบว่าสภาพปัญหาการดำเนินการศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ที่สำคัญ คือ ใช้งบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ อาคารสถานที่ห้องเรียนส่วนใหญ่ คับแคบ วัสดุอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอ บุคลากรขาดโอกาสในการได้รับการพัฒนาการพัฒนาทักษะการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรม โดยภาพรวมขาดประสิทธิภาพและผู้ปกครองไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ส่วนแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนด้านคุณธรรมในศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด พบว่า ควรพัฒนาบุคลากรให้มีทักษะการสอน และเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ขอสนับสนุนเงินอุดหนุนพัฒนาดูแลอาคารสถานที่ให้สะอาดเป็นระเบียบ มีพื้นที่ให้เด็กเล่นจัดสวัสดิการครูเพิ่มและบริหารจัดการต่อเนื่อง

3.3.2 งบประมาณ (งบประมาณที่ใช้จ่ายในโครงการ) การประเมินผล ด้านงบประมาณ สำนักปฏิบัติธรรมทุกแห่ง หลังจากการอบรมสิ้นสุดแต่ละครั้ง ควรมีการชี้แจงสรุปบัญชีรายรับ-รายจ่ายต่อที่ประชุมให้ได้รับทราบถึงความเป็นมาและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในโครงการเพื่อความโปร่งใสในการบริหารจัดการ สามารถตรวจสอบได้

ผู้วิจัยเห็นว่า การจัดโครงการแต่ละครั้ง ในส่วนของงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงาน ผู้ที่มีส่วนในการรับผิดชอบ ต้องทำบัญชีค่าใช้จ่าย และยอดที่เหลือจากการใช้ในโครงการทุกครั้ง เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการทำงาน และได้วางแผนในการใช้งบประมาณในครั้งต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระณัฐวุฒิ พื่อทอ (2552 : 84) พบว่า ในการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา คือ ขาดแคลนงบประมาณสนับสนุนในกิจกรรม บางครั้งการจัดกิจกรรมไม่ตรงกับวันหยุด พระสงฆ์บางรูปต้องรับภาระหน้าที่มากเกินไป และพระสงฆ์บางรูปให้ความร่วมมือน้อยมาก ควรมีการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาไว้ล่วงหน้า และปัญหาด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมภายในสถานศึกษาและภายนอกสถานศึกษา คือ การขาดแคลนบุคลากรสงฆ์ ควรมีการเพิ่มจำนวนพระสงฆ์ให้มีส่วนร่วมมากกว่านี้ ควรมีการเตรียมเนื้อหาที่เหมาะสมแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

3.3.3 วัสดุอุปกรณ์ (สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ) หลังจากโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมเสร็จสิ้นแล้ว ทีมงานพระวิทยากรควรมีการประเมินผลด้านวัสดุอุปกรณ์ในแต่ละอย่าง ดังนี้ ด้านสถานที่ ได้แก่ ศาลาการอบรม โรงครัว ห้องสุขา-ห้องน้ำ สถานที่เดินจงกรม ส่วนวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ เครื่องเสียงพร้อมไมโครโฟน เครื่องฉายโปรเจคเตอร์พร้อมจอเอกสารการอบรม สื่อวีดิทัศน์ต่าง ๆ หนังสือสวดมนต์เข้าเย็น ป้ายโครงการอบรม ภาชนะใส่อาหาร น้ำดื่ม เป็นต้น การประเมินผลว่า สถานที่และอุปกรณ์มีสิ่งใดบ้างที่ชำรุดเสียหายหรือไม่พร้อมต่อการใช้งาน ครั้งต่อไปให้รับดำเนินการแก้ไขทันที

ผู้วิจัยเห็นว่า หลักจากที่จบโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแต่ละครั้ง พระวิทยากรต้องมีการประเมินตรวจสอบวัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนอาคารสถานที่ ที่ใช้ในการดำเนินงานทุกครั้ง เพื่อสรุปผลในการดำเนินงาน และเตรียมความพร้อมในการวางแผนในการดำเนินงานครั้งต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระรุ่งโรจน์ ชยานนโท (เทวินบุรานุวงศ์) (2555 : 145) พบว่า ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านอาคารสถานที่ ด้านวิทยากร และด้านการบริหารจัดการพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา ปัญหาและอุปสรรคพบได้ดังนี้ คือ ด้านอาคารสถานที่ ได้แก่ ที่พักและห้องน้ำไม่เพียงพอ ด้านวิทยากร ได้แก่ วิทยากรมีน้อยเกินไป ไม่เพียงพอ ในด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการปฏิบัติธรรม การดูแลผู้ร่วมปฏิบัติธรรมไม่ทั่วถึง

3.3.4 การจัดการ (หลักสูตร, กิจกรรม, การประเมินโครงการ) หลักสูตรที่เหมาะสมแก่เยาวชน คือ หลักสูตร ศีล 5 และระยะเวลาการอบรมที่เหมาะสม คือ 3 วัน 2 คืน กิจกรรมการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในรูปแบบค่ายคุณธรรมที่มีการฝึกอบรมในด้านภavana ทั้ง 4 คือ ทางกาย เน้นการกิน อยู่ ดู ฟังเป็นด้านศีล เน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคม ด้านจิต เน้นการฝึกอบรมจิตให้เจริญงอกงามและมีความสุข ด้านปัญญา ฝึกปัญญารู้เท่าทันโลกและชีวิตตามความเป็นจริง และมีปรัชญาการอยู่ค่ายพุทธบุตรประกอบด้วย 7 ประการด้วยกัน คือ อดทน ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญู ใญ่บุญ ห่วงไกลอบายมุข

ผู้วิจัยเห็นว่า การจัดค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชนในปัจจุบัน หลักสูตรที่เหมาะสมที่สุด คือ หลักสูตร ศิล 5 ระยะเวลา 3 วัน 2 คืน โดยมีกิจกรรมเน้น ด้านกาย บุคคล จิต และปัญญา อันเนื่องมาจากเป็นหลักสูตร กิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย ผู้ที่เข้ามารับการอบรม และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมซึ่งสอดคล้อง กับงานวิจัยของสุวรรณ มีทองคำ และคนอื่นๆ (2550 : 167-170) พบว่า เทคนิคการจัด พฤติกรรมตามหลักจิตวิทยา ด้วยการเสริมแรงทางสังคมและให้รางวัลเป็นสิ่งของการวางเงื่อนไข เป็นกลุ่ม การให้ข้อมูลป้อนกลับควบคู่กับการเสริมแรงทางสังคม และการเสริมแรงด้วยเบี้ยอรรถกร ส่งผลทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมไม่รับผิดชอบในการเรียนค่อย ๆ ลดลงและไม่มีพฤติกรรมเป้าหมาย เหลืออยู่เลย ส่วนครูใช้เทคนิคการใช้สัญญาเงื่อนไขการเสริมแรงทางสังคมและให้รางวัลเป็นสิ่งของ กับนักเรียน แล้วทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมผิดระเบียบวินัยลดลงและหมดไป และครูนักวิจัยใช้เทคนิค การเสริมแรงทางสังคมและการให้รางวัลเป็นสิ่งของกับนักเรียน แล้วนักเรียนมีพฤติกรรมก่อวินัย ชั้นเรียนมีแนวโน้มลดลง และครูใช้เทคนิคการเสริมแรงด้วยเบี้ยอรรถกร เทคนิคกระบวนการ ดี อาร์ ไอ และการเสริมแรงทางสังคม พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมก่อวินัยชั้นเรียนลดลงประมาณร้อยละ 50 และ การใช้เทคนิคกระบวนการ ดี อาร์ ไอ การเสริมแรงทางสังคม และการควบคุมตัวเอง ทุกวิธีดังกล่าวทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมก้าวร้าวทั้งจำนวนครั้งและความรุนแรงลดลงและไม่มีพฤติกรรม เป้าหมายเหลืออยู่เลย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวงศ์สถิตย์ วิสุภี (2553) พบว่า ด้านบุคลากร ผู้บริหารฯ ควรมีวิสัยทัศน์คิดกว้าง มองไกล มีความฉลาด ความขยัน ความสุจริต และมนุษย สัมพันธ์ ส่วนพระวิทยากรต้องเป็นวิทยากรมืออาชีพ ด้านงบประมาณค่าใช้จ่าย การเก็บค่าใช้จ่าย ต่างๆ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป การบริหารด้านการเงิน คือทำงาน อย่างเป็นระบบ มีคณะกรรมการและขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ควรเป็นสถานที่ที่มีความปลอดภัยสะอาด สงบ ร่มรื่นเอื้อต่อการอบรม ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการอบรม ควรเป็นสิ่งที่สร้างความสนใจตรงต่อความต้องการและทันสมัย ด้านวิธีดำเนินการ ได้แก่การวิเคราะห์ หลักสูตร ควรวิเคราะห์ให้มีความเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะและความต้องการของผู้เข้าอบรม การพัฒนาหลักสูตร ควรมีการนำศาสตร์ต่างๆ มาบูรณาการพัฒนาหลักสูตร การดำเนินการอบรม ควรดำเนินการอบรมมีการสาธิต แนะนำให้ทำ นำให้ดู อยู่ให้เห็น เช่นให้ทดลอง การประเมินผล ควรประเมินจากการสังเกตเอกสาร และการกล่าวความรู้สึกในใจ ด้านการตลาด ควรมีการบริการ อย่างเป็นกันเอง และประชาสัมพันธ์ค่ายลงในเว็บไซต์ และด้านนวัตกรรมทางด้านเทคโนโลยี ควรมีการผลิตสื่อที่ทันสมัยสร้างความสนใจ ประยุกต์สื่อให้เหมาะสมกับวัยวุฒิภาวะ และการนำสื่อมาใช้ ควรตรวจสอบวิเคราะห์สื่อก่อนนำมาใช้สอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บรรจง โสดาดี และคณะ (2554 : 126) พบว่า ในด้านการบริหารจัดการ ที่ใช้รูปแบบบริหารโดยคนเดียวคือเจ้าสำนักปฏิบัติ ทำให้มีความคล่องตัว จัดการกับปัญหาต่าง ๆ ได้ทันท่วงที แต่สิ่งที่ทุกสำนักเป็นปัญหาอยู่ คือขาด การประเมินผลการดำเนินงาน ดังนั้น หากจะให้มีความมั่นคงเข้มแข็ง จึงควรมีจะมีการประเมินผล งานในแต่ละปีเพื่อนำไปประเมินพัฒนา ในด้านรูปแบบปฏิบัติ/วิธีฝึกปฏิบัติของสำนักปฏิบัติในเขต การปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 มีความหลากหลายเป็นทางเลือกให้กับชุมชน แต่การไม่มีหลักสูตร กลาง และขาดแนวการประเมินประสิทธิภาพการฝึกปฏิบัติ ทำให้บางแห่งไม่อยู่บนพื้นฐานของหลัก พระธรรมวินัย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ผลการวิจัย พบว่า ประวัติความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ ซึ่งจะทำให้หน่วยงานต่างๆ เช่น วัด โรงเรียน สามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการจัดโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

1.2 ผลการวิจัย พบว่า สภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้ จะเป็นประโยชน์ต่อการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น รู้ปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหา ซึ่งจะทำให้หน่วยงานต่างๆ เช่น วัด โรงเรียน องค์กรบริหารส่วนตำบล สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอ สามารถนำไปเป็นองค์ความรู้พื้นฐานในการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมได้

1.3 ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ หน่วยงานที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ วัด สำนักปฏิบัติธรรม ศูนย์อบรมเยาวชน โรงเรียน สามารถนำความรู้ไปเป็นข้อเสนอในการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมให้กับเยาวชน และประชาชนทั่วไปได้อย่างเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยทัศนคติและความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการดำเนินงานค่ายคุณธรรมสำหรับเยาวชนในภาคอีสานใต้

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการมีส่วนร่วมของครู ผู้ปกครอง และคนในชุมชนในการดำเนินงานค่ายคุณธรรมสำหรับเยาวชนในภาคอีสานใต้

2.3 ควรมีการศึกษาถึงการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของพระวิทยากรในโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในภาคอีสานใต้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กนกรัตน์ ตั้งสุขเกษมสันต์. การผลิตหนังสือนิทานพื้นบ้าน เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กด้อยโอกาสจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- กรมการศาสนา. การพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประชาชน ประจำปี 2550 นำมิติศาสนาสู่วิถีชีวิตที่มั่นคงเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2551.
- _____. คู่มือการบริหารจัดการวัดฉบับย่อ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2542.
- กรีช อัมโภชน. เอกสารประกอบการบรรยายในการฝึกอบรมหลักสูตรการบริหารงานฝึกอบรม. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2540.
- กอบภณ แสงสมบัติ. วัฒนธรรมองค์กร : รูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนดีประจำตำบล ภาคอีสาน. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.
- กำจัด จันทวงษ์โส. การพัฒนาการบ่มเพาะคุณธรรมแก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตกรุงเทพมหานครและปริมาณพลเพื่อเสริมสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุข. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.
- กิตติ แสงศิริวุฒิ. การมีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหาเฝ้าระวังชุมชนใน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. นครปฐม : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, 2546.
- กุลธน ธนาพงศธร. ประโยชน์และบริการ. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2530.
- โกวิท วรพิพัฒน์. “การจัดการศึกษาตามแนวการศึกษาตลอดชีวิตในประเทศไทย,” การศึกษาแห่งชาติ. 24(3) : 11-20, 2533.
- โกศล มีคุณ. “การประเมินคุณภาพของเครื่องมือแนะนำ,” ใน เอกสารประมวลสารคดีวิชาการพัฒนาเครื่องมือและกิจกรรมการแนะแนว หน่วยที่ 14. หน้า 250-355. นนทบุรี : สาขาวิชาการศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545.
- คงศักดิ์ สันติพฤกษวงศ์. สถิติสำหรับเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์, 2551.
- คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชา. คู่มือการฝึกปฏิบัติประสบการณ์วิชาชีพการแพทย์แผนไทย. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2553.
- งามพิศ สัตย์สงวน. การวิจัยทางมานุษยวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- จรรยา สุวรรณทัต. พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม 1 : พื้นฐานความเข้าใจทางจิตวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2521.
- จักรพันธุ์ จันทร์เจริญ. การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาโรงเรียนเทคโนโลยีบริหารธุรกิจรักไทย อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.

- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545.
- ชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์. การวิจัยและพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยประชาชนในระดับพื้นที่. นครปฐม : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545.
- ญาณภัทร ยอดแก้ว. การพัฒนาโครงการปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญ: กรณีศึกษาวัดเอกอำเภอกะสั่น จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.
- ฐิติรัตน์ วิเชียรรัตน์. รูปแบบการพัฒนาจรรยาบรรณครูในสถานศึกษา. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. ธุรกิจชุมชน เส้นทางที่เป็นไปได้. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2542.
- ณัฐรา แก่นจันทร์. การศึกษาการเปลี่ยนพฤติกรรมวัยรุ่นด้วยสมาธิกรณศึกษา วัดปากน้ำภาษีเจริญ. รายงานการวิจัย. นครปฐม : วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, 2551.
- ดวงกมล ทองคณารักษ์. รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับชาวต่างประเทศในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ พท.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจฉินัก. จริยธรรมของเยาวชนไทย. รายงานการวิจัยฉบับที่ 21. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2520.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. ครูกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน. อุบลราชธานี : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, 2542.
- ดิเรก ศรีสุขโข. โครงการและประเมินผลโครงการ. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ, 2540.
- ดิน ปรัชญพฤตย์. ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- ถวัลย์รัฐ วรเทพพิณพงษ์. การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ : ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพฯ : เสมาธรรม, 2540.
- ทรงคุณ จันทกร. การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในเรื่องทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน. 2549
- _____. การวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. พระพุทธศาสนากับสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สหายบล็อกและการพิมพ์, 2543.
- เทพ พงษ์พานิช. หลักการส่งเสริมการเกษตร. เชียงใหม่ : ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะธุรกิจการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้, 2527.
- ธงชัย สันติวงษ์. องค์การและการบริหาร. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2539.
- ธนพร อนุเคราะห์กุล. ศึกษาวิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธกรณีศึกษา โรงเรียนวัดราชบพิตร และโรงเรียนชินรสวิทยาลัย. สารนิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550.

- ธนาทิพย์ ลอแก้ว. แนวทางการปฏิบัติธรรมของศูนย์พระพุทธศาสนานานาชาติวัดพระธาตุโดย
สุเทพราชวรวิหาร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552.
- จิตพันธ์ บุญปก. การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธวิธี : ศึกษาผลสัมฤทธิ์โครงการฝึกอบรมคุณธรรม
ค่ายพุทธบุตร ของวัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอลองหลวง
จังหวัดปทุมธานี. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2552.
- ธีรรัตน์ ลีลาเลิศสุระกุล. การพัฒนารูปแบบการจัดการวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำอีสานเชิงธุรกิจ.
วิทยานิพนธ์ ปรัช. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.
- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. วิเคราะห์ปัญหาสำคัญในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.
- นภาพร พานิชชาติ. สำรวจพฤติกรรมของการเล่นเกมออนไลน์ของเด็กที่มีอายุ 10 ขวบขึ้นไป.
กรุงเทพฯ : กรุงเทพฯโพลล์, 2549.
- น้อย ศิริโชค. เทคนิคการฝึกอบรม. กรุงเทพฯ : พิมพ์ชนา, 2524.
- นิเทศ ดินณะกุล. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- นิยพรรณ วรรณศิริ. มนุษย์วิทยาและสังคมวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยา
และมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540.
- นิรนาท แสนสา. กระบวนการเข้าสู่การใช้ยาบ้าของนักเรียนวัยรุ่น. ดุษฎีนิพนธ์ กศ.ด.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2543.
- นิตา ชูโต. การวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : พรินโพร, 2551.
- บรรจง โสดาดี และคณะ. การศึกษาแนวทางการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครอง
คณะสงฆ์ภาค 11. กรุงเทพฯ : นิติธรรมการพิมพ์, 2554.
- บุญทัน ดอกไธสง. การจัดการองค์การ. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2537.
- บุญสม วราเอกศิริ. ส่งเสริมการเกษตร : หลักและวิธีการ. พิมพ์ครั้งที่ 3. เชียงใหม่ :
สถาบันเทคโนโลยีแม่โจ้, 2535.
- ปภาณี จิตวัฒนา. การพัฒนาเด็ก เยาวชน และสตรี. กรุงเทพฯ : ชุมชุมสหกรณ์การเกษตร
แห่งประเทศไทย, 2535.
- ปัญญา หิรัญรัมย์. ความรู้พื้นฐานการเกษตร. กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์, 2520.
- พระครูศรีสุตากร (อภิชาติ อภิญาโณ). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการปฏิบัติธรรมในวันเสาร์-
อาทิตย์ : กรณีศึกษาวัดกลางบางพระ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์
พธ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- พระณัฐภูมิ พือทอ. การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน
ในสถานศึกษาตำบลออนกลาง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552.
- พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, 2539.
- พระเทพเวที. การพัฒนาจริยธรรม. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2535.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง. พิมพ์ครั้งที่ 30. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, 2538.
- _____. ปฏิรูปการศึกษา พระพุทธศาสนาจะไปอยู่ไหน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2544.
- _____. พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์, 2546.
- _____. พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542.
- พระปลัดธรรมรัตน์ ศรีวิราช. การศึกษาสภาพและแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนด้านคุณธรรมจริยธรรมของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. วัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- พระมหาณัฐพงศ์ กองแก้ว. การประยุกต์ใช้หลักธรรมะของวัดในการบริการชุมชน ในจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- พระมหาทวีศักดิ์ นันทธัมโม. การศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมศึกษาและปฏิบัติธรรมวันอาทิตย์ของวัดท่าเรือ อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2553.
- พระมหาบุญนิธิ สุदारรณ์. การใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการบำบัดผู้ติดยาแบบวิถีพุทธจังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.
- พระมหาบุญมี โททำ. บทบาทพระต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน. วิทยานิพนธ์ ร.ม. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2551.
- พระมหาสมบุญ ธิติเมธี (พันเครือ). ศึกษาความรู้ ทักษะ และความคาดหวังในการจัดกิจกรรมค่ายคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3. วิทยานิพนธ์ พธ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.
- พระมหาสัญญา สัตถิวิโส. การฝึกอบรมพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการค่ายวัยใสใจสะอาดปรี๊ดป๊าดด้วยธรรม. วิทยานิพนธ์ พธ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2549.
- พระมหาสุทธิชัย ชิดโคสูง. การพัฒนาแบบการปฏิบัติธรรมกรรมฐานของวัดเพื่อความสงบสุขของสังคมในจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- พระริน อคคเตโช (เปิ้ล). การศึกษาการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนวัดปรินาวาส เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ พธ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- พระรุ่งโรจน์ ขยานนโท (เทวินบุรานวงศ์). กลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม : กรณีศึกษาสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ พธ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.

- พระไสว สี่ปัญหา. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม การเจริญสติ เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักศึกษาครุศาสตร์บัณฑิตหลักสูตร 5 ปี มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์ ค.ม. ลพบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, 2550.
- พิพากรณ์ รวีพลศาสนันท์. การจัดการองค์ความรู้เกี่ยวกับผักหวานป่าเพื่อพัฒนาการอนุรักษ์ และส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- พิสนุ พองศรี. การประเมินทางการศึกษา : แนวคิดสู่การปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : 2549.
- พิสิฏฐ เทพไกรวัล. รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม วัดพระธาตุศรีจอมทอง วรวิหาร สำนักปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ, 2554.
- พุทธทาสภิกขุ. ค่ายคุณธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ธรรมทานมูลนิธิ, 2543.
- _____. พจนานุกรมธรรมของท่านพุทธทาส. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2549.
- ไพบูลย์ ช่างเรียน. วัฒนธรรมการบริหาร. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2532.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. รายงานผลการดำเนินงาน 9 เดือน กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์. กรุงเทพฯ : กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์, 2550.
- ภัคประวีร์ บุญธรรมวีระณัฐ. การประเมินกิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรมโรงเรียนแม่ตืนวิทยา อำเภอสี จังหวัดลำพูน. การค้นคว้าแบบอิสระ ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554.
- มยุรี อนุมานราชชน. การบริหารโครงการ. เชียงใหม่ : ดาว, 2543.
- ยนต์ ชุ่มจิต. ความเป็นครู. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2546.
- เยาวดี รางชัยกุล. การประเมินโครงการ แนวคิดและแนวปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- เยาวรินทร์ ศรีชัยนันท์. วัฒนธรรมองค์กร : การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาเชิงจริยธรรม กรมสรรพากร กระทรวงการคลัง. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย มหาสารคาม, 2553.
- รวิวรรณ พยัคฆ์คุ้ม โพธิ์พลากร. รูปแบบการจัดการพื้นที่เขตทางพิเศษเพื่อส่งเสริมกิจกรรม ทางวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย มหาสารคาม, 2537.
- รัชพล ตรีทิพย์ภาดา. การประเมินโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรของวัดปัญญานันทาราม จังหวัดปทุมธานี. ภาคนิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2550.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น, 2556.
- ละออง มีเศรษฐี. ลำนาร่มเกล้าจิตรลดตา. กรุงเทพฯ : เลียงเชียงจงเจริญ, 2528.

- วศสณิถย์ วิสุภี. ค่ายคุณธรรมจริยธรรม : รูปแบบการจัดการที่เหมาะสมสำหรับเยาวชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 9. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.
- วริยา ชินวรรณ และคณะ. สมาธิในพระไตรปิฎก. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2543.
- วัลลภ ตั้งคณานุรักษ์. เด็กเร่ร่อน : ปัญหาและทางออก. กรุงเทพฯ : รายงานการวิจัย สถาบันพระปกเกล้า, 2540.
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. การประยุกต์ และการพัฒนา. กรุงเทพฯ : โฟร์เพช, 2549.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ : ธรรมสาร, 2541.
- ศิวะนิตย์ กุญชรทรัพย์. การพัฒนารูปแบบการจัดการศูนย์จรจัดเชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมการเลี้ยงดูสุนัขในเขตชุมชนเมืองจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.
- สมคิด บางโม. องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี, 2539.
- สมคิด พรหมจ้อย. เทคนิคการประเมินโครงการ. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2546.
- สมชาย เป๋ญจวรรณ. การพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษาในรูปแบบการจัดกิจกรรมในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.
- สมชาย ลำดวน. กิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมทางจิตใจ ที่วัดศรีสวัสดิ์ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. รายงานการวิจัย. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะ และวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- สมบุรณ์ สุขสำราญ. ไทย-ศาสนา. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2527.
- สมพงศ์ เกษมสิน. การบริหาร. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2523.
- สมพร เทพสิทธิ. จิตสำนึกต่อชาวพุทธต่อพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมพร เทพสิทธิ, 2540.
- สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์. มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2548.
- _____. รวมบทความทางการประเมินโครงการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- สมหวัง พินยานุวัฒน์. รวมบทความทางการประเมินโครงการ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- สมาน อัสวภูมิ. การพัฒนาแบบการบริหารการประถมศึกษาในระดับจังหวัด. วิทยานิพนธ์ ค.ด. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- สมเกียรติ ธรรมดา. การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมศีลธรรม จริยธรรมสำหรับนักเรียนสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงรายแห่งที่ 1 วัดพระธาตุผาเงา. วิทยานิพนธ์ ค.ม. เชียงราย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 2555.
- สนธิ สมักรการ. ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย : วิเคราะห์เชิงสังคม-มนุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2539.

- สวัสด์ สุคนธรักษ์. “โมเดลการวิจัย กรณีตัวอย่างทางการบริหาร,” พัฒนาบริหารศาสตร์. 17 : 206, 2520.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- สัมพันธ์ ภูไพบูลย์. องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : พัทธอักษร, 2542.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. ชุดฝึกอบรมหลักสูตร การจัดฝึกอบรมคุณธรรม 2 คืน 3 วัน “ค่ายพุทธบุตร-ค่ายพุทธธรรม. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดีการพิมพ์, 2553.
- สิน พันธุ์พินิจ. เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : วิทยพัฒน์, 2553.
- สิริพันธุ์ อมรพันธุ์ดีกุล. ศักยภาพการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนของเยาวชน : กรณีศึกษา กลุ่มเยาวชนฮักแม่จริม อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- สุนันทวิทย์ พลอยขาว และคณะ. การปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมในเด็กและเยาวชนของชาติ. กรุงเทพฯ : สถาบันจิตวิทยาความมั่นคง สถาบันวิชาการป้องกันประเทศกองบัญชาการสูงสุด, 2550.
- สุนันทา เลานันท์. การสร้างทีมงาน. กรุงเทพฯ : ดี.ดี.บุ๊คส์โตร, 2540.
- สุภางค์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- สุรพล จันทราปัติย์. หลักการและวิธีการจัดฝึกอบรมวิชาชีพ : เอกสารประกอบการฝึกอบรม หลักสูตรการบริหารงานส่งเสริมและพัฒนาชนบท (เล่ม 1). กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.
- สุรพันธ์ สุวรรณศรี. การสร้างความสงบในสังคม : กรณีศึกษาแนวทางบูรณาการกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาในภาคอีสาน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- สุวรรณ มีทองคำ และคณะ. ผลการใช้เทคนิคการจัดพฤติกรรมตามหลักจิตวิทยากับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียน. รายงานการวิจัย. ลพบุรี : สำนักผู้ตรวจราชการประจำตวจราชการที่ 3 อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี, 2550.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. สูตรสำเร็จแห่งชีวิต. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2533.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. ประวัติพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์บุ๊คส์, 2544.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2535.
- เสนาะ ดิยาวี และคณะ. การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- เสรี ชัดเข้ม. แบบจำลอง. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา, 2538.
- เสรี พงศ์พิศ. ปัญหาและอุปสรรคยุทธศาสตร์ชุมชนพึ่งพาตนเอง. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2542.

- อนงค์ลักษณ์ คะเนแน่น. แนวทางที่เหมาะสมของพระภิกษุในการเผยแพร่ธรรมะสำหรับเด็กและเยาวชนในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.
- อเนก นาคะบุตร. ข่าวสารข้อมูลกับความยั่งยืนของการพัฒนาในคนกับดิน น้ำ ป่า จุดเปลี่ยนแห่งความคิด. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2536.
- อภิญา กังสนารักษ์. รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในองค์กรที่มีประสิทธิผลระดับคณะของสถาบันอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- อภิสิริภพ สenna. แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม โดยใช้วิถีพุทธสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.
- อรุณรัตน์ แสงกล้า. แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบำบัดผู้ติดยาเสพติดแบบพื้นบ้าน : กรณีศึกษาศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนอำเภอหนองน้ำพอง. วิทยานิพนธ์ พย.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2553.
- อัมพร ศุภชาติวงศ์. การฝึกอบรม. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน, 2542.
- อาวุธ เจริญนนทสิทธิ์. ตัวแบบการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมต่อปัญหา พฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นไทย. วิทยานิพนธ์ ป.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2554.
- อุทัย บุญประเสริฐ. “ตัวแบบ หุ่นจำลอง แบบจำลองหรือโมเดล,” ครุศาสตร์. 3(31) : 31, 2516.
- อุทัย สติมัน. การพัฒนาแบบการจัดการความรู้สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ ค.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.
- อุทุมพร จามรมาน. การประกันคุณภาพระดับอุดมศึกษาตามเกณฑ์ของทบวงมหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- Burgette, John Edward. “Transformational Leadership and Moral Development : A Study of College Students as Future Leaders,” Dissertation Abstracts International. 12(45) : 145 ; May, 2007.
- Flippo, Edwin B. Management a Behavioral Approach. Boston, Mass : Allyn and Bacon, 1966.
- Fry, Blake Edward. “The Interrelationship Between Co-curricular Student Leadership Experiences and Moral Development,” Dissertation Abstracts International. 12(25) : 152 ; May, 2008.
- Hazzard, A. “Child Sexual Abuse Prevention and One-year Follow up,” Child Abuse Neglect. 15(5) : 123-136 ; March, 1991.
- Hartz, Richard J. An Evaluation of the Training Program Advancing Youth Development : A Curriculum for Youth Workers. M.S., State University of New York Institute of Technology. 2005.
<<http://proquest.umi.com/pqdwweb?did>> 2015.

- Hughes, Christopher. "A Relationship Among Public School Leadership, Ethics, and Student Achievement," Dissertation Abstracts International. 69(11) : 118, 2008
- Johnson, H. Thomas. Clergy and Secular Counselors : The Education Effect and Moral Reasoning Development. 2008.
<<http://proquest.umi.com/pqdweb?did>> 2015.
- Kaplan, Ulas. "Cognitive and Emotional Dynamics in Moral Motivation and Development," Dissertation Abstracts International. 68(10) : unpagued, 2007.
- Liese, J' Lein. "Using Community Youth Development for Positive Intervention with Youth Offenders," Dissertation Abstracts International. 67(09) : 239, 2006.
- London, M. Achiering. Performance Excellence in University Adminstration : A Team Approach to Organizational Change and Employee Development. Westport, Connectient : Praeger, 1995.
- Nixon, M. Encouraging Learning : Towards a Theory of the Learning School. Buckingham : Open University Press, 1996.
- Thomas, E. Lowell. "Leadership for the New Millennium : Global Awareness and Leadership in our Youth," Masters Abstracts International. 47(02) : 136, 2008.
- Turiel, Eliot and others. Tariel E. ct all, Judging Social Lssues : Diffculties, Inconssistencies, and Consistencies. Boston : Allyn and Bacon, 1889.
- Zwanziger Elsinger, Summer E. "The Impact of Business Ethics Courses on Student Moral Development : A Mixed Methods Study at Three Iowa Christian Colleges," Dissertation Abstracts International. 69(12) : 139, 2009.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสำรวจภาคสนาม (Basic Survey)
รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน
เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้

วัด.....ชุมชน.....ตำบล.....
 อำเภอ.....จังหวัด.....วัน/เดือน/ปี ที่สำรวจ.....

คำชี้แจง

แบบสำรวจภาคสนามนี้ จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลประวัติความเป็นมาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปและข้อมูลเบื้องต้น

1.1 ประวัติความเป็นมาของวัด ประวัติของการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม

.....

.....

.....

1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

.....

.....

.....

1.3 อาณาเขตของชุมชน

ทิศเหนือ.....

ทิศใต้.....

ทิศตะวันออก.....

ทิศตะวันตก.....

1.4 เส้นทางคมนาคม/แผนที่/แผนผังวัด

.....

.....

.....

**1.5 มีจำนวนพระ.....รูป สามเณร.....รูป แม่ชี.....คน บุคลากรที่อาศัยอยู่
 ภายในวัด.....คน**

1.6 สภาพสังคม

.....

.....

ตอนที่ 2 ลักษณะของสถานที่ปฏิบัติธรรม

2.1 ที่ตั้งของวัด

ทิศเหนือ.....

ทิศใต้.....

ทิศตะวันออก.....

ทิศตะวันตก.....

2.2 จำนวนพื้นที่ในวัด.....ไร่.....ตารางวา

1) สถานที่ใช้ในการอบรม

.....

.....

2) อาคารที่พัก

.....

.....

3) ห้องน้ำ - ห้องสุขา

.....

.....

4) โรงอาหาร

.....

.....

แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม
(Participant Observation)
รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน
เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้

คำชี้แจง :

1. แบบสังเกตนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้
2. ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) โดยการเข้าไปในพื้นที่การวิจัย โดยการสังเกตและเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนว่ามีรายละเอียดและขั้นตอนอย่างไร จากนั้นบันทึกลงในแบบบันทึกการสังเกต

ตอนที่ 1 กิจกรรมโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน

1. ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต
 - 1.1 ด้านบุคลากร
 - 1.2 ด้านวัสดุอุปกรณ์ คือ สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ.....
 - 1.3 ด้านวิธีการ คือ หลักสูตร กิจกรรม, และการประเมินโครงการ.....
2. บันทึกรายละเอียด
3. สรุปข้อสังเกต

สังเกตวันที่.....เดือน..... พ.ศ..... เวลา.....
สถานที่..... ผู้สังเกต.....

แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview)

รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน

เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้

(ชุดที่ 1 สัมภาษณ์ผู้รู้)

คำชี้แจง :

1. แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและข้อเสนอแนะของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้
2. ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แก่ผู้รู้ (Key Information) ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด, สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ผู้นำชุมชน
3. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างประกอบด้วยประเด็นสัมภาษณ์ 3 ตอนดังนี้
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้
ตอนที่ 3 รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของการสัมภาษณ์

1. ผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ.....สกุล.....
ที่อยู่ เลขที่.....ถนน.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....
อาชีพ.....เบอร์โทร.....
2. สัมภาษณ์เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.
เวลา.....ถึง.....รวมเวลา.....ชั่วโมง
สถานที่สัมภาษณ์.....
อุปกรณ์การสัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้

2.1 ด้านบุคลากร คือ วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม

- 1) ผู้บริหารโครงการ
- 2) พระวิทยากร ความรู้ การวางตัว ทักษะ ความพร้อม
- 3) เครือข่ายบุคลากรด้านวิทยากร
- 4) ผู้เข้าอบรม

2.2 ด้านงบประมาณ คือ งบประมาณในการดำเนินโครงการ

- 1) กองทุนสนับสนุน
- 2) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ค่าบำรุงสถานที่ ค่าพระวิทยากร.....
- 3) การบริหารจัดการด้านการเงิน หน้าที่ผู้รับผิดชอบด้านการเงิน

2.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ คือ สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ

- 1) สถานที่ใช้ในการอบรม.....
- 2) สื่อที่นำมาใช้ในการอบรม.....
- 3) วัสดุอุปกรณ์อื่นๆ.....

2.4 ด้านวิธีการ คือ หลักสูตร กิจกรรม, และการประเมินโครงการ

- 1) หลักสูตร.....
- 2) กิจกรรม.....
- 3) การประเมิน.....

2.5 การประชาสัมพันธ์

ตอนที่ 3 รูปแบบการจัดการที่เหมาะสมสำหรับเยาวชน ท่านมีความคิดเห็นเป็นอย่างไรในประเด็นดังนี้

1. เรื่องคนหรือบุคลากร ควรจะมีกิจกรรมอะไรบ้าง.....
2. เรื่องเงิน ควรจะมีการจัดการอย่างไรบ้าง.....
3. เรื่องวัสดุอุปกรณ์ ควรจะเป็นอย่างไร.....
4. เรื่องวิธีการดำเนินงาน ควรจะเป็นอย่างไร

- 1) หลักสูตร.....
- 2) กิจกรรม.....
- 3) การประเมิน.....

5. เรื่องนวัตกรรมทางด้านเทคโนโลยี ควรจะเป็นอย่างไร.....

6. ท่านมีข้อเสนอแนะอะไรบ้างต่อโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน.....

1.1 การวางแผน

- 1.1.1 ด้านบุคลากร คือ วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม
- 1.1.2 ด้านงบประมาณ คือ งบประมาณในการดำเนินโครงการ
- 1.1.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ คือ สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ
- 1.1.4 ด้านวิธีการ คือ หลักสูตร กิจกรรม, และการประเมินโครงการ
- 1.1.5 การประชาสัมพันธ์

1.2 การปฏิบัติ

- 1.2.1 ด้านบุคลากร คือ วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม
- 1.2.2 ด้านงบประมาณ คือ งบประมาณในการดำเนินโครงการ
- 1.2.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ คือ สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ
- 1.2.4 ด้านวิธีการ คือ หลักสูตร กิจกรรม, และการประเมินโครงการ
- 1.2.5 การประชาสัมพันธ์

1.3 การประเมินผล

- 1.3.1 ด้านบุคลากร คือ วิทยากร, ผู้เข้ารับการอบรม, ผู้สนับสนุนการอบรม
- 1.3.2 ด้านงบประมาณ คือ งบประมาณในการดำเนินโครงการ
- 1.3.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ คือ สถานที่, วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ
- 1.3.4 ด้านวิธีการ คือ หลักสูตร กิจกรรม, และการประเมินโครงการ

แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview)

รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน

เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้

(ชุดที่ 2 สัมภาษณ์ผู้รู้)

คำชี้แจง :

1. แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและข้อเสนอแนะของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้
2. ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แก่ผู้รู้ (Key Information) เจ้าอาวาส, กรรมการวัด
3. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างประกอบด้วยประเด็นสัมภาษณ์ 3 ตอนดังนี้
 - ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
 - ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านประวัติความเป็นมาของโครงการ
 - ตอนที่ 3 สภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของการสัมภาษณ์

1. ผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ.....สกุล.....
 ที่อยู่ เลขที่.....ถนน.....ตำบล.....
 อำเภอ.....จังหวัด.....
 อาชีพ.....เบอร์โทร.....
2. สัมภาษณ์เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.
 เวลา.....ถึง.....รวมเวลา.....ชั่วโมง
 สถานที่สัมภาษณ์.....
 อุปกรณ์การสัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 ประวัติความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน

1. ประวัติความเป็นมาของวัดเป็นอย่างไร.....
2. ประวัติความเป็นมาของโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนมีอย่างไร.....
3. บุคคลใดเป็นผู้ก่อตั้งวัดและรูปปัจจุบันคือใคร.....
4. บุคคลใดเป็นผู้ก่อตั้งโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนและรูปปัจจุบันคือใคร.....
5. เพราะเหตุใดท่านจึงก่อตั้งโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนแห่งนี้ขึ้นมา.....

ตอนที่ 3 สภาพปัจจุบัน และปัญหา และรูปแบบการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน

1. ท่านมีรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเป็นอย่างไร ในประเด็นดังนี้

- 1.1 เรื่องคนหรือบุคลากร
 - 1.1.1 ผู้บริหารโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนมีการจัดการอย่างไร.....
 - 1.1.2 พระวิทยากร แบ่งงานรับผิดชอบกันอย่างไร.....
 - 1.1.3 พระวิทยากร ความรู้ การวางตัว ทักษะ ความพร้อม.....
 - 1.1.4 เครือข่ายบุคลากรด้านวิทยากร.....
- 1.2 เรื่องเงิน
 - 1.2.1 โครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนของท่าน มีหน่วยงานใดบ้างที่เข้ามาสนับสนุน.....
 - 1.2.2 โครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนมีการจัดการเรื่องเงินอย่างไร ในเรื่องปัจจัยถวายพระวิทยากร ค่าบำรุงสถานที่ และค่าใช้จ่ายอื่นๆ.....
 - 1.2.3 การจัดการเรื่องเงินประสบปัญหาหรืออุปสรรคอะไรบ้างและท่านได้ดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร.....
- 1.3 เรื่องวัสดุอุปกรณ์
 - 1.3.1 สถานที่ในการอบรมเป็นอย่างไร และประสบปัญหาหรืออุปสรรคอะไรบ้าง และท่านได้ดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร.....
 - 1.3.2 วัสดุอุปกรณ์ในการอบรมมีอะไรบ้าง.....
 - 1.3.3 มีหน่วยงานใดบ้างที่ให้การสนับสนุนเรื่องวัสดุอุปกรณ์.....
- 1.4 เรื่องวิธีการ
 - 1.4.1 หลักสูตร.....
 - 1.4.2 ตารางการอบรม.....
 - 1.4.3 กิจกรรม.....
 - 1.4.4 การประเมิน.....
- 1.5 นวัตกรรมทางด้านเทคโนโลยี.....
 - 1.5.1 นวัตกรรมทางด้านเทคโนโลยีประสบปัญหาอะไรบ้าง และท่านมีการแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร.....
 - 1.5.2 ทางวัดมีการผลิตสื่อการสอนอะไรบ้าง.....
 - 1.5.3 ทางวัดมีการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในกิจกรรมปฏิบัติธรรมทางด้านใดบ้าง.....
2. ท่านมีข้อเสนอแนะอะไรบ้าง.....

(ลงชื่อ) ผู้สัมภาษณ์

(.....)

(ลงชื่อ) ผู้ช่วยสัมภาษณ์

(.....)

วันที่ /...../

แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview)

รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน

เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้

(ชุดที่ 3 สัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติ)

คำชี้แจง :

1. แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและข้อเสนอแนะของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้
2. ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แก่ผู้ปฏิบัติ (Casual Information) พระวิทยากร ผู้ช่วยพระวิทยากร
3. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างประกอบด้วยประเด็นสัมภาษณ์ 2 ตอนดังนี้
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของการสัมภาษณ์

1. ผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ.....สกุล.....
ที่อยู่ เลขที่.....ถนน.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....
อาชีพ..... โทรศัพท์
2. สัมภาษณ์เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.
เวลา.....ถึง.....รวมเวลา.....ชั่วโมง
สถานที่สัมภาษณ์.....
อุปกรณ์การสัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน

1. ก่อนและหลังจากเข้าอบรมแล้ว นักเรียนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง.....
2. การจัดการโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน ประสบปัญหาหรืออุปสรรคอะไรบ้าง ตามประเด็นดังนี้
 - 2.1 เรื่องวิทยากร.....
 - 2.2 เรื่องเงิน.....
 - 2.3 เรื่องวัสดุอุปกรณ์.....
 - 2.4 เรื่องวิธีการ.....

3. โครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนตามความคิดเห็นของท่าน ควรมีรูปแบบปฏิบัติอย่างไร ในประเด็นดังนี้

3.1 เรื่องบุคลากร

- 3.1.1 ผู้บริหารที่ดี ควรมีคุณสมบัติอย่างไร.....
- 3.1.2 วิทยากรที่ดี ควรผ่านการอบรมการเป็นพระวิทยากรมาอย่างไร.....
- 3.1.3 วิทยากร ควรมีความรู้ในระดับใด.....
- 3.1.4 วิทยากร ควรมีกี่คน แบ่งงานรับผิดชอบกันอย่างไร.....
- 3.1.5 เครือข่ายพระวิทยากรท่านมีความเป็นอย่างไร

3.2 เรื่องค่าใช้จ่ายในโครงการ

- 3.2.1 ท่านต้องการให้หน่วยงานใดบ้างที่เข้ามาสนับสนุน.....
- 3.2.2 ควรมีการจัดการเรื่องเงินอย่างไร ในเรื่องเงินค่าวิทยากร ค่าบำรุงสถานที่ และค่าใช้จ่ายอื่นๆ.....

3.3 เรื่องวัสดุอุปกรณ์

- 3.3.1 สถานที่ในการอบรมควรจะเป็นอย่างไร.....
- 3.3.2 วัสดุอุปกรณ์ในการอบรม ควรมีอะไรบ้าง.....
- 3.3.3 ท่านต้องการให้หน่วยงานใดบ้างที่ให้การสนับสนุนเรื่องวัสดุอุปกรณ์

3.4 เรื่องวิธีการ

- 3.4.1 หลักสูตร.....
- 3.4.2 ตารางการอบรม.....
- 3.4.3 กิจกรรม.....
- 3.4.4 การประเมิน.....

(ลงชื่อ) ผู้สัมภาษณ์
(.....)

(ลงชื่อ) ผู้ช่วยสัมภาษณ์
(.....)

วันที่ /...../

แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview)

รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน

เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้

(ชุดที่ 4 สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป)

คำชี้แจง :

1. แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและข้อเสนอแนะของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้
2. ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Information) **ผู้ปกครองและเครือญาติ**
3. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างประกอบด้วยประเด็นสัมภาษณ์ 2 ตอนดังนี้
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนในอีสานใต้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของการสัมภาษณ์

1. ผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ.....สกุล.....
ที่อยู่ เลขที่.....ถนน.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....
อาชีพ..... โทรศัพท์
2. สัมภาษณ์เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.
เวลา.....ถึง.....รวมเวลา.....ชั่วโมง
สถานที่สัมภาษณ์.....
อุปกรณ์การสัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน

1. สาเหตุที่เยาวชนโดยทั่วไปไม่ค่อยให้ความสนใจในธรรมะ และห่างเหินจากวัดและพระสงฆ์?
2. พฤติกรรมของบุตรหลานท่าน ก่อนเข้าอบรมคุณธรรมจริยธรรม เป็นอย่างไร.....
3. หลังจากเข้าอบรมแล้ว บุตรหลานของท่านมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง.....
4. ท่านมีความต้องการอยากให้โครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนปลูกฝังคุณธรรมเน้นเรื่องใดบ้าง
.....
5. โครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนที่ดีในอนาคต ที่เหมาะสมตามความคิดเห็นของท่าน ควรมีรูปแบบปฏิบัติอย่างไร ในประเด็นดังนี้

- 5.1 เรื่องบุคลากร
- 5.1.1 วิทยากรที่ดี ควรเป็นอย่างไร.....
- 5.1.2 วิทยากร ควรจะมีควมรู้ในระดับใด.....
- 5.1.3 วิทยากร ควรจะมีกี่คน แบ่งงานรับผิดชอบกันอย่างไร.....
- 5.2 เรื่องค่าใช้จ่ายในโครงการ
- 5.2.1 ท่านต้องการให้หน่วยงานใดบ้างที่เข้ามาสนับสนุน.....
- 5.2.2 ควรมีการจัดการเรื่องเงินอย่างไร.....
- 5.3 เรื่องวัสดุอุปกรณ์
- 5.3.1 สถานที่ในการอบรมควรจะเป็นอย่างไร.....
- 5.3.2 วัสดุอุปกรณ์ในการอบรม ควรจะมีอะไรบ้าง.....
- 5.3.3 ท่านต้องการให้หน่วยงานใดบ้างที่ให้การสนับสนุนเรื่องวัสดุอุปกรณ์.....
- 5.4 เรื่องวิธีการดำเนินการฝึกอบรม ควรจะเป็นอย่างไรบ้าง
- 5.4.1 หลักสูตรควรมีอะไรบ้าง.....
- 5.4.2 ตารางการอบรม ควรเป็นอย่างไร.....
- 5.4.3 กิจกรรมควรมีอะไรบ้าง.....
- 5.4.4 การประเมินมีวิธีการอย่างไร.....

(ลงชื่อ) ผู้สัมภาษณ์
(.....)

(ลงชื่อ) ผู้ช่วยสัมภาษณ์
(.....)

วันที่ /...../

แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Un-Structured Interview)

รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติการสำหรับเยาวชน

เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้

คำชี้แจง :

1. แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติการในอีสานใต้ และรูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติการสำหรับเยาวชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้
2. ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แก่ ผู้รู้ (Key Information) ผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants)
3. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างประกอบด้วยดังนี้

1. ชื่อ ฉายา / นามสกุล..... อายุ ปี
2. ชื่อสถานที่ตั้ง...../หมู่ที่.....
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด

3. เรื่องที่สัมภาษณ์

- 1) ความเป็นมาของการดำเนินโครงการปฏิบัติการสำหรับเยาวชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- 2) เรื่องสภาพแวดล้อมทั่วไประหว่างวัด ชุมชน และความสัมพันธ์อื่นๆ หรือองค์กรอื่นๆ ที่ให้ความสนับสนุน
- 3) เรื่องรูปแบบการจัดการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- 4) เรื่องสภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติการสำหรับเยาวชน
- 5) เรื่องความต้องการในการพัฒนารูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติการสำหรับเยาวชน
- 6) เรื่องจุดเด่นและจุดด้อยของการดำเนินโครงการปฏิบัติการสำหรับเยาวชน

(ลงชื่อ) ผู้สัมภาษณ์

(.....)

วันที่ /...../

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน
เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้

คำชี้แจง :

แบบสนทนากลุ่มฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลถึงสภาพปัจจุบันและปัญหา และแนวทางการนำเสนอรูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในอีสานใต้ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ข้อมูลเบื้องต้น

- 1.1 วันที่ เดือน พ.ศ.
- 1.2 เริ่มประชุมเวลา ถึง
- 1.3 สถานที่ ตำบล

อำเภอ จังหวัด

- 1.3 รายชื่อผู้เข้าประชุม

ลำดับที่	ชื่อ - ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่งหน้าที่
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		

ผู้ดำเนินการสนทนา ตำแหน่ง

หัวข้อการสนทนากลุ่ม

1. สภาพปัจจุบัน และปัญหาของการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชน ประสบปัญหาหรืออุปสรรคอะไรบ้าง ตามประเด็นดังนี้

- 1.1 เรื่องวิทยากร.....
- 1.2 เรื่องเงิน.....
- 1.3 เรื่องวัสดุอุปกรณ์.....

- 1.4 เรื่องวิธีการ.....
2. การดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนที่ดีในอนาคต ตามความคิดเห็นของท่าน ควรมีรูปแบบปฏิบัติอย่างไร ในประเด็นดังนี้
- 2.1 เรื่องคนหรือบุคลากร
- 2.1.1 ผู้บริหารที่ดี ควรมีคุณสมบัติอย่างไร.....
- 2.1.2 วิทยากรที่ดี ควรผ่านการอบรมการเป็นพระวิทยากรมาอย่างไร.....
- 2.1.3 วิทยากร ควรมีความรู้ในระดับใด.....
- 2.1.4 วิทยากร ควรมีกี่คน แบ่งงานรับผิดชอบกันอย่างไร.....
- 2.2 เรื่องเงิน
- 2.2.1 ท่านต้องการให้หน่วยงานใดบ้างที่เข้ามาสนับสนุน.....
- 2.2.2 ควรมีการจัดการเรื่องเงินอย่างไร ในเรื่องเงินค่าวิทยากรค่าบำรุงสถานที่ และค่าใช้จ่ายอื่นๆ.....
- 2.3 เรื่องวัสดุอุปกรณ์
- 2.3.1 สถานที่ในการอบรมควรจะเป็นอย่างไร.....
- 2.3.2 วัสดุอุปกรณ์ในการอบรม ควรมีอะไรบ้าง.....
- 2.3.3 ท่านต้องการให้หน่วยงานใดบ้างที่ให้การสนับสนุนเรื่องวัสดุอุปกรณ์.....
- 2.4 เรื่องวิธีการ
- 2.4.1 หลักสูตร.....
- 2.4.2 ตารางการอบรม.....
- 2.4.3 กิจกรรม.....
- 2.4.4 การประเมิน.....

(ลงชื่อ) ผู้บันทึก

(.....)

วันที่ /...../

ภาคผนวก ข
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- กัญญ์รัฐ ชนะกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดประมวลาธารราษฎร์ตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2557.
- กัลยารัตน์ หอยสังข์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศิริบ้านไร่ ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2558.
- กาญจนา พิงน้ำ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2557.
- คมสันต์ อิงชัยภูมิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- คำพัน ครองเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดประมวลาธารราษฎร์ ตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2558.
- จันทนา ศิริจิระชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดประมวลาธารราษฎร์ ตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2557.
- เจ็ก ใบขุนทด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรณ ตำบลบ้านชวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- ชูโชค ชะออน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2557.
- ดวงพร ฉายวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดประมวลาธารราษฎร์ ตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2558.
- ดารารวรรณ เต่นอุดม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศิริบ้านไร่ ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2558.
- ดุชนี พันธุ์ประสิทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- ตี๋ แดดจันทิก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรณ ตำบลบ้านชวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- ตุ กลินศรีสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรณ ตำบลบ้านชวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- ถวิน รอบคอบ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2558.

- ทองคุณ ภาพักดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- ทิพย์นารี ปลั่งกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศิริบ้านไร่
ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2558.
- ธนกกร พันภัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศิริบ้านไร่
ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2558.
- ธัญจิรา ตรีนิกกร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดประมวราธาราม ตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2557.
- นลินรัตน์ ศิริดิลภักดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- นวชาติ เล่าเขียน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศิริบ้านไร่
ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2558.
- นาคยา มาลาศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดประมวราธาราม ตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2557.
- นิตยา คำไทย, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดป่าสุขสมบูรณ์
ตำบลสองชั้น อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2557.
- บรรจวน ธรรมจรรคา, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์
เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2557.
- บัญญัติ นาคมุจลินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครราชสีมา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2558.
- บัวทอง อ่อนท่าลาด, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์
เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2558.
- บุญยวง สิทธิถาวร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรณ
ตำบลบ้านขวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- ประจิม เสาวคน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรณ
ตำบลบ้านขวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- ประนอม แป้นจตุรัส เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรณ
ตำบลบ้านขวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.

- ประพันธ์ แก่นจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดประมวราชูร์ ตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2557.
- ประภัสสร วิเชียรศักดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดประมวราชูร์ ตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2557.
- ประยูร แสงสว่าง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบุรณ
ตำบลบ้านขวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- ประสพ ตรวจรรรคา, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม
2557.
- ปรีดา ชาดิภูมิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- ปัทมา เงินพอ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดประมวราชูร์
ตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2557.
- เปล่ง น้อยบำเหน็จ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบุรณ
ตำบลบ้านขวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- แผ่นทอง รวยสูงเนิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดประมวราชูร์ ตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2558.
- พ.ท. ธนกร พันภัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศิริบ้านไร่
ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2558.
- พรรณา เข้มดงพอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศิริบ้านไร่
ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2558.
- พระครูพินิจสมณวัตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบุรณ
ตำบลบ้านขวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- พระครูสุนทรคุณวัตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดประมวราชูร์ ตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2557.
- พระครูโสภาสกิจจานุกูล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดศิริบ้านไร่ ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2558.
- พระเพ็ญ สุจิณโณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดิ้นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
วัดป่าบ้านไผ่พลู เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2557.

- พระธีรคุณ วิสารโก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดป่าบ้านไผ่บุลย์ ตำบลบ้านไผ่ อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2557.
- พระบุญเกื้อ บุญญเตโช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดป่าบ้านไผ่บุลย์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2557.
- พระใบฎีกาสุริยพันธ์ จกกวโร, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม
2557.
- พระปลัดสุวัจน์ วชิโร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดประมวลาธารราษฎร์ ตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2557.
- พระปลัดอดิสร อภิชาโณ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์
เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2557.
- พระพิเชษฐ มหิสโร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดประมวลาธารราษฎร์ ตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2557.
- พระไพฑูรย์ อนุภโณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดป่าบ้านไผ่บุลย์ ตำบลบ้านไผ่ อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2557.
- พระมณฑล ตรีเมฆ (อดัมโม) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดประมวลาธารราษฎร์ ตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2557.
- พระมนเทียร สมภาค เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดป่าบ้านไผ่บุลย์ ตำบลบ้านไผ่ อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2557.
- พระมหาเลื่อน ยโสธโร, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดป่าบ้านไผ่บุลย์ ตำบลบ้านไผ่ อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2557.
- พระมหาสมเกียรติ มหาวิโร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดศิริพงษ์वास ตำบลบ้านกอก อำเภोजัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ
เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- พระราชวิกรมภวนา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดศิริพงษ์वास ตำบลบ้านกอก อำเภोजัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ
เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2558.

- พระวรโชติ เตชวโร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดประมวลราษฎร์ ตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2557.
- พระศิริพรรณ อริยวิโส เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดศิริพงษ์वास ตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ
เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2558.
- พระสุเทพ วชิรญาณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดศิริพงษ์वास ตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ
เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2558.
- พระสุวิจักขณ์ โชติวโร, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์
เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2557.
- พระแสง เกสโร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดศิริบ้านไร่ ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2558.
- พระอธิการสมบูรณ์ วิสุทโธ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์
เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2557.
- พระอาจารย์ไกรภูมิ สุทธิจิตโต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดศิริพงษ์वास ตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ
เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2558.
- พัชรินทร์ เฉลพลกรัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- พิกุล อาจพลไทย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศิริบ้านไร่
ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2558.
- ไพเราะ ถือเกาะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศิริบ้านไร่
ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2558.
- ภรณ์พา ทองยด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศิริบ้านไร่
ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2558.
- มะลิ วงษาเลิศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศิริพงษ์वास
ตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2558.
- เมา กรรัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดป่าบ้านไผ่บุลย์
เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2557.
- ยุทธศักดิ์ แก้วพระพาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดันขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครราชสีมา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2558.

- ราตรี มะลิวัลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศิริพงษ์वास
ตำบลบ้านกอก อำเภोजัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2558.
- ฤทธิ ภูมิลา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศิริพงษ์वास
ตำบลบ้านกอก อำเภोजัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2558.
- ล้วน มณีศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดป่าบ้านไผ่บุลย์
อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2557.
- ละเมียด บุตรสันเทียะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบุรณ
ตำบลบ้านขวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- ลำไผ่ กุมนันธุ์, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดป่าสุขสมบูรณ์
ตำบลสองชั้น อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2557.
- วรารวรรณ พลสยม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศิริบ้านไร่
ตำบลโนนไทย อำเภอนโนไทย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2558.
- วรินรำไพ แถวกระโทก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดศิริบ้านไร่ ตำบลโนนไทย อำเภอนโนไทย จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2558.
- วัฒนา ขอสินกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- วันเพ็ญ สมพงษ์พันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดศิริบ้านไร่ ตำบลโนนไทย อำเภอนโนไทย จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2558.
- วาสนา ภาคนอก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- แวว ปรีกษาชีพ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดป่าสุขสมบูรณ์
ตำบลสองชั้น อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2558.
- โวง ธรรมจรรคา, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดป่าสุขสมบูรณ์ ตำบลสองชั้น อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์
เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2558.
- ศิริพรรณ ชัยวิรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- สมบูรณ์ ศรีเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดป่าบ้านไผ่บุลย์ ตำบลบ้านไทร อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์
เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2557.
- สมพิศ ประสบเงิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบุรณ
ตำบลบ้านขวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.

- สมร ใจกล้า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดป่าบ้านไผ่บุลย์
เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2557.
- สมศักดิ์ เยี่ยมสวัสดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบุรีรัมย์ ถนนนิเวศ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2558.
- สมหมาย ประเสริฐพงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรณ
ตำบลบ้านชวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- สะอ้าน ปริจตุรัส เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรณ
ตำบลบ้านชวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- สิริกร กำพลฤทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- สิตา มีบุญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศิริพงษ์वास
ตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิเมื่อวันที่ 23 มกราคม 2558.
- สุกัญ มีศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศิริพงษ์वास
ตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิเมื่อวันที่ 23 มกราคม 2558.
- สุกรีพ พูนชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรณ
ตำบลบ้านชวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- สุชาติ รักขมณี นักวิชาการศาสนา ปฏิบัติการ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดื่นขุนทด
เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- สุนันท์ ศรีสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.
- สุรางคณา พันธุ์น้อย, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดป่าสุขสมบุญ ตำบลสองชั้น อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์
เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2557.
- สุวรรณ แผลงพงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดศิริพงษ์वास ตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ
เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2558.
- เส็ง บุญมัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดศิริพงษ์वास ตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ
เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2558.
- เสถียร เหล่าคนคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทองคำศักดิ์ ดื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2558.

อนุสรฯ งามปัญญา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระทนต์ศักดิ์ ตื่นขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดป่าบ้านโพนบูลย์ ตำบลบ้านไทร อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2557.

ภาคผนวก ค
ภาพประกอบ

ภาพประกอบการลงพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา

ภาพประกอบ 36 การสำรวจพื้นที่ทำการวิจัยจังหวัดนครราชสีมา

ภาพประกอบ 37 การสังเกตพื้นที่ทำการวิจัยจังหวัดนครราชสีมา

ภาพประกอบ 38 การสังเกตพื้นที่ทำการวิจัยจังหวัดนครราชสีมา

ภาพประกอบ 39 การสังเกตพื้นที่ทำการวิจัยจังหวัดนครราชสีมา

ภาพประกอบ 40 การสังเกตพื้นที่ทำการวิจัยจังหวัดนครราชสีมา

ภาพประกอบ 41 การสังเกตพื้นที่ทำการวิจัยจังหวัดนครราชสีมา

ภาพประกอบการลงพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพประกอบ 42 การสำรวจพื้นที่ทำการวิจัยจังหวัดบุรีรัมย์

ภาพประกอบ 43 สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพประกอบ 44 สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพประกอบ 45 สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพประกอบ 46 สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพประกอบ 47 สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จังหวัดบุรีรัมย์

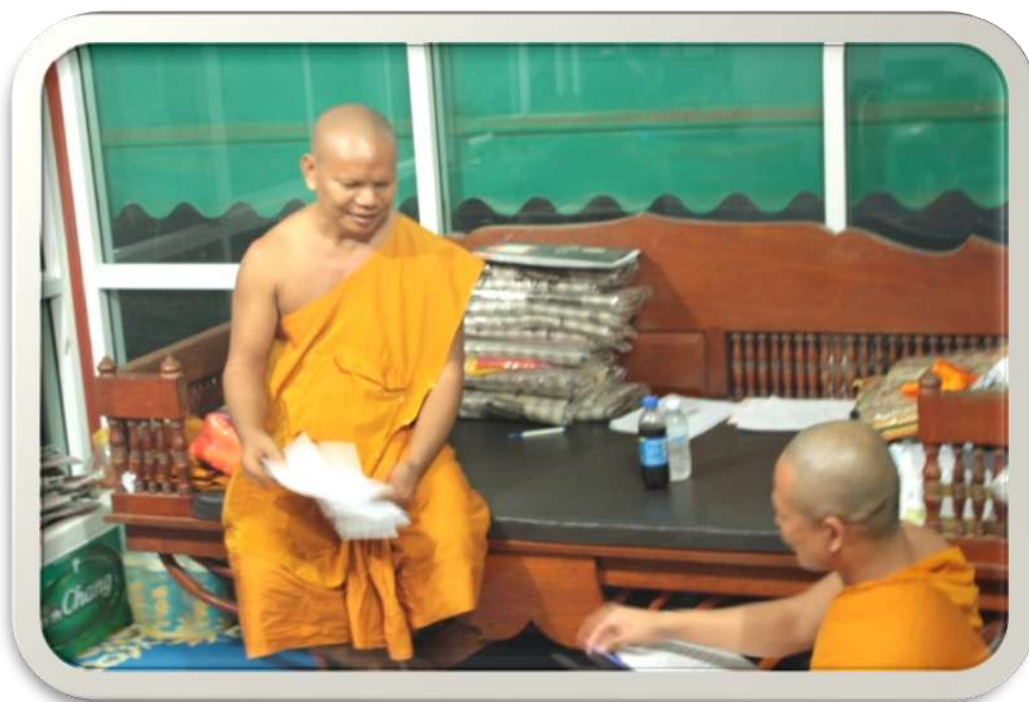
ภาพประกอบ 48 สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพประกอบ 49 สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพประกอบการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจังหวัดชัยภูมิ

ภาพประกอบ 50 สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จังหวัดชัยภูมิ

ภาพประกอบ 51 สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จังหวัดชัยภูมิ

ภาพประกอบ 52 การสำรวจพื้นที่ทำการวิจัย จังหวัดชัยภูมิ

ภาพประกอบ 53 สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จังหวัดชัยภูมิ

ภาคผนวก ง
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๔๑/ว. ๗๑๖

คณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้ผลิตเก็บข้อมูลภาคสนาม

เรียน วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์

ด้วยพระทองศักดิ์ ต้นขุนทด รหัสนิสิต ๕๕๓๐๒๖๐๐๐๕ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบ การดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในภาคอีสานใต้ ซึ่งเป็น ส่วนหนึ่ง ของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสมิต พงษ์สร้อย เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ อาจารย์ ดร.บุญถม ยอดมณี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าเขตพื้นที่ของท่านมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ นิสิตเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้นักวิจัยดังกล่าวเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลและ สัมภาษณ์ เพื่อนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าวให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป ทางคณะวัฒนธรรมศาสตร์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงใคร่ขอขอบคุณ ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทองคุณ จันทอง)

คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

1006/1006
14 Dec 15

ฝ่ายบัณฑิตศึกษา คณะวัฒนธรรมศาสตร์

โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๖๗๕-๒๕๕๕

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๔๑/ว. ๗๑๖

คณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม ๔๕๐๐๐

๓๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้ผลิตเก็บข้อมูลภาคสนาม

เรียน พระครูสุนทรคุณวัตร เจ้าอาวาสวัดประมวณราชบุรี

ด้วยพระทองศักดิ์ สีนันทน รหัสบัตร ๕๕๓๒๓๖๐๐๐๕ บัณฑิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในภาคอีสานใต้ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรปริญญาโท (ปร.ด.) โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไมลิต แสงสร้อย เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมณี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าเขตพื้นที่ของท่านมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ผลิตเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้นักวิจัยดังกล่าวเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ เพื่อนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าวให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป ทางคณะวัฒนธรรมศาสตร์หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงใคร่ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทอง)
คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ในนามของพระครูสุนทรคุณวัตร
รศ.ร

ฝ่ายบัณฑิตศึกษา คณะวัฒนธรรมศาสตร์
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๐๓๙๔-๕๕๕๓

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๕๔/ว. ๙๑๖

คณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม ๕๔๐๐๐

๓๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิติกรเก็บข้อมูลภาคสนาม

เรียน พระวรโชติ เดชวโร วัดประมวราชบุรี ตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ด้วยพระทองศักดิ์ ต้นขุนทด รหัสนิติ ๕๕๑๒๑๖๐๐๐๕ นิติระดับปริญญาเอก สาขาวิชา
วัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบ
การดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในภาคอีสานใต้ ซึ่งเป็น
ส่วนหนึ่ง ของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสสิต พงษ์สร้อย
เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมณี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าเขตพื้นที่ของท่านมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์
นิติกรเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้นักวิจัยดังกล่าวเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลและ
สัมภาษณ์ เพื่อนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าวให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป ทางคณะวัฒนธรรมศาสตร์
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงใคร่ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทอง)

คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

โดยให้สัมภาษณ์ผู้สมัครแล้ว
พระวรโชติ เดชวโร

ฝ่ายบัณฑิตศึกษา คณะวัฒนธรรมศาสตร์
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๔๔๗๙๔-๒๕๐๙

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๔๓/ว. ๗๑๑

คณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๓๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลภาคสนาม

เรียน พระมหาเถื่อน ยโสธร วัดป่าใหญ่ชัย

ด้วยพระทนต์ศักดิ์ ต้นขุนทด รหัสนิสิต ๕๕๒๐๒๖๐๐๐๕ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชา
วัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบ
การดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในภาคอีสานใต้ ซึ่งเป็น
ส่วนหนึ่ง ของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสมิต พงษ์สร้อย
เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดนาถ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าเขตพื้นที่ของท่านมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์
นิสิตเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้ตนเก็บข้อมูลดังกล่าวในพื้นที่เก็บข้อมูลและ
สัมภาษณ์ เพื่อนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าวให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป ทางคณะวัฒนธรรมศาสตร์
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทองคูณ จันทอง)
คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ได้รับทราบ

คืนให้เรียบร้อย

พระครู...

๑๙/...

ฝ่ายบัณฑิตศึกษา คณะวัฒนธรรมศาสตร์
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๔๓๐๓๕-๔๐๔๐๗

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๔๓/ว. ๙๑๗

คณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอมือ
จังหวัดมหาสารคาม ๔๕๐๐๐

๓๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้นิสิตเก็บข้อมูลภาคสนาม

เรียน พระอธิการสมบุญ วิสุทธโธ วัดป่าสุขสมบุญ ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์

ด้วยพระทองศักดิ์ ต้นขุนทด รหัสนิสิต ๕๕๓๒๑๖๐๐๐๕ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในภาคอีสานใต้ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสสิต แหงสร้อย เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมณี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าเขตพื้นที่ของท่านมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ นิสิตเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น จึงใคร่ขออนุญาตเผยแพร่จากท่านอนุญาตให้นักวิจัยดังกล่าวเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ เพื่อนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าวให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป ทางคณะวัฒนธรรมศาสตร์ หรือเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงใคร่ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทอง)

คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

วิเทศน์ บุญผดุง ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

 วิเทศน์ บุญผดุง

ฝ่ายบัณฑิตศึกษา คณะวัฒนธรรมศาสตร์
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๔๓๗๕๑-๒๔๑๒๓

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๔๓/ว. ๙๑๖

คณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอนิคม
จังหวัดมหาสารคาม ๕๔๐๐๐

๓๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิติสิทเก็บข้อมูลภาคสนาม

เรียน พระมหาสมเกียรติ มหาวิโร วัดศิริพงษ์वास ตำบลบ้านกอก อำเภอนิคม จังหวัดชัยภูมิ

ด้วยพระทองศักดิ์ ตื่นขุนทด รหัสนิติ ๕๕๓๒๒๖๐๐๐๕ นิติระดับปริญญาเอก สาขาวิชา
วัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบ
การดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในภาคอีสานใต้ ซึ่งเป็น
ส่วนหนึ่ง ของการศึกษาด้านหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เมธิตา พงษ์สร้อย
เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมณี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ ก็พิจารณาแล้วเห็นว่าเขตพื้นที่ของท่านมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์
นิติสิทเป็นอย่างดี ดังนั้น จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้นักวิจัยดังกล่าวเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลและ
สัมภาษณ์ เพื่อนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าวให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป ทางคณะวัฒนธรรมศาสตร์
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงใคร่ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทองคุณ จันทอง)

คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

แจ้งวิทยุ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทองคุณ จันทอง

รพม.ที่ มจร.หนองบัวลำภู ๕๕๓๒๒๖๐๐๐๕

ได้มาขอข้อมูลพื้นที่วัด

ทุกวัดในเขตตำบล

ขอมาขอข้อมูลพื้นที่วัด

ฝ่ายบัณฑิตศึกษา คณะวัฒนธรรมศาสตร์
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๔๓๒๕๔-๔๔๐๐๔

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๕๑/ว. ๗๑๖

17 ๑๐
วันที่ ๑๖ พ.ย. ๕๖
คณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม ๕๕๐๐๐

๓๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุญาตขอให้ผลิตเก็บข้อมูลภาคสนาม

เรียน สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ

ด้วยพระทองศักดิ์ ตันขุนทด รหัสนิสิต ๕๕๑๒๑๖๐๐๐๕ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในภาคอีสานใต้ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษาด้านหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โยสิต แพงสร้อย เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมณี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าเขตพื้นที่ของท่านมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ นิสิตเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านอนุญาตให้นักวิจัยดังกล่าวเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ เพื่อนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าวให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป ทางคณะวัฒนธรรมศาสตร์หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงใคร่ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทอง)
คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เรียน ดร.ทองศักดิ์ ตันขุนทด
พระทองศักดิ์ ตันขุนทด
รายนามผู้มีชื่อขอ/ขอสงวน
ที่ส่งเอกสารหลักฐาน (ปร.ด.)
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
จังหวัดมหาสารคาม
(นางสมพรรัตน์ อังรีกุล)

ฝ่ายบัณฑิตศึกษา คณะวัฒนธรรมศาสตร์
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๕๑๔-๖๕๕๗

-/นางสมพรรัตน์ อังรีกุล/มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

๑๖ พ.ย. ๕๖

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๔๓/ว. ๑๑๑๑

คณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอมือเมือง
จังหวัดมหาสารคาม ๔๕๐๐๐

๓๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้มิลิตกับข้อมูลภาคสนาม

เรียน พระครูพิณจสมณวัตร วัดบูรพ์ ตำบลบ้านขวน อำเภอป่าหนือจันทบุรี จ.ชัยภูมิ

ด้วยพระชนกที่ก่ ตั้งขุนทด รหัสนิติ ๕๕๓๐๖๖๐๐๐๕ นิติระดับปริญญาเอก สาขาวิชา
วัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบ
การดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในภาคอีสานใต้ ซึ่งเป็น
ส่วนหนึ่ง ของการศึกษาด้านหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสมิต แสงสร้อย
เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมณี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ คณะรัฐมนตรีมีมติว่า พิจารณาแล้วเห็นว่าขอคืนที่ของท่านมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์
 นิตินเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้นักวิจัยดังกล่าวเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลและ
 สัมภาษณ์ เพื่อนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าวให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป ทางคณะรัฐมนตรี
 หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงใคร่ขอขอบคุณ ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทจร)
คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Yx
1945/1946
1945/1946

26 Nov 2025

Handwritten signature and text:

Handwritten signature: *[Signature]*
Handwritten text: *Handwritten text*

ฝ่ายบัณฑิตศึกษา คณะวัฒนธรรมศาสตร์
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๔๓๗๙๖-๒๔๖๗

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๔๘/ว. ๗๑๖

คณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้จัดส่งเก็บข้อมูลภาคสนาม

เรียน สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครราชสีมา

ด้วยพระทองศักดิ์ ตั้งขุนทด รหัสนิสิต ๕๕๑๒๑๖๐๐๐๕ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบ การดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในภาคอีสานใต้ ซึ่งเป็น ส่วนหนึ่ง ของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสมศักดิ์ แสงสร้อย เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมณี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าเขตพื้นที่ของท่านมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ นิสิตเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้นักวิจัยดังกล่าวเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลและ สัมภาษณ์ เพื่อนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าวให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป ทางคณะวัฒนธรรมศาสตร์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงใคร่ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทอง)
คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ได้รับข้อขอให้อนุญาต
พื้นที่เก็บข้อมูล/อ
พรพนธศักดิ์ สันยุทท
๑๐/พ.ย./๕๗

ฝ่ายบัณฑิตศึกษา คณะวัฒนธรรมศาสตร์
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๔๔๓๙๔-๖๔๔๔

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๔๑/ว. ๗๑๑๗

คณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม ๕๔๐๐๐

๓๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้จัดส่งเก็บข้อมูลภาคสนาม

เรียน วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา

ด้วยพระทองศักดิ์ สันจุนทด รหัสนิสิต ๕๕๓๐๑๖๐๐๐๕ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบ การดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในภาคอีสานใต้ ซึ่งเป็น ส่วนหนึ่ง ของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสสิต แหงสรว้อย เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมณี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าเขตพื้นที่ของท่านมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ นิสิตเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้นักวิจัยดังกล่าวเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลและ สัมภาษณ์ เพื่อนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าวให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป ทางคณะวัฒนธรรมศาสตร์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงใคร่ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทองคูณ จันทอง)
คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ได้รับทราบ
ทพสอ. ๗๗๐ ๗๗
๒๐/๖.๕/๕๙

ฝ่ายบัณฑิตศึกษา คณะวัฒนธรรมศาสตร์
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๔๓๓๕-๒๔๔๓

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๔๓/ว. ๙๑๓

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	รับเรื่อง	1877/58
วันที่รับเรื่อง	พ.ศ. 2558	13/3/14
กลุ่ม	เลขที่รับเรื่อง	2558
คนรับเรื่อง	ชื่อผู้รับเรื่อง	ดร.พรคุณ จันทร์ทอง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม ๔๕๐๐๐

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตรับข้อมูลภาคสนาม

เรียน สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบุรีรัมย์

ด้วยพระทองศักดิ์ คั่นขุนทด รหัสนิสิต ๕๕๑๒๑๖๐๐๐๕ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชา
วัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบ
การดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในภาคอีสานใต้ ซึ่งเป็น
ส่วนหนึ่ง ของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรปริญญาโท (ปร.ศ.) โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสมิต แสงสร้อย
เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมณี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าเขตพื้นที่ของท่านมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์
นิสิตรับอย่างยิ่ง ดังนั้น จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้นักวิจัยดังกล่าวเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลและ
สัมภาษณ์ เพื่อนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าวให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป ทางคณะวัฒนธรรมศาสตร์
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงใคร่ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียน พล.พร.พร.

- คณะบดี คณะวัฒนธรรมศาสตร์
- มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- ๖๐ ถนนพหลโยธิน-นิคม
- เกษียณเกษียณเกษียณ
- (พ.ศ. ๒๕๕๗ ๕๓๓๐๐)
- เพื่อโปรดเกล้า/พิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรคุณ จันทร์ทอง)

คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(นางอริยา อัมระนที)
นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ

- ทนาย
- อ.ทนาย
- อ.ทนาย

ประสพดี ทองประ

(นายประสพดี ทองประ)

นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ วิชาการการแทน
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบุรีรัมย์
๑๙ พ.ย. ๒๕๕๗

ฝ่ายบัณฑิตศึกษา คณะวัฒนธรรมศาสตร์
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๔๓๓๓๒๐๐๐๓

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๔๑/ว. ๗๑๖

คณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้จัดส่งเก็บข้อมูลภาคสนาม

เรียน วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์

ด้วยพระทองศักดิ์ ต้นขุนทด รหัสนิสิต ๕๕๓๒๑๖๐๐๐๕ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบ การดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในภาคอีสานใต้ ซึ่งเป็น ส่วนหนึ่ง ของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โอสถ ทองสร้อย เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมณี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าเขตพื้นที่ของท่านมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ นิสิตเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้นักวิจัยดังกล่าวเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลและ สัมภาษณ์ เพื่อนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าวให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป ทางคณะวัฒนธรรมศาสตร์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงใคร่ขอขอบคุณ ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทองคุณ จันทอง)

คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

1006/1006
14 Dec 15

ฝ่ายบัณฑิตศึกษา คณะวัฒนธรรมศาสตร์
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๔๖๗๕-๒๐๕๐๕

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๕๑/ว. ๗๑๖

คณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอมือ
จังหวัดมหาสารคาม ๔๕๐๐๐

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้นิสิตเก็บข้อมูลภาคสนาม

เรียน พระครูโสภาสกิจจานุกูล วัดศิริบ้านไร่ ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา

ด้วยพระหมวกศักดิ์ คำนวนทด รหัสนิสิต ๕๕๑๒๑๖๐๐๐๕ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชา
วัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบ
การดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในภาคอีสานใต้ ซึ่งเป็น
ส่วนหนึ่ง ของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสมิต พงษ์สร้อย
เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมณี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าเขตพื้นที่ของท่านมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์
นิสิตเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น จึงขอขออนุญาตจากท่านอนุญาตให้นักวิจัยดังกล่าวเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลและ
สัมภาษณ์ เพื่อนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าวให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป ทางคณะวัฒนธรรมศาสตร์
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงใคร่ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

รับทราบ

ได้ดำเนินการสัมภาษณ์และจัด

ข้อมูลพื้นที่เรียบร้อยแล้ว

พระครูโสภาสกิจจานุกูล

(พระครูโสภาสกิจจานุกูล)

เจ้าอาวาสวัดศิริบ้านไร่

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทอง)

คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ฝ่ายบัณฑิตศึกษา คณะวัฒนธรรมศาสตร์

โทรศัพท์โทรสาร ๐-๔๔๓๙๔-๒๔๒๗

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อสกุล	พระทองค์ศักดิ์ ดื่นขุนทด
วันเกิด	วันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2524
สถานที่เกิด	อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	วัดบ้านซาด ตำบลกำปิง อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา 30220
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	-
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	-
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2539	มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพงษ์ศิริวิทยา อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา
พ.ศ. 2542	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนปากช่อง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา
พ.ศ. 2553	ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2554	ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2560	ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

